Mufitani. Chirurgia. 12

Ioseph Mignoli Pla:ni

Empt. pretio rom. 4 · ʒ ib: - anni 1701.

R. D. CAROLI

# MUSITANI

IATRIAS PROFESSORIS,
Academici Peregrini, Pigri, Spensierati, &c.

# CHIRURGIA

## THEORETICO-PRACTICA,

*SEU*

# TRUTINA

## CHIRURGICO-PHYSICA,

*In IV. Tomos divisa;*

IN QUIBUS OMNIUM MORBORUM AD CHIRURGIAM ſpectantium Cauſæ, Signa, Prognoſes, & Sanationes nuperis Experimentis, noviſque Obſervationibus, & Medicamentis longo uſu & ſedulitate probatis proferuntur, atque juxta veræ Philoſophiæ normam, & Anatomes inventa, ad Trutinæ examen Antiquorum Galeniſtarum, & Recentiorũ Dogmata ſedulò revocantur.

*Cum* INDICIBUS *Capitum, Rerum ac Materiarum locupletiſſimis.*

LUGDUNI,
Sumptibus CRAMER & PERACHON.
M. DC. XCVIII.

# Joseph Musitanus Physico-Chirurgus

## LECTORI.

EX quo primùm ad Naturalis Philosophiæ studia, tùm ad ea potissimùm, quæ ad rem Medicam spectant, animum adjunxit *D. Carolus Musitanus* Avunculus meus, ea fuit institutio veterem consuetudinem à Socrate traditam retinere, nimirùm de qualibet re judicium suum nullum interponere, & in utramque partem diligenter inquirere, & dubitare, quodque veritati propiùs accedere videtur, ità sequi, ut sibimetipsi, aliisque integrum, ac liberum judicium relinqueret. Hoc philosophandi genus, ut Cicero loquebatur, minimè arrogans, maximéque & constans, & elegans arbitratur; Quod cùm ità fieri cœptum fuerit à *Musitano* suis in libris, quos de Medicinâ hactenùs conscripsit, mirum videri non debebit, Lector humanissime, si cùm recentiorum judicia vertat in dubium, quandóque & refellat; tùm Galenistarum axiomata repudiet constanter, ipsisque nimiùm morosus sit, ut ad usque bilem succenseat, & sæpiusculè maledictis incessat; Quandoquidèm pestilens hæc hominum illuvies ità nostras oras retrò incubuerat, cunctarumque bonarum artium studia conspurcaverat, ut hactenùs vacuam, & omninò hac contagione liberam Rempublicam conspicere minimè datum fuerit: eò creverat, suique amplitudine omnium animos longè, latéque occupaverat. Itáque quam sibi fecit Medicinam, & in suos commentarios digessit, quos efflagitantibus amicis ad convicium usque in publicum emittere passus est, Litteratorum omnium libera judicia peræquè, & Sycophantium morsus constanter fuit experta, adeò ut quotidiè per omnium manus sedulò teratur, & in morborum curatione non mediocrem operam præbuerit; Quapropter factum fuerit præter Authoris expectationem non vulgari laude cumulari, magnoque nedùm plausu exceptos, verùm in dies ad nova volumina promulganda stimulos addere, ut propterea, qui nunc expetebatur liber de re chirurgicâ haud difficulter fuerit è manibus penè ipsis ereptus. Quòd etsi ad has partes ego descenderim, ut hos Tomos aliquâ laudis commendatione cohonestarem: nihilominùs ab incepto in ipso vestibulo desisterem; Quandoquidèm ipsum Authoris nomen, quod suâ fronte inscribitur, abundè illam suppeditaret, minùsque verecundum videretur domesticum præconem agere. Certè quidèm ob singularem ipsius doctrinam, egregiamque navatam operam complures ex florentissimis Italiæ Academiis illum cooptârunt, meruitque jure adscribi; Siquidèm nedùm Peregrinorum Academia in Urbe Romę erecta, & quæ Rosciani, dicitur

vulgò degli Spensieràti suos consessus tanto Viro condecorârunt; Verùm inter egregios, & multiplici scientiarum genere illustres Viros Barii sedet, quò literarum antiquitas, & bonarum artium nobilitas, cordatorum hominum animos undique trahens, omnis meritò confluxit. Inter has earundem Promotores omnium consensu convocârunt, ne ipsorum labores tanto coadjutore destituerentur. Verumtamen ne officio, atque necessitudine, qua sum ipsi adjunctus mihimet viderer deesse, meoque munere defungi erga tanti Avunculi, & benefacta, & egregiè; haud equidèm passus fui ab aliis hanc mihi ansam præripi, ut mei animi æternum posteritati hoc esset monumentum; eò que magis cùm res ipsa nullius artis adminiculo, abundè laudi materiam sufficiat, & quidèm ut re potiùs, quàm verbis hanc rem agam: multa sunt in hoc opere chirurgico physico, quæ ipsum Authorem commendant: certa, vel ut aptiùs loquar, magis probabilia judicia circa partium Anatomen, ipsarumque usum: Complura Antiquorum, & Neotericorum cogitata ad meliorem normam redacta, & saniori auctuario dispuncta: Præthereà Tumorum, Ulcerum omnium, & Vulnerum, & Luis Venereæ causæ ex altioribus naturæ principiis, & abditarum rerum causis, quà veritati propriùs accedere visum fuit, expediuntur, non ità tamen, ut sola ratio in his perquirendis præluxerit, nisi etiam ad cuncta earum phœnomena experientia manuduxerit. Quo instituto ipsi haud fuit in arduo his morbis securiorem adinvenire medicinam, quique ipsius consilio hoc uti non fuêre dedignati tutiorem in illis sanandis medelam præstitisse. Sed agè, Lector, in hæc evolvenda totus incumbas, námque dùm ad hæc legenda acriùs accendo, nolim cunctando protractam expectationis tuæ moram lacessere: rectè his ergò utere, & ad longam diem benè valere jubeo.

DIALO-

# DIALOGUS
## Qui inſcribitur
# AUTONOMUS
## Colloquuntur
### AUTONOMUS, ANÆTIUS, EMPHRON.

AUTONOMUS.

Satis adhuc ſatiari non queo; Tanta eſt hujus jucunditas, tantâ hujus hortuli amœnitas, ut præ voluptate extra ſe ferri quodammodò animus videatur, & recreatus planè acquieſcere. Me Hercle! neſcio quid ineſt in ipſo, & veluti latet, quod mentem, & ſenſus omnes ſummoperè moveat, atque in recordationem felicioris illius ſæculi, ſummorumque virorum adducat, qui beatam vitam inter ejuſcemodi loca quæritabant: an & non ità tibi videtur Emphron?

EMPHRON.

Eſt planè, Autonome, ut dicis; nàm me ipſum huc modò venientem, cum in conſpectu meo locus iſte ſe aperuit, putavi nil aptius ad quietem animi, delectationemque ſimul à naturâ accommodatum: adeò ut mihi poſthâc niſi hanc ſolitudinem, hæc ſaxa, hos colles, hanc villulam licuerit cogitare: Quapropter dùm mecùm ipſe volutans reſpectò contentiones, diſſidia, aliaque urbanæ vitæ incommoda, magis illam diligo, eâque accendor, ut vel ipſis agricolis, ne dixerim Anætio hanc vitam inviderim, eoſque fortunatos nimiùm vocârim ſi ſua bona norint.

AUTONOMUS.

Rectè igitur Anætius noſter, neque nunc mirari ſubit, cur tàm valdè hoc loco delectetur, & veluti fato quodam omnem ætatem agere inſtituerit. Quid enim jucundius, & ad tranquillitatem paratius, quàm inculpatam vitam inter has umbras, inter hæc ſaxa meditari?

EMPH.

EMPHRON.

Et quidem non ſine maturo conſilio, & Divum numine perductus in hæc loca ſeceſſit, quandoquidem ad verum Philoſophiæ fructum adipiſcendum nata, & penè dixerim fabricata cernuntur, ut forſitan venturæ ætati illuſtre aliquod monumentum exhibeant, atque acriùs aliquantò, & attentiùs de iis, quæ geſta fuerint, ipſorum admonitu ſit quandóque cogitandum. Sed jam Anætius venit ad nos admodùm feſtivus, probéque nos noviſſe vultu indicare videtur: occurramus.

ANÆTIUS.

Ecquid hoc eſt rei, ò boni viri? ſcilicèt tàm ſpectandæ Urbis obliti, obliti veſtrum, obliti tandèm amici vel in ipſius conſpectu, aliud non contemplamenti, quàm derelictas has ſedes, vacua hæc loca, & pauperem agellùm, qui vix ſui incolam, vix Anætium capit? An non ex tantâ Vrbe huc profecti, in qua inter tot hominum conventus in maximam dignationem veniſtis, & ſat abundè veſtro nomini gloriam peperiſtis, potiùs admiramini anguſtam hanc ſolitudinem ſanè viventes peroſam hominem excipere?

AUTONOMUS.

Profectò Anætius noſter, pace ſuâ dixerim, jocatur, & fortaſsè ſuo jure utitur. Haud equidem crediderim, Anætie, ex animi tui ſententiâ hoc dicere, néque putare ità de nobis ſentire; nàm etſi inter hominum turbas ſit nobis degendum, attamen ſcis, nos tecum ſtudiis iiſdem, morumque ſimilitudine eſſe conjunctos, ut non minùs iis rebus maximè delectemur, quæ ad honeſtatem, tranquillitatemque probè faciunt; Quapropter majus aliud oculis obverſatur, dùm hæc loca intuebamur, quod ſatis ſuperque, & urbis, & noſtri, & tui memoriam refricabat, nec ſine magnâ cupiditate ad majora commovebant, & rapiebant.

ANÆTIUS.

Ego planè tibi aſſentior, atque hæc eadem potiſſimùm perſpecta habui, cùm ex vetuſtàte amicitiæ, tùm jure quodam ſtudiorum, quo ſumus devincti, ut maximâ cum voluptate iſthæc animo meo revolvens ex illo loco vos obſervarem, & in fronte veluti deſcripta legerem.

AUTON.

AUTONOMUS.

Admonebant, atque ad altiorem memoriam revocabant Democriti, Platonis, Carneadis, Epicuri, Pythagoræ, aliorumque philoſophorum, quos accepimus in ſimilibus locis fuiſſe verſatos, adeò ut hodiè cùm illorum ſedes inviſimus majùs quoddam ineſſe concipere cogamur, atque inhabitatorem numen aliquod ibi relictum putemus. Itàque (ut liberè verum fatear) tuæ felicitati non potui non invidere, quippè ad hanc ſortem vocatus, meliorem vitæ partem elegiſti; undè totâ mente contriſtor, & mecum ipſe queror, quòd multis curis involutus, & obſtrictus urbanos conflictus ſequi neceſſe fuerit.

EMPHRON.

Eſt ità ſanè: id ipſum me maximè turbat, & pudet in tantâ hominum frequentiâ vix alterum invenire egregiè cordatum virum, & liberum, qui ut res eſt, & ex propriâ ſententiâ loqui, & vivere velit.

ANÆTIUS.

Quinimò cum libertate, & ſine periculo poſſit, quin in invidiam laceſſitus in popularium morſus non incurrat. ò Emphron, non aliâ cauſâ huc me tranſtuli, & hic potiùs, quàm uſquàm ferè in exilium eſſe velim; Hæc mea Patria, hic gens, hic lares, hic ſacra, hic amici; nec minùs ſolus, quàm cùm ſolus, ut rectè dicebat Timon ille, Vides hanc villulam? Obſervaſti hæc Loca? Ego in hiſce modò contemplor, & ipſum in conſpectu meo pono Democritum ſub patulâ, humillimâque platano ſedentem, ac de naturâ multa inquirentem: modò Platonem cum Socrate differentem: modò Carneadem in Exedrâ diſputantem: modò Pythagoram in Metapontum, in ultimam illam Italiæ oram docentem, ut videar mihi videre ad ipſum audiendum undique confluentes præclaros viros è remotiſſimis regionum finibus. Sed præ omnibus ſæpiſſimè hanc villulam Epicuri hortis comparo, ipſorumque ſimilem mihi propono, indèque tantâ delectatione feror, ut ejuſdem vox clarè auribus meis inſonare videatur.

AUTONOMUS.

O te felicem, Anætie, quandoquidem tuo jure, tuopte genio vivis! Utinàm & nobis liceret in corruptâ civitate pari libertate uti! Sed inter depravatas hominum ſententias, morumque intemperantiam quotidie per jurgia exerceri neceſſe eſt.

## ANÆTIUS.

Hoc fuit antiquorum philosophorum vitium, seu potiùs institutum, planè non negaverim, quod in nostrâ urbe diù invaluit, & fermè altiùs, quàm par erat, radices egerat (hæc fuit causâ hùc divertendi, ut scitis). Sed ut à Philopono nostro audivi, non multo ab hinc tempore aliò res erant perductæ (quamquàm summo ipsius labore, & discrimine, quod pro novatore obtruserunt, rerumque inauditarum commentis probatæ veritati tot sæculorum usu fucum faceret, famamque sibi vendicare vellet, quod facile existimavi) rerum faciem quotidiè mutari: non paucos adesse, qui curiositate novorum inventorum deliniti, ne dùm avidè perquirere, verùm apud homines ità reputari expeterent. Nunc verò te diversâ sententiâ loquutum sæpè intelligo, unde in magnam suspicionem me adduxisti, ut curiosiùs à te quærerem, apertiùs narres, nùm in pejus aliquod, deteriusque res abierint, quas putâram in dies ad magna prodeuntes, nunc ad maxima forsitan fuisse evectus.

## EMPHRON.

Considamus hîc in umbrâ, si placet, Anætiæ, nàm Autonomo haud displicere certò certiùs adducor, cùm itinere, tùm ætate laxato, & eò potissimùm quandò illum ad hoc opus vocasti, quod altero verbo absolui, & stans pede in uno, ut dicitur, profectò nequit.

## ANÆTIUS.

Præclarè exigis, Emphron: tibi potiùs quàm Autonomo existimaverim neque id ego cogitaveram nullâ viâ fatigatus. Sed agè, si videtur, Autonome, nec piget de Republicâ philosophicâ aliquid nobis exponere, & quousque medentium artes hodie evaserint, valde quidem aveo audire.

## AUTONOMUS.

Magnam rem à me petis, amice, quàm cum mei, tuique animi indignatione, ac turbatione licet præfari, quandòquidem tibi mos est gerendus. Magnum ingenium Philoponi, atque summa in ipso cura temporibus, quibus floruit, admirabili studio res omnes libero homine dignas nedùm fuit persecutus, verùm & in publicum protulit, ut sibi quisque prospiceret, ne deinceps temere obsequi velit, & constanter adhærescere ei, quem audierunt fuisse sapientem, neque eorum dogmata pugnacissimè defendere, veluti præscripta, & imperata jura essent;

essent; siquidem in naturalium disciplinarum cognitione, quùm ad nova, & meliora semper perquirenda natura judicia nostra instituat; hinc liberiores, & solutiores esse debere, nec aliqua necessitate cogi, vel præjudicata alicujus opinione teneri. Itàque multa refellere, complura nunquàm perpriùs audita ostendere cœpit, & disputare apertissimè in magno selectiorum medentum concessu, eorundem nescierim majori indignatione, an admiratione; quippe qui pari libertate, & doctrina Hippocratis, Galeni, & reliquorum inveterata opinamenta evertebat: nova medicamenta, novam medendi rationem adinvenit, novas morborum causas statuit. Hæc autem potuit tandem, attamen ut ab ipso intellexisti, multos sycophantium morsus perpessus fuit, & malignantium livore ad calumniam usque vocatus. Sed quùm plurimos ingenii sublimitate præstantes viros ad hanc Spartam subeundam sibi adjunxisset, qui congressuum frequentia ad naturam omnem perquirendam sedulò incumberent, facile fuit è vulgo hominibus crassam caliginem ab eorum mentibus detergere, propriamque inscitiam vel coactè ab eisdem extorquere. Quapropter facta omnibus integra judicandi potestate, quisque cognitis reliquorum sententiis ad unum naturæ volumen, non ad uníus authoritatem se contulit: inibi quærere sibi, humanoque generi profuturo, inibi quid verum, quid falsum, quibus artibus vera nominis gloria comparetur. Sed pene sub initium cuncta concidère, atque tantos labores fallax spes frustata fuit.

## ANÆTIUS.

Hem! & hæc institutio virtutum omnium seminarium in hominum dumtaxat memoria viget? Quid quæsò id fuit, quòd tàm subitò evanuerit, & penè orta consenuerit?

## AUTONOMUS.

Me hercle quotusquisque medicorum unquàm fuit inventus, Anætie; qui medicinam faceret liberali illo studio ductus naturam observandi, humano generi opitulandi? Omnes spe quæstûs trahuntur, atque ob id solùm quisque salutis arbiter, & fatorum rector haberi vult; Itàque execrandam hanc ambitionem, turpemque voracitatem malæ artes necessariò sequuntur: rixantur, assentantur, lenocinantur, & rabie quadam in omnes, qui medicos perorant, ut celebritate nominis popularem famam captent, & Principum gratiam aucupentur. Hac de causâ depravata fuit illa veritatis persequendæ institutio, quæ tametsi alias (quantùm memoriâ assequor) per claros viros sæpiùs tentata fuerit, ullo tempore adolevit, nec unquàm dabitur, ut adolescere possit, donec medentium malignitas, & avaritia durabit, quin etiam in pejus semper

res ipsa vertetur, quod potissimùm hac nostrâ tempestate conspicere licuit, siquidèm non dùm barbarie depositâ, nondum primoribus labiis sapientiæ poculo degustato, & unco veluti (ut de Claudio loquebatur Seneca) ad illius vestibulum tractis in varias formas abiisse vidimus, atque novos vultus induisse. Ridicula profectò res, sed tamen miranda, nàmque alii elato supercilio, fronteque caperatâ, fidenter sanè cœpisse quamplurima effutire de novis inventis, de sæculi ubertate, deque totius universi structurâ: multa de ingeniorum præstantiâ, & imbecillitate, præsertim multiplicem scriptorum seriem, longumque catalogum memoriter recitare, genesim, studia, mores, & quantùm alius ab alio ætate distiterit, hunc probando, illum refellendo, talique oratione naturæ arcana aperire, ejusque mysteria non minori gravitate, quàm constantiâ singulos edocere, tanquàm modò ex virtutum concilio, & ex Epicuri intermundiis descendissent. Contrà alii tristi admodùm specie, tardoque gressu cogitabundi, magna diceres meditari, perpaucis loquuntur, & rarò admodùm: Homines omnes in magno præjudicio versari queruntur, cuncta præjudicio teneri, hoc solo verbo, & philosophantium sententias repudiant, & phœnomena ostendere autumant; quid contra ipsi senserint, sanè nescitur; quippè qui cùm quid in hominum cordatorum consessu audierint, respondent subridendo, subsannando, ringendo, tandemque ructando; nàmque genus hoc philosophantium nimis flatuosum, & hypochondriacum est. Attamen id sibi ipsis velle certò creditur tali artificio hanc Universi machinam non rectè suum authorem molitam fuisse, quapropter ipsos tanto huic operi vel præfici debuisse, vel quandoquidèm constructa, & fabricata fuit illorum nunc consilio egere, ut rectè suum munus obeat. Alii tandèm (ne singulos percenseam) adeò sunt jejuni, aridi, atque sterili ingenio nati, ut usque ad superstitionem religiosè vereantur, & colant ea dumtaxat dogmata, quorum fides novi alicujus scriptoris testimonio evincantur, nec latum, ut dicunt, unguem discedunt, dùmque timent, ne in veterum præjudicatas opiniones incidant, majori præjudicio tenentur: nimirùm desinunt, suum judicium adhibere, nullâque necessitate adstricti libertate sentiendi uti. Hos sæpiùs Emphronus noster non sine suâ, & amicorum delectatione amicè jocatus ità benevolè objurgabat. Etenim nonnulla differebat tanquàm de Veterum sententiâ, quæ nova alioquin erant, eaque affirmabat ità se habere, atque rectè illos de eis opinatos fuisse, quod cùm insolenter, & ad iracundiam usque contra dicerent, atque contumeliosè reprehenderent veluti antiquarium, & veteratorem philosophum, non adhuc præjudiciis omninò liberum: Tùm placidè monebat, eorundemque vitium excutiebat ostendens non ità se rem habere; Non veterum, sed recentiorum inventa illa esse, minùsque verecundum sui juris homini authoritate potiùs, quàm rerùm per-

perpensâ sententiâ duci; Itàque facilè demonstrabat quamplura ex antiquorum placitis nostræ ætati fuisse aduecta, complura quoque ad meliorem usum redacta; cuique nàmque ætati sua debetur gloria, quam sanè præripere hominis est intemperanter sapientiâ abutentis, & bono litterarum.

## EMPHRON.

Quàm sanè, Anætie, isthæc vera sunt, quæ ab Autonomo audisti; Eò res perducta fuit, ut intolerabilis sit penè omnis physiologorum conditio; nàmque dùm gloriantur magnificè desertæ, & jàm pridem relictæ disciplinæ patrocinium non sustinere, ne illarum vanitate veritati quærendæ nox offunderetur, non dùm recentiorum placita exactissimè custodiunt, verùm mores, vitia, & faxit Deus quin, & religionis pietatem, cultum, & sanctitatem non evertant quandoque.

## ANÆTIUS.

*Proh Deum* (liceat cum Statio in Synephebis, ut apud Cic. extat exclamare) *popularium omnium adolescentium clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, atque imploro fidem.* Quid de corruptâ hominum mente, improbitate, petulantiâ, scelere existimandum sit? In magnâ sanè rerum omnium ignoratione, atque teterrimâ nocte vitiorum versantur, veterno dixerim, correpti delirant.

## AUTONOMUS.

Sed quod negotium facessere videtur (si per te liceat, Anætie, risum contineas) non solùm Pharmacopolæ, Barbitonsores, Veterinarii, Obstetrices, Nosocomiorum trullarii, & vetulæ dùm blaterant tali libertate sub philosophorum censum annumerantur, sed etiam Jureconsulti, Rabulæ, Pragmaticique illi, qui saccularium operam profitentur, alienaque patrimonia expilant, hæc eadem magnopere affectant magno vulgi, & clientum rumore, verbosâ simulatione jactantes se verè prudentes habendos, veramque juris omnis peritiam, scientiamque callere, dùm veram philosophiam sectantur: Veluti naturæ leges, philosophandi ratio ex præscriptis formulis, atque interpunctionibus verborum instituta fuisset.

## ANÆTIUS.

O rem sanè admirandam, & Diogenis cachinno dignam! Quousque tandèm temeritas, inscitia processit?

AUTONOMUS.

Negotiantur tali arte amicitias, opes, famam, gloriam; siquidem ad isthæc faciliter assequenda tali modo hæc ars videtur comparata, & veluti hominum continua industria alta, & expolita, ut argumento esse non debeat, cur isthuc potissimùm omnes delabantur. Quare mirari nunc non licere putaverim, si nonnullos conspexerimus hac etiam nostrâ ætate, (ut Vetera prætéream) qui cùm Pharmacopolæ, Veterinarii, Notarii, Jurisperiti evadere non potuerint, ad Physiologiæ, & medicinæ studia facili negotio devenerunt. Meministi Mycilli illius, qui Mesues canonem ignorans, pharmacopolam exercere nefas existimârunt? Nunc inter primarios artis magistros laureâ decoratus insignis sedet, totaque urbe conspiciendus incedit longo alumnorum satellitio comitatus altisonâ voce subsannans Hippocratis, Galeni, Mesues, & reliquorum dogmata: Nec quoque te latere puto Proselytum: hic ut scis in Jurisconsultorum albo fuerat descriptus, dein mutata sententia, triduò optimum medicum quem posse fieri professus fuit: nec præter spem evenit, quippè veluti alter Epidautus curru vehitur maximâ cùm vulgi, tùm Magnatum dignatione, cujus dicta ut Oracula verentur, magnasque opes brevi congessit simulatâ specie sacrosanctæ artis, quam dedecet ingenuum hominem turpi quæstu profanare. Sed ne singulos percenseam, Anætie, illud scito, & mihi credas ad pristinum rem rediisse majori auctuario.

EMPHRON.

Quæsò, Autonome, non licet oblivisci, neque silentio præterire, quod Phronimo nostro nuperrime evenit. Forte cùm ipsi occurrissent nonnulli ex Barbatis Patribus Salernitani Collegii, maximas gratias referebant, quod tantum juvenem de re chirurgica benemerentem ad ipsos remisisset; quapropter illum, vivâ voce, vivisque suffragiis, & nemine penitus discrepante, cooptassent. At tùm Phronimus, ecquem ò Patres? inquit; plane hunc ignorare aio. Tùm illi: An non meministi Auleti, qui nudius tertius venit ad nos, ut Almi nostri Collegii Hippocratici immortali laureâ decoraremus? Is affirmabat Phronimi alumnum fuisse, atque ex ipsius officina exiisse. Tùm subridens Phronimus: Immò meæ mulæ alumnum, atque è stabulo prodiisse. Probè quidèm nunc nosco, nàmque is fuit meus Essedarius, qui de veteri medicina, atque Hippocratis libris de diæta quotidiè cum mula contendebat. Rectiùs tamen id ipsum egissetis, quod vobis acceptum nunc referrem, si de mulâ potiùs adscribenda cogitavissetis, & sanè quidem honorificentius hoc vestro collegio futurum, atque

atque utiliùs ; quippè quæ cum Apulei Asino quotidie certat de disciplinarum præstantiâ, nàm Pythagoricam, & Hippocraticam esse nemini in dubium cadit, quum à fabis mirificè se abstineat, atque ptisanâ tantummodò utatur. Itàque his scommatibus jocatus, bene valere jussit.

## ANÆTIUS.

Festivè quidèm noster Emphron, atque opportune enarrationem hanc instituit, ut animum levaret, & medicinam aliquam adhiberet, qua auditarum rerum amarities quodammodò leniretur; Attamen ex his, quæ à vobis nunc audio, videre mihi videor magnarum rerum affectricem à suis usque incunabulis hanc artem extitisse, atque ad nova semper portenta producenda fœcundo sinu se exhibere. Etenim, ut scitis, Melampus, agrorum culturâ derelictâ, divinationibus, & superstitiosis machinationibus medicinam adeò conjunxit, ut Eleam, & Celenem Prœti filias bacchantes herbis, & cantationibus facile curaret, ipsasque unà cum Regno sibi, fratrique matrimonio adjungeret: Divinandi artem ex Apolline didicisse in vulgus jactabat, pariterque omnes augurandi notiones, & auspicia eliciendi ritus callere, qua Religione Prœtidas sanasse Pythagoras apud Ovidium testatur:

*Amythaone natus*
*Prœtidas attonitas postquàm per carmen, & herbas*
*Eripuit furiis: purgamina mentis in illas*
*Misit aquas.*

Per has ergò tricas Apollo, Æsculapius, & quotquot antiquitas veneratur, ne dùm immensas divitias, honores, dignitates; atque imperia vindicarunt, totumque orbem sibi ipsis subjecerunt, verùm tanquàm Deos apud homines haberi, & in Deorum numerum referri, suspicique potuerunt. Itàque altiùs medicorum animis hæc ambitio inhæsit, & inhærebit firmissimè, nec ulli senio substabit. At illis potissimùm, Autonome, subirascor sæpissime, qui veterum mores, instituta, doctrinam, & inscitiam remordent, eosque calumniantur atrociter: ingenuitatem nimirùm, libertatem, perquisitionem veri medentem decere, atque summopere persequi debere proclamant, quùm contra ipsi operentur.

## AUTONOMUS.

Hæc eadem, Anætie, me ad bilem usque quandòque impulerunt. Nàm ecquem nostra tempestate medicum, vel rudem Physiologum in-

veniemus, qui Græcos, Arabes, omnesque antiquæ medicinæ professores conviciis non persequatur, eo quod pecudum more, & præscriptis decretis rem agunt? Quod divinationibus, astrorum, & planetarum cursibus judicia instituant? Quod non nisi perpaucis medicamentis purgantibus nimirùm, sanguinisque missione carnificinam potiùs, quàm corpori medelam faciant? Quod sacram hanc artem omni sorde puram, & lividorum dente intactam per vilia mercimonia exerceant: per invidiam, detractiones, omnesque generis dolos alienæ fortunæ insidias muniant, undè ægrotantium opes, & vita miserrimè pessumdatur? Quasi sibi conscitent omni culpa vacuos esse, ut proptereà Curios simulantes Deus aliquis alienæ vitæ, & sapientiæ censuram demandasset. Medius fidius, dùm aliorum vitia carpunt, proprias improbitates in profundo abstruere student, sed non vident, manticæ quod in tergo est, ut in proverbio dicitur. Scelestissimum equidèm, Anætie, genus hoc hominum omni quo fuit reputatum, maximèque vitandum, utpotè humano generi pestiferum; nàm subdolum varium, minimèque constans, adeò scenæ, temporique inserviunt, dùm aliorum in peccatis suam probitatem affectant, ut in difficili sit positum eorum vultum dignoscere: quid sentiant, quidue ex animi sententiâ certò dicant. Intellexisti nedùm ex me, verùm ex eorum voluminibus, quæ contra Galenicos, & antiquarios dogmaticos de illorum doctrinâ, methodo, & curatione pronunciârunt, potissimèque de catharticis, de emeticis medicamentis, & sanguinis missione.

## ANÆTIUS.

Equidem intellexi sæpissimè, atque ad manus meas pervenêre perelegantissimi commentarii omnigeno doctrinæ genere referti, in eisque magnam delectationem, magnamque utilitatem hauriebam.

## AUTONOMUS.

Illud nunc mihi credas oportet in deteriora hos prolabi, remque omnem funditùs evertere, dùm ea, quæ factitant scriptis non respondent; nàmque intricatiori labyrintho eos teneri necesse est, quandoquidem nullâ certâ methodo neque ut Galenici, neque ut Neoterici, casu potiùs, quàm consilio medicinam faciunt; sed, ut veriùs dicam, hi ægrotantium, atque adstantium genio blandiuntur, & privata ipsorum commoda alieno periculo, assentatione, obtrectatione stabiliunt. Hinc effectum putaverim, id sibi effinxisse sub novo verborum apparatu, loquendique formulâ absqueeo, quod præjudicati philosophi notâ inurantur, quanquàm liberè valere nunc venam secare (nimirùm ne sanguis immoderatâ fermentatione acidior evaderet, ut in acescenti vino

vino videre est: ) nunc cathartica: nunc emetica, & quotquot reliqua adsunt medicamenta propinare aliqua suopte arbitratu, ratiocinatione excogitata, quæ popularem novitatis plausum ultrò conciliare possit, pariterque hominis morum candore, & doctrinæ integritate suspiciendi. Id tamen facile assecutos conspicimus; etenim tantâ eloquii concinnitate, tantâ orationis texturâ, atque subtilitate imperitæ plebeculæ fucum faciunt, ut nefarium, quinimmò impium reputatur in eos vel conniventer quidquam submurmurare, veluti certo Numine afflati oracula ederent. En quò, Amice, res evaserunt, monstrum illud Horatianum seriò amicis, quin etiam totâ Urbe spectandum exhibetur.

## ANÆTIUS.

In corruptâ ergo Civitate deteriora his in pretio, atque admiratione semper habebuntur, quare immedicabile hoc vulnus fuit, eritque donec medentes.

## AUTONOMUS.

Præterea, Anætie, Astrologicas prædictiones damnant, tanquàm futiles, vanitatemque scientiæ vel ex eo convincunt, quod ex ignoto, remotoque astrorum errore nil veri conjicere liceat; nec ad medicum quicquam spectare hæc nosse, etsi Glaucum, Apollinem Æsculapium, aliosque medicinæ inventores jactent hanc artem ità excoluisse, & medicinæ conjunxisse, ut jure merito illos divinitate donarint; Hincque omne divinationis, cantationum, & insomniorum interpretandi genus effluxisse, quod prorsùs anile, atque superstitiosum dictitant. Quanquàm plura his effutiant, non tamen verentur genithliacas prædictiones compingere, ac perfrictâ fronte rude vulgus cabalâ, magicis ostentis, cœterisque circulatorum præstigiis illudendò pòst longo ordine trahere: neque minùs matronarum, & ancillarum confertâ turbâ stipati hariolos, metaposcopos, chyroposcopos agere, & insomniorum interpretes: Tali ergò versutiâ dùm palpando, alliciendò propriâ ipsarum facilitate, atque curiositate illas capiunt, earundem acta tutò extorquent, ut dein eis difficile non sit remotis arbitris totam earum vitam nosse; Hinc non mirum hoc nostro potissimùm tempore non minus plures Vettios, quàm plures Messalinas florere: Quòd ut nihil industriæ, aut eorum solertiæ intactum relinquant, nec unum, vel alterum observare licuit, sed fere cunctos, qui poëtarum numero haberi velint: Haud equidem Empedoclem imitati non minori laude physiologiæ insignem, quàm poësis culturâ, sed histriones illos, qui non nisi modulato carmine præmisso, nugisque ad animos tenendum compositis eorum unguenta divendunt. Nàmque in celebritatum pompa, conviviorum apparatu, clientum conventus, afflictosque

que ægrotos carminibus detinent, interque mulierculas anilibus fabellis scurriliter jocantur, deindè sibi fingunt divino Numine agitatos incaluisse, atque per quietem Apollinem, aut Æsculapium vidisse de illo morbo multa revelantem, & præsentissimam medicinam dictantem, quemadmodùm de Jerosylo circumfertur, qui tridui jejunio, devotâque prece divinum pharmacum, cœlitumque febrifugum redemisse: Sive etiam narrant ab ignotis finibus Antipodum post varios casus, post longas peregrinationes multa impensa advectasse, sive ex aliquo è Selenitatum regione didicisse, ut cariori pretio divendant, nec nisi magno auri pondere. Præterea in conviviorum apparatu, atque omni celebritatum pompa sua adpingunt emblemata, epigrammata, genithliaca carmina, & epithalamia: nec desunt, qui Bacchanaliorum temporibus Orgya Baccho instituant, fabulasque aptiùs agant spectatoribus benè plaudentibus. Tandemque tristibus elegiis deflent, quos miserrime perdiderunt; hymnisque eorum bene gesta, & egregie parentantur. Fortasse, Anætie, pluribus, quæ stomachum facessunt te detinui, sed justo dolori tandem parcere æquum est, quòd cum à te impetrari æquiùs crediderim meæ libertati laxiores habenas dedi.

## ANÆTIUS.

Immerenter potiùs, Autonome, hanc à me veniam exigis, quandoquidem non ultrò, sed à me ipso sæpe vocatus, & penè dixerim lacessitus ad hæc enarranda descendisti. Igitur tuo jure, tuaque libertate utere, ut velis, cùm illos non pudeat pari jure, parique libertate per has sordes, per hæc scelera vivere, nàmque nocentium delicta Reipublicæ nota esse expedire neminem latere probè scio: Eoque magis medicorum, quorum nulla lege inscitia capitalis punitur, nisi infamiæ nota. Profectò, ut verum fatear, has improbitates medicos committere mihi magnopere displicere non inficias iverim: Universæ verò Reipublicæ innotescere, quæ patrarint imprudenter, valde utile, quin & necessarium semper existimavi; Quare, & quæ supersunt, abs te peto, nec tædeat institutam ennarrationem ad calcem perducere.

## AUTONOMUS.

Haud unius diei opus sane videtur singula persequi, minùsque verecundum ingenuo homini cuncta proloqui; unde, ut potero, dicam: ea nempe, que tuas aures non ità offendant, reliqua consultius erit prætermittere. Igitur in medium afferre placebit artes illas, quibus se invicem captant, carpuntque, dùm negotiosa sedulitate quisque suam fortunam fabricatur.

EMPHRON.

EMPHRON.

Jucundus quidem ſermo, ô Anætie, ab Autonomo inſtituitur; nunc dies hic optime abſolutus putabitur.

AUTONOMUS.

Eorum, qui ſcientiarum cognitioni operam navant, liberaliſſimum genus viſum fuit illorum, qui neque gloriæ vanitate, neque quæſtus cupiditate ducti quicquàm agerent, ſed ſolâ rerum contemplatione contenti ſtudioſe naturam omnem inquirendo perſpicerent. Hos fertur Pythagoram à Leonte Principe Phliaſiorum interrogatum Philoſophos primum appellaſſe; Nàmque viſendi tantùm cauſa in hanc vitam deſcendiſſe aiebat ea, quæ maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate gererentur, non verò vendendi, aut emendi turpi lucro incitatos, aut plauſum, nobilitatemve coronæ petituros. Hi nulla mercede, nulla pecuniâ, nulla invidentiâ ſapientiæ ſtudia profitebantur, publicèque privatimque quaſque regiones præclariſſimis, & inſtitutis, & artibus exornantes, ut de eodem Pythagora accepimus omnibus ſuam operam, diſciplinaſque præbuiſſe in illa Græcis parte, quæ Magna olim dicebatur; Quapropter nec ſalaria, nec mercedes, neque tandem ullum ſtipendii, vel lucri genus, ſive de publico, ſive privatim ullo tempore lege aliqua Senatûs Conſulto, Plebiſcito, Principum conſtitutionibus, vel ſtatuto reperitur quin, etiam ex Ulpiano indecorum, & irreligioſum fuit lege ſancitum, quia *hoc primum profiteri eos oportet mercenariàm ſe operam ſpernere. Et quidèm res ſanctiſſima, Naturalis ſcientia, quæ pretio nummario non eſt eſtimanda, nec dehoneſtanda*; quapropter profeſſorum numero non continebantur. Non immeritò ſacra hæc ſtudia, ſacri homines vocabantur, & habebantur; nàmque in hoc vitæ genere, atque ſtudiorum inſtituto poſita erat, & veritatis inſpectio, & morum integritas, & recta ſentiendi ratio, ex quibus ſapientia, libertas, & Ingenuitas profluit certiſſimè: Neque minus aliquem fugere putaverim ſub tali liberaliſſimo hominum genere eos quoque comprehenſos fuiſſe, qui hominis naturam peculiari inſtituto intuebantur, quos poſteà Rationales appellàrunt. *Primò nàmque* ( utar verbis Celſi ) *medendi ſcientia pars ſapientiæ habebatur, ut & morborum curatio, & rerum Naturæ contemplatio ſub iiſdem auctoribus nata ſit.* Et quidèm ut apud Plat. extat uſque ad Herodici ætatem ſapientiæ, ſive Philoſophiæ ſtudia cum medicina conjungebantur, utriuſque unum, idemque nomen erat Sapientum, vel Philoſophorum: Dein nonnullis regulis, præſcriptiſque medendi rationum dogmatibus ab Herodico adinventis, artis ſpeciem, formamque induere cœpiſſe, quam poſteà Cous ille Hippocrates, & Eu-

rifon sui præceptoris vestigia secuti ad majora evectam decretis, formulisque medendi undequàque conquisitis, proprioque arbitrio excogitatis à sapientiæ studiis separatam posteritati reliquerunt. Hinc per omnium ora præstitutis præceptis, præsignatisque decretis rem agi cœpisse, atque inter gregarios, nefariosque quosque de plebe homines volutari, sapientiæ studio omisso, adeò ut neque medentes de philosophiâ quicquam pensi haberent, nec philosophi de medicina. Itàque antiqua sua religione, & decore spoliata, quo Heroicis illis Ægyptiorum, primorumque hominum temporibus colebatur incesto vultu perorantem hac nostra tempestate revixisse conspeximus. Proh dolor! quam non nisi Reges, & Sacerdotes tractare poterant liberalissimè, ut ipsum Æsculapium, quem Deum, & inventorem referunt fulmine ictum acceperimus, quia medicamenta aliqua certo pretio tradiderat, hodiè apud ignotos, impurosque homunculos profanetur peculiari quodam artis canone, qui primus adjicitur, perque artis magistros memoriter tenendus mandatur, veluti prænotiones, artisque hujus probata criteria: nec me ratio fallit. Quid primum in libris versuti Senis Coi doceamur, advertendum vos quæsò rogo, amici. Ut omnium primum quisque vulgi opinionem captet, quæ in medico præsertim sola potest ad quælibet factitanda, ne dùm liberiores habenas laxare, verùm immortalitate donare, atque inter veteres illos Æsculapios in Deorum numero referre. Ad hanc autem opinionem, authoritatemque comparandam oportere medicum vestitu decoro se exhibere, unguentis odoratis ( profectò crediderim Hippocratis alias hircum oluisse, ) unguibus mundis, naribusque emunctis: aspectu venerando, facie meditabundâ, ac subtristi; incessu gravi, atque ad majestatem aptè composito. Prætereà multa quoque præcipit ad ægrotantes accessuris: nimirùm ut tacito pede, voceque submissâ procedant, ne rumore turbati somno forsan excitentur, eisque maledicant, ipsorumque importunitatem causentur. Meminisse etiam, cùm ingressi fuerint, sessionis, habitûs submissi, amictûs compositi, breviloquentiæ, & suavitatis cum lepôre intermistæ, & quotquot reliqua ad nauseam usque ruspatur, recoquitque Galenus etiam, cœterique ex tali turbâ.

EMPHRON.

Proh, Autonome! Si bono seni eveniret, ut in hæc tempora incideret, audacter affirmarem medicis conspicillorum usum, fucatumque capillitium indicturum, quod præ cœteris peculiari parergo libris de medico, & de decenti ornatu subnectendo adnotaret, nec sacrum ipsius calvitium pallii velamine detegeret, ut oris habitum decentiorem exhiberet, sed cincinnata cæsarie, quæ venustiùs redderet; quemadmodùm apud nostrates medicos hoc in more positum conspicimus,

mus, qui non cum Æsculapio antiquam barbam nutriunt, sed cum imberbi ejus patre Apolline comam calamistris, suffituque odoro spirantem. At æquum est, Amice, ad tuum institutum sinam te redire, ne hodie Camerinam movere videar, ut in proverbio dicitur.

## ANÆTIUS.

Probè; rectèque loqueris; prosequere igitur, Autonome, tuasque partes intra hos limites implere satiùs erit, quàm ab incœpto deflectere, ut ea persequaris, quæ suos potiùs authores comitari necesse sit.

## AUTONOMUS.

Præter ea, quæ audistis Amici, quæ veluti monita cœlitùs delapsa posteritati scripta reliquit, ut medicum philosophum *Isotheos*, Dei similem redderet; propemodùm sexcenta facto adnotare maluit, ut suo exemplo magis, quàm dicto commoneret. Præ cœteris ex illo reliqua dignoscite: Cnidiorum bibliotecæ ignem conjecit, propriâque patriâ exulare ob tantum facinus, Thessalamque regionem petere coactus fuit. Hoc scelere illud universo orbi professus fuit: quoduis quanquàm impium, etsi nefarium medentibus licere, si vel quicquam ex illo eorum famæ accedat, vel ad compendium instruatur. Neque hoc vobis admirationi sit; illis etiam temporibus Ægyptiorum, quibus penè orta medicina inter Deos potiùs, quàm inter homines colebatur, memoriæ proditum extat ipsum Apollinem, quem hujus artis authorem referebant, invidentiâ motum crudeli funere perdidisse Linum medicinæ, atque poësis Laude insignem. Itàque, si hoc Diis ipsis datur, si per has artes ipsi quoque propriam divinitatem machinati sunt, atque partum decus tuentur, quid ergò hominibus licere dicetur? Jàm quæ apud Galenum de Quinto, deque ipsomet legimus: quæ de Arabe Avicennâ, Rasi, aliisque: Quæ apud Jovium de Jacobo Carpi, qui Erasistrati, atque Hierofili carnificinam in ægrotos exercebat: Quævè de cœteris tùm in veteribus, novisque monumentis traduntur, equidèm secundum artem acta apparebunt, nec ad se hominum, gentiumque judicia meritò rapere. Igitur talibus efficta principiis per scelera, imposturas, rapinas, invidentiam, malignitatem, impudentiam, perque impietatem alta, eò nunc crevit, ut supra omnem vitiorum congeriem caput efferre glorietur. Quis ergò facilè sibi putaverit tantum opus longâ sæculorum serie tot medentium industriâ elaboratum, unâ die everti potuisse per paucos nostræ ætatis impostores, qui novo quodam imposturæ genere supremam manuum potiùs imposuisse veriùs asseveraverim? Atque ut ea, quæ proposui ad incudem revocentur: dicant quæso: Quid agunt, quòve

nova hæc ipsorum studia collimant? Nonnè captant, & captantur, ut inexplebilem ambitionis avaritiem quoquò possit ex saturent? Nonnè alienæ fortunæ, & quietis osores detrahendo, increpando, deridendo, quosque in exitium usque trahunt? Eccui non liquet quanta inter ipsos perfidia? Quantum odium? Quanta invidia? Aut quis est suâ sorte contentus, & non alienæ industriæ, sive fortunæ æmulator, osor, detractor? Negotiosi totâ Urbe de aliorum vitâ, moribus, opibus inquirentes, officinas omnes percurrunt, auritoque capite ad singula diligenter attendunt: Amicitias divitum, gratiam Principum obsequio, assentatione, lenociniis redimunt. Quorsum hæc, quis est, qui non intelligat? *Talibus artibus, & rabie quadam* (utar verbis Plinii) *in omnis ævi medicos perorans* Thessalus in Neronis familiaritatem venit, ut cœteris posthabitis soli Thessalo Nero committendus esset: Extat quoque apud Cassiodorum insigne quoddam rescriptum Theodorici, quod per has machinationes medicus ille sibi impetrarat, illud autem tale est: *Inter salutis magistros solus habearis eximius, & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitione mutuæ contentionis excruciant: esto arbiter artis egregiæ, eorumque distingue conflictus, quos judicare solus solebat affectus.* Tantum potest quæstuaria petulantia, tantum subdola ambitio. Profectò hæc eadem affectant novum hoc genus medicorum, quod nostro sæculo conspicimus: Hi sub specie philosophicæ ingenuitatis, dùm aliorum judicia damnant, animique sensus cavillantur, suum judicium anteponunt, dùm aliorum medicamenta, studia, dictaque factaque sub falsâ libertatis sentiendi religione remordent, fortunæ ipsorum student; Namque neminem vidi, qui probare velit, quæ priùs audierit, etsi secundum proprii animi sententiam ea fuisse intellexerit, nisi saltem aliquid detrahat, vel de suo adjiciat, ut moderator adminùs, consultusque gubernator videatur. Quare non est ambigendum ab Asclepiade desumpsisse hanc legem vivendi, illiusque aphorismo per manus tradito, medicinam facere; *Primò etenim* (refert Aurelianus) *invidiosè jubet, siqua ante ipsum medicus adhibuit repudianda: at si non adhibuerit tunc probanda, tanquam legitima putans, ut hæc aliis adhibentibus noceant, ipso medeantur.* Ipse ego audivi, Anætie, philosophantem virum sæpiùs jactantem, & apud nos profano vultu recitantem Zerbi dictum: *Medicus aliorum remedia ne laudet, ut supra vulgares sapere videatur.* Quid tibi videtur, Anætie, de nova Cynicorum specie, & philosophica sophistarum turbâ? Nùm & res suas malè agitant, sibique non rectè prospiciunt?

ANÆTIUS.

Equidèm optimè, & quemadmodùm Philosophum deceat. Proh nefarium grassatorum genus ad hominum memoriam abolendam, orbisque interitum natum! Vitam nostram per pericula tractant, & sanguinem

guinem negotiantur, dùm fortunas, nomenque mutuâ infamiâ liatuunt.

AUTONOMUS.

Aliud prætereà invexit avaritia: ægrotis magno pretio medicamenta vendere insigni nomine decora, traduntque ea è terrarum ignotis finibus advecta, vel arcana quædam esse à nemine unquàm cognita, sed ab ipsis obstinato labore magno in Naturæ volumine perquisita, & miraculo quodam demonstrata: horum præsentissimo auxilio Principes, Reges veluti alter Æsculapius orco revocasse, ipsamque mortem sub jugum misisse. Gloriosè quidèm, at sæpenumerò meritas pœnas luere sorditiei notâ necesse est. Non puduit nàmque quendam nostræ ætatis Æsculapium non Jovis manu, sed vetulæ cujusdam suæ imposturæ reprehensum: Magno auri pondere terebinthi pilulas venditabat, quibus balsami Solaris nomen imposuerat: At illa magnum vas, quod domi erat, ante ipsum gestans majori, quinimmo saniori perfidiâ pervicit claro adstantium plausu, risuque festivo: Hic quoque magnam pecuniam congessit ex Peruviano cortice adulterato illius nomine, donec à quolibet tanquàm minio notatum vitaretur. Peculiare nostratibus physiologicis esse videtur, propriæque sectæ institutum aliis suadere quemquam aliquo insigni remedio potiri, quod specifici, seu arcani nomine insigniunt, undè ægrotantium turba ad ipsos veluti naturæ ministros in summo vitæ discrimine confugiunt, omnemque spem reponunt, donec summo impendio, morbique fastidio fatigati dimittantur ad salubriorem aërem, vel tanquàm à Dœmone obsessi divina potiùs medela indigere suadeant. Horum etiam nemo est, qui rem Spagyricam non profiteatur, eamque ità callere prædicet, ut artis filius verè dici valeat; Quapropter medicamenta non propinant nisi, quæ manu propria factitarunt, exitiale esse dictitantes mala venena ab imperito parari ad salutem, quod vix filiis artis tutò datur. Equidèm non negaverim rem ità se habere, nàmque chymica medicamentorum præparatio, puri ab impuro segregatio, & innoxii à noxio vulgaribus minimè est committenda, nisi cum evidenti discrimine, prudenterque medicos illos se gerere, qui non adhibent nisi, quæ ipsi sua opera laboreque examinarint; Ex his nàmque & medentis decus, & infirmorum salus pendet. Sed ô præclaros custodes ovium, ut ajunt, lupos! Scilicet ægrotantium salus ab ipsis tantopere expetitur! Scilicet proprio honori velificantur! Haud equidem, Anætie; Avaritiæ laudabile commentum potiùs existimaveris, quod cupiditas, & ambitio fabricata fuit. Homines omnes specie recti decipiunt, quæ ut execrabilior via est ad captandum, ità tutior reputatur, nec facillimè vitanda; quippè dolis, atque machinationibus latenter irrepit, & veluti per cuniculos adoritur repentè. Quid eos oporteat facere, quiduè cogitare,

cogitare, quos salutis spes, vita ipsa, quâ nil suavius; mortis metus; quò nil terribilius usque ad superstitionem tenet? Confidunt, fallacique spe malorum omnium dulcissimâ deliniti uni se medico committunt, qui vulgi rumore per omnium ora volitat, qui magno hiatu prodigia promittat, variâque scientiâ instructum se ostentet. Hic magicos suos pulveres, circulatorum pilulas præstigiososque succos palam ostendens longâ præfatione prædicat: benè confidere ajunt, bonâque spe potiri, hæc ad miraculum usque operari, pallentesque morbos intercidere. Tanta facundia commendant, ut dùm in illo salutis spem solùm reponunt, vitam quoque, & bona inconsultò committunt; Itàque quotquot unquàm prioribus sæculis fraudes, rapinæ, detractiones, & imposturæ, omnis genera fuerunt, nunc sub novo nomine decoro vultu in scænam prodeunt. Sed hi, qui has partes agunt, ut cum Persio loquar:

*Pelliculam veterem retinent, & fronte politi*
*Astutam rapido gerunt sub pectore vulpem.*

Hucusque evasit nostrorum malignitas, atque avara calliditas. En Philosophos omni sorde, omni præjudicio liberos. Satin intellexistis Amici?

## ANÆTIUS.

Satis superque nec piguit. Hinc carior locus iste, securiùsque vivendi hoc genus deinceps mihi erit.

## AUTONOMUS.

Et quidèm, Anætie, dùm in hæc totâ mente feror, non possum non exclamare. O consultissimam Atheniensium Rempublicam artium, scientiarumque omnium altricem, quæ medicinæ studia dumtaxat non passa es in honore haberi! O felicissimos Romanæ Urbis populos sex sæculorum spatio vitæ securitatem adeptos, quibus vacuam Rempublicam tali hominum peste licuit intueri, tantaque dulcedine frui! O fortunatos agricolas, qui natura docente, rebus vestris omnium optimè prospicitis lacte potiùs, ferventique musto, medicorum nomine penitùs incognito, meliùs medemini! Et tu, Anætie, omnium beatissime, cui procul à tali gente vivendum est, pace tua fruere, longaque animi tranquillitate benè utere, quandoquidèm inter has sedes non malignitas, non contentio, sed bona mens, securaque quies rusticatur; hasque umbras potiùs amat, quàm magnificas, extructasque urbes, ubi timor, odium, fraus, rapinæ longè latèque grassantur, eruntque donec homines. Sed quoniam dies jàm inclinat ad vesperam, satis dictum puto; quare bonum erit, & nocti parere.

AUCTORIS PRO-

# Authoris Protestatio.

MVlta, Lector, in hoc Opere Philosophicè, atque Problematicè pertractavi, putà de Veneris usu, de sexto Sensu, & aliis, ac de Febribus, cùm dicitur, Anima, de sensitivâ intelligo; non enim anima humanâ est morbis obnoxiâ, & si aliter senties, meo candori injuriam facies: nàm *quæ dixi absque præjudicio dicta sint, saniùs sapientis Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritati, aut examini totum hoc, sicut & cætera, quæ hujusmodi sunt, universa, reservo ipsius si quid aliter sapio, paratus judicio emendare*, ut verbis *D. Bernardi* loquar *in Epist. ad Canonicos Lugdunenses*; etenim Catholicam profiteor fidem, & à Sanctæ Matris Ecclesiæ, cujus filiationem agnosco, doctrinâ elongari nec volo, nec debeo.

# APPROBATIO ACADEMICA.

QUa perspicacitate Clariss. Vir *D. Carolus Musitanus* in nostrâ Societate Academicâ adscriptus, naturæ arcana perscrutetur; qua solertiâ morborum causas investiget; quàm aptè opponat remedia; qua subtilitate, ac synceritate Veterum, atque Neotericorum trutinet placita; quo demùm candore tàm animi, quàm dictionis omnia communicet, ac in propatulo exponat, Orbi literario et plerisque monumentis præsertim physicis, ac medicis in Luem iàm emissis, satis superque constat. Ideóque cùm *Chirurgices*, atque de *Febribus* opera accuratione summâ elaborata mandare velit prælo; Nostra de illis approbatio juxta constitutiones Academicas supervacanea videtur. Attamen facultate nobis ab Illustrissimâ *Pigrorum Academiâ Civitatis Barij*, ejusque *Illustrissimo Principe Sigismundo Fanelli* communicata, ob publicum, & infirmorum, & Medicorum emolumentum ea Typis digna censemus; & cùm libuerit (si ità iis videbitur, ad quos spectabit), et imprimantur, annuimus. Ipsum intereà ne literariam Remp. hujusmodi utilissimis elucubrationibus locupletare desistat, impensiùs hortamur; eidemque de nostro atque nostræ, officio, studioque Academiæ, quantum fas est, omni animi alacritate pollicemur; cujus rei gratiâ has literas manu nostrâ subscriptas, sigillóque munitas Damus Neapoli 15. Mensis Januarii. A. D. 1696.

HYACINTHUS GIMMA, V. J. D. Promotor Generalis Acad. Pigrorum Barij, Peregrinorum Romæ, Spensieratorum Rossani &c.

D. CAROLUS CARAFA Abbas Titularis Canonicorum Regularium Academicus, & Censor.

ALOYSIUS CORE Ordinis Prædicatorum Lector Metaph. Censor Academicus.

CAIETANUS TRIMIGLIOZZI Philosophiæ, ac Medicinæ Doctor Censor Academicus.

D. JO. BAPTISTA NOTARANGELUS Censor Academicus.

Locus (†) Sigilli.

V. J. D. D: ANTONIUS FATTOROSI Secretarius Academicus.

# VITA
# D. CAROLI MVSITANI
## *Ab incerto Authore conscripta.*

CUm in totius Orbis perniciem malum ab Aquilone erumpens, Gothi, Vandali, Hunni, cœterique hujus pestis barbari, ipsum Orbis caput, Romam, funditùs solo everterent, ut Romam in Româ quæreres; Romanæ nobilitatis reliquiæ dulces antiquæ patriæ cineres linquere, alióque novam patriam emendicare coactæ sunt. Plerique ultimam Italiæ oram, fortasse hostilibus furiis minùs obnoxiam, Magnam scilicèt Græciam (quæ nunc Calabria dicitur) elegêre. Inter hos Musitanorum familia * in Fastis Consularibus, utpotè nobilissima locum habens, potiùs Palladis, quàm Bellonæ artibus addicta, Pythagore exemplum secuta est: qui Samum patriam suam à Tyranno occupatam fugiens, apud Crotoniatas Italicam scholam, primum nempè in Europâ scientiarum seminarium instituit. Haud procul igitur Crotone; in oppido, quod hodiè Castravillarium appellatur, veteribus Aprustum, Musitana domus post Urbis excidium sedem fixit. Hîc natus est D. CAROLVS MVSITANVS Anno CHRISTI CIↃ IↃCXXXV. III. nonas Januarij post occasum solis, Patre Scipione Musitano, Matre Laurâ Pugliese. Humaniores literas ingenio adjutus promptissimo arripuit potiùs, quàm didicit, adeò ut vix decimum annum excedens, non modò latinè loqueretur alacriter, sed Poëticos, Rhetoricosq; canones optimè calleret. Hinc, fastidiente quamvis stomacho, Peripateticorum nugas ebibit universas, plaudente Monachorum cœtu, quibus magistris, necessitate potiùs, quàm voluntate ductus, in patriâ usus est: donec sacris initiatus Neapolim petiit. Discendi desiderio flagrans, quotquot in hac florentissimâ urbe virtute insigniores viros sibi tulisset fama, hos omnes frequenter colere, sibique magistros proficere, attentiùs studuit. Sicque factum est, ut præter pietatis, studia Christianæ tùm illustrium præceptorum auditu, tùm assiduâ lectione librorum, affatim veram hauserit Philosophiam. Indè ad Medicinæ studium se contulit, præceptores habuit Thomam Cornelium Consentinum, Leonardum à Capuâ, & Sebastianum Bartholum, (quorum nomina nunc in æternâ benedictione sunt) in qua comparandâ non modò insudavit ardentissimè, verùm ante oculos, ut in cœteris semper, scopum habens veritatis, non priùs ullum medicorum, quotquot unquàm fuerunt, recepit animo, quàm in defœcati judicij trutinâ subtiliter examinavit, experientiam magistram, favente in primis, quàm optimè callet Pyrotechnicâ. Grassante in hac potissimùm Civitate Morbo Gallico, quem Galli fortasse veriùs, Neapolitanum appellant, præcipuum huic bellum indixit: nec ullâ pestis istius specie infecti sunt mortales, quæ accedente Caroli manu, vel pharmaco ab ipsomet parato, quàm festinanter non aufugerit, haud ampliùs reditura. Brevitati consulens, nè tædium afferam Lectori, uno verbo dicam, nec hyperbolicè: adeò proficua fuisse, & esse Musitani medicamenta, ut felices sese existiment quicumque, morbo quolibet gravati, ip-

**** 2 sius

* *Vide sis Haloandum in calce Codicis Iustinianei. Anno ab Vrbe conditâ* 375. *Ab ejectis Regibus* 293. *olympiade* 141.

sius operam nacti sunt. In exercendâ ægrorum curâ, æmulos passus est plurimos, religiosissimos præcipuè, qui (utrùm veræ pietatis zelo ducti, an potiùs invidiæ livore) Musitanum nostrum insectari cœperunt, canina verba jactantes foro: *Turpe esse Sacerdoti fœmellas medicinæ prætextu invisere; imo artis medicæ exercitium ecclesiasticis hominibus indistinctè à canonibus vetitum.* Hujusmodi turbas, seu potiùs pueriles ineptias risit, elusit citissimè, impetrato à CLEMENTE IX. PONT. MAX. amplissimo medendi diplomate, Viri fide dignissimi Musitanum in mulierum præcipuè morbis percurandis, castitatem firmare, non perdere, audacter, & verissimè testati sunt; si enim medicis omnibus usu venit propter morborum muliebrium nauseam, Carolus noster à puero Cœlibatui addictus, constanti animo fœmineum genus semper perosus, carnis illecebras inoffenso pede calcavit. Miraberis fortassè, lector, adeò cœlebrem Musitanum prædicari, quòd in ipso Sirenum gremio Ulissem se gesserit, Homerico Ulisse fortiorem. Imò ob vitæ integritatem, aliaque laudabilia munia, annuente ANTONIO PIGNATELLO S. R. E. PRESBITERO CARDINALI, Archiepiscopo Neapolitano, nunc INNOCENTIO XII. PONT. MAX. in confessariorum numero adscriptus fuit. Sed mirari desines, cùm alterum spirituali naviculę scopulum nocentiorem, avaritiam, noveris feliciter evitasse: non solùm enim in praxi medicâ summo studio laboravit, ut prodesset multis, sed etiam ut nemini noceret; quanta emicuit charitate in tenuioris fortunę homines, aperire operosum est, nunquàm enim ab illis pro labore quicquam pretij expetivit, imò oneraria afferentibus ea restituit, ac proindè invisendi operam gratis exhibuit, insuper iisdem pharmaca abundè, & æs suppeditavit, attamen quicquid ipsi à divitibus spontè oblatum fuit, cum gratiarum actione acceptavit. A sublimiori fastu abhorrens, nullis amicorum precibus, Magnatumque promissis unquàm flecti potuit, ut ipsorum aulas frequentaret, philosophico siquidèm contentus modo, divitias contempsit, populares auras fastidivit, nec quicquam prius otio, & libertate habuit, quæ duæ inæstimabilis pretij margaritæ in Principum aulis nullo unquàm tempore locum obtinuêre. Verbis, & calamo Reipublicæ juvandæ pro viribus studuit, testantur ejus opera, quorum hactenùs edita refert hæc pagella. In almâ urbe Parthenopæâ vivit adhuc Musitanus, fermè sexagenarius, sed viridi fruens senectâ. Tu Lector ingenue, Deo Opt. Max. mecùm gratias agito, sæculum nostrum tales viros protulisse ut superioribus sæculis clarorum virorum copiâ florentissimis, minimè invideamus.

R. D. CAROLI

R. D. CAROLI

# MUSITANI

IATRIAS PROFESSORIS,
Academici Peregr. Pigri, Spensierati &c.

# TRUTINÆ
## CHIRURGICO-PHYSICÆ

*TOMUS PRIMUS,*

## DE TUMORIBUS,

Præter Naturam:

IN QUO EXACTA METHODO TUMORUM OMNIUM Causæ, Signa, Prognoses, & Sanationes nuperis experimentis, novisque observationibus, & medicamentis longo usu & sedulitate probatis proferuntur, atque juxta veræ Philosophiæ normam, & Anatomes inventa ad Trutinæ examen antiquorum Galenistarum, & Recentiorum dogmata sedulò revocantur.

*Cum* INDICIBUS *Capitum, Rerum ac Materiarum locupletissimis.*

LUGDUNI.
Sumptibus CRAMER & PERACHON.
M. DC. XCVIII.

# INDEX CAPITUM.



XXXIV. De

D. CAROLI

# D. CAROLI MUSITANI

Physiatros Professoris &c.

## TRUTINÆ CHIRVRGICO-PHYSICÆ.

*TOMUS PRIMUS.*

# DE TUMORIBUS PRÆTER NATURAM.

---

### CAPUT PRIMUM.

*Quid, & Quotuplex sit Tumor p. n.*

ANtequam ad tumoris definitionem deveniamus, sciamus expedit, quòd tumores omnes in triplici sunt differentiâ; quidam enim sunt *naturales*, qui observantur in humeris, mammis &c. Alii *non naturales*, quia scilicet ex unâ parte non sunt extra naturæ leges, & ex alterâ actiones non lædunt, ut videre est in mulierum ventre utero gerentium, & mammis lacte turgentibus, in obesis &c. Alii demum sunt *præternaturam*, qui omninò actiones lædunt. De primi, & secundi generis tumoribus hìc sermo non habetur, quia licèt sint excessus figuræ totius, vel ejus partium in longum, latum, & profundum, tamen neque in abscessum abeunt, neque actiones impediunt, neque morbum constituunt; sed

de iis, qui præter naturam sunt.

Sciendum est, id quod Græci, & Arabes apostemata appellavêre, Latini tumores appellant, & communis est horum omnium opinio, apostemata sive tumores omnes triplicem includere illam morborum differentiam, ad quam *Galenus* omnes reduxit morbos, scilicet malam conformationem, intemperiem, & continui solutionem, nàm extra dubium est quemlibet tumorem p. n. conformationem alterare in lato, longo, & profundo, undè morbum in malâ conformatione esse nemo ambiget.

Deindè quemlibet tumorem suam nutrire intemperiem secundum humoris in eo conclusi qualitatem negari non potest ab iis, qui Galeni doctrinam sectantur, ex quo sequitur tumores omnes morbos esse in intemperie. Præterea partis fibras, in qua tumor productus est, à seipsis esse divulsas ob contenti humoris interpositionem, nemo erit, qui negabit, quod continui solutionem dicit: Tumor itàque quilibet præter naturam morbus est in intemperie, malâ conformatione, & in solutâ unitate; undè generalis indicatio tumorum curativa desumitur, scilicet necessarium esse medico, ut tumores p. n. curare possit, intemperiem ad temperiem reducere, continui solutionem ad unionem, nàm ab his duobus necessariò deindè naturalis partis situs, ac pristina naturalis conformatio emergit.

Hac stante doctrinâ, cum *Avicennâ* tumorem definimus: *Tumor p. n. est ægritudo composita ex triplici morborum genere, scilicet intemperie, malâ conformatione, & continui solutione in unam magnitudinem aggregatorum.*

Horum præterea tumorum generum multæ sunt differentiæ, quarum prima est, quæ tumores omnes p. n. in auctam magnitudinem dividit, & hæc triplex esse potest, magna, vel parva, vel mediocris; hinc propterea tumor, vel erit magnus, vel parvus, aut mediocris. Tumores magni potissimum apostemata appellantur, latinè abscessus; tumores mediocres mediocrem habent naturam; parvi verò parvam obtinent, & isti adhuc subdividuntur; nàm quidam sunt mediocriter parvi, & peculiari nomine tubercula i. parvi tumores appellantur; alii sunt minimi, & nominantur pustulæ, quæ propriè ad affectus spectant cutaneos, ità ut tuberculum sit parvus tumor, pustula verò exile tuberculum. Tumores, sive magni, sive mediocres fuerint, quia actiones lædunt, semper in morborum genere reponuntur, parvi verò, ut tubercula, & pustulæ, quia actiones non lædunt, in symptomatum genere collocantur.

Interest multum tumorum p. n. magnitudinem, & parvitatem perpendere: nàm secundum has differentias, magna, vel parva erit mala partis conformatio, ejus intemperies, & continui solutio, nisi contentæ materiæ qualitas hanc mutet regulam.

Secunda tumorum differentia est, quæ originem ducit ex iis, quæ

quæ ſuprà notavimus, ſcilicet tumores triplicem illam morborum differentiam complecti, in ſolutâ unitate, in intemperie, & in malâ conformatione; ex his enim quamvis ſitum, magnitudinem, & partium figuram quidèm alterant, ex qualitate tamen contentæ materiæ intemperiem ſenſilem non cauſant, ut ſunt melicerides, atheromata &c. ac multoties neque continui ſolutionem producunt, ut ſunt tumores appenſi, qui in cutis ſuperficie prominent; ac tandèm multoties multi tumores adveniunt, qui licèt figuræ ſitum vitient, habeantque intemperiem, ſaltèm à materiæ proprietate, actiones tamen partis non lædunt, ut accidit in verrucis, aliiſque ſimilibus.

Tertia tumorum differentia eſt, quæ ex motibus duris, atque inter hæc mediis membris, in quibus tumores produci poſſunt, dependet, nàm apoſtemata, & tumores non ſolùm in carnoſis, muſculoſis, membranoſiſque partibus accidere poſſunt, ſed etiam in molli cerebri medullâ, & durâ oſſium conſiſtentiâ, ut & in robuſto cordis parenchymate.

Quarta eorum tumorum diſtinctio eſt, qui omninò ab externâ cauſâ promoventur, & eorum, qui omninò ab externo naturæ molimine fiunt, & tandèm eorum, qui ab externâ cauſâ, concitatâ priùs naturâ, producuntur.

Quinta diſtinctio eſt eorum, qui naturâ aliquid mali ſucci à bonis ſeparante, & aliquò tranſmittente, fiunt, ab iis, qui ex malo ſucco in aliquâ parte exiſtente, vel producto emergunt.

Sexta tumorum diſtinctio eſt inter eos, qui extrà, & ad cutem properant, vel contrà, qui ad viſcera, parteſque abditas vergunt.

Septima diſtinctio tumorum eſt, quæ ex cauſis deſumitur, aut enim ex ſanguine, aut bile, aut pituitâ, vel melancholico humore, ut dicunt, ſeu aquoſitate, ſeu flatuoſo demùm ſpiritu, aut apoſtemata fiunt, aut ex duobus, vel pluribus ex dictis ſimul miſtis, de quibus cauſarum differentiis author eſt *magiſter Galenus* 13. *meth. cap.* 4. *& alibi de tumoribus p. n. cap.* 18.

## CAP. II.

### *De Phlegmone, ſive Inflammatione.*

PHlegmone apud Græcos, apud Latinos inflammatio dicitur, unus eſt ex tumoribus, qui exceſſus eſt figuræ partis corporis, præcipuè carnoſæ à ſanguine productus. Interdum perperàm *Phlogoſis* nominatur, quandò ſcilicet immoderatus accidit calor in partibus præcipuè ſuperioribus, & ſpecialiter in facie, ſed ſaltèm momentaneus abſque tumore. Verum non tantum intelligimus muſculorum carnem, quæ propriiſſima eſt ea, ſed etiam viſcerum carnes, quæ parenchymata appellantur. Imò ſub carnoſæ partis nomine comprehendimus glanduloſas partes, & etiam membranoſas. Eapropter quamcumque

carnis ſubſtantiam, quæ venas, & arterias habet, quæ ſanguinem, inflammationis cauſam continent, & vehunt, ſubjecta inflammationis eſſe ſtatuimus.

Inflammatio apud vulgares vel eſt ſimplex, & exquiſita, quæ ex puro ſanguine originem ducit; vel compoſita, & ſpuria, & hæc rurſus eſt quadruplex, vel eryſipelatodes, vel œdematodes, vel ſcirrhodes, vel omnium particeps.

*Signa.*

Inflammationis ſigna ſunt tumor, calor, rubor, & dolor in parte perſeverans, & utplurimum febris. In parte inflammatâ percipitur pulſus, in qua anteà non percipiebatur; non enim in omnibus partibus accidit pulſatio, ſed his ſaltèm, quæ arterias habent notatu dignas, ubi inflammatio in notabilem ſe attollit magnitudinem.

*Cauſæ.*

Putant Galeni ſectatores inflammationis exquiſitæ proximam cauſam purum eſſe ſanguinem, ſpuriæ verò ſanguinem non ità purum, ſed aliis humoribus refertum; hinc eſt; quòd quandòque juxta uniuſcujuſque humoris exuberantiam, varias excitet inflammationes, ut ſi bilem in prædominio habeat, dicitur eryſipelatodes, ſi pituitam, œdematodes, ſi melancholiam, ſcirrhodes. Hinc ſi ſanguis copiâ exuberet, non tantum vaſa magna, ſed etiam parva diſtendit, & quæ anteà non conſpiciebantur, apertè in conſpectum veniunt, & cum contineri non poſſit, ex vaſorum poris in proximas effunditur partes.

Noſtra ſententia eſt, quòd inflammatio fit ex ſanguineorum tubulorum obſtructione; ſanguis enim ob ſui motûs circularis neceſſitatem ab arteriis in venas tranſit, hinc ſi ſubſiſtat, ſtagnet, vel extra vaſa effundatur, ſuo circulari motu deſtituitur, & eò facilius, quò in vaſa minora, & capillaria impingit, ibi coagulatur, ſubſiſtit, obſtructionem parit, & à novo ſanguine continuò accedente vaſorum diſtenſio fit, poſtquàm non ampliùs diſtendi poſſunt, tunc ibi ob denegatum motum hæret, ſubſiſtit, ſtagnat, & coagulatur, vel è ſuis effunditur vaſis propter eorum apertiones, aut anaſtomoſim, vel diæreſim, vel diabroſin. Interea ſpiritus in ſanguine latens in vaſorum interſtitiis, vel inter fibras fit inſolens, & hoſtilis, tunc irritatus (ſi *Helmontio* aſſentiri velimus) excandeſcit, furit, dolorem, ruborem, calorem, & pulſum provocat, ut patet in exemplo de ſpinâ quernâ digito infixâ ab eodem allato.

Cauſæ externæ ſunt, quæ ſanguinem ad partem affectam concitant, & movent, ut partis calor nimius, contuſiones, fracturæ, puncturæ, & omnes extrinſecæ læſiones. Vel ſunt illæ res non-naturales vulgò dictæ, quæ inflammationem excitare valent. Sic motus nimius, exercitium vehemens, ira effera, nimia Veneris lucta;

ſucta; hæc nàmque corpora calfaciunt, quæ ſi extempló refrigerantur, facilè inflammationem patiuntur: Dùm enim particulæ ſubtiles, & noſtri corporis volatiles; ſive æthereæ agitantur, celerius per corpus impelluntur, nos incaleſcimus, deindè ſi earum motus feriatur, corpus refrigeratur, ac ſucci, quos hæ volatiles particulæ incolunt, etiam nimio deſtituuntur motu, & magis incraſſantur. Vel inflammationem pariunt cibi boni, & multi ſucci, vita otioſa &c. quæ copioſum generant ſanguinem.

*Prognoſis.*

Inflammatio aliquandò naturæ vi, & aliquandò artis auxilio reſolvitur, aliquandò verò in abſceſſum, & ſuppurationem abit, ac in externis corporis partibus ferè ſemper ad bonum tendit; à multis enim liberat morbis, & hanc ob cauſam ſemper ſalutaris eſſe ſolet, niſi ſuâ magnitudine in gangrænam commutetur: Ità in partibus internis ferè ſemper malum portendit, periculoſiſſima eſt, & ſæpè lethalis. Inflammatio facilius curatur in juvenibus, quàm in ſenibus.

Ante inceptam ſuppurationem ſemper curabilis eſt inflammatio, abſque eo, quod in abſceſſum degeneret, inceptâ ſuppuratione, in abſceſſum abire neceſſe eſt; ſanguis enim vel grumefactus, vel è vaſis effuſus in naturæ gratiam redire non poteſt, vel reſolvi, vel dum in pus abiit, neutrum poteſt.

*Curatio.*

Pro curatione advertunt primò Galenici, an phlegmon fiat per fluxionem, an verò per paulatinam congeſtionem. Secundò, an ſit in principio, augmento, ſtatu, an in declinatione.

In principio ejus curationem per debitam diætam complent; ſecundò per fluxûs prohibitionem, & remotionem multitudinis, & cauſæ antecedentis à toto.

Diætam non ſolum in principio, ſed etiam in aliis temporibus inſtituunt, quæ tendat ad frigidam cum aliquali ſiccitate; undè eſſe debet tenuis, quantum vires ferre poſſunt, & potus parvus. A carnibus, & vino omninò abſtinendum, quantum fieri poterit, vitentur omnia *pinguia*, *frixa*, *ſalſa*, *lacticinia*, *legumina*, *& alia mali ſucci*. Conveniunt *ptiſana hordeacea cum ſeminibus melonum*, *lactuca*, *endivia*, *borago*, *& cichorium*, *paſſulæ*, *amygdalæ*, *& panis biſcoctus*. Alvus ſervetur lubrica, aliàs clyſteribus proritetur. Veneris uſus prorſus interdicatur, & membrum affectum in quiete detineatur.

Quantum ad ſecundum pro fluxionis prohibitione, & remotione multitudinis, primò ſanguinem mittunt ex parte oppoſitâ, revulſionis gratiâ, ſi nullum adſit impedimentum, & deindè ob derivationem ex parte vicinâ, præcedentibus frictionibus, cucurbitulis &c. Si inflammatio ſit ſimplex, & exquiſita, bis, & etiam ter, ſi opus fuerit, ſanguinem eliciunt, &

quidèm liberalius ; quandò sanguis solâ quantitate peccet. Si verò sit composita, aut pro magnitudine aliquod afferat periculum, corpus purgant, habito ad humores respectu, qui simul cum sanguine peccant, qui si sint biliosi, hos prius præparant cum *Syr. de infus. ros. de cichor. & endiviâ*, deindè purgant aliquo lenitivo medicamento, ut *Mannâ, Cassiâ, vel conservarum expressione.* Si fuerint pituitosi, vel melancholici, prius præparant *Syr. de borag. lupul. fumar. simpl.* cum aquis consimilibus, & posteà purgant cum *decoctione fol. sen. & agarici cum Syr. Succ. ros. solut. diacatholic. confect. Hamech*, vel in formâ boli cum *cassiâ*, & dictis confectionibus. Purgato corpore, conveniunt hirudines sedis venis, & maximè si evacuatio hæc fuerit consueta, & aliquo modo suppressa.

Propter fluxionis inhibitionem curatio apud vulgares existimatur inflammatæ partis refrigeratio, ac propterea refrigerantibus, ut ajunt, utuntur, *oleo rosaceo, butyro recenti, lacte, & foliis herbarum frigidarum*, sed quia Galenici Galenum non legunt, haud in parvo versantur errore, & plerumque lenes inflammationes in magnos, lethalesque morbos degenerare faciunt; sunt enim accuratissimi Galeni verba cap. 2. hoc titulo: *Suprà autem nobis est dictum, refrigeratis inflammationibus, non evenire, ut semper subsideant, quia vi ingentis, & magna inflammationis, in qua compactus defluxus sit, licèt eam copiosius refrigeres, tumorem non tolles, sed lividam, frigidamque partem reddes, & affectum in scirrhum commutabis: impactus igitur cùm tenaciter sit, nullum auxilium ab adstringentibus, & refrigerantibus admittit, sed evacuationem postulat.* Fuêre autem medici eo tempore, qui non modò calefacientibus ad discutiendum, sed etiam scarificationibus cuti adaptatis, ad aliquam sanguinis portionem evacuandam utebantur.

Nostra indicatio inflammationis curativa est, ut primò spiritus agitatio, & furor sedetur, deindè obstructio reseretur, & tandèm ut sanguis concretus resolvatur, ac tunc curatio erit integra.

Notandum verò, quòd sedatâ spiritûs agitatione, faciliter, & sanguis resolvitur, & obstructiones aperiuntur: at si postrema duo tentaveris, furioso existente spiritu, incassum laborabis, imò in pejus inflammationem convertes.

Spiritum itàque irritatum ità sedabis.

℞. *Vitrioli com.* ℥. j.
*Aqua ros. alb. lib.* ß.

*Fiat in hac vitrioli solutio*, & madefactis in hac solutione vitriolatâ tepidâ linteis, inflammationem fove, nàm 24. horarum spatio spiritus quiescet, & dolor cessabit, dummodò puris generatio inepta non sit; est in vitriolo vis magna anodyna, ob anodynum sulphur, spiritum sedans, non autem refrigerans materiam coagulatam, ut vulgares falsò credunt medici. Sedato dolore, si rubor, & tumor adhuc supersint, infra triginta sex horarum spatium curationem complebis *fodicationum emplastro*, cujus mirâ

mirâ efficaciâ spiritus sedatur, sanguis resolvitur, & obstructiones aperiuntur.

Fit inflammatio ex vasorum obstructione, & hæc ab alkalis acido saturatis, quæ non tantum sanguinem grumefaciunt, & reliquos succos in suâ circulatione retardant, sed etiam partem volatilem in suo cursu sistunt. Inflammationis igitur curatio ea expostulat medicamenta, quæ acida, & austera absorbent, sanguinem, reliquosque succos volatilioribus imbuunt particulis, & obstructa reserant vasa. Hujusmodi sunt interna, vel externa.

Interna absorbentia sunt, quæ salem habent volatilem, ut *Mumia*, *sperma Ceti*, *C. C. & ebur sine igne parata*, *antimonium diaphoreticum*, *os de corde Cervi*, *sanguis hirci ad pleuritidem paratus Cryståll. mont. &c.* Hæc enim præter volatilitatem, quam habent, alkalia sunt, in quorum poris acidæ particulæ incuniantur, earumque cuspides infringuntur, vel saltim obtunduntur, & stagnans sanguis, & succus fluidior, & mobilior redditur, tubuli laxantur, & obstructio reseratur. Prosunt quoque diaphoretica, ut *Bezoarticum minerale*, *Ioviale*, *martiale*, *lapis bezoarticus*, *aqua theriacalis &c.* His enim materia obstruens, vel effusa inciditur, subtiliatur, & vel sensibiliter, vel insensibiliter exturbatur. Eandem habent vim salia volatilia, ut *C. C. succini*, *scordii*, *rutæ*, *absynthii*, *cardui sancti*, *bardanæ &c.* Hæc nàmque æthereas continent particulas, quæ à quovis calore agitantur, & obstruentes particulas ad motum excitant, & à vulgaribus calida creduntur.

Si dolor urgeat, anodyna maximè conveniunt, ut *Laudanum opiatum*, *Nepenthes*, *Diascordium*, *pilulæ de cynogloss. &c.* quæ sudorificis commodè commisceri possunt; hæc nàmque præterquamquòd spiritum pacant suo sulphure anodyno, vi quadam diaphoreticâ, qua pollent, & sudorificâ, morbificas expellunt causas, & acutos acidorum salium aculeos emendant.

Externè applicari possunt ea omnia medicamenta, quæ tubulos obstructos laxant, concretum in vasis sanguinem, vel in aliquam cavitatem propinquam effusum dissolvunt, fluidiorem reddunt, ac ad diaphoresim promovent. His dotibus *emplastrum de Spermate Ceti* potitur. Vel inflammata pars *spiritu Vini rectificato, in quo infusa fuerit recens radicis bryoniæ rasura, tepidè foveatur, vel spiritu Vini Camphorato, vel Crocato.* Vel fiat fotus ex herbis aromaticis, ut *scordio*, *rutâ*, *absynthio*, *erysimo*, *cherefolio*, *floribus chamomillæ*, *scambuci*, *meliloti*, *foliis lauri*, *in aquâ florum sambuci coctis, post coctionem vigora spiritu vini alkoholizato*, & tepidè applica, & reitera. Vel applicentur *linteola sanguine leporis imbuta*, in cujus defectu *cuniculorum sanguis* substitui potest.

Purgans medicamentum omninò inutile judicamus in inflammationibus, imò eas in pejus mutare solet, nàm humores vehementius commovet, & ad partem irruunt

ruunt affectam; verùm non improbandum censemus, si cacochymia i. pravorum humorum colluvies in corpore luxuriet, dubium non est, quin purgans conveniat medicamentum, sed non inflammationis, sed cacochymiæ ratione.

Sanguinis missio, si inflammatio sine febre sit, neque juvabit, neque nocebit, si cum febre periculosissima est, estò *Gal.* 1. *aph.* 23. blateret : *In ardentibus febribus, in maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus, usque ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* In hac sanguinis missione omnem salutis spem collocant vulgares, putantque optimum, & compendiarium in hoc morbo esse remedium, ut posthabitis contra-indicantibus, eam celebrent. Verum innocentem detrahunt sanguinem, ne ad partem affectam fluat, ac si ibi se effunderet, & concresceret. Respiciunt ad posterius, id quod futurum erit, ex falsâ eorum imaginatione præcavere student, & noxium in radice non attingunt. Inflammatio vel resolvitur, vel suppuratur, detrahendo sanguinem, à quo omnis est calor, refrigerant, coagulant, obstruuntque & resolutio, vel suppuratio impeditur, vel in longum protrahitur tempus.

Quatuor de causis vulgares sanguinem fundunt.

Prima, quoties quantitate, seu copiâ peccat, & pletoria vocatur.

Secunda, revulsionis, aut derivationis gratiâ; revulsionem maximè celebrant quàm longissimè à parte defluxionibus tentatâ, & derivationem per loca ipsi viciniori. Hinc est, quòd revulsio debetur tantùm circa principia, derivatio verò, principio transacto, & revulsione jàm factâ.

Tertia, in morbis vehementibus, & potissimum, qui inflammationem habent conjunctam, ut in anginâ, pleuritide &c. & similiter in morbis acutis.

Quarta, in febribus refrigerationis, aut ventilationis gratiâ, & hinc *Galenus : Saluberrimum*, scripsit, *esse in omnibus febribus sanguinem mittere.* His igitur de causis vulgares sanguinem effundendum volunt. Cæterum respondemus.

Ad primam, si copiâ, seu quantitate peccat sanguis, libenter phlebotomiam concedimus, præcipuè ubi necessitas urget, malum inducias non permittit, & ex magno sanguinis affluxu periculum impendet; quotiescumque verò sanguinem minuere expedit, nec intereà à præcipiti urgentiâ cogimur, possumus multo tutius, atque commodius per diætam absolvere, nàm diæta est assidua phlebotomia.

Ad secundam, revulsio, & derivatio penitus evertitur ab Arvejano sanguinis motu, nàm sanguis cum in orbem à venâ cavâ in cor, è corde in arterias, ex arteriis in venas, à quibus iterum in cor, & arterias deferatur, manifestum est quamcumque sanguinis missionem non ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinere.

Ad tertiam, sanguinem mittendum repudiamus, nisi pletora adsit

adsit (sed hæc rarissimè observatur) ex qua suffocationis evidens immineat periculum, & tunc ultrò sanguinem mittendum fatemur. In pleuritide, peripneumoniâ &c. hoc remedii genus tanquàm maledictum in nostrâ *Trutinâ Medicâ* improbavimus.

Ad quartam, ut indiscriminatim in omnibus morbis sanguificinam exerceant vulgares, refrigerationem, & ventilationem commenti sunt, cum unam, vel saltim duas sanguinis uncias evacuandas jubent; sic enim sanguis respirabit! Sed quænam ventilatio, sanguine è venis prodeunte, contingere potest? Cum nihil aëris in venas ingredi possit? Quis unquàm agnovit sanguinem respiratione, & ventilatione indigere? Profectò enim natura sanguinem in venis, & arteriis conclusit, ubi nullus patet aëris aditus. Verum fortassè minus damnanda erit ejusmodi phlebotomia, quæ paucissimum evacuat sanguinem, cum minimum noxæ; aut periculi inferre possit.

Scarificatio in aliquorum sententiâ non erit inutilis, si fodicationum emplastro statim scarificationis dolor sedetur: Verum, per hæc vulnera sanguinem inflammationem proximè efficientem educere imaginantur; sed perperàm, nàm sanguis extra venas effusus per hanc lanienam non educitur, imò majorem sanguinis affluxum concitare potest.



## Cap. III.

### *De Abscessu.*

PHlegmonem, sive inflammationem à naturâ, vel à medico non resolutam ante puris generationem sequitur necessariò abscessus. Verum hoc vocabulum satis generale est, nàm omnem denotat tumorem, sive apostema, cujus causâ in aliquâ corporis parte ab humore p.n. collectio parata asservatur: Specialius tamen hìc pro abscessu tumorem intelligimus, in quo pus, vel aliud extraordinarium latet, & cum sanie permistum. Dicitur abscessus ab abscedentibus fibrillis, laceratisque vasis.

#### *Signa.*

Quandò inflammatio in abscessum degenerat, & hoc partis opus natura molitur, dolor augetur, febris utplurimum accenditur, ut inquit *Hip. aph. 47. Sect. 2. Dum pus fit, dolores, ac febres fiunt magis quàm confecto.* Tumor autem versus cutem fit extuberantior, cutis fit tenuissima, & tactui cedens cum immediatâ elevatione, hic abscessus dicitur.

#### *Causa.*

Apud vulgares abscessûs causa in genere est substantia solida, vel unus, vel alter ex quatuor humoribus, aut omnes simul concreti,

ob quos partes, quæ anteà erant unitæ, ab invicem abscedant, distenduntur, & rodendo majus occupant spatium. Puris materiam sanguinem constituunt, & causam efficientem, calorem præternaturalem, undè pus frequentiùs inflammationem sequitur, quàm alios tumores, quia sanguis non tantùm humidus est, sed etiam calidus, & facilè calori adventitio conjungitur, quæ hæc duo ad sanguinem in pus concoquendum maximè sunt necessaria.

Nostra sententia est, quòd sanguis motu circulari sensim destitutus, & in capillaribus vasculis concretus, vel in aliquam intercapedinem effusus, ejus spiritus indesinenter avolant, & partes sulphureæ allisione atteruntur, earumque subtiliores evaporant, & viscidus sanguis coagulatus, & effetus volatilitate destituitur, & obstructione parciùs illi commiscetur pabulum nitrosum, & particulæ æthereæ, à quibus ejus vita conservatur. Tunc temporis salinæ particulæ resurgunt, quæ à crasso viscidoque sulphure exaltato irretiebantur, & fermentalis caloris ope compagem destruunt, & in pus commutantur, quod summâ gaudet corrosione ob salis exaltati aculeos à sulphure exaltato actuatos. Putridum illud liquamen partis fibras, & tubulos, in quibus cespitat, & fluctuat, spiculis suis exedit, corrodit, & cavitatem sibi struit, quam morâ adauget, ampliat, & abscessum producit. Rupto abscessu, fæculentus, & fœtidus liquor effluit, & ingrato utplurimùm odore nares afficit ob putrefactum sulphur, est etiam intensè corrosivus ob salinas particulas summè exaltatas, ut gustu quisquam comprehendere potest.

*Prognosis.*

Quoties abscessus versus cutem externam emergit, salubris est, eductâ enim materiâ, facilè curatur; quoties introrsum properat, vel in visceribus fit, lethalis est. Abscessus apertio quò diutiùs protrahitur, eò pejus est; succedunt enim febres habituales, sinus, ossium subjectorum caries, imò & gangrænæ. Pus album, æquale, læve, & minimè fœtidum certò salutem pollicetur. Si acorem nimium contraxerit, sanguinem conspurcabit, febres producet, corrodet, atque exedet fluidorum canaliculos. Pus aquosum, & tenue minus, aut viscidum, & fœtidum, malum; significat enim contumaces obstructiones, præcipitationes, & putredines.

*Curatio.*

Vulgares chirurgi, irritis discutientibus, omni industriâ student, ut citius ad suppurationem abscessus disponatur; pro qua re in usu est inunctio *ex quatuor oleis scilicèt amygdalino, chamomalino, & utriusque lilii cum lana succida superpositione*, addunt quandòque *butyrum recens pluries lotum*. Inposterum superponunt *gallinæ adipem, & suillæ axungiam*, & partem affectam

eâ

eâ illiniunt ter, aut quater in die, & ut citius maturatio perficiatur, ac cutis extenuetur, commendant cataplaſmatis uſum hoc modo:

℞. *Fol maluar.*
*Violar.*
*Althaea*, &
*Scabioſæ ana m.* j.
*Radic. utriuſque lilii ana* ℥. j.
*Caric. ping. num.* x.
*Paſſul. enucleat.* ℥. ij.
*Bulliant, & contundantur addendo*
*Butyr. recens loti*, &
*Axung. ſuillæ putridæ ana* ℥. iv.
*Ol. Camomill.* &
*Amygdal. d. ana* ℥. ß.
*Fermenti* ℥. ij.
*Croci fila* x.
*Stercoris columbini* ℥. j.
*M. f. cataplaſma.*

Hujuſmodi cataplaſma ſæpè mutant, ne exſiccetur, & exſiccatum maturationem impediat.

Confecto jàm pure, ad ſectionem deveniunt, tunc cum perfecta apparet inundatio, & eſt commune authorum conſilium, ne expectetur, quòd à naturâ diſruptio fiat ob triplicem cauſam; Prima, non ſemper tumores in parte decliviori diſrumpit, ſæpè hoc facit in parte ſuperiori, per quam non benè tumor expurgari poteſt; ſecunda, foramen à naturâ fit anguſtum, adeò ut non ſufficiet ad partes puris craſſiores expurgandas; Tertia, cutis illa adeò à naturâ extenuatur laceræ veſtis inſtar, ut difficulter agglutinari poſſit.

Ut hæc incommoda vitentur, aperiunt cauſtico *ex calce, & ſapone nigro* confecto, poſtmodum ad eſcharæ caſum *mantecam cum endiviæ foliis* applicant.

Vel ferro tumorem incidunt, & inciſionis quantitas deſumitur à tumoris magnitudine, tum à naturâ partis laborantis; à tumoris magnitudine, in majoribus tumoribus ſectio facienda eſt major, quemadmodum in minoribus minor; à naturâ partis laborantis, nàm in facie, præſertim in mulieribus, quò ad fieri poterit, minima fieri debet. Eâdem ratione in tumoribus axillarum, & inguinum ſectio facienda eſt per tranſverſum, quemadmodum in fronte ſectio ſemper facienda ſecundum partis longitudinem, nàm ſi fieret per tranſverſum, ſtatim concideret ſupercilium.

Sed pro completâ ſectionis notitiâ multa obſervanda veniunt.

Primò, ut ſectio fiat in loco, in quo pus continetur.

Secundò, in loco altiori, molliori, & decliviori.

Tertiò facienda eſt ſecundum proceſſus muſculorum, ne ſcilicet muſculi, & potiſſimum eorum, & tendines ſecentur, ac lædantur.

Quartò, ut vitentur magni nervi, venæ, & arteriæ, ne ex eorum læſione accedant convulſiones, & hæmorragiæ.

Quintò, ut tumore jàm adaperto, univerſum pus unâ vice non extrahatur, potiſſimum in magnis abſceſſibus, quod monet *Hip.* 6. *aph.* 27. *Quicumque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes uruntur, vel ſecantur: ſi pus, aut aqua univerſim effluxerit, omnes moriuntur.*

Sextò, ut locus patiens, quò

 ad

ad fieri poterit, blandè, & suaviter, seu minori tractetur dolore.

Sectione jam factâ in usu est apud nostrates chirurgos illicò *stuppam* imponere *ovi albumine conquassato imbutam.* Utuntur ovi albumine ob vim, quam habet emplasticam sanguinis fluxum sistendi: hujusmodi stuppata spatio 24. horarum detineri solet, ac sublatâ, ad digerendum malè feriati chirurgi digestivo utuntur. Ad quid digerendum, ubi quicquid digerendum erat, natura digessit? Protrahunt isti curationem, ut ægrorum crumenas digerant. Parant digestivum *ex terebinthinâ Venetâ, ovi vitello in æquali portione, additis guttulis olei rosacei*, & ex eo tum turundas, tum custodias inungunt, & partes circumstantes eodem oleo rosaceo liniunt, ut quantum erit possibile inflammationem, & humorum fluxum, & impetum reprimant, & ad eundem usum utuntur *foliis lactucæ, vel endiviæ* in tumoribus adapertis, anni temporibus calidis, frigidis verò, foliis *brassicæ, vel betæ* ad juvandam digestionem. Utuntur digestivo bis in die usque ad perfectam, vel saltem bonam puris digestionem & diminutionem duritiei circa ulceris labia. Post digestivum utuntur *Unguento aureo simplici*, si ulcus sordidum non fuerit; si verò sordidum, utuntur mundificante aliquo, ut *Unguento Apostolorum, vel Ægyptiaco*, & tandem *Unguento de tutiâ* ad consolidandum.

Si abscessus fuerit magnus, & magna puris copia ex eo fluat post apertionem, corpus purgant, & si opus fuerit, etiam ad decocta deveniunt.

Si inflammatio neque resolventibus, diaphoreticis, vel alkalicis resolvi potuit, vel quia non statim accersitus fuit chirurgus, vel quia medicamenta applicata tantæ non fuerunt energiæ, vel quia inflammatio in abscessum properat, tunc factam, vel inceptam suppurationem promovere debemus illis medicamentis, quæ fermentationem, & calorem suppuratorium in parte promovent, talia sunt *emplastrum de Cumino, labdano.* Inter reliqua suppurantia eminet *lac, in quo coctus fuerit sapo Ianuensis*, & decoctum illud parti affectæ cum linteis multiplicatis appositum, non tantum mirè maturat, verùm etiam abscessum aperit. Possumus etiam uti ex variis emollientibus *fol. alth. flor. chamomill. verbasc. melilot. sem. lini, farin. secal. mell. vitell. ovor.* cataplasmate calido imponendo. Vel in principio *empl. filii Zacch vel de Meliloto* superpositione utimur ad duritiem evincendam, deindè *emplastrum nostrum Benedictum* superponimus ad abscessus suppurationem, & quod notandum, ubi emplastrum non adhæret; inibi fit tumoris apertio, & præcipuè si cuticula separetur, infra duos dies aperitur. Rupto abscessu, exprimitur pus, superponitur emplastrum, & ità producendo, infra septem dies curatur. Non credibile est, quantum hoc emplastrum valeat ad maturandos, aperiendos, & curandos cujuscumque generis tumores. Hoc unum dicimus,

nus, hoc emplaſtro æger non indiget chirurgi ope, ſed ſuiipſius eſt chirurgus.

Quandòque nos ruptum abſceſſum filamentis madidis in infuſione calidâ *lapidis medicamentoſi* citò, tutò, & jucundè curamus; hæc enim aqua fluxiones inhibet, ſanguinem ſiſtit, dolorem ſedat, abſtergit, carnem pravam creſcere non ſinit, & breviter ad cicatricem perducit.

Aliquandò propter humorum affluxum, vel propter circumjacentium abſceſſûs partium intemperiem excidit in abſceſſûs locum fluor importunus, qui continui ſolutionem impedit, tunc

℞. *Aloës lucidæ,*
*Myrrhæ opt. &*
*Croci ana* ℥. j.

*aloën, & myrrham in pulverem redige, crocum minutim contunde, ſimulque miſce in vaſe vitreo cum ſpiritus Vini lib. ij. vas occlude, ac per quatuor dies in ventre equino materiam digere, exime tunc vas à ventre equino, per inclinationem ſepara balſamum rubicundiſſimum materialibus ſupernatans.* Liquorem hunc pretioſiſſimum ſerva; fluorem enim cujuſcumque abſceſſûs, & ulceris exſiccat illinctus, durities ulcerum emollit, & perfectam cicatricem inducit, ac à recidivâ præſervat. Dicitur Balſamum proprietatis, vel elixir proprietatis per infuſionem.

Quandòque non expedit à topicis abſceſſûs ruptionem præſtolari, nec procraſtinandum eſt ad puris eductionem, ſed quandò conſtat ſufficientem quantitatem in abſceſſu adeſſe, eliminandam, & foràs eiiciendam eſſe judicamus; pus enim morâ redditur acrius, & ab ipſo partes vicinæ magis, magiſque corrumpuntur, & foveam ampliorem excavat. Prætereà ubi ex partis affectæ mollitie tactu manifeſtâ, ut & rubedine, ac dolore diminutis puris perfecti præſentia innotuit, aut ferro puri exitum paramus, & quidèm in loco tumoris maximè molli, & declivi, at quia ægri ſæpè ferrum exhorrent, vel chirurgus, ex ignorantiâ, ut convenit, inciſionem efficere neſcit opportunam, utile erit abſceſſum nobilibus aperire ſecticis, quæ dolorem non inducunt, ſpermaticas non lædunt partes, & novum in parte cohibent fluxum, & hoc unum erit:

℞. *Merc. meteoriz. pulv.* ʒ. j.
*Farinæ frumenti, vel*
*Hordei* ℥. v.

*ſimul m. ac ſuper planum lignum cum ſpatulâ ligneâ propriâ ſalivâ fac maſſam ſecundum pineolorum magnitudinem, quos exſiccari permitte,* unoque ex eis utere ad cujuslibet abſceſſûs apertionem. Alterum ſecticum priori nobilius:

℞. *Saponis nigri com:* ℥. j.
*Calc. viv. aq. non expert. pulv.* ℥. ß.
*Simul m. nàm fit maſſa alba,*

Cujus ℞. q. ſ. pro abſceſſu aperiendo, neque deterreat nigredo, quam reperies in carne, nàm à medicamento producitur. Vel aliud ſecticum prioribus nobilius parari poteſt *ex ſaponariorum lixivio, ex tribus partibus, duabus evaporatis, unâ remanente.* Vel aliud nobilius pro divitibus *ex lunâ nitri ſpiritu ſolutâ, & in lapidem infernalem redactâ.*

Advertendum pro secticis, quòd semper ea infigenda sunt in medio alicujus expositi emplastri, quod abscessui superponatur, ad hoc ut secticum à loco, cui primò adhæret, amoveri non possit propter emplastri adhæsionem; nàm aliàs hinc illinc vagando, opus non perficeret.

Abscessu inciso, vel secto, laxantibus procuretur escharæ casus, pus effluat non unâ vice, sed partitim, ne ægrorum vires prosternantur. Verùm si in parvâ sit quantitate, omne effluat, sed sine forti, & diutinâ pressione, quo evacuato, ulcus ab acido acri liberandum, sive ut vulgares loquuntur chirurgi, mundificandum est, ad quem finem *spiritus Vini camphoratus*, *aqua Reginæ*, *balsamus sulphuris terebinthinati vel balsamus proprietatis* cum filamentis adhiberi debet; hæc enim volatilitate suâ acidum absorbent, exturbant, & prohibent, ac non solum fibras à carne sanâ disruptas separant, sed etiam ulcus mundificant. Ulcere mundificato, sarcoticis, & consolidantibus utimur, hujusmodi sunt *empl. diasulph. fodic. oppodeltoch.*

In abscessu curando utilis est diæta, inutilia sunt medicamenta purgantia, & sanguinis missio, ac quicquid propinant chirurgi, præter potiones vulnerarias, de quibus latius infrà.

---

## Cap. IV.

### *De Sinu.*

Quotiescumque chirurgorum incuria adapertum jàm abscessum citò ad cicatricem non perducit, vel totius abscessûs locum non exactè mundificat, ichor quidam produci solet, qui in circumjacentes abscessûs partes se insinuans, sibi viam aperit, qui cum præcedenti abscessu communicat. Tumorem hunc sinum, vel cuniculum antiqui appellavêre. Est sinus cavitas in carne, producta à pure in quadam parte diutius stagnante, cujus orificium strictius est, interior verò illius cavitas amplior, & latior existit, & in quo cutis carni subjectæ adjacens non coalescit. Differt sinus à fistulâ, partim callositate, partim flexuositate, quæ in sinu non occurrunt; undè aliis dicitur abscessus ulceratus, inveteratus, & aliis ulcus sinuosum.

### *Signa.*

Sinum adesse cognoscimus, quoties in magnis abscessibus pus diutius stagnat, sive quod tardius aperti, sive negligentius mundati fuerint, morâ longiori corrumpitur, vicinasque partes, ac fibras tendinosas exedit, atque quoties absterso pure à primo abscessu, si circumcircà partes exprimantur, novum pus ab expressione erumpit: tunc sinum adesse, vel

vel cuniculum certum est, qui præter apparentem, occultam habet continui solutionem. Præterea si ulcus uniri non potest, & caro sit spongiosa, si ulcus saniem reddat nigram, oleosam, si linteamina, quæ sicca imponuntur, quoties removentur, graveoleant, hinc sinum adesse denotant. Sinum itàque in quadam parte, abscessu anteà afflictâ adesse cognoscimus, primò ex eo, quod orificium, cujus consolidatio inducta fuit, brevi pòst tempore aperiatur, & materiæ ichorosæ ab illo prodeant, secundò ex eo, quòd turunda, quæ statim in angustius orificium introducta fuit, deindè in amplam cavitatem impellatur.

Sinus est vel rectus, vel obliquus; magnus, vel parvus, cavus, vel superficialis, acclivis, aut declivis. Hæ differentiæ explorandæ sunt turundis, sive specillis argenteis, aut ferreis, itèm candelis cereis, aut similibus, in sinus profunditatem immissis.

*Causæ.*

Sinum fieri docent vulgares, tunc cùm pus diutiùs in profundo detinetur, & acrem, erodentemque acquirit qualitatem, & cuniculos molitur, ac partes profundiùs à se invicem, corrodendo, dirimit, & majus sibi comparat spatium, in circumjacentes partes se insinuando, quinimmò ad affectam hoc modo partem non tantùm ex vicinis, verùm etiam universo corpore excrementa, & qui superabundant humores, confluunt, undè malum augetur, & non facilè pristinum statum recuperare possunt.

Prò nostrâ sententiâ dicimus, quòd puris materia mirâ virtute corrosivâ prædita est, cum majori ex parte ejus particulæ salinæ duræ, & acutæ sint, & facilè subtili adventante materiâ, in motum adiguntur, & in abscessûs parietes impellunt, & fibras, ac tubulos scindunt, & ulterius inter has fibras, & tubulos debiles, & laxiores se insinuant, & exedendo scrobem excavant, & quò diutius stagnant, eò latiorem, & profundiorem cuniculum, & quandòque plures moliuntur cuniculos. Succingitur sinus pelliculâ, sive quadam tunicâ semicartilagineâ, ut carnosæ, membranosæque partes hac munitæ pelliculâ, à particularum salinarum spiculis lædi nequeant, verum absque hujus remotione impossibilis redditur sinûs curatio, imò temporis tractu obcallescit, & fistulam producit. Fit hæc pellicula à sulphureis particulis crassioribus, quæ à pure evolare non possunt, sed sensim partium adesarum poros, & illarum interstitia suo lentore obducunt, iisque phlegmaticæ particulæ, quæ in pure continentur, associatur, & salium spicula cicurant: ex his particulis sulphureis acidis unà cum salinis, & phlegmaticis inter se agentibus, subtilioribus evaporatis, pellicula coagulatur, & fixatur.

*Prognosis.*

Sinuum magna est diversitas, & non

non solum quantitatis ratione differunt, ut alius sit major, alius minor, alius brevior, & alius profundior, sed etiam figuræ, quòd alius sit rectus, alius flexuosus, sicut etiam positionis modo, quibus non parùm curatio variatur. Qui sursum tendit, meliorem curationis spem præbet, quia per ejus orificium facilè pus effluit, qui verò deorsùm, vel ad latera, difficilem reddit curationem, cum pus diutius retineatur, & retentum ulterius erodit, & corrumpit. Pus album, læve, æquale, & minimè fœtidum certò sanitatem promittit; sic si dolor, & tumor dispareant, bonum est. Si sanies valdè tenuis, eaque nigra, & fœtida, malum; denotat enim os subjectum cariem contraxisse. Si crassa, viscida, & fœci similis sit, solam carnem ulceratam esse demonstrat. Sinus nisi celeriter curetur, callum contrahit, & durus efficitur, nec posteà facilem recipit curationem, sed indè recidivæ, vel temporis cursu fistulæ oriri solent.

*Curatio.*

Chirurgorum vulgus plagellarum, & pulvillorum multitudine digestivo, vel alio unguento inunctorum sinus replent, neque animadvertunt, quòd quantò magis extraneorum corporum interpositione partes distrahunt, tantò magis eas à seipsis divellunt, unio longè abest, & partium vita ità dissipatur, ut earum œconomiam curare amplius non valent.

Si verò sinus orificium non liberè pateat, illum detergunt *mulsâ, vel vino cum aquâ marinâ misto, cui sal adjectus fuerit, vel terebinthinâ, & farinâ hordei cum melle, aut squamâ æris cum vino, & melle.*

Cum verò sinus interdum sint plures, aut major eorum sit profunditas, ut eos planè aperire non sit possibile, nec etiam unguenta per totam eorum cavitatem penetrare possint, tunc præcipuè liquida abstergentia magis probant, quia in omnes partes se insinuant, & talia per siphonem injiciunt, ut

℞. *Hord. integri p.* iij.
*Centaur. min.*
*Absynth. ana p.* ij.
*coque in melicrato, & f. injectio.*

Vel

℞. *Aq. decoct. hordei,*
*Melicrati ana* ℥. ij.
*Ung. Ægyptiaci* ℥. ß.
*m. & injiciantur.* Injecto medicamento, sinus os concerpto linteamine aliquandiù obstruunt, ne mox medicamentum refluat, & postmodùm clauso orificio *emplastro Basilico*, in sinu relinquunt. Deindè fasciarum circumvolutionibus fundum arctè constringunt usque ad sinûs orificium. Deterso sinu sarcotica liquida per siphonem injiciunt, *vinum austerum, in quo thus coctum sit, vel decoctum ex Aristolochiâ, symphyt. caudâ equinâ, rosis, & similibus cum vino*, cui nonnulli *thus, myrrham, & aloën* addunt, ac tandèm sinûs orificio *emplastrum Barbarum* in medio perforatum ad saniem effundendam imponunt.

His nihil quandòque proficientibus, ut semper evenire solet. Si æger opulentus sit, convocato ... prius

prius chirurgorum, & urinæ medicorum consilio, corpus purgant, ne sinus noxium totius corporis humorem recipiat, & demisso ad fundum usque specillo, sinum scalpello aperiunt, & *stuppam ovi albumine conquassato imbutam* ad sanguinis fluxum compescendum superligant, quam post vigintiquatuor horas exsolvunt. Deindè ad crassam sordem abstergendam, & saniem exsiccandam collutionibus ex *aquâ marinâ, mulsâ, vel aluminosâ* utuntur, vel *ulcus pulveribus aluminis, chalcanthi* implent, & demum sarcoticis curationem absolvunt.

Nostra sinûs curatio consistit in solutæ unitatis unione, & cavitatis repletione; uniri enim ea, quæ dissident, non possunt, nisi prius cavitas replenda est, verum neque cavitas carne repleri potest, nisi naturalis partis constitutio restituatur, & ab omnibus sordibus liber ac mundus sit sinus. Ad has indicationes complendas, potissimum eò respiciendum est, ut salsæ particulæ, acidæ, & acres sinûs lateribus adhærentes abstergantur, & in pure domentur: in his perficiendis dupliciter procedimus, externè, & internè. Externè ad lentoris in sinus parietibus adhærentis absterfionem, & ad puris acidas particulas pessumdandas ea conveniunt medicamenta, quæ crassiores, & fixas sulphuris, & salis particulas volatizant, & exturbant, *decoctum scordii, absynthii, nicotianæ, vel succus centaurii, apii, roris marini, in quibus myrrha sit dissoluta*, per siphonem injecta. Vel *mel rosaceum in aquâ hordei solutum*, quod in frequenti usu est apud chirurgos Gallos, vel *aqua calcis vivæ, aqua saphirea n. d.* propter salia alkalia, vel *aqua salis armoniaci n. d.* per syringam eburneam intrusa; his enim pellicula illius latera obducens, & carnium agglutinationem inhibens, aufertur. Vel melius, & brevius abluatur sinus *aquæ Reginæ* intrusione, deindè immittatur *balsamus proprietatis cum emplastri fodicationum* superpositione. Dum hæc scribimus, Juvenem Januensem sinu in crure dextro ad unius spithamæ longitudinem laborantem his tribus præsidiis breviter pristinæ sanitati nos restituimus. In sinus curatione de dissectione ferro, sive igne potentiali mentionem non facimus, nàm his nostris præsidiis sinum dissecari non oportet. Multum ejus curationi suffragatur diæta, purgans medicamentum potius exsiccando convenit, quàm sanguinis missio, & vulnerariæ potiones summoperè conducunt, sed de sinu fusius agimus Tomo secundo cap. 19. *De Ulcere sinuoso.*

---

## CAP. V.

### *De Fistulâ.*

A Sinu fistula saltèm in eo differt, quod callosa, & dura est; ideòque post sinum ut rectâ, & ordinatâ procedamus methodo, de fistulâ agimus. Si sinus celeriter non curetur, ut convenit, pus cuniculum agit, pars callum contrahit, & durior efficitur, ac

exactæ continui solutioni reluctans, perennes efficit fistulas. Est fistula sinus foraminulum habens angustum exterius, constrictum, & callosum, intus verò se dilatans, & cuniculum efficiens profundum, ex quo humor saniosus, vel sordidus, quotidiè cum quibusdam tamen intervallis sine dolore emanat.

Duæ ejus sunt species, una quæ unicum modò habet canalem, modò rectum, modò obliquum, quæ propriè fistula nominatur, ob similitudinem, quam habet cum fistulâ arundinaceâ; altera quæ in plures cavernulas intùs terminatur, è quibus singulis peculiaris meatus ad unicum orificium producitur, & hæc propriè à chirurgis ulcus appellatur cavernosum.

*Signa.*

Ulceris foraminulum est plerùmque rotundum, & arctum, labia habens dura, sive callosa, sine, aut cum exiguo dolore, humida aliquandò, sed persæpè sicca: in quibusdam locis externè cavitas tactu notari potest, per quam etiam nonnunquàm strepitus excitatur, & sanies modò parciùs, modò copiosius per fistulæ orificium exprimitur, nunc serosa, nunc alba, livida, atra, aut fœci persimilis, nunc crassa, nunc tenuis. Quorsùm interior cavitas feratur, explorandum est, & immisso in sinum specillo, seu stylo fistulæ rectæ profunditatem cognoscimus, sed in obliquâ cereâ candelâ valdè exili loco styli utimur. Stylus multò commodior est, ubi fistula ad os, candela verò ubi ad partes molliores, & sensiles penetrat; variè enim fistularum sinus procedunt, nunc ad nervos, ligamenta, membranas, venas, arterias, os, & nonnunquàm ad interiora viscera.

Si fistula solam partem occupet carneam, immissus stylus non admodùm dolorificus est, & illud, quod tangitur, molle existit; pus effluens, est album, æquale, & copiosum.

Si stylus nervum attingat, exploratio valdè dolorosa est, & pus, quod exit, pingue, & oleosum est, sed parcius, & membrum istius nervi domicilium existens in officio suo hebetatur.

Si profunditas ad venam pertingat, sanies fœcis instar egreditur, & si vena est exesa, cruenta, & crassior.

Si ad arteriam penetret, sanies advertitur tenuior, & magis pellucida, ac aliquantulùm saliens, cum saltu egreditur.

Quòd si ad os perveniat, durum quid exploranti occurrit cum nullo dolore, periostio nondùm adeso; si verò os carie laborarit, inæquale, & asperum tangitur, sanies, quæ effluit, est serosa, nigricans, & pessimi odoris.

*Causa.*

Quia hujusce tumoris præcipua substantia est callus, hanc ob rem, & fistula ut tumor quidam est, ajunt Galeni sectatores continentem causam atrabilarium esse sanguinem,

guinem, discussis quidèm, ac per halitum digestis tenuioribus partibus, ac crassioribus relictis fistulam fieri. Verùm Galenici morbos, qui ab ipsis curari nequeunt, omnes ab atrabilario originem habere dicunt, ut de Cancro dicemus.

Fistula ab abscessu, vel vulnere suam cognoscit genesim; hîc enim si ob corporis impuritatem, vel pravorum humorum copiam, vel (quæ potissima causa est) chirurgi imperitiam nimis diù curatio protrahatur, & non rectè curetur, profundiorem pure moliente cuniculum, callosus evadit. Fistularum causam tamen in sinu rimamur; si enim pus, quod salinis, sulphureisque constat particulis, diutius quàm par est, in sinu stagnet, ejus latera obducit, cum particulæ subtiles, & volatiles intestino motu agitatæ in adesos parietes se insinuant, discussis volatilibus, tantummodò crassæ, & terrestres remanent, quæ coagulantur, comprimuntur, latera incrustant, ipsisque tenaciter adhærent, agente præcipuè lentore, aluminoso puris sale, & partis succo alimentitio, ac in scirrhosam obcallescunt duritiem.

*Prognosis.*

Fistula recens, ac simplex, quæ in carnosis tantum partibus est, non profunda, in corpore juvenili, & boni habitus faciliter curatur; difficulter verò quandò plures partes sunt erosæ; sic etiam antiqua sensu destituta, profunda, flexuosa, varios habens cuniculos: membris nobilibus vicina, & corporibus senilibus, cacochymicis, & debilibus. Difficulter etiam curatur, quæ ad tendines, nervos, arterias, venas, ossa, articulos, dorsi vertebras, thoracis cavitatem, imi ventris, uterum, vesicam, aut intestina pertingit. Vel si occurrat circa illa loca, in quibus natura ab excrementis se exonerat, ut in abdomine, inguinibus, natibus, ano, scroto, perinæo.

Verum apud omnes medicos fistula non tantum perdifficilis est curationis, verum etiam incurabilis. Nostrates chirurgi parum differunt à tonsoribus, ideòque eos curant morbos, quos simplex tonsor curare potest, & potius inducere fistulas, quàm curare satagunt. Qui nunc chirurgos se jactant, inducunt fistulas, non curant; semper enim chirurgi defectu fistulosi fiunt sinus, eòque devenit istorum ignorantia, & impostura, ut cum ex artis errore, quam profitentur, abscessus, & sinus in fistulas abire permittant, salubres fistulas esse ægrotis suadent, exagerando, quod si superfluitates, & deliterii humores, qui è fistulâ effluunt, in parte detineantur, necessariò mors sequeretur: sic miseris imponunt fratribus duplici modo, nàm nec illos curant; nec ut ab aliis curentur, minitato mortis terrore, tacitè insinuant. Nos circa hanc materiam non relinquemus, quò ad fieri poterit, eorum malitiam, & ignorantiam detegere, nec non & exquisitam, perfectam-

ctamque curationem radicitus indagare, adhoc ut agnoscant vulgares medici, quanta sit differentia inter spagyricos, ut ipsi ajunt, practicantes, & ipsos; bonus itàque chirurgus, & artis suæ gnarus nunquàm fistulis locum dabit, verum cum illas alterius errore factas invenerit, nostro instituto curabit.

*Curatio.*

Vulgares chirurgi fistulæ curationem exordiuntur, primò debitam instituendo diætam, & corpus à superfluis humoribus purgando; deindè ad topica deveniunt, & callum averruncant vel medicamentis, vel ferro, vel igne.

Angustum fistulæ orificium dilatant per penicillos ex *spongiâ, radicibus gentianæ, Aristolochiæ, brioniæ, asphodeli, & hellebori nigri exsiccatis.* Hæc in pyramidalem efformata figuram, & parte acutâ in fistulam immissa omnem fistulæ humiditatem imbibunt, crassiora evadunt, & sensim orificium ampliant.

Quòd si his callus non removeatur, ad fortiora descendunt, ut *trochiscos de minio, unguentum Ægyptiacum, vitriolum ustum*, vel ad composita recurrunt, ut

℞. *Lixivii fortis* ℥. iv.
*Decoct. lupinor.* ℥. j.
*Mell. rosf. colat.* ℥. j ß.
*Alum.* ℥. ß. *m.*

Vel

℞. *Lithargyr. lib.* ß.
*bulliat in aceto, & aquâ rosar. deindè filtra.*

Vel

℞. *Ung. Ægyptiaci* ℥. ß.
*Sublimati* ʒ. ß.
*Lixivii* ℥. j.
*Aq. ros.* ℥. ij.
*Plantag.* ℥. iv.
*Bulliant aliquantulum.*

Hæc medicamenta turundis in fistulas intrudunt.

Si hæc commodè applicari nequeunt ob fistulæ angustiam, & profunditatem, eam totam aperiunt, & medicamenta ad profundum usque injiciunt, quòd si tota aperiri nequit, per siphonem in formâ liquidâ deturbant, & diluunt, ita sunt *lixivium, aqua marina, calcis vivæ &c.* Vel in formâ siccâ ob majorem exsiccandi energiam, calamo fistulæ orificio admoto, insufflant.

Verùm quia non semper fistula his cedit medicamentis, ad ferrum, & ignem confugiunt. Ferro totam aperiunt fistulam, qua apertâ, callum acie scalpelli, aut novaculæ ad carnem usque probam detrahunt, quod non solùm ex colore, sed ex sanguine, & doloris sensu percipitur. Contingit quandòque, ut callus perdurus ferro non cedat; tunc candente ferro expeditius, & minori cum dolore tollitur: verum quia ægroti ferrum, actualemque ignem exhorrent, ad caustica deveniunt, & dum hæc sive per caustica, vel ferrum ignitum administrantur, partes aliquo defensivo refrigerante, vel repellente circumcircà muniunt, ne inflammatio oboriatur.

Adustâ fistulâ, medicamento relaxante, quod escharam dejicit, utuntur, ut est *manteca cum foliis endiviæ, butyrum, vel unguentum de althæâ,*

*althæâ*, quod quandòque eſt gangrænæ mater; deindè ſarcoticis utuntur unguentis. Quod ſi in os deſinat, abradunt, ſiquid carioſum, vel nigrum ſit. Si altiùs caries os corruperit, terebrâ ſquamam excidunt, & ſi ad medullam uſque penetrarit, forcipe exciſorio eximunt, quod corruptum eſt; ſi totum corruptum fuerit, totum eximunt, oſſe jàm purgato, vel ablato, ad incarnantia recurrunt medicamenta.

Quibus omnibus adhibitis, ſi fiſtula non cedat, & non curetur, incurabilis habetur, & totum negotium naturæ committunt, ſed nunquàm hactenùs auditum eſt fiſtulam per ſe, vel naturæ viribus ſanatam fuiſſe, niſi per medicamenta, & optimè conditionata, aliàs minimè curabitur. Non mirum itàque, ſi fiſtulæ chirurgos rident, & ad hominis uſque mortem perſeverant, & in pejus, ac deterius, quàm in melius eorum arte abeunt; ſperant enim ab eorum vanidis medicamentis id, quod nullo modo poſſunt, ac obſtinati efficaciora, & validiora non veſtigant.

Quòd ſi ob ægroti debiles vires, vel ſitûs conditionem, neque ignis, neque ferrum locum habeat, ad palliativam recurrunt curationem i. fiſtulas pallio obtegunt, quod idem eſt fiſtulas in pacifica poſſeſſione conſervare: in æquinoctiis corpus pravis ſuccis refertum purgant, ità enim magnoperè fiſtulas ad ſanitatem conferre credunt.

Fiſtula adeò difficilis curationis exiſtit, ut impoſſibilis ferè curatu ſit, quia adhoc ut incarnetur, & cicatrizetur aliqua ſoluta unitas, neceſſe eſt, ut optima caro in parte vicinâ exiſtat; at quia callo undequàque circumvoluitur, per conſequens nullo modo in eâ cicatrizatio fieri poteſt, ſed ſemper eodem modo perſiſtit, quàmvis innumera adhibeantur ſarcotica. Addimus adhuc ad majorem curationis difficultatem, quòd utplurimum neque ſectica proſunt, & morbum non extirpant, niſi exquiſita, & optimæ energiæ extent. Hoc autem ad evidentiam demonſtratur, nàm ſi applicentur cauſtica vehementia, inflammationem inducunt, qua generatâ, utplurimùm gangræna excitatur; ſi mitiora fuerint, callum non extirpant, & per conſequens indicationi non ſuccurrunt, & ſic debent medicamina fiſtulæ applicanda mediocrem tenere temperiem, adhoc ut iis dotata facultatibus, prava ſymptomata non inferant, & callum radicitùs enervent. Quibus adimpletis, procul dubio curatio integrè perficitur.

Fiſtulæ curationem aggredimur tum internis, tum externis medicamentis. Interna ea eſſe debent, quæ ſanguinem, & ſuccos corrigunt, ſalinas, acidaſque particulas fixas temperant, & ad reſolutionem diſponunt, & acres ichores cicurant, talia ſunt *decocta ex ligno guajaco*, *ſalſâ pariliâ*, *radice chinæ*, *c.c. limaturâ*, *raſurâ eboris &c.* Vel vulnerariæ potiones *ex radicibus conſolidæ majoris*, *caryophillatæ*, *biſtortæ*, *vincetoxici*, *angelicæ*, *ex*

*herbis, agrimoniâ, hyperico, scordio, vincapervincâ, persicariâ, saniculâ, rore marino &c.* Vel diaphoretica ut *antimonium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, bezoarticum minerale, sulphur antimonii fixum &c.*

Externa sunt, quæ callum incidendi, vel absumendi vim habent; si itàque fistula callum non adeò durum contineat, quia recens, felicissimè curatur aquæ calcis calidâ injectione, quæ ità paratur:

℞. *Calcis vivæ lib.* j.
*Aq. font. lib.* iij.

*Bulliant simul ad consumtionem tertiæ partis aquæ, quæ remanet decantetur,* & servetur ad usum. Si tamen fistulæ orificium ità sit arctum, ut syringam respuat, primò ampliandum est, penicillo ex *gentianæ radice* intruso, deindè immittatur *aqua calcis sola, vel spiritu Vini acuata, cui si Mercurium dulcem* addes, potentiùs operabitur, vel sufficit sola *aqua plantaginis, in qua mercurius dulcis solutus est.* Si calidè injiciatur.

Si verò diuturna sit fistula, & durum, seu lapideum contraxerit callum, tunc maximo cum fructu applicabis *Magnum Calcinatum Paracelsi*, prodest quammaximè *præcipitatus albus*, in madidâ turundâ aspersus. Similiter *aqua salis armoniaci, aqua mercurialis, oleum antimonii*, & præ omnibus *spiritus salis armoniaci, vel oleum Mercurii album*, injecta per syringam cum superpositione *emplastri fodicationum Paracelsi*, ac singulis vigintiquatuor horis medicamenti renovatio fieri debet. Remoto callo, facilè *balsamo proprietatis, vel unguento sarcotico* pars carne impletur, & perfectè cicatrizatur.

Est hîc advertendum, quòd aliquandò fistularum ichor subjectum os cariare, vel maculare solet, præcipuè si periostium fuerit erosum; tunc licèt recens sit fistula, nunquàm curabitur, nisi os radatur, aut convenientibus purgetur medicamentis, ut dicimus *Tomo Secundo cap. 21. de ulcere cum ossis carie*, ossis verò nigredinem aufert *mercurius dulcis in aquâ plantaginis solutus*, & illitus.

Non relinquendum tamen est, quod pluries experti sumus, & semper felici cum eventu, nàm non solum recentes, verum etiam inveteratas, & malignantes fistulas adæquatè persanat, hoc autem remedium est arsenici balsamum maximum in hisce morbis, & benigniter clargimur. Advertimus quammaximè in hoc medicamine, quod nec minus secundum Paracelsi institutum, & formulam bonum evadet, & perfectè fiet, non Paracelsus id componere ignorârit, sed ut ipse in chirurgiâ manifestè loquitur, enigmaticè discurrit, & cum filiis artis tantum sermonem habere vult. Undè nos propter publicam utilitatem, & ad clariorem rei intelligentiam sic formulam componimus:

℞. *Arsenici, &*
*Salis Nitri p. æq.*

*tunde quamoptimè. Immitte in tigillum, prunisque impone, & evaporare, ac ebullire incipiant tantispèr, donec fumus, & ebullitio cessaverit, hæcq.* ad

*ad fundi imum adipis instar in tegillo fluentis se demiserint. Deindè per horam unam, atque alteram (quò diutius, eò melius) calcinentur. Sepone, ut refrigerentur; postmodum materiam hanc calcinatam accipe & in eam aliam salis nitri partem æqualem addes, & miscebis, uti prius calcinabis eodem ignis gradu, deindè hæc massa rursus pulverisetur, & in cellâ vinariâ vase terreo vitriato appones in loco declivi; nàm paulatim liquabitur in oleum, quod oleum, seu balsamum in vase vitreo conservabis, & tamdiu relinquatur, quousque in liquorem vertetur, quem pro usu servabis.*

Si vini spiritum super hunc liquorem pluries accedentes, spatulâ agitando, vel vini spiritum phlegmaticum destillando evocabis, in nobile transibit medicamen, quod tanquam arcanum asservabis in deploratis chirurgiæ morbis, & præcipuè in cancro, ulceribus phagedænis, cacoëthicis, in ossium cariebus &c.

Hæc est vera formula olei arsenici, quod applicari poterit super nudam lini petiam, si superficialis fuerit fistula, si verò profunda existat, cum turundâ, sive cum spongiâ, vel cum syringâ immittatur; habet enim facultatem erodendi callum absque eo, quod carnem sanam affligat, vel inflammationem, sive dolorem inducat, quod mirabile quidèm est, ut in praxi manifestò observatur.

---

## CAP. VI.

### *De abscessibus frigidis.*

EGimus de abscessu calido, de sinu, ac fistulâ, qui illi succedere solent, nunc Galenistarum ordinem prosequendo, de abscessibus frigidis agemus.

Frigidos illos tumores appellat *Galenus*, quos inflammatio non præcedit, neque à sanguine, neque ab humore fiunt bilioso sed ex nutrimenti partium degeneratione, dum aliquandò in homogeneam quandam, aliquandò ætherogeneam abit materiam quæ sibi locum aptando, figuram vitiat tantum; nàm ob sui lentorem, neque intemperiem, neque dolorem in partem inducere solet.

In duplici sunt isti tumores differentiâ, nàm pars eorum humidam, liquidamque continet substantiam, ut lutum, olei amurcam, vini fœcem; urinam, balnei sorditiem, melleum, mucosumque succum graviter olentem, quem omnes aversantur. Vel solida corpora, præsertim cùm inveterata fuerint, vel inter duas tunicas, vel sub certis membranis continent velut ungues, pilos, lapides, ligna, ossa, carbones, testas, spinas panniculos &c. (quæ inveniri vulgares dœmonum artè ex maleficiis ineptè asserunt), tophaceas substantias. Itèmque veluti araneas, cretas, gypsum, grumos; multoties animalium, & insectorum figuras, ac similia innumera

numera pro diverſo laſcivientis naturæ curſu; quomodocumque autem materia contenta diverſimodè variet, ſemper tamen ex unico ſucco alimentario omnes hi tumores fiunt, & ſecundum diverſa loca, ubi enaſcuntur, varia nomina ſortiuntur. Si enim in capite provenit, teſtudo, & talpa dicitur, ſi juxta juncturas, ganglion, glandula, & nodus vocatur. In teſticulis, hernia in collo, bocium, & ſcrophula.

Tot itàque eſſent tumorum frigidorum differentiæ, quot materiarum eos producentium diverſitates; atque eæ cum innumeræ eſſe poſſint, ſigillatim de illis neque Galenus, neque cœteri authores mentionem fecêre, ſed unâ denominatione quoſcumque tumores, qui lentam materiam, dolorem, ruboremque non provocantem, frigidos nuncupavêre.

Horum tumorum frigidorum cauſam materialem continentem effectivam Galeni aſſeclæ ſolito humorum logiſmo, cum humorem pituitoſum, tum melancholicum, tum tertium ex utroque commiſtum eſſe, ſine tamen fundamento aſſignant; nàm certum jàm eſt, & apud omnes ſani judicii, & excultæ doctrinæ viros comprobatum eſt ex uno ſimplici partium nutrimento degenerato tot materiarum varias apparentias produci ſecundum fermenti proprietates, quas in parte ſuſcipit: quod clarum eſt in ſtrumis, in quibus partium nutrimentum ſæpè in tophum, durumque lapidem degenerare ſolet. Fiunt itàque tumores frigidi ex errore facultatis aſſimilatricis, dum id, quod parti aſſimilare debet, non ſolum non aſſimilat, ſed in hoc aliquid purulentum, & mucoſum tranſmutat, quod partis ſitum vitiat, & in extuberantem attollit tumorem.

Cum itàque Galenus tumoribus frigidis tantum, & nomen, & ſingularem tractatum tribuerit, nos quoque de iis ſigillatim verba faciemus, nàm de reliquis in ſuis locis agemus. Sunt tres iſti tumores: Atheroma, Steatoma, & Meliceris.

---

## Cap. VII.

### *De Atheromate, Steatomate, & Meliceride.*

Hoc peculiare habet hoc tumorum genus, materia, quæ in his continetur, in peculiari tunicâ, aut nerveo folliculo à communi cute diverſo, atque diſtincto clauditur. A materiâ autem contentâ nomen accipiunt.

Quod atheroma Græcis dicitur, Latinis pultatio, ejuſque contenta materia eſt veluti puls quædam, quæ ex aquâ, & farinâ fieri ſolet. Eſt autem atheroma tumor præternaturalis propriâ contentus tunicâ, originem ducens ex nutrimento degenerato pulti ſimili, ſine dolore, ſimplicis coloris, nec digitis facilè cedens, nec iis remotis, facilè iterùm extuberans.

Steatoma idem ſonat, ac ſebatio, & tumor eſt in omnibus atheromati

romati respondens; præterquàm in materiâ contentâ; continet enim materiam sebo semel liquato, ac deindè coagulato similem, pinguem, homogeneam, atque compactam.

Meliceris Græcorum tumor est, quem latini melli-favium dicerent, ex eo quia viscida quædam substantia, & homogenea, veluti mel ex tali tumore dissecto educitur. Il omnibus corporis partibus tumor iste excitari solet, sed præcipuè in capite emergit, & dicitur Testudo, & talpa, ut suo loco.

*Signa.*

Omnes hi tumores à parvulo incipiunt, & sensim, ac diù excrescunt; ac tuniculæ suæ includuntur. Meliceris quidèm figurâ rotundior est, magisque extenditur, & ad digitorum compressionem, ob minorem humoris crassitiem celerius cedit, & amotis digitis, pari celeritate revertitur. Steatoma durum est, à strumâ tamen differt, quod non ità ut struma durum est, neque sicut struma inæqualem habet tumorem. Meliceris cognoscitur ex materiâ melli simili folliculo inclusâ. Quid verò intus in his tumoribus lateat, ut conjecturâ præsagiri potest, ità certò cognosci non potest, nisi ejectum est.

*Causæ.*

Solitis nugamentis insistentes chirurgi, sectariique medici, volunt horum tumorum causam pituitosi humoris sobolem esse, in uno magis, in altero minus à naturali constitutione recedentis, qui lentè temporis progressu ex tenuium partium resolutione in materiam nunc pulti, nunc sebo, nunc melli similem degenerat, & quocumque modo hi humores sub cute latitant, & per tempus ibidèm manent, naturâ adjuvante, varias induunt formas; & repræsentant, ut modò, præter pultem, sebum, & mel, luto, amurcæ, fœci, pilis, carbonibus, vermibus &c. similis evadat, ac propriâ vestiantur tunicâ.

Horum tumorum genesis secundùm nostram sententiam est, quòd fiant ex unico succo alimentitio superfluo parti alendæ destinato; crassiori quàm nutriendæ parti conveniat, hinc utplurimum hominibus inexercitatis, otiosis, quales Cœnobitæ sunt, etiam corporibus, partibusque horum laxis hi abscessus accidunt. Hic succus alius tenuior, alius crassior est, cuidam inest acidum, vel salsum, vel oleosum, vel spirituosum, & juxta horum succorum varietatem in hisce tumoribus tunicatis, materia vel tenuior, vel spissior, vel pinguior, vel durior apparebit. Hi succi propter stagnationem nunc hanc, nunc illam induunt faciem; si enim particulæ volatiles ab acidis figuntur, materia stagnans commutatur in duritiem pinguedini bovinæ non absimilem, & sic producitur steatoma. Si plus salis fixi, quàm acidi colligatur, materia pulti erit

erit similis, quia particulæ fixæ talem mutationem, quam volatiles non efficiunt in succis, & oritur atheroma. Si materia inclusa sit oleosa, discussis particulis spirituosis, illa quæ remanet, melli assimilatur, & oritur meliceris; ut videre est in oleis destillatis; quæ amissis spiritibus, incrassescere solent.

Causæ autem, quòd talis succus aggeratur, & alteretur; est, quòd membranæ, & partes membranosæ, aut à causâ externâ violentâ distendantur, dilatentur, dilacerentur, quòd utplurimum fit; vel quando à causâ internâ nonnihil eroduntur. Undè fibris, quarum texturâ membranæ à se invicem separatis, poris dilatatis, & ampliatis, alimentum eorum proximum distributum uberius recipitur, retinetur, & ità sensim extrorsum versus protuberans, tumor generatur: nam introrsum non patet spatium, ut eò urgere possit. Diximus utplurimum causam præcedere externam. Sic à verberibus, & allisu crebro jumentis præsertim equini generis per aliqua membra corporis extantes, & pendulas has formas sæpè vidimus. Sed ad homines noster redeat sermo: Videmus quosdam Monachos, & Moniales orationi genibus ad terram demissis factitandæ assuetos, sic (hi orant pro nobis peccatoribus Deum) ut articuli diù fatigentur, & obstupescant, adeòque dilatatione membranarum istius loci, sæpissimè tales patiantur tumores, in specie melicerides in genibus. Observetur hoc, quòd si non semper, tamen utplurimum tales tumores à causâ externâ violentâ occasionaliter oriri solent.

Quò ad folliculi generationem attinet, sequenti modo generatur: fibrillæ erosæ, aut laceratæ, aut à se invicem separatæ, cum sponte non redeant in naturalem unionem, à nutrimento collecto, & coacervato successivè & ipsæ in largius distenduntur, & hinc indè alias emittentes fibras, quæ mutuò concurrentes, tandem se uniunt, & in perfectam concurrunt membranam, quæ nutrita, & dilatata cavitatem efformat, cum tumore incrementum capit ex parvo initio cum incremento tumoris, & ipsa accrescit, & augetur; quoniam succus alimentitius transsudans per membranas læsas non naturali situ, & ritu transponitur, sed conglomeratus coacervatur; ob id nudam massam aut sevi, aut pultis, aut mellis repræsentat, prout simul sub istâ transsudatione, & collectione plus, minusvè alteratur.

Horum tumorum contenta in duplici sunt differentiâ, una enim eorum pars humidam, liquidamque continet substantiam, ut lutum, cœnum, olei amurcam, vini fœcem, urinam, balnei sorditiem, melleum, mucosumque succum graviter olentem &c. Hoc provenire reimur à succi evasati diutinâ stagnatione, qui hanc, vel illam induit faciem; si enim particulæ in suo motu non conserventur, sed varios subeant motus, inter se figuras mutant, & nunc hanc,

nunc illam liquidam, humidamque ostentant figuram. Altera verò pars solida, & peregrina continet corpora, præsertim cum inveterata fuerit, ut calculos, lapides, lignorum ramenta, carbones, pilos, ungues, ossa, limacum cochleas, ovorum testulas, spinas, cornua, carnes, tum duras, tum spongiosas, panniculos, cretam, gypsum &c. Item multoties animalium, & insectorum figuras, ut vermes, muscas, araneas, pediculos &c. Hæc extranea corpora in his tumoribus tunicatis inspicientes à sectione bardi vulgares, ad diabolicas, præstigiosas, & maleficas confugiunt artes, & in hos tumores diaboli ope injecta fuisse nimis credulis circumstantibus referunt. Peccant vulgares naturæ opus in diabolum referentes. Perniciosum est ignorantiæ asylum omnia in diabolum referre, quæ eorum caput cucurbitinum non capit. Sciant hi homines diabolici, quod diabolus nullum injiciendi jus habet, sed ut leo rugiens circuit, latrare potest; mordere nequaquam. Sed in naturalibus, relicto diabolo, cum vulgaribus, nostra sententia est in hujusmodi tumoribus variarum figurarum insecta ex ovulis, ut fusius *De Ulcere verminoso Tomo 2. cap. 14.* dicimus, vel ex aliis succorum miscelis oboriri. Quò ad corpora solida, & peregrina, quæ in his tumoribus in sectione nanciscimur, quomodò generentur, facilè assequi potest is, qui saniorem philosophiam modò vix à limine salutaverit. Reperiuntur hæc in tumoribus, ubi diutissimè materia latet, & stagnat, quia hæc temporis progressu plures mutationes circa figuras subit, & quarum particularum figuris, misturâ, situ, combinatione, concursu, positu, & motu nunc hoc, vel illud, hujus, vel illius figuræ corpus generatur.

Non est in humano corpore locus ab his tumoribus cisticis immunis; nascuntur enim in capite, fronte mediâ, intimâ superiori palpebrâ, pone oculi canthum, externo oculi angulo, post aurem, in auriculæ pinnâ, sub maxillâ inferiori, in cervicibus, in dorso, super ensiformi, in mediâ manûs volâ, in cubiti flexurâ, in metacarpo, in manuum digitis, in genu, poplite, parte pedis superiori &c.

### *Prognosis.*

Tumores isti absque periculo per plures gestantur annos, & lento progreditur gradu, medicamentis etiam rarissimè cedunt, & in mortem, usque perdurare solent. Sponte tamen ob partem aliquam materiæ contentæ subtilem, & alterabilem suppurationem pati solent, ac tunc cavendum est medico, ne suppurata materia potius vergens, quàm ad exteriora ob folliculi impedimentum, vel ad os aliquod inclinans illud vitiet, vel in aliquam corporis cavitatem erumpat, propter quod mortem inducere posset, & quandoque suppurati in ulcera sordida, & fistulosa degenerare solent. Præ-

ter notatum suppurationis periculum introrsum horum trium tumorum, enormem excrescentiam, nonnunquàm deformitatem, quam in patientem aliquam corporis partem inferunt, præter inquam hoc patientes ad eorum curationem non urgentur; indolentes enim sunt, raròque sunt partium functionibus obnoxii. Rarissimè à solâ Naturâ horum tumorum per resolutionem curatio perficitur, neque resolventibus externis, licèt efficacissimis, cedunt; etenim in eorum materiâ sæpissimè sunt partes, quæ postquàm his commistæ, subtiliores vi medicaminum evanuerint, pertinaces evadunt. Hi tumores suum habent folliculum, qui si in curatione omninò non extirpetur, estò materia emungatur, recidivam patitur, tunica illa efficit, ut iterum adjacentium partium nutrimentum degeneret in materiam illam, quæ prius in tumore continebatur.

*Curatio.*

Vulgares chirurgi, congruo instituto victu, & universalibus præmissis, totum evacuant corpus, verum, purgantia medicamenta, & sanguinis evacuationes, & decocta sunt his tumoribus omninò inutilia; eorum quippè materia est extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita, & hujus farinæ remediis cedere nescit: deindè ad humores ipsos accedunt, inter quos atheroma, & meliceridem circa initia discutiunt, & pro discussione opportunum medicamentum putant *emplastrum de lapide Pyrite*, quod parant:

℞. *Ammoniaci* ℥. iij.
*Galbani*,
*Opoponacis*,
*Sagapeni ana* ℥. j.
*Lapid. pyritis præp.* ℥. iij.
*Diachylon. mai.* ℥. vj.
*Ol. camomilini* ℥. ij.
*F. empl.*

Vel *Diadictamum*, quod à *Gal. 5. de compos. per genera cap.* 14. describitur. *Sennertus* probat *emplastrum ex ammoniaco, pyrethro, & oleo succini* factum. Si discuti nequeant, suppurationem tentant, ut

℞. *Picis navalis* ℥. j.
*Ammoniaci*, &
*Sulph. ana* ℥. ß. *m.*

Si nec minus suppurari possint, causticis aperiunt, vel incidunt cruciatim, quo modo brevius tumorem cum suo folliculo extrahere credunt, postmodum digerunt, & mundificant *unguento Ægyptiaco*, & *aureo* simul mistis, ac demùm *emplastro diachylonis* cicatricem inducunt.

Indicatio horum tumorum curativa chirurgis desumenda eadem erit omnibus tribus: est illa contentæ materiæ eductio, folliculi extractio, & exacta loci consolidatio.

Materiæ eductio per apertionem fieri necesse est, quæ vel ferro, vel sectico celebranda est; ferrum horribile est, & insalubre, nàm partes folliculo circumpositæ sanæ, & integræ sunt, propterea ab incisione crudum emergit vulnus. Secticum est horum tumorum

morum apertione appropriatissimum, nam paulatim sanam lacessit cutem, fermentum vicinis impressum partibus exterminat, & folliculum dissipat. Sectica suprà descripta his tumoribus aperiendis opportuna sunt, tutius tamen est illud ex Mercurio meteorizato ob suæ efficaciæ diffusionem, quæ his suffragatur tumoribus. Verum ante causticorum applicationem materia quodammodò alteranda, & emmollienda est sequenti emplastro.

℞. *Gum. ammoniaci* ʒ. ij.
*Sulphuris* ʒ. ß.
*Camphoræ* ʒ. ij.
*Euphorbii* ʒ. j.
*Ol. petræ q. s.*
*M. f. empl.*

ut causticis postmodùm facilius materia intùs contenta unà cum folliculo suo eximatur. Apertione factâ, inclusus humor educendus est, aptâ digitorum pressione, ut penitùs abscedat.

Materiâ eductâ, magna superest pro folliculo extrahendo difficultas, etenim ille circumambientibus partibus tenaciter adhæret, nec facilè eximitur, & dolorosa est operatio eam separationem scalpro procurare; etenim nisi separetur, aliàs recidivam parit, aut relicto folliculi tantillo, in fistulam abit, aut ulcus diuturnum, ac fœtidum constituit. Nos ad horum tumorum folliculum destruendum, & recidivam vitandam, vel aliud majus fugiendum, *penicillo spiritu salis armoniaci, vel oleo Mercurii albo imbuto* leviter, & dextrè folliculum oblinimus, usque dùm æger dolorem persentiat, si sanguis appareat, completum est opus, sin minùs, pergimus, idque toties tentamus, quousque sanguis appareat: siqua superveniat hæmorrhagia, applicatis applicandis, sistenda est. Ac tunc *proprietatis balsamo* injecto, *emplastroque fodicationum* imposito, infra decem dies exactissimam complemus curationem.

---

## CAP. VIII.

### *De Anthrace, seu Carbunculo.*

TUmor hic variis appellatur nominibus, Græcis dicitur *Anthrax*, Latinis *carbo*, & *carbunculus*, Avicennæ *pruna*, & *ignis Persicus*, quibus vocibus etsi diversos significari tumores nonnulli credant, & particularia capita de anthrace, & carbunculo, de prunâ, & igne Persico egerint: reverà tamen iis nominibus unicum tumoris genus significatur, & utriusque eadem ferè curatio instituitur. Dicitur Anthrax, eo quod plures solet efformare sinus, & antrum quoddam repræsentare videtur, verùm perperàm ità dicunt, nàm græcè Anthrax Latinè carbonem significat. Dicitur carbo, vel quia crustam excitat nigri coloris, ità ut extinctus videatur carbo; vel adinstar carbonis accensi, & igniti particulam ipsam affectam adurat, & in crustam convertat. Dicitur carbunculus, quia crustam interdùm excitat, quæ carbunculi instar fulgere videtur. Appella-

tur Pruna; quia accensæ prunæ instar prædictos gignit affectus. Ignis tandem dicitur Persicus, quod Persis sit solemnis.

Avicennas anthracem distinxit in pustulosum, & aliquâ humiditate vesicante refertum, & ignem Persicum appellavit, & sine pustulis, & absque ullâ humiditate, & hunc prunam vocavit; verum hi affectus accidentaliter solum, non autem in propriâ formâ sunt diversi, varia namque subeunt nomina ob varia quædam accidentia, quæ ipsis contingunt.

Anthrax, seu carbunculus tumor est non multum prominens, sed in parte profundus, atque durus, in centro suæ peripheriæ lividam nigredinem, eamque pellucidam præsefert, in peripheriâ rubor ad tactum albicans apparet, cum fervore, & uredine, mirum in modum dolet, febrem inducit acutam, somnum aufert, & si dormire sinit, insomniis horribilibus cruciat, sæpè phrænesim inducit.

Anthracis subjectum sunt omnes externæ corporis partes, & utplurimum tendinosæ; non excludimus tamen internas affici posse absque ullâ curationis spe, ut ventriculum, intestina, oculum, nasum, vesicæ cervicem, &c.

*Signa.*

Anthrax, seu carbunculus incipit plerumque ab exiguâ pustulâ, interdum verò non solum una majuscula erumpit pustula, sed multæ, exiles, veluti milii semina, crebræ in particulâ residentes; quibus præruptis, ulcus crustosum fit, quale à candente excitatur ferro. Antequàm pustulæ erumpant, pruritus in parte sentitur, mox pustula, aut pustulæ oriuntur. Interdum tamen citra omnem pustulam incipit. Anthrax, & ulcus crustosum excitatur, crustulâ modò nigricante, modò colorem cinereum præseferente; mox brevi, bubonum instar, excrescit in rotundum, & acutum cum ingenti calore, ardore, & dolore, qui præsertim circa vesperam exasperantur. Adest insuper in ipsis ingens prurigo, & vehemens scalpendi desiderium, adeò ut vix manum æger continere possit, quin partem fricet, ex qua fricatione posteà plures oriuntur pustulæ. Caro circumposita effervescit, caloremque habet, & maximam phlogosim concipit, colorem etiam continet, quàm in erysipelate, & phlegmone nigriorem, veluti si cum rubro aliquid nigri permistum sit. Crustâ ablatâ, non semper pus, sed caro spongiosa, vel tendo quasi calcinatus occurrit, qui à sanâ parte, relicto ulcere cavo abscedit. Accedunt deindè alia symptomata, febris nimirùm, & magis eos infestat, qui anthrace, seu carbunculo corripiuntur, quàm qui phlegmone erysipelatode laborant. Nausea, vomitus, appetitûs dejectio, tremor ac cordis palpitatio, frequens animi deliquium, deliria, quæ omnia eò magis infestant, quò malignior materia est.

Et licèt omnis anthrax, seu carbunculus

bunculus sit malignus, vel pestilens, non omnis tamen pestilens est: discernitur autem pestilens à non pestilente, primò, pestilente aëris constitutione; vix enim possibile est, ut vigente pestilente constitutione, oriatur carbunculus, qui ipse pestilens non sit. Deinde omnia symptomata, & signa, quæ in carbunculo apparent, ingravescunt in pestilente carbunculo; nam febris, quæ carbunculo adjungitur, pestilentem refert naturam, & licet extrà minor, quàm in non pestilenti appareat, & imò interdùm vix percipiatur, tamen intùs magis urit, & longè periculosior est. Floridus faciei color mutatur, lingua nigricat, & sicca est, alvi excrementa sunt livida, & biliosa, appetitus dejicitur: adest nausea, & pessimorum humorum vomitus: spirandi difficultas, anhelitûs fœtor, sudor multus tepidus, vel frigidus. Somnus est interdùm planè profundus, interdùm vigiliæ infestant, deliria comitantur, animi deliquia, & syncope.

*Causa.*

In assignandâ anthracis causâ materiali, vulgares cum ipso Galeno se ridiculos ostendunt, fingunt, ut illis placet, humorum metamorphoses, quæ non adeò Ironicè apud Ovidium inveniuntur; etenim volunt in anthrace, seu carbunculo sanguinem exuri, & partem crassam in atrabilarem succum abire, tenuem verò in exurentem, & acutam bilem, ad hujusmodi carbunculi malignitatem, dolorem, ruborem, cæteraque illius accidentia fieri sibi suadent. Verùm.

Ecquis fuit ignis, qui sanguinem combussit? Quis destillator, qui tenuem à crassâ partem separavit? Ecquis absque bile, & melancholico furore has nugas tolerare potest? Eruditè ipsemet *Galenus*, ut nobis imponeret, phantastico suo humorum quaternario credidit, ac nescimus, quomodò in assignandâ anthracis materiali causâ pituitam subticuit immutatam? Hæc habet 2. *de diff. febrium cap. 9. Quòd si sanguis supra modum æstuat, pars quædam ejus subtilior, ac pinguior omninò in flavam convertitur bilem; quæ autem crassior, in atram, quòd in his tumoribus, qui carbunculi appellantur, contingit; nam in his ex sanguine supra modum effervescente ad atræ bilis humorem fit transmutatio; ita autem hoc accipi volo atrabilis humorem, & qui nondum exquisitè atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit confinio constitutus.*

Commenta hæc credat Judæus Apella, vel qui velit, nos qui falsissima ea jam cognovimus nunquàm erit, ut illis adhæreamus, sed causam hactenùs inauditam, & à nemine, quem sciamus traditam patefaciemus, qua authrice tumores isti omnes maligni, lethales, cacoëthes, pertinaces, medicamentis non cedentes passim emergunt, qui adeò chirurgos exterruêre, ut velut à peste ab iis curandis aufugiunt, ac sub verbis, Noli me tangere, ægris suadent, ut non audeant tumoris

cura-

curationem aggredi, si vitam exoptant.

Ut ergò propositioni satisfaciamus, memoriæ reducendum est, magnum Hip. in tres partes integrum hominem viventem secuisse, in contenta scilicet continentia, & impetum facientia; facientia impetum contenta esse noluit, ut nos doceret ea in continentibus esse tanquàm in domicilio, in contentis verò per modum diffusionis. Ad nostrum itàque propositu madvertendum est, quòd in his omnibus partibus vitium accidere potest, propter quod morbosum hominem fieri necesse est, summa tamen differentia est inter morbos, qui ex contentorum, impetum facientium, & continentium vitio fiunt; Etenim contentorum vitia, si continentiū innatam, debitamque servent temperiem, separationis, resolutionis,coctionis,suppurationisque auxiliis, paulatim contentæ materiæ vitium vincent, & ad pristinum statū corpus reducunt. Ità etiam si impetum facientia exorbitent, in furorem abeant, terrore quatiantur, aliisque passionibus urgeantur, si continentium robur constans sit, quia eorum regimine reguntur, facile est, ut ad naturalem tranquillitatem reducantur. Verumenimverò si in continentibus vitium accidat, quorum œconomiâ contenta, & impetum facientia æqualiter reguntur, indè expectanda est morbi correctio, & contracti morbi curatio, si hæ partes, quibus hoc munus destinatum est, vitio laborent, lethalis morbus expectandus est: imò potius totius corporis confusio pertimenda est, nàm non solùm continens pars vitio laborabit, sed & contenta, & impetum facientia, quæ continentium nutu reguntur, passum ibunt, & in athesiam i. intemperiem proruent, necessarius indè mortis adventus ob defectum rectoris vitalis regiminis; ut verò hanc theoriam ad praxim reducamus, sciendum est, quòd quoties contenti in viventi corpore succi, & humores vitio aliquo laborent, in tumores eos assurgere vel calidos, vel frigidos necesse est; at quia continentes eos partes sanæ sunt, vel eos ad suppurationem inducunt, vel eorum lentorem non curant, hac sub classe tumores sunt tàm calidi, quàm frigidi, quos recensuimus, in quibus naturâ, & arte auxiliante, certa, & indubitata succedit suppuratio. Sic etiam si spiritus, seu impetum facientes furorem contrahunt, ut in inflammatione, erysipelate, aliisque similibus dolorosis affectibus, sedativis remediis ab arte præstitis sedantur, quod reliquum est, à continentibus partibus regulatur, & ad naturalem reducitur statum; undè asserere audemus, quòd si vitia contentorum, & impetum facientium in pejus abeant, & in mortem properent, id tantùm defectu medici, & non medicamentorum accidere, non autem ex contracti vitii dispositionibus; contrà verò in iis tumoribus, qui partium continentium vitio fiunt, nàm in illis semper mors imminet, ac quoties curantur,

dignus

dignus gloriâ medicus, & encomiis dignum medicamen jure merito existimari potest.

Fit ergò anthrax, carbo, carbunculus, ignis Persicus, pruna, cùm non tantùm sanguis, cœterique succi, qui in venis, arteriis, aliisque membranis, sed & ros ille, qui inter fibras tunicarum, venarum, arteriarum, cœterarumque membranarum, pro earum vitalitate diffusus est, vitium contrahunt. Hoc vitium est à sale acri caustico, quod evaporatis partibus aqueis, quæ pro fræno, seu dilutione inserviebant, exaltatur, adurit, causticat, & subitam partis mortificationem inducit in livorem, hinc omnimodam nigredinem infert, ceu id cauteria potentialia applicata testantur. Non fiunt anthraces à salibus acidis corrosivis, non enim hæc nigredinem mortificantem inducunt, sed primò intensam rubedinem, hinc consequentem albedinem insensilem in partes molles inducunt; acria verò, & lixivialia omnimodam partis mortificationem, & nigredinem excitant, ut fit in anthrace, in quo talis subitanea nigredo, & mortificatio cum diffusione in longum, & latum mox sub primo intuitu se manifestat. Hoc sal acre causticum in sanguine, cœterisque nostri corporis succis latitat, (verùm in constitutione pestilenti hujus miasmata cum aëre hauriuntur ad partes deportantur, & exaltantur) attamen dilutum, postmodùm à causis occasionalibus aqueâ parte destitutum in tantam acrimoniam, & realgarinam naturam exaltatur in vasculis capillaribus, quibus adhæret, ut continentes membranas, & fibras suo incendio concremet, carbonizet, & tandèm calcinet, non secus ac pagina, vel linteo vini spiritu omninò cremabili madefactis, qui postquàm ignem concepit, non solùm ipse ardet, sed paginam, & linteum reducit in cinerem.

Externæ causæ anthraces, & carbunculos parientes recensentur quæcumque salia acria in corpore latitantia in succis inter fibras exaltare, & in ipsis ardorem maximum, & adustionem excitare possunt, hujusmodi sunt aër calidissimus, & siccissimus, ingentes labores, validi motus, exercitia immoderata, assidui potus vinorum meracium, nimii usus aromatum, calidorumque ciborum, quales sunt sinapi, allia, piper Indicum, cæpæ &c. nimiæ iræ, excandescentiæ, ob quas validus concitatur fervor.

*Prognosis.*

Omnes anthraces periculosiores sunt interni, quàm externi, nisi tamen ex levi inflammatione, & febre mitior ejus natura deprehendatur. Periculosus est valdè, qui niger, quia maximam partis mortificationem, & necrosin denotat, cui proximè succedit lividus, & flavescens; leviores tamen sunt, qui albi, aut subcineritii coloris; itèm minùs mali sunt rubicundi. Exitiosi valdè sunt illi, qui postquàm eruperunt, mox ite-

rùm evanefcunt; tranflata enim materia ad interiores partes lethum affert. Exitialis eft caudâ quadam præditus. Minùs maligni, minùfque formidandi funt illi, qui parvi, quàm qui funt magni, & ex parvâ puftulâ illicò ingentem acquirunt magnitudinem; tùm etiam minus pernicioſi funt foli, quàm qui alios habent conjunctos.

Locus plus, vel minus perniciei portendit; mali enim habentur, qui partes nervofas, membranofas, vel juncturas, quàm qui obfident carnofas; hinc etiam peffimi moris cenfentur, qui in emunctoriis, & glandulis, prope membra nobilia, & principalia oriuntur.

### *Curatio.*

Vulgares chirurgi carbunculi curationem quinque intentionibus curativis comprehendunt, quarum prima idoneam præfcribit vivendi rationem; Secunda idoneis præfidiis cordi fuccurrere docet ad affectûs fævitiam vitandam; Tertia antecedentem materiam extirpare nititur; Quarta circa localia affectæ particulæ adminiftranda verfatur; & ultima accidentia fupervenientia corrigere ftudet.

Quò ad primam, aërem eligunt omninò ad frigidum, & humidum vergentem, præfertim tempore æftivo, qui fi talis non fuerit naturæ, illum parant, cubiculum fcilicet frequenti afpergine aceti, vel aquæ rofaceæ, & etiam herbarum refrigerantium refrigerant, & humectant. Cibos paris qualitatis præfcribunt, vitatis acribus, frixis, & falfis, prohibent aromatum ufum & vini potum, cujus loco commendant hordei aquam cum paucis vitrioli fpiritûs, vel fucci limonum, aut granatorum acidorum guttulis. Alvum enematum ufu follicitant.

Secundam intentionem cordialibus complent præfidiis, quæ fcilicet unâ ex parte cordis vires confervare, & ex alterâ pravitatem extinguere valent.

Tertiam autem perficiunt duplici illo præfidiorum genere, quo materiam antecedentem in corpore minuunt, & extirpant, vel fcilicet phlebotomiâ, vel medicamento purgante, prius fanguinem plenitudinem, pofterius verò aliorum fuccorum à fanguine redundantiam demit, & minuit.

Quantùm ad phlebotomiam, ferventem fanguinem fore mittendum in carbunculis in dubium non vertunt; tùm quia affectus eft inflammatorius, tùm quia à fanguine gignitur adultionem patiente, tùm etiam quia eorum *Galenus* fanguinem mittit ad animi ufque defectum; illis infiftens principiis, quibus habet 2. *aph.* 33. docetque: *In maximis inflammationibus nullum majus inveniſſe præſidium, quàm ſanguinis ad animi uſque defectum, miſſionem*; verùm quia noftris hifce temporibus hujus modi fanguinis miffio ab aulâ medicorum receffit, pluribus vicibus fanguinem profundunt, magis, vel minùs liberaliter juxta corporis habitum, ætatem, anni tempus &c. Primâ vice revulfionis gratiâ ex partibus longioribus, & magis fecundum diftan-

distantiam oppositis sanguinem mittunt; sequentibus autem vicibus ob derivationis usum ex vicinioribus extrahunt. Eodem pariter modo eandem intentionem habere credunt frictiones cucurbitulæ, & scarificationes. Maximoperè hirudinum usum tanquàm singulare præsidium celebrant, quia mirum in modum ustionem sedare, ardorem mitigare, & melancholici sanguinis copiam demere credunt.

Verùm hæc phlebotomia ad animi deliquium usque vel per repetitas vices maximoperè tanquam maledicta repudiatur, quòd vires, quarum maxima habenda est ratio, dejicit, & humorem amicum, ac vitæ thesaurum præstantissimum cum spiritibus deplet. Facilè in venæ sectionæ, etiam ad ventilandum, ut vulgò fertur, contingere potest, ut dùm sanguinem evacuant, virus, seu ad membrum nobile, seu per membrum nobile ducant, & trahant, & illius virulentiâ afficiant. Præterquamquòd perpetuò carbunculus malignitatem habet conjunctam, & venæ sectione non tollitur malignitas, imò pravus humor phlebotomiâ, quem natura ad exteriora depellere conatur, ad interiora retrahitur.

Sed quia sanguinis missione pravi humores vix deplentur, nonnulli purgatione opus esse arbitrantur, quia purgante medicamento pravi humores evacuantur, nec sinit, ut calidum nativum ab iis suffocetur, & extinguatur, & sic posteà natura expulsionem rectiùs regulare potest, neque affluentis humoris copiâ pars affecta corrumpitur. His positis purgationem instituunt medicamentis frigidioribus, vitantes, quæ calefaciendi corpus, vel succos agitandi facultatem habent, (verùm purgantia non caliditate, vel frigiditate purgant) talia creduntur ab ipsis *Manna, conservarum expressiones, Syr. ros. solut. Violar.* Post purgationem exhibitam laudant etiam præsertim tempore æstivo nonnullorum præsidiorum refrigerantium usum, inter quæ principem tenere locum credunt serum caprinum cum epithymo, quod magnoperè idoneum ad educendam melancholiam adustam censent, ut

*℞. Seri caprini lib. j.*
*Epithymi ℥. ß.*
*Flor. cord. p. j.*

*& factâ levi ebullitione propinetur.* Alii utuntur *conf. viol. & flor. borag. ad ℥. j. pro quavis vice, & infundunt in aquam sonchi, aut aliam refrigerantium*, & manè colatas, & expressas ægris propinant.

Verùm purgantia in carbunculo semper suspecta fuêre, & omninò metuendum, ne medicamento purgante virus, quod natura ad circumferentiam expellere conatur, facto motu contrario, à circumferentiâ trahatur ad centrum; addimus, quòd in pharmacopolio non extat medicamentum purgans, quòd malignitatem exturbet, præter alexipharmaca, & vix datur carbunculus, in quo malignitatis aliquid non adsit. Præterea acuta febris, & materiæ crudi-

tas semper huic affectui associatur, quæ purgans inhibet medicamentum.

Quarta intentio, quæ respicit materiam conjunctam, complectur per remedia localia parti affectæ administranda, inter quæ repellentia adhibent; verùm hæc retrocedere faciunt malignam, venenatamque materiam ab exterioribus ad interiora, & malum pejorant. Partem affectam scarificant, & quidèm plagis satis profundis, ut sanguis corruptus, malignus, & venenatus, qui nisi ex parte mox evocetur, vicinas corrumpit partes; quòd si nondùm satis evacuatus videatur, scarificationes repetunt, & quandòque loco scarificato cucurbitulas, vel hirudines apponere solent.

Verùm utplurimùm humor magno cum impetu ad partem affluit affectam, ideòque attrahentia hæc non satis tutò adhibentur, cùm metus sit, nè copiosè materiâ affluente, dolor vehementior fiat, qui vigilias excitare, febrem augere, & vires dejicere possit. Supra partem scarificatam medicamenta apponunt, quæ aliàs imponi solent, scilicet quæ pus movere assolent; verùm hæc putredinem augere possunt, cùm carbunculus putrescendo semper serpat, & aliàs mortificatio in partes tales incidat: sed potiùs siccantia, & putredini resistentia adhiberi debent. Vulgò *unguento Ægyptiaco* utuntur; verùm hoc Veterenariorum est unguentum, & partem affectam nigredine imbuit, & maximum tùm ægroto, tùm chirurgo, tùm etiam astantibus metum incutit.

Sunt, qui scarificationem exhorrent, ideòque si aliis medicamentis carbunculus cedere nolit, atque corruptionem, nigredinem, aliaque symptomata augeri videant, ad cauterium vel potentiale, vel actuale confugiunt, & quidèm, nullâ interpositâ morâ, nàm etiam quantalibet morula in maximum vitæ periculum ægrum conjicere valet. Verùm cauterium potentiale non ità tuto adhibetur, cùm crusta, quæ inducitur, tardiùs, & non nisi post nonum diem decidat, atque ità humoris corrupti, & maligni exhalatio impediatur. Actuale tutius à plerisque habetur, quia calore, & siccitate ignis putredini magis resistit, partes sanas præservat, ne & ex putredine inficiantur, attrahit è profundo materiam malignam, & corruptam, qua de causâ ut efficacissimum remedium hîc à pluribus commendatur: qui id hîc adeò grave remedium esse non potest; cum æger id vix sentiat, quoniam caro mortua est, & finis urendi est, dùm ex omni parte sensus doloris est. Verùm cauterium actuale suas patitur manes, quia crustam, seu escharam inducit, quæ ipsa impedimento est, ne materia maligna, & venenata exhalet. Qui hoc remedii genus adhibent, dant operam, ut eschara citò, & vel vigintiquatuor horarum spatio removeatur, cùm periculum sit in morâ, sed licèt escharæ casus citus sit in chirurgi voluntate, nullatenùs, à medi-

medicamentis tàm brevi tempore separari potest, cùm tardiùs tollatur. Ad decisionem vulgò utuntur *mantecâ*, *butyro*, *adipe suillo*, *anserino*, & similibus humectantibus. Verùm in iis affectibus ex humectantibus, & suppurantibus summum putredinis imminet periculum, ideòque tutò adhiberi non possunt, quia humiditate, & vi emplasticâ miris modis putredinem augent, & putredo, ac corruptio latiùs serpit.

Aliqui ad escharæ casum sequens commendant cataplasma:

℞. *Rutæ m.* j.
*Fermenti* ℥. j.
*Ficus sicc. num.* iij.
*Piperis* ℥. j.
*Salis* ℥. jß.
*F. cataplasma.*

quod manè, & vesperi applicant, affirmantque bidui spatio carnem bonam à corruptâ separare.

Quidam commendant nuces juglandes veteres, oleosas, contusas, è quibus tale concinnant cataplasma:

℞. *Nuc. jugland. veter. rancid. nucleos.* iij.
*Caricarum*, &
*Uvar. pass. partes æquales.*
*Coque in vino albo forti ad mollitiem, & contunde. Adde*,
*Salis* ℥. j.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*M. f. cataplasma.*

Sed debile præsidium ad tàm sævum evincendum morbum putamus.

Plerique tanquàm miraculum *Prunellam* extollunt inter duos lapides contritam, asseruntque unius diei spatio anthracem curare, si credere dignum est.

Ubi eschara ablata fuerit, ulcus detergunt *melle rosaceo*, *succo apii*, & similibus. Deindè carne replent, & cicatricem inducunt.

Pro nostrâ anthracis, seu carbunculi curatione triplex emergit indicatio; prima est, ut salia caustica hebetentur, cicurentur, & eliminentur, ac statim incendium in continentibus fibris accensum, ne ulteriùs in succedentes serpat, extinguatur; secunda est, ut materia carbonizata, vel calcinata intra anthracis ambitum à sanis circumjacentibus partibus separetur, & abstrahatur; tertia est, ut pars consolidetur per cicatricis inductionem.

Primæ indicationi satisfaciendum est internis potiùs, quàm externis remediis, ac id fit per ea medicamenta, quæ alexipharmaca à medicis dicuntur, & quibus veneno, pravæque qualitati oppugnatur. Hæc empiricè ab illis tractantur, nàm à totâ substantiâ, à posteriori, & ab experientiâ edocti prodesse ajunt, ut de theriacâ, lapide benzoar, bolo armeno, cancris fluvialibus in rabidi morsu, & similibus pronunciant; erubescunt in his ad primarum qualitatum aniles fabellas recurrere, cùm interim ex firmioris philosophiæ regulis manifestissimæ sunt vires, quibus alexipharmaca venenatos evincunt affectus. Eæ quidèm sunt vis diaphoretica, & anodynæ opportuno tempore adhibita, & activitate earum activitati veneni respondens. Venenum

enim quodlibet vel coagulando ſanguinem, vel rorem illum, qui in fibris ſpermaticis ſtabulatur, diaphæreſim impedit, vel vitam ſuffocat: quoties ergò pharmacum diaphoreticum, & celeritate, & virtute celeritatem, & virtutem veneni ſuperat, inefficax erit venenum, neque ſuos in corpore producet effectus, nàm ab efficaciâ diaphoretici immutatur potius, quàm immutat, ut de veneno viperino intra ſtomachum aſſumto dicemus *Tomo Tertio de Vulneribus cap. 29. De Vulneribus ex venenato morſu inflictis*, & paſſim in multis animalibus obſervatur ob vehemens virtutis digeſtivæ robur cibos aliquos digerere, qui aliis venena forent, ut bobus, & ſturnis cicuta, capris Nerium &c.

Nec aliter philoſophandum eſt de virtute anodynâ, nàm cùm venena vivis venena ſint, non autem mortuis, neceſſe eſt, ut vita veneni efficaciam in actum deducat, ut de purgantibus medicamentis dicemus; quoties itàque opportuno tempore vis anodyna vitam, & partium ſpiritus ſopit, veneni vis non invenit facultatem illam, quæ in actum illud deducere debebat, ac ſic illud quoque quieſcit; hinc eſt, quòd tantum apud Galenum, quantum apud recentiores Theriaca habetur pro tutiori, & univerſaliori antidoto, ex eo quia utrâque illa eſt prædita virtute, diaphoreticâ ſcilicèt & anodynâ: etenim ſi opium à theriacæ compoſitione demas, actum erit de ejus a'exipharmacâ virtute, itâ enim ſi quatuor, aut quinque ſimplicia, quæ maximam vim diaphoreticam habent, ab ejus compoſitione demas, inutilem experieris theriacam.

Ut itàque non ſolùm ſiſtatur, ſed abſtergatur in anthrace id, quod inter fibras concrematum eſt, ut ſuppoſuimus, valido diaphoretico, atque celeriter per corpus penetrante opus eſt. Habemus illud apud *Paracelſum*, & multoties à nobis expertum:

℞. *Vini correcti* ℥. x.
*Theriacæ* ℥. ß.
*Myrrh. rubr.*
*Croci ana* ℥. j.
*Liquoris zingiberis,*
*Piperis ana* ʒ. ß. m.

*Macerentur ſimul per quatuor dies, deindè quod tinctum eſt, & liquidum, ſeparetur. Hujus* ℞. ℥. ß. *m. cum medio vini optimi cyatho*, & ægro propina, jejuno ſtomacho, componatque ſe, ut ſudet, quòd ſi ſudor erumpat, ſalutis ſignum eſt, quod fiat quolibet manè, adhibitâ tenuis victûs ratione, & ab iis, quæ refrigerant, aufugiat æger, ut à ſanguinis miſſione, purgante medicamento, & ab immoderato aquæ potu.

Sed quia prædictum Paracelſi diaphoreticum non facilè in officinis invenitur paratum, ejus loco aliis diaphoreticis uti poſſumus, ut *lapide benzoartico*, *ſtibio diaphoretico*, *benzoartico minerali*, *ſale volatili viperarum in theriacâ chymicâ*, *vel in decocto C. C. vel in electuario Diaſcordii*, *vel aquâ ſcabioſæ*. Pro pauperibus ſubſtituimus *bolum armenum*, *terram ſigillatam*, *cretam Militenſem*, *C. C. prep. ſine igne*,

*igne, aquam theriacalem cum spiritu vini, aquam rutæ capraria, radices scorzoneriæ conditas &c.*

His internis medicaminibus institutis, ad anthracis locum devolvimus, & in parte hoc remedium applicari poterit:

℞. *Theriacæ opt.* ℥.ß.
*Rad. Zinzib.* ʒ.j.
*Myrrh. q. s.*
*F. cataplasma*,

Et manè, & serò parti affectæ applicetur. Vel imponimus *theriacam, vel Diascordium*. Notum est aliàs, quòd sympathetico modo circulus ter in die circa anthracem ductus à sapphiro annulo incluso, etiam inhibeatur progressus ulterior carbunculi, quin carbunculus excidat, & ulcus cavum relinquat, superponendo post sapphiricam circumvolutionem *fodicationum emplastrum*, quod suâ efficaciâ sanas partes anthraci circumstantes fovet, & roborat, veneni qualitatem immutat, & uredinem remittit, sic sensim anthracis materia dissolvetur, & à sanis partibus separatur, & hoc fodicationum emplastro curatio perficietur.

Nonnulli *spumâ venenatâ duorum dracorum i. butyro antimonii* utuntur, in quo beneficio plumæ intinctæ circa anthracem circulum ducunt in confinio nempè cum parte sanâ; sic nàmque virulentia carbunculi caustica optimè extinguitur, & ulterior mortificans progressus potenter inhibetur: & hinc separatur pars emortua carbunculi, parte vicinâ sanâ, ut ulteriùs serpere nequeat, quia intra circulum contenta pars à carbunculo mortificata sponte excidat: & postmodùm ulcus mundificandum, ac more consueto consolidandum relinquitur.

Alii *emplastrum de magnete arsenicali* adhibent, quod ipsum applicatum etiam brevi crustam inducit, qua separatâ, si adhuc malignitatem carbunculi quandam subesse suspicio sit, denuò applicant, donec ejus virulentia fuerit extincta. Hinc facilè ulcus consolidant. Verum in hujusmodi tumorum curationibus à corrosivis, & secticis, aliisque dolorificis omninò cavete, uti etiam à ferro, mors enim irreparabilis ab his sequeretur.

Cæterùm quia sæpissimè anthracum, & carbunculorum frequentia grassatur, pestem non longè abesse multoties compertum est, vos hîc arcano non defraudabimus, in clade hujus regni uberrimâ multoties experto, ac semper cum eventûs felicitate. Ut plurimùm incipiente peste ex politicis causis dissensiones inter medicos oriuntur; alii enim obstinatè pestem esse tuentur, alii quoque obstinatè illam non esse dicunt, alii neutrum affirmare audent secundum Principis politicas rationes, ac intereà contagium hinc illinc serpendo, cùm in rei certitudinem veniunt, totam urbem coinquinatam inveniunt, & remedio incapacem. Vos itàque si id (quod Deus avertat) nunquàm acciderit, statim ad disputationem experimentum reducite. Habebitis experimentum ex sequentis cataplasmatis applicatione super anthracem, vel bubonem.

nem, vel alium quemvis tumorem, qui an pestilens sit, in dubium vertitur; nàm eo superposito, si verè pestilens sit, infra horæ quadrantem pars dolore privatur, ac infra duas horas perfectam suppurationem acquiret, educeturque per anthracis, vel bubonis apertionem totum pestilens venenum per corpus diffusum, si accurata sit medici industria: contrà vero si pestilens non sit tumor, sed malignus, & cacoëthes, absque tamen contagio, ex cataplasmatis appositione nulla eveniet doloris remissio, neque ulla apparebit suppuratio, sed perseverabit tumor in suo statu, ea causando, quæ malignorum tumorum sunt propria absque contagio. Cataplasma sic concinnabis:

℞. *Bufonem vivum,*
*illumque in furnum immitte, ut sensim moriendo exsiccetur, & in pulverem redigi possit. Hunc pulverem m. cum farina hordei, & cum salivâ, vel urinâ humanâ redue in pultem, quam telæ impone, & anthraci, vel buboni superpone.*

---

## CAP. IX.

### *De Cancro.*

Quotiescumque in mulierum mammis, vel in hominum scapulis, naso, labiis, axillis, inguinibus, genitalibus, aliisque partibus tumor apparet durus, profundus cum rubedine ad lividum inclinante, puncturis profundis, & in suppurationem pro ca-lidorum apostematum more, destinato tempore non abit. *Carcinoma* Græcè, Latinè verò *Cancer* non exulceratus dicitur. Tùm deindè temporis diuturnitate, quod intra cancri tumorem corruptum jàm est, foràs erumpit per cutis lacerationem pessimo, cadaverosoque odore cancrum ulceratum dices.

Hic tumor dicitur cancer à similitudine cancri marini, aut fluviatilis; nàm circa hunc tumorem plures observantur venæ, quæ cancri animalis pedes videntur præseferre; vel ità denominatus fuit, quia sicut cancer animal quicquid suis apprehendit pedibus, arctè retinet, & vix ab eo evelli potest: sic qui tali correpti sunt affectu vix liberari possunt; vel denique sic dictus fuit à similitudine pariter prædicti animalis, quia sicut hoc animal inæqualem habet superficiem, asperam, & duram: sic iste tumor est inæqualis, & ostracosus.

Appellatur ab aliis *Noli me tangere*; verùm carcinoma, seu cancer in tres dividitur species, prima in cancrum absolutè, qui à vulgaribus definitur, quòd sit tumor p. n. ab atra bile ortum habens, rotundus, colore lividus, aut subniger, dolens, qui venis circumcircà turgidis, atque repletis, cancri pedes refert; attamen nonnulli cancri nomen pro genere ad quædam ulcera serpentia scilicet phagedænica referunt, sub quo erysipelas exulceratum, gangrænam, & sphacelum comprehendunt. In noli me tangere, seu

seu *Pravam tentiginem*, quod in facie, præsertim supra mentum, os, & nasum oritur tumor, vel ulcus exulcerati cancri similitudinem referens, lento initio crescens, quasi parva pustula toto anno manet, qui aliàs minùs serpit, quàm cancer, undè cancer plùs corrodit uno die, quàm noli me tangere integro mense. Dicitur noli me tangere, seu prava tentigo, quòd fricari non debet, cùm quò plùs manu tangitur, & fricatur, eò deteriùs redditur; vel quia remediis potiùs exasperatur, quàm demulcetur, & in sanas serpit partes. In *lupum*, si in tibiis, & cruribus fit, in reliquis verò corporis partibus, etsi ejusdem sit pravitatis, lupum absolutè nominari non censent. Dicitur lupus ob vehementem erosionem, & excisionem, quia vulgus existimat famelici lupi instar gallinarum carnes, imò & alias carnes absumere, ut fusius secundo Tomo dicemus.

Duplex est cancer, unus occultus, reliquus non occultus; occultus est ille, qui in penitioribus corporis partibus oritur, ut in sede, palato, aut in sinu muliebri conditus; non occultus, qui in extimâ, & summâ corporis oritur parte, qui quia oculis cernitur, non occultus, sed patens dicitur.

### *Signa.*

Circa cancri cognitionem oportet chirurgum optimum esse botanicum, qui nascentes herbas habet cognoscere; nàm herbæ, dùm nascuntur, quia tenellæ, & parvæ, difficilis est earum cognitio, sicut ipsæ nascentes à malis botanicis non cognoscuntur, sic cancri incipientes, quia ciceris, vel fabæ magnitudinem vix adæquent, à malis, inexpertibus medicis non cognoscuntur, ex quo posteà infamia, & dedecus sequi solet. Quare cognoscitur cancer primò, quia lentè proserpit, & vix pisi magnitudinem exæquat: aliquandò illicò, aliquandò sensim accrescit. Secundò, ex colore, qui ad nigrum, vel fuscum inclinat. Tertiò, ex duritie. Quartò, à venis circumstantibus similibus cancrorum pedibus. Quintò ex dolore, nàm etsi non prematur, non dolet, dolere tamen potest post compressionem ex inæqualitate tumoris. Ex aspectu demùm formidoloso, quandò est magnus tonsoribus, & lippis est notus.

### *Causæ.*

Prò hujus morbi causâ vulgarium cœtus humorem melancholicum in atrabilarium degeneratum accusare solent. Ità *Galenus* vulgarium antesignanus inquit 2. *ad Glauc. cap.* x. *Ex putrefacto melancholico succo ulceratus fit cancer, ex non putrefacto verò non ulceratus cancer gignitur, cujus humoris est causa cacochymia, quæ causari solet ex malâ victûs ratione, ex usu scilicet lentium, cochlearum, aut eorum omnium, quæ possunt melancholicos gignere succos, præcipuè facit aër nimis siccus, ut est in Alexandriâ. Ad id etiam valet suppressa aliqua hæmorrhoidum, vel menstruorum evacuatio, obstructio lienis, hepatis &c.*

Contendunt vulgares, an inter calidos tumores, an frigidos sit malum hoc annumerandum, cùm supponant in cancro atrabilarium humorem omninò calidis, tenuibusque carere partibus, & hæc quæstio est de lanâ caprinâ, ac de asini umbrâ, quæ nihil ad morbi sanationem facit, & adhùc inter ipsos sub Judice manet.

Atrabilarium humorem sub silentio involuimus, veluti responsione indignum, tanquàm inutiles nænias, & ignorantiæ asylum spernimus. Omnes ferè morbos, quos lethales habent, quia ab ipsis pro eorum sanatione non est inventum remedium, ab atrabilari ortum ducere fatentur. Adoriuntur tamen morbos, quos quilibet tonsor, vel histrio curare potest, morbos verò difficiles, ut cancrum, caducum, epilepsiam, lepram, podagram &c. intactos relinquunt, quasi Deus pro istis non creârit medicinam.

Nonnulli vulgares morbi squitiam in carnes corrodendo meditantes, illum explicatu difficilem asseruêre esse, quomodò atrabilis, quæ nusquàm tantoperè aliàs sæviat, ac hujus loci, de atrabilis insufficientiâ in suspicionem venerunt, & aliquid peculiarius, ut est anguis in herbâ, sublatere rati sunt, quod huic ingenti corrosioni ansam præbeat. Non eos dicere puduit in hoc malo minutissimos innasci Vermiculos de Syronum specie, præ minutie fermè visum effugientes, mobilitate suâ in tàm sensibilibus locis maximum pruritum, & catarrhalem excitantes fluxionem, quæ suo affluxu ulteriorem putredinem, & vermiculorum generationem inducere potest, undè partes tàm putredine, quàm erosione absumuntur. Quò pervenit vulgarium medicorum inscitia! Hos minutissimos vermiculos in hoc morbo nos unquàm nec in terso speculo, nec mycroscopio observare potuimus.

Ut de carcinomatis causâ nostram proferamus sententiam, supponimus primò dupliciter fieri corruptiones; vel enim composita optima, & perfectissima, vel imperfecta, sive mediam vitam habentia corrumpuntur; si corrumpantur hæc, eorum corruptio non erit tàm pessima, & prava, sed mediocriter se habet; si corrumpantur eximia composita, & optimè præstantia, delateria quidèm intensa nimis resultat, & effluit putrefactio, undè Aristoteles hanc noscens veritatem inquit: *Corruptio optimi pessima*, quod assertum adhuc experimento comprobatur, nàm si corrumpatur aliquod vegetabile, & aliquod sensitivum, cùm nobilius sit hoc illo, intensior multò fit in sensitivo, quàm in vegetabili corruptio.

Supponimus secundò in nostro corpore ex fermentatione duas generari partes, unam homogeneam, volatilem, sulphureamque, alteram verò fixam, ætherogeneam, & tartaream, quæ doctrina adhuc autopsiâ patet; omnia enim quæ in hoc terrarum orbe reperiuntur, duas continent partes, unam volatilem, alteram verò fixam: sic in homine idem erit dicendum, cùm utrobique sit par ratio.

His

His breviter ſuppoſitis, ſic noſtram de carcinomate cauſam demonſtramus, dicendo, quòd quotieſcumque corrumpitur, vel degenerat pars volatilis, & homogenea, ut quæ in partium alimentum cedit, toties ſcirrhus, cancer, formica, vel aliud quodpiam ſibi conveniens ſuccedit; ſi verò corrumpatur pars fixa, ſemifixa, vel omninò non homogenea, abſceſſus ordinarii, tumores benigni, & carbunculi, abſque eo quod malignitatem ſapiant, erumpunt. Pars iſta volatilis tota per inſenſilem evacuationem poſt vitæ ſuſtentationem in auras reſolvitur: accidit quandòque ob prohibitam tranſpirationem per cutis poros tranſpirare non poſſe, tunc condenſatur, & coagulatur in principio in parvam puſtulam, vel tuberculum, vel verrucam. Hæc pars volatilis eſt de naturâ ſalis, quæ in coagulum verſa fixatur, & ob perennem diaphæreſim nova pars volatilis ipſius ſalis diaphoretici ſupervenit, & fixatur, quia *volatile agens ſupra fixum fixatur, & omne ſimile tendit ad conſervationem ſui ſimilis, tàm ſecundum generationem, quàm ſecundum conſervationem*, & in dies præpotenti vi attractiva, qua refercitur, magis, magiſque pollet, majorem ſalis microcoſmici copiam in ſe trahit, & imbibit, qui ob moram ſenſim fermentatur, acuitur, exaltatur, in ſal acutum, mordax, corroſivum, arſenicale, & realgarinum degenerat, quod urit, cauſticat, non ſecus ac cauſtica potentialia; cujus ſalis cauſtici ope ulcera fiunt, doloroſa omninò ſunt difformia, & variis variegata coloribus, putrida prorſùs, & infecta ſupra ulcerum omnium modum.

Fit cancer in mulieribus ut plurimùm ob menſtrua retenta, vel non ſufficienter evacuata, in viris verò ob ſanguinis hæmorrhoidalis ſuppreſſionem, retinetur enim ſanguis in ſuis conceptabulis obſtructionis vitio, quamediante, ſale acuto imbuitur eroſioni apto. Suppreſſo itàque ſanguine, ex ſympathiâ i. conſenſu uteri cum mammis, acuitas illa in ultimum partium albarum nutrimentum imprimitur, non reſolvitur per diaphæreſim, ac ſenſim degener fit, coagulatur, & ſuo viro quodammodò torpido continentes inficit partes, ac temporis progreſſu ferè utilitate eas privat: Undè fit in ipſis, & præſertim partibus glandulosis obſtructio, cujus ope ſanguis per venas transfluere non poteſt, venæ tumori circumpoſitæ turgidæ, varicoſæ, & nigricantes apparent, ac cancri chelas repreſentant, quia ſanguinis motus ab affectæ partis denſitate & conſtipatione feriatur. Hinc durities, & circumſtantium partium dolor percipitur; ſemper enim ſalia diaphoretica non tranſporata exaltantur, ac in realgarina degenerant, hinc corruptio, & ab eâ ichor reſultat, qui, cùm vivas, ſanaſque partes tangit, eas vellicat, & ad contentæ corruptelæ diſpoſitiones excitat, & ita paulatim per totum mammæ corpus, tam corruptela continentium, & contentorum, quàm tumor expanduntur.

Relinquimus cœteras ſententias

 tàm

tàm Paracelsi, qui vult cancrum gigni in hominibus ob venarum hæmorrhoidalium suppressionem, vel in mulieribus ob menstrua detenta, verùm hæc sunt causæ occasionales, quàm fabri sententiam, qui ex materiâ tartareâ hunc morbum generari prætulit.

*Prognosis.*

Cancer in sui ortûs principio non curatur, & præcipuè ille, qui in summâ corporis parte hæret. Qui mediis utuntur actioribus, eum exulcerant. Confirmatus, aut inveteratus nisi radicitùs per sectionem, aut ustionem extirpetur, curationem non admittit; verùm occultus, sive cavitate quadam corporis detentus curationem respuit, ut consulit *Hip. 6. aph.* 38. *Cancros occultos* (per occultos non ulceratos nos intelligimus) *omnes melius est non curare; curati enim citiùs intereunt, non curati longius tempus perdurant.* Ulcerati immedicabiles sunt apud medicorum vulgum, & pro lethalibus apud ipsos semper habentur, quia adhuc remedium non invenere; undè omni salutis spe destituti ægri miserrimè inter ejulatus, dolores, & cadavericos putores deplorabilem protrahunt vitam, & pigrè tendunt ad mortem.

Vulgares chirurgi Hip. aph. persuasi in hujusmodi tumore curando fugam honestam arripiendam esse consulunt. Sunt isti vulgares non absimiles illi sacerdoti, & Levitæ evangelico, ut habetur *Luc. cap.* x. *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones. qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis, abierunt, semivivo relicto. Accidit autem, ut Sacerdos quidam descenderet eâdem viâ: & viso illo, præterivit. Similiter & Levita cùm esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordiâ motus, approprians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.* Hunc morbum curare tantùm sciunt Dogmatici Spagyrici, non verò vulgares; nàm hi veluti Gorgonis capite perculsi aufugiunt.

*Curatio.*

Curatio à vulgaribus adimpletur pluribus intentionibus, quarum prima consistit in optimo rerum nonnaturalium regimine; secunda in materiæ antecedentis regulatione; Tertia demùm materiam respicit conjunctam.

Prima completur pro earum sex rerum nonnaturalium moderatione, secunda per medicamenta evacuantia, idoneis primò exhibitis, syrupis, ut

℞. *Syr. de fumar. simpl.*
*De succ. acetos. &*
*Endiviæ ana* ℥. ß.
*Aquæ lupul.* ℥. iij. *m.*

Qui assumi debent ad plures dies, saltim ad decem, deindè purgans exhibent medicamentum humori melancholico appropriatum, quod non debet semel administrari, sed pluries, & pluries, prout videbitur. Hortantur, ut memoriâ teneatur id, quòd à *Mesue* docetur, qui

qui tractando de humore melancholico, hanc pulcherrimam ex *Avicennâ* adducit sententiam, & Canon quidèm est: *In ægritudinibus melancholicis, ut non semel, aut bis, sed per intervalla faciamus evacuationem talem habentem temperiem, ut Natura regulet evacuationem, non autem evacuatio naturam.* Et post pauca verba sequitur: *Melius est in hac materiâ multiplicatio numeri, quàm multiplicatio quantitatis.* Undè medicamenta semper esse debent leviora, & mitiora, ac dùm administrantur, Fallop. imitantur, qui per intervalla adhuc quædam exhibet antidota, ut *jus cancrorum fluvialium, & eorum pulveres*, ex quibus cum melle electuaria confici possunt. Idem Fallop. felici cum successu expertus est *aquam stillatitiam ex virgâ aureâ manè exhibitam ad ℥. iv.* cujus modus apud ipsum est legendus cap. 19. de cancro, quibus administratis.

Ad localia accedunt, quæ in principio repellentia esse debent, adhoc ut ipsius augmentum impediant, nec fortiora esse debent, quia nimis constipant, nec leviora, quia nihil agunt; undè convenit *succus rosarum, plantag. solani, lactuca &c.* Modus utendi pariter apud ipsos est varius, vel madefaciunt linteola in prædictis succis, & superponunt, vel *excipiuntur succi in micâ panis, addito ol. ros. f. cataplasma*, vel tutiùs capiuntur succi prædicti, & oleum ros. completum, & ponantur in mortario plumbeo, continuò agitando cum pistillo plumbeo, donec acquisierint æqualem crassitiem, & imponantur parti.

In augmento cum repellentibus digerentia admiscent, quæ etiam sint leviora, ne pars nimis calefiat; undè cum prædictis succis miscent calcem decies lotam, spodium pariter, vel tutiam eodem modo ablutam, & in mortario plumbeo agitatam.

In statu autem medicamenta tantum conveniunt digerentia supradicta.

Sed accidit quandòque (imò semper dicere debebamus), ut cancer neque prædictis sanetur auxiliis, neque augeatur, non decrescat, non doleat, sed quiescat prorsùs, quid agendum sit; in hoc casu *Fallop.* legendum præcipiunt, qui docet: *Nàm multi supervixerunt, & aliquandò ad plures annos, quòd si fuißent aliquo præsidio adjuti, citiùs periissent*, ut patet *ex aph. 38. sect. 6. Quibus occulti cancri* (id est non ulcerati) *adsunt, non curare meliùs, curati enim citiùs intereunt; non curati verò longiùs vitam trahunt.* Igitùr quiescendum putant, & solùm vere, & autumno convenienti pharmaco corpus purgandum.

Ex his debilibus, & vanis barbatorum medicamentis, quæ tàm sævo, & pertinaci adhibent morbo, facilè quisquam omnimodam sanationis impossibilitatem conjicere potest; nunc nostram proponemus hujus tetri affectûs curationem, ut arbiter esse possit.

Curationem initio instituimus, antequàm malignam cancer naturam induat, corpus deplendo purgantibus mercurialibus; his enim præstantiora in hoc morbo

non dantur, & eâdem ratione, ut de Lue Venereâ diximus, luem veneream potenter eliminat Mercurius, quia luis causa est exaltatum, & corrosivum nutrimenti sal redditum, quod cum Mercurii corpore immutatur, nec corrosivam vim ampliùs retinet, in cancro quammaximè proficua sunt. Si stomachus superfluitatibus oneretur, *mercurius vitæ*, *vel nostrum Hippocras emeticum in nostrâ Trutinâ lib. 1. cap. 2. de Apoplexiâ* descriptum, exhiberi potest, quod non tantùm superfluitates exturbat, verùm etiam fibras à causâ occasionali abstergit. Deindè ore tenus *Mercurius diaphoreticus primi ordinis Theophrasti Paracelsi* sumatur; qui non tantùm prohibitam transpirationem in parte reserat, verùm salia corrosiva cicurat, coagulum resolvit, & obstructiones aperit; vel maximè prosunt sudores ab *antimonio diaphoretico* eliciti. Tuberculum maximoperè convenit *oleo ex frumento* lenire, vel præstantiùs *empl. fodic.* cui duplex mercurii vivi pondus in tigillo supra lentum ignem sit optimè admistum, superimponere. Summoperè conducunt *vulnerariæ potiones*, *vel magisterium oculorum cancrorum in aquâ persicariæ*, in cujus magisterii defectu *pulvis cancrorum fluviatilium* à nobis alibi descriptus sustitui potest.

Si cancer ex menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressione occasionaliter oriatur, ad obstructiones reserandas ex Marte medicamenta confecta ad mensem chymicum, & ultra exhibemus.

Non agimus hîc de cancro exulcerato, quia de eo *Tomo 2. cap. 23. de Vlcere canceroso* fusissimè tractamus.

---

## Cap. X.

### *De Gangrenâ, & Sphacelo.*

Gangræna non semper sub tumorum genere comprehenditur, cùm non semper tumori associetur; nàm plerumque maligna insequitur ulcera, sæpè etiam venenatis instrumentis inflicta vulnera, & venenatorum animalium morsus, absque eo, quod iis associetur tumor; verùm quia plerùmque magnis inflammationibus accidere solet, ideò ejus tractatum hîc instituimus.

Gangræna est incipiens, & imperfecta mortificatio in mollibus corporis partibus, plerùmque post gravem, aut malè curatam inflammationem sequens. Dicitur *ignis sancti Antonii*, ignis Persicus, & esthiomenus, quia exedendo, seu depascendo procedit.

Sphacelus est perfecta, & plenaria mortificatio, corruptio, & putrefactio non tantùm partium mollium, sed etiam durarum. Dicitur Græco nomine sphacelismos à jugulando, & enecando, quia partes, quas semel aggreditur, nisi citissimè succurratur, enecat. Dicitur etiam ab aliis Esthiomenos, Necrosis. Latinè sideratio i. sideris percussio, plerùmque tamen retento Græcorum nomine, sphacelus appellatur.

Vulgò

Vulgò verò Ignis S. Antonii vocatus fuit.

Differunt hi affectus, nàm gangræna est mollium tantùm particularum passio; in ipsâ enim tùm cutis, tùm etiam subjecta caro afficiuntur, non autem ossa, & juncturæ. Sphacelus contrà, & ossa, & juncturas devastat, ac propterea non tantùm molles, sed duras apprehendit particulas. In sphacelo partes prorsùs sunt emortuæ: in gangrænâ emori incipiunt, & sensus nondùm est abolitus. In gangrænâ cutis aliquo modo rubicunda apparet: sed in sphacelo pallida est, mox livida, & tandèm nigra evadit. Sphacelus plus fœtoris adfert, quàm gangræna.

Ex horum affectuum differentiâ patet falsam esse Galeni sententiam, qui gangrænam carnosas, sphacelum verò spermaticas apprehendere partes statuit, & in ossibus excisionem, seu erosionem, vel cariem vocari existimavit:

Omnes humani corporis partes tùm internas, tùm externas gangrænâ, & sphacelo corripi posse, præter experientiam quotidianam pluribus, & innumeris practicorum observationibus compertum est: sic brachium, pedem, penem, scrotum, perinæum, pudendum muliebre, sphacelata observavimus. Nec ab hoc diro, & pessimo malo interna viscera sunt immunia, intestina, stomachum, œsophagum, & os sphacelata vidimus. In quadam infantulâ quatuor annorum in gingivis, & labiis sphacelum observavimus. Imò cerebrum ipsum nec immune est, ut pluries nobis compertum est; insuper & cor sideratum in peste inventum tradidit *Helmontius*.

### *Signa.*

Gangrænæ signa facilia sunt; quinimmò sensu ipso discernuntur; ex inflammatione enim color ab initio flavus apparet, mox ingravescente malo cum diris, & vehementissimis cruciatibus mutatur in fuscum, & lividum colorem, deindè ad nigrum convertitur, vel ad hos accedit colores, simul exoriuntur pustulæ grandiores ichore loturæ carnium simili refertæ, calor, dolor, & pulsus multo remissior insequitur, quàm qui cum inflammatione præcessit. Tumor quoque qui anteà extensus erat, collabescere incipit, & si tangatur œdematis instar foveam relinquit, vel si pungatur locus affectus, minimus, & ferè insensilis percipitur dolor, calor extingui, pulsus aboleri incipit, & caro flavescit. Quæ symptomata quò magis ad perfectam corruptionem accedit gangræna, eò magis augentur, & evidentiora redduntur. Verùm quia gangrænæ signa pro causæ occasionalis diversitate variant, ideò

Si à frigore contracta est gangræna, dolor vehementer pungens in parte percipitur affectâ: hæc primò rubra, mox pallida, & tandèm nigra evadit: naturalis calor paulatim extinguitur, & oritur horror illi similis, qui in quartanâ percipitur febre, & locus gla-

ciei instar frigidissimus evadit.

Si à causâ externâ calidâ, rubedo in album, & deindè in nigrum mutatur: pulsatio, & dolor cessant: sensus imminuitur, & tandèm quædam apparent pustulæ, ex quibus ichor profluit.

Si ex alimenti defectu, ab initio nec dolor, nec inflammatio, nec tumor adsunt, sed macies, pars redditur frigida, ac torpida, & utplurimùm morbus externos, manus scilicet pedes, nares vel aures occupat artus, & affectus hic absque dolore ad totalem transit mortificationem.

Si à venenato animalis morsu, aut humore, dolores, & febres malignæ continuò affligunt; syncopes adsunt frequentes, vomitus, & deliria: pustula hic oritur, sub qua nigra macula est, quæ deindè per partem dispergitur nigram.

Si tandèm ex constrictione, & forti ligaturâ, pars tumet, distenditur, intensè dolet, inflammatur, vesiculæ exoriuntur ichore loturæ carnis similes plenæ, livescit, nigrescit, membrum fit grave, & & immobile, pars cum vaporibus intumescit, & ipsa cutis à carne discedit, si incidatur, nihil præter vaporem cum paucâ lymphæ quantitate effluit.

Si sphacelus adsit, locus planè nigrescit, tumet, putridi pomi instar mollis est, ac penitùs cadaverosus apparet, omnis arteriarum pulsus cessat, nec ullus doloris sensus superest. Si caro sphacelata scindatur, pungatur, vel aduratur, ut non prorsùs sentiat æger, ac simul exsuccà omnia existant, sphacelus dicitur, si verò adhuc sentit, dicitur gangræna. Caro digitis compressa facilè pastæ instar cedit, & remotis digitis non resilit, sed scorbificata manet, nec secta etiam usque ad periostium quicquàm sentit, quod indubitatum sphaceli signum est. Cutis à subjectâ carne abscedit, fœtidum, ac cadaverosum immittit halitum, atque ichorem, quem adstantes vix ferre possunt. Febris adest maligna in summo gradu, ac in ipsâ peste.

Monendus est hic chirurgus, ubi ex signis his gangrænam, & sphacelum deprehendit, ut ea, quæ agenda sunt, ne ampliùs differat deceptus motu, qui interdùm aliquis in membro etiam mortuò reliquus est; moventur enim partes sphacelo corruptæ non integri musculi motu, sed quia saltèm musculi caput adhuc integrum est, quod dùm movetur, unà continuum sibi tendinem, & caudam suam etsi jàm emortuam trahit.

### *Causæ.*

Galeni sectatores pro gangrænæ, & sphaceli causâ, quia vitam in caloris integritate reponunt, caloris nativi destructionem, vel corruptionem, suffocationem, dissipationem, vel extinctionem assignant, undè dicunt, quòd,

Destruitur noster calor à contrario manifesto, ut ob vehemens frigus externum, aut aëris, aut hyemis, aut medicamentorum repellentium; sic enim non rarò videmus hybemo tempore vehementem

tem pruinam teneras enecare, & arefacere herbas: ità consimile frigus etiam extrema pedum, manuum, aures, nares mortificat. Idem etiam contingit ob medicamenta repellentia, nimis refrigerantia, in phlegmone, aut erysipelate adhibita, partem gangrænâ, aut sphacelo corrumpi. Verùm aliqui hunc modum potiùs ad prohibitam transpirationem referunt; alii ad sanguinis coagulationem refundunt, qui suâ circulatione impeditur, & interdùm mortificatio sequitur. Vel

Corrumpitur à contrario occulto, quod à medicis vulgaribus appellatur contrarium à propriâ formâ, seu totâ substantiâ, seu ab occultâ qualitate, hujusmodi est venenum, vel venenata aliqua qualitas, quæ corporis nostri calorem corrumpit. Interdùm enim humores in corpore nostro adeò degenerant, & tantam nanciscuntur malignitatem, ut in iis partibus, in quas à naturâ demandantur, mortificationem inducant, ità ut plurimùm mortificationes in febribus malignis, carbunculis, bubonibus observantur. Ità vulnera venenatis inflicta instrumentis illicò livescunt, & facilè in gangrænas abeunt. Sic pariter maligni, & venenati halitus, morsus, & ictus venenatorum animalium in gangrænam terminantur. Hoc efficiunt medicamenta septica, quæ calorem, & carnem corrumpunt, non satis prudenter adhibita, præcipuè in locis calidis, & humidis, ut in emunctoriis, & pudendis.

Suffocatur, sive strangulatur noster calor, si non ventiletur; calor enim noster perpetuâ indiget ventilatione, si illa denegetur, facilè vaporum copiâ suffocatur, ità sæpissimè observatur in admodùm largis, & grandibus tumoribus, præcipuè in partibus humidis gangrænam accidere, calore nativo suffocato.

Dissipatur nativus calor ab extraneo, & vehementi calore, sic interdùm post magnas ustiones, gangrænæ observantur.

Extinguitur nativus calor alimenti defectu, non aliter ac flamma in lucernâ, deficiente oleo: sic noster calor nutrimento indiget, quo denegato, extinguitur. Hoc modo gangræna in extremis corporis partibus accidit, in atrophiâ, tabe, & similibus morbis chronicis corpus emaciantibus. Ob sanguinis defectum, si majores articuli luxati non benè reponantur, os luxatum vicina comprimit vasa, & sanguinis, ac spirituum influxum in subjectas prohibet partes, tabes indè, & eamdem sequitur macies, & procedente tempore, gangræna. Ità quoque contingere potest à ligaturâ in membris vulneratis, vel dislocatis, qua pars aliqua nimis arctè, & diù vinculis constringatur, qua spiritus intercipiuntur, & sanguinis motus inhibetur. Eâdem de causâ vehementes contusiones, quemadmodùm poma contusa facilè putrescunt, ità etiam membra fortiter contusa tumorem, & corruptionem sortiuntur.

Prædictos quinque modos, quibus gangrænam, sphacelumque causari autumant Galenici, non omninò rejicimus; verùm tanquàm causas immediatas repudiamus, & solummodò inter procatharticas, & occasionales reponimus. Horum affectuum causam immediatam pro nostrâ Galeni sententiam amplectimur, pro qua notamus hic Galenistarum pervicaciam, & profundissimam Galeni doctrinam, quæ ex eo, quod rudes sortita est sectatores, adeò latuit, ut recentiores veluti novam pronuncient. Suprà nos asseruimus, quòd carbunculus, cancer, similesque tumores maligni, non ratione atrabilarii humoris tales erant, sed ratione soli latum, & continentium partium corruptione: legite totum id apud accuratissimum *Galenum de tumoribus p. n. cap.* xi. hæc scribentem: *Gangræna cùm est ipsa quoque solidorum corporum mortificatio, quæ maximis consequitur inflammationibus*; cùm itàque solidæ, & continentes partes corrumpi non possint, nisi nutrimentum ultimum in earum fibris receptum corrumpatur; necesse igitur est, ut in iis inflammationibus, quibus gangræna succedit, primariò vitium fit in ultimo partium nutrimento, secundariò verò in sanguine, qui per accidens in parte coadunatur, & effervescit, nàm solidæ partes, quæ vitio proximi nutrimenti laborant, nihil cogitant de affluentis eò sanguinis circulatione, cujus concretione celeriùs suffocatur continentium partium vita, undè gangræna emergit.

Ultimi nutrimenti vitium in partibus continentibus est sal acre, lixiviale exaltatum è causis occasionalibus in causticam, realgarinamque naturam, quod cauteriorum potentialium more partes continentes abscindit, undè obstruuntur, & ob vasculorum obstructionem sanguis, cæterique succi cespitant, à circulatione feriantur, & in coagulum transeunt ob denegatum, prohibitumque affluxum; hinc primò pars rubeum, aut subpurpureum nanciscitur colorem, deindè cutis, & caro ad nigredinem transit, quandòque fit sicca, & arida. Majorem mali mineram augere solent succi concreti in propriis conceptabulis, vel evasati, quia nullam in his fermentationem conservant, undè ob ætherogenearum particularum stagnationem corrumpi necesse est, ut aquæ stagnantes efficiunt paludes fœtidas, & corruptas. Partes frigent motu, & sensu destitutæ ob denegatam nutritionem, fermentationis feriationem, & ob spirituum denegatum influxum, ac denegatam vitæ irradiationem.

Gangræna, & sphacelus tantùm gradibus differunt; in gangrænâ enim paucissimi tubuli adhuc sunt aperti, per quos sanguis, & succi fluere possunt; in sphacelo verò est totalis tubulorum obstructio, omnes sunt disrupti, corrosi, & adeò corrupti, ut nullus motus intestinus, fermentatio nulla inter hos intercedat, omnia corrupta, & mortificata, omnia emortua, & vitæ expertia redduntur.

Prognosis.

*Prognosis.*

Tanta est hujus mali truculentia, & tanta malignitas, ut nisi citissimè occurratur, partem illam, quam adoritur, corrumpit, & mortificat, ac totam humani corporis machinam destruit. Neque aliorum morborum instar perfunctoriè infestat, aut ad salutem quandòque terminatur, sed ubi semel pedem fixit, pertinacissimè adhæret, nec suis coërcetur limitibus, cito pede graditur, & nisi citissimè sistatur, exedendo, & depascendo, ægrum jugulat, & enecat. Chirurgus interdùm desperato tàm malo accersitur, institutâ itàque exquisitâ prognosi, meritò sibi consulat, ne incautè se, & suam artem prostituat; audiat quæso *Celsum: Est prudentis medici, ubi gravis est metus in morbis, indicare necessariis periclitantis in difficili rem esse, ut si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse non videatur, vel si mori contingat laborantem, medicus occidisse credatur, quem sors dira peremit.*

Gangræna gravissimus est affectus, verùm si non dùm planè obsideat, ac partem teneat, & adhuc incipiat, præcipuè in corpore juvenili, si recens corruptionem in cute, & carne superficiariam habeat, ubi neque musculi, vel vasa adhuc læsa non sunt, magnâ adhibitâ solertiâ, haud difficile curari potest, si celerrimè ferantur suppetiæ, quòd si protinùs non sistatur, inane erit opus; nàm gangræna breui in siderationem, sive sphacelum degenerat, & in succedentes alioqui sanas serpit partes, vicinasque itidèm mortificat, & non solùm vasa exedit, sed etiam ossa, & enecat ægrum. Partium internarum gangrænæ præsertim cerebri, hepatis, lienis, massæ sanguineæ, mesenterii, intestinorum, renum &c. Semper lethales sunt; externarum verò quandòque curationem admittunt. Periculosior est gangræna, quæ in partibus mollibus & laxis, ac quæ in corporis cavitatibus humidis incipit, ut in naribus, auribus, sive gingivis, ore, pudendo, ano &c. ejus curatio difficilis est; citiùs enim nutrimentum corrumpitur ab humorum copiâ in talibus partibus existente. Eâdem quoque ratione gangræna, quæ in hidropicorum tibiis, & scroto oritur, raró sanatur, sed plerùmque in sphacelum degenerat. Gangræna, quæ oritur à contusione, motu, ustione, fracturâ, vulnere &c. Sanabilior est, & minùs perniciosa censetur eâ, quæ ab internis provenit causis sanguinem coagulantibus, sicut & illa, quæ in senili ætate, ex alimenti defectu oritur. Si pus album apparet; signum est, quòd gangræna separanda sit. Gangræna, quæ fit à veneno, difficilis est curationis paucos enim à tali gangrænâ ereptos vidimus.

Sphacelus verò longè adhuc periculosior est affectus, nec pars sphacelo correpta in integrum restitui potest, sed mors ipsa erit imprómptu, quia parvâ corporis parte sideratione correptâ, intra paucas horas totum corpus sidera-

ratione corripitur, veneni instar suo contactu, quod adhuc sanum, & integrum est, inficit, corrumpitque, ideòque nulla salutis spes superest. Si sphacelus jàm factus in unâ tantùm corporis parte, qua ad vitam destitui potest, nempè in brachio, vel pede adhuc hæserit, vita sæpiùs cum hujus partis sphacelatæ amissione servari potest, si illicò sphacelatum membrum, ut dicemus, à sano recidatur, ut cecinit Ovidius 1. Metamorph.

*Cuncta priùs tentanda: sed immedicabile vulnus*
*Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur.*

alioqui præsentissima mors præ foribus adest. De duratione hujus morbi nihil determinare licet, modò brevioris termini est, & intra paucas horas vitæ finem imponit, modò longiùs durat, vel ad unum, alterumque diem protenditur, vel ad tres, ut Hippocrati placuit.

Hic non possumus inemendatum relinquere illum *Hippocratis aph.* 50. *qui sect.* 7. de cerebri sphacelo loquens inquit: *Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: si verò hos evaserint, sani fiunt.* Nàm falsus deprehenditur, quod enim emortuum est, neque corrigi, neque emendari, neque in naturæ gratiam redire potest, cùm à privatione ad habitum, seu à morte ad vitam, naturaliter loquendo, non detur regressus. Igitur optimè dixisset Hip. quibus cerebrum est sphacelatum in tribus diebus pereunt, si *ut plurimùm* addidisset, perperam verò si hos evaserint, sani fiunt, nàm cerebrum sphacelatum habentes impossibile est supervenire posse. Imò *in tribus diebus pereunt* falsum deprehendimus, multi nàmque pervenêre ad decimum, undecimum, & decimum quartum, ut refert *Brasavola* de quodam ægroto, cum qui si quæras, quomodò potuerit cognosci jàm cœpisse sphacelum? Respondet *ex vehementissimo dolore, quem æger patiebatur, primo die effectus est attonitus, octavo die omnes amisit sensus, decimoquarto obiit. Huic, ablatâ calvariâ, totum cerebrum corruptum apparuit.* Nonnullorum medentûm ingenia hujus aphorismi interpretatio torsit, sed insano indulserunt labori, & oleum, & operam perdiderunt. *Galenus*, ut quamplurimos omittamus, hunc explicans aphorismum, pro sphacelo gangrænam accepit: *Hanc enim Græci sphacelum etiam appellabant; & Erodotus dixit coxam Cambisys sphacelari, cerebrumque ità, quispiam diceret sphacelari tantùm modò. Iàm verò propter quid velox in eo mors sit, manifestum est, nimirùm quia, & morbus gravissimus, & pars principalis maximè sit.* Hinc videtur Galenus in hanc explicando aphorismum ad scopum non collimasse, muscas in aëre venatus, & cancrum pro cete expiscatus fuisse. Nos hujus aphorismi posteriorem partem expungendam esse arbitramur, cum hujus adverbii additione, utplurimùm, & sic illum pronunciamus: *Quibus cerebrum est sphacelatum, in tribus diebus ut plurimùm pereunt.*

Uter-

Uterque affectus comitem habet febrem acutissimam, & in sphacelo præcedunt deliria, vigiliæ, syncope, convulsiones, ructus, singultus, toto corpore frigidus erumpit sudor; alii inter loquendum, aliique veluti somno sepulti moriuntur.

*Curatio.*

Vulgares tribus præsertim intentionibus curationem complent, quarum prima idoneum respicit victum; secunda totius corporis evacuationem à præcedentibus succis requirit; tertia demùm circa laborantem particulam idoneum operandi modum, & opportuna præsidia designat.

Prima, quia acutissimus est affectus, tenuem exposuit victum ac abstinendum à carnibus, vino, ab omnibus tùm cibis, tùm fructibus, quæ corruptionem pati, vel augere possunt. Cibos condiendos imperant aliquo ad putredinem inhibendam, hujusmodi sunt, *acetum, succus limonum, citri, aurantiorum &c.* Pro potu, ut utatur æger *aquâ scorzonoriæ, vel sonchi*, cui pariter *acetum, vel limonum succum &c.* admiscent ad eam proportionem, ut bibi possit. Verùm hæc rationi non consona sunt; ipse enim morbus ab acidi excessu est, omnisque corruptio, & putredo ab acido excessivò dependet, & ab acidorum exhibitione potiùs summè invalescit, talesque gangrænicos, qui acetum, limonum, citri &c. succum bibere, vel sorbere, vel buccellas in ipso intinctas, vel cibos conditos comedere appetentes, ultra biduum non supervixisse observavimus; ideò omnia acida longè ab ipsis arceri debent, dandaque potiùs alkaliosa, ut oculi cancrorum, & similia. Prohibendi quoque sunt tales ægri à somno, putredinem enim auget. Aërem, qui potiùs ad siccum, quàm ad humidum vergat, eligunt. Alvinæ fæces quotidiè enemate exturbandæ sũt. Membrum affectum in quiete detineatur, & animi pathemata, quantùm fieri potest, vitentur.

Secundam complent intentionem per duo illa vulgaria præsidia totum corpus evacuantia, phlebotomiam scilicèt & medicamentum purgans. Statim itàque ac gangrænæ vestigia apparere incipiunt, illicò sanguinem effundunt, & pluries etiam juxta corporis habitum, temperamentum, ætatem &c. Primâ vice revulsionis gratiâ, ex loco longiori, postmodùm viciniori in derivationis gratiam, & consimili ratione scarificationes, & venarum sedis apertiones juvare credunt. Verùm nos observavimus gangrænicos, quibus sanguis detractus fuit, infra biduum, vel tandèm triduum periisse. Si gangræna à frigore originem duxerit, phlebotomia magis refrigerat; si à veneno vel morsu venenato, vel malignitate, est ipso veneno nocentior; si ab alimenti defectu, nullo modo sanguis detrahendus est, cùm subtrahatur alimentum; si ab æstu externo, phlebotomia impressum non aufert æstum; si à

magnis inflammationibus, si plethora adsit, utique sanguinem mittendum conjectamus; si ab humorum affluxu, ut dicunt, tales humores purgandi, dummodò maligni non sint; si à pororum constipatione, phlebotomia poros non reserat, imò magis constipat: Itàque in gangrænâ sanguinis missionem tanquàm maledictam rejicimus.

Deindè corpus purgant in vitiosorum succorum abundantiâ, & si succi fuerint calidiores, præsidiis bilem ipsam expurgandi vim habentibus utuntur, semper tamen minora, & frigidiora eligentes, (verùm quàm bardi sunt vulgares dari purgantia frigida putantes!) ne inductâ in corpus agitatione, detur ansa, ut magis ad partem affectam fluant, inter hæc apud ipsos principem tenet locum *Manna, cassia, syr. ros. solut. syr. viol. de Cichor. Nicolai, expressiones cons. ros. pers. &c.* Contrà si succi fuerint crassiores, ut phlegmatici, & melancholici, confugiunt ad pharmaca tales humores exturbantia, ut sunt *syr. de fumar. mai. suess. Diacatholicon, Diaphœnicon &c.* Illud advertunt, quòd ubi in corpore copiosa malorum succorum colluvies, & ubi gangræna non statim, nec facilè cedere videatur, in his casibus corporis purgationes reiterant per epicrasim.

Verum si vulgares chirurgi gangrænam purgantibus medicamentis curare intendant, eam in sphacelum commutabunt, nisi à magno humorum affluxu ortum ducat, nàm eadem militat ratio pro purgante, ac quam pro phlebotomiâ suprà notavimus.

Tertiam demùm complent intentionem per localia præsidia, & manuales operationes laboranti particulæ adhibenda, quæ, quod in eâ putridum est, absumant, & extirpent, ac quod putrescere promptum est, & paratum, à putredine vindicent.

Statim itàque ac gangræna incipere videtur, ex Galeni consilio cutem partis laborantis vel pluribus sectionibus ad partem usque sanam, vel saltim pluribus utuntur scarificationibus; nàm si gangræna fuerit incipiens, superficialis, nec multùm profunda, utuntur scarificationibus magis tamen, vel minùs profundis, secundum quod fuerit gangræna: Si autem non fuerit incipiens, sed ulteriùs progressa, sectiones adhibent, quibus, quod putridum est, à sanâ separatur parte.

Post scarificationes, aut sectiones, si remanet in parte aliquis sanguinis grumus, abluenda est *aquâ salsâ, vel lixivio barbitonsoris,* in quo *fuerint decocti lupini,* quòd si velint efficaciùs reddere dissolvunt in eo *unguentum Ægyptiacum,* vel hujusmodi utuntur ablutione, ut

℞. *Aceti acerrimi lib.* ß.
*Oximell. scyllitici* ℥. iij.
*Salis* ℥. ß.
*Ung. Ægyptiaci* ℥. j.
*M. f. lotio.*

Verùm nos acetum repudiamus in hoc morbo ob rationes suprà notatas, & unguentum Ægyptiacum

tiacum propter viride æs omninò damnamus; affectam enim partem livore inficit, qui non tantùm patienti, verùm etiam adstantibus, & chirurgo metum incutit. Hujusmodi lotione adhùc calidâ utuntur, & potissimum si frigidum fuerit anni tempus.

Post lotionem prædictam consulunt, medicamentum aliquod imponatur absumendi putredinem vim habens, aut saltèm ejusdem inhibendæ; ad hunc usum utuntur pulveribus *Chalcanti usti, præcipitati rubri, viridis æris, & aluminis rochæ usti* simul unitis, quibus universam replent particulam, desuper imponentes filamenta sicca, vel unguento Ægyptiaco allinita. Circumstantes particulas proximas loco laboranti hoc cataplasmate defendunt, ut

℞. *farinæ lupinor.*
*Orobi,*
*Fabar. &*
*Lentium ana* ℥. ʒß.

*Bulliant in aquâ maris, vel in lixivio barbitonsorum addendo*
*Salis comm.* ℥. ß.
*Oximel. scyllitic.* ℥. iij.
*Sapæ* ℥. ij.
*M. f. cataplasma.*

Post vigintiquatuor horas si in parte affectâ inveniatur inducta crusta, eaque dura, & valida, ac fortiter adhærens, tunc medicamentis relaxantibus ejus casus procurandus est; tunc enim argumentum est gangrænam, & putredinem jàm esse evictam. Si autem vel crusta inducta non fuerit, vel mollis omninò, quia tunc argumentum est nec putredinem defuisse, nec evictam fuisse gangrænam, tunc ad majora confugiunt præsidia, & hanc ob causam vel pulveribus prædictis mercuriis sublimati pulverem addunt ad paucam, sed congruam dosim, vel infrà descriptis utuntur pulveribus, quibus tanquàm arcanis nonnulli utuntur, ut

℞. *Arsenici crystallini* ℥. jß.
*Realgaris* ℥. iij.

*Terantur supra lapidem marmoreum, desuper inspergendo nonnullas vini generosi guttas, ut ad unguenti formam perducantur, posteà siccentur, & in pulverem subtilissimum redigantur, & serventur ad usum.*

Verùm hoc medicamenti genus est periculo plenum; est nàmque venenatum, & potenter suo sulphure inflammabili, & sale caustico penetrat, cujus virus (licèt defensiva adhibeantur) calorem suffocat, carnem corrumpit, sanguinem inflammat, & cordis arcem petit, ac proindè nos multoties observavimus à causticis non satis prudenter adhibitis gangrænas exortas fuisse.

Deligant partem affectam post vigintiquatur horas, & crusta in eâ inducta supurantibus, & humectantibus, ut decidat, procurant, & in usu habent *butyrum recens, sive mantecam*, illudque undequàque supra inductam escharam lenientes, desuper *lactucæ, vel indiviæ folia* ponunt, & id bis in die repetunt, ut mollior reddita facilè, & decidat.

Decisâ escharâ, si subtùs puram inspiciunt carnem, & ulcus non fuerit sordidum, cicatrizantibus

ad

ad sanitatem ducunt; si verò ulcus cavum remanserit, cavitatem sarcoticis implent pulveribus, ut sunt *pulveres mastiches, thuris, sarcocollæ sanguinis draconis &c.* postmodùm cicatrizant *unguento de tutiâ plumbo, lithargyrio &c.* Si caro aliquali sorditie imbuta inspiciatur, utuntur unguento mundificativo, ut est *unguentum apostolorum, vel aureum cum præcipitati pulvere admistum in congruâ dozi.*

In sphacelo autem, quia nulla superest salutis fiducia, proximas sanas tuentur partes, totius sphacelati membri incisionem, & abscissionem moliuntur. Verùm in rectâ hujus præsidii administratione plures salutares attenduntur animadversiones, ne ægrum in actuali operatione miserum in modum deficere, animamque efflare contingat, ut non rarò accidit.

Prima ut corpus sit optimè purgatum.

Secunda, ut validas obtineat vires, quibus non constantibus, nequaquàm ad hoc præsidii genus confugiat chirurgus, ne postmodùm homicidiarii nomen mereatur.

Tertia, ut æger intrepido, ac forti animo sit dotatus, adeò ut à chirurgo proximè imminentis lethi monitus, valido animo ad opus prædictum deveniat.

Quarta, ut idoneo in loco locetur æger, & à validis ministris convenienti loco alligetur, ne membrum affectum in sectione vacillet.

Quinta, ne in articulis, aut parùm suprà sectio instituatur, sed saltim quatuor digitorum spatio ab articulis administretur.

Sexta, ut idonea parentur instrumenta, quibus exaptè positis, chirurgus sectionem aggrediatur, priùs tamen ad sensum obstupefaciendum opiata exhiberi debere consulunt, hujusmodi sunt *Theriaca novella, Triphera magna, Requies Nicolai, Philonium Romanum, quorum dosim ad ℨ j. cum syrupo de papavere* propinant, sed debilia præsidia hæc ad sensum obstupefaciendum pro tantâ carnificinâ, & priùs cibo, & potu roborato, operationem aggrediuntur, sed priùs caro, & cutis sanæ partis quantùm fieri poterit, sursùm ad superiora retrahatur. Postmodùm quinque, aut sex digitorum spatio supra ægram partem, sanam fortiter vinciunt, & alligant, ut vasa adstringantur, & quantùm fieri poterit, sanguinis fluxus inhibeatur. Hinc ad sectionem deveniunt, & aliquid de parte sanâ apprehendunt; quapropter novaculis benè incidentibus per spatium semi digiti à sanâ particulâ distantis priùs corruptam carnem ab osse separant, & deindè os ipsum à suo proprio periostio denudant, & ad sanguinis fluxum evitandum prædictis labiis gossypium aquâ rosaceâ, & aceto rosaceo madefactum imponunt. Postmodùm ignitis instrumentis corruptam carnem à sanâ particulâ derelictam absumunt, & cauterizant, cujus terminus erit cùm sanguis ampliùs non fluxerit & æger dolore infestabitur. Hinc acutissimâ serrâ os secant, & incidunt, ac postmodùm denuò ignitis

ignitis instrumentis ossis prædicti labia, & extremitates cauterizant. Advertunt tamen, ne medulla intra os contenta igniatur, quia illicò os sanum inflammaretur. Post ejus sectionem parti ipsi stuppatam applicant, & infra scriptos adjiciunt pulveres:

℞. *Calchanti usti,*
*Sarcocolla,*
*Aloës,*
*Boli armeni ana* ℥. ij.
*Thuris,*
*Mastiches ana* ℥. j.
*M. & f. omnium pulvis.*

*Deindè accipiantur albumina ovorum ad sufficientiam, & cum prædictis pulveribus f. stuppata.*

Vincula, & ligaturas suprà dissolvunt, & carnem, & cutem ad inferiora retrahunt, ut os ipsum vel in totum, vel saltim majori ex parte tegant, & tueantur. Sequenti die stuppatam prædictam removent, & escharæ casum procurant butyro &c. Si os medullosum fuerit, in medullæ loco sicca adhibent filamenta, ne ipsa medulla computrescat. Post escharæ casum ossi ipsi *unguento de Gummi elami* medentur, deindè incarnant, & cicatrizant juxta necessitatem.

Gangrænæ curationem specialiùs pro causis procatharticis perficiemus.

Primò à nimiâ perfrigeratione, si pars refrigerata sit, ità tamen ut gangrænæ tantùm suspicio timeatur, & non dùm præsens sit, neque dùm pars livida sit, & frigida, sed potiùs rubor sit, in parte, dolorque vehemens, & urens: tùm æger circa ignem illicò non collocetur, nec igni admoveatur ad congelationem tollendam, & ratio est, quia repentini irradiatio ignis particulas volatiles restantes penitùs expellit, undè maxima confusio, & partium textura planè tolleretur, quod experientiâ constat; id enim videmus in pomis congelatis, quæ si igni admoveantur, statim putrescunt. Sic quoque quotidiè in nobismet observamus, quandò digiti nostri à frigore immobiles facti, si statim igni admoventur, indè est, ac si mille aciculis pungantur, sensum præbent; è longinquo itàque collocetur, ut sensim calor parti restituatur. Quinimò modò membra planè frigore non rigeant, ut nullus sanguis amplius subsit, priùs aquâ frigidâ niveâ, vel ipsâ nive fricentur, ut calor ab internis partibus fortiùs ad exteriores se extricet, verùm hoc aliis paradoxum videtur, sed si ritè rem perpendamus, ratio id nobis persuadebit, cùm curatio tantùm hoc modo inchoëtur, sed non perficiatur, sensim enim succi coagulati resolvi debent, & ad pristinam mistionem redigi, & hoc optimè perficitur ope aquæ frigidæ, vel nivis frictione, ratio est, quia per partem congelatam aquæ impositam plus materiæ subtilis perfluit, quàm per congelatas, & nimis strictè compressas particulas, per quam materiam subtilem particulæ iterùm fluidiores redduntur, quæ in parte affectâ fixæ fuerant; frictio quoque cum nive eapropter juvat, quoniam ipsis in manibus nostris liquescit, & hunc

hinc amicabilis fit particularum congelatarum resolutio; adde, & quod commotione istâ reliquos quoque succos stagnantes ad motum incitat, postmodùm succi inspissati calore fortiori dissolvendi sunt, ut

℞. *Rad. angelicæ,*
*Galang. ana* ℥. ß.
*Raparum,*
*Bryon. ana* ℥. ij.
*Herb. rutæ,*
*Scordii,*
*Roris marini*
*Absynth.*
*Nicotianæ ana m.* ij.
*Sem. cumini,*
*Urticæ,*
*Erucæ ana* ℥. j.
*Piper. long.* ℥. vj.
*Salis armoniac. &*
*Salis tart. ana* ℥. jß.

*Coque in unâ parte vini generosi, & duabus partibus urinæ,* & benè coct. adde

*Spiritûs vini lib.* ß.

Et membrum congelatum calidè immittatur, & deindè sequenti:

℞. *spiritûs vin.* ℥. vj. *in quo diss.*
*Camphoræ* ℥. iß.

Membra fricentur. Si congelatus sit æger, in ventre equino, ut chymici loquuntur, collocari debet. Præter externa, interna quoque interponenda sunt, ut *Hippocras vel vinum, in quo cinnamomum, caryophyll. Zingib. & similia aromata ebullierint, clauso tamen vase, vel calido in vino theriaca, vel Mithridatium* exhibeatur. Si dolor, & frigus se remiserint, æger in lecto collocetur, sudorque provocetur sequenti, ut

℞. *Vini generosi* ℥. ij.
*Spiritûs C.C.* ℥. ß *m.*

Vel in eodem vino m.

*Elixiris vitæ* ℥. ij.

Secundò, à calore nimio si gignatur gangræna, frigida instituatur diæta, calidis humoribus attemperatis, & depletis; si malum causam agnoscat externam, membrum affectum lapidis medicamentosi infusione fovendum est, quòd si ulteriùs serpat, abluto priùs refrigerantium decocto, imponenda sunt, quæ pluries præscripsimus.

Tertiò, ex succi nutritii defectu, quæ oritur gangræna, cùm quasi ipsa pars vitâ privetur à nutrimenti plenario defectu, vix curatio superest; ne ægros planè sine auxilio deseramus, alimenta euchyma exhibeantur, & interim propinanda est *Aqua Magnanimitatis*, & ad ipsam partem gangrænæ affectam omni conatu alimentum trahendum est. Pars affecta simul fricetur *oleo terebinthinæ, guajaci, succini, tincturâ assæ fœtidæ, spiritu lumbricorum*, quæ omnia inspissatos, congrumatosque succos attenuant, Nec relinquenda sunt, quæ succos crassos fluidiores reddunt, ut decoctum *ex radice chinæ, salsæ parillæ, galangæ, zedoariæ, macis, croci, nasturtii, sem. anisor. salis tart. armoniaci in vino generoso*, cujus pro libitu bis, vel ter in die tres uncias assumat æger. Defensiva in hoc casu maximam inferunt noxam, quia sanguini, & spiritibus aditum præcludunt, ne ad partem fluant affectam. Junctiones tamen *ex oleo amygdal. dulc. viol. olivarum,*

*verum, lumbric. scorpion. axung. human. viperin. ursi, gall. &c.* etiam ad humectandum fieri possunt, at fugienda sunt, quæ corpus exsiccant. Si gangræna ulteriùs processerit, pars scarificanda est, & ea medicamenta, quæ recensuimus, apponenda sunt.

Verùm si ex sanguinis, & spirituum interceptione gangræna accidat, sit quæcumque causa, quæ sanguinem, & spiritus intercipit, ea statim auferenda, ut si ab arctâ ligaturâ sit illa interceptio, illa laxanda, & postmodùm ad succos stagnantes, & corruptos, fluidiores, & volatiliores reddendos, præter sudorifica, in parte affectâ cataplasma aromatica conducunt, & reliqua spirituosa, sæpiùs jam dicta, imponantur, attamen calida. Si gangræna invaluerit, locum scarificamus, & reliqua, quæ in gangrænâ requiruntur, agenda censemus. Si adstringens, vel repellens medicamentum sit gangrænæ causa, illo remoto, frictionibus, & inunctionibus calor revocetur. Ità & gangræna ab aliis causis spiritus intercipientibus excitata, tractanda est.

Quartò, si gangræna ex veneno oriatur extrinsecùs allato, vel ex animalis morsu, vel ictu, tunc imprimis sudorifica, quæ stagnantes succos attenuant, fluidiores reddunt, acidum corrumpens temperant, absumunt, emendant, & obtundunt, ac venenum extrahunt, usurpanda sunt, & defensiva, ne venenum in partes interiores, nobilesque se propaget, in actum veniant. Ratione veneni sit sequens mistura:

℞. *Aq. rutæ caprariæ* ℥. iv.
*Theriacalis* ℥. j.
*Elixiris vitæ* ℥. ij.
*Spiritus c.c. &*
*Salis volatil. ejusdem c.c. ana* ℥ ß.
*Camphoræ gr.* v.
*Diascordii* ℥. j. ß.
*M. f. mistura.*

& singulis horis sumat æger cochlearia duo, donec sudor erumpat, & ea sumat medicamenta, quæ in febribus malignis, & peste usurpantur, & quæ in nostrâ *Trutinâ* fusiùs notavimus; verùm necesse est cognitum haberi venenum, ut speciatim naturæ veneni alexipharmacum exhibeatur. Calidissimè externè parti affectæ cataplasma applicetur *ex herbis rutæ, scordii cum aloë, myrrhâ, camphorâ, theriacâ, ol. nuc. mosch. &c. cum vino generoso, & urinâ fiat cataplasma.* Proderit demorsam partem ablui *aquâ theriacali cum spiritu vini, aquâ calcis vivæ, spiritu vini camphorato.* Itèm conveniunt ea omnia, quæ *Tertio Tomo cap. 28. De Vulneribus ex venenato morsu inflictis* descripsimus.

Si ex humorum malignorum affluxu, ut dicunt, aut venenatâ qualitate in nostro corpore genitâ ortum ducat gangræna, phlebotomiam, & catharticum execramur, & anathematizamus, tanquàm ipso veneno nocentius. Hæc duo præsidia vulgaribus medicis tanquàm per fideicommissum à Galeno tradita repudiamus. *Malignitas, & venenum neque phlebotomiâ, neque purgante medicamento exturbatur,*

*tur, sed tantum alexipharmacis ab interioribus ad exteriora propulsanda est*, ut in malignis febribus facere consuevimus, & ferè talem instituimus curationem. Vulgaria sunt *tormentilla, contrherba or. scorsoneria, scordium, ruta capraria, c. c. aqua theriacalis cum spiritu vini, Mithridatium, elect. de bacc. juniperi, unicornu &c.* Sed utinàm hæc tanto mormo prodesse possent, sicut à vulgaribus decantantur. Summoperè prodesse observavimus *Diascordium, stibium diaphoreticum, benzoartica ex mineralibus desumpta, mercurium diaphoreticum, theriacam de mumiâ &c.* His, aliisque medicamentis danda est opera, & sudor, vel saltim insensilis transporatio proritetur, ut venenum expellatur, non omissis topicis.

In generali gangrænæ curatione à quacumque causâ ortæ ad eum finem collimamus, ut ante omnia sal acre, & lixiviale à causis occasionalibus in causticam, & & realgarinam naturam exaltatum obtundatur, cicuretur, immutetur, & superetur; Secundò, ut tubulorum obstructio tollatur, & stagnantibus succis liberior concedatur transitus, & motus progressivus, utramque complent paginam, ea medicamenta, quæ æqualiter per totam vitam propriam vim diffundunt, nàm vis mortificans celeriter agit, & nisi eam vis resistens celeriter deprimat, inutilis erit, hujusmodi sunt primi ordinis diaphoretica, cardiaca, absorbentia, spirituosa, balsamica, oleosa, salia volatilia, quæcumque, & simul aromatica facta, quæ vim quandam fermentalem statim ex ipsis in vim diffundunt; quòd si hæc deficiant, ad anodyna recurrendum est, quæ statim vitam sopiunt, ità ut mortificans venenum non sentiat, usque dùm per sectica illud immutatur, & hæc erunt *theriaca recens, pilul. de cynoglos. confect. Nepenth.*

Externè in gangrænâ commendamus, si ea superficialis sit, *aquam calcis vivæ, vel lixivium forte*; Si profunda, ad faciliorem penetrationem, scarificationem ad partem sanam usque admittimus, hæc nàmque lixivialia, & alkalia sunt, omne acidum & corruptione resultans combibunt, & moriatur, necesse est, vel uti possumus pro partis scarificatæ lotione *unguento Ægyptiaco magistrali in vini spiritu dissoluto.*

Sed efficacior, & promptior est sequens liquor paratu facilior:

℞. *Sp. V. omni phlegm. depurat. lib. ß.*
*Merc. meteoriz. pulv.* ℥. j.

*simul m. & super calidos cineres fove, ut fiat mercurii meteorizati solutio.* Credibile non est, quantùm hic liquor celeri motu penetret, & mortificativum fermentum immutet.

Si pulveres loco conveniant, sequentibus utimur:

℞. *Merc. meteorizati com. q. s.*
*F. pulvis.*

& eo partem mortificatam aspergere; nullius pulveris sectici actio celeritate mercurium meteorizatum vincet. Singulari quoque privilegio gaudet mercurii meteorizati pulvis, nàm lithargyrii admistione minùs asper, & blandior reddi

reddi poteſt pro medici arbitrio, ſi *accipiatur lithargyrii aurei ſubtiliſſimè pulveriſati ʒ. x. mercurii meteorizati pulveris ʒ. j.*

Quandòque pars mortificata mollis non eſt, ſed duritiem quandam calloſam habere ſolet, tunc mercurio præcipitato utimur albo, vel incarnato, qui quia fixior eſt, efficacius in illam calloſitatem aget, ex eo quia non adeò faciliter effluit.

Magnæ energiæ in gangræna erit lapis infernalis noſtræ deſcriptionis, ut

℞. *Lixivii ſaponarior.* ℥. xii.
*Salis armoniaci* ℥. j.
*Vitrioli Rom.* ʒ. ij. ß.
*Opii Thebaici* ʒ. ß.

*Coque ſ. a. in lapidem, quem in vaſe vitreo* optimè clauſo ſerva. Si hæc ſimul infundantur per trium dierum ſpatium, & ſæpè agitentur, poſt duarum partium evaporationem ex tribus, factâ colaturâ inſignem habebis liquorem cauſticum, non ſolùm in gangrænâ pretioſum, verùm etiam ad quemcumque tumorem aperiendum.

Si verò in fieri ſit mortificatio, neque omninò ſenſus in parte defecerit, tunc minori ſectico chirurgus uti debet, quo potiùs mortificans virus extinguat, quàm eſcharam cauſet, id obtinebit, ſi relictis liquoribus, & pulveribus ſecticis, unguento utatur, quod propter unctuoſitatem non ſinit, ut pulveres ſectici, quos continet, magno cum impetu agant, ſed remiſſè, ac blandè. Unguenta ſectica ità parabis:

℞. *Ceræ novæ* ℥. ij.
*Terebinth. &*
*Ol. com. ana* ℥. j.

*liqueſcant ſimul in ſigillo, & dùm fluunt, injice*

*Merc. meteorizati, vel*
*Præcipitati* ℥. ß.

*m. benè cum ſpatulâ ligneâ, & ab igne remove, ſemperque ſpatulâ agitabis, uſque dùm omninò materia refrigerit, tunc ſerva unguentum*, quod admirabile eſt in omnibus ulceribus, in quibus ob putrilaginem, obtuſus, aut nullus habetur in ſuperficie ſenſus. Verùm hoc unguentum efficaciſſimum in uſum revocavimus admiſtione mercurii præcipitati citrini ad ℥. ß. quem ità paramus:

℞. *Aquæ calc. viv. lib.* iij.
*Merc. meteoriz. ſubtil. pulv.* ℥. j.

*in quam iniice mercurium, & brevi temporis ſpatio ſe præcipitabit in fundum, in pulverem citrinum, decanta, & mercurium exſicca.*

Adhibitis hujuſmodi ſecticis, ut eſchara producatur, & ſanæ partes à ſecticorum acrimoniâ non lædantur, ſuperponendum eſt liquoribus, pulveribus, vel unguentis ſecticis ſequens emplaſtrum, quod nunquàm eventu felici in ſiſtendâ gangrænâ medicum defraudabit:

℞. *Colophoniæ lib.* iij.
*Myrr. puræ lib.* ß.
*4. gum. in acet. ſolut. ana* ℥. j. ß.

*Fac. ut ſimul fluant in emplaſtrum*, quod appoſitis ſecticis ſuperpone, ſeparabit enim brevi ſpatio mortificatum à vivo cum doloris remiſſione in parte ſanâ, & præſervatione ab accidentibus quæ ſecticis accidere ſolent.

An ignis actualis ad sistendam gangrænam conveniat? Certum est primò ignem actualem magnum terrorem infirmis incutere, & in morbis mortificativis patientis apprehensio magni timoris summi est detrimenti; vitam enim quatit, & mortificativo fermento non ità promptiùs obedit. Secundò, non æqualiter diffunditur vis ignis actualis, nàm ipsa partium humiditas, quæ igne liquescit, ignis activitati resistit. Tertiò, ichorem mortificativum fermentalem non solùm non sistit, ne serpat, sed illum mulcet, ut intimiùs penetret; cùm itàque ignis potentialis non solùm causet quicquid actualis causat, sed horrorem non incutit, æqualiter se diffundit, & mortificativum fermentum immutat, potentialem potiùs, quàm actualem ignem nos consulimus, ut quisque exerceat.

Nullam pro sphacelo curationem admittimus, quia pars totaliter emortua est; pro mortuo enim nullum habemus remedium, sed tantùm superest sepulchrum, quia à privatione ad habitum scilicet à morte ad vitam naturaliter non datur regressus, soli Deo hoc reservatum est, in cujus manu mors, & vita posita est. Unum tantùm chirurgus agere poterit, ut pars emortua à vivâ separetur, ne pars sana mortificetur. Si itàque gangræna in sphacelum transierit, ad extremum remedium confugiendum est, scilicet ad ferrum, vel ignem, juxta illud *Ovid. l. 1. de remedio amoris*:

*Ut corpus redimas, ferrum patieris, & ignem.*

pro aliquâ parte vivâ servandâ, sed crudele est remedium, quia crudele malum, nihil tamen interest, an tutum sit hoc remedium unicum; *satius est* cum *Celso Anceps remedium experiri, quàm nullum, melior est dubia spes, quàm desperata salus: satius est aliquam partem, quàm totum hominem perire, nec illa dura videtur curatio, cujus effectus est salutaris.* Omnes chirurgi, nemine excepto, priùs emortuam partem instrumento appropriato secant, deindè igne actuali eam tractant, & medicamentis appropriatis curant, in qua manuali operatione *Paulum Aginetam*, & *Aëtium* consulite. Verùm nostræ indicationi triplici modo, ferro scilicet, igne actuali, & igne potentiali satisfaciendum est, qui triplex modus adhibendus est à medico juxta mortificatæ partis necessitatem; etenim vel superficies emortuæ partis multùm distat à viventis superficie, ac tunc necesse est chirurgo ferro uti, quo id, quod emortuum est, resecet ad doloris usque sensum, ac tunc potentiali igne sectæ parti imposito, escharam inducere debet, quæ nisi inducatur, lethale signum erit. Hic ignis potentialis diversus pro loci applicationis exigentia multoties esse debet, nàm aliquandò ob sitûs dispositionem liquor causticus, aliquandò pulvis, & multoties unguentum conducit. Inter liquores,

tes; qui sequitur, efficacissimus est:

℞. *Spumæ Venenatæ Duorum Draconum q. s.*

eâ asperge æqualiter partem mortificatam; nam illicò quicquid vivum non est, in fumum resolvitur, & mortificativum fermentum exterminat, ubi mortificatio celeri passu serpit, nullum erit hoc medicamine magis præsentaneum. Et nos ingenuè fateri possumus multos hoc remedio fuisse liberatos; nàm mirabiliter fixat, magnam escharam in parte generando: attamen advertendum magnum inferre dolorem, & inflammationem quandòque generare, undè monemus, ut non nisi magno in morbo, & gangrænâ ad sphacelum ruente applicetur, nàm symptomata prioribus pejora infert. Non tacendum tamen, quòd potest dulcius fieri hoc remedium, si rectificetur i. si denuò ponatur in cornutâ, & rursùs destilletur; derelinquit enim tantam acutiem per secundam destillationem, & sic suavius applicari potest.

---

## CAP. XI.

### *De Erysipelate.*

APud *Galenum de tumoribus p. n. cap. 9.* alius descriptus reperitur tumor, erysipelas à Græcis dictus; *Celsus* Latinè eodem usus est nomine, qui Celsum Latini non secuti sunt, hunc tumorem *ignem* appellavêre *Sacrum* ob ingentem caliditatem, & ignem; dictus fuit *Sacer*, i. *execrandus.* A nonnullis dictus fuit *ignis Sylvestris*, quasi efferatus ob fervoris ferociam.

Distingunt hunc tumorem erysipelatosum cum Galeno ejus sectatores in exquisitum, ac purum, & non exquisitum, & impurum. Exquisitum erysipelas illud est, quod ex solâ bile, vel naturali, vel non naturali fieri autumant; non exquisitum verò, & illegitimum dicunt, quod ex bile non solâ, sed aliis admistâ humoribus originem ducit: undè erysipelas dicitur phlegmonodes, si sanguinem habeat admistum, œdematodes, si pituitam, & scirrhodes, si melancholiam, atque hæc est communis Galenistarum opinio.

Discriminatur erysipelas à phlegmone primò, quia phlegmon, seu inflammatio præter cutem subjectas quoque afficit particulas; erysipelas verò ferè solius est passio cutis. Secundò, in inflammatione color magis vergit ad rubrum; in erysipelate autem ad flavum. Tertiò, inflammatio est tumor durus, ac circumscriptus vergens ad acutum, ac propterea in uno membri loco collectus; erysipelas contrà, est tumor planus, & inæqualis, qui ferè totum obsidet membrum, quinimò inflammatio in eodem semper loco persistit, ac tardiùs augetur, nec locum mutat; erysipelas contrà, celerrimè incrementum sumit, assiduò serpit, variatque locum. Quartò, in erysipelate major percipitur fervor, ac incendium, quàm in inflammatione, adeò ut partes erysipelate obsessas quodammodò uri

percipi

percipiant ægrotantes. Denique erysipelas, si tangitur, color evanescere videtur, qui tamen, remotis digitis, illicò redit; quod tamen in inflammatione ob duritiem non accidit.

Æquali haud semper larvâ medici oculis se offert erysipelas; propterea certa de eo definitio assignari non potest, sed eas larvas, quibus utplurimùm se manifestare solet; describere conabimur: Quoties in aliquâ corporis superficie rubor cum obtuso, & profundo dolore apparuerit, & in acumen non attollitur, ut in abscessibus simplicibus calidis evenire solet, ac se ultrò per succedentem superficiem diffundit, eam æqualiter elevando, vehemensque rigor, dùm inceperit, apparuerit, vehemens sequatur febris cum siti, vigiliâ, aliisque hujus modi accidentibus, erysipelas in promptu esse dicas. Accidit aliquandò, ut color rubeus non sit, sed flavus, aliquandò pallidus, & aliquandò lividus. Multoties evenit, ut tota pars magno tumore, sed æquali, non autem acuminato excrescat, & cutis in superficie ichore quodam madescat, qui veluti vesiculas causat. Accidit interdùm, ut vix tumescens pars videatur, sicca permaneat, & furfurem quendam producat. Evenit quandòque, ut ad certos serpat limites, & aliquandò, nisi sistatur, ut per totam se diffundat corporis superficiem. Aliquandò symptomata levia, aliquandò vehementia causat. Multoties celerem inducit mortificationem, utplurimùm recidivus est morbus, sæpè enecat ex virulentiâ, sæpissimè ex medicorum ignorantiâ.

### *Signa.*

Erysipelatis signa haud difficilia sunt ex dictis; nàm ingens rigor ægrum quatit, quem vehemens sequitur febris, sitis, oris amarities, vigilia, aliaque symptomata. Postmodùm in aliquâ corporis superficie rubor ad flavedinem tendens cum obtuso dolore apparet cum tumore plano, & æquali, nec aliquo circumscripto loco, sed ultrò per succedentem superficiem serpens. Si digitis prematur, color evanescit, quibus ablatis, illicò revertitur.

### *Causa.*

Quoties ab absoluto humore bilioso vel naturali, vel non naturali erysipelas producitur, id legitimum, & exquisitum tantùm appellant vulgares; *Galenus* verò ex tenuissimo, ferventique sanguine, aut huic admistâ bile erysipelas fieri dixit, & ex purâ bile herpetem potiùs produci, quàm erysipelas constanter asseruit. Declaravit quoque de *Tumoribus p. n. cap.* 10. hanc *Galenus* inconstantiam in tradendâ erysipelatis causâ materiali multis in locis, ut animadvertere poteritis *lib. de atrabile* 13. *meth. cap.* 1. *&* 14. *meth. cap.* 1. 2. 3. *&* 17. 2. *de diff. feb. cap.* 5. *lib. de ratione curandi per sang. miss. cap.* 8. 2. *de compos. med. secundum loca cap.* 1. 2. *de crisibus cap.* 12. & in sexcentis aliis, quorum locorum

corum conciliationes, qui in his vanitatibus terere tempus cupit, is legere potest apud *Ingrassiam in cap. 1. tractatûs primi de tumoribus.*

Cœterùm imaginatus fuit Galenus, & cum eo ejus sectatores quoscumque morbos à quatuor humoribus excitari, quorum conjecturâ deceptus rudem, & vulgarem efformavit medicinam. In erysipelate color flavus non est, nec pallidus, sed rubicundus, qui sanguinem potiùs, quàm bilem testatur. Insuper pletorici, & non biliosi huic malo sunt obnoxii.

Immediatam erysipelatis caussam ob alicujus partis corporis vitium à caussis occasionalibus rimemur oportet, sunt hæ vulnera, contusiones, ulcera, fracturæ, tumores, ignis, vel solis calor, vel frigidorum ciborum, ac potulentorum abusus; hæc nàmque ultimi partium nutrimenti inter fibras cuti proximas post vitæ sustentationem, insensilem transporationem in carnis poris retardant, intercipiunt, nàm hoc si assiduâ transporatione non ventiletur, quod remanet, proximum partis nutrimentum inficit, ac proindè major fit ad partem congeries, fibrillæ magis angustiantur, obstruuntur. Hoc idem ultimum nutrimentum à partium calore agitatum sub constipatâ cute degenerat, partes continentes irritat, fermentescit. Salinæ particulæ, quæ indesinenter à sanguine in hoc partium nutrimento degenerato volatilitate destitutæ, lymphæ consortio hærent, & sulphureæ nullo modo ampliùs à salinis temperatæ, & à mistione solutæ in extraordinariam temperiem evehuntur, & efferatæ evadunt, excandescunt, incendium adaugent, & nutrimentum partium vicinarum inter partium solidarum fibras contentum fit exoticum, & hostile, continentes fibras vitiat, in motu depravat, sanguinem exagitat, & in mistione conturbat. Sanguis circulans ad hos angustiores tubulos pervenit, quos præterfluens non tamdiù stagnat, quàm in inflammatione, sed cuticulæ magis appropriat, fit sacer ignis, idest execrandus, & maledictus, erysipelas nempè, & tumor igneus, & quia sanguinis mistio turbatur, erysipelas febris comitatur.

Color rubicundior in parte erysipelatâ apparet, quia sanguis non jàm diù remoratur, sed sub cuticulâ fluit, in inflammatione penitiùs latet, & stagnat; hinc est, quod digitorum pressione facilè exprimitur, & color albus sub digitis apparet, quibus remotis, eundem repetit locum, quia succi fluidiores sunt, & fibræ ab eodem irradiantur. Vel color rubicundior apparet, quia fibræ, & tubuli sunt mutati, & vitiati, undè lucis radii aliter reflectunt, defervescente verò humore, color ad flavedinem vergit ob particulas sulphureas parti adhærentes.

Serpit de loco in locum, ignis fatui instar, erysipelas, quia particulæ volatiles, fluidæ, & lubricæ sunt, ac vel locum mutant, ac solutâ obstructione, & particulis per

per insensilem transpirationem resolutis, disparet, at ubi vicinarum partium nutrimentum vitiavit, novum erysipelas gignit, & serpere videtur.

Oritur dolor à particulis sub cuticulâ coërcitis, & perpetuò agitatis, quæ motu suo spiculis urentibus cutis, cuticularum fibras impetunt, illas contrahunt, convellunt, distenduntque & dolorem acicularum pungentium excitant. Si verò has vellicant, & titillant, quia paucæ sunt particulæ, pruritus fit, ut contingit, cùm erysipelas resolvitur.

Tumor non altè in erysipelate elevatur, quia minor est humorum coacervatio, & stagnatio, ac major horum fluiditas.

Pulsus ab erysipelate abest, quòd minores tantummodò arteriarum tubuli, non verò earum majores trunci comprimuntur.

Contingit quandòque, ut quidam succi lutuosi, & viscidi tubulos sub cute obstruant, & erysipelati adjunguntur, & vulgares Galenici erysipelas œdematosum appellant.

Ut plurimum particulæ acidosalinæ nimiùm agitatæ in cuticulam irruunt, eam distendunt, & in vesiculas elevant, elevatæ cuticulæ pori omninò angustiantur, & illæ particulæ non exhalant, hinc vesiculæ turgent, ac disruptæ ichorem tenuissimum, aquæ lucidæ instar, aquam causticam æmulantur, fundunt, qui sudore tenus insensibiliter evaporare debebat. Si particulæ illæ à continentibus partibus regi non possunt, pravam qualitatem scilicet erodentem, & secticam à salibus adipiscuntur, quam natura superare nequit, tunc ulcus cancrosum, vel mortificatio in parte erysipelatâ succedit, & mors inevitabilis.

*Prognosis.*

Erysipelas raro perniciosus est affectus, & facilè recidivat, sæpè verò ex virulentiâ, & sæpissimè ex medicorum ignorantiâ enecat. Foràs vergens nihil mali denotat, sed potiùs fortem naturæ constitutionem, quæ illud per insensilem transpirationem resolvit; Si verò ab exterioribus ad interiora ejus materia pellatur, lethale, ut dicebat *Hip. aph. 25. sect. 6. Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, malum; ab interioribus autem ad exteriora, bonum.* Et 336. *sect. 2. co. Erysipelas verò foris quidem extare, utile; intrò autem vergere, lethale; cujus quidem rei indicium est cum robore evanescente, pectus gravatur, & ægriùs spiritum trahit æger.* Periculosior est circa partes principes, vel nobiles, ut in facie, faucibus, & capite, vel pectore, & axillis, aut in abdomine, & inguinibus, aut in utero, ut ajebat *Hip. aph. 43. sect. 3. Si prægnanti fiat in utero erysipelas perniciosum est.* Secùs autem in locis ignobilioribus, & à principibus remotis, ut potissimùm sunt crura, tibiæ, aut etiam brachia, & manus. Perniciosum est erysipelas, si suppuretur, vel putrescat, ut habetur *aph. 20. sect. 7. Ab erysipelate putredo, & suppuratio malum.*

*malum.* Et eò magis pertimeſcendum eſt, ſi oſſis nudatio contingat, ut *aph. 19. ſect. 7. Ab oſſis nudatione eryſipelas malum.* Malum quoque cùm vulneri, ulceri, fracturæ, aut luxationi eryſipelas ſe ſocium addit. Malum ſimiliter, ſi magnam, acutámque annexam habeat febrem, quæ malignitatem ſapiat, & exitiale, ſi in gangrænas terminet: ſecùs autem quod nulli, vel dumtaxat levi, vel exiguæ annectitur febri. Eryſipelatis reſolutio tunc planè portenditur, cùm æger partem eryſipelatam magno ſcalpendi deſiderio tenetur, ſentitque in parte veluti formicas gradientes, & vix manus continere poteſt, vel color in ordinarium mutatur, vel cùm cuticula in ſquamas fatiſcit.

### *Curatio.*

Curandi eryſipelas ratio apud medicorum turbam tumultuaria eſt, & cauſis non benè congruens; ſanguinem multoties mittunt, cùm vitium in ſanguine intra venas exiſtente minimè ſupponant. Refrigerantibus, & repercutientibus utuntur in parte vitiatâ fovendâ, cùm bilem eryſipelatis cauſam imaginentur, quæ evacuatione, non autem refrigeratione indiget, illamque frigidis intùs remeare urgent, ut inquit *Hip. aph. 23. ſect. 5. Frigida eryſipelas non ulceratum juvant*, quem omnes medicinæ periti execrantur. Victu tenui abſque vino utuntur, cùm bilioſis affectibus talis non quadret, & corpus refrigerare tentant, cùm quicquid mali intùs lateat, extra per rarefactionem expellere deberent.

Ubi magnum fuerit eryſipelas, & periculoſum, illicò ſanguinem mittunt, nec illis obſtat *Gal. eodem 2. ad Glauc. cap. 2. & 13. meth. cap. 3.* in his enim locis non damnat Gal. venæ ſectionem tanquàm noxiam, ſed inquit *non ſemper eſſe neceſſariam*, quam doctrinam intelligunt pro levioribus, & parvis eryſipelatibus, non autem in magnis, ut dicunt. Quòd ſi eryſipelas fuerit phlegmonoſum, non ſolùm ſemel, ſed etiam pluries ſanguinem mittunt. Locus ſanguinem mittendi brachia ſunt, quoties inferna loca eryſipelas infeſtat; ſecùs verò ex pedibus in partium ſupernarum eryſipelate; & hoc revulſionis gratiâ, & derivationis fine ex locis vicinioribus. Cum venæ ſectione comprehendunt alia præſidia, frictiones, cucurbitulas &c.

Medicamentum purgans convenire fatentur, & hoc admittit Gal. iiſdem locis citatis, in quibus phlebotomiam non eſſe neceſſariam inquit, admittit tamen medicamenti purgantis uſum. Hoc medicamentum debere eſſe bilem purgans nulli eſt dubium, tamen de lenientium genere; quapropter non admittunt medicamenta valida, vel quæ corpus calfacere poſſunt, qualia ſunt *ſcamonium, colocynthis, pilula &c.* Commendant autem *Mannam, caſſiam ſyr. roſ. ſolut. de Cichor. Nic. diaprunum lenitivum, expreſſ. conſervar. &c.* At ſi eryſipelas non fuerit exquiſitum, ſed œdematoſum, vel ſcirrhoſum, in his caſibus cum medica-

dicamentis bilem purgantibus ea, quæ pituitam, vel melancholicos fuccos adhùc allicere valent, admiscent, hujusmodi sunt *sena, agaricus, diacatholicon, confectio Hamech, syr. Domini Augustini, & de fumar. mai.* Verùm errant bardi Galenistæ cum Galeno; fit nàmque purgantium ope motus contrarius, & erysipelas ab extrà intrà remearet.

Cæterùm, quia duo maximopere in erysipelate urgent, calor scilicèt & plurimum incendium, hæc præsidiis refrigerantibus, & humectantibus temperant. Communiter in parte usurpant *oleum rosaceum, violaceum, lac, vitis folia, plantaginis, endiviæ, lactucæ &c.* At si erysipelas non fuerit exquisitum, sed vel œdematosum, vel scirrhosum, tunc mistam instituunt curationem, partim verò ex œdemate, vel scirrho.

Ut citò, tutò, & jucundè, ut bonum decet medicum, erysipelas curare possimus, quod morbus est, qui frequenter in opere chirurgico accidit, sumenda est indicatio primò à pororum cutis apertione, ut patentes fiant, adhoc ut erysipelatis materia foràs emergat, non autem introvertatur. Secundò, ut si vitium aliquod in parte præcesserit, undè erysipelati fortassè fuit occasio, corrigatur, & auferatur. Tertiò, ut spirituum furor, & excandescentia sedetur, & remittatur.

Ut ei, quod primò indicatum est, satisfaciamus, necesse est, ut ægrum erysipelate affectum in calido detineamus loco, vel saltim non frigido, ne à vento, vel ab aëre frigido cutis magis densetur; deindè temperatus victus, non autem refrigerans est ægro adhibendus, qui potiùs crassus sit, quàm tenuis. lymphatum vinum exhibendum est in quo si *alkali cancrorum fluviatilium* infundatur, saluberrimum erit, vel si æger vinum non bibat, utatur *decocto cornu cervi.* Si æger fastidiosam patiatur vigiliam, vel *theriacâ recenti, vel pilulis de cynoglossâ, vel Nepenthe* uti debet; anodyna enim & morbo, & symptomati suffragantur. In erysipelate omninò à refrigerantibus cavendum est, in parte scilicèt in qua erysipelas apparuerit, non enim quia affectui non convenirent, sed quia pertinaciorem redderent causam, ut in sexcentis locis notat *Galenus*, ac præcipuè in libello quos, & quandò purgare oportet, ubi purgantia alioquin calida in febrium curatione consulit, non quia refrigerant, nàm potiùs calfaciunt, sed quia febris materiam evacuant. Medicis, qui refrigerantibus in erysipelatis curatione utuntur, duo inconvenientia occurrunt; primum est, quod erysipelatis materia à refrigerantibus repercussa, in internas, nobilioresque partes remeat; secundum, quod frequenter accidit, quòd cùm à refrigerantibus impediatur, materia non exhalat, fit pravæ qualitatis, & solidarum partium calorem suffocat, ac mortificationem, sive gangrænam inducit.

Eadem ratione indicata non est in erysipelate sanguinis missio-

quæ non ſolùm bis, ter, & quater, ſed ultrà in praxi à medicis vulgaribus cum infirmi diſcrimine celebratur; nàm materia eryſipelatis intra venas non continetur, ac propterea ſanguinis miſſione curari nequit. Corpus phlebotomiâ refrigeratur, fit debilius, & ad expellendum trans poros ineptius; fatemur ergò ingenuè nos obſervaſſe quamplures in eryſipelate phlebotomatos periiſſe, contrà vero omnes, qui ſanguinis miſſionem vitârunt, convaluiſſe vidimus.

Non ſolùm propterea, quæ refrigerant, eryſipelati non convenire noſtra docet praxis, ſed quæ tenuium ſunt partium, altiùs penetrant, & eryſipelatis materiam reſolvunt, eſſe validiſſima eryſipelatis remedia pro comperto habemus, id quod adhuc à Galeno memoriæ proditum eſt de *emplaſtro Diachalciteos* 1. *de compoſitione pharmacor. per genera cap.* 14. *& de compoſ. med ſecundum loca lib.* 8. *cap.* 5. ubi ex *Aſclepiade* pro eryſipelatis curatione hoc deſcribit emplaſtrum:

℞. *Ammoniaci,*
*Thymiamatis lib.* j.
*Ceræ lib.* j.
*Roſacei lib.* j.
*Croci* ℥. j.
*Aceti q. ſ. f. maſſa.*

Et ut alia loca præteream, legite 14. *meth. cap.* 3. ubi rem largiùs tractat.

Noſtrâ verò ætate è ſpagyrico promptuario efficaciora, & paratu faciliora pro eryſipelate emerſêre remedia, quorum uſu nobis eryſipelas curare ſemper evenit; eryſipelatis itàque incipientis ter, vel quater in die partem, in qua apparuerit, ſpiritu vini omni phlegmate deſtituto, & omninò cremabili irrora, id fiat per tres dies, nàm ſi eryſipelatis materia fermentalis facta non eſt, eo ſpatio curatio perfecta eſt, & quartâ die febris omninò ceſſabit; vini enim ſpiritus partium ſpermaticarum, & continentium amiciſſimus eſt, earumque robur multùm adauget, & profundiſſimè penetrat, poros aperit, & eryſipelatis materiam reſolvit; ac ſiquis vini ſpiritûs uſum exhorreat, ex eo quia calidus exiſtimetur, hic ſciat, quòd tantùm abeſt, ut vini ſpiritus excalfaciat, ut intenſè refrigeret, quod experietur, ſi mediâ æſtate vini ſpiritus totus cremabilis, ſine ullo phlegmate ſuper propriam carnem aſpergatur, frigidiorem illam ſentiet, quàm ſi à glacie tangeretur.

Verum ut ex fundamento hanc praxim quiſque intelligat, ſciendum eſt, quòd calor, qui in affectibus, quos calidos appellant vulgares, ſentitur, non quidèm à materiâ producitur, ſed à vitâ, quæ ab ipsâ materiâ concitata excandeſcit: curatio ergò in his affectibus erit materiam educere, quæ calorem provocat, & calor illico ceſſabit; cùm itàque degener nutrimentum, quod eryſipelas cauſat, in carne ſit detentum, eo reſoluto à vini ſpiritu per pororum apertionem, ceſſat ſtatim excitatus calor, cui doctrinæ ſuffragatur Galeni ſententia in citato

libellò; quos; & quandò purgare oportet, ac in ejus confirmationem hoc utere exemplo: Si spina in digiti carnem alioquin sanam infigatur, illicò excitatur in digito dolor, deindè pulsus durus, posteà calor exorbitans, cui color accensus, & tandèm inflammatio, & tumor succedunt. Curiosum est scire, à quo tot repræsentantur in digito scenæ, certè non à spinâ; nàm ipsa neque dolorem, neque ruborem, neque calorem, neque inflammationem in se habet, sed his omnibus indifferens est: ergò si ea accidentia à spinâ efficienter, & effectivè non producantur, vitam nàmque digiti à spinâ stimulatam ea producere necesse est. Ac si ulteriùs curiosus interroges, an per refrigerantium applicationem calor, color, dolor, tumor, & inflammatio à digito tollatur? Ab experientiâ disces, quòd non solùm ea accidentia à refrigerantium applicatione non cessabunt, sed alia deteriora, & pejora provenient; cessabunt sanè, & pars ab agitationibus quiescit, si spina infixa abstrahatur, nàm ea abstracta, vita à spinæ insolentiâ liberata furorem, iramque deponet, & digitus ad pristinam reducetur temperiem.

Finge nunc degener nutrimentum spinam esse, quod in aliquâ parte erysipelas excitet, & ex fundamento cognosces in erysipelate refrigerantia non solùm non convenire, sed esse necessarium, ut per medicamenta penetrantia, resolventia, & rarefacientia spina educatur. Est itàque vini spiritus remedium minimè empiricum pro erysipelatis curatione, sed certo, & vero curationis fundamento congruens, & genuino textûs *Galeni* intellectui *de tumoribus p. n. cap.* 2. in quo hæc habet: *suprà autem est etiam vobis dictum refrigeratis inflammationibus non semper evenire, ut subsideant, quia vi ingentis, & magnæ inflammationis, in qua compactus defluxus sit, licèt eam copiosiùs refrigeres, tumorem non tolles, sed lividam, frigidamque partem reddes, & affectum in scirrhum commutabis; at cùm non tùm impactus defluxus sit, tum facillimè refrigerantibus, & adstringentibus tumor repellitur, præcipuè verò si sit exiguus, quòd si antè impactus tenaciter sit, nullum auxilium ab adstringentibus, & refrigerantibus admittit, sed evacuationem postulat.*

Prætereà si erysipelatis materia fermentalis effecta sit, scilicèt quòd quandam dispositionem sit nacta, qua in partes circumpositas suas diffundat qualitates, tunc vini spiritûs applicatione remittuntur symptomata, sed erysipelas perseverat, ac ultrò diffunditur, tunc vobis remedio utendum est, cujus applicatione materiæ fermentum figitur, immutatur, & ultrò non ampliùs serpit.

Ad hunc finem medicamen mirabile inventum est, cujus descriptio extat apud *Osvaldum Crollium*, dicitur *lapis medicamentosus*, seu *lapis salutis*; ad omnes enim cutis alterationes fermentales certum, & indubitatum est medicamentum, ac erysipelas præcipuè intra vigintiquatuor horarum spatium radicitùs

dicitùs curat. Descriptio apud *Crollium* hujus lapidis multis materialibus abundat, hîc itàque nos reformatum trademus receptum, & eo instituto, quo hîc Neapoli tàm nobili utimur medicamine felicissimo semper eventu:

℞. *Vitrioli com. lib.* j.
*Salis nitri lib.* ß.
*Cerussæ*,
*Aluminis*, &
*Boli armeni ana* ℥. iv.
*Salis armoniaci* ℥. ij.

*Fiat omnium pulvis, cerussa, & bolus armenus in marmore lavigentur, mista ponantur in ollâ capaci, super addendo aceti acerrimi tantum, quantum per duos transversos digitos materiam superet, & lento igne coquantur, semper agitando cum spatulâ, usque dùm inspissari incipiat, & exsiccari, abstrahatur tunc ab igne, nàm materia in lapidem durescet.*

℞. *Hujus lapidis* ℥. j. *reduc. in pulv. &*
*In aqua pluviæ, vel*
*Plantaginis lib.* j.

*injice, leni igne foueatur, ut calida aqua fiat*, in hac aquâ lintea infunde, & super erysipelas impone, & sæpissimè ea renova, nàm sensim observabis erysipelatis locum naturalem acquirere statum.

At quid agendum iis, qui hoc medicamine carent, vel ob præparationis difficultatem, vel ob aliam causam, an aliquid substituere possint, quod notato lapidi æquivaleat? Sufficit sanè unicuique, ut *vulgare vitriolum* impromptu habeatur, nàm eo non secùs ac lapide medicamentoso erysipelate affectis prodesse potest; si enim vitriolum in aquâ pluviâ solvas, & linteis madefactis in solutione, ut suprà diximus, utaris, erysipelas citò, tutò, & jucundè sanabis.

Traditâ erysipelatis curatione, quæ à prohibitâ transpiratione propter pororum cutis obstructionem evenire solet, dicendum est de remediis, quæ erysipelati ab aliquo partis vitio excitato adhiberi debent. Vitium partis vel ex vulnere, vel ulcere, vel fistulâ, vel fontanellâ, vel aliquo tumore originem ducere potest; quod quoties à causâ internâ, vel externâ promoveatur, erysipelas producere potest, cùm id evenit, præsentaneum ibi erit remedium fodicationum emplastrum; eo enim vitiato loco adaptato, illicò vitium corriget, ac erysipelas cessabit, & si vicinis in partibus perseveraverit, utere lapide medicamentoso, vel vitriolo, nàm salutis eventu non defraudaberis.

Interim tàm in erysipelate ex pororum obstructione, quàm ex aliquo partis vitio non desint propinanda medicamenta, quæ diaphoretica dicuntur, ut pororum obstructio, & partis vitium corrigatur, hujusmodi erunt *stibium diaphoreticum*, *bezoarticum minerale*, *ebur*, & *c. c. phil. prap. ocul. cancr. sal volatile succini*, *c. c.* &c. *in Syr. vel aquâ cardui sancti.*

Superest, ut postremæ indicationi satisfaciamus, quæ desumitur à furore, & excandescentiâ spirituum partium continentium, in quibus erysipelas excitatum fuit; multoties enim spirituum furor substratam illis materiam immutat,

mutat, & degenerem, virulentamque reddit, ac quamvis resolventibus remediis erysipelatis materia dissipetur, illa spirituum agitatio faciliter eam reproducit. Sedanda itàque vita in parte, & ejus spiritùs pacandi; propterea notare debemus, quòd lapis medicamentosus, & vitrioli communis usus, adeò erysipelas curant, quia anodyna medicamenta sunt, spirituum furorem sedant, & morbum curant, quia materia non reproducitur, & antecedens ab irritatione cessat; sulphur enim vitrioli anodynum est, ut alibi docuimus, propterea in lapidis medicamentosi defectu vitriolum solum opus complet.

At si nobili medicamine, omnique laude digno pro integrâ erysipelatis curatione uti velitis, eo vos non defraudabimus, est illud *Leporis sanguis*, qui ab eo educitur, postquàm à canibus in magnum est adorsus timorem; linteum enim in dicto sanguine infusum, ac deindè exsiccatum. Si aqueo rore madefacias, & erysipelati imponas infra vigintiquatuor horarum spatium erysipelas sine dubio cessabit, eundemque effectum talis sanguis producet, si exsiccatus ad mediæ drachmæ quantitatem propinetur in vino. Totum id efficit leporinus sanguis, quia furorem, & iracundiam spirituum in erysipelatis loco sedat, & pacat energiâ ideæ timoris à lepore in ejusmet sanguine impressâ, dùm à canibus urgebatur; quia pavidissimum est animal; hinc quisque discat, quòd omnium morborum sanatio potiùs in vitæ sedatione, quàm in causarum occasionalium eductione consistit.

---

## Cap. XII.

### *De Herpete.*

Dicitur herpes, Latinè serpigo, itèm ulcus serpiginosum, seu pustulæ serpiginosæ, significatque affectum exterius in cute serpentē, & unâ parte senescente, serpendo proximas apprehendit partes. Plerique ineptè herpetē pro erysipelate acceperunt, qua de causâ Celsus herpetē sacri ignis nomine proposuisse videtur; verùm magnum inter utrumque intercedit discrimen, licèt aliqua inter utrumque sit affinitas, quia erysipelas derepentè oboritur, herpes verò sensim, & multâ temporis protractione, omnisque febrilis accessionis est expers: ubi contrà erysipelas perpetuò febrilem paroxysmum cum dolore, & ardore comitem continet, brevique soluitur, herpes verò tantum pruritum inducit, & longò pòst tempore sanatur. Verùm herpes morbus est in tumorum genere, & erysipelati quodammodò affinis, & saltim dùm erumpit, dolorem in parte, rigorem, febrem, sitim, & vigiliam causat, post verò eruptionem omnia feriare solent, licèt herpes perseveret.

Herpes vulgò duplex statuitur, unus miliaris, alter esthiomenus, seu exedens, seu ferus. Miliaris ille dicitur, qui summam exaspe-

rat cutem, in qua exiguas producit pustulas prominentes milio semini non absimiles. Esthiomenus, ruptis pustulis, cutem exulcerat, & profundiùs hæret, sensim in latum, & profundum serpit, multoque tempore emergit, pustulas ostendit aridas. Undè alius dicitur siccus, qui nullum habet serum; alius humidus, qui plurimo irroratur sero; alius tandèm sordidus, qui serositatem graveolentem profundit.

*Signa.*

Herpes miliaris facilè cognoscitur, cùm sensibus pateat; est enim tumor latus sine omni ferè extuberantiâ, & pars vix attollitur, sed potiùs exasperari, quàm extuberare videtur. Adest prætereà durities quædam, & quidam quasi ustionis dolor, & sensus. Minutissimas producit pustulas in summâ cute granorum milii instar, quàm ob causam miliaris appellatur, quarum estò quædam sanescant, aliæ tamen denuò pullulant, & plerùmque sanantur in medio, quæ postmodùm in proximis oriuntur particulis, & sic serpendo procedunt. Si pustulæ rumpantur, aliquid inter pus, & saniem, quasi medium effluit, locus ipse est rubicundus, coloremque & pallorem medium habet. Herpes tandèm esthiomenus, seu exedens cùm multa ulcera serpentia, prava, & foraminata apparent, quæ tamen ultra cutem non procedunt, coloremque ex rubro subnigrum habent. Nonnulli perperàm herpetem miliarem, & esthiomenum sub formicæ nomine collocârunt, sed ignorantiâ decepti fuêre.

*Causa.*

Herpetis causam assignant Galenistæ flavam bilem citra alterius humoris admistionem secretam in parte aliquâ consistentem, si bilis crassior fuerit, magisque acris, & fera, totam cutem ad subjectam carnem usque exulcerat, & dicitur herpes esthiomenus. Si verò flava bilis tenuis, & minùs acris, ac calida fuerit, pustulas in cutis superficie excitat milio similes, & vocatur herpes miliaris. De herpete verba facit *Galenus lib. de Tumoribus p. n. cap.* 10. 2. *ad Glauc. cap.* 1. *&* 14. *Meth. cap.* 17. Verùm nec sibi constat, & in dictis citatis locis nullibi est conformis; materiam enim nunc bilem, nunc phlegma bili commistum in hujus affectûs causam adducit, & nunc morbi genus, nunc simplex morbus herpes apud illum habetur; quicumque verò Galenum secuti sunt, in ejusdem insulsitates impigêre circa causæ materialis assignationem.

Herpetis causa materialis eadem est cum erysipelatis causâ materiali, degener scilicet nutrimentum in partibus carnosis, eâ intercedente inter herpetem, & erysipelas differentiâ, scilicet quod in erysipelate ob partium continentium imbecillitatem, vel nimiam oppressionem tota materia versus cutem non fertur sed tantùm

tùm pars illius, reliqua in ipsâ carnis substantiâ remanet, partesque continentes oppressas retinet, ut integram sarcinam non transmittant ad cutem; in herpete verò vel robur partium, vel materiæ parvitas, vel qualitas, vel utrumque simul efficit, ut quicquid in carnis substantiâ degeneratum est, foràs in cutis superficiem sub cuticulâ erumpat, ob tenuitatem bullas excitet variolarum instar, subjectamque carnem omninò liberam, exoneratamque relinquat, & hæc est herpetis materia, ejusque genuinus fiendi modus.

Congruenter deindè à posteriori, & ab effectu triplicem herpetis cognoscimus speciem, quarum una est, in qua inconspicuæ ferè bullæ in cutem erumpunt, & in ulcus non degenerat, diciturque simplex herpes. Secunda est, in qua cutis conspicuis ferè bullis rubeis conspersa videtur, parumque ab erysipelate inflammato differre videtur, & hæc species herpetem miliarem constituit. Tertia denique est, in qua bullæ erumpunt, & in ulcus exedens transeunt, & hæc herpetis species dicitur esthiomena.

Accidunt hæ tres herpetis species à materiæ dispositionibus, à vi, & partium continentium robore. Herpetis materia est primaria nutrimentum degeneratum, & occasionales causæ sunt salinæ particulæ in sanguine luxuriantes, cùm sal, & ipsum sulphur uberiùs ab alimentis massæ sanguineæ suppeditantur, vel acidæ particulæ ob depravatam digestionem ipsi sanguini subministrantur; tunc hæ particulæ unà coëunt, & sanguini acido-salsam diathesin communicant. Circulant hæ unà cum sanguine, à lymphæ copiâ dilutæ, & assiduo motu atteruntur, comminuuntur, à sanguine secernuntur, & per poros exhalantur ubertim plùs in aliquibus partibus, quàm in aliis, ubi nutrimentum degeneratum inter fibras inveniunt; tunc si partium robur validum sit, & particulæ plurimâ lymphâ dissolutæ, & obtusæ sint, ad littus microcosmicum, nempè ad corporis superficiem, scilicèt ad cutem spumescunt, cuticulamque levi cum pruritu exasperant, & bullæ ferè inconspicuæ erumpunt, & simplex producitur herpes, seque ipsum exsiccat absque exulceratione, & multoties sine medicamento sanescit.

Si verò nutrimentum degeneratum, vel quantitate, vel particulis acido-salinis paucâ lymphæ quantitate imbutis partium continentium robori resistat, ità ut illud totum cum particulis ad cutem transmitti non possit, quia pars illa, quæ in carnis substantiâ remanet, naturæ efficaciam retundit, efficit, ut illa neque totam materiam abstergat, neque eminentes bullas supra cutem excitet, ac proptereà erysipelas veluti inflammatum producit, cutis superficies impulsa eximitur, & minutissimis granulis illam commaculat, & affectus herpes miliaris dicitur. Si in lymphâ absumantur aquosæ particulæ pars tenacior in squamulas, seu crustas concrescit, & dicitur

herpes

herpes squamosus, & crustosus. Differunt tamen à crustis squamæ, cùm sint tenuiores, & in superficie exteriori siccatæ, à cute dissiliunt, quod in crustis non ità fieri solet. Sub crustis effusâ lympha fermentescit, & particularum acutarum punctione in nervorum fibrillis pruritum, imò ardorem cum leviori erysipelate, & sæpè dolorem, & ustionis sensum excitat pro majori, vel minori particularum acredine.

Si tandem dùm materia resolvitur, & foràs cutem versus expellitur, fibras vellicat, & pruritum provocat, ad quem sedandum ægri cutem scalpunt, abradunt, ac canales aperti liquorem quendam, roris instar effundunt, qui particulis erodentibus præditus, si viciniam cutem, sanamque tetigerit, illicò in eâ herpetem excitabit, sic ultrà serpit, & exaltatur, donec tubercula cum foraminulis profundis proximè conjungantur, & hujusmodi herpes esthiomenus, sive exedens dicitur.

*Prognosis.*

Herpes simplex facilioris est curationis, nisi in miliarem, & deindè esthiomenum transit, qui magis tœdiosus, quàm perniciosus est, & diuturnus, dummodò valdè exulceratus, & putris non sit, ac intempestivè adhibitis repellentibus, intrò in corpus non pellatur; tunc enim idem periculum, ac à repulso erysipelate sequitur. Si negligatur herpes esthiomenus, augeaturque, ut universum obsideat corpus, mortem infert.

*Curatio.*

Herpetem curant vulgares miliarem, & exedentem (relicto simplici, quia facilioris est curationis, & quandòque spontè sanatur) primò debito instituto victu ad tenuem, & frigidiorem inclinante; Secundò venæ sectionem celebrando, verùm hæc semper perniciosa fuit; & corpus deplendo; inquiunt enim nisi corpus purgetur, nunquàm ægrum sanatum iri, sed in exedente non sufficit semel corpus purgare, undè reiteratas celebrant purgationes, tùm ad viscera, & corpus universum à pravis succis purganda, tùm etiam ad hepatis intemperiem, ex qua mali succi generantur, corrigendam. Summoperè ad hunc affectum persanandum syruporum magistralium usum commendant, & præsertim *de fumariâ majori*, valet quoque *Syr. de Cichor. Nicolai florentini*, & maximè ubi simplex biliosus succus affectum generare videbitur. Probant etiam *Seri lactis* usum, & maximè cum *epithymo* propinetur, quandò affectio ex adustis succis ortum habere videtur.

Cœterùm tàm phlebotomia, quàm medicamentum purgans in omni herpetis specie tanquàm noxia repudiamus; utrumque enim corpus refrigerat, & quod natura à centro ad corporis periphæriam evocare nititur; facto motu contrario, ad interiora detrudit, & idem ac ab erysipelate repulso emergit periculum.

Quantùm verò ad localia ſpectat in miliari herpete, ea adhibent medicamenta, quæ modicè refrigerant, & exſiccant, undè ſupra partem affectam *folia plantaginis, ſolani, lactucæ, ſedum, portulacam, umbilicum Veneris, vitium capreola &c.* applicant. Alii lenimento utuntur ex *unguento roſaceo pluries loto cum ſucco plantaginis, ſolani, vel ſambuci.* Verùm hæc ſemper infelici cum ſucceſſu applicant: nàm licèt quandòque his adhibitis, pars ſaneſcere videatur, tamen in alterâ iterùm erumpit, & hoc eſt minus malum, ſed quod pejus perpetuò cauſa occaſionalis frigidis ad interiora repercutitur, & febris, aliaque excitantur ſymptomata.

His vanidis non proficientibus hoc magiſtrali utuntur linimento, ut

℞ *Succ. plantag.*
*Solani ana* ℥. j.
*Succ. lapatii* ℥. ß.
*Acet. roſ.* ℥. iij.
*Fol. lapatii,*
*Roſ. rub. incompl. ana p.* ij.
*Alum. rocc.* ʒ. j.

*Bulliant omnia uſque ad ſuccorum, & aceti conſumtionem, deindè terantur in mortario plumbeo, ſaltem per horam addendo poſtmodum*

*Lithargyrii aurei, &*
*Argentei, ac*
*Ceruſſæ ana* ℥. ij.
*Flor. æris loti* ʒ. ij.
*Pulv. tutiæ præp.*
*Boli armeni, &*
*Hypociſtidis ana* ʒ. j.
*Adipis caprini* ℥. j.
*Ol. myrt.* ℥. ij.
*Ceræ ad ſuff.*
*M. f. Ung.*

In herpete exedente ad valentiora confugiunt præſidia, cùm omne ulcus exſiccari deſiderat, undè laudant primò ablutionem ex aquâ maris, quæ valentior efficitur, ſi componatur, ut

℞. *Aq. maris lib.* iij.
*Sulphuris, &*
*Alum. uſti ana* ʒ. ij.
*Myrrhæ* ʒ. j. ß.
*Malicorij.*
*Cortic. granator. &*
*Gallarum,*
*Cupreſſi ana* ℥. ß.

*Bulliant unicâ fere ebullitione, addendo vini auſteri cyathum unum, & ſervetur ad uſum.* Qua ebullitione peractâ ſuprà dictum linimentum eſt adhibendum.

His parùm, vel nihil proficientibus, ut ſemper accidit, deveniunt ad uſum *unguenti de plumbo, apoſtolorum, uſque ad unguentum Ægyptiacum,* & quoniam nec his cedit affectio præcipitati pulvere, vel aliis pulveribus, quos capite de Gangrænâ, & ſphacelo in vulgarium curatione retulimus, utuntur, & quia interdùm ulcuſcula ob diuturnitatem callum contrahere ſolent, in his caſibus prædicta cauterizant ulcuſcula.

Prænotatæ tres herpetis ſpecies, tres quoque indicationes exhibent curativas; ſimplex enim herpes exigit, ut aqua in bullulis contenta educatur, ità ut in vicinam non effluat cutem, & ut bullularum locus conſolidetur. Id obtinebitur, ſi cutis circum exortas bullulas *oleo roſaceo* irroretur,

& *ceruſſâ in pulverem redactâ*, deindè aſpergatur; pulvis enim ceruſſæ, cutem ſubjectam defendit, ut ſanies à bullulis effluens illam non lædat: locus deindè bullularum, ut citò exſiccetur, & morbi recidiva vitetur, *linteis in aquâ madefactis, in qua ſolutus ſit lapis medicamentoſus*, ſupra de eryſipelate deſcriptus, foveatur; nàm morbi curationem habebis, quam quoque præſtare poteſt *pulvis ceruſſæ, minii, cinci, lithargyrii, lapidis calaminaris, & ſal ſaturni lævigatiſſimus*, & aſperſus, ſed præ omnibus præſtat *Mercurius dulcis in pulverem redactus*; hi enim pulveres ſaniem imbibunt, & particularum ſpiculos obtundunt.

Herpes miliaris, eryſipelati valdè affinis, *lapide medicamentoſo, vitriolo communi, & ſanguine leporino* curatur, non ſecùs ac eryſipelas; at aliquis pandectarius, pragmaticus, & in formâ medicus, qui Galeni unquàm legit doctrinam, elato ſupercilio, rugoſâ fronte, ſardonico riſu, & veluti ex tripode, ni potiùs velis ex quadrupede, loqueretur, quæreretque, cur vini ſpiritûs uſum in herpete pro curatione non propoſuimus? Verùm reſipiſcat iſte talis, ſeque aſinum fateatur potiùs, quàm in homines latret: in eryſipelate vini ſpiritus convenit; quia materia in carne degenerata reſoluta non eſt, & ejus mole vis partium continentium oppreſſa manet; at in herpete materia reſoluta eſt, & in cutem tranſmiſſa, & vis interna continentium libera remanſit, propterea, vini ſpiritu non utimur in ejus curatione, ità philoſophandum, ità medendum, non autem in calore, & frigore inſaniendum.

Herpes tandèm eſthiomenus, quia cutem exulcerat, illam exedit, ac ſe ultrò diffundit, deſcriptis tantùm remediis non ſiſtitur, ſed exedentium particularum correctionem, & ſpiritûs irritati ſedationem exigit.

Primò opportunum eſt huic herpeti eſthiomeno, ut cutis ſana circa ipſum oleo, & ceruſſâ, ut ſuprà diximus, defendatur, quod ſuffragatur ad reſiſtendum externæ ſaniei effuſioni; ſed in hoc herpete eſthiomeno vis exedens eſt intrinſeca, & ſerpit per ipſoſmet cutis poros exedenti qualitate, alio remedio ſuccurrendum eſt. Primò ad id obtinendum ſpecificum, & infallibile eſt remedium *ranarum ſperma, vel ſperniolum*, ſperma copioſum menſe Aprilis circa ſtagna ante ſolis ortum colligitur, eo ſpermate ter, & quater in die aſperſo, herpes eſthiomenus curatur; eſt enim ſperma illud anodynum, & immutans ſaniei acredinem, ſi hoc non habeas, promptum remedium hoc aliud para efficaciſſimum:

℞. *Mucilag. de fœnugraco,*
*Pſyllio, &*
*Cydoniis ana* ℥.ß.
*Maſtich. &*
*Camphor. pulveriſat. an. q. ſ. eorum,*

*Ut mucilagines ad unguenti formam reducantur.* Hoc utere pro hujus herpetis curatione, quòd ſi herpes chronicus factus ſit, & expanſus,

sus, utere hoc emplastro molli, & observabis curationis celeritatem:

℞. *Ol. lini lib. ß.*
*Virid. æris pulv.*
*Ceræ novæ ana* ℥. iij
*Simul m. lento igne fove, ac superadde Bdellii solut. & colat.* ℥. j.

Hoc cerotum herpeti impone, & admiraberis eventum. Scias quoque, quòd *minii, cerussæ, croci Martis, lithargyrii, & cinci* pulveres herpetem sanant, vel summoperè juvant, verùm *sulphuris balsamus, vel Peruvianus* complementum absolvit.

Quòd si herpes esthiomenus debitis applicatis reluctetur remediis, & nimis exedens sit, ac antiquitus diaphoreticorum usum continuum, vel luis venereæ remedia expostulat; hæc nàmque salinarum, & acidarum particularum acrimoniam corrigunt, & per sua emunctoria exturbant. Quibus ritè præmissis, non inutilis erit curatio, undè *potiones ex salsâ parillâ, radice chinæ, guajaco, santalo citrino &c.* Vel *decocta, vel Aqua nostra Anti-Venerea* à nobis de Lue Venereâ descripta omnem absolvunt paginam. Interim pars affecta illinatur *unguento Pomato, vel de mucilaginibus, in quo dissolutus sit servus fugitivus, quo usque nullum granum compareat.* In illis nostris regionibus mirabile est *Balneum Gurgitelli, & Fontana in Insulâ Pithecusa.*

## Cap. XIII.

### *De Scirrho.*

Scirrhus Græcè idem sonat, ac durities, & in materiâ medicâ idem ac tumor durus, undè apud *Gall. lib. de tumoribus p. n. cap. 9.* definitur scirrhus, quòd sit tumor naturæ modum excedens, dolore vacans, & durus. Apud quem duplex est, unus veluti incipiens, & non dùm confirmatus, & hic non omninò indolens, sed pressus aliquantulùm dolet; alter exquisitus, & confirmatus, qui omnis doloris, sensûsque penitùs est expers. Nos hanc distinctionem rejicimus, pro causæ enim & partis affectæ ratione saltèm differunt. Ulteriùs Gal. distinguit scirrhum in phlegmonodem, erysipelatodem, & œdematodem, quam nos tanquàm inutilem ab aulâ medicorum explodimus, cùm doctrina hæc humoristis sit relinquenda. Describi potest scirrhus, quòd sit tumor durus, renitens, & indolens, absque inflammatione, sensim in partibus mollioribus genitus, partes internas æquè, ac externas invadens.

### *Signa.*

Scirrhi signa facillimè cognoscuntur, nàm est tumor durus, & renitens, ac dolore vacans, qui initio exurgit exiguus pisi, vel fabæ instar, & sensim augetur, modò lividus, modò pallidus juxta

juxta humorum stagnantium varietatem, & exindè enatam partium texturam, absque inflammatione, calore, & dolore apparet scirrhus, ex quo patet hujus tumoris succos non esse fermentescibiles, sed potiùs in ipsis particularum minimarum motum intestinum feriare, quòd nullus calor, nullusque dolor percipiatur. Sed qui ex medici imperitiâ è prægresso alio tumore in scirrhum degenerat, non crescit, sed totus tumor anteà mollis induratur per refrigerantia, & adstringentia, ut interdùm in erysipelate, & phlegmone contingit. Undè hîc notamus, quòd si nunc *Galenus* viveret, contra nostræ ætatis medicos inveheret, qui indiscretè refrigerantibus utuntur; ait enim ad *Glauc. lib. 2. cap. 4. Crebriùs verò scirrhus medicorum imperitiâ paratur, cùm vehementer erysipelata, & inflammationes adstringunt, & refrigerant.* Plerùmque scirrhus in uno loco fixus manet, interdùm tamen priorem relinquit sedem, & aliò migrat.

Produci possunt scirrhi non solùm in partibus externis carnosis, sed etiam in internis visceribus, ut in hepate, liene, mesenterio, renibus, utero &c. in quibus eadem currit curationis ratio, scilicèt si omninò indolentes sunt, incurabiles sunt, siquem præseferunt dolorem, curationem admittere possunt. Congruentiùs propterea erat, ut Galenus tumores duros, qui aliquo doloris sensu sunt præditi sub variâ specie, & non sub scirrhorum specie descripsisset, eò magis quia citato libro de tumoribus p. n. scirrhum definivit, quòd sit omne dolore carens.

*Causæ.*

Galenus ipse, & Galenistæ humorum quaternario insistentes, duplicem afferunt scirrhorum causam, materialem, lentam scilicèt siccamque pituitam, resolutis ejus partibus tenuioribus, atque humorem melancholicum, quibus etiam tertiam addunt mistionem, scilicèt utriusque humoris, cujus doctrinæ tanta est inconstantia, ut nec ipse *Galenus* in ipsâ sit constans; multis enim in locis, ac propterea *5. de simpl. med. facul. cap.* 8. negat melancholicum succum scirrhos causare posse, sed tantùm cancros; quicquid tamen sit de inutilibus quæstionibus, quas legere, qui vult, potest apud *Ingrassiam.*

Remotæ causæ, quas assignant sunt multiplices, nàm quandòque est inordinata mala victûs ratio, obstructio hepatis, lienis &c. Aliqua præcipuè evacuatio menstrui, vel hæmorrhoidum suppressa, aliquandò medici curantis error vel inscitia, ut sæpissimè contingit, dùm aliquem curant tumorem, & ad leniendum forsan dolorem; qui infestat, refrigerantibus plus justo utuntur remediis, ex quibus duriores facti humores, ex illis geniti tumores in scirrhum degenerant, ut clarissimè est videre apud *Gal. 2. ad Glauc. cap. 4. in curatione filii Cercilii.*

Ab hac vulgari Galeni sententiâ dis-

dissentit *Felix Platerus*, & non ex humoribus excrementitiis, sed ex succo alimentario, verùm crassiori, quàm carni nutriendæ conveniat indurato scirrhum fieri statuit, cui tamen interdùm alius humor adjungitur. Quodammodò Platerus ad veritatem collimare videtur, quia à Galeni opinamento dissentit.

Hanc Plateri sententiam sic nos explicamus, quòd scilicet errore virtutis assimilatricis insita est, eveniunt; luxurians enim aliquandò insitus partium spiritus, quicquid illi transmittitur, ut adæquatè resolvat, non resolvit, sed subjectæ parti spermaticæ illud, & veluti glandulam ex eo efformat, undè est quòd cùm hoc durum productum sit de partis indole, in qua producitur, indolens omninò est, etiam tactu vehementi adhibito, neque nisi per accidens læsionem inducit, neque suppurationem, vel resolutionem patitur.

Fit scirrhus à glandularum obstructione; sunt enim glandulæ veluti filtra, cribra, & cernicula, per quas corporis succi filtrantur, & percolantur, ut lympha, succus alimentitius, & sanguis. Quoties hi succi sunt tenues, sine resistentiâ per glandularum substantiam transeunt, nec quicquam damni in transitu patiuntur. Cæterùm si crassi, tenaces, & viscidi evadant, itèm si particulis terrestribus inquinentur, vel sale, ac sulphure crasso, & rigido turgescant per sua vasa testudineo gradu ad angustos glandularum ductus deferantur; partibus fluidioribus permeantibus, quia angustis glandularum poris se accomodant, relictæ particulæ crassiores, tenaciores, viscidiores, & præcipuè terrestriores sensim in glandularum tubulis stagnant, & remorari coguntur, eos angustiant absumptis particulis serosis, & volatilioribus à crassis, & terrestribus, posteriores in glandularum interstitiis poros in auras destruuntur, quæ continuâ aggestione adimplent, infarciunt, obturant, nec attenuari, aut comminui possunt, deindè glandularum fibræ, & membranæ per assiduam successionem dilatantur, & tenduntur, undè majus incrementum tumor subit; & quia neque glandulis assimilari, neque in earum substantiam migrare valent, ab acidâ terrestreitate coagulantur, arctiùs invicèm colligantur, & anaticâ compage indurantur, ac tumorem indolentem glandulæ non absimilem scirrhi nomine efformant. Eodem modo scirrhosi tumores in inflammatione, & erysipelate oriri solent post sinistram refrigerantium, & austerorum remediorum applicationem.

Hujusmodi succi crassi, tenaces, viscidi, austeri, terrestreitates salia, & sulphura crassa in corporis humani succis aggeruntur à causis remotis, nempè sex rebus nonnaturalibus perperàm à medicorum vulgò dictis, quæ huic tumori ansam præbent. Sic aër nimiùm æstuans poros dilatando, subtiliores succos evaporare facit, relictis crassioribus, & terrestribus. Aër frigidus poros occludit, eos-

que

quæ angustiores reddit, & ea, quæ per insensilem transporationem evaporare debebant, succis intermista rapidiorem communicant motum, & tenuiores exhalant, relictis crassioribus, & terrestribus. Hac ratione major diaphæresis fit in frigore, quàm in calore, nempè hyeme, quàm æstate: esse frigus diaphoreticum in nobis experimur sub Boreæ flatu, maximis frigoribus, aëreque purissimo, quia tunc sumus edaciores, alimenta assumimus ubertim, & absumuntur, minimè sudamus, & tamen è nobis plus difflatur cum pauco, & duriori secessu, ut fusiùs diximus in nostrâ *Trutinâ lib.* 4. *cap.* 3. *de Bulimo.* Eundem parit affectum aër crassus, & nebulosus diutiùs inspiratus. Cibi acidi, & austeri copioso sulphure, & sale crasso scatentes, cœteros inspissant succos, & evaporatis in circulari motu fluidis particulis, crassiora, & viscidiora obstructiones pariunt, & hujus tumoris sunt causæ. Itèm cibi nimiâ terrestreitate, aut visciditate præditi, ac sale crasso, ut caseus antiquus, carnes infumatæ, pisces sale indurati, vel muriâ diutiùs conditi. Sic potus ex aquis lutulentis, & limosis, necnon vini non satis depurati, vel particulis terrestribus, vitriolatis, aluminosis, & sulphureis præditi, ut est vinum Puteolanum, & Insulæ Ænariæ. Tandèm eodem modo philosophandum est de reliquis rebus nonnaturalibus.

*Prognosis.*

Scirrhi omninò curatu difficiles sunt, & præcipuè qui omni doloris sensu sunt destituti, ut asserit *Galenus*, undè de exquisito scirrho inquit 2. *ad Glauc. cap.* 5. *Quòd nunquàm curavit, nec vidit, qui curare potuit*, & curationis difficultas est materiæ crassities, siccitas, & particularum ejus intimior unio, ac pertinax obstructio. Si scirrhi aliquo doloris sensu sint prædita, aliqua adhuc salutis spes effulget, ex hoc enim conjicimus, quòd obstructio non sit totalis, sed quidam tubuli, ac fibræ adhuc suum succum, & quidèm volatilem recipiunt; hinc eruimus scirrhos in corporibus debilibus, & emaciatis esse periculo plenos. In quibus nonnulli increscunt pili, nec unquàm permutantur, sunt magni, & cum reliquâ corporis cute concolores, prorsùs insanabiles habentur, quia tàm ad resolutionem, quàm ad suppurationem sunt inepti. Scirrhi à blandis præsidiis non tolluntur, à validis immanes evadunt, & consequenter medico negotium facessunt, & ægros, atque astantes defatigant. Scirrhi cùm notabilem in se contineant salis acidi, vel corrosivi copiam, vel simili existente in sanguine, ac succis constitutione, cum aliquali omnium functionum depravatione, in subjectis debilibus ætate, vel aliâ de causâ, facilè in cancros transeunt; superveniente enim dicto sale vehementiori motu, suppurantur, quod rariùs

ratiùs accidit, & in cancros degenerant. Item si tubulis, & fibris circa scirrhum inflammatio, vel erysipelas superveniat, gangræna, si non sphacelus succedit.

*Curatio.*

Scirrhi curationem putant vulgares in diætâ consistere, ac proindè cibos instituunt, qui facilioris sint digestionis, & bonum suppeditent nutrimentum, quique ad calidum, & humidum vergant, ac in paucâ sumantur quantitate; undè ante omnia laudabilem præscribunt diætam; à pravâ enim omnes morbi originem trahunt. Acria omnia, quæque gradu tertio, aut quarto calida prohibent, quia noxam adferunt. Potus nec crassus, nec fortis sit, at aliquantulùm calefaciens. Aër sit purus, moderatè calidus, & humidus. Somnus, & vigilia modum non excedant, alvus servetur lubrica, alma Venus fugienda, & animi pathemata vitentur. Moderata corporis exercitatio admodùm est necessaria.

Quantùm spectat ad interna præsidia, præparatis humoribus proportionatis syrupis, materiam evacuant convenienti, & idoneo pharmaco, habitâ ratione ad humores peccantes, corporis habitum, anni tempus, cœli constitutionem &c. Corpori nàmque robusto fortiora applicant medicamenta teneris, & mollibus mitiora; in recenti scirrho mitioribus, inveterato, & indurato valentioribus utuntur pharmacis, & hæc toties reiterant, quoties opportunum videbitur juxta periti phisici consilium. Deindè, si malum ortum ob hæmorrhoides suppressas, illas aperiunt, & si ob menstrua retenta, illa provocant: Si sanguis in toto redundet, sinistri lateris basilicam aperiunt, sat foramine amplo, ut sanguini fœculento detur exitus, sed in hoc tàm medicamentum catharticum quàm sanguinis missio parùm, aut nihil præstare potest, imò malū pejorat. Si obstructiones in hypochondriis adsint, eas reserant, primò adhibitis præparantibus, & postmodùm evacuantibus, quæ sæpiùs repetunt.

Deindè ad localia descendunt, & quia humor est crassus, tenax & viscosus per repulsionem evacuari non potest, repellentia non adhibent, nec minùs evacuari potest per tumoris sectionem, quia humor est ità impactus, ut quamvis adhibeatur sectio, ne humoris quidèm tantillum egreditur; opus igitùr est evacuatione, quæ per insensilem evaporationem fit, & quia crassa est materia, ex qua scirrhus generatur, in halitum verti non potest, nàm planè in duritiem abiret: prima indicatio erit, ut emolliatur medicamentis emollientibus, verùm si nimis emolliendo evacuant, metus est, ne scirrhum in cancrum degenerare faciant. Eapropter tutum putant consilium, ut nullum, vel tantùm humectandi vim habens medicamentum usurpent, sed vel alternis vicibus emollientia, & discutientia miscent; quapropter quæ minùs discutiunt in principio, quæ magis successivè, & in progressu, prout materia

materia apta reddatur magis ad discussionem, undè primò *vituli, & cervi pinguedinem* adhibent, quæ emollit, & non discutit, secundò *ursi & leonis adipe*, utuntur, sed familiaris est magis *anserinus, anatinus, gallinaceus &c.* Inter has pinguedines magis discutit caprinus, & hircinus. Ad eundem effectum adhibent *mucilagines althæa sem. lini, fœnugraci*, quæ omnes valdè emolliunt. Ad idem etiam valet *emplastrum de mucilaginibus, & filii Zacharia.* Inter resolventia laudat Galenus, si capiatur *Lapis pyritis*, calefiat, deindè superfundatur acetum, & eo modo adhibeatur, ut fumus ille affectum penetret locum, in cujus defectu *lapis* accipiatur *molaris*, qui eandem retinet virtutem. Post fumentum locus affectus aliquo oleo emolliente inungatur: deindè per aliquod spatium iterùm mollientia adhibent, Galenus imponebat *emplastrum de ammoniaco in aceto dissoluto, donec emplastri foramen acquireret*, & post tres, vel quatuor horas auferebat, & denuò unguento aliquo emolliente utebatur. Ex hac Galeni methodo vulgares chirurgi verum modum scirrhum curandi eliciunt; cùm itàque emmollitus est tumor, applicant resolventia, deindè apponunt emollientia, & postmodùm resolventia, & id toties iterant, donec scirrhus ad nihilum redactus fuerit. Sed utinàm curatio ex voto succederet, est palliativa, & non curativa, & medicus potiùs politicus, quàm doctus esse debet; nàm qui tali correpti sunt affectu, cum tali tumore ferè semper commoriuntur.

Quò ad nostram de scirrho curationem attinet, primo optima vivendi ratio sumenda est, aliàs incassùm medicus, & æger laborabit. Vitet aërem nimis calidùm, ac frigidum, & imprimis hyemalem, sed aër eligatur temperatus. Cibi acidi, salsi, crassi, viscidi, & terrestres absint, sed copioso sale volatili sint referti. Potus sit vinum generosum defœcatissimum, & si hoc non bibat æger, aquâ tepidâ, in qua decocta fuerint radix chinæ, & lignum saxafras pro potu ordinario utatur. Motus magis, quàm quies conducit, se ergò exerceat æger, nunc equitando, nunc curru vehendo, nunc ambulando, vitet tamen exercitii nimietatem. Somnus, & vigilia modùm non excedant. Excreta, & retenta ordinarium servent statum, purgantia sint procul, & angue pejus vitentur. Animi pathemata omnia, & præ aliis mæror, & terror, ac pulchra Venus exulent.

Scirrhi nisi initio sui curentur, postmodùm vix curationem admittunt, hinc danda est opera, ut succi coagulati leniter ad motum excitentur emollientibus; hoc enim modo non tantùm fluidiores reddi, tubulos reserari, verùm etiam poros aperiri speramus. Eapropter, quæ digerunt, & tubulorum reseratorum apertionem promovent medicamenta, tàm interna, quàm externa conducunt. Interna sunt, quæ succos volatiles reddere possunt, ut *sal volatile viperarum, c. c. salis armoniaci, & omnia salia volatilia, ut etiam succini,*

*cardui sancti*, *spiritus camphoræ &c.* Ad obstructa vascula, eorumque incidendam, & attenuandam materiam deobstruentia conducunt, ut *oculi cancrorum*, *crystallus tartari*, *tartarus vitriolatus*, *spiritus tartari*, *tinctura tartari.* Item Martialia, ut *vitriolum Martis*, *ejusque tinctura*, *& Iulep. n. d. Vinum Martiale*, *crocus aperitivus*, *pulveres cachectici n. d.*

Quò ad externam scirrhi curationem spectat, impossibilis non est, si aliqualem doloris sensum habeant, & in carnosis corporis partibus externis, secùs si latentes obsideant, appareant, verùm quò magis emollientibus malum tentabis, eò sæpissimè latius extendes, & fortioribus discutientibus ità indurabis, ut tandèm hi tumores in materiam tophaceam, vel gypseam degenerent.

Si spurij itàque sint, ea quæ emolliendi, & resolvendi energiam habent, conferunt medicamenta, ità sunt *cataplasma ex vini fæcibus cum sulphure*, *& semine carvi*, *de radice bryoniæ*, *& de stercore caprillo. Unguentum de arthanitâ. Emplastrum de Ranis cum quadruplicato mercurio*, *de Ladano*, *Cicutâ cum gummi ammoniaco*, *cumino*, *lapide pyrite &c.* Sed utinàm hæc prodessent. Pro duris, & rebellibus dissolvendis tumoribus ad sidera extollit suum *emplastrum de herbâ Theæ Iohannes Dolæus*, quod ità parat:

℞. *Gum. Galb.* ℥. iij.
*Sagapeni*,
*Ammoniaci ana* ℥. ij.
*Solue in ol. terebenth. adde*
*Gummi elemi* ℥. j. ß.
*Ol. c. c.* ℥. vj.
*Tacamahac.* ℥. ij.
*Tart. fœtid.* ℥. j.
*Camphoræ* ℥. j. ß.
*Myrrh.* ℥. iij.
*Pulv. herb. Theæ* ℥. iv.
*Sperm. ceti* ℥. ij.
*Picis* ℥. vj.
*Terebinth.* ℥. v.
*Colophoniæ* ℥. iij.
*Sal. volat. succini* ℥. j.
*Tartari* ℥. ß.
*Ceræ q. s. m. l. a. f. empl.*

Quod resolvit, & discutit pertinaces, ac scirrhosos tumores, confert & plurimis aliis affectibus externis.

Exquisiti verò scirrhi omni dolore carentes curationem non admittunt, quia eorum durities neque suppurationem, neque resolutionem recipit, cùm sit veluti quædam naturalis glandula in debito loco producta, & qui hujusmodi scirrhos remediis urgent, vel ferro, vel igne tentant, quia loci constitutionem dissolvunt, mala pejora inducunt, quàm quæ scirrhus producere poterat; at nos esto exquisiti scirrhi curationem consultò non tradamus, arcanum communicabimus, quo crescentem scirrhum sistere potestis, ut ultrò augmentum non suscipiat:

℞. *Ol. myrtill.* ℥. ij.
*Nuc. mosch.* ℥. ß.
*Axung. jumentor.* ij.
*Ol. petreoli ad pondus omnium*
*F. mistura*,

Qua scirrhi locus per mensem chymicum inungatur.

CAP.

## Cap. XIV.

### *De Ecchymosi.*

AB externâ causâ aliquandò vivens corpus contusionem patitur, quæ fit, dùm caro ossi superposita ab alio corpore duro externo urgetur absque cutis laceratione, verùm in subjectam carnem divulsæ ob contusionem venulæ in carnis poris sanguinem fundunt, qui dùm grumescit, lividum in cute colorem inducit, qui sensim transit in flavum, elevatumque tumorem, qui tumor cum dicto livido colore Ecchymosis, & Ecchymoma à Græcis dicitur generice, in specie verò si cutis decoloratur, ac livescit, tunc hujus livor *Pelioma* vocatur, sed hujusmodi lividitates ex contusionibus, vel violentâ subcutaneâ effusione communi vocabulo *Sugillata* appellantur: Si autem ex concussione minuta saltèm puncta, vel lineæ sanguinis subcutanei relinquuntur, ut à flagris, & alicujus globuli illapsu, tunc puncta illa *Stigmata* vocantur, lineæ verò *Vibices*. Est igitur ecchymosis sanguinis effusio sub cute in spatia vicina, undè pars affecta lividum sortitur colorem.

### *Signa.*

Ecchymosis nullis indiget signis, quibus cognoscatur, nàm ipsius coloris, & tumoris, si tumor adsit, oculus est judex. Causæ ex iis, quæ præcesserunt, & præsentes, ægri relatione patescunt, nùm à causâ violentâ, & externâ producta fuerit, ut si percussio, contusio, casus, flagrum, & similes præcesserunt; ex iis enim contunduntur, eroduntur, vel rumpuntur, & lacerantur venulæ, undè sanguis exudat, ruborem, dolorem, inflammationem, & livorem excitans. Tumor est mollis, & lividus, quandòque cum, & quandòque sine doloris sensu.

### *Causa.*

De ecchymosis causâ materiali nobis cum Veteribus non est controversia, cùm utraque sententia sanguini evasato eam refundat; fit nàmque à sanguine evasato, cùm caro ab aliquo pondere fuerit percussa, venulæ, quæ per eam in retis formam sunt dispersæ, contusæ, vel pressæ, ruptæ, vel laceratæ sanguinem per rimas, fissuras, vel rupturas profundunt subter cutem, adhuc integrâ cute, eamque inundat, sanguis aggeritur, ac stagnat, stagnatione acrior redditur, in grumulos abit, & cutem colore nigro, aut sublivido inficit.

Fit quandòque hic affectus à causâ internâ, nempè à venularum obstructione, & sanguinis stagnatione; hinc factâ vasorum obstructione, ab humorum corrosione, vel nimiâ horum vasorum distensione, fit sanguinis evasatio, quæ propriè ecchymosis dicitur.

*Prognosis.*

Ecchymosis levis nullum habet periculum, nisi cutis defœdationem, nec ejus tumor magni est momenti, quia facilè discutitur: tamen si hoc debitè, & celeriter non fiat, & sanguis diutiùs in parte affectâ extra venulas detineatur, periculo non vacat, cùm inflammationem, abscessum, vel herpetem, scirrhum, & hydropem particularem; si verò intra corporis cavitates extravenatus, & in grumum conversus, nisi resolvatur, universalem hydropem, & ferè incurabilem inducat. Præterea sanguis sub pelle concretus, nisi mox insensibiliter discutiatur, in pus degenerat, quod necessariò fit, ubi caro simul valdè contusa est, atque hinc pars mollis adhùc manet, vel putrescit, vel corrumpitur, & facilè gangrænam, aut sphacelum inducit, & mortem parit. Hoc imminet periculum, cùm pars affecta non est ampliùs livida, sed inflammatur, fit rubicundior, durior, ac tensa.

*Curatio.*

Ecchymosis tàm in internâ corporis superficie, quàm in internis partibus evenire potest; dùm in internis accidit, sedulus medicus quamcelerrimè potest, ad illius curationem procedere debet: nàm pessima mala, ut dictum est, è sanguinis grumo in corpore retento evenire possunt: curatio itàque alia erit externa, alia interna pro loco, in quo sanguinis effusio facta est.

Vulgares chirurgi in omnibus illorum operibus ridiculi; credunt sanguinis missione ecchymosim curare, sed frustrà, licèt centies id tentent. Hoc totum peragunt, ut sanguinis affluxus præcaveatur, & inflammatio ne excitetur, undè prava symptomata, & sæpè mors originem habent. Verùm futurum præcavent, & quod præsens est, intactum in radice relinquunt. Syrupos sanguinis coagulationem, vel putredinem prohibentes propinant, uti sunt *syrupus de succo limonum, de succo acetosellæ, de acredine citri &c.*

Eodem quoque tempore circa partem defensiva, & repellentia admovent, hæc conficiunt ex *sanguine draconis, terrâ sigillatâ, bolo armeno, rosis, myrtillis, nucibus cupressi, balaustis &c.* & tali, vel alio modo concinnant:

℞. *Pulv. rof. rubr.*
*Radic. consolid.*
*Farinæ volatilis ana ℥. ß.*
*Cum Ol. myrtill.*
*F. cataplasma.*

Alii pro communi usu habent *ovi albumen cum aquâ rosarum conquassatum, & cum stuppâ* affecto loco applicant. Sed hæc quia humida sunt, & viscosa potiùs sanguinem extra venas elapsum putrescere sinunt, quàm resolvunt, & prava excitant symptomata.

Deindè, ut sanguis concretus dissolvatur, & per alvum, urinam, vel sudores eliminetur, dant operam, & sequentibus utuntur medicamentis, *rhapontico, rhabarbaro,*

*baro, bolo armeno, terrâ sigillatâ, corralliis rubris, c. c. rubrâ tinctorum cum* aquis fumariæ, florum tiliæ, scabiosæ, cardui *benedicti, syr. de acetositate citri, & similibus.* Familiariter *pulveribus Mesue ad casum, & percussionem* utuntur, qui tali concinnantur modo:

℞. *Rhabarbari elect.* ʒ. j.
*Boli armen. or.* ℈. j.
*Rubiæ tinctor. gr.* xv.
*F. Pulvis.*

Quantùm ad topica, si particularis aliqua sit contusio (in universali ægrum arietis in pelle recèns detractâ, & adhuc calente involvunt, conspersâ sale, bacc. myrtill. pulvere nasturtii) illinitur tali linimento, ut

℞. *Ol. rof.*
*Myrtill.*
*Chamæm. ana* ℥. j.
*Ovi album. num.* j.
*Pulv. myrtill. &*
*Ros. ana* ʒ. ij. *m.*

Sed in communi, & vulgari usu utuntur *ol. rof.* pro affectæ partis inunctione, deindè eam *pulveribus rof. & myrtill.* aspergunt, & sæpè partem *foliis brassicæ* calidis fovent, & reiterant, sed hoc est mulierum medicamentum.

Quòd si his, aliisque medicamentis sanguis extra venas effusus discuti non possit, cucurbitulas, si locus ferat, adhibent, quas efficacissimum existimant remedium ad sanguinem extrahendum, qui profundiori continetur loco. Quandòque ad scarificationes confugiunt, ut sanguis manifestè effundatur. Sed nescimus, an sanguis concretus, an fluidus per hanc lanienam effundatur?

Quò ad nostram curationem pertinet, in ecchymosi totus curationis cardo in eo consistit, ut ea medicamenta, quæ coagulatum sanguinem, quantùm possibile, attenuant, & in debitam fluiditatem redigunt, usurpemus, ac in venas resorberi possit, qui ineptus misceri, apertis poris, medicamentis ejus quietem in motum restituentibus insensibiliter transporetur; præsertim si suspicio sit in aliquâ corporis cavitate sanguinem in grumum abiisse. Hæc medicamenta vel sunt interna, vel externa. Interna sunt, quæ incidunt, attenuant, sanguinem fluidiorem reddunt, vel resolvunt, præcipuè, quæ in pleuritide, & inflammatione descripsimus, ità sunt *Rhabarbarum, sperma ceti, lapides cancrorum, spiritus tartari, salis armoniaci spiritus, spiritus matricalis, c. c. stibium diaphoreticum, sanguis hirci ad pleuritidem, extractum hyperici, florum papaveris rhœados, sal succini &c.* His diversimodè concinnatis utere, ut

℞. *Sang. hirci* ʒ. ij.
*Stibium diaphoret.* ℈. ij.
*Mumia* ʒ. ß.
*Laccæ rubr. &*
*Spermatis ceti ana* ʒ. j.
*Extract. flor. papav. errat.* ℈. iv.
*F. Omnium pulvis subtilis,*

Cujus exhibeatur ʒ. j. in syr. hyperici, vel papaveris errat. cum aquâ cheræfol. vel flor. tiliæ ter, vel quater.

Vel

℞. *Ocul. cancr.* ʒ. ß.
*Fæcul. rad. bryon.* ℈. j.

*Tert.*

*Terræ sigillatæ, &*
*Corall. rubr. pp. ana* ℈. ß.
*Salis c. c. gr.* v.
*M. f. pulvis*

unicâ dosi sumendus. Vel

℞. *Aq. charifol. &*
*Flor. tiliæ ana* ℥. j.
*Menthæ* ℥. ij. ß.
*Spiritûs salis armoniac.* ℈. j.
*Syr. hyperic.* ℥. ß. *m.*

pro duabus vicibus. Credibile non est quantùm hujus salis, vel communis spiritus valeat ad sanguini restituendam, vel conservandam fluiditatem, qui ambigit ad experimentum confugiat, & nos vera dicere experietur, vel saltem à laniis hoc discant vulgares, qui ad porcorum sanguinem fluidum conservandum, quem pro conficiendis botulis vendunt, sale, pulvere tenus, aspergunt. Alkalia maximoperè prosunt, quia aciditati resistunt, & sanguini stagnanti, ac quiescenti motum restituunt, & sic fluidus redditus à venulis resorberi potest, vel in auras resolvi.

Topica, seu externa medicamenta ea esse debent, quæ stagnantem, vel coagulatum resolvunt, & denuò fluxilem reddunt sanguinem, ità sunt, quæ plurimo sale volatili, vel alkalico abundant, ut *spiritus vini per se, vel cum spiritu salis armoniaci cum calce vivâ parato mistus, vel spiritus vini camphoratus, vel crocatus,* qui tepidè cum linteis duplicatis ecchymosi imponitur. Item *spiritus lavendulæ, aqua Reginæ Hungariæ, vel spiritus matricalis* tantoperè à Dolæo decantatus non tantùm in ecchymosi, verùm etiam in quamplurimis affectionibus tàm internè, quàm externè, quem ità describit:

℞. *Mastiches,*
*Myrrhæ,*
*Olibani,*
*Succini ana* ℥. ij.
*Spiritus Vini rectificati lib.* ij.

*F. infusio, deindè distilletur, postmodùm cohobetur spiritus,* qui solus calidè applicatus ecchymosim tollit. *Balsamus Peruvianus in spiritu vini solutus* in partium nervosarum contusionibus egregium est medicamentum. Efficax est emplastrum de spermate ceti. Alii commendant Unguentum de cynoglosso, quod ità paretur:

℞. *Radic. cynogloss. rub. lib.* ß.
*Butyri recentis lib.* j. ß.
*Vini rubr.* ℥. iv.

*Coquantur ad vini consumptionem, & colentur.* Valet ad contusa, & sugillata; sanguinem enim concretum tàm intùs assumptum, quàm forinsecùs illitum dissolvit.

Sed promptius, & efficaciùs infra octo horarum spatium grumefactum sanguinem sub cute effusum hoc medicamine resolves, nàm illum extrà in aquæ formâ educet, & pristinum colorem naturalem cuti restitues:

℞. *Rasuræ radic. bryon. recentis q. s.*

eâ ecchymosim asperge, & linteum superpone, infra octo horas exime, & admiraberis effectum. Verùm meliùs, & tutius operaberis, si *bryoniæ succo æqualem vini spiritûs portionem miscebis*, & linteola madefacta calidè ecchymosi superpones. Efficacissima etiam est in ecchymosi curandâ *radix Sigilli Salomo-*

*Salomonis*, quæ vel recens, vel tempore hyberno vino macerata, & contusa, cataplasmatis formâ apposita, unicâ sæpè nocte ecchymosim tollit, adeò ut parti affectæ nativus redeat color. Meliùs adhuc est, si simul applicetur radix symphyti majoris. Hæc tria nempe *radix bryoniæ*, *sigilli Salomonis*, & *symphyti* expertissima sunt ad ecchymosim, quæ in unum magnum medicamentum transire possunt, ut

*℞. Radic. bryoniæ,*
*Sigilli Salomonis, &*
*Symphyt. mai. ana* ℥. iij.
*Flor. chamom.*
*Meliloti ana m.* j.

*coque in suff. quantitate vini albi ad consistentiam cataplasmatis, cui adde croci parum.* Applicetur ecchymosi, & in gravioribus contusionibus est probatissimum.

Verùm si suppurationis notæ patescant, locus protuberet, ad tactum mollis appareat, dolor pulsatilis, rubedo circùm, & febris apparere incipiat, tunc juvanda, & promovenda est suppuratio, nec perfecta expectetur; nàm si pus, quod ex sanguinis grumo generatur, diutiùs in loco affecto detineatur, febres, dolores, & multa alia mala excitare, partes vicinas, nervos, & ossa corrumpere potest, ut multoties nos autopsia docuit, undè posteà ulcera cacoëthe, carcinomata, gangrænæ, sphaceli non raro ortum ducunt. Hinc vulgares, & bardos hortamur chirurgos, ut non expectatâ perfectâ suppuratione, scalpello aperiatur, ulcus purgetur, detergatur, carne impleatur, & tandèm cicatrizetur.

## CAP. XV.

### *De Aneurismate.*

Ecchymosi aneurisma affinis est, uterque consanguineus est tumor, ac differunt fluxûs ratione, sicut etiam ratione sanguinis; ecchymosis enim ex sanguine effuso, grumefacto, & qui ampliùs non effunditur, constat, & utplurimum sanguis est venosus; aneurisma verò tumor est sanguine fluenti plenus naturæ legibus subjecto, & continuò fluxuro, si illi daretur exitus, ex arterioso fit sanguine, coloreque livido cutem minimè fœdat: sanguis enim in hoc tumore intra membranulam arteriæ dilatatam continetur, ac quotiescumque tumor comprimitur, recedit sanguis in arteriam, sed dùm à compressione cessatur, iterùm redit cum pulsu.

### *Signa.*

Aneurisma non difficulter cognoscitur: tumor initio parvus paulatim crescens, in quibusdam multùm, in aliis parùm, dolore carens, (præterquàm si est à vulnere, tùm enim immensùm dolet, vigilias, & convulsiones parit) ad tactum mollis, & spongiosæ laxitatis, aspectu cum reliquâ cute concolor, turgens, & plenus conspicitur, digitorum compressione promp-

promptissimè cedens, adeò ut totus ferè tumor evanescere videatur, sed sublatis digitis, momentaneè iterùm redit tumor fortiter pulsans, sed inordinatè cum aliis arteriarum pulsationibus procedens. Quod à vulnere fit, non ità molle est. Quandò aneurisma magnum evasit, tunc non ampliùs tàm fortiter pulsat, & compressum ad interiora non redit: motus tamen, & strepitus quasi bullientis quæ tùm percipitur, idque non solùm cum digitis, sed etiam aliàs, & strepitus ille non saltèm digitis sentitur, sed etiam admotâ aure, quod accidit ob spiritûs vitalis per angusta meantis motum.

An autem genitum sit aneurisma per viam dilatationis arteriarum, an verò per alium modum ad lucendum; cognoscitur primò ex causis præcedentibus, nàm in priori modo non præcesserunt causæ pungentes, vel vulnerantes, aut arterias contundentes, quæ tamen semper præcedunt secundam aneurismatis speciem. Secundò colligere licet ex ejus situ; quoties enim hoc gignitur, in profundioribus arteriis, & interioribus semper gignitur ex dilatatione, secùs autem in arteriis exterioribus, & prope cutem; nàm hæ facilè punctiones, & vulnera sustinere possunt.

Signum certum pro distinctione inflammationis, in superficie tumoris anticipatio, nàm si inflammatio præcessit, mollities illa suppurationis est signum; si verò inflammatio non præcessit, tumor pulsat pressus, retrocedit, & deindè redit ad situm, aneurisma esse tibi suadeas.

Pars affecta sæpissimè, imò ferè semper ob arterias carotides, collum est, & præcipuè supra claviculas, observamus tamen nos aneurisma in inguinibus, genubus, & brachiis, imò duo aneurismata interna ex casu levi, quasi juxta renes, dexterum, & sinistrum.

### *Causæ.*

Præcipua aneurismatis causa est nimius sanguinis arterialis impetus, arteriam dilatans; multùm nàmque celerior, & rapidior fit sanguinis motus per arterias, quàm per venas; unius enim momenti spatio plus transit per arterias, quàm decem momentis per venas, propter longè majorem impetum à corde sanguini intra arterias impressum. Et sciendum est pro completâ aneurismatis cognitione, quòd arteriarum substantia est membranosa, ut facilè dilatari, & constringi possit; constat autem duplici propriâ tunicâ, externâ, quæ ambæ, ne à continuâ, præcipuè majori pulsatione dolerent, sensum habent obscurissimum. Externa tunica tenuis, rara, & mollis est, rectas fibras plurimas, paucas verò obliquas, transversas habens nullas, & hæc ab exteriore cordis tunicâ derivari videtur, cum eâque continua est. Interna durior, densior, multòque crassior existit, qua crassitie, & duritie indiguit, ut spiri-

tuosum

tuosum, absque magnâ dissipatione tutiùs vehere sanguinem. Ideòque si vel extensione, quod facilè fieri potest, cùm durior sit, tunica rumpatur interna, vel sectione aperiatur, non facilè ut durior coalescit; externa verò ut mollior facilè coalescit: & quia mollior est. Fibrisque obliquis, & transversis caret, à sanguine, & spiritu vitali exitum impetuosè quærente extenditur, & sanguis pulsatione in externam mollem impingens, eam magis, magisque dilatat; in eâque quasi in sacco coacervatus tumorem producit, in quo manifesta, imò sæpè admodùm molesta pulsatio, systolesque ac diastoles reciprocatio sentitur.

Nonnulli sagaciores medentes impossibile ferè putârunt internam satis crassam tunicam rumpi posse, externâ tenuissimâ incolume manente. Non ità putent, nàm tunica interna estò duriuscula ab irruente sanguine, & aliquantisper impingente propter salia acria, & erodentia, scinditur, dissecatur, exeditur, & per patefactas hujus tunicæ fibras sanguis se insinuat, & interiorem ab exteriori eximit, ac circulans in suo cursu hiatum obvium sensim subingreditur, exterior dilatatur, quia mollior, & majus sibi comparat spatium.

Externæ causæ; quæ per dilatationem aneurisma progignere possunt, primò occurrunt, & esse possunt, ob quas fortissimâ spiritûs compressione, & violentâ cohibitione opus est, ut sæpè accidere solet mulieribus difficulter parientibus ventris compressione, & similibus, ubi potior compressionis vis ad collum fertur, ut quilibet in se ipso experiri potest. Secundò, validi clamores, & vociferationes, vel etiam violenti conatus in ponderum elevationibus. Inter causas internas numeratur primò laxitas, & arteriæ mollities, ob quam facile dilatatur. Secundò copia, vel ebullitio arteriosi sanguinis, undè facilè fit, ut arteria dilatetur. Tertiò, numerantur obstructiones internæ, ex quibus facile fit, ut sanguis non rectè per corpus distributus magis in parte aliquâ abundet, & cumuletur, ob quam causam majori collectus mole, arterias dilatat. Quartò animi pathemata, ut sunt ira, & furor, deindè corporis passiones, quæque igne, sole, cursu cibisque acribus producuntur.

Altera aneurismatis species scilicet per vulnerationem, plures agnoscit causas, sunt præsertim vulnera, puncturæ, collisiones, è sublimi casus, contusiones. Itèm ab imperitis chirurgis excitatur, qui nonnunquàm loco venæ arteriam, vel eam venæ subjacentem secant; vulneratâ enim arteriâ, incumbens ei cutis, & externa tunica cicatricem quidèm contrahit, at tum vulnus interioris tunicæ incuratum manet, neque coalet, nec carne occluditur, & aneurisma fieri necessum est.

Causæ internæ ad quatuor reducuntur, vel scilicet ad apertionem osculorum ipsarum arteriarum, quæ apertio græcè dicitur anastomasis; vel secundò ad diæresim,

eu erosionem earundem arteriarum; tertiò ad diapedesim, seu in rarefactionem ipsarum arteriarum; quartò tandem ad risim, seu ruptionem.

Contra hanc, & præstantissimorum practicorum sententiam, atque experientiam de aneurismatis causâ sese acriter primò *Platerus* & mox *Regius* opponit, docet uterque aneurisma fieri, cùm extra dilatatam, vulneratamvè arteriam effluit sanguis inter musculos, aliasve partes, tunc sanguinem ex viscidioribus sui particulis sibi ipsi pelliculam generare, & circumjicere, ut in eâ contineatur, tradit. Verùm uterque delirat, etenim si ex sanguinis arteriosi sub cutem effusione fieret aneurisma, certè sanguis ille in latum, & longum, & circumcircà sese diffunderet, cutemque alieno tingeret colore: quemadmodùm observamus in contusionibus, & venæ sectione minùs rectè peractâ, quandò vena vel tota pertunditur, aut venæ vulnus ob sanguinis impetum non rectè clauditur. Tunc enim sanguis sub cute sæpè ad extremam usque manum effunditur, & cutis rubro, viridi, & flavo fœdatur colore. Id, quod multo magis arteriâ apertâ fieri deberet; cùm sanguis arteriosus sit tenuior, & majori cum impetu efluat: quod tamen non accidit in aneurismate, in quo tumor ille suis continetur limitibus, neque cutis alieno inficitur colore. Prætereà sanguis in aneurismate contentus non corrumpitur, nec usquàm suppurationem patitur, cùm alioqui sanguis copiosus extra vasa inter partes effusus semper corrumpatur, ac inflammationes, & apostemata generat secundùm *Hip. sect. 6. aph. 20. Si in ventrem sanguis prater naturam effunditur, necesse est suppurari.* Insuper sanguis extravasatus non potest sibi membranas circumjectas generare, quin potiùs putrescat. Item in aneurismate ab extravasato sanguine producto non sentiretur pulsatio aliqua insignis, qualis in aneurismate continuè procedit. Tandem in aneurismatis dissectione nunquàm talis pellicula, seu folliculus observatus fuit.

Non defuêre medentes, qui perperàm crediderunt in aneurismate non contineri sanguinem, sed flatum spirituosum, qui alicubi inter utramque tunicam minima initio copiâ se colligat, paulatim abinvicem divellat, sensimque tumorem quidèm turgidum, tactui tamen facilè cedentem, sed eo amoto, illicò in pristinam turgentiam resilentem efficiat: Sed hæc sententia est nimis rustica, & non ægrè à sectione repudiatur.

### *Prognosis.*

Aneurismata minora, recentia, & præcipuè ab imperitâ venæ sectione provenientia ægrè curari possunt; ex crescunt, & augentur utplurimùm in magnam molem, & mortem inducunt, nisi dùm incipiunt, sistantur, curationem non admittunt. Magna, antiqua, & spontè venientia nunquàm curantur, præsertim in collo, ubi ne unicum exemplum alicujus curati notum

notum est: diù tamen curâ palliativâ hujusmodi ægri vitam producere possunt, quia aneurismatis tumor nullum insigne habet periculum. Si aneurisma aperiatur, uti interdùm imperiti chirurgi illud abscessum esse credunt, patiens, aperto aneurismate, mox sub manibus expirat. Itàque cauti esse debent chirurgi in aneurismate cognoscendo; nàm si ob ejus mollitiem, & exundationem supponant esse suppuratum abscessum, & illum aperiant, à sanguinis effusione irreparabilis sequitur mors. Nec sectione aneurisma curationem facile recipit, sed æger in discrimen, & mortem præcipitatur; præstat proinde levius incommodum tolerare, quàm periculosæ se submittere curationi, nihilominùs sin major, materiaque putrescat, gangræna, & mors expectanda est, quæ pariter metuenda, si sponte suâ rumpantur aneurismata.

*Curatio*

Duplicem aneurismatis curationem instituunt vulgares, unam scilicèt per medicamenta, alteram per chirurgiam; medicamenta adhibent aneurismati per dilatationem genito in penitioribus arteriis existenti, cujus indicationem à repellentibus, repercutientibus, & adstringentibus sumunt, ut sanguinis impetus compescatur, & arteriæ foramen claudatur. Priorem complent indicationem victu tenui, & refrigerante, tum venæ sectione ex latere opposito, tùm lenibus, frigidis, & repetitis corporis purgationibus: sed hæc duo præsidia omnibus morbis sunt communia, nec quicquàm perniciosо tumori prosunt; ad hanc etiam indicationem refrigerantibus auxiliis, frictiónibus, ligaturis &c. utuntur.

Quantùm ad localia, si aneurisma circa principia fuerit, supra partem affectam *laminam plumbeam* fortiter alligatam adhibent, quam repellere, densare, & arteriam adstringere laxatam dicunt, sed inane medicamentum est, nec unquàm hac laminâ aneurisma vidimus curatum. Quidam *emplastrum ad rupturas Augustanorum*, *vel de pelle arietinâ* superponunt, non aliter ac hic tumor esset hernia scilicet enterocele, sive bubonocele. Et quia aneurisma etiam interdùm oritur ob aliquam ipsius arteriæ unitatis solutionem, cùm scilicet arteria ipsa vel pungitur, vel vulneratur, quòd sæpe accidit, cùm imperiti tonsores adeò profunde venam secant, ut subtus venâ arteriam sub eâ contentam etiam pungant, tunc dant operam, ut mox coalescat: quòd cùm ob sanguinis arteriosi impetum, non ità facilè fiat, ut in venis, quæ unicâ gaudent tunicâ, ad arteriæ vulnus glutinandum, sequentia diversimodè concinnata parant, ut sunt *thus*, *mastiche*, *radix symphyti majoris*, *terra sigillata*, *bolus armenus*, *aloë*, lapis hæmatites, malicorium, hypocistis, myrtus &c. sed præ cæteris valdè commendant sequentem compositionem, ut

℞. *Thuris part.* ij.
*Aloës part.* j. ß.
*m. cum ovi albumine conquassato, & pilis leporinis*, excepta vulneratæ arteriæ imponatur. Sed oleum, & operam perdunt, nàm hæc per cutem, panniculum carnosum &c. non penetrant ad interiorem arteriæ tunicam usque, ideòque erit cura palliativa, ut aliquid molliri videantur, & reverà in nihilo agendo sunt occupati.

Si aneurismatis incrementum non sistunt, vel magnum sit, à chirurgiâ suppetias præstolantur, ac propterea cutem incidunt, & detectam arteriam supra, & infrà vinciunt, partem mediam cum tumore excidunt inter duo vincula, quæ priùs non solvunt, antequàm natura vulnus curare non obduxerit, & nullus hæmorrhagiæ metus fuerit. Modus aneurisma incidendi prolixiùs traditur ab *Æginetâ de remedio lib. 6. cap.* 37. Sed hoc remedii genus facilius est dictu, quàm factu, & non solùm valdè barbarum, & quod vix pauci tolerent, verùm etiam non sine vitæ periculo, nec ægrum sanat, imò inter hanc carnificinam expirare potest, ut pluries nos observavimus, & ex tot hujusmodi ægrorum myriadibus vix unus adeò constans in cruciatibus ab hoc affectu eripitur. Demus, quòd arteria arctè vinciatur, tamen postquàm fila solvuntur, metus est, ne vel hæmorrhagia, vel novum fiat aneurisma. Tutiùs itàque est tumorem saltèm vinculis, ac medicamentis constringere, ac comprimere, ne amplius augeatur, si fieri potest, quàm ægrum certissimo, & necessario mortis discrimini exponere.

Unus itàque in aneurismate superest curandi modus s. reductio membranæ arteriæ ad pristinum situm, id, incipiente aneurismate, difficile est, in dilatato verò, & magno, impossibile. Tu verò in incipiente aneurismate per dilatationem hoc utere arcano: *Nuces cupressi virides eò in aquâ ebullire permittas, quò in quandam mucilaginem abeant, hanc cum fabarum farina misce, & fac cataplasma*, quod incipienti aneurismati impone, adaptatâ ligaturâ, ac ter, & quater renova.

In aneurismate ex malâ venæ sectione nullum majus præsidium, quod multoties nos experti sumus, quam *Aqua Arterialis*, si debito modo, & vinctu superponatur. Hujus aquæ conficiendi rationem in nostrâ *Pyrotechniâ* tradidimus, & nunc huc referimus ejus compositionem genuinam:

℞. *Colcothar.*
*Alum. usti, &*
*Sacch. candi ana* ℨ. ß.
*Urinæ junioris hominis,*
*Aquæ ros. ana* ℥. ß.
*Aquæ plantag.* ℥. ij.

*Diù simul omnia agitentur in mortario, posteà mistura in phialam vitream injiciatur, & asservetur pro usu*, quo tempore liquor per inclinationem erit effundendus. Hac aquâ imbutum linteum, & arteriæ resectæ applicitum manu impositâ, sanguinem sistit; eâ etiam potest humectari linteolum, atque in nares introduci ad narium hæmorrhagiam.

Potest

Poteſt eadem aqua interiùs aſſumi ad ſupprimendum ſputum ſanguineum; ad dyſenteriam, fluxum hæmorrhoidum, hepaticum, & menſtruum. Doſis à guttis x. ad xx. in aquâ Polygoni.

Non deſinit interna, ſi aneuriſmæ ab internâ acrimoniâ canaliculos ſanguiferos corrodente natales habeat dies; præſcribenda ſunt itàque, quæ talem obtundunt acrimoniam, ut ſunt *lapides cancrorum, corallia, ebur, c. c. ſine igne pp. cryſtall. mont.* & ſexcenta alia. Sed de aneuriſmate legite *Marcum Aurelium Severinum noſtrum* de noviſſimis obſervatis abſceſſibus cap. 7. qui de hoc tumore peculiarem ſcripſit librum.

---

## CAP. XVI.

### *De Varicibus.*

Sicut ex internæ tunicæ arteriæ apertione, & externæ dilatatione oriuntur aneuriſmate, ità ex venæ tunicæ dilatatione varices, quæ ſunt dilatationes nodoſæ, lividæ, & molles illarum tractum, & colorem obſervantes, quæ compreſſæ quidèm digito impoſito cedunt, & mox recurrunt. Fiunt à ſanguine craſſo, & ad ſtagnationem apto circa alicujus venæ valvulas, cujus membranæ à majori ſanguinis copiâ ibidèm cumulatâ, & ità diſtenduntur, ut ſacculos ſanguine repletos efforment. Ab aliquibus venæ ſtrumoſæ vocantur, eo quod ejuſmodi venæ ſanguine turgent, & protuberant ſtrumarum inſtar.

### *Signa.*

Varices oculis conſpiciuntur in cutis ſuperficie abſque cutis læſione, (interni vix à medico oculatiſſimo cognoſci poſſunt) quia ſunt tumores molles, nodoſi globulorum inſtar, nigri, lividi, vel ſubcœrulei ad mori, vel uvæ magnitudinem, & ultrà, ità ut quandòque digiti craſſitiem æquent. Tumor digitorum preſſioni retrocedit, quibus remotis, protinùs returget.

Accidunt varices in diverſis corporis partibus; frequentiſſimè tamen in cruribus, & prope malleolos, aliquandò in temporibus, femoribus, quandòque in imâ ventris parte ſub umbilico, nonnunquàm in ſcroto, qui tumor in ſpecie græcè Cirſocele nominatur, latinè hernia varicoſa, de qua ſuo loco agimus.

### *Cauſæ.*

Galenus ſolitis inſiſtens nugamentis varices generari vult ex ſanguine melancholico, quem natura ſæpenumerò ad eas tranſmittit venas, quæ ſunt in cruribus, à quo diſtentæ, ac dilatatæ varicoſæ redduntur, & cutis, quæ hujuſmodi venas attingit, procedente tempore, nigreſcit. Verùm hæc ſententia falſa deprehenditur ex noſtrâ; nàm dicimus ſanguinem è venâ cavâ ad majores, & à majoribus ad minores deſcendere venas, undè perpetuò varices in femore,

more, tibiis, & hæmorrhoidibus observantur, quia ille sanguinis motus p. n. contingit, quòd debilitatæ venæ sanguinem sursùm non mittunt, sed colligunt; hinc in inferioribus venis cumulatus, accedente semper ex arteriis novo sanguine, venarum dilatationem molitur circa valvulas, propter quam sanguinis portio cumulata stagnat, in circulatione remoram contrahit, & achorem, particulæ in sanguine crassæ, viscidæ, & terrestres, quasi in lacunas impingunt, & varices causantur. Nostram confirmant sententiam in prægnantibus varices, quia fœtu jam grandiori, eorum crura grave onus ferre coguntur, ac propterea venæ debilitantur sanguinem sursùm non impellunt, & dilatantur. Accidunt etiam varices illis qui plurimum laboris pedibus ferunt, ut sunt cursores, bajulatores, diù stantes, captivi, quorum crura diù compedibus constringuntur; hos etiam causare possunt lapsus, contusio, aliæque crurum affectiones.

Est varicum sanguis quasi à naturâ proscriptus, nec grumescit, vel putrescit, quia in suis stabulat conceptabulis, nec vitâ destituitur, sed ab hujus vitalitate illustratur, & multoties in naturæ gratiam redire solet, & remeabilis per venarum tubulos evadit, ut observare est in gravidis, in quibus varices turgescentes à fœtu excluso, fluentibus lochis; iterùm sponte subsident, & obliterantur.

Accidunt frequentissimè varices in cruribus, quia valvulæ in ramo crurali sunt frequentissimæ, imò duplices. Se manifestant etiam varices potiùs in tibiis, & fortioribus corporis partibus, quia sanguis venosus ibidèm ascendere debet per viam orizonti perpendicularem, & aliquandò hæc via aliquatenùs occluditur à ligaculis illis, quibus crura constringere solemus ad retinendas caligas.

Quandòque in varicibus obotitur dolor, quòd sanguinis particulæ acidiores in carnem vicinam transeunt per sinus, & fibrillas, illas irritant, & planè discindunt, & oboritur dolor, & si plures fibrillæ discinduntur ab istis acidioribus particulis, ulcera dolorifica, & profunda excitantur, & sordida redduntur, & vocantur, ulcera varicosa.

*Prognosis.*

Varices nec dolorem inferunt, nec vitæ impedimentum pariunt, nec per se periculum afferunt, sed eorum curatio saltem propter decorem, & non necessitatis gratiâ expetitur. Interdùm varices in prægnantibus per se corroduntur, plurimum sanguinis profundunt, & nisi fluxus tempestive sistatur, patientem in vitæ discrimen adducunt. Quandòque tandem varicum cutis in turpissimum, fœtentissimumque aperitur foramen: quod si cum laterum punctionibus accidat, tunc judicatur morti morbum obnoxium esse.

Si varices intempestive tollantur, docet *Gal. lib. de atrabili cap.* 4. insaniam,

insaniam, pleuritidem, renum dolorem, hæmorrhoidum fluxum, tussim, sanguinis expuitionem, apoplexiam, cachexiam, hydropem, aliosque oriri morbos. Interdùm in elephantiasim transeunt varices:

Verùm non adducit Galenus causam, quare in varicum sublatione tot varii etiam in causâ oboriantur morbi.

Præservant, & liberant varices à morbis dictis melancholicis, undè *Hip. 6. aph.* 21. inquit *In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio.* Verùm si verus hic Hip. esset aphorismus, varices non deberi sanari sequeretur, quia illi abscissi insaniam inferrent, de quibus experientia oppositum demonstrat; multos nàmque nos, & alii varices sustulimus, nec insaniam, illosque diros morbos, quos recenset Galenus, & Hippocrates observavimus. Verumenimverò ne Hippocrati detrahamus, dicimus quandòque accidere posse ex alio potius capite, quàm ex varicum ablatione, & Hippocrates insontibus varicibus insaniam præfert. Idem dicendum putamus de hemorrhoidibus, prout Hippocrates refert. Præterea observamus nos, & nobiscum quamplures alii insanientibus varices, vel hæmorrhoides supervenisse, nec insaniæ solutionem subsequutam fuisse.

De varicibus loquens *Hip. lib. 6. aph.* 24. pronunciavit: *Quicumque calvi sunt, iis varices magnæ non fiunt: quibus verò calvis varices magnæ superveniunt, ij rursus capillati fiunt.* Verùm falsum quoque esse hunc aphorismum deprehendimus, & idem asseverat nobiscum Galenus in comm. hujus aphorismi, quia de calvitie loquitur; si utique aphorismus de capillorum defluvio, ophiasi, & areâ loqueretur, quodammodò quandòque verificari posset, quia hæ affectiones à succis erodentes habentibus particulas ortum ducunt, si hæ particulæ in crura translatæ varices faciant, utique ægri capillos recuperare possent. Nàm si priùs à vitiosis succis capillorum erosis radicibus eorum fiebat jactura, meritò nunc iisdem aliò migrantibus, ad naturalem statum capilli reverterentur; sed quia de calvitie loquitur, falsum talem omninò aphorismum arbitramur.

### *Curatio.*

Vulgares chirurgi varicum curationem à venæ sectione, & ventris evacuatione exordiuntur, eà per medicamenta, quæ humorem exturbant melancholicum, idque non semel, sed bis, & ter. Verùm hæc duo vulgaria præsidia de communi morborum omnium venas dilatatas non corrugant, nec stagnantem sanguinem fluxilem reddunt, estò centies sanguinem profundant, & humorem vulgò melancholicum purgent.

Diætam instituunt, vitando omnia, quæ sanguinem melancholicum generant, ut sunt *lentes, erizæ, caules, caseus vetustus, caro porcina, bovina, salita, & fumo indurata, panis azymus, cibi assi, & frixi*; conveniunt *hordeum, & avena decorticata*,

*ticata, fœniculum, petroselinum, spinachia, cherefolium, jusculapisorum, caponum, ova sorbilia*, & alia euchyma. Deindè adstringentibus, & exsiccantibus medicamentis, fasciisque & ligaturis, quæ sanguinem à partibus inferioribus ad superiores detrudunt, utuntur. Nonnulli ad hunc finem consequendum *Laminam plumbeam* fortiter supra varicem alligatam adhibent, vel *caligâ ex pelle caninâ* confectâ, qua exactè varicem adstringunt, & induunt, utuntur.

Si hæc non profuerint, ad sectionem recurrunt, de qua operatione quisque *Celsum*, *Hieronimum ab Aquapendente*, *Avicennam*, & *Hippocratem* legere potest. Verùm varicum per excisionem curatio non solùm aspera, & difficilis est, sed & pleriùmque propter sanguinis effusionem, quæ operationem impedit, non feliciter succedit. Nonnulli cauteriis curationem adimplent, sed eadem, & majora recurrunt pericula.

Quidam vulgares chirurgi varicum curationem aggredi reformidant *Galeni præsagiis*, & *Hippocratis aphorismo* 21. *sect.* 6. perculsi, ne iis sanatis, graviora accidant mala, cùm ea sanare dicantur, quæ hominem omninò liberant, non quæ alium generant affectum priori periculosiorem. Verùm ad hunc eliminandum tumorem, ea conducunt, quæ ad melancholiam hypochondriacam, melancholicamque insaniam in *nostrâ Trutinâ medicâ* consignata sunt.

Pro nostrâ varicum curatione dicimus ejus unicam esse indicationem, scilicet acidum in sanguine delitescens temperare, sanguinis coagulationem impedire, & deinde venam dilatatam adstringere, seu corrugare, hoc uno peracto, stagnans sanguis in corpore varicoso fluxilis redditur, & in naturæ gratiam revertitur, ut videre est in prægnantium varicibus post partum. Eapropter vitentur statio longa, portatio onerosa, motus laboriosus &c. Vitentur quoque alimēnta, quæ sanguinem crassum, fœculentum, terrestrem, & impurum generare valent, quòd siqua crassities, fœculentia, impuritas, terrestreitas, & aciditas adsit, quæ in varicosi corporis fundo stagnet, medicamentis, quæ sanguinem mundificant, utimur, hujusmodi erunt, præmissâ tamen corporis evacuatione, *Decocta salsæ parillæ, chinæ, ebuli, radicis lappæ majoris & minoris*, similiumque. Acidum in sanguine delitescens corrigunt, & temperant omnia alkalia per vices assumta, ut *oculi cancrorum, corallia pp. crystall. mont.* & ea omnia, quæ in melancholiâ hypochondriacâ conducunt. Deinde ad sudorifica temperata, quæ eandem habent intentionem, accedimus, ut *stibium diaphoreticum, cornu cervi &c.*

Potest varix aperiri, attamen apertio cautione fiat in inferiori parte circa malleolum, totusque sanguis è totâ venâ, factâ priùs fortiter ligaturâ, à summo ad imum versus suaviter per foramen latè factum exprimatur, ut exire possit, non tamen unâ vice, sed pluribus, donec venæ tumiditas ubique

ubique ablata videatur, adhibeatur deindè ligatura fasciæ ad quatuor digitos latæ priùs madidæ in lixivio juniperi, vel querno cum modico aceto misto, quæ ligatura in imo strictior esse debet, in altiori autem laxior. Lixivium non fiat in aquâ simplici, sed in decocto caulium, additis quoque corticibus tamarisci. Crus in quiete, & elevatum per dies quatuordecim detineri debet, postmodùm æger pedetentim ad temperatum redeat motum.

Præstat in varicibus hoc Hartmanni Unguentum:

℞. *Butyri majalis, vel in ejus defectu Ol. ros. part.* j.

*Succ. ex contusis cancr. express. part.* ij.

*Vel* iij. *m. & ad ung. formam coque.*

Hujus unguenti usus est post varicosi sanguinis expressionem è totâ venâ, & in ejus circuitu præfatum unguentum probè inungatur, addi quoque potest axungia leporina.

Præstantius erit sequens unguentum, ut

℞. *Ping. human. q. pl.*

inunge, & admiraberis effectum. Vel admisce quoque *oleum juniperinum stillatitium*, & ut dictum est, procede. Multùm prosunt externa linimenta emollientia, & resolventia ex *sevo hircino, butyro majali, oleo hyperici &c.* Necnon fotus, & balnea ex *radicibus althææ, scrophulariæ, bryoniæ, herbis agrimoniæ, malvæ, foliis, & floribus sambuci &c.* parata, quibus sanguis spissior ad fluorem restituitur.

Nos expertum, & infallibile habemus remedium ad varices curandos, quod nunquàm nos felici defraudavit eventu, hoc est *Bryoniæ succus*, qui sanguinem in gurgite stagnantem fluxilem reddit, venam dilatatam corrugat, pristinoque statui restituit, de legite nostram *Pyrotechniam.*

---

## Cap. XVII.

### *De Oedemate.*

Antiquiores medici œdematis nomine omnes omninò in genere tumores accepêre, attamen recentiores per œdema certum aliquod tumoris genus intelligunt, & in specie œdema nuncupant. Est autem œdema tumor laxus, mollis, indolens, sine calore, & rubore, coloris subalbidi, in superficie utplurimùm lividus ob cutis distensionem, pressus à digitis digitorum foveas servat, quæ pigrè ad situm redeunt. Estque duplex, unum est tumor collectus, & circumscriptione definitus, sæpiùsque magnus, ac pressus digiti pressioni facilè cedens, atque impressionis vestigia aliquandiù retinens, isque propriè, & simpliciter œdema vocatur. Alterum est diffusus, & indeterminatus, ideòque non œdema, sed tumor œdematosus appellatur, ac sæpiùs in cachexiâ, tabe, leucophlegmatiâ, post quasdam febres occurrit, præcipuè in cruribus, atque ob majorem laxitatem impressionis digiti vestigium relinquit.

*Signa.*

Oedema facilè ex dictis cognoscitur, cùm sit tumor mollis, laxus, indolens, & si digito prematur, non ægrè cedit, ac fovea, & digiti vestigium relinquitur. Est cum cute concolor, vel saltim subalbidus, abest ab eo calor, nec ulla, ut in aliis tumoribus, notatur pulsatio, & hæc signa ab aliis tumoribus œdema discriminant.

Omnes corporis partes tùm internæ, tum externæ possunt esse œdematis partes affectæ, cùm collectio humoris viscosi, ac aquei in hac, vel illâ parte facilè fieri possit, præsertim verò in extremitatibus quidèm manuum, & pedum, hic tumor observari solet ob loci declivitatem: Sunt itàque œdematis sedes vasa lymphatica œffetam lympham vehentia cum intemperie sanguinis viscidâ, & pauco sale refertâ, hinc cùm vasa sanguifera comprimantur, lymphatica autem distenduntur, & oritur pallor.

*Causa.*

*Gal. 14. meth. cap. 4. & 2. ad Glauc. cap. 3.* duplicem œdematis materiam, ipsumque œdema duplex descripsit, unum, quod fit ex pituitâ non siccatâ, ut scirrhus, sed ex eâ aquosâ, tenui, ac lubricâ. Hæc pituita continetur in sanguine, & si ità augeatur, ut expultricem stimulet, à naturâ è majoribus vasis ad minora exturbatur, & ad imbecilliora à nobilibus partibus proscribitur, donec tandèm suo pondere deorsùm ad extrema, & debiliora loca se deponat, ibique detineatur. Hinc colligunt vulgares, estò œdema in omnibus corporis partibus excitari possit, tamen in manibus, & pedibus præsertim, ut in cachecticis, hydropicis, & phthisicis observabile est. Eapropter œdema non ex templò generatur, sed sensim, quia hic humor pigrè procedit. Generatur pituitæ proventus, quæ œdema causat, sanguificationis vitio, & quia hepar per ipsos sanguificat, ipsum inculpant vulgares, verùm apud ipsos hepar est turpe ignorantiæ asylum. Alterum œdema non ut morbus, sed ut morbi symptoma apud Galenum habetur, ut in hydrope crurum inflatio.

Oedema multiplex est apud vulgares, ut de aliis quoque tumoribus dictum est; quoddam enim est verum, exquisitum, & legitimum, aliud non verum, illegitimum, sive spurium; verum fit à pituitâ secundum naturam dispositâ, nec scilicèt putridâ, nec adustâ, fit ab eâdem insuper dulci existente, non salsâ, nec vitreâ, nec acidâ; non verum fit à pituitâ p. n. dispositâ, vel scilicèt putridâ, vel adustâ, vel salsâ, vel acidâ; exquisitum, & legitimum fit à pituitâ syncerâ, & simplici, nulli alteri scilicèt succo permistâ; spurium contrà fit ex pituitæ prædominio cum aliorum succorum in subdominio miscelâ. Et hoc rursùs est triplex, phlegmonosum scilicèt [in quo sanguis pituitæ admis-

admiſcetur; eryſipelatoſum, in quo bilis pituitæ admiſcetur; demum ſcirrhoſum, in quo unà cum pituitâ melancholici ſucci portio admiſcetur.

*Iohannes Philippus Ingraſſias* duplex œdematis genus conſtituere conatur, unum è pituitâ tenui, alterum è vaporoſo ſpiritu, illud morbum, hoc ſymptoma ſtatuit, quod phthiſin, aquam intercutem, & cachexiam ſequatur. Verùm etſi negandum non ſit, incipiente fermentatione, quaſi quædam cadavera intumeſcere, tamen in cachexiâ, vel phthiſi pedum tumores œdematoſos hoc modo fieri non facilè crediderimus, cùm talis fermentatio tùm non accidat, ſed ex ſero abundante in corpore decliviori ſe detinente, talem humorem fieri credibilius eſt. Et ſit ſanè, ut in partibus ſimilaribus ſpiritus aliquis flatulentus colligatur, partemque in tumorem attollat, tamen is non propriè œdema eſt, ſed Emphiſema.

Fit œdema juxta recentiorum ſententiam à ſuccorum ſtagnatione in ſuis tubulis, cùm enim tubuli ſunt patentes, & integri, ſucci circulare poſſunt, & nullus tumor ſuccedere poteſt. Fit igitur œdema à ſeri ſtagnatione, quod per ductus lymphaticos Bartholini in renes traducitur, ut expurgetur per urinam: quoties itàque dicta vaſa obſtruuntur, illud ſtagnat, & œdema neceſſariò producitur. Obſtruuntur vaſorum lymphaticorum anguſtiora orificia à lymphæ viſciditate, & craſſitie, ac nova adveniens lympha ceſpitat, nec ulteriùs remeare poteſt, remoram contrahit, & aſſiduo affluxu vaſorum tunicas diſtendit, & adjacentes partes in tumorem œdematoſum aſſurgunt. Quandòque tanta ſit hujus lymphæ in vaſis aggeſtio, & in tunicas impulſio, ut fibræ ampliùs ſeſe extendere non poſſint, & diſrumpantur, ac per diſruptos, vel diſtentos ductus lympha ex ſtillet, & in adjacentes effluat partes, ibique ſenſim colligitur, & ſtagnat, quæ deindè aciditatis ope in lutuoſum coagulum, ſeu gelatinam tranſit, non aliter ac ſi decocto cornu cervi acidum affunderes liquorem, in gelatinam mutatur.

Conſtat lympha ex alkalibus, & ſulphuribus volatilibus, & fixis, ac phlegmate, dùm hæc principia ſuam ſervant ſimmetriam, æquali aguntur motu, nec lympha retardatur; at ſi ex his principiis volatiles reſolvantur particulæ, neceſſariò lympha craſſeſcit, remanet effœta, & excrementi indolem ſubit, nec in gyros agi, nec intra ductus abſorberi, nec ad renes delabi poteſt, ſed vitæ irradiatione deſtituta nullum habet motum inteſtinum, & proprio gravata pondere deorſum tendit. Subſequitur œdema morbum chronicum, & acutum, nullâ evidente cauſâ prægreſſâ, niſi quod in his morbis maxima ſit ſpirituum deperditio, & pauca illorum reparatio, volatiles particulæ in ſanguine diſſipantur, & lympha, quæ ex ſanguine à glandulis ſeparatur, particulis ſuis volatilioribus de-

ſtituta, remanentibus ſulphureis craſſioribus, acidis, & phlegmaticis, & paucis alkalicis, neceſſariò concreſcit, & effœta remanet. Quandòque oboritur œdema, nullâ prægreſſâ causâ manifeſtâ, tunc ſex res nonnaturales inculpare debemus; omnia enim ea conſpirant, quæ vel volatiliora alkalia reſolvunt, & diſſipant, aut abundantiora acida ſanguini, vel ſuccis communicant, lympha nàmque à ſanguine, & ejus ſequeſtratione originem ducit.

*Prognoſis.*

Oedema per ſe morbus periculoſus non eſt, eſt tamen diuturnus, undè *Hip. lib.* 1. *prognoſt.* 38. inquit: *Tumor mollis, ac digitis cedens, dolorem non inferens, longiori tempore finitur, verùm non ità grave ab eo periculum pendet.* Raro in ſuppurationem abit, ſed plerùmque per reſolutionem terminatur, ſæpiſſimè verò per indurationem, ſive converſionem in nodos, & excreſcentias. Si reſolventibus, & exſiccantibus remediis diù tractetur, tandem facilè indureſcit, & in materiam nodoſam, tophaceamuè convertitur. Si in cruribus tumores œdematoſi paulatim augeantur, & ſenſim aſſurgant, ac in ventre colligantur, in aſcitem terminantur. Si œdema in locis oſſeis, ut ſunt tibiæ, & coxæ, vel cavernoſis, ut eſt pectus, exiſtat, interdùm fiſtulam producit. In phthiſi, cachexiâ, & hydrope, œdemate laborantibus ſæpè ægris periculum imminet, id non ob œdema accidit, ſed ob morbos illos, quos œdema ſequitur; eapropter diſtinguendum eſt, an œdema ex ſe oriatur, an alios ſequatur morbos. Ubi tumor pedum oedematoſus phthiſin, vel hæmorrhagiam, vel hypercatharſin ſequatur, peſſimum eſt ſignum, & mortis adventum ſæpè denotat. Aliquandò ob nimiam vaſorum nerveorum compreſſionem, & ſalis volatilis defectum in ſuccis, œdema in gangrænam, & ſphacelum tranſit.

*Curatio.*

Tota vulgarium curatio in œdemate primò conſiſtit in optimâ vivendi ratione, quæ non facit pituitæ prouentum, undè victus laudatur ad calidum, & ſiccum vergens, potiſſimùm ſi œdema fuerit exquiſitum; eapropter ſe abſtineat æger ab omnibus ſuccum pituitoſum gignentibus, ut ſunt omnes fructus, in primis & recentes, caſeus, caro porcina, piſces, item potus, & cibus nimius, ne naturalis obruatur calor, & eo debilitato, cruditates generentur. Panis ſit benè coctus, & fermentatus: à pane verò non fermentato ſe abſtineat æger, olera, & juſcula ſint rariora, caro aſſata præſtat elixâ. Non conveniunt piſces, niſi ſaxatiles, & qui ſolidiorem habent carnem, qui & ipſi, ſicut & alii cibi, aromatibus, & herbis ſiccantibus condiantur. Somnus diuturnus, ac meridianus, otium, & quies vitentur, quapropter ſomnus ſit noctur-

nocturnus, & quidèm brevior, vigiliæ, & leves exercitationes probantur, ut humiditates superfluæ absumantur, & calor nati us excitetur. Aër vitetur frigidus, & pluviosus, calidior, & siccior commendatur, excitatis in cubiculo suffumigiis ex betonicâ, rore marino &c. etiam ex levi sulphuris odore. Alvinæ fæces quotidiè exturbentur, quòd nisi fiat, aliquid de aloë ante cibum assumere utile est, quæ alvum lenit, humiditates assumit, & exficcat.

Secundò, in materiæ fluentis inhibitione, & fluxionis jàm factæ dissolutione curatio consistit; qua de re in exquisito œdemate sanguinis missionem tanquàm noxiam repudiant, quia nullo modo sanguis peccat, sed pituita, & ex sanguinis missione pituita magis incrudatur, convenire tamen ajunt, si à mensibus retentis, vel hæmorrhoidum suppressione originem ducat œdema. Si phlegmonosum fuerit, vel ex falsâ pituitâ genitum, aut cum febris, vel alicujus doloris præsentiâ, in pauciori copiâ administrant, & eò magis si ex suppressâ aliquâ sanguinis excretione ortum duxerit.

Deindè pituitam præparant *Syr. de cortic. citri, betonicâ, oximel. &c. cum aquis de milissâ, lupulis &c.* præparatam medicamentis phlegmagogis evacuant, inter quæ summoperè commendant *mel. rosf. solut. Syr. Suess. confect. Hamech, diaphœnic. diacatholic.* & maximè ad hoc valere prædicant *Agaricum*, ex quo etiam conficiunt pilulas ejusdem facultatis, ut sunt *pilulæ cochiæ, seu cephalicæ, Arabicæ, & aggregatiuæ*, & quoniam pituitosus succus ob sui crassitiem, & lentorem ineptus est evacuationi, illum per repetitas vices evacuant, & quoniam incisione, & abstersione eget, meritò commendant *salsæ parillæ, & corticum guajaci decocta*, quæ utrumque præstant effectum, tùm scilicet pituitam extenuandi, & incidendi, tùm etiam eandem evacuandi partim per sudorem, partimque per dejectionem; si decocta cum alvi solutione parentur, vel singulis ternis, vel quaternis diebus dejectorium aliquod pharmacum propinetur.

Quantùm ad localia spectant, circa initia vulgares chirurgi locum œdematosum linteis calidis, & asperis priùs fricant, antequàm fotus, emplastra, cataplasmata, & linimenta applicent, ut pars frictionibus excalfiat; aliàs enim medicamenta non facilè in actum deducuntur ob partis frigiditatem. Deindè medicamenta, quæ exficcandi facultate prædita sunt, applicant. In primis spongiam novam, etiamnùm prægnantem virtute aquæ falsæ marinæ, aceto infusam aquæ admisto, ex Galeni consilio, idque calidè, & in morbi principio adhibent. In defectu autem spongiæ omninò novæ, spongiæ loco stuppâ, vel duplici linteolo pariter madefactis, & expressis utuntur. Verùm vulgares, nescimus, qua ratione in œdemate acetum commendant, cùm apud ipsos frigidum existimetur, & nescimus, quomodò frigidum, cùm ejus pater sit vinum, quod calidum

existit;

existit; deindè scire vellemus, cur acetum exsiccandi vim habeat, quin potiùs humectet?

In augmento fortiora addunt resolventia scilicet spongiam aliam novam in lixivio acri, & modico aceto infusam, cui addunt quandòque alumen, vel salis, aut sulphuris ℥. iij. Nonnulli hoc utuntur linimento, ut

℞. *Ol. rosf. complet. lib.* ß.
*Aceti* ℥. ij.
*Salis*, &
*Sulphuris ana* ℥. iij.
*M. f. linimentum.*

Deindè deligant ab inferiore sursùm versùs, ità ut ligatura in infima parte incipiat cum mediocri arctatione, & in altiori desinat, ut moris est in deligatione fracturæ ossis, quæ in suâ infimâ inceptione magis arctatur, ac deinceps paulatim remissiùs stringitur. Alii hoc applicant

℞. *Acaciæ*,
*Aloës hepat.*
*Myrrhæ*,
*Croci*
*Musc. querni*
*Bol. armen. an. q. v.*

*& cum succi brassicæ, & aceti rosacei ana æquabili parte pulverem prædictorum attemperant in cataplasma*, quod per aliquot dies applicant, augendo deindè aceti quantitatem cum adjectione modici aluminis pulverisati. Alii fomentis utuntur ex adstringentibus, & liquoribus, seu aquis naturâ, vel arte salsis, & nitrosis.

In statu, & declinatione ad validiora confugiunt resolventia, undè nonnulli commendant *in lixivio parato ex cineribus ficûs, vel vitis spongiam madefactam.* Utiliter usurpant *emplastrum quod ex rutâ, melle, & sale conficitur, cui aliqui cuminum* addunt, quod potenter resolvere dicunt. Probant alii *stercus bubulum*, quia emollit, & resolvit, *è quo cum sulphure, thure, melle, aceto, & brassicæ decocto fieri potest cataplasma.* Et quia *emplastrum de lapide pyrite* potenter discutit, & extenuat, illud frequenter usurpant. Verùm ex nimio potenter resolventium usu, tenuiori portiunculâ resolutâ, crassior indurescit, & ad Scirrhi naturam convertitur, quamobrèm ubi hæc aderit suspicio, admiscent simul cum prædictis resolventibus auxilia emollientia, ut sunt *axungia suilla, gallinacea, anatina &c.*

Si ad suppurationem tumor vergat, quòd raro contingit, tunc suppurationem sollicitant, cataplasmate confecto ex *maluâ, viol. radicibus althææ, lilior. ac duabus capis albis sub prunis coctis*, quibus etiam alii addunt *limaces numero septem, vel octo, decoctis his omnibus in caulium decoctione, addunt fermentum, pinguedinem suillam, & gallinaceam ad sufficientiam cum pauco croco.* Tumore suppurato, ad apertionem deveniunt, postmodùm ulcus regunt, ut in tumoribus suppuratis faciunt.

Hæc sunt vulgarium chirurgorum remedia pro œdematis curatione, sed palliativa potiùs, quàm curativa, nec in suppurationem abit, nàm non continet humorem ad suppurationem aptum, nec resolutivis auscultat medicamentis, quibus

quibus pro illo curando utuntur. Falluntur vulgares in œdematis causâ, & ægros quoque in remediorum applicatione fallunt, quapropter non mirum, si muscas in aëre venantur.

Oedema symptomaticum scilicet quod alium sequitur morbum, ut ex tabe, cachexiâ, hydrope, vel lienteriâ originem ducit, ægrè curari potest, nisi ipsi priùs morbo, à quo dependet, succurratur; eo enim primariò sublato, etiam œdema spontè evanescet.

In œdemate idiopathico, optimâ institutâ victûs ratione, ea interna propinari debent medicamenta, quæ sanguinem, cœterosque succos ab aciditate purgant, quæ ductuum lymphaticorum obstructiones reserant, & quæ lympham, & gelatinæ instar coagulatam attenuant, & resolvunt. Ea itàque in lympham lutulentam volatiles intrudunt particulas, ut eam ad motum suscitent, & calorem imprimant, usurpamus; lympha nàmque fluidior reddita tùm per urinam, tùm per sudorem exturbatur. Sanguinem, cœterosque succos à particulis acidis purgant alkalia, seu porosa, eas incuniando, obtundendo, & cicurando, ut *oculi cancrorum, cryst all. mont. c. c. ebur prep.* & alia centies à nobis relata, cujusmodi etiam sunt salia volatilia, aromatica, & alkalia, quæ etiam per urinam movent.

Postmodùm ad ductus reservandos, & lympham attenuandam, & educendam, remediis incidentibus, & resolventibus lymphæ crassitiem, & lentorem utimur, ad quem finem adhibemus decocta & vegetabilibus plurimo sale volatili turgentia, & sudores moventia *ex radicibus chinæ, salsæparillæ, bardanæ, angelicæ, imperatoriæ; lignis guajaco, saxafras, buxi, juniperi, quercûs; herbis scordii, capill. Ven. &c.* in varias formas parata. Sed advertendum, quòd ante decoctorum usum, & in eorum cursu cathartica propinamus, quibus lymphæ quantitatem minoramus, ità est *conf. flor. persic. resina jalap. extractum mechoacan, & guttæ gambæ.* Sæpè *radicis brioniæ decoctum* sufficit intrinsecùs exhibitum ad hos œdematosos fugandos effectus. Præter hæc ex vegetabilibus mineralia sudorifica commendamus *antimonium diaphoreticum, bezoarticum minerale, & magnoperè Mercurium vitæ fixum, ademptâ vi emeticâ, & catharticâ,* qui sudores profundit. Locus, in quo æger decumbit, sit calidus, ut calor externus cum remediis internis simul operetur. Æger pro potu ordinario tincturam sassafras n. d. bibat, sed parciùs, quòd si quandòque sitis excruciet *spiritu salis dulci* compescatur. In œdemate proficua sunt ea omnia remedia in hydrope descripta: sed cùm lympha non tantùm per poros sudorum beneficiò extruditur, sed ejus excretio per urinas, juvat ad diuretica confugere, ut ad *anodynum minerale, spiritum salis armoniaci, circulatum majus Paracelsi &c.*

Dùm hæc adhibemus non negligenda sunt externa, quæ lympham lutulentam, & coagulatam attenuent,

nuent, fluidiorem reddant, actualem excitent calorem ex particulis acti is, & diluentibus, ac obstructos reserent ductus, hujusmodi sunt fomentationes ex vegetabilibus aromaticis, & sale volatili constantibus, ut sunt *ruta*, *calamintha*, *absynthium*, *scordium*, *origanum*, *rosmarinus*, *semen cumini*, *foeniculi*, *bacc. lauri*, *juniperi*, *flores sambuci*, *meliloti*, *camomillæ &c.* Vel cataplasma ex iisdem vegetabilibus cum *radicis bryoniæ* additione, cum *spiritu vini* calidè applicata. Vel balnea *ex sale armoniaco*, *sulphure*, *nitro*, *cineribus clavellatis*, & supradictis vegetabilibus in vino decoctis; quibus peractis, spirituosa penetrantia, rarefacientia, & fortiter resolventia illinimus, ut lympha lutuosa dissolvatur, fluidior reddatur, & per affectæ partis poros exhalet, vel per urinæ ductus devehatur, hujus energiæ sunt *oleum philosophorum*, *macis*, *spiritus vini*, *camphora*, *florum sambuci*, *vel aqua Reginæ Hungariæ.*

In tibiarum ulceribus inveteratis frequenter tumor œdematosus occurrere solet, qui diuturnitate adeò confirmatur, ut postmodùm medicamentis reluctetur, & in quibusdam per totam vitam ità perduret, ut semper ipsis unum crus sit altero crassius.

---

## Cap. XVIII.

### *De Furunculo.*

Furunculus Græcè Dothien appellatur, Arabicè verò clavus, vel spina nominatur, vel quia in acutum desinit clavi, vel spinæ instar, vel quia punctionis sensum non rarò excitat ad modum spinæ, vel clavi. Definitur furunculus à *C. Celso lib. 5. cap. 28. Est tuberculum acutum cum inflammatione, & dolore, maximèque ubi jàm in pus convertitur.* Dicitur tuberculum ad differentiam phlegmonis, & carbunculi, qui ex dictis sunt in tumorum genere; quod autem tuberculum sit parvus tumor, in principio mentionem fecimus; ex quo sequitur, quòd furunculus sit quædam parva inflammatio ovi columbini magnitudinem non excedens. Utplurimùm furunculus noctù oriri solet, undè censent nonnulli talem appellationem sortitum esse, quia furis instar invadit. Non desunt, qui arbitrantur furunculum dictum esse, eo quod repentè, & subitò invadit, ut fur parvus facere solet.

### *Signa.*

Furunculorum signa ex dictis liquent, nàm à primordio exigua pustula, & inflammatio sensim excrescens apparet cum ardore, & duritie, eorumque eruptionem horror, rigor, & febris comitari solent. Dolor est valdè intensus, & præsertim cùm ad suppurationem tendunt, adest pulsatio, & calor cum maximâ totius artûs inflammatione. Diversæ sunt magnitudinis, utplurimùm in tuberculum acutum clavi instar tendunt, quod ovi columbini magnitudinem non superant. Cutem non extuberant.

tuberant, & vix ruborem cum dolore aliquandò in cutis superficie producunt. Alii minores, alii sunt majores, rarò solus advenit, mult. in eodem loco producuntur. Si unus abit, alter revertitur, & hoc per menses aliquot sæpè durare solet, rariùs sponte evanescunt, sed utplurimùm in suppurationem abeunt, tunc febrem inducunt, & suppuratam materiam intùs continere tumores signum est, quamvis per alia signa id non constet. Materia, quæ prodit, valdè tenax est, lutuosa, & coagulata, aliquandò cum sanguine mista. Sæpè foraminula in cutis superficie exhibent, per quæ humor stagnans subtilis emanat, & aliquandò durities excutitur. Si sævi, & pravi fuerint, admodum dolorosi esse solent, præsertim dùm in pus vertuntur, & præcipuè si fuerint in locis nervosis. Si maligni, & pestilentes fuerint, sunt nigri, & virides, adest febris maligna, & pestilens, & alia prava symptomata.

### *Causæ.*

Oritur furunculus, ut *Gal.* docet 5. *de comp. med.* 5. *loc.* ex sanguine crasso, & vitioso, non tamen ità exusto, & corrupto, ut in carbunculo, quem natura à reliquo secernens, tanquàm inutilem, & infensum in summâ corporis superficie propellit; atque ità furunculus oritur in cute, & carnosis partibus cuti subjectis. Verùm has Galeni nænias cap. 8. De carbunculo refutavimus.

Immediata furunculi causa est serum crassius in sanguine particulis tenacibus, caseosis, & lutulentis imbutum, in quibus salia alkalia sunt grossiora, & graviora, nec sanguis, per universum corpus, per venas, & arterias circulare potest, nisi per ampliores glandularum poros, at cùm ad glandulas miliares, in angustioribus earum poris, in partibus musculosis, & carnosis pervenit, stagnat, & hæret, nullam sensibilem perturbationem in sanguine, nullamque in corpore alterationem ob materiæ visciditatem inducunt, ab acido sollicitatur hujus seri coagulum, particulæ tenues, seu fluidæ à crassis separantur, ac continuo affluxu pars valdè distenditur, & in sanguine vehementior excitatur ebullitio, dùm particulæ ramosæ nullo modo à cruore subigi, & resolvi, ac obstructos meatus foràs extrudi non possunt, fit tumor ovi columbini magnitudinem non excedens.

### *Prognosis.*

Furunculus mitis, & benignus omninò periculo vacat, etiam si nulla adhibeatur curatio; maturescit enim per se, sed tardiùs rumpitur, & sanescit, ast dolor cogit, ut potior adhibeatur medicina, quæ maturiùs liberet. Ex furunculis salubriores sunt, ac minùs timendi, qui extrà extuberant, & acutè sunt fastigiata, ac æqualiter maturescunt, non duri, neque bifidi, seu deorsùm vergentes. Contrà verò qui profundior-

vitæ periculo non vacat; plerumque enim ob dolorem, & vigilias, quas excitat, non parùm molestus est, quinimmò & febres affert, & maximè si vitiosus adsit in corpore apparatus, specialiter periculum minatur, ne in carbunculi naturam degeneret. Diù sæpè durant, ac facilè recidivant, si unâ in corporis parte aperiantur, & curentur, in aliâ iterùm repullulant. Quandòque in ulcera transeunt diuturna. Difficillimæ curationis sunt furunculi, qui aperti foramen profundum, & rotundum excavant. Maligni demum, & pestilentes, vel epidemici ratione venenatæ qualitatis, cujus sunt participes, nulli dubium est, quin sint periculosissimi.

*Curatio.*

Nostrates chirurgi in furunculi curatione victum refrigerantem instituunt, eodem ferè modo ac in affectibus inflammatoriis faciunt, ad fervorem, & antecedentem materiam minuendam perperàm phlebotomiam præscribunt, deindè ad medicamenta deveniunt localia, circa quæ nunquàm repellentibus, & resolventibus utuntur, sed solis maturantibus. Inter maturantia ridiculum laudat medicamentum *Galenus, scilicèt frumentum ore mansum, & ad cataplasmatis formam redactum*, & loco impositum. *Celsus* commendat *galbanum, resinam, & fermentum*, vulgares autem chirurgi utuntur *diachylone simplici*, quod singulis diebus mutant.

Si affectus admodùm urgeat, adhibent cataplasma de micâ panis, quod ità concinnant:

℞. *Micæ panis alb. in lacte macerati*
*Per plures horas lib.* ß.
*Olei rosarum* ℥. ij.
*Vitell. ovor. num.* iij.
*M. f. cataplasma.*

Lenito aliquantulùm dolore, ad maturationem juvandam extollunt cataplasma ex *foliis maluarum, & violarum decoctis, & contusis, additis pulpâ passularum, adipe gallinæ, & fermento*, factâ maturatione, vel furunculum aperiunt, vel expectant, ut disrumpatur, & expurgetur digestivo, digestum replent, & ad cicatricem deducunt.

Malignos demùm, epidemicos, & pestilentes curant attrahentibus, cucurbitulis scilicèt pullis gallinaceis, causticis, vesicantibus, & si opus fuerit, actuali utuntur igne.

Furunculi mites & benigni cutem solam, ex dictis, occupantes, medici opem non exposcunt; ferè enim ex seipsis maturantur, maturati disrumpuntur, disrupti, & expurgati sanescunt. Sævi, & rebelles sub cute subjectas occupantes partes, sunt adeò molesti, ut chirurgi auxilio, & curatione indigeant, ac propterea indicatio curativa est, ut lympha lutulenta, ejusque coagulum in sanguine impediatur, & circulatio excitetur: hoc obtineri potest, si acidum in sanguine obtundatur, ejusque crassities attenuetur, ad quem finem conducunt diaphoretica fortiora, & fixiora, ac absorbentia, ut *stibium diaphoreticum, lapis cancrorum*,

*crorum*, *c. c. & ebur sine igne parata &c.* Itèm salia alkalia, & volatilia, ut *cardui benedicti, salis armoniaci, c. c. Viperarum &c.* similiter *vinum martiale.* Diuretica magnoperè etiam commendamus. Non contemnenda sunt in hoc affectu decocta *radicis chinæ, salsæ parillæ, & bardanæ, ligni sancti &c. cum antimonio crudo in nodulo.*

Cœterùm hæc interna medicamenta inserviunt tantùm ad præcavendos furunculos inposterùm, ne aliorum productioni detur occasio, aliter per plures menses artus divexare solent. Qui actualiter infestant, cave, ne discutientibus tractentur; sed potiùs suppurantibus, aliàs materia diù retenta profundiùs excavat, & corrodit. Si inflammatio vehementer urgeat, *cataplasma ex theriacâ, vel diascordii* tepidè superponatur. Suppurant hos tumores, & particulas coagulatas, & lutuosas ad motum intestinum concitant medicamenta, quæ ex materiâ subtili, sale volatili, & oleo balsamico constant, quorum ope particulæ stagnantes ad suppurationem promoventur, undè suppuratio facilè sequitur, hujusmodi sunt *emplastrum Benedictum nostrum, vel fodicationum*, quod furunculo superpone, & terno quoque die renova; nàm summoperè continentes roborat partes, & pravam materiæ qualitatem immutat. Suppuratus furunculus, nisi sponte erumpatur, ferro, & quò citiùs, eò meliùs, aperiendus est, ut materia educatur, postmodùm mundificandus, & ut sinus regendus.

## CAP. XIX.

### *De Epinyctide.*

EPinyctis græcorum tumor est, quem nos nocturnum appellamus, non quòd noctù oboriatur, sed quia horis nocturnis dolorosissimus est hic tumor, diuturnis verò à dolore cessat, eapropter epinyctidem illum dixêre. Putârunt nonnulli noctù illum oriri, & noctù vehementiùs excruciare; verùm utraque ratio simul constare potest, & tumorem hunc noctù enasci, & noctù excruciare. Describitur à *Celso: Pessima pustula est, quæ epinyctis vocatur. Ea colore vel sublivida, vel subnigra, vel alba esse consuevit. Circa hanc autem vehemens inflammatio est, & cùm adaperta est reperitur intus exulceratio mucosa. Color est humori suo similis. Dolor ex eâ supra magnitudinem ejus est, neque enim ea fabâ major est; atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & ferè noctu: Undè nomen quoque à græcis ei epinyctis impositum est.*

Confundunt nonnulli epinyctidem cum termintho, verùm terminthus est tuberculum ità dictum, quia in colore, & magnitudine simile est terebinthi fructibus; *Galeno teste 6. epid. sect. 3. com. 37.* undè appellatur albothin: quare terminthus propriè est tuberculum in quo nigra pustula eminet, in colore, substantiâ, & magnitudine similis est terebinthi fructibus, potissimùm in cruribus, & infernis locis oriens. Quinimmo non pau-

ci arbitrantur epinyctides esse pustulas illas, quæ ab *Avicennâ lib. 4. fen. 7.* appellantur esseræ, vel sairæ; nàmque de his pustulis docet *Avicennas*, consentire videntur cum iis, quæ de epinyctide docet *Celsus* loco citato, habet enim *Avicennas*, quòd *Essera est pustula parva, lata instar vesiculæ, ad aliqualem tendens rubedinem, quæ subitò utplurimùm evenit & quandòque ab eâ effluit humiditas, quæ fortassè est sanguinea, & noctù utplurimum evenit, vel in eâ augetur ejus vehementia, & malitia, & pruritum faciens, & angustiam.*

Creditur quoque à nonnullis has epinyctides esse eas affectiones, quæ à nostratibus mulieribus dicuntur roseolæ saltantes, ob similitudinem accidentium, quam habent; primò enim in nostris roseolis saltantibus conspicitur macula quædam subrubra rosam quodammodò referens, undè factum est, credimus, ut roseolæ fuerint appellatæ, quasi parvæ rosæ instar. In hujus maculæ medio percipitur exiguus quidam tumor, fabæ, aut lupini magnitudinem non excedens, suprà quem color apparere solet magis ad fuscum tendens, vel sublividum, ut de epinyctide citato loco docet Celsus. Quinimmò interdùm supra idem tuberculum exigua aliqua pustula apparere solet, si non à principio, temporis saltem progressû. Secundò in hujusmodi maculis, & proximis in partibus dolor non levis sæpè cruciat, plusquàm magnitudini illius affectus convenire videatur, cùm maculæ non sint admodùm latæ, dolor tamen, & cruciatus sit admodùm vehemens, ut pariter de epinyctide docet Celsus. Tertiò, licèt roseolæ saltantes plura interdùm corporis loca occupent, frequentiùs tamen in brachiis, tibiis, prope manus, & pedes, ac etiam prope genua oriri solent, quæ loca, eodem authore Celso, dici solent eminentes corporis particulæ, & in eisdem epinyctides nasci affirmat. Sunt denique roseolæ saltantes noctù præsertim molestissimæ; nocturno enim tempore exacerbantur magis, & vehementiori dolore excruciant, ut in epinyctide ex eodem Celso accidere retulimus. Quamobrem ex dictis inferri posse videtur nostras roseolas saltantes non esse eundem affectum cum græcorum epinyctide, vel saltèm simillimum, nàm si aliqua inter eos intercedit differentia, illa existit, quòd epinyctis sit pustula ulcerosa i. ad ulcerationem tendens, vel ulcerationi adjuncta, nostræ autem roseolæ saltantes ferè nunquàm in exulcerationem terminantur, licèt quandòque, raro tamen aliquam excitant in medio pustulam.

*Signa.*

Horum tumorum signa describere non est opus, cùm ex dictis facilè innotescant; sunt nàmque pustulæ, quales ab aqua fervente excitantur, suâ sponte nocte præsertim infestantes. Interdum sunt sublividæ, & nigricantes, nonnunquàm rubræ, & albæ cum inflam-

flammatione vehementiori, atque dolore, vix fabæ magnitudinem excedentes.

*Causa.*

Epinyctidum causæ apud vulgares sunt humor salsus, serosus, & pituita, cui modò sanguinis, modo bilis portio, modò melancholiæ admiscetur, undè colorum diversitas pendet. Noctù magis inquietat, & exacerbatur, quia ater humor noctù prædominari, & moveri solet, & nocturnum frigus cutis poros magis adstringit. Verùm errant vulgares in epinyctidum assignandâ causâ, quia in humorum quaternario perpetuò, tanquàm sues in cœno, volutantur, nec ullum morbi genus, quod humanam adoritur vitam ab aliâ pendet causâ, nisi ab horum humorum combinatione.

Vera itàque & genuina epinyctidum causa materialis juxta nostram sententiam est lympha à sanguine separata, & glutinosior reddita, & turgens particulis salinis, & acidis minùs volatilisatis, sub tubulis cutaneis stagnans, & quia viscidior ad exhalationem est ineptior, non potest cum particulis per cutis poros exhalare, undè aggesta pustulas elevat. Noctù magis infestant epinyctides, quàm die; nocturno enim tempore ob majorem pororum obstructionem minor fit, lymphæ,& particularum præcipuè transporatio, quòd non contingit de die. Excitatur in his tumusculis inflammatio à sanguine in suis vasis compresso, ob quam compressionem in suo motu retardatur, & stagnans excandescit, & inflammationem parit. Conspicitur color ater, vel sublividus à radiorum luminarium suffocatione. Dolor excitatur à particulis acutis cutis texturas lacerantibus.

*Prognosis.*

Epinyctides sunt affectus non perniciosi, doloris tamen ratione, & nocturnæ inquietudinis, maximam pariunt molestiam, qua de re celerem, & rectam exponunt curationem, qua neglectâ non solùm maximam cuti defœdationem inferunt, & facilè exulcerantur, & non facilè curantur, sed etiam in carbunculos degenerare possunt. Aliquandò sine febre infestant, quandòque cum febre, & nunc levior, nunc gravior observatur; verùm horum vesiculæ pravam sapiunt qualitatem, ac si febrem comitentur acutam, utplurimùm sunt lethalia signa, præcipuè si epidemii, vel pestilentes fuerint epinyctides.

*Curatio.*

Hujus affectus curationem triplici intentione complent vulgares, primâ idoneâ victûs ratione, secundâ materiæ antecedentis ablatione, & tertiâ materiæ conjunctæ extirpatione. Quantùm itàque ad primam, utile est cibum imminuere, & ab omnibus acribus abstinere, juvat vitare omnia salsa, frixa, & mali succi

cibaria,

cibaria, ac etiam aromatum, vinorum meracium &c. usus.

Pro secundâ sanguinem mittunt, ad ejus fervorem sedandum, semel, vel pluries, prout expedire videbitur, & sedis venas aperiunt, præcipuè si evacuatio aliqua suppressa fuerit. Corpus à pravis purgant succis, qui sanguini admixti prædictum excitant affectum, melancholici scilicet & pituitosi, & iis utuntur præsidiis, quæ succos prædictos purgandi vim habent, hujusmodi sunt *Syr. de fumar. mai. suess. cassiâ, syr. ros. solut.* & hoc genus alia, sed venæ sectio, & purgatio plus nocet, quàm juvat.

Quantùm ad tertiam adversus materiæ conjunctæ in hoc affectu extirpationem, communis, & consueta doctrina habetur per incisionem, vel scarificationem pustularum, ea adhibetur tali conditione, ut sanies, quæ in epinyctide continetur, effluere permittatur, egressâ sanie locum digerunt consueto digestivo ex ovi vitello, terebenthinâ pluries lotâ, addito etiam oleo rosaceo, & si timeatur, ne ulcus in aliquam desinat corruptelam, ad illam corrigendam miscent digestivo prædicto præcipitati nigri pulverem ad grana duo, vel plura, prout usus exposcere videbitur, & tandèm locum digestum consolidant, & cicatrizant.

Epinyctidum nostra curatio in massæ sanguineæ à particulis salinis, & acidis depuratione, lymphæ crassioris attenuatione, & hujus foràs exturbatione per sua emunctoria consistit. Omnem harum indicationum paginam absolvunt Diaphoretica temperatiora, ut *sulphur auratum diaphoreticum, cinnabaris antimonii, stibium diaphoreticum, lapis bezoar, gelatina cornu cervi &c.* Itèm decocta sudorifica ex lignis, & radicibus parata, similiter diuretica, ut *anodynum minerale, spiritus vitrioli Martis, salis dulcis &c.* quæ particulas acutas per urinæ ductum educunt. Ad nocturnas epinyctidum infestationes multùm conducunt *anodyna*, quæ præter hanc energiam, etiam sunt diaphoretica.

Quoad topica præstat pustularum ablutio *oleo tartari, spiritu matricali, vel spiritu vini camphorato &c.* Vel apertas pustulas *aquâ theriacali* abluimus. Vel has *emplastro fodicationum* tutò curamus; emplastrum enim hoc sanguinis ichorem immutat, dulcem reddit, cutis bullas aperit, & remanens ulcus consolidat. Idem præstat *limacum cum corticibus emplastrum*, si optimè terantur. Si febrem comitem habeat, & præsertim pravam sapiat qualitatem, præsentaneum remedium erit *emplastrum filii Zachariæ, & theriaca ana.*

---

## Cap. XX.

### *De Esseris.*

EST quoddam tumorum genus, qui ab strabibus esseræ nominantur, & sunt tubercula parva ad rubrum vergentia, duriuscula, cum insigni pruritu, statim universum obsident corpus, non aliter

aliter ac si ab apibus, vel vespis, vel culicibus homo demorsus, aut urticis percussus esset; attamen non diù perseverant, sed evanescunt, nullo ichore, nullâque humiditate effluente, & cutis colorem, & lævitatem pristinam adipiscitur. Aliqui hoc tuberculorum genus ad epinyctides referunt, sed perperàm; nàm diversi sunt tumores epinyctides, & esseræ, cùm epinyctides sint tubercula cum pustulâ lividâ, vel subnigrâ, vel alba, ad ulcerationem tendentia, quæ saniem effundunt, quod non faciunt esseræ, quæ absque emanante humore evanescunt. Insuper epinyctides noctu potissimùm infestant, undè nomen sortiuntur; esseræ verò rarò noctù erumpunt, sed plerùmque de die, & utriusque tumoris diversa est curatio.

### *Signa.*

Ex notis suprà descriptis horum tuberculorum signa facilè patescunt; nàm interdùm lassitudo ulcerosa præcedit, tùm tubercula per totum corpus insigni pruritu erumpunt, ac si homo ab apibus, vel vespis, vel culicibus punctus, vel urticis percussus esset.

### *Causæ.*

Vulgares pro talium tuberculorum causâ humorem biliosum, vel pituitosum mordacem, & volatilem accusant ab hepatis vitio, vel à causâ procatharticâ genitum; Verùm vulgares sunt de genere pabulanorum, & semper easdem repetunt nænias.

Pro nostrâ sententiâ dicimus esserarum causam materialem esse lympham in suis conceptabulis à causis procatharticis agitatam, & expressam, ac effervescentiam parere, undè à dictis tubulis evasatur, cutis porositates angustantur, & solummodò materiæ æthereæ subtilissimæ datur commeatus, ac celeriùs commota fibrillas variè verberando inflammationem parit, & sub cute hujusmodi efformat tubercula, sed quia tota transpirabilis est, sponte evanescunt, & non suppurantur. Sunt hæc tubercula pruriginosa, quia in lymphâ diaphoretica coërcentur salia, & ob morulam exaltantur, & pruritum excitant, donec in auras abeant.

Solent quandòque hæc tubercula, ut multoties nos observavimus, dùm ægri in loco calido sunt, emergere, & dùm frigido sese exponunt aëri evanescere; Quandòque contrà, in frigido emergere, & in calido evanescere; quorum prius ideò accidere videtur, quia materia valdè mobilis, & tenuis est, & ab ambiente aëre frigido statim intropellitur; posterius verò, quia ità mobilis, & tenuis non est, sed paulò crassior, quæ propterea in aëre frigido transpirare non potest, in calore verò transpirat.

### *Prognosis.*

Esseræ brevi temporis intervallo, etiam nulla adhibita cura sponte

te evanescunt, propterea non suppurantur, nullaque ex iis humiditas effluit; quod si quandoque accidat, id potius scalpturæ ratione; ac ob vehementem pruritum, qui ægros molestat, quàm ob tumorem. Interdùm efferæ febres antecedunt, eapropter qui hisce frequenter molestantur tuberculis, curationem non negligant, ne in febres, & gravius incidant malum.

*Curatio.*

Diæta refrigerante, & humectante institutâ, ad sanguinis, & humorum fervorem compescendum vulgares venæ sectione, alterantibus, & evacuantibus utuntur. Sanguinem pluries detrahunt juxta corporis conditionem. Verùm phlebotomiâ oppositum ex diametro motum causant, ex quo malum pejorare potest. Deindè humorem compescunt biliosum *succo, & syr. granator. de Ribibus, agrestâ, serò lactis, emulsione quatuor seminum frigidorum*, vel ægri corpus in *aquæ tepidæ balneum* immergunt. Tandèm humorem detrahunt biliosum *tamarindis, myrobolanis, rhabarbaro &c.*

In efferis plerùmque non est opus, ut ad topica confugiamus, tantummodò totius curationis cardo consistere debet in lymphæ volatilis cum particulis salinis resolutione per diaphæresim, vel sudorem; eapropter maximoperè commendamus *mercurium diaphoreticum, bezoar. minerale, sulphur. auratum diaphoreticum, stibium diaphoreticum, tincturam antimonii, sal volatile viperar. cardui sancti &c.* ut

℞. *Sulph. aurat. diaph. gr.* vij.
*Stibii diaph. gr.* x.
*Bezoar. mineralis gr.* iij.
*Tinct. antimonii* ℈. j.
*Syr. card. bened.* ℥. j.
*Aquæ bardanæ, vel*
*Scabiosæ* ℥. iij.

Diuretica quoque hùc revocari possunt, & præcipuè quæ cap. 17. de œdemate descripsimus. Ad irritatum spiritum, & pruritum sedandum anodyna commendamus, quia ipsum pacant, & diaphoreticâ potiuntur energiâ, ut nos summo cum juvamine in hoc affectu multoties exhibuimus. Si quandòque ad topica deveniendum est, utiliter efferæ illinantur *aquâ vitrioli calidâ*, propter rationes, quas cap. 2. de inflammatione recensuimus. Vel *lixivio Reguli antimonii, vel aquâ plantaginis cum Mercurio dulci, vel oleo tartari cum oleo amygdalarum dulcium*, vel omnibus illis remediis, quibus scabies curatur.

---

## Cap. XXI.

### *De Scabie.*

Scabies Latinis, Græcis psora, pustularum genus est, quæ non solùm universam defœdat, & commaculat cutem, sed ejus actiones & lævitatem lædit; tantummodò cutis vitium est, quia etiam in optimâ valetudine per contactum ab uno ad alium transferri, atque etiam iterùm solâ inunctione curari potest. Duplex est scabies,

una

una humida, altera ficca. Humida, in qua materia humida, & saniosa simul effluit; sicca verò, in qua parum, vel nihil ejusmodi materiæ emanat, & *caninam* vulgus appellat.

Nonnulli medici peculiaris scabiei mentionem faciunt, quod malum mortuum nominant, quia corpus nigrum, & quasi mortificatum videtur, quæ est scabies cum livore, & nigredine, ac pustulis crustosis, nigris, fœdis, sine sanie, & sensu, ac dolore, in coxis, & tibiis præsertim.

*Signa.*

Scabies notissimus, & frequentissimus morbus est, nam contagiosus existit, & contactu sani cum scabioso, in sano producitur, ac pro corporis dispositione in cute vel siccas, vel ichore turgidas producit pustulas; ubi incipit, acredine suâ ità mordicat, ut vehemens excitetur pruritus, à scalptione, & confrictione talis delectatio percipitur, ut impossibile sit scabiosum se abstinere, post confricationem dolor, & ardor, ac cuticulæ, & cutis corrugatio accedit. Præsentis scabiei signa visui sese offerunt, & cognoscuntur ex molestissimis ægri cruciatibus, præsertim noctu, dùm ægri in lecto incalescunt, & fermentatio major excitatur. Cutis exasperatur, prurit, & quò magis scalpitur, eò magis excitatur pruritus maximâ cum delectatione, & cutis eroditur. Pustulæ aliquandò majores, aliquandò minores, modò humidiores, modò ficciores, aliæ quasi confluentes. Pustulis ruptis, & apertis, fiunt ulcuscula, à quibus aqua effluit, & sensim gummi instar concrescit; non enim simplex aquositas est, estò aqua limpida videatur, sed corporis succus, qui semper gummeæ est naturæ, & ab externâ aurâ frigidâ in crustas concrescit: perfricta verò ulcuscula interdùm etiam purulentas pustulas simul producunt, quæ apertæ pus, vel aquositatem profundunt. Sufficit non tantùm, ut condormiendo cum scabioso in eodem lecto, vel ejus utendo vestibus, sed sat est, ut minima, & extrema aliqua corporis pars contagium recipiat, ut infra paucos dies per totum se diffundat corpus. Refert Helmontius ex chirothecâ scabie infectâ se scabiem contraxisse, & nos annis elapsis cùm mulieri Hispanæ scabiosæ erysipelate correptæ mederemur, ex pulsûs attactu infra tres dies scabiem etiam contraximus, quam illicò aquâ mercurii meteorizati manus, & brachia ter abluendo intercepimus.

*Causa.*

Vulgares, nescimus, quid salsæ pituitæ, vel bilis flavæ in scabiei causam materialem adducunt, & verè cachinno sunt digni in re tàm manifestâ, in qua sanissimo existente corpore, nulloque peccante humore, scabies exteriùs advenit, cutem inficit, eamque disponit, ut quicquid nutrimenti eò pertingit, in putidum

corrumpatur ichorem, qui dùm cutis fibras vellicat, pruritum producit intolerabilem.

Certiſſimus itàque unuſquiſque eſſe debet, quòd ſcabioſa corpora nullibi vitium fovent, præterquàm in cute; viſcera omnia, & partes ſub cute omnes, niſi aliundè læſæ fuerint, optimè valent, proprias functiones exactiſſimè exercent, optimumque producunt nutrimentum, verùm quia id in cute vitium invenit, illud contrahit, & ſuâ degenerat indole, ejuſque partes ità diſponit, ut urticæ inſtar acutiſſimè mordeat.

Pro ſcabiei cauſâ Galenicorum ſententiam tanquàm ridiculam, & verè puerilem repudiamus, nàm non ex vitioſis, bilioſis, aduſtiſque humoribus, neque ex hepatis intemperie ſuam deſumit geneſim; impoſſibile nàmque cenſemus ex contactu, quadrantis horæ ſpatio contractam hepatis intemperiei refundi poſſe, nàm ſic inſonte hepate, effectus eſſet ante cauſam. Scabies itàque ſecundum noſtram ſententiam pro cauſâ peregrinum cognoſcit hoſtem, & pellis eſt ejus natale ſolum.

Ichor, & halitus è corpore ſcabioſo emanantes ſani corporis cutem vitiant, eoſdemque affectus in cute producunt, in qua ſunt noviter impacti, hoc evenit, quia ſcabiei ichor ſal acidum ſubtilius continet, hinc facilè per ſudorem, halitum, vel contactum in manibus, vel aliis corporis partibus communicatur cutis poris, & totam cutem contagione imbuit. Quomodò id fiat, res eſt in arte medicâ apprimè neceſſaria, ut ſciatur, & cardo eſt, cui omnes morbi, qui fermentales à Neotericis dicuntur, innituntur; Verùm de hac profundiſſimâ indagine fuſiùs egimus *lib. 2. De lue Venereâ cap. 3. De luis Venereæ eſſentiâ*, quæ etiam ab externâ propagatur labe, tantæ conſequentiæ materiam, & à nemine, quem ſciamus, hactenùs pro dignitate examinatam expoſuimus.

Sufficiat hìc ſcire ſcabiem ſuum habere in cute hoſpitium, in qua apparet, ejuſque materiam nullibi in corpore, præterquàm in ipſâ cute produci, in qua quicquid à partibus internis, licèt perfectiſſimum emandatur, vitium contrahit, & in ſcabiei materiam ſubſtituitur. Ichor, vel halitus in ſcabioſo corpore, linteo, ſuppellectile infectâ progredientes ſale acido ſubtiliori imbuti, ſanæ cutis poris adhærentes, vel impingentes, eos obſtruunt, & ità inficiunt, ut laudabile ab internis partibus nutrimentum in cute emandatum ſenſim in ſuam indolem tranſmutent exotici fermenti inſtar, & per mirabile rete, id eſt per univerſam cutis texturam ſeſe diffundunt, non aliter ac amphora una aceti vini dolium in acetum convertit, vel paſtæ fermentatæ uncia una ſenſim quantavis azimæ pondera in fermentatam tranſmutat.

Pro cutis texturæ, & ichoris acredinis diverſitate nunc humida, nunc ſicca emergit ſcabies; nàm ſi laxior erit, & particulæ acriores, dicetur humida, & ichoroſa cum materiâ purulentâ, &

& sæpè ab erosis vasis sanguiferis cruenta: si cutis tortura erit densior, seu strictior, appellatur sicca cum squamis majoribus, vel minoribus, ob diversorum vasculorum adesorum multitudinem, & materiæ viscjditatem, cum pruritu, ac ardore, decidentibus pustulis novæ succedunt.

At dices, aliquandò à pravorum humorum redundantiâ absque contagio externo pustulæ pruriginosæ in cute producuntur: datur itàque casus, in quo è profundis corporis partibus scabies producitur in cutis superficie.

Concedimus libenter produci posse pustulas pruriginosas in cutis superficie à pravâ succorum illuvie in corpore stagnante; attamen pustulæ hoc modo productæ contagium non habebunt, quod est scabiei proprium, stabunt tales pustulæ sine contagio sub alio nomine, nàm vel sub epinyctide, vel esseris, vel sub herpete simplici, vel miliari, vel esthiomeno militabunt, & distinctis remediis ab iis, quæ scabiei conveniunt, curantur.

Iterùm dices, multa corpora lue Venerea contaminata in scabiem Gallicam proruunt, quæ contagiosa est, attamen à corporis penetralibus originem ducit.

Respondemus, quod contagium Gallicum adhuc ab externo concipitur, estque scabiei contagio analogum, ac propterea licèt à corporis penetralibus in cutem feratur, postquàm cutem contaminavit, veram scabiem ibi produxit proprio fomite subsistentem, quæ nullo modo conservatur ab humoribus è corpore emergentibus, sed producto proprio, quod experientiâ convincitur; nàm iisdem remediis externis, quibus curatur scabies non Gallica, curatur & perfectissimè scabies Gallica absque eo, quod virus Gallicum intra corpus diffusum habeat, externis remediis.

Dices tertiò, vel dandus erit in scabiei contagio processus in infinitum, vel aliquandò absque contagio externo hic morbus incepit ex humorum vitio in corpore gliscentium: non implicat ergò ex internorum succorum vitio scabiem produci posse.

Respondemus verum esse aliquandò scabiei contagium humorum internorum fuisse productum in cute, attamen postquàm productum fuit, ut conservetur, internis vitiosis non indiget succis, sed materiâ propriâ perseveravit; idque nunc etiam accidere potest, & in hoc casu duobus laborabit morbis æger, vitio scilicèt internorum succorum, & scabie occasionaliter tantùm à dictorum succorum vitio productâ: nàm potest medicus internos succos vitiatos appropriatis pharmacis purissimos reddere, attamen perseverabit scabies; contrà potest scabiem specificis in cute perimere, vitiosis remanentibus in corpore succis. Scabies itàque cutis est tantùm morbus fermentalis per contactum in sanum corpus se insinuans.

*Prognosis.*

Scabies non tàm perniciosa est, quàm molesta, tamen ob ingentem pruritum non tantùm molestior est, verùm & omnibus invisissima, quia per contactum in sana se propagat corpora. Nec per se lethalis existit, imò medicorum vulgus, quos stolida sequitur plebecula, scabiem bonam esse, & salutarem, ut signum, nàm multos morbos curat, & ab aliis præservat, quatenùs sanguis liberatur ab impuritatibus; malam esse, ut causam, quatenùs pravos succos in massâ sanguineâ abundare perperàm credit: nihilominùs semper tuta non est, si enim ob hominis ignaviam, vel pusillanimitatem non abstergatur, & diù duret, contumax, & curatu difficilis evadit, crustosa fit, & temporis tractu in lepram degenerare potest. Inter scabiei species difficiliùs sicca curatur, quàm humida. Pessima quoque scabies est, si caput obsideat. Qualiscumque itàque sit, spernenda non est, sed sedulâ curâ vel ob deformitatem, vel quia invisa, tollenda est; neglecta enim in lepram, & ulteriùs degenerare potest: verùm in scabiei ablatione post inunctionem, vel ablutionem vestes mutari, vel saltim optimè ablui debent, nàm fermentum vestibus adhærens, si adhibeantur, scabiem recidivare facit.

*Curatio.*

Rectam victûs rationem præscribunt vulgares, & à cibis humores adustos, & salsos generantibus obstinendum, ut sunt salsa, acria, amara, olea, & oleaginosa; contrà verò cibos boni succi assumendos præcipiunt. Generaliùs abservant, ut cibi, qui scabiosis exhiberi debent, elixi potiùs, quàm assi, aut frixi sint; assa nàmque & frixa acriorem, & sicciorem præcipuè generant humorem.

Deindè humorum acrimoniam temperant, & præcipuè hepatis intemperiem ad naturalem deducunt symmetriam, ne salsos, acresque gignat humores; quos præparant *syr. de cichor. lupul. fumar. simpl. viol. de endiviâ.* Quibus ritè præparatis, & temperatis, scabiosum purgant corpus *syr. de fumar. mai. de Cichor. Nic. cum rhabarbaro, confect. hamech, diacatholic. dissolut. in decocto epithymi, polyp. quern. & fol. sen. or.* Purgato corpore sanguinem ex cubiti venâ profundunt.

Verùm inutilia sunt, quæcumque pro scabie curandâ intrò assumuntur, & hodierni medici insaniunt in exhibendo scabiosis mille syrupos, quos refrigerantes existimant; imaginantur enim ob hepatis calorem scabiem concitari: undè decies sanguinem mittunt, vigesies syrupis magistralibus purgant, centies decocta ex lignis, & radicibus propinant, verùm scabies semper magis, atque magis insulsam,

insulsam eorum medicinam ridet, nosque ipsos ridemus. Helmontius cùm scabiem ex chirothecâ scabie infectâ contraxisset, per reiteratas purgationes, & phlebotomias, adeò macilentus, raucus, & laxus evasit, ut vix stare potuerit, nihilhominùs scabies invicta permansit. Ne universalium remediorum, quæ vocant, nos ignorantes existiment potiùs, quàm quod ad curandam scabiem aliquid faciamus necessarium; scabiosos hoc modo purgabimus:

℞. *Seri lactis lib. j.*
*Ac dum fervet, injice.*
*Sen. or. ℥. j.*
*Cinnam. contus. ℨ. ij.*

*Ferveat parùm, aufer ab igne, & f. colatura,* quam scabioso propina.

Sanguis quoque unâ vice detrahi potest, nàm licèt non juvet, nocere tamen non potest, & detrahitur ad gerendum vulgi, & vulgarium morem. Pro syrupo quotidiano hic universaliter propinatur:

℞. *Cons. Viol. recent. ℥. ij.*
*Infundantur in aqua Cichor. lib. ß.*
*Asperge spiritûs vitriol. ℨ. j,*

*stent per noctem, manè f. colatura,* quæ integra propinetur.

Solent vulgares in scabiei curatione antequàm ad topica deveniant, *sulphur crudum in syrupo de acredine citri* propinare, quandòque *ad viperarum pulveres*, & tandèm *ad decocta, & stufas* devenire. Cœterùm scabiosis imponunt, si ad specifica contagium in cute necantia non deveniant.

Tandèm ad inunctiones pro corporis affecti ratione deveniunt, quibus humores summæ cuti adhærentes discutiunt, & innumera unguenta, & linimenta præscribunt, ut

℞. *Butyr. rec.*
*Terebinth. ana ℥. iv.*
*Ol. ros.*
*Myrtin. ana ℥. j.*
*Vitell. ovor. num. ij.*
*Ceruss. ℥. j.*
*Salis ℨ. ij. m.*

Vel

℞. *Terebinth. lota in aquâ scabiosæ ℥. ß.*
*Ol. ros. ℨ. vj.*
*Butyr. recentis,*
*Axungiæ porcin. ana ℨ. ij.*
*Salis ℨ. ß.*
*Lithargyr. ℨ. j.*
*Vitell. ovor. num. ij.*
*Succ. limon. ℨ. ß.*
*Ceræ q. s. f. Ung.*

Pro robustis in confirmatâ scabie fortiori utuntur linimento, ut

℞. *Sulph. ℥. ß.*
*Nitri ℨ. j.*
*Ol. ros.*
*Nucum ana ℥. j.*
*Succ. limon. ℨ. ij. m.*

Vel

℞. *Succ. lapathi acut. ℥. j.*
*Sulph. citrini ℨ. iij.*
*Styrac liquid.*
*Farin. lupinor. ana ℨ. ij. ß.*
*Ol. ros. q. s.*
*Ceræ parum. f. Ung.*

Vel

℞. *Butyr. sine sale ℥. iv.*
*Terebinth. ℥. j. ß.*
*Sulph. ℨ. ij.*
*Salis ℨ. ß.*
*Vitell. ovor. num. ij. m.*

Si scabies erit sicca, sequens com-

commendant, ut

℞. *Cerussæ,*
*Amyli,*
*Rad. anchusæ ana m. j.*
*Ceræ, ol. ana ℥. ij. m.*

Si verò ficca, ut

℞. *ol. rosi*
*Laurini ana ℥. j.*
*Nitri,*
*Sulph. ana ℥. j.*
*Styrac. ℥. ß.*
*M. f. linimentum.*

Vel

℞. *Styrac. liquidæ ℥. j.*
*Terebenth. lotæ.*
*Butyr. loti ana ℥. ij.*
*Succ. limon. ℥. j. ß.*
*Ceruss. lotæ ℥. j.*
*Salis ℥. ij. m. f. Ung.*

Cœterum, errant vulgares in horum medicaminum compofitione, fal admifcendo, cùm utplurimùm fcabies à falfo humore producatur, igitur contrariis curanda eft, extinguendo fcilicèt falfum fermentum. Suademus igitur, ut loco falis fulphur fubtiliter tritum, aut pulverifatum adhibeant, quod fummoperè fermenta fine dolore extinguit; fulphur enim ignem non expertum alkalinum eft, & porofum, in quo omnia fcabiei fpicula obtunduntur, & extinguntur: fal verò non folùm pruritum adauget, fed etiam fi præfens non fit, ipfum excitare valet, & confequenter majorem quoque caufabit affluxionem.

Nullus eft morbus tot remediis refertus, quot fcabies, nullus hommunculus, nullaque fœmella reperitur, qui pro fcabie curandâ aliquo non polleat medicamento, feu arcano, cùm pauci extent, qui eâ non laborârint; verùm hæc medicamenta localia externa talis energiæ effe debent, ut acidum temperent, immutent, extinguant, vel fal acidum in cutis poris impactum diluant, & fimul fuccum coagulatum refolvant, abftergantque. Hujus indolis ad fcabiem eft fulphur ignem non expectum, non ob adjunctum fpiritum acidum latentem, fed ob reliquam fulphuris fubftantiam, quæ faturata non eft tantâ acidi quantitate, quin ei facilè poffit longè plus adhærere falis accidi in fuabie peccantis. Hujus, & maximæ authoritatis eft Mercurius magnus ille acidi falis ftrenuus domitor, hinc plurima contra fcabiem linimenta conficit, in quibus pro bafi feipfum agnofcit vel meteorizatum, vel præcipitatum album, viridem, incarnatum &c. prout fcabies fuerit pertinacior. Selectiora, nobiliffima, & quæ nos experientia docuit, ac quibus familiariter utimur felici eventu pro hoc diro cutis contagio percurando adducemus.

Juxta fcabiei, & patientium conditionem hæc adhibemus medicamenta, nàm fi fcabies recens fit, vel patiens puer, vel delicatus lenibus, fi verò robuftus, vel fcabies pertinax efficacioribus, & validis utimur. Sequens modus nobis eft familiaris, qui paucis diebus fcabiem abigit, cutemque lævem, & pulchram reddit:

℞. *Axung. porcinæ q. pl.*
*M. cum ol. tart. p. d. facto,*
*Donec f. ung. acre,*

Quod

quod gustu deprehenditur. Hoc unguento inunge partes scabiosas mane, & vesperi.

Vel

℞. *Sulph. flavi, &*
*Bacc. lauri ana q. pl.*
*F. pulv. subtiliss. cui adde*
*Ol. olivar. q. s. &*
*Pulv. hellebori alb. parum;*
*ut f. Ung. molle*

Locis scabiosis inungendum.

Vel

℞. *Ung. enulat. sine merc.* ℥. iv.
*Pulv. sulph.* ℥. ß.
*Ol. tart. p. d. q. s.*
*M f. Ung.*

Vel

℞. *Ol. nuc. jugland.*
*Sulph. ana* ℥. j.
*Succ. apii q. s.*
*F. Ung. s. a.*

Vel

℞. *Aqua calcis vivae* ℥. v.
*Sp. Vin. camph.*
*Matricalis ana* ℥. j.
*Tinct. myrr.* ℥. iij.
*Ol. tart. p. d.* ℥. ß. *m.*

Pro delicatis aulicis, & virginibus varia smegmata, & sapones odorati parari possunt, quibus scabies abluatur, & abstergatur, ut

℞ *Saponis Veneti* ℥. j.
*Styracis calam.*
*Lapid. medicamentos. ana* ℥. ij.
*Rad. ireos florent.* ℥. j.
*Pulv. santal. alb.* ℈. ij.
*Nuc. mosch.*
*Cinnam. ana* ℥. ß.
*Asa dulcis* ℈. ij.
*Caryophyll.* ℈.
*Mosch. gr. iv.*
*Ol. tart. p. d. q. s.*

Solet quandoque sulphuris putor multis displicere, quia scabiosos indicat, ideòque sequentem docemus aquam nobilissimam, & odoram, quæ tribus tantum vicibus aspersis pustulis, omninò abscedunt, nec amplius recidivam patiuntur:

℞. *Aquar. ros. alb. &*
*Flor. aurantior. ana lib.* j. ß.
*Merc. dulc.* ℥. ij.
*Merc. meteoriz.* ℈. j.

*Dictos mercurios simul opt. m. deindè in aquam rosarum, & aurantiorum indantur, & per levem ebullitionem solvantur.* Hac aquâ cum linteo madefac eas partes, in quibus pustulæ sunt frequentiores, quolibet die unâ vice per tres dies, & curata erit scabies; advertendum tamen est, ut hæc aqua nec in os, neque in oculos, ac pudenda cadat. *Aqua mortua* quamcumque manuum, & pedum scabiem simplici illinitione perfectè curat.

Vel

℞. *Sulph. viv. opt. pulv.* ℥. j.
*Zinzib.* ℥. ij.

*misceantur cum butyro recenti, vel axungiâ recenti; adde*
*Merc. præcipit.* ℥. j.
*M. & f. ung.*

quo inunguntur manuum, & genuum juncturæ.

Vel

℞ *Aquæ calc. viv. lib.* j. ß.
*Infunde sulph. pulv.* ℥. j. ß.

*ebulliant invicèm aliquantulùm*, hac aqua eluantur membra scabiosa, & evanescet scabies. Quòd si fuerit ferina, tunc loco sulphuris aquæ calcis addatur mercurii dulcis ℥. iij. qui estò in hanc aquam præcipitetur, tamen eodem impregnata erit.

Vel

℞. *Ung. alb. camph.* ℥. j.
*Merc. dulc.* ʒ. iij.
*Lact. sulph.* ʒ. j.
*M. & cum suff.*
*Ol. Nicotianæ f. linus,*

quo manum, & pedum articuli inungantur.

Si unguento uti voles, hoc præstantissimum concinna:

℞. *Ol. rof. vel*
*Comm. lib.* j.
*Ceræ alb.* ℥. iij.
*Ceruss. lot.* ℥. v.
*Album. ovor. num.* iij.
*Sulph. viv. pulv.* ℥. ß.
*Merc. Meteoriz. &*
*Camph. diss. cum aquâ rof. an.* ℥. ij.
*M. f. Ung. s. a.*

Hoc utere, ungendo partes pustulosas per sex dies unâ vice quolibet die.

Tandem unguento scabiosos non defraudabimus mirabili, quod non solùm simplicem scabiem, sed etiam Veneream, & contumacem, ac veluti in lepram degeneratam exterminat, & radicitùs curat. Hoc Unguento multis elapsis annis plusquàm ducentos milites Hispanos ferè leprosos in Nosocomio Sancti Jacobi Hispanorum, Neapoli curatos vidimus, sic illud paratur:

℞. *Terebinth. Venet. lib.* j.
*Ceruss. lotæ lib.* j. ß.
*Ceræ alb.* ℥. iv.
*Ol. comm. lib.* j. ß.
*Adipis porcin. lib.* j.
*Merc. sublimati, &*
*Merc. viv. ana* ℥. ij.
*M. f. Ung. s. a.*

Hoc ter, aut quater inungantur ægri, & perfectissimè sanati erunt.

Verùm in hujus unguenti præparatione advertendum est, mercurium vivum, & mercurium sublimatum tamdiù in mortario lapideo cum pistillo ligneo simul misceri debere, donec vivi mercurii nullum appareat vestigium; tunc massa illa redditur dulcis. In hanc massam ambo redacti mercurii hujus unguenti compositionem ingredi debent, aliter ptyalismum excitant, ut multoties nos observavimus, & tunc scabiosi regendi sunt, ut hydrargyro inuncti, aliter propter horrenda *lib. 3. De lue Venereâ* descripta accidentia vitæ perniciem subirent, ut in quodam studioso observavimus.

In scabie persanandâ commodissimus est Balneorum mineralium usus, inter quæ salina, vitriolata, aluminosa, & nitrosa, sed præ cœteris sulphurea omnibus palmam præripiunt, quorum usus præcipuè in scabie siccâ utilis est; eapropter aqua sulphurea, quæ fluit sub albis Puteolorum montibus, à parte lacûs Aniani, dicitur *Aqua Bulle*, vulgò di *Pisciarello*, hujus lotione quælibet scabies curatur, licèt à suo fonte in alium transportetur locum. *Balneum quoque Petræ, Subveni homini, Solis & Lunæ, ac de Fatis* in Neapolitano, Puteolano, & Bajano, tribus lotionibus in eorum fontibus peractis, quemlibet scabiosum perfectissimè curat.

Verùm quia ista balnea mineralia non ubique extant, alia arte parari, & pro iis substitui possunt, quæ detergendi, cutis poros extergen-

tergendi, atque purgandi facultatem habent, ut

℞. *Sulph.* ℥. ij.
*Bituminis* ℥. j. ß.
*Salis armoniaci m.* j.
*F. pulvis,*

*qui in aqua calentis balneum conjiciatur.*

Vel

℞. *Salis armoniaci lib.* ß.
*Aluminis* ℥. iij.
*Vitrioli* ℥. iv.
*Tartari, &*
*Nitri ana* ℥. ij.
*Contusa conjiciantur in balneum.*

Vel parari etiam potest balneum compositum ex vegetabilibus copiosè incoctis in aquâ simplici, vel aquâ calcis, vel sero lactis, vel tenui vino, in tantâ quantitate, ut sufficienter æger balneari possit, ut

℞. *Herbar. scabiosæ,*
*Saponariæ,*
*Agrimoniæ,*
*Origani,*
*Nepethæ ana m.* iij.
*Radic. bryoniæ,*
*Cucumeris agrest.*
*Aristolochiæ,*
*Hellebori nigri,*
*Lapathi acuti ana* ℥. iij.
*Fol. Nicotianæ,*
*Helenii,*
*Lauri ana m.* j.
*Bacc. lauri* ℥. iv.
*M. pro balneo.*

Sic etiam insessus ex iisdem vegetabilibus componi possunt. Scabioso post egressum ex balneo, detersâ benè cute, fieri inunctio cum *unguento ex oleo Nicotianæ, & oleo tart. p. d. cum balsamo sulphuris.*

Nonnulli de quadam scabiei specie mentionem faciunt, quam volaticam appellant, propter subitam ejus per universam cutem distributionem, sic sæpè per unicam noctem malum hoc serpere visum est per universum corpus, ita ut volando, quasi illud occuparet. Verùm hæc scabies volatica neutiquam curari potuit eo modo, quo scabies, vel sanguinis efflorescentia alioquin curatur, & sæpè ad internecionem usque malum invaluit, respuendo omnes medicinas tàm internas, quàm externas, quæ peripheriam inungunt, solùm hoc arcanum finem malo imponit:

℞. *Sang. recentem in partu*
*Ex utero elapsum cum totâ*
*Secundinâ, vel aliquotâ*
*Ejus parte,*

& universum lotum affectum ablue. Raro semel, atque iterum id repetendum fuerit, & protinùs scabies volatica, quasi mortua cadet.

---

## CAP. XXII.

### *De Leprâ.*

LEpra eandem meruit nomenclaturam apud omnes nationes, estque affectus cutaneus, extrinsecùs cutem invadens, forisque incipiens, & introrsùm pergens, contra aliarum plerarumque ægritudinum naturam, quæ intrinsecè in continentibus, vel contentis figunt primordia, tandèmque foràs ad peripheriam serpunt; ità enim ordinario motu

semper natura laborat, ut vitiosos succos vel per vomitum, secessum, urinam, vel hæmorrhagias, vel transpirando per cutis poros expellat. Affectus cutanei sunt scabies, psora, lichenes &c. quorum lepra abominabilissima, & nocentissima est, quæ exteriùs in cute inchoat, & introrsùm graditur.

Lepra duplex est, nempè Græcorum, & Arabum; Græcorum lepra est etiam affectus cutaneus valdè pravus, nempè scabies pariter horribilis, & ægerrimè curabilis, ac totam cutem occrustans, seu crustâ quasi unâ contiguâ obducens, quæ vulgò Psora vocatur: Alii tamen impetiginem, si sit deterrima, & in summo gradu pro Græcorum leprâ habent, in qua cutis in habitum mutatur præternaturalem, cum asperitate, pruritu continuo, dolore, & squamarum decidentiâ, cutis fissione, plerùmque corporis exesione. Arabum verò lepra est morbus ille, quem Græci elephantiasin, vulgò Sancti Lazari morbum appellant, de qua sequenti capite tractabimus.

*Signa.*

Infallibile lepræ signum erit, dùm cutis, vel in universo corpore, vel in aliquâ ejus parte non pustulosa, sed squamosa apparebit, & hoc est ejus peculiare signum. A scabie incipit, & adhibitis pro scabiei curatione remediis, non solùm non curatur, sed pertinacior evadit, nàm lepræ fermentum cùm in cutis superficie non sit, sed sub eâ profundiùs serpat, scabiei remedia, quæ non ultra cutis superficiem se diffundunt, illud extinguere nequeunt. Leprosorum sudor est fœtidus, & malum minùs remediis cedit. Est nimirùm cutis aspera, arida, & sicca, adest pruritus, & seu scalpentibus, seu non scalpentibus quædam corpora squamas piscium referentia decidunt. Evenit lepra non solùm in partibus corporis externis, sed etiam in internis visceribus, ac tùm ex putenti anhelitu, ex fœditate coloris, & ex scorbuto in internis lepram esse dignosces.

*Causæ.*

Pro materiali lepræ causâ atrabilarem succum vulgares assignant à calidâ, & siccâ hepatis, vel lienis intemperie provenientem, qui ad corporis periphæriam detrusus lepram efficit. Verùm has nænias bardis relinquimus medicis humoristis, qui intellectum habent limitatum.

Pro lepræ causâ materiali dicimus esse nutrimentum, quod in corporis superficie ob impressum fermentum leprosum non resolvitur, sed fermentescit, acescit, & ex volatili fit fixum, & natura illud resolvere nequit. Huic nutrimento in corporis periphæriâ fixato, dùm sanum nutrimentum salsum, ac volatile in superficie advenit, & fixatum illud attingit, illicò acescit, & in illius fixati naturam fixatur, juxta illud commune inter chymicos adagium: *Omne volatile*

*volatile agens supra fixum, fixatur.* Sic vini spiritus, si cum sale tartari misceatur, pro eâ parte, qua sal est, in sal tartari transmutatur. Sic spiritus salis communis, si cum sale communi misceatur, in sal fixum transmutatur. Hic succus nutrimentitius, qui in halitus, & effluvia post vitæ sustentationem resolui debet, est de salis indole, quòd si propter impressum fermentum, secundum naturæ leges non resolvatur, acescit, fixatur in fibris, & in squamas degenerat. Eodem ferè modo est scabiei, & lepræ genesis, & sæpè à pruritu per scabiem ad lepram fit transitus: est nàmque lepra scabies in summo gradu exaltata, & à scabie solùm effectûs vehementiâ, & subjecto differt; scabies summam depopulatur cutem, in qua pustulas producit, quarum scalptione quædam corpora furfuracea decidunt, & cum iis, etiam varii ichores, & excrementa saniosa emanant, ejusque materialis causa est ichor tenuior; lepra non solùm cuticulam, cutisque profundiora polluit, & lacerat, sed & usque in subjectam pinguedinem suum diffundit contagium, quam depascitur, & ob sal acrius, & abundantius intimiùs penetrat, undè fit contagium in pinguedine, quod serositatem corrumpit, & in cutis superficie in squamas expellit.

### *Prognosis.*

Rarus nunc hodiè morbus inter nos lepra est, ac semel hactenùs illum observavimus in quodam Abbate, qui quolibet die è totius corporis cute squamas usque ad trium librarum pondus abstergebat, pruriginoso non vexabatur sensu, sed cutem veluti sensu privatam se habere dicebat. Difficile, & contumax malum est, & nisi ipsi maturè succurratur, in elephantiasim migrat. Morbus est contagiosus plusquàm scabies, & facillimè leprosa fermentatio sanis communicari, & inspirari potest ab aliis leprosis per conversationem, vel cohabitationem in eâdem domo, compotationem ex iisdem cantharis, vel condormitionem in eodem lecto, vel in quo anteà leprosus dormierit, vel ullis indutus fuerit vestimentis, talibusque vel aliis utensilibus postmodùm alius inscienter utatur, talia nàmque vaporem aëreum, impressionemque odorativam combibunt, diùque retinent, & dudùm pòst ad alios transferunt, ità ut tali conceptâ aëreâ contagione extensivâ aliam dispositionem affatim fermentari possint.

### *Curatio*

Rectâ victûs ratione institutâ; & vitatis illis cibariis, quæ atram generant bilem, corpus evacuant vulgares *syr. de fumar. mai. confect. Hamech, pilulis de lapide lazuli,* & cœteris vulgaribus pharmacis hepatis, & lienis intemperiem emendantibus; deindè materiam cutem obsidentem medicamentis digerentibus, & detergentibus tollunt, & quia lepra summa est

scabies, eisdem, quæ scabies, medicamentis, postulat, sed saltim fortioribus utuntur.

His nihil proficientibus, *viperarum trochiscos* diù propinant, postmodùm *salsaparillæ, & ligni guajaci decocto* sudores provocant, quòd si obstinatior semper eadem perseveret, ad diuturnum *seri lactis usum* descendunt, & tandèm *dulcia balnea, & sulphurea* usurpant, ità ut bis dulcia, & quater sulphurea commendent. Si malum omnibus his reluctetur, omni salutis spe ægrum destitutum, & conclamatum derelinquunt. Sunt reverà hæc præsidia vulgaria, quibus lepram curari impossibile est, vana, licèt iisdem multum spei collocent, tamen id præstare posse non videntur, ut nos quotidiana docuit experientia.

Integra lepræ curatio non fit nisi arcanis, & præcipuè Paracelsi, quæ integrum mundificant corpus, à partibus spermaticis impressa abstergunt contagia, ulteriorem succorum coagulationem sistunt, & omnimodam acescentiam prohibent. Hæc sunt *Tinctura Cili, mercurius corallatus, tinctura coralliorum, & genuina* iisdem pollet virtutibus. Quicquid tamen fit de his arcanis, lepra internis semper curanda est remediis, non autem externis, estò ab externis partibus ad internas progrediatur, ac proindè necessaria sunt purgantia, & specifica purgantia sunt *Arcanum corallinum, pilulæ antimoniales*, quæ per secessum tantùm purgant, *Manna mercurii &c.* Interdum purgantia reiterentur pro ægri, & morbi naturâ. Sanguinis emissionem repudiamus, quia causam tollere non potest, sed sanguis, spirituosiore ejus parte ablatâ, reliquus crassior evadit. proscribimus etiam tanquàm inefficaces cucurbitulas siccas, & scarificatas, fonticulos, hirudines &c. tanquàm à vulgaribus excogitata in ægrorum torturam. Quandòque sudores movere utile est, sed in principio difficulter erumpunt, ac proindè quacumque ratione provocandi sunt etiam per *laconicum cum spiritu vini, vel diaphoretico in peracutis.*

Specifica ad lepram, & paratu faciliora à viperis depromuntur, ac primò efficaces sunt *pulveres carnium viperarum*, horum recipe ʒ. j. & quolibet manè eum propinæ in vino generoso per annum integrum. Viperarum trochiscos communi artificio paratos, tanquam inutiles, & fraude plenos proscribimus, quia pro potiori parte ex bisco͡cto constant, & paucis viperarum reliquiis, non aliter ac si pane destitueremur, præbeant hos vulgares illis, quos in triremibus fames exercet.

Efficaciora sunt earundem viperarum jura consumpta, & credibile non est, quantùm non solùm leprosos, sed consumptos, ac senes reficiant, modus ea parandi talis est:

℞ *Duas Viperas, capitibus, & caudis amputatis, exuviis denudentur, & interaneis abjectis, contundantur, deindè minutim reponantur in vase vitreo, addendo pulv. nuc. mosch.* ʒ. j.

*Aqua*

*Aquæ fontis ℥. iv.*

*Vas optimè cooperi cum capitello sine rostro, & adaptetur in B. M. in quo per tres horas bulliant, frigescat deindè vas, & jus in eo conclusum à carne viperinâ fortissimè exprimatur,* & exhibeatur hoc bis in die per sex menses; nàm corpora non solùm à leprâ, & scabie mundat, sed sanguinem ab omnibus immunditiis liberat, vitale balsamum renovat, & rejuvenescentiam inducet. Multa ex viperis eliciuntur medicamenta, quæ non possumus non laudare, ut *bezoardicum animale*, *sal volatile viperarum*, *salia theriacalia &c.*

Verum arcanum, quod est à Galeno descriptum historicè, verè est leprosi contagii exterminativum; nàm sicut viperæ exuvias novo Vere deponunt; & leprosis, exertisque squamis mundantur: sic dùm in vino suffocantur, vim, & efficaciam vino imprimunt, qua in potantibus lepræ squamæ abstergúntur, & ejus fermentum annihilatur, modus talis est: *In vado vini generosi quatuor viperæ immergantur æstivo tempore, cùm magis irascuntur; ibique permaneant per sexaginta horas, tunc cùm vino suffocatæ, mortuæ erunt, abiice tunc illas, & vinum servas,* de hoc vino leprosus bibat per quatuor menses, & sanata erit lepra. Verùm hoc arcanum historicè à Galeno descriptum per accidens juvisse, & forsan pro leprâ scabiem feram acceptam fuisse creditur; nàm vipera per suffocationem non imprimit vino vitam, aliasque vitæ functiones, & ergò viva has exercet; mortua tamen his destituitur, & nihil in vino deponit præter cadaver; multùm enim mortuum à vivo differt, in junbus autem consumptis deponi ut humidum essentiale, & alkalia.

Inter specifica excellit Viridellus vulgaris ab Hartman. commendatus; cujus quidem præparatio est nulla, sed totum artificium in dextrâ exhibitione consistit, mundificato itaque corpore leproso, sic procede:

℞. *Viridelli* ℥. ij.

*diss. in vini lib.* x,

*posteà cola*, cujus vini cyath. ß. propina pro potu ordinario, sæpiùs in die, præstat vinum, quia vulgò putatur morbus frigidus, vel decoctum sassafras, chinæ, vel fragariæ, vel aqua communis, semper exhibe in potu, (curatio absolvi potest Viridelli ℥. j.) idque per septimanas tres, aut quatuor continua.

Multùm commendamus lignorum, & radicum decocta cum antimonio crudo incluso, & tandem lepræ curatio absolvi potest per mercurii inunctionem, ut nos pluries observavimus.

Post absolutam lepræ curationem solet interdùm cutis scabrities molesta remanere, sic enim posteaquàm ex penitioribus corporis partibus noxa contagiosa per specifica nobilia insensibilibus transpirationibus fuerit extrusa, sponte quidèm suâ tandem omnes squamulæ decidunt. Quòd si tamen exterior cutis durior, & scabra remanet: hanc imposterum inunctiones ex mollificantibus pa-

ratæ mitigant, & emolliunt, perfectissimam autem, & absolutissimam cutis lævigationem præstat inunctio ex oleo viperino, cui adjici potest viperæ cutis ob signaturam, quam cum morbo habet.

Advertendum tandèm est pro lepræ coronide, quòd interdùm fœdissimæ scabiei species occurrunt, quæ lepram abominabili mentiuntur aspectu, & à plebe, imò indoctis medicis pro eâ reputantur, & sic miseri tales scabiosi ab hominum consortio excluduntur, cùm tamen veri leprosi non sint.

## Cap. XXIII.

### *De Elephantiasi.*

QUam Arabes lepram vocant; Græci elephantiasim nominant, & triplici insignitus fuit nomine tumor hic, de quo ad præsens agimus apud *Galenum lib. de Tumoribus p. n. cap.* 15. hoc est elephantiasis, & elephantia, Satyriasis, & Leontisis, unumquodque horum tumorum nomen desumptum est à similitudine.

Appellatur autem elephantiasis ab elephante, ob similitudinem, quam hic morbus cum elephante habet, scilicet quòd sicut reliquas bestias vastitate superat elephas: ità ob morbi magnitudinem elephantiasis alios superat morbos. Vel quòd malum in crura serpens, efficit ea elephantis ritu ferè rigida, & inæqualia. Vel (& hæc est vera notatio) quòd membra; & cutis laborantium morbo tuberosa, callosa, scabra, flaccida, & rugis nigris, plicisque crustaceis inæqualia, ut elephantum reddantur.

Elephantia ab elephantiasi differt, significat nàmque istud nomen varicum speciem, seu affectum varicibus cognatum, in quo crus in tantam intumescit vastitatem, ut densitate, & colore, nec non difficili flexurâ elephantis crus æmuletur.

Satyriasis hoc malum, cùm incipit nominatur, eo quod hoc affectorum morbo vultus ità deturpatur, ut in monstruosam Satyrorum dictorum faciem reddatur; nàm elephantiasi laborantium labia fiunt crassa, nasus tumet, atque ideò depressus apparet, aures tabescunt, maxillæ rubore perfunduntur, in fronte hinc indè tumores, quasi quædam cornua apparent: estò alii eâ etiam de causâ Satyriasmon hoc malum nominari censent, quòd in hujus mali exordio ægri satyrorum more valdè libidinosi sunt. Diversam similitudinis rationem *Archigenes* refert, quia malæ faciei ejusdem cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus veluti convulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur: quemadmodum etiam ridentibus evenire solet, similitudine quadam ad Satyrorum picturas, quos ità nominatos putamus, quòd ore hiante, labiisque deductis, instar ridentium cantent, & ludant. Aliqui etiam tertiam nomenclaturæ hujus causam afferunt, scilicet quòd elephantiasi

tiasi laborantes satyris in Venerem propensione, & libidine sunt similes.

Leontiasis etiam nominatur; vel quòd sicut leo invictissimum est animal, ità hoc malum vinci non potest. Vel quòd hunc morbum patientibus circa frontem, & supercilia flaccidi tumores adeò eminent ad pellis flexibilis superciliorum, & frontis Leonis similitudinem, ut leonis aspectum mentiantur. Vel quoniam hoc laborantes morbo terribilem, & turpissimam habeant faciem, ut leonum instar aspicientibus panicum incutiant terrorem.

Tandèm nostris malum hoc vulgò appellatur Sancti Lazari morbus, quòd elephantiaci ità ulceribus scatent, ut Lazarus ille mendicus, cujus in historiâ Evangelicâ fit mentio, ulceribus plenus.

### *Signa.*

Plurima, ac varia sunt elephantiasis signa, nec omnia semper in uno occurrunt, præcipua autem sunt: Incipit plerùmque in fronte, vel facie, cujus color varius, ceruleus, seu Lazurius præcipuè elucet, ubi tubercula, & pustulæ rubræ apparent, quæ postmodùm ex rubro livescunt sub superciliis, circa aures, variisque in facie locis, nodique granorum instar duri, ac rotundi, qui postmodùm in totam corporis cutem disseminantur. Omnia foramina, & corporis aperturæ aliter figurantur, & contractiora evadunt, ut sunt aures, oculi, os vulva, & ani foramen, ea omnia rotundiora fiunt; narium enim foramina exteriùs resima redduntur, patula, & tuberosa, interiùs verò arctantur, & quasi per nares loqui videntur, & respiratio depravatur. Nasus valdè acuminatur, labia fiunt crassa, frons tuberosa, aures retortæ, venæ sublinguales varicòsæ, nigricantes, & tumidæ conspiciuntur, ac glandulæ linguæ circumjacentes tumores habent rotundos, scrofulârum instar, quæ suibus accidunt. Anhelitus fœtet, vox est rauca, clangosa, & obscura. Capilli capitis, pili barbæ, superciliorum, totiusque corporis excidunt. Caro musculosa inter indicem & pollicem absumitur, universi corporis cutis inæqualem contrahit scabritiem, subnigrescit, & maculosa redditur, demùmque fœdâ scabiosâ crustâ obducitur in modum pellis elephantum, undè prædictum nomen emanavit. Ungues finduntur, stupor adest in tibiis, & pedum suris, ità ut quamvis acu ibi pungatur, non sentiant. Idèm interdùm etiam in manuum, & pedum digitis evenit; in quibusdam etiam frigiditas, sensûsque privatio quædam percipitur; interdùm etiam ille stupor, & dormitatio, uti appellant, toti cuti, inter istos digitos usque ad brachium accedit, & à pede ad genua, & coxas usque se extendit, imò per universum corpus in elephantiacis, & aboletur, ac ut breviter dicamus, elephantiasis est veluti universalis, ac totius corporis cancer, univer-

ſam corporis cutem fœdâ cruſtâ obſerens, coloranſque in modum bufonum, vel herbæ lichenis quercubus innaſcentis.

*Cauſa.*

Elephantiaſis cauſa materialis ſuccus melancholicus à vulgaribus aſſignatur; generatur nàmque hic ſuccus melancholicus ex hepatis, & lienis intemperie calidâ, & ſiccâ, undè ſanguis, cœterique aduruntur humores, & ad cutem, tanquàm ad commune emunctorium à partibus internis rejecti hunc morbum cauſant. Prætereà etiam huc facit frequentior ciborum ſalſorum, acrium, craſſorum uſus, aër itidèm calidus, & ſiccus, ut teſtatur *Galenus* in Alexandriâ, ubi frequentior eſt hic morbus ob regionis fervorem, & victum incommodum incolarum, ut qui edant farinam elixatam, lentem, cochleas, & plura ſalita, & carnes aſininas, (melancholicum animal eſt aſinus) & alia quædam, quæ craſſum, melancholicum generant humorem. Ad eaſdem etiam cauſas pertinet melancholicarum excretionum retentio, uti menſium, hæmorrhoidum ſuppreſſio, ulcerum diuturnorum exſiccatio; humor enim talis, ſi diù in corpore detineatur, in dies pejor evadit, tandèmque malignitatem hanc adipiſcitur, & in corpore retentus in venis ſtagnat, ſanguiniſque maſſam conſpurcat.

Humoriſtæ unumquemque pertinacem affectum vanidis remediis reſiſtentem ſucco melancholico tribuunt; verùm, qui anxiùs rem aggreſſi ſunt, cognoverunt elephantiaſim à ſucco alimentitio polluto produci, qui inter fibras ſpermaticas, & carnes coadunatur, & coagulatur. Polluitur hic ſuccus à particulis terreſtribus, viſcidis, rimoſis quodam ſale fixo, & acri de indole acidorum prægnantibus, undè tumorum durities, & tenacitas, eorumque ut & ulcerum, & quandòque totius inſenſibilitas. Morbus hic inviſibiliter ſub cute, velut anguis ſub herbâ, latet, & introrſùm agit, undè in principio ſui ortûs cutis craſſior, durior, & aſperior ſenſim redditur, color faciei, & totius corporis lividus apparet, deindè hæ particulæ ſuccum nutritium, ſanguinem, cœteroſque ſuccos, omneſque partes continentes ad oſſium perioſtia uſque polluunt, & malum ad ſummum malignitatis gradum aſcendit. Hinc contentæ partes inter fibras ſpermaticas, & carneas contagio pollutæ, coagulatæ, & coadunatæ in carneam quandam ſubſtantiam flaccidam, veluti pulmonis illam extuberant, quaſi è latebris prodeunt, & partæ victoriæ prima vexilla in facie, ceu tenuiſſimâ cute amictâ apparent, poſtmodùm reliquis in corpore partibus mollioribus, & ſpongioſis potiuntur. Raró & ferè nunquàm in corporibus perfectè ſanis producitur morbus hic: frequentiſſimus tamen eſt in corporibus peſte, lue Venereâ, ſcabie, leprâ, ſcorbuto, aliiſque contagiis pollutis, vel nonnulli à primo ortu hujus morbi ſeminaria con-

contraxerunt, qui ex elephantiacis orti sunt parentibus.

### *Prognosis.*

Horribilis, & monstruosus est morbus, universum defœdans corpus, dolorosus tamen non est, imò si acu perforetur, penitus non sentit, etiam si acus ad magnam profunditatem adigatur, aut aqua fervens affundatur, non tamen si pars uratur, quòd indicium est, fibrarum nervearum partis materiâ viscidâ adeò infarctarum, & ab acido succo ita coagulatarum, ut spiritibus animalibus sensus primarii authoribus nullum ampliùs eum partibus liberum commercium, quod in totâ cute obtinet; tunc enim horribilior devenit, & faciliter in gangrænam, & sphacelum incurrit. Gravissimus est morbus, & curatu difficillimus, & non nisi in incunabulis, quanquàm cum difficultate, quia ejus primordia omnino sunt occulta; signa enim hujus mrobi in visceribus fientis vix sunt, sed mera facti, & ferè confirmati, quandò nàmque primum in cute ejus aliquid apparet, tùm morbus nequaquàm incipit, sed ferè in vigore est, exteriùs tamen in cute invisibiliter incipit, & introrsùm agit, tunc jàm multò difficilior, & periculosior est, quamvis spem omnem curationis nec dùm abjicere debemus. Confirmata elephantiasis, & inveterata curationem respuit, prout etiam hæreditario jure contracta.

Adeo contagiosus est coitus cum elephantiacis, aut cum eâ, quæ anteà cum elephantiaco rem habuit, ut elephantiasim pro lue Venereâ perperàm acceperit *Gabriel Falloppius*, cùm in utroque affectu idem sit inficiendi modus, sed de hoc fusius egimus *contra Falloppium lib. 1. de lue Venereâ.* Est adeò elephantiasis morbus contagiosus, ut hoc laborantes etiam ab hominum consortio separandi sint, & ad loca aprica, in quibus ipsi commodiùs, & sine aliorum periculo vivant, emandentur, quia virus elephantiacum aërem inquinat, qui inspiratione attrahitur ex membrorum fœtore, & vitiatâ spiritûs exhalatione. Undè antiquitùs, quia hic morbus erat frequens, non erat civitas, non oppidum, non pagus erat, qui pro elephantiacis nosocomium non haberet, quod Lazaret nominabant. Sic nunc in Germaniâ, in quibusdam regionibus frequentia sunt elephantiacorum Nosocomia; in Hispaniâ verò, & Aphricâ frequentiora, in Narbonensi Galliâ, & Aquitaniâ frequentissima.

### *Curatio.*

In recenti elephantiasi vulgares ante omnia vitiosos purgant humores, sed frustrà, nisi priùs talis instituatur diæta, qua non plures vitiosi cumulentur humores, sed potiùs vitium, quod in corpore, & humoribus est, emendetur. Diætam præscribunt refrigerantem, & humectantem, oppositam nimiùm intemperiei,

quæ est calida, & sicca quam temperant acetosâ, boragine, buglosso. Cibos præscribunt laudabiles, & coctu faciles, commendant carnes potiùs elixas, quàm assas. Prædicant hordei cremorem cum lacte amygdalarum dulcium. Interdicunt salsa, sale, & fumo indurata, frixa, adusta, aromatica, pisa, fabas, cæpas, allium, sinapi, carnes leporinas, cervinas, bubulas, suillas, pisces &c. quæ lentam, & viscidam habent carnem, & omnia quæ humorem crassum, melancholicum, & adustum generare possunt. Vinum prohibent, quia calidum, & siccum, timentque ne caliditas, & siccitas à vino augeatur, & in potu quotidiano ad sidera extollunt malorum dulcium maturorum succum, ac deindè optimè defœcatum, quia hic potus non tantùm elephantiacis convenit, sed etiam melancholicis, hypochondriacis, & aliis, qui jecinori, lieni, & mesenterio morbi causam præbent, utilissimus est; humorem nàmque temperat melancholicum, ejus vapores discutit, cor recreat, lætitiam generat, viscerumque siccitatem demulcet, & tandèm optimum præbet alimentum. Sed quia hic succus non semper, & ubique haberi potest, ejus loco aliis utuntur potionibus, inter quas:

℞. *Radic. cichor.* ℥. j.
*Uvar. passar.* ℥. iij.
*Glycyrrhizæ rasæ* ℥. ß.
*Corn. cervi*, &
*Sem. fœnic. ana* ℥. j.

*Coque in aquæ lib.* viij. *ad tertias ferè. Colatura condiatur syr. violar.* Pro tenuioris fortunæ hominibus *hordei aquam cum semine fœniculi* sustituunt.

His præmissis, venam secant; corpusque purgant *Syrupis magistralibus, confect. Hamech. diacatholic. cassiâ &c.* quos sæpiùs repetunt, diebus verò intercalaribus *cardiaca*, & malignitatem extinguentia usurpant. Quibus irritis, elephantiacum decoctis sudorificis, vel Thermis non defraudant. Verùm decocta sudorifica, & Thermæ valdè exsiccant, & sæpè plus noxæ, quàm utilitatis indè exigunt, cùm præcipuè in omni morbi tempore calor, & siccitas vigeat. Usurpant aliqui *aquæ dulcis balneum*, quod dicunt siccitatem temperare, excrementa discutere, & cutem laxare. Nec linimenta desunt, quibus elephantiacum inungunt corpus. Verùm imparia; & vana sunt vulgarium medicamenta ad tàm contumacem debellandum morbum.

Nonnulli vulgares nasutiores meditantes hunc morbum in calore, & siccitate consistere, pro optimo præsidio existimârunt elephantiacum refrigerare, & humectare, & quia omnem calorem, & siccitatem à testibus provenire asseverârunt, & considerantes hoc malum frequentiùs viros, quàm mulieres apprehendere, sanxerunt elephantiacum effœminare castratione; & sic facilè curari posse, quia testium ablatione corpus humectatur, & quasi effœminatur, & humiditas retinetur. Bardum

dum præsidium; quia ipsi bardi, imò testes, quasi mulieres ab hoc malo essent immunes.

Indicatio elephantiasis curativa est, ut succorum coagulationem, crassitiem, & viscid itatem inter fibras attenuemus, & resolvamus, ac particulas in remotissimis latebris impactas, & quasi incuneatas è suâ sede removeamus; acida salia obtundamus, ex corpore educendo, ac succum nutritium, aliosque succos contaminatos purificando, eisque naturalem consistentiam, mistionemque rest tuendo; & tandèm ulteriorem succorum tenacitatem, omnimodamque acescentiam prohibeamus, ac tumores jàm productos resolvamus. Verùm in morbo inveterato oleum, & operam perdimus: ast tentare licet remediis potenter incidentibus, attenuantibus, resolventibus, ac eliminantibus internis, nàm chirurgicis elephantiasis non obedit, imò horribilior, & monstruosior evadit morbus, si tumoribus ulcera superveniant, ulceratam itàque tanquàm cancrum totius corporis incurabilem esse censemus, & tunc lupi rapacis instar omnia membra devastat, & devorat, hinc bestia ista sævit in ossa, & sæpè manuum, & pedum digiti decidunt; imò quandòque nasus, & genitalia.

Quare institutâ victûs ratione, corpus purgetur *mannâ mercurii*, *mercurio laxativo*, *turpetho minerali*, quod juxta exigentiam repete, donec corpus sit optimè purgatum, postmodùm non desint arcana, quibus vis corpora renovandi inest, hujusmodi sunt *vulneraria potiones*, *genuina coralliorum tinctura*, *sal volatile cornu cervi*, *eboris succini*, *fuliginis &c.* Hæc namque mitiâ particularum terrestrium, & saturninarum concretiones dissolvunt; ulteriùs, quæ potentiùs acidum domant, & arcana restaurativa, & renovantia propinanda sunt, ut *antimonium diaphoreticum*, *mercurius diaphoreticus*, *bezoart. minerale*, *Joviale*, *Martiale*, *tinctura antimonii*; *oleum mercurii diaphoreticum*, *tinctura lunæ*, *auri tinctura*, *aurum potabile Anglicanum &c.* Opportunum est in elephantiasi *Mithridatium Cœleste Quercitani bezoardicum animale*, *& parata ex viperis remedia*, quæ suprà descripsimus; affinis est enim lepræ elephantiasis, sæpèque in illam degenerat. Verùm licèt lepra in elephantiasim degeneret, remedia tamen ex viperis desumpta non sufficiunt, ut multoties nos observavimus, quia lepra in pinguedinem usque suum diffundit contagium, elephantiasis verò in fibras spermaticas, carnes &c. polluit, pullulatque ab ossium periostiis pollutis, eapropter altioris gradûs, & activitatis medicamina exposcit, quàm viperarum remedia.

Semotis viperis, aliud altioris indaginis medicamen inquirendum oportet, hujusmodi erit *Magnus ille serpens*, *Mercurius* nempè, cujus ideò caduceus serpintiger pingitur; ex eo enim parata medicamina durum, & penitissimum hunc morbum radicitùs extirpare valent, ideòque remedia cuncta ex mercurio parato, quæ luem

veneream vel perfectè sanant, vel aliquo modo illius progressus sistunt, curant, sistunt quoque elephantiasim. Hujusmodi remedia sunt *turpetum minerale*, *suffumigium*, *inunctio*, *mercurius diaphoreticus*, *mercurius cum auro præcipitatus*, *arcanum metallicum &c.* de quibus de Lue Venereâ, quæ non secùs ac dictam Luem, elephantiasim quoque è corpore abstergunt.

---

## CAP. XXIV.

### *De Impetigine, & Lichene.*

Impetigo cutaneus est affectus, diciturque impetigo, quia cum impetu lædit, & nihil est, quàm scabies sicca, proferens pustulas, & squamulas siccas omnis saniei expertes. Impetigo suos habet gradus, cùm enim incipit, levem pruriginem, cutisque tantummodò ruborem infert, & simpliciter pruritus appellatur, cùm verò cum majori cutis desiccatione infestat, ità ut cuticula asperitatem contrahat, & in squamulas minutas, furfuris instar, hinc indè dehiscat, impetigo est, & si tunc negligatur, asperitas, & pruritus increscunt, latiùsque in superficie se propagant, unde à serpendo hic affectus serpigo nominatur. Vocatur etiam lichen, eo quod instar lichenis arborum exteriorem cutis superficiem occupat, & hinc indè serpat, ac cutem scarificet, imò etiam impetigo idem est, quod Græcis lichen; quandò autem admodùm fera est scabies, cutemque suffodit, arrodit, findit, & squamificat, tunc psora, & lepra Græcorum generatur.

#### *Signa.*

Impetigo, serpigo, & lichen sunt cutis affectus, & non tantùm in facie proveniunt, verùm etiam in aliis carnosis partibus, ut in collo, manibus, brachiis, &c. præcipuè tamen his, quæ nudum aëris attactum semper tolerant, ut facies, & manus, ubi primò quædam cutis scabrities nascitur, quæ pedetentim augetur, profundiùsque & latiùs serpit, ac cutem scabram, furfuraceam, & siccam reddit, demùm eam findit; ferè semper rotunda est, & in orbem serpit, cutis exasperatur, & rubet plurimis, & exilibus pustulis siccis, non tamen humidis, quæ pruriginem, & dolorem plerùmque inferre solet.

Duplex est impetigo, una recens, & benigna, in qua solummodò cutis per minimas pustulas exasperatur, rubet, pruriginem contrahit, & in orbe centrum paulò lævius habet, ac tardè serpit, altera contumax, & fera, in qua cutis non solùm magis exasperatur, sed exulceratur, ità ut pili erodantur.

#### *Causæ.*

Impetiginis causam dicunt vulgares esse humores biliosos, tenues, & acres, quibus pituita admisceri solet; lichenis autem ex iisdem acrioribus, & salsioribus pro-

produci, vel ex propriâ sui natura, quales sunt adusti, porracei, vel eruginosi, undè quò ad causas externas omnes illas agnoscit, à quibus humores prædicti vel impediri solent, ne foràs transpirent, sed ad corporis habitum protusi, eum exasperant, & superficialiter quasi exulcerant.

Pro nostrâ impetiginis, & lichenis sententiâ causam esse statuimus impeditam, in parte insensilem transpirationem, undè diaphoretica salia in parte fixantur, quæ natura postmodùm ad cutis periphæriam propellit, & calcis, vel aluminis instar in cute exsiccantur, ideòque scabra, & furfuracea redditur. Videmus utplurimùm hos affectus hyeme, & vere, ut *aph.* 20. *sect.* 3. *Hip.* innuit, dominari in constitutione aëris valdè siccante, qualis apud nos est Boreæ flatus; tùm enim disponuntur, qui humidam corporis constitutionem, cutem teneram, & mollem habent, & præcipuè illæ corporis partes, quæ nudum aëris attactum semper patiuntur, ut sunt facies, collum, & manus, his corripiuntur vitiis, quia cutis pori ab aëris frigiditate constipantur, & insensilis transpiratio, per quam diaphoretica salia detrudi deberent, intercipitur, & tunc cutis scabrescit, furfurescit, & secundum rugarum rectitudinem in varias dehiscit rimas.

*Prognosis.*

Hic affectus recens, & benignus non magni est momenti, & curatu facillimus, dummodò ab initio opportuna adhibeantur remedia, at si negligentiùs tractetur, vel antiquior, vel siccior fiat, eò deterior evadit, & ferior, & tunc curatu difficilior, præcipuè autem in facie, & capite diù persistens, facilè tandèm in lepram terminari poterit, quandò nimirùm in majores, & fœdas crustas, & squamas mutari incipit.

*Curatio.*

Primò victum humidum, & attenuantem præscribunt vulgares, quia passio hæc à siccis, & acribus pendere fatentur, quare evitari debent calida plus justo, & ficciora cibaria, ut sunt aromata, sinapi, cœpæ &c. deindè in miti, & recenti sanguinis missio, & purgatio locum non habent, quia levis est affectio; in diuturnâ verò, & ferâ locum obtinent, quia periculo non vacat, ac proindè plures ejusmodi vitiosos humores in corpore abundantes convenientibus medicamentis alterandos, & evacuandos instituunt.

Quantùm verò ad localia, mitem, benignam, & recentem sanant *salivâ jejuni hominis* assiduè illiniendo, ut & probant *liquorem exudantem ex lignis viridibus, dùm uruntur.* Itèm *parietaria foliis utuntur in aceto decoctis.* Laudant etiam *ammoniacum in aceto dissolutum, & parietariæ succo illitum.*

In diuturnâ, & ferâ impetigine ad validiora recurrunt abstergentia, ut *ad pulverem seminis sinapi cum oleo rosaceo, & sulphure communi*

*ni trito in linimentum redactum*, & illitum, vel ad sequens unguentum, ut

℞. *Terebinth. aquâ rosf. lota* ℥. j.
*Ol. ros.* ℥. ß.
*Pingued. porci* ℥. iij.
*Sulph. vivi* ℥. ij.
*Nitri* ℥. j. ß.
*Alum. facch.*
*Salis fossilis ana* ℥. j.
*Sem. staphidagriæ*,
*Lithargyr. ana* ℈. j.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*Ceræ q. s. f. Vng.*

Si his medicamentis malum non cesserit, & pars callosa evadat, excoriativis utuntur, & partem affectam ad cicatricem deducunt, vel *unguento de plumbo*, *de tutiâ*, *vel lithargyrio pluries loto.*

Impetiginis curationem instituimus medicamentis diaphoresim in parte impeditam promoventibus, fermentum exterminantibus, & affectam partem mundificantibus pluries repetitis, & quamvis levis sit, & per infectionem ab alio contracta, topicis sanari debet, undè vulgo præscribitur Butyrum Saturni, quod ità paratur:

℞. *Lithargyr. vel*
*Minii q. v.*

*reduc in pollinem, cui affunde acetum destillatum ad duorum digitorum supereminentiam in vase vitreo, stent simul per 24. horas, sed terrâ quaque horâ materiam agita, ut fundum petat, post residentiam, acetum stillatitium clarum per inclinationem separa, & serva,* deindè

℞. *Hujus liquoris part.* ij.
*Ol. amygd. dulc. part.* j. *m.*

*Guttatim oleum in vase plumbeo, vel æneo, & f. butyrum.* Verùm *Lac Virgineum* non tantùm in persanandis serpiginibus, impetiginibus, lichenibusque commodum est, verùm etiam accomodatissimum erit in cute perpoliendâ, manibusque lævigandis, facie detergendâ, lentiginibus delendis, & cutis infectionibus adimendis, quod hoc modo describitur:

℞. *Alum. crud.* ℥. iv.
*Decoquantur ad tertias in aquæ fontis lib.* ij. *posteà.*

℞. *Lithargyr. lib.* ß.
*Aceti vin. alb. lib.* j. ß.

*Decoquantur ad residuum lib.* j. *colentur, & commisceantur ambæ, aqua, & acetum, & spatulâ tamdiu agitentur, donec albescant.*

Summoperè herba *Lichen* (sic dicta) illita lichenes, & impetigines curat, sed ad hunc affectum sæpiùs in pueritiâ nostras, & alienas sanavimus impetigines, partem affectam illiniendo *Astulæ regiæ bulbi*, succo. Has etiam curat *infusio lapidis medicamentosi.*

Multa contra impetigines, & lichenes habemus experta medicamina, quæ omnia applicanti felici successu respondent, ut

℞. *Ol. ceræ* ℥. j.
*Ol. vitell. ovor.* ℥. iij.
*Ol. tart. p. d. m.*

Vel breviùs

℞. *Ol. tart. p. d.*
*Cum ol. ceræ ana*
*Diligenter m.*

Hoc enim lichenes, & impetigines optimè mundificat & curat

Vel

℞. *Ol. tart. p. d.* ℥. ß.

*Cam-*

*Camphoræ* ℥. j.
*Balsam. sulph.* ℥. ij. *m.*

Vel

℞. *Tinct. Sulph. &*
*Ol. ovor. ana m.*

Vel

℞. *Aquæ sperm. Ranarum* ℥ ij.
*Salis Saturni* ℥. j.
*Lact. sulph. q. s. m.*
*Ut f. linimentum.*

Si verò impetigo fera, contumax, & diuturna sit, valida requirit abstergentia, tunc

℞. *Ol. tart. p. d. lib.* ß.
*Merc. vivi* ℥. ij.

*Destilla per retortam, prodibit primò Mercurius, deindè aqua*, quæ impetiginem, & lichenes etiam contumacissimos curat,

Vel

℞. *Farin. Lolii* ℥. j.
*Sem. staphid. agriæ* ℥. ij.
*Spumæ argenti* ℥. vj.
*Cerussæ* ℥. ij.
*Plumbi usti,*
*Antimonii ana* ℥. j. ß.
*Pingued. Suillæ* ℥. j.
*Succ. scabiosæ,*
*Limonum ana* ℥. vj.
*Merc. viv. pingued. suillæ extincti* ℥. ß.
*Ol. vitell. ovor.*
*Ol. tart. p. d. ana* ℥. ij.
*M. f. linimentum.*

Hoc enim non tantùm recentem, & benignam, verùm etiam feram, & contumacem impetiginem, & lichenem sanat, sed etiam si à lue Venereâ ortum habeat.

*D. Caroli Musitani* Tom. I.

## CAP. XXV.

### *De Phlyctenis.*

PHlyctenæ, vel Phlyctides græcè appellantur, latinè autem dici solent vesicæ, seu inflationes, à mulierculis appellantur aqua calida, eo quod hujusmodi vesicæ repentè emergentes, tenui humore aqueo subflavo plenæ, & quasi destentæ, & bullarum aquosarum instar lucidæ sunt, hisque similes, quæ ab ignis ambustione, vel à ferventi aquâ, vel à vesicatoriis excitantur. A nonnullis etiam dici solent ignis sylvestris. Videtur hic affectus pariter quædam erysipelatis species, quia consimilem ferè emittit humorem, ut erysipelas exulceratum, qui cùm effluere cessat, vesiculæ, & pustulæ crustulis obdurescunt, & sanescunt.

Duorum sunt generum, quædam sunt mitiores, & benignæ; quædam contrà sæviores, & malignæ, ex eisdem insuper quædam sunt majores, quædam minores; quædam pauciores &c. Interdùm etiam cum febre contingunt, quædam sine febre infestant Aliquandò unius corporis, aliquandò alterius sunt.

*Signa.*

Ex dictis facilè discernuntur, nàm vesicæ iis similes, quæ ab igne, vel aquâ fervida excitantur, subitò erumpunt; magnum non

inferunt dolorem, estò ob humoris acrimoniam, & fervorem pruritum excitent, dùmque rumpuntur, subflavus, quem continet, paulatim effluit humor, crustæ obdurescunt, & decidunt. Phlyctenæ viris rarissimæ, contingunt autem fœminis, quibus menses non debitè purgantur, & id in manibus, & pedibus, sed frequentiùs in cruribus, & nonnunquàm infantibus per totam corporis periphæriam. Nonnunquàm privatim in oculi corneâ tunicâ minutæ, & exiguæ pustulæ, sive vesiculæ aqua repletæ erumpunt, phlyctenæ dictæ.

*Causæ.*

Afferunt vulgares phlyctenas à bile fervidâ cum pituitâ salsa admistâ originem ducere, vel demùm à quacumque causâ, quæ bilem, pituitamque plus justò aggregare potest sub cuticulâ. Alii ex vulgaribus causam continentem ponunt in sanguine nimis seroso, ac bilioso, qui à naturâ ad corporis superficiem demandatur. Sanguinem quoque menstruum cùm diutiùs retinetur, & postquàm biliosus evasit, similes sæpè tumores excitare docent. Si bilis fuerit simplex, vel cum pituitâ admista, phlyctenæ mitiores, & benignæ gignuntur; si bilis fuerit præternaturalis, & adusta, qualis est flava, porracea, cœrulea, æruginosa &c. tunc vesiculæ gignuntur sæviores. Sed relictis vulgarium ineptiis.

Dicimus succum nutrititium in partibus carnosis degeneratum phlyctenas excitare; & ob partium continentium robur, vel materiæ parvitatem evenit, ut quicquid in carnis substantiâ degeneratum est, foràs in cutis superficiem sub cuticulâ erumpat, & quia talis succus exaltatur, acre salinum exedens nanciscitur fermentum, quod sub cute hærens, cutem divellit, separat, & vesicas excitat tenui liquore repletas, qui substantialiter in escharoticum mutatur liquamen. Eapropter nisi vesicæ rumpantur, & hoc depleantur liquamine, ulcus exedens excitat, quod in herpetem transit esthiomenum.

*Prognosis.*

Phlyctenæ mites, & benignæ periculo vacant, & brevi tempore terminantur, nam duorum, vel trium dierum spatio majori ex parte durant, verùm nisi rectè curentur, aliquandò in herpetem degenerant; sævæ, & malignæ periculo non vacant, & præcipuè quæ ad sublividum, aut subnigrum vergunt colorem, tùm quia gravibus, & malignis adjungi febribus; tùm etiam quia prava, & maligna symptomata afferre, deliria scilicèt animi deliquia, syncopes, & pravas vomitiones, interdùm etiam in ulcera prava, & maligna degenerare solent.

*Curatio.*

Vulgares primò institutâ victûs ratione, qualem in erysipelate describunt, sanguinem de more mittunt, sed qua ratione, ipsos nescire

nescire credimus; deindè vitiosos præparant, purgantque humores. His universalibus præsidiis administratis, ad localia deveniunt, & quoniam hæ pustulæ erumpere incipientes, multùm prurigine molestare solent, linimentum ex *oleo rosaceo*, & *myrtino* probant. Verùm si pustulæ multò majores appareant, eas acu argenteâ pungere non incongruum existimant, ut ichor ille, quem continent, extrahatur, ne moram in affectâ parte trahens, eam ad exulcerationem perducat; postmodùm *unguento aureo*, *vel albo non camphorato*, *vel unguento de plumbo*, *vel minio* utuntur.

At si pustulæ prædictæ mali moris apparuerint, quas sævas, & malignas esse diximus, statim eas incidunt & ichorem, quem continent, extrahunt, & si pars pravum contraxerit colorem, in levioribus *Apostolorum unguento* utuntur, in gravioribus autem *unguento Ægyptiaco*, ut malum pejorent.

Si phlyctenæ mulieribus propter menstruorum suppressionem contingant, earum curatio fit per diuretica, & menses moventia, ut de menstruorum suppressione in morbis mulierum dicemus, procurando quoque congruam corporis evacuationem.

Si infantem phlyctenæ molestent, ejus nutrix *serum lactis* affatim bibat, & victu refrigerante nutriatur euchymo. Affectus locus sequenti inungatur medicamento.

℞. *Mucilag. sem. psyllii* ℥. j.
*Aq. ros.*
*Succ. portulac.* &
*Solani ana* ℥. j. *m.*

Et inunge. Vel in his tùm citò restinguendis, tùm curandis nihil potius est epithemate *ex lixivio forti cinerum fagi*, & *oleo lini ana*, *calidè confusis*, & *mistis facto*, ac deinceps cum laciniis loco dolenti applicato, sæpius reiterando, si *olei nucis* aliquid adjeceris, perfectior sequetur.

Quòd si exulcerentur, accipiunt *adipem suillum*, *liquefaciunt*, & *cum sufficiente quantitate spuma argenti minutissimè pulverisata efficiunt linimentum* pustulis his applicandum, cui & *sulphuris pulverisati parum addunt*, & sic efficacius reddunt.

Phlyctenarum curationem aggredimur, succum nutritium sub cuticulâ degeneratum resolvendo, & particulas acido-salinas temperãdo, & auferendo per cutis poros, undè diaphoretica pluries à nobis recensita ad cutis poros aperiendos commendamus, quæ utramque implent paginam, quòd si hic affectus vix absque topicorum auxilio evanescat, ut multoties accidit, tunc ad externa remedia confugimus, & partem vesiculis refertam illinimus *unguento parato ex radicibus oxylapathi in butyro cum vino albo coctis ad vini consumptionem*, & *oleo tartari p. d. s. q. commisto.* Vel utimur *unguento rosarum cum sale saturni*, *oculis cancrorum*, & *camphorâ admisto.* Multùm præstat in hoc affectu *lixivium ex cineribus pini*; absorbent hæc particulas acido-salinas, hinc omnia lixivialia aliis topicis palmam præripiunt. Nonnulli imponunt *lenticulam cum lacte coctam*, & *in pultem mollem redactam.* Quòd si præ-

dictæ vesiculæ non sponte rumpantur, vel graviter dolorem inferant, tunc perforandæ, & expungendæ sunt acu, ut omnis ichor exigatur, atque etiam leviter exprimatur, & si ante omnem liquoris flavi exclusionem rursus coëant, denuò aperiantur, & etiam exprimantur. Verùm post apertionem nullum majus est expertum à nobis remedium, quàm *liquor ille, qui ex cacao exprimitur*, dùm chocolata conficitur. Si adest simul inflammatio, tunc *unguentum diapompholygos cum camphorâ* sufficit, ut & omnia exsiccantia, in primis *emplastrum de lapide calaminari cum camphorâ, & oleo mastiches malaxatum, vel emplastrum fodicationum.*

---

## Cap. XXVI.

### *De Sudaminibus.*

SUdamina, Græcis Hydroa, aliis papulæ rubræ, mordicantes, sudorales, aut sudorosæ, quia post sudorem oboriuntur, sunt pustulæ in summâ corporis cute hærentes, milii granis similes aquâ plenæ, quæ cutem exasperant, vulgò hic Neapoli Migliarinæ vocantur. A Plinio sudorum papulæ appellantur. In nostrâ Calabriâ Vittanella nominantur, cùm harum papularum acies vitri instar luceat, malum pueris familiare. Dicuntur sudamina, eo quod post sudorem erumpant. Suntque utplurimùm papulæ rubræ mordicantes, & cutem reddentes pruriginosam nec non ulcerum modo exasperantes.

### *Signa.*

Sudamina signis non indigent, cùm ex suprà dictis pateant, & in nostros incurrant sensus, verùm familiaria sunt pueris, & juvenibus, præsertim corporis constitutione calidioribus, qui nimis moventur, & exercentur. Utplurimùm post sudorem, & fervido æstatis tempore, quo homines facilè sudoribus infestantur, undè *Hip. aph. 21. sect. 3.* inter morbos æstivos refert. Itèm sæpè in iis animadvertuntur, qui statim post sudorem aëri frigido se exponunt. Emergunt repentè sparsim toto corpore, sed frequentiùs in collo, scapulis, pectore, brachiis, & femoribus oriri solent, frequentiùs etiam circa pudenda, & anum. Sunt sine dolore, sed non sine ingenti prurigine, & mordicatione.

### *Causæ.*

Sudaminum causam vulgares à nimio sanguinis sero ad cutem delato, & ibidèm coërcito deducunt, quod per sudorem evacuari impeditur, & hoc utplurimùm æstatis tempore accidere asseverant.

Perennis transpiratio necessariò per cutis porositates peragitur, quòd si quandòque accidat ob causam externam sudores sub epidermide coërciti, ut minimè resolvi possint, partibus tenuibus per insensilem, sive sensilem resolutis, portiunculæ crassiores, terrestres, salinæ, & acidæ unà non extur-

exturbentur, sub epidermidem compulsæ, liberum non invenientes commeatum, illic cepitare coguntur, illam extollunt, & pustulas in eâ producunt; tunc particulæ illæ salinæ, & acidæ summam erodunt cutem, scabram reddunt, ulcerosè exasperant, in eâ pruritum excitant, & mirabilis illa cuticulæ textura sudamina repræsentat. Oriuntur etiam, dùm corpus inter sudandum detegitur, & coërcentur sudores à frigore externo, ac pori cutanei occluduntur. Plerùmque sudamina loca naturalia i. pudenda (nescimus, qua ratione loca naturalia appellent pudenda!) occupant, quia hæ partes continuò foventur calore, & ad glandulas inguinales major lymphæ proventus defertur, undè assiduo madent sudore, quòd si stagnare cogatur, prædictas producit pustulas. Oriri solent præcipuè æstate calidâ, & humidâ post calidorum, & acrium usum, magnos labores, ab incolatu in loco calido, & humido vento minùs perflabili, sudoribus nimiis coërcitis, & vestium immunditie.

*Prognosis.*

Sudamina perniciosa non sunt, sed pruriginosa, facilisque curationis, ità ut absque medicaminum auxilio, verùm tantùm naturæ ope sanescant, ac in albicantes terminentur squamulas.

*Curatio.*

Sudamina curant vulgares remediis serum in sanguine contentum, vel quod in cute per sudorem excerni impeditur evacuantibus; hinc primò curationem complent hydragogis medicamentis; secundò topicis, & quidèm partium affectarum ablutione *ex aquâ florum quercûs cum aliquot granis camphoræ mistis.*

Indicatio sudaminum curativa est, si affectus sit gravior, & adjunctam habeat febrem, ut cutis pori obstructi relaxentur, particulæ salinæ, acidævè, terrestres, & crassiores sub epidermide stagnantes attenuentur, & per insensilem, sive sensilem evacuationem resolvantur; unde diaphoretica, sudorifica, & diuretica adhibemus pluries, ad tœdium usque recensita. Topicè pustularum ablutio peragitur *oleo tartari p. d. spiritu vini simplici, vel camphorato.*

Cave, ne purgans præbeas medicamentum, vel phlebotomiam celebres; nàm hæc vulgaria præsidia à circumferentiâ ad centrum trahunt, & facto opposito naturæ motu, malum pejoratur. Si affectus sit mitior, mundæ adhibeantur vestes, & crebrò mutentur, & solius *aquæ rosarum, aut maluarum, quibus tamen camphoræ granum unum, aut alterum* addi potest, lotione curetur, & tandèm naturæ curationem committe.

---

## Cap. XXVII.

### *De Ganglio, Exostose, & lupiâ.*

Inter tubercula dura locum habet tuberculum illud, quod à

Græcis Ganglion dicitur, ab Arabibus glandula, ab aliis nodus, & nonnullis Lupia, hìc Neapoli à chirurgorum, & medicorum grege *humore melancholico, & melancholia*.

Rentur nonnulli, etsi hic tumor magnam nominum sortiatur confusionem, eundem tamen denunciare affectum, sed ex descriptionibus, signis, imò curatione, insignis elucet error, nàm ganglion est tumor rotundus, nasciturque in partibus, ubi ossa non multâ carne, sed tantùm cute teguntur, ac proindè non altè delitescit, & nunc est durus, nunc mollis, nunc major, nunc minor, & ovi magnitudinem ferè nunquàm æquat, mobilis est, & ad latera detruditur, & quia ganglion oritur in iis partibus, ubi ossa tantùm cute amiciuntur, & ubi tendinum, ligamentorum, nervorumque est concursus, nodus appellatur; factâ enim nodosâ quadam concretione, nervus intorqueri videtur, & ex hujusmodi intorsione apparet ille tumor nodus dictus, ad nodi similitudinem, qui fit in chordâ.

*Platerus* pro ganglio peculiare tumoris genus intelligit, quod in ossibus evenit, durissimum, constatque ex ipsâmet ossis substantiâ, ubi periostio abraso, vel exeso, novum quasi os priori adnascitur, vel ossium vitio producitur, & extra ossis situm prominet. Verùm tumor, qui hujusmodi in aliquâ corporis parte observatur, Exostosis nuncupatur.

Aliud tumoris genus sub ganglii nomine proponit idem *Platerus*, qui circa articulos, præcipuè circa genua nascitur, aliàs angustiore, aliàs latiore termino, universum interdum comprehendens articulum, ejusque motum quandòque adeò impediens, ut membrum vel planè non, vel non integrè moveri possit. Nonnulli hunc tumorem fungum appellant, quod quasi fungus quidam sub cute, circa articulos, in primis genu nascatur, qui non semper rotundus est, sed sæpè totum ambit genu, & lupia vocatur.

Perperàm ganglium glandulam vocant Arabes; differt enim à glandulâ, cùm hæc in solis adenibus fiat.

### *Signa.*

Ex dictis ganglii signa patent, nascitur enim in partibus, quæ non multâ carne, sed cute tantùm amicitur, ut in capite, fronte, dorso manûs, vel pedis, ideòque non profundè delitescit: estque nunc durus, nunc mollis, nunc major, nunc minor, interdùm ovi magnitudinem non æquat, vel superat, doloris est expers; si tamen fortiùs prematur, quendam torporis sensum præbet, & ad latera detruditur, & movetur, sed non prorsùm, & retrorsùm detrudi, & moveri potest.

Ganglium, quod exostosis dicitur, facilè cognoscitur, nàm sub periostio novum os ossi adnascitur, & extra ossis situm prominet, nec hinc indè movetur, vel detruditur, sed fortissimè coit.

Ganglium, quod lupiam nonnulli

li vocant, facilè cognoscitur; nàm est tumor, plerùmque in genu, mollis sine dolore, & colore alieno, à parvis initiis incrementum suscipit, qui interdùm ità increscit, ut totum comprehendat articulum, undè evenit, ut æger stare, aut rectè gradiri non possit, nec incessu terram attingere, vel saltèm extremis digitis possit.

### *Causa.*

Ganglium, exostosim, & lupiam ex lentâ, & crassâ pituitâ, vel melancholiâ oriri ineptè credunt humoristæ.

Generatur ganglium à nutrimento degenerato, & circa fibras, ac nervosæ partis substantiam adhærente ob obstructionem, & à facultate partium earum formatrice in hanc mutatur substantiam, & abit in duritiem eximiam, tenuioribus particulis exhalantibus, & remanentibus viscosis, & terrestribus, & peculiari tegitur membranâ. Occasionales causæ sunt ictus, extensio, aut nimius partis labor.

Exostosis fit, si periostia ossa amicientia, vel partes nervosæ rumpuntur, tunc natura per viam apertam diffluere non finit nutrimentum, quod in ossis nutritionem mutari deberet, sed tumorem, seu nodum osseum membranâ peculiari tectum sub cute indè efformat, non secus ac in arboribus, si cortex vulneretur, vel quoquo modo aperiatur, natura alimentum transsudans non temerè diffluere finit, sed in nodum mutat.

Ganglium, quod lupiam vocari diximus non est ex unius nervi, vel tendinis vitio, sed iis in locis ubi tendinum, ligamentorum, nervorumque concursus est, & præcipuè circa genu accidit, cùm istæ partes propter nimium motum valdè exercentur, aut dùm vulnera sanantur, si enim succus harum partium, tendinum scilicet nervorum, membranarum, ligamentorum, occasione causarum dictarum ex iis diffluat, ac luxuriare incipiat, earumque fibris adhærescat, in fungosam talem materiam, quæ sæpè totum ambit articulum, mutatur.

### *Prognosis*

Ganglium non vitæ periculum minatur, attamen nisi medicamentis tollatur, sæpè ad multos annos durare solet, quia indolens est, non magni æstimatur, nec chirurgi opera imploratur, undè sæpissimè ad mortem usque ægros comitatur, & si aliquandò multùm excrescit, in juncturis articuli, & totius membri motum impedire solet.

Exostosis difficulter curatur, inveterata, & indurata nunquam.

Lupia circa articulum nisi medicamentis auferatur, incurabilis est; Sectionem enim non patitur, quia facilè contingere potest, ut nervus, tendo, vel ligamentum sectione lædatur.

### *Curatio.*

Duplici præsidio vulgares chirurgi

rurgi ganglii curationem tentant, vel per medicamenta, vel per chirurgiam; undè medicamentis præmissis, quæ corpus purgant, incisionem celebrant modò dictam pro atheromatis curatione: Sed quia morbus non urget, nec molestiam parit, medicamentis utuntur; etsi corpus exonerare per purgans præsidium bonum foret, tamen idoneam institutam diætam sufficere existimant. Deindè quantùm ad localia præsidia optimum censent ganglium digitis tractare, ut incalescat, & per hanc tractationem emollitionem tentant, & cùm aliquantulùm tumor emollitus fuerit, superimponunt *styracem, vel ammoniacum digitis emollitum, & tandèm laminam plumbeam* arctissimè fascià constringunt, nec ante decimum diem amovent, & si revertatur, quòd fieri solet, eandem adhibent curationem.

In ganglii curatione cò incumbendum est, ut obstructio tollatur, nutrimentum in duritiem, & tumorem degeneratum, ac particulæ viscosæ, & terrestres attenuentur, & resolvantur; hinc præter interna volatilia, & incidentia priùs corpus purgetur *Resinæ jalap.* ℈. j. *merc. dulc.* ℈. ß. *m. f. pilul.* iij. & *deaurentur*, postmodùm tumor emolliatur, & discutiatur, aut si fieri non possit, suppuretur, sed hoc non ità facilè est, aut abscindatur. Si ganglion sit recens, & folliculus, cui includitur, adhuc sit tener, danda opera primùm, ut cystis rumpatur, & materia inclusa dispergatur. Ideòque quotidiè tumor per mensem manu calefactâ fricetur *oleo ceræ, vel philosophorum rectificato*, ut incalescat, & mollior fiat, deindè superponatur *emplastrum de mandragorâ, vel de pyrite* arctâ ligaturâ constrictum, vel *Vigonis de ranis cum mercurio.* Si his omnibus reluctetur ganglion, eum resolvit, & discutit *Lamina Saturni mercurio vivo illita*, aut loco mercurii *Lamina oleo juniperi illita* imponatur, vel meliore jure *Saturni Lamina irroretur spiritu vini camphorato, & euphorbio* adspergatur. Laudat *Iohannes schroderus folia sedi majoris*, detractâ pelliculâ, imposita, & semper manè, & vesperi renovata; emolliunt enim tumorem, ut sensim, sensimque invisibiliter dispareat.

Ganglion sectione tolli potest, sed non nisi id, quod in capite, fronte, aliisque locis extra articulos consistit, sectionis modum legite apud *Danielem Sennertum:* quod verò in articulis existit non tutò secatur, cùm metus sit, ne subjectæ partes nervosæ lædantur. Sicut nec id ganglium secare licet, quod circa jugulares venas est, ob hæmorrhagiæ metum.

Nodi ossei, seu exostoses nunquàm curantur, si indurati & inveterati sunt. Qui recentes etiam difficulter curantur, età utilia experiantur *cataplasmata parata ex radice mandragoræ, foliis cicutæ, hyoscyami, urticâ mortuâ coctis in aceto, & cum axungiis emollientibus mistis.*

Si nodi ossei versus articulos tendant, eorumque impediant motum, & sint in locis nudis, & ossibus saltèm tectis, cutis aperienda est, & ferro acuto nodus

conti-

continuato ictu ab osse abscindendus est, & vulnus congruo modo curandum.

Lupia difficilis est curationis, sectionem nàmque non patitur citra tendinum, ligamentorum, & nervorum læsionem, ac proindè locum non habet. Tentandum ità que ut emollientibus, & digerentibus discutiatur, ne aliqua sequatur suppuratio, quæ hisce in locis incurabilia ulcera, à quibus nervosæ partes circa articulos corrumpantur, excitare solet.

---

## Cap. XXVIII.

### *De Verrucis.*

SUnt verrucæ parvæ excrescentiæ carneæ, fungosæ pueris, & adolescentibus familiares. Sicut enim in junioribus arboribus succus, qui tantummodò ad legitimos ramos, frondes, folia, & fructus facessere debebat, sæpiùs superfluos stolones producit; ità etiam luxurians corporis humani juvenilis succulentia ad augmentum saltèm necessariarum partium destinata: pari modo crebriùs excrescentias inutiles verrucarum, clavorum, aliasque profert.

Variæ sunt verrucarum species, ut verruca, porrus, verruca pensilis, clavus, thimion &c.

Verrucæ sunt quidam parvi tumores monticulorum instar in cute; latinis enim verruca propriè est editior locus in monte, undè *Cato in lib. originum* inquit: *Quadringentos milites ad verrucam illam ire jubeas.* Quem locum *Gellius lib. 3. cap. 7.* Verrucam locum editum, asperumque interpretatur. Undè, & verrucosa loca dicuntur, quæ inæqualia sunt, & diversas partes eminentes habent. A cujus similitudine tubercula in corpore eminentia sine sensu, verrucæ appellantur.

Porri dicuntur verrucæ, quæ exteriùs quasdam obtinent radiculas, ad porrorum similitudinem, & ob id majorem siccitatem.

Verruca pensilis exiguo quasi pediculo, ut de chorda, pendet, undè græcis acrochordon dicitur, est orbicularis, & angustæ basis, ac longum, & grande habet caput in summitate latius, in inferiori circa corporis cutem tenuius, ità ut quasi pediculo suffulta appareat, cuti est ferè concolor. Hanc si non sit ejusdem coloris, sed thymi florem referat, minorque sit; & magis inæqualis, & parva, Thymus vocatur. Si verò majores sint hæ verrucæ, à similitudine, quam habent cum ficûs fructu, ficus, seu sycoses appellantur.

Hùc referri possunt mora, cristæ, condilomata, sed de his fusiùs agimus *de lue Venereâ lib. 3. cap. 17.*

Est & aliud verrucæ genus, quæ sessilis nominatur, græcis Myrmecia, latinis formica dicitur, sunt verrucæ fixæ, infrà latiores, suprà tenuiores, durioresque, quæ radices suas altiùs figunt, minùs ex cute sese exserunt, & stabiles sunt, nec ut aliæ mobiles, dolorem movent, & sunt colore nigricantes. Ità appellantur, vel à colore subatro, qualis est in formicâ,

micâ, vel quòd dùm stringuntur, sensum exhibeant formicarum morsibus similem. Nascitur plerùmque in manibus, aut etiam in pedibus.

Clavus est verrucæ genus sessili simile, de quo agimus in manuum, & pedum tumoribus, ubi etiam de callo.

Thymion, vel Thymum est verruca eminens, pariter ad cutem tenuis, ut acrochordon, in summo autem latior, aspera, dura, floris thymi colorem referens, undè nomen accepit, atque ad magnitudinem fabæ excrescens, sæpiùs minor, non autem major; interdùm sola, nunc pluraliter, proveniens in palmis, plantisque pedum, vel in talis, interdùm in partibus obscœnis, ubi omnium pessimè sunt, præsertim sanguinem fundentes.

*Signa.*

Istæ diversæ verrucarum species è traditis descriptionibus facilè cognoscuntur, ut & earum differentiæ, undè peculiaria signa tradere opus non est, nàm notæ sunt lippis, atque tonsoribus.

Nascuntur verrucæ propriè dictæ in diversis corporis partibus, frequentiùs tamen in facie, manibus & pedibus, & plerùmque plures simul; excrescentiæ verò carneæ, ut mora cristæ, verrucæ, ficus, condilomata, thymi, mariscæ &c. quæ in pene, mulieris sinu, & podice, Luis Venereæ sunt soboles.

*Causæ.*

Vulgares verrucarum causas statuunt humores melancholicos, & terrestres, quibus phlegma sit admistum, sed cùm plerùmque pueri plurimis scateant verrucis, & vix unquàm alii affectus melancholici in pueris elucescant, verosimile non est melancholicum humorem has sylvestres excitare carnes.

Verrucas fieri ex succo alimentitio, nimirùm viscoso cuti, & cuticulæ alendo destinato statuimus; succi nàmque alimentitii portio in unum cutis porum, vel plures erumpens extra solidas fibras agglutinatur, excrescitque portiunculam exiguam porum implentem duram, & callosam generat, quæ nunc extra porum offertur, & juxta partis texturam, & dispositionem in sylvestres degenerat carnes, nunc in verrucam pensilem, nunc in verrucam sessilem. Quòd autem succus ille in poros se ingerat, illorum dilatatio, & amplitudo causa esse potest: quòd uti à variis causis prodit, ità in pedibus cute uno loco validiùs pressâ, poroque sic ampliato, clavus facilè gignitur.

In puerorum manibus quoque plerùmque se verrucæ offerunt ab externis injuriis has prodire credibile est; pueri nàmque omnivaria manibus tractant, eisque ludunt, ut sunt vermes, araneæ, lutum, terra, fimus, aliaque innumera, quibus identidem manus inquinant, modò in terrâ fodientes, nunc in lacunis, rivis, torrentibus fimosis, & merdis ma-

nus

mus agitantes, undè mirum non eſt, ſi aliquod ſal leviter corroſivum in his ſpurcitiis manuum cutem irrumpat, poros dilàtet, amplietque, ſuccum nutrititium vitiet extra ſolidas fibras, taleſque excitet excreſcentias: quemadmodùm à turdi conſpurcatione viſcum frutex, arboribus innaſci dicitur.

Eodem modo verrucæ etiam ex contagio oriri poſſunt, ut ſi ex reſectâ verrucâ ſanguis cadat in aliam partem, in eâ generatur verruca, & ſiquis linteo fuerit uſus, quo ſanguis, qui ex verrucis effluxit, collectus, & deterſus eit, etiam in eo verrucæ ſuccreſcunt.

*Prognoſis.*

Verrucæ vulgares pueris familiares ſunt, nihilque mali denotant, grandioribus verò, & inſuetæ luis Venereæ ſuſpicionem faciunt. Cœterùm Venereæ excreſcentiæ, ſylveſtreſque carnes, ut verrucæ, cruſtæ, mora, mariſcæ, ficus, condilomata, thymi &c. naſcuntur in vulvæ labiis, pene, & ani orificio, & quandòque ità profundè in recto inteſtino, & uteri collo exurgunt, ut curationi minimè ſubjiciantur, niſi quantum utriuſque ſpeculum ſinit. Supràdictæ excreſcentiæ frequentiores ſunt in noſtrâ Italiâ; paucæ enim ſunt meretrices, paucique pathici, ob innumeros pediconum catervas, in ano hujuſmodi non habentes excreſcentias, quas ſub hæmorrhoidum ſpecioſo pallio occulunt. Si initio ob pudorem cœlentur, multiplicantur, & niſi appropriatis averrucentur remediis, in canceroſam migrant naturam.

Verrucæ vulgares non magnoperè quidèm lædunt, vel ſanitati obſunt, cuti tamen defœdationem, & moleſtiam inferunt; leviter enim irritatæ ſanguinem fundunt, qui decurrendo, in aliis locis, quæ maculat, verrucarum meſſem multiplicat. Raro verrucæ ſolitariæ, ſed plerùmque complures proveniunt, præcipuè in manibus, & ſæpiùs inopinato, & quandòque inadvertenter rurſùs diſparent ſine ullius medicamenti ope, vel ſi non diſpareant, non ægrè medicamentis obediunt. Acrochordones facilè curationem admittunt, cùm exiles habeant pedunculos, nullaſque relinquunt radiculas, ubi exciduntur, non renaſcuntur. Thymo exciſo, in carne radicula remanet, ex qua neceſſariò regerminat. Myrmecia tandèm quatenùs profundiùs hæret, & fibris ſæpè nerveis implicatur, tendinoſiſque fibrillis profundiùs inſidet, difficiliùs curatur, & fortiora, ac efficaciora medicamenta requirit, ne pullulet, nec excisionem ob latiſſimas radices, quibus hæret, ſine magnâ exulceratione patitur.

*Curatio.*

Curant vulgares verrucas vel medicamentis, vel chirurgiâ. Medicamenta vel occultâ qualitate id præſtant, vel ipſum exſiccant alimentum, ut poſteà verrucæ marceſ-

marcescant, & evanescant. Aliqui *ex salicis foliis succum* commendant. Extollunt alii *chelidoniæ radices recentes*, quarum succo verrucas illiniunt. Quidam *portulacâ contusâ* verrucas à proprietate tolli existimant. Alii *rutam, & millefolium simul trita*, itèm *dracunculi, ari, cyclamini radices* hoc præstare credunt. *Sabinæ folia in vino macerata per tres assiduos dies*, imposita verrucas tollunt. Utilis est herba *Verrucaria*, quæ indè nomen accepit. Grana cicerum à proprietate, & propter signaturam verrucas auferunt, ut *Matthiolus* refert: *Cicerum grana tot accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tange verrucas, deindè liga grana cicerum in linteolo, & post tergum projice, & hoc non fiat, nisi Lunâ novâ*, quod nos multoties felici cum eventu experti sumus. Summis laudibus efferunt *Aquam è vitium sarmentis exsudantem, dum uruntur.*

His nihil proficientibus, ad fortiora, & quæ causticam habent vim, imò ad ipsum ignem actualem accedunt. Verùm cautè caustica adhibere debent, & præcipuè nervosis in locis, ità ut solam attingant verrucam, ac proindè pars priùs circumcircà cerâ, vel emplastro munienda est.

Ad hunc finem *allium viride recens contusum* applicant, & suprà pileolum ex cerâ imponunt, & fasciâ involvunt. Vel *lac ficûs, vel tithymali* adhibent, vel *causticum ex sapone, & calce.*

Chirurgiâ auferuntur verrucæ vel extractione, vel excisione, vel adustione.

Extrahuntur suctu, vel dentibus, vel aliquo alio instrumento.

Exciduntur, quæ tenuem habent basim, eas *serico vinciendo filo, aut setâ equinâ* sensim vinculum constringendo usque quò æger dolorem sentiat, donec ob nutrimenti defectum exsiccentur; & decidant. Verùm nos vinculi usum repudiamus, & licèt omnes vinciri possint, dolorificus est curandi modus, tumorem accersit, & inflammationem, & si tali pacto curentur, promptissimè repullulare possunt. Quandòque eas forcipe excidunt, sed ferrum pro excisione formidolosum est ægris, nec radiculas, quibus verrucæ adhærent, excidit; eapropter impromptu est harum regerminatio. Prætereà semper inflammatio accedit, quæ curationem impedit, & chirurgus pro uno curando morbo, alterum magni negotii inducit.

Si aliqua, vel plures remanserint radiculæ, eas cauterio absumunt, vel ferro idoneo, ità ut verrucam circumcircà priùs scarificant, & postèa acuto scalpello, vel phlebotomo radicitùs excidunt. Verùm pro radiculis radicitùs extirpandis hoc medicamenti genus est periculo plenum, quod maximè exhorrent ægri. Insuper talis curandi modus barbariem sapit, & inflammationem, ac quandòque horrenda symptomata, & gangrænam accersit, ut multoties nos autopsia docuit.

Adustione verrucas absumunt; vel stylo ferreo candente per cannulam applicatò, ne vicinæ lædantur partes, vel laminam ferream

ream ad verrucæ magnitudinem perforatam verrucæ ità applicant, ut sola verruca per foramen appareat, & posteà candenti ferro, vel ignis flammâ aduratur. Adustione peractâ, eschara laxantibus tollenda, & ulcus convenientibus medicamentis curandum. Si hæc inefficacia experiantur, verrucam sulphure hoc modo inurunt: Accipiunt mediam testam nucis juglandis, & eam ad verrucæ magnitudinem perforant, & parti, in qua est verruca, parte convexâ applicant, ità ut arctè verrucam comprehendat, & verruca per foramen in testæ cavitatem promineat. Posteà sulphur in testæ cavum imponunt, atque incendunt: quo liquato, & accenso, verruca tantùm adurenda est, quantùm æger ferre potest, atque si unâ vice tolli tota non possit, ter, vel quater repetenda est adustio. Ubi locus fuerit sanatus, salicis foliis per aliquot dies fricandus, & regendus, ne verruca reviviscat. Aliqui hoc pacto verrucas extirpant: ipsis aciculam infigunt, deindè aciculæ caput tenent ad ardentis candelæ flammam, ut subcandeat, quò verruca sensim cremetur absque notabili dolore, demùmque albescat, & tunc facillimè tota digitis detrahi potest, remanente solùm parvâ excoriatione, per se posteà sanescente. Verùm ignis actualis formidolosissimus, & dolorosus est, carnes exedit, multumque se diffundit; tumorem, & inflammationem excitat, nec laudabilis est apud optimæ notæ chirurgos, nec forsan quandòque radiculas extirpat, & post lanienam recidivæ est metus.

Ea medicamenta his tuberculis conveniunt, quæ radices erodunt, poros occludunt, ne per eos incrementum sumant, sed omni succo destituta decidant; vulgarium itàque verrucarum curatio solis externis adhibitis perficitur, prout etiam externus est affectus, præterquàm in luis Venereæ, quæ non nisi externis, & internis luis Venereæ remediis eradicantur, ut *de lue Venereâ lib. 3. cap. 17. de moris, cristis, verrucis &c.* fusius dicemus.

Disparent vulgares verrucæ, si unâ, vel alterâ vice laventur *liquore illo salso, qui in butyri saliti doliis, vel vasculis* reperitur. Eradicat etiam *emplastrum oppoteldoch* solâ impositione omnifarias verrucas. Optimum remedium est in verrucis eliminandis *oleum sulphuris, vel vitrioli*, attamen in applicatione summa diligentia adhibenda est, ne naturalis tangatur caro. Nonnulli *aquâ forti communi* verrucas tangunt, verùm magnâ sedulitate illinienda est, quia spirituosa, & multùm se diffundit, pruritum excitat intolerabilem, & causticat. Magnoperè præstat *spiritus mercurii albus*, quo nos felici cum successu utimur semel, vel bis has tangendo carnes sylvestres, quas felicissimè persanamus absque ullo recidivæ timore. Aliqui Chymistæ verrucas leviter *spumâ veneratâ duorum Draconum rectificatâ* illiniunt, & eas penitùs eradicant, adeò ut nunquàm eodem loci repullulent, nàm est medicamen-

tum causticum, & has sylvestres destruit carnes solùm levi illinitione, sed in hoc illiniendo liquore summa solertia adhibenda est propter prava, quæ excitat symptomata.

Multi ad verrucas referunt cornua, eaque statuunt esse verrucarum genus oblongum, & cornu instar recuruum, sed perperàm. Quamplurimi cornua ad monstrua in homine nascentia referunt, sed falsò; nàm ægritudo est ex exostose incrementum ducens, & difficulter curatur, ac toto vitæ tempore durat.

---

## Cap. XXIX.

### *De Hydrocephalo.*

ILlos hucusque peragravimus tumores, qui indistinctim modò unam, modò alteram corporis partem obsident; nunc jure merito de illis, qui in destinato loco oriuntur, ordinatim agere debemus: à capitis igitur vertice usque ad pedum plantas exordimur, & primò de hydrocephalo.

Hydrocephalon nomen desumpsit à parte affectâ, & materiâ, ex qua pendet; est enim hydrocephalon vox græca composita ex hydro, & cephalon: hydro enim græcè aquam significat, sive affectum aquosum, cephalon autem caput, latinè idem sonat, ac capitis hydrops, nàm in hoc affectu aqua in pluribus sæpè capitis locis colligi solet. Interdùm colligitur inter cutem, & membranam cranium vestientem; interdum inter hanc membranam, & cranium ipsum; quandòque etiam interna occupat loca, & aggregatur inter cranium, & duram matrem, sicuti etiam plerùmque colligi potest inter duram, & tenuem, nec non inter piam, & ipsum cerebrum. Familiaris est affectio infantulis.

### *Signa.*

Quò ad signa hujus mali legitimus judex est visus, & tactus. Qui autem in capitis loco serosus contineatur humor, specialibus dicendum est signis. Si aqua inter cutem, & pericranium stagnet, tumor est evidens, mollis, ejusdemque ubique coloris, pellucidus plerùmque, ità ut positâ ex adverso candelâ, vel ad solis radios capite collocato, aqua ipsa conspiciatur: tumor est doloris expers, & in altum curvatus, qui tactui cedit, & recedit, compressusque aquæ fluctuantis motum exhibet.

Hæc apparent signa, ubi hic tumor per se incipit. Si autem ex contusione, vel percussione ortum ducit, initio quidèm rubet, & dolet tumor, postmodùm verò concolor, & sine dolore evadit.

Si stagnet inter cranium, & pericranium aqua tumor est aliquantulùm solidior, nec sine aliquo doloris sensu ad digitorum compressionè præter pericranii distensionem.

Si verò inter cranium, & duram matrem aqua redundet, tumor est durior, & non nisi validâ compressione cedit majori cum dolore,

re, eo quod suturæ dehiscant, & dilatentur, oculi sunt clausi, & lacrymantes cum continuo vagitu pueri, quodam stupore, & languore.

Si tandèm inter cerebrum, & piam matrem contineatur aqua, dolor major est, frons extrà prominet, oculi sunt tumidi, aliquandò extra orbitas, qui velut intenti prospicere videntur, sensus ferè hebetantur, ac sopore afficiuntur.

*Causa.*

Pro hydrocephali causâ assignant vulgares debilem cerebri calorem, cerebrumque ipsum nimis refrigeratum, & humectatum, quod suum non bene concoquit alimentum, sed in aquosum transmutat humorem. Sed cespitant vulgarium scholæ, nàm qui hydrocephalo tentantur, facilè in apoplexiam laberentur, quod oppositum experimur, ut in nostrâ *Trutinâ cap. de Apoplexiâ* fusiùs probavimus. Imò nonnulli vulgares hydrocephalum ab humore lento, & fæculento fieri obstinatè contendunt, quia tardè & lentè non subito hic tumor generatur, non aliter ac cœteræ hydropis species succedunt.

Alii altioris indaginis vulgares serosos accusant humores à toto corpore, præcipuè à visceribus naturalibus intemperie affectis ad cerebrum demandatos, quos ob caloris debilitatem discutere nequit. Verùm huic hydrocephali genesi, viam à visceribus inferioribus, quà serosus hic humor ad caput scandit, assignare deberent, aliter anile esset figmentum. Viæ, per quas serosus ille humor in caput scandit, non æquè constant; alii enim cœcos assignant ductus, & in ignorantiæ foveam cadunt; nonnulli verò vaporis specie humorem se insinuare credunt, & ibi rursùs condensari. Verùm si his destillationis artificium per alembicum innotesceret, circa incognita forsan non delirarent. Demus, quòd hepar, lien &c. intemperie laborarent, aut alio gravi morbo, & vapores emitterent: Si frigida erit intemperies, hujus serosi humoris resolutio in vapores haberi non potest, nàm in frigido inhalitus attenuatio non fit; si calida erit utique vaporum resolutio habetur, qui ut ad superiora evehantur, patentes requirunt ductus, & à loci frigiditate repercussi in simplicem, crystallinumque facessunt humorem, & non in serosum, ut patet in seri destillatione, ac proindè meritò vulgares cerebrum frigidum assignant, tanquàm refrigeratorium. Cœterùm tantus in nostro corpore calor non est, quamvis p. n. intendatur, ut valeat vapores ad caput usque extollere; quapropter etsi vapores in hepate, liene &c. generantur, necessariò in ipsos iterùm deciderent, non secùs ac vapor ab ollâ collocatâ in tenuissimo igne elevatus in ollam decidit. Prætereà detur vapores cerebrum ascendere, cùm in hoc nulla sit ampla cavitas, quæ capitellum referat, non possunt in guttas concrescere,

cere, quòd si concrescerent in cerebri basi, cùm pars hæc admodùm sit angusta, statim per naris tubulos descenderent. Tandèm concedamus vapores cerebrum scandere, & in eo guttulatim concrescere, tanquàm in parte frigidiori, cùm cerebrum exsangue sit, & frigidum esse credant, perpetuò tantùm inter cerebrum, & piam matrem fieret hydrocephalus, & non alibi, quod falsum observamus.

Hydrocephali vera, & legitima causa, quocumque in loco fiat, est lympha, quæ obstructis vasculis lymphaticis, vel deindè patefactis, vel anostomosi, diapedesi, rhisi, vel diabrosi in eum effunditur locum; tenella enim hæc vascula valdè sunt, & non ægrè aperiuntur, rarefiunt, rumpuntur, vel eroduntur à salinis, sulphureisque particulis in lymphâ commistis, inibi sensim coacervantur, & extra vitæ consortium proscripta suo circulationis munere destituitur, & caput in tumorem attollit.

Frequentiùs infantes hoc corripiuntur morbo, quàm adulti, infantibus vel intra, vel extra uterum hoc malum accidit; intra matris uterum existentibus, dùm ipsæ gestationis tempore uberiori aquæ potui nimis indulgent, vel plus justo fructibus acidis, & acetariis utuntur. Id contingere volunt aliqui ob indebitam infantis positionem in utero, ità ut ad caput nimiùm declive lympha plus justo confluat. Extra verò uterum plures esse possunt causæ, præcipuè ipsius uteri angustia, cùm ad lucem aditur infans ob malam tractationem, vel capitis effigiationem ab obstetrice factam, ità ut ob futurarum compressionem & dilatationem ipsum cranium, quod adhuc in infantibus molle est, distenditur, & lymphaticarum oscula reserentur, vel casus, & percussiones ab ipsâ imperitâ obstetrice habitæ in ipso capite, ad quæ deindè lympha in mali causam decurrit.

*Prognosis.*

Si aqua extra cranium contineatur, curabile malum est, neque sine periculo, & magis, vel minùs secundum quod major, vel minor est tumor, & magis, vel minùs parvus infantulus; nàm si tenellam habeat ætatem, quæ neque morbum, neque remedium sustinere potest, & præcipuè si aqua in magnâ sit copiâ, ac totam capitis periphæriam occupans, vel quotidiè increscens: tùm enim lenia medicamenta nihil juvant, fortia ætas non tolerat, communiter succumbit. Si verò aqua sub cranio stagnet, affectus curationem non admittit, non tamen æger deserendus est. Si lethargus, vel apoplexia, vel epilepsia accidat, mors præ foribus adest.

*Curatio.*

Triplicem indicationem curativam in hydrocephalo instituunt vulgares, quarum prima ab ipsâ aqua in tumore contentâ oritur,

quæ

quæ evacuari debet; secunda, ne in eo ampliùs regeneretur, præcavendum; Tertia viscerum discrasiæ sunt emendandæ, quare aquam triplici remediorum genere evacuant hydragogis, sudores, & urinam cientibus.

A capite aquam educunt partim insensibiliter per discutientia, & exsiccantia, partim sensibiliter per cauteria, vesicatoria, setacea, & cutis capitis sectionem.

Universalem corporis evacuationem hydragogis instituunt; verùm hic tumor infantulis, & nuper natis frequentiùs contingit, & vix tutò propinantur, & remedia, quàm externa vix iis commodè adhibentur. Eapropter si nuper natis accidat, nutricis corpus purgant, si pravis scateat humoribus, & infantulo *Setaceum* inter primam, & secundam vertebram apponunt; sin minùs saltim *fonticulum* aperiunt. Setaceum apponunt, aliàs funem per cervicis pellem traductum, quod serum à capite derivari, & revelli ruditer credunt, quod medicamenti genus tantùm equis, & asinis à Veterenariis hucusque in usum vocatum fuit: & chirurgorum inscitia à veterenariis erudita in infantulos tenellos & delicatos transtulit.

Fonticulum aperiunt, serum in capite contentum citant, ut personaliter compareat, & quasi eorum jussibus obediturum, & per fontanellam proscribendum.

Si puer tàm adultus fuerit, ut medicamenta sustinere possit, *mel ros. solut.* exhibent, sed in paucâ quantitate cum *syr. ros. solut.* Adultioribus verò *pilulas cochias* degluttiendas tradunt, vel *iridis succum*, *vel elaterii grana duo*. Verùm purgantia nihil è capite eliciunt, nec caput aliquid dat præter mucum, quem ad pelvim, nec aliò mittit. Deindè per sudores, & urinam serosum evacuant humorem.

Universalibus evacuationibus præmissis, prius insensilem tentant evacuationem, sed quia cutis densitas obstat, primò cutem rarefaciunt, & emolliunt herbis emollientibus, postmodùm exsiccantia, & discutientia usurpant, inter quæ commendant, ut

℞. *Pulv. betonicæ,*
*Salviæ,*
*Dictami cretici,*
*Cumini,*
*Origani an.* ℥. ß.
*Stæchadis,*
*Sampsuci,*
*Flor. chamæmel. ana* ℥. iij.
*Bulliant in vino albo generoso, & lixivio barbi, tonsorum, addendo*
*Oximellitis* ℥. ij.
*Ol. de spicâ, &*
*Rutac. ana* ℥. j.
*M. f. cataplasma.*

Vel

℞. *Mell. lib.* ß.
*Salis* ℥. ß.
*Pulv. origani, &*
*Cumini ana* ℥. ß.
*M.*

Et calidè caput inunge.

Vel

℞. *Sem. coriand.*
*Anisi ana* ℥. ij.
*Artemisiæ,*
*Origani,*
*Pulegii ana m.* ß.

*Sulphuris* ℥. ß.
*Coquantur in lixivio.* In colaturâ ſpongia madefiat, & calida capiti applicetur
Vel
℞. *Ol. chamamel. vel*
*Rutacei* ℥. IV.
*Sulphuris* ℥. j.
*M. f. Ung.*
Quod diù continuetur. Nonnulli *calcis aquam* Laudant, ſi eâ calidâ ſpongia imbuatur, & capiti imponatur.

His omnibus adminiſtratis, ubi morbus non ceſſerit, ad ſenſilem evacuationem accedunt, quam per inciſionem, aut periculoſam uſtionem celebrant. *Celſus, Paulus Ægineta, Aëtius*, & alii ſectionem commendant, verùm militat ſectio, ubi tumor aquoſus extra cranium extiterit; ſi verò ſub cranio hæſerit, tamdiù expectandum eſt, donec è capite per cranium redundet humor, ſuturæque diſtendantur, & tumor appareat. Facienda eſt ſectio in loco, ubi major eſt aquæ copia, & in declivi. Cœterùm ſectio non temerè nec facilè adhibenda eſt, ſed prævio conſilio, vel ad ægrorum inſtantiam ob infelices eventus, qui ſæpe accidere ſolent. Quomodò, & quandò ſectio adminiſtranda ſit, diſcere quiſquam poterit ex *Paulo Æginetâ lib. 6. cap. 3. & ex Aëtio Tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 1.*

Placet nonnullis cauterio actuali capitis cutem adurere, quinque, ſex pluribuſque locis, non ſimul, & ſemel, ſed repetitis vicibus, ne vires nimiùm exhauriantur, quotidie eum eligendo locum, quem aquoſus humor commodiorem indicat.

Horum mediorum quodnàm præſtet, abſolutè decerni non poteſt, quodcumque tamen horum eligas, aquam omnem ſimul, & ſemel educas cave, facilè nàmque ipſo operationis tempore interiret æger, aut ſaltèm valdè debilitarentur vires: paulatim itàque evacuanda eſt, ut hydropicorum aqua paracentheſi evacuatur. Imò nunquàm in curationis fine aqua omnis auferenda eſt, ne partes debilitatæ, etiam calore eo, quem aqua poſſidet, corrumpantur: quin potiùs, quod relinquitur, internis, externiſque diſſipantibus diſcutiendum.

Tandèm cerebrum refrigeratum, & humectatum calefaciunt, & exſiccant, ut in ejus temperiem redeat.

Noſtram nunc hydrocephali curationem inſtituimus, aquam copioſiùs aggeſtam, vel in cavitatem illapſam evacuando; ductuum lymphaticorum obſtructionem reſerando; vel eorumdem ruptionem, ex quibus aqua in partem influxit, conſolidando; & tandèm aquæ proventum inhibendo.

Quò ad res nonnaturales, quæ corpus alterare, & ad priſtinam ſanitatem reducere poſſunt, dicimus in hac tumoris ſpecie aërem calidum, & ſiccum, vulgò dictum, eſſe debere, quòd ſi talis non ſit naturâ, arte parandus. Intemperantiæ, in pueris adeò ſolemni, niſi frenum injiciatur, fruſtanea erit curatio. Cibus non ſit herbaceus, non aquoſus, vel ſalſus, ſed

boni,

boni, & utilis ſucci, ut carnes gallinarum, caponum, pullorum, perdicum, aliarumque avium montanarum. Potus frigidus, vinum tenue, decocta hordei, julapia frigida vulgo putata &c. exulent, liquidorum uſus ſit moderatus, Vinum aſſuetis parcâ manu exhibeatur. Motus, quies, ſomnus, vigilia, omnia moderata. Animi pathemata regulentur, & debitæ excretiones ſuum ſervent tenorem.

Pro evacuandâ lymphâ copioſiùs coërcitâ, hydragogis utimur, ut *reſinâ jalap. extract. mechoacan, vel gummi gut. cum mercurio dulci*, vel eis, quæ in hydrope pro purgantibus uſurpantur, inter quæ *elaterium* eminet, ſi æger hæc medicamenta tolerare poſſit, aliter evacuantia blanda eſſe debent, prætereà convenit *manna potabilis, vel roſarum ſolutivum, aut ſyrupus roſarum ſolutivus, itèm calomelanos, vel mercurius dulcis in hoc ſyrupo.* Verùm ſi infans ſit, nutricis corpus, ſi pravis luxuriet ſuccis, per inferiora deplemus, & externa, quæ exſiccandi vim habent, quantùm fieri poterit, infanti medicamenta applicemus.

Vel inſenſibiliter aqueam colluviem diſcutimus, & hæc evacuatio tutior, quàm ſenſilis erit, & præſertim ſi pauca ſit aqua, hujuſmodi medicamenta erunt, quæ diaphæreſim movent, ac quæ ſudorem, ut *decoctum ligni guajaci, ſalſæ parillæ, ſaſſafras, vel balneum, laconicum, & ſudatorium.* Itèm *antimonium in liquorem verſum, & poſtmodùm in pulverem*, ſolummodò per ſudorem purgans. Similiter *mercurius diaphoreticus Paracelſi, & cætera diaphoretica.*

Ductuum lymphaticorum obſtructionem reſerant ea, quæ tenacem, & glutinoſam lympham ità incidunt, & attenuant, ut liberum adipiſcatur commeatum, ut *tartarus vitriolatus, ſal abſynthii, roris marini, ſpiritus tartari, ſpiritus vitrioli, ſalis armoniaci, ſpiritus Vitrioli, Martis, tinctura tartari, ſpiritus urinæ &c.*

Vaſorum lymphaticorum ruptionem optimè uniunt, & conſolidant adſtringentia, ut *radic. tormentillæ, biſtortæ, caryophyllatæ, fol. myrti, equiſeti, flores roſar. balauſt. nucum cupreſſi &c.*

Non deſint in hoc curando affectu blandiora diuretica, ut *ſpiritus ſalis dulcis, ſalis armoniaci, ſal fabarum &c.* Notandum volumus, quòd quæcumque uſurpantur ſemper cephalicis miſceantur, ut eſt *ſal volatile ſuccini, eſſentia caſtorei, elixir cephalicum, eſſentia roris marini, liquor cornu cervi ſuccinati.*

Si malum non ceſſerit ad topica confugimus, ſi tota præcipuè hydrocephali minera non exhauriatur, & quia cutis denſitas ad aquæ retentionem non parùm facit, primò cutem rarefacimus, & emollimus *decocto malvæ, chamæmeli, meliloti, parietariæ &c.* poſtmodùm diſcutientia, & reſolventia inſenſibiliter tumorem uſurpamus ex *chamomillâ, meliloto, artimiſiâ, ſtœcade Arabicâ, calaminthâ montanâ, rore marino, abſynthio, origano, pulegio, cumino, ſerpillo &c.* quæ plurimo ſale volatili ſunt re-

 ferta,

ferta, ex quibus fotus parari potest, factâ coctione in vino, qui vigoretur *spiritu vini*, *vel aquâ Reginæ Hungariæ*, & parti affectæ abrasæ calide applicetur. Vel formari potest sacculus *ex rutâ, sabinâ, lavendulâ &c.* in vino.

Hunc tumorem solâ illinctione discutiunt *oleum anethinum*, *laurinum*, *rosaceum*, *chamæmelinum*, *vel hyperici*. *Forestus lib. 3. chirurgiæ observ. 61.* sequens commendat unguentum, ut

℞. *Ol. chamomellini* ℥. iv.
*Sulph. pulv.* ℥. j.
*M. f. Ung.*

diù continuandum. Verùm feliciùs, & potentiùs operabitur, si *aliquot guttæ olei succini*, *vel balsami sulphuris*, *vel terebinthinati*, *vel anisati* addes. *Avicennas* commendat in decocto cephalico, *stœcade Arabicâ, calamintha montanâ cochleas contusas*, & applicatas. Præstant in hoc tumore *limaces cum suis testis*, si pinsentur, & in emplastri formam redigantur, quod capiti applicetur, & relinquatur, donec sponte cadat, & mirabiliter resolvit. Vel præstantissimum erit sequens unguentum, ut

℞. *Chamomill. exsicc.*
*Absynth. ana* ℥. ß.
*Sulph. com.* ℥. j.
*Myrtill.* ℥. ß. *f. pulvis.*
*Butyr. recent.*
*Ol. chamomill. ana* ℥. j. ß.
*Ceræ parum*
*M. f. Ung. ad ignem*,

quo locus quotidiè inungatur, donec inflatio evanescat. Aliqui laudant *lixivium cum herbis cephalicis paratum*, *atque cataplasma ex absynthio in vino cocto*.

Non multos infantes hydrocephalo laborantes solâ inunctione *olei rosacei*, *vel hyperici*, *superaddito pulvere myrtillorum*, *cum foliorum brassicæ superpositione calidâ* breviter curavimus. Multùm commendamus *vini spiritum cum quartâ parte aquæ scabiosæ cum spongiâ impositum*, vel loco vini substituimus *aquam Reginæ Hungariæ*. Verùm monemus spongiam novam recipiendam esse, & arctè fasciâ capiti alligandam, ac ne refrigeretur, calido linteo superpositâ moderatè calefaciendam esse.

Mirum in modum, & thermæ sulphureæ, ubi earum est ubertas, conducunt, ut apud nos in agro Puteolano, si spongia iis madefiat, & capiti imponatur, in quarum defectu coquantur in aquâ sal, sulphur, & alumen, & eodem modo applicentur.

Si his hydrocephalus non cedat, ut serosa educatur colluvies, necessum est ad chirurgiam scilicet incisionem, vel puncturam confugere, quæ quidem aliquo modo tolerari potest in hydrocephalo externo, utut non semper sit sine periculo; qui verò intra cranium, & cerebrum est, non nisi cautè, & multâ circumspectione, & à perito chirurgo peragatur. Studiosè considerandum est, ubinam contineatur aqua, & qui loco meliùs effluere possit. Tunc sectio peragi debet scalpello, vel cannulâ ad acumen perforatâ, vel quia quandòque gelatinæ instar viscida est, ut per cannulam effluere non possit; scalpello vulnus latius fiat in decliviori loco, & notan-

notandum, quòd aqua omnis non simul, & semel educitur, aliàs mors procuraretur, sed per intervalla non horarum tantùm, sed dierum. Interim æger corroborantibus restaurandus est.

---

## Cap. XXX.

### *De Testudine, & Talpâ.*

PRivatim quoque capiti accidunt tumores nonnulli, quorum apud antiquos Græcos, vel Latinos mentio non reperitur, sed solùm iis peculiaria imposita sunt nomina à recentioribus barbaro-Latinis, nempè Testudo, Talpa, Topinaria, Natta.

Testudo est tumor magnus, mollis, aut saltem non valdè durus in capite, latiori formâ, à cujus formâ nomen sortitus est, vel castaneæ in principio, posteà verò in formam ovi excrescens, materiam continet mollem, vel saltèm non valdè crassam, tunicâ quadam obvolutam, quæ communiter cystis apud Græcos, Latinè verò folliculus appellatur.

Talpa est tumor testudini affinis, & ità dictus, quia sicut talpa sub terrâ deambulat, & in eâ foveas excitat, sic tumor hic sub cute cranium cariat, undè congenei sunt affectus, & solùm inter se differentes penes cranij læsionem, nam donec cranium non læditur, testudo dicitur, talpa verò cùm cranium cariet; in reliquo conveniunt. Hinc est, quòd à quibusdam confunduntur, & pro uno, eodemque hi tumores accipiuntur. Quidam testudinem à talpâ penes materiam discriminant, quia in talpâ est crassior, quàm in testudine, & testudinem ad meliceridem, talpam verò ad atheroma referunt. Talpam nonnulli Topinariam appellant, cœterùm topinaria diversus est affectus, & pueris familiaris, qui à phlegmate fit, quod saniei viscositas, ejusque albedo declarat: aliquandò ex phlegmate misto cum sanguine, quod color ostendit, qui non rubeus est, & ad maturitatem citò devenit. Topinariam ad hydrocephalum *Iohannes Philippus Ingrassias* reducit, sed perperàm, cùm hic tumor ex aquâ fiat, nec sanguinem habeat admistum, nec suppurationem patiatur.

Natta, Nata, & Napta tumor est magnus, mollis, sine dolore, & colore, in dorso præcipuè excrescens, quandòque tamen in humero, aliisque partibus erumpens à tenui quidem radice pendens, ità tamen incrementum sumens, ut aliquot libras pendat, & melonis, vel cucurbitæ magnitudinem adæquet, qui cùm non semper easdem habeat figuras, ideò etiam diversis nominibus ab authoribus appellatur. Materia in eo interdum videtur carnosa, sed reverà non est caro, verùm adipi similis, ideòque ad steatoma refertur.

### *Signa.*

Præfati tumores ex descriptionibus suprà traditis facilè patent; sunt enim tumores molles, vel non

valdè duri, magni, lati, & indolentes, vel saltèm leviter dolent, peculiari tunicâ inclusi, & figuram habent prædictis animalibus assimilem, à quibus denominationem sumpserunt.

*Causa.*

Horum tumorum causam ad pituitam referunt vulgares, verùm in talpâ cùm calvaria carietur, pituitam salsedinis participem, vel bilem habere admistam statuunt, à qua mordax, & acris redditur, quæ salsedo, vel bilis in testudine non reperitur, ideòque nulla fit erosio; Verùm sectarii chirurgi, gregariique medici in horum tumorum assignandâ causâ cespitant, testudinis enim & talpæ causa est assimilatricis error, quæ dùm ultimum alimentum non bene regulat, efficit, ut illud degeneret, sibi locum adsciscat, & ex partis augmento elevatur, & quia sub cute stagnat, ne hinc indè vagetur, in peculiari tunicâ, vel nerveo folliculo à communi cute diverso clauditur, undè isti tumores meliceridis, steatomatis, & atheromatis naturam sapiunt, verùm hîc materiæ copia major est, & hinc etiam tumores majores sunt. Temporis processu illius ultimi alimenti sal exaltatur, & erodendi energiam nanciscitur, ac proindè cranium corrodit, ut in Talpâ observamus, undè recens tumor testudo commodè appellatur, inveteratus verò ob realgarina salia, quæ temporis diuturnitate cranium corrodere, talpa nominatur.

*Prognosis.*

Hi tumores periculosi sunt ob cranii vicinitatem, verùm testudo minùs quàm talpa negotium facessit, cùm timorem incutiat, ne cranium corrodat, & præcipuè circa suturas. Si magna adsit cranii corrosio, præstat sinere talem tumorem, quàm curationem aggredi. Qui cranii corrosione destituuntur, etsi facilius curantur, adhuc tamen diuturni sunt, & tardè, vel nunquàm suppurantur, & nisi totus extrahatur folliculus, perfecta sanitas sperari non potest, cùm si aliquid relinquatur, indè novus germinat tumor.

*Curatio.*

Tenuem, & exsiccantem victûs rationem instituunt vulgares, & præmissis frictionibus, cucurbitulis, enematibus, corpus purgant medicamentis pituitam educentibus, & bilem expurgantibus, præcipuè in forma pilulari, quæ ad succos in capite contentos educendos valdè commendantur, nàm diutiùs in ventriculo morantes, meliùs à capite, & extremis partibus evacuare possunt, quasi per magnetismum, ideòque cephalicæ, seu capitales appellantur; verùm non propter formam, & majorem in ventriculo moram validiùs purgant, quàm aliæ medicamentorum formulæ, sed quia magis vitam lacessitat, stimulatque virus laxativum validorum ingre-

ingredientium, ex quibus utplurimùm conſtant pilulæ. Sed primùm humores preparant tribus ſyrupis, ut

℞. *Syr. de cort. citri,*
*Betonicâ, &*
*Lupulor. ana* ℥. ß.
*Aquæ betonica* ℥. iij. *m.*

Poſtmodùm corpus purgant, ut

℞. *Pilul. Cochiar.*
*Fœtid. &*
*Aggregat. ana* ℥. j.

*Cum cathartico roſ. formentur pilulæ* IX. *& deaurentur.* Quòd ſi perfecta non ſuccedat purgatio, poſt nonnullas horas à pilulis prædictis, apozema exhibent, ut

℞. *Syr. ſueſſ. &*
*Roſ. ſolut. ana* ℥. ij.
*Aqua betonicæ par. m.*

Corpore expurgato, ſi ſeroſi humoris reliquiæ redundare videantur, vel *decocta, & ſyrupos* propinant *magiſtrales*, & præſertim ſi oſſis caries inducta fuerit, ut in talpâ, quaſi decocta, & ſyrupi magiſtrales cariem tollerent.

Quibus peractis, ſi tumor fuerit minor, & ſine oſſis carie, ad digerentia, & diſcutientia confugiunt, talia ſunt *cataplaſmata ex abſynthio, rutâ, origano, & calaminthâ montanâ in vino decoctis, additis rore marino, ſtœcade, betonicâ, & roſis rubris incompletis* poſſunt fieri fotus, & deindè ex *oleo nardino, coſtino, & rutaceo cum paucâ cerâ fiat linimentum:* Sed ad hunc uſum opportuna magis rentur emplâſtra, quæ tenaciter adhærent, quàm cataplaſmata, quæ faciliter dilabuntur, & in pueris magis, qui loco ſtare neſciunt, undè commendant *emplaſtrum de lapide Marchesſita, & emplaſtrum de betonicâ.* Verùm errant vulgares; hi enim tumores nunquàm diſcutientibus, & digerentibus curantur, nec folliculum, qui nerveus eſt, hæc vanida medicamenta reſolvere poſſunt: imò nullatenùs his procedendum eſt, ne tenuioribus partibus reſolutis, dureſcant magis molliores. Si tumor fuerit magnus, & ſuccus tenax, mollientibus, & ſuppurantibus utuntur, commendant *emplaſtrum de mucilaginibus, & Diachylon magnum cum gummatibus &c.* Verùm ſi hi tumores quibuſcumquè ſuppurantibus reluctentur, factâ ſuppuratione, tumorem aperiunt, & regunt juxta vulgares pandectas.

At ſi ſubjectum os carioſum, vel corruptum fuerit, ut in talpâ, tunc os læſum radunt, vel cauterizant.

Horum tumorum curatio chirurgiâ tantùm perficienda eſt, præmiſſo igitur cathartico, primò contentam educimus materiam, quæ neceſſariò per apertionem fieri debet, quam ferro, vel ſectico celebramus; verùm ferrum exhorrent ægri, quia inſalubre, & ab inciſione crudum reſultat vulnus, commodiſſimum proptereà ſecticum judicamus pluries à nobis deſcriptum ex mercurio meteorizato. Factâ cauſtico apertione, contenta materia totaliter educenda eſt digitorum preſſione.

Secundò folliculum extrahimus, qui niſi totaliter ſeparetur, recidivam patitur tumor, verùm quia tenaciter partibus circumambientibus

tibus

tibus adhæret, nec facile extrahitur, & eam separationem scalpro celebrare horribile, & dolorosum est negotium, idcircò folliculum destruimus frustulis sectici ex mercurio meteorizato, & id toties repetendum, donec funditùs eximatur. Tandèm ulcus emplastri fodicationum superpositione ad perfectam cicatricem perducitur. Si cranium corrosum sit, curatio instituenda est, ut latissimè *Tomo secundo cap. 21. De Ulcere cum ossis carie*, dicimus.

---

## Cap. XXXI.

### *De Hordeolo.*

A Capite ad oculos descendimus, & ab eo affectu exordimur, qui hordeolum dicitur. Oritur tàm in pueris, quàm consistentis ætatis hominibus, quandòque in superioris palpebræ margine prope pilos tuberculum quoddam oblongiusculum, acuminatum, duriusculum, ac rubicundum, calore, prurituque molestum, & magnitudine ferè granum hordei æquans, ac proindè hordeolum nominatur, cujus adhuc aliam speciem faciunt authores albidiorem, quam grandinem appellant; at nostro judicio unum & idem est, licèt colorem subindè variet, nàm & Vari idem faciunt, ac nonnunquàm rubei sunt, interdùm verò planè albicant: Judicamus ergò hordeolum nil aliud esse, quàm palpebrarum Varum, consimili enim modo tandèm suppuratur, ut Varus, & concretam puris particulam in se continet, quæ non nisi expressa egreditur ob spissitatem. Est autem grando tuberculum durum, rotundum, & album, hùc illùc mobile ex duriore materiâ, & quasi lapidescente genitum.

### *Signa.*

Ex dictis tumor iste satis cognoscitur; est nàmque tuberculum in superioris palpebræ margine, prope pilos, & magnitudine ferè hordei granum æquat.

### *Causæ.*

Pro hujus tuberculi causâ statuunt vulgares humores pituitosos, qui à victu phlegmatico, & mucilaginoso cumulantur, uti sunt carnes suillæ pingues, & aliæ adiposæ, caseus recens copiosè ingestus, poma cruda, aliique arborum fructus, lacticinia, ac in primis cum farinâ pultes cocta, crebrò comesta, & similia. Verùm genuina causa est succus alimentitius viscosus, qui extra palpebræ solidas fibras acidi ope agglutinatur, & juxta partis texturam in hordeolum degenerat.

### *Prognosis*

Hordeolum nihil periculi infert, sed tantummodò aliqualem deformitatem, attamen quandòque per paucum temporis spatium oblongatur, & visui obest. Difficulter in suppurationem abit, & cùm

cùm suppuratur, expressumque per se consolidatur, reverti tamen solet ei qui semel eo laboraverit.

*Curatio.*

Pro hordeoli sanatione vulgares corpus *Agarico*, vel aliis phlegmagogis evacuant, ac postmodùm affectam inungunt partem *oleo amygdalarum dulcium*, *vel gallinæ adipe*, *aut cerâ candidâ* fricant. Aliqui affricandas esse *muscas*, absciso, & abjecto capite, pro remedio efficacissimo habent. Quàm remediis indiga sit vulgarium medicina, ex hoc vanido conjectari licet, cùm muscas in aëre captare cogatur!

Si nec sponte, vel his medicamentis non suppuretur, scalpello hordeolum aperiunt, pus exprimunt, & *ovi luteum cum oleo rosaceo* imponunt. Nonnulli hordeolum curare student per ligaturam ex serico filo, nàm sensim per duos, aut tres dies singulo manè sericum constringendo filum, & sponte cadit, per se cicatrix inducitur, & agglutinatur. Verùm perperàm scalpello hordeolum incidendum jubet *Daniel Sennertus*; nàm ferrum formidolosum est, & magna sanguinis effusio succedit, quæ quandòque levi punctione irritatur, & non ità facilè cohiberi potest. Præterea hordeolum non habet basim angustam, quæ filo vinciri possit. Insuper iste curandi modus dolorificus est, & perpetuò tumorem, & inflammationem accersit, quæ magnifacienda est ratione partis, & tandèm intermittitur curatio, vel promptissimè repullulare potest.

Hordeolum inter affectus cutaneos collocamus, ideòque topicis tantùm tollitur, undè in ejus curatione omni operâ incumbendum est, ut succus ille spissus, & viscidus, inter fibras aggestus attenuetur, fluxilis reddatur, & per poros resolvatur, & exhalet. Huc faciunt ea medicamenta sale volatili imbuta, ut volatilitate suâ hæc omnia peragant. Conveniunt itàque *spiritus vini tartarisatus*, *urina*, *lumbricorum*, *salis armoniaci*; *oleum ceræ*, *philosophorum*, *tartari p. d.* Vel *galbanum cum modico nitri subactum*, *vel sagapenum ex aceto tritum* imponimus, vel *emplastrum ex ammoniaco cum axungiâ viperinâ*. Nonnulli *hordeum*, *& chamomillam in aqua decoquunt*, eoque decocto hordeolum fovent. Vel *hordei granum jejuno stomacho masticatum* sæpiùs applicant, at non hordeum, sed saliva sanat. Sic nos plura hordeola sub initio curavimus singulis matutinis horis ægri *propriâ salivâ* inungendo, constat nàmque saliva plurimo sale volatili. Plebecula *tria grana integri hordei accipere solet*, *& ea*, *aversâ facie*, *trans caput tergum versus*, *in puteum præcipitare*, & sic hordeolum ei, qui ipse suis manibus hoc remedium adhibet, evanescit ob fortem apprehensionem, sive fixam ideam.

Quòd si resolvi nequeat, ad emollientia, & suppurantia confugimus, & efficacissimum remedium est *emplastri Apostolici frustulum*, quo illud brevi temporis interval-

lo emollitur, rumpitur, & exeunte materiâ albâ spissâ, citò ad sanitatem perducitur. Si suppurari non possit, quia in gypseam concrevit duritiem, sectione aperiendum est, & contenta materia exprimitur.

Grando iisdem curatur remediis, quæ pro hordeoli curatione attulimus.

---

## Cap. XXXII.

### *De Ægilope, Anchilope, & fistulâ lacrymali.*

ORiri solent inter majorem oculi angulum, & nasi radicem tumores illi, qui Græcè appellantur ægilops, & anchilops, à quibus fistula lacrymalis ortum ducere solet. Verùm de horum tuberculorum naturâ non æquè inter authores constat; siquidèm putant nonnulli, quòd ante suam ruptionem anchilops, ruptum verò ægilops vocatur, undè se consequuntur hi affectus, nàm anchilopem sequitur ægilops; ægilopem fistula lacrymalis. Verumenimverò hæc duo nomina majori cum distinctione ipsi attribuere merebatur, cùm duplicis sortis videatur, nàm interdùm nullius inflammationis particeps est. Sed ut nostram proferamus sententiam, dicimus duos esse tumores, cùm duo sint nomina, duo enim tumorum genera major oculi angulus paritur, unum nonnunquàm cum inflammatione prorumpit in tumusculum rubentem, minutoque furunculo similem, & dolorificum, in suppurationem abientem, & ægilops nominatur, & post sui ruptionem ulcusculum facientem, quod haud raro persanationem non recipit, sed sinuosum præbet exitum, & per eum perennem suppeditat affluxum, atque sic in fistulam degenerat, quæ ob perpetuam tenuis humiditatis exsudationem lacrymalis appellatur. Alterum nonnunquàm sine inflammatione, sed tumusculum saltèm excitat refertum materiâ spissâ, & viscidâ, pultem, aut mel, aut sevum referente, cujusmodi sunt atheroma, steatoma, & meliceris, cui melioris differentiæ ergò perpetuò anchilopis nomen competere potest. Et aliquandò quidèm tumor hic in superficie se ostendit, aliquandò magis profundum obsidet, & nonnisi tactu, & compressione percipitur. Tumor hic ruptus, & perperam curatus, in ulcus abit, quod vel simplex remanet, à quo pus coctum plerùmque exsudat; vel serpens, & malignum evadit, à quo pus effluit crudum, quod etiam non rarò sub inferiore palpebrâ, non extrà disrupto tuberculo, viam sibi parat; & per tuberculum ibi elevatum, exulceratumque aquosam, & purulentam effundit materiam, & in sinum, & oculi fistulam degenerat.

#### *Signa.*

Facilè ægilops cognoscitur, quia est affectus inflammatorius; locus obscurè, vel manifestò tumet, rubore

bore in ambitu perfunditur, dolore affligitur, eoque lancinante, febris adest, quæ omnia augentur, dùm tumor suppuratur, fit abscessus cum ulcere, quod nisi cautè tractetur, facilè pus diutiùs retentum cuniculos subtùs agit, subjectam exedit carnem, & sinum parat, per quem sanies intùs collecta, aut sponte fluit, aut presso angulo extruditur, & tumor nonnihil subsidet, donec nova regeneretur illuvies, quod paucis interdùm accidit horis. Quandòque sinus ad os subjectum usque penetrat, illudque exedit, viamque in narem proximam aperit, è qua graveolens quid continenter effluit, ità ut ossis illius portionem cum pure crasso, & fœtido è nare prodiisse *Platerus* viderit. Anchilops cognoscitur, quia non est affectus inflammatorius, sed concolor, & immobilis.

*Causa.*

Pro ægilopis efficienti causâ accusant chirurgi sectarii sanguinem tenuem aut biliosum, quandòque pituitosum, aut melancholicum, qui è temporum, frontis, aut faciei venis motu naturæ critico, aut symptomatico, ad illum oculi angulum accurrit, & tumorem excitat inflammatorium. In anchilope humorem assignant pituitosum, lentum, & tenacem, melleum scilicet pultaceum, & sebaceum, ut in meliceride, atheromate, & steatomate fieri solet. Causæ externæ sunt ictus, casus, contusio &c. Verùm vulgarium causas explosimus *cap. 2. de inflammatione, & cap. 7. de atheromate steatomate, & meliceride.*

Undè pro nostrâ sententiâ, & juxta nostra principia ægilops fit ex sanguine in arteriolis, vel venulis id majori oculi angulo concrescente, vel indè effuso, qui tuberculum excitat, & abscessum gignit. Anchilops fit ex succo nutrimentitio in oculi angulo degenerato, in folliculo plerùmque incluso, hinc tumor dolore, & ferrè suppuratione destituitur. Fistulæ lacrymalis causa est assiduus palpebræ motus, iste enim non permittit, ut continui solutio secedat, & impedit quoque ne facilis sit illius curatio.

*Prognosis.*

Ægilops difficulter curabilis est ob vicinitatem nobilissimæ hujus partis, oculi nempè; nisi accuratè ei occurratur, nàm si discutientibus utimur medicamentis, quia calida, & acria sunt, inflammationem augent; si liquidis, facilè de his aliquid in oculum fluit. Tandèm, quia citra obligationem medicamenta non adhærent, illa tamdiù perferre difficile est. Undè medici ad ægilopes pauca scripsêre medicamenta. Difficile redditur malum, si tumor profundas occupet partes. Si tumoris ad interna fiat ruptio, pejus est, quia metuenda est subjectorum ossium corruptio. Quò profundius fuerit ulcus, eo difficillimam reddit curationem, & si ulcus fuerit cancrosum, nulla curatio tentan-

da est, ne chirurgus famam suam maculâ inurat, quia incurabile est tale malum. Si malum fuerit recens, & citra ossis læsionem, non ægrè curatur; si verò chronicum, & cum ossis læsione, difficillimè. Aegilops ad cancri naturam accedens curare perniciosum est, cùm mors acceleretur.

Anchilops non tàm medicamentis, quàm chirurgiâ opus est; & ratione partis difficillimæ est curationis.

Fistula lacrymalis recens, & quæ extrinsecum orificium habet manifestum, non ægrè curatur, contrà verò ægrè. Fistula lacrymalis plerùmque malum chronicum est, tùm propter perennem materiæ affluxum, tùm quia decens ligatura eâ parte commodè fieri nequit, tùm tandèm medicamenta debilia parùm proficiunt, fortia verò oculum lædunt.

*Curatio.*

Curatur à vulgaribus incipiens ægilops, ut incipiens inflammatio, tenui scilicèt, & refrigerante victu cum abstinentiâ à vino, & calidis cibis. Crebriùs utuntur cucurbitulis, frictionibus, enematibus, si opus est, ac etiam venæ sectione, & corporis purgatione, præsertim si biliosus fuerit sanguis. Fronti repellentia adhibent ex *aquâ rosaceâ, succo plantaginis, portulacæ, ovi albumine, & bolo armena, aceto rosaceo &c.* Tempore procedente discutientia addunt, ut *fœniculi succus, aliquid thuris, myrrhæ &c.* Si malum perseveret, sola discutientia adhibent, inter quæ *nux rancida*, tanquàm multùm discutiens à multis commendatur. Si tumor ad suppurationem tendat, juvetur *emplastro diachylonis, vel fermento cum lacte muliebri, & croco.* Si sponte non rumpatur, nec apertio differatur, ne pus subjectas erodat partes, & ulcus sinuosum, & fistulosum incurabile gignat. Dùm sectio aperitur, applicant fronti, & oculo *spongiam aquâ rosarum madidam, vel stuppam cum ovi albumine.* Apertum tumorem *melle rosaceo, vel oximel: simpl. vel unguento Ægyptiaco abstergunt.* Nonnulli *viride æs* per se solùm pro secreto habent, deindè sarcoticis utuntur unguentis.

Anchilopem cauterio, seu ignito instrumento apetiunt, defensiva fronti, & oculo applicant; nempè *spongiam, vel stuppam poscâ madefactam*, & materiam cum suo folliculo funditùs eximunt, deindè *melle rosaceo, vel unguento Apostolorum misto* abstergunt, & tandèm incarnantibus cicatrizant. Verùm hoc, quod vulgares referunt, faciliùs est dictu, quàm factu.

Si fistula jàm sit genita, ejus orificium *turundâ ex spongiâ, aut radice gentianæ, sive sambuci medullâ parata* dilatant, deindè saniem compressione expurgant, & *unguento Ægyptiaco, vel melle communi cum oleo rosaceo* detergunt, & postremò carne implent, & cicatricem inducunt. Verùm si fistula callum in fundo contraxerit, quod durities ostendit, aut sit cum ossis erosione, quod deprehenditur, si immisso specillo asperitas quædam in osse, aut sonitus quidam pulso

osse,

osse, periostio absumpto, animadvertatur, utrumque enim & fistulæ callus, & ossis erosio soli lationi reluctantur. Tunc actuali cauterio adurunt, quinimò non tantùm in his casibus, sed etiam ubi sæpiùs parti humorum fluxus fiant, & internorum viscerum vitio excrementa sugerantur, ustionem consulunt. Corpore itaque purgato, & idoneis instrumentis paratis, quorum oblonga, & obtusa sit forma apposita ulceris circumferentiæ, & profunditati respondens, ut os nudatum adduratur. Cautè procedunt, ne oculus lædatur, & vicinæ partes inflammentur, ac proindè *linteolis in aquâ rosaceâ infusis, aut in ovi albumine, aut alio succo frigido, aut posca imbutis* conteguntur, ne ignis caliditatem sentiant; locus autem ter, aut quater ignitis instrumentis uritur, deindè imponunt *Linteola ovi albumine, & aqua rosacea, aut posca optimè simul concussis madida*, & frequenter mutant, nec exsiccari permittunt, posteà *recenti butyro* escharæ casum procurant, quâ sublatâ, sarcoticis unguentis, vel pulveribus carne locum replent, & demùm emplastris, vel siccis filamentis ulcus glutinant. Quòd si æger actuale exhorreat cauterium, dilatato ulceris orificio per sectionem, vel per terebram, os desquamant, & super eo *alumen rocha ustum, vel vitriolum ustum* applicant, quæ squamam de osse tollunt, & corruptam fistulæ carnem absumunt.

In ægilopis curatione nullatenùs convenit medicamentum pulgans, & phlebotomia juxta nostra principia, ut in superioribus jàm diximus. Cœterùm præpedienda est suppuratio quantùm fieri potest, & ad hunc finem alicujus repellentis applicatione utimur, cujusmodi optimum est Saturni saccharum in aquâ rosarum dissolutum, & intinctis panniculis huic inflammationi incipienti affotum, & ea omnia tàm interna, quàm externa de inflammatione dicta. Post repellentia adhibenda sunt resolventia, quorum usui inservire potest celebre *Amati Lusitani ceratum* contra ægilopas, ut

*℞. Alcës lota*
*Thuris,*
*Myrrh. ana ℥. ß.*
*Cerussæ,*
*Sang. dracon.*
*Sarcocollæ ana ʒ. iij.*
*Test. cochl. pulu. ʒ. ij.*
*Gum. opop. in acet. sol.*
*Lapid. hæmatit. ana ʒ. j. ß.*
*Croci ℈. ij*
*Ceræ,*
*Resinæ ana ℥. iij*
*M. omnia ad ignem*
*F. S. a. ceratum.*

Verùm sequens potentiùs resolvit, & dissipat:

*℞. Mastich.*
*Thuris masculi ana ʒ. j.*
*Santal. rubr. ʒ. ß.*
*Croci ℈. j. ß.*
*Flor. chamameli*
*Ros. rubr. ana m. j.*
*Fiat omnium pulvis subtilissimus probè mistus, tum*
*℞. Ceræ ℥. ß.*
*Axung. cervi ℥. j.*
*Ol. chamemel.*

*Bacc. juniperi ana* ℥. ß.

*F. S. a. emplastrum*,

Quod superinductum panno, & dietim bis superpositum ægilopem non tantùm, sed quoscumque tumores, in primis verò circa pudenda extirpat, omnem sanguinem subcutaneum dissolvit, est singulare ad erysipelas, & quamvis inflammationem dissipat.

Verùm quia hujusmodi resolventia quandòque ex neglectu opportuno tempore adhibita non fuêre, & ægilops suppurari incipit, ideòque suppuratio accceleranda est maturativis, nempè *emplastro nostro Benedicto, fodicationum, vel Apostolico*. Nihil autem ferè tàm citò maturat, & abscessus rumpit, ac *cepa sub cineribus coctæ, contusa, & cum portiuncula saponis nigri & pinguedinis lardi subacta*, & per modum cataplasmatis superligatæ. Ruptum abscessum ter, vel quater in die *balsamo proprietatis* irrorata cum filamentis, postmodùm *emplastro Apostolico, vel fodicationum* fove, & optimè sanatur, absque eo, quod in fistulam abeat.

Solet quandòque, imò ferè semper, fistula lacrymalis ægilopi non rectè curatæ succedere; verùm semper fistula lacrymalis chirurgorum ignorantiâ fit, & postmodum fistulas salubres esse ægrotis suadent; si itàque fistula lacrymalis alterius errore inducta vobis occurrat, hoc modo curabitur: primò corpus à pravis humoribus *extracto catholico* purgabitis, deindè si recens sit, & callum non adeò durum contineat, *proprietatis balsamo, & imposito emplastro Oppoteldoch*, intra paucos dies curatur. Si verò diuturna sit, & durum contraxerit callum, *butyro antimonii rectificato*, sed magnâ cum diligentiâ, vel *spiritu salis armoniaci* leniter illiniatur; excitant quidem nonnullum dolorem, sed brevi rursùs cessat, consumpto callo, & mundificato ulcere, postmodùm *emplastro Oppoteldoch*, sanatur. Interim non desint *potiones vulnerariæ* quæ intrinsecè sanationem promovent.

Solet interdùm fistulæ lacrymalis ichor os subjectum carie inficere, tunc felicissimè eodem *spiritu salis armoniaci, vel nostrâ euphorbii tincturâ* ad lævorem reducitur os, & supra dicto emplastro cicatrice obducitur.

In anchilope purgantia, & sanguinis missiones omninò inutilia sunt, ejus quippe materia est extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita, ideòque per apertionem materiæ eductio, & totalis folliculi extirpatio per mite secticum celebranda est, sed magnâ cum solertiâ, ac postmodùm *proprietatis balsamo, & emplastro Apostolico* imposito, exactissima completur curatio.

---

## Cap. XXXIII.

### *De Narium Sarcomate, & Polypo.*

Ab oculis ad narium affectus nunc descendimus, varii sunt narium tumores, scilicet erysipelas, cancer, vetrucositas, inflammatio &c. verùm hìc tantùm nos de narium Sarcomate, Polypo, ac guttâ

guttâ rosaceâ agimus.

Sicut ozœna est narium ulcus, ità sarcoma, & polypus sunt excrescentiæ carneæ in naribus genitæ; ideòque sarcoma est quædam rudis carnis excrescentia, quæ certâ figurâ caret, eodem ferè modo ac in aliis ulceribus quædam caro luxurians excrescere solet, ac propterea Græcè hypersarcosis nominatur. Polypus verò est quædam carnis excrescentia certam habens figuram, ex radiculis quibusdam exilibus pendens, nunc è naribus pendens, vel eas carne replens, vel quandòque in palatum descendens.

Ex similitudine nomen sortitus est, etenim polypo marino pisciforma, & quandòque callosa durities polypodis in naribus exorti simillima est. Appellatur à nonnullis narium hæmorrhoides, quia non dumtaxat hæmorrhoidibus in ano quadantenus assimiletur polypus, verum etiam profusionis sanguinolentæ proles fit, ut illæ in ano.

Differt à sarcomate polypus, quia sarcoma magis in imis narium partibus, quæ carnosiores sunt, subnasci solet; polypus verò in summis, ac superioribus partibus ad nasi radicem adnasci solet, ubi quandòque ad palatum propendet, & communis oris meatus obstruit, & post gargarionem facilè conspici potest; non rarò quoque si multùm excrescat, extra nares pendulus prominet, modò mollis, modò albus, modò ruber, ac interdùm lividus, in austrinâ constitutione maximè turget, tempore aquilonio, & ficciore imminuitur, & flaccescit. Si læditur, mirùm in modum sanguinem profundit. Tandèm polypus angustum habet fundamentum, sarcoma latum: ad hæc polypus habet carnem sui generis, & quò meliùs intelligas, ut polypus referat, tumor necesse est in pedes, aut cirros dividatur, ut sarcoma sit, satis est unam adesse, & globosam veræ partis protuberantiam.

*Signa.*

Horum affectuum signa in sensus nostros occurrunt, & manifesta sunt; carnea enim narium excrescentia in oculos occurrit. Polypus sæpè totam narium cavitatem opplet, & penè extra eas prominet, & hinc ægri in respirando non levem percipiunt difficultatem, quandòque ab unâ in alteram narium partem, imò ad palatum proripit, hæmorrhagias quoque subindè patiuntur spontaneas largissimas, quæ sæpè nec internis, nec externis sisti possunt remediis. Duo polypi interna narium foramina adimplentes, suffocationis periculum minantur.

*Causæ.*

Sarcomatis, & polypi causas credunt vulgares esse humores lentos, viscidos, & pituitosos à cerebro in nares defluentes, cum aliquâ sanguinis portione admistos, qui in earum ulceribus in carnes abeunt excrescentes.

Verùm

Verùm errant in horum affe-ctuum assignandâ causâ, non enim humores viscidi, & pituitosi, vel sanguis ipse harum excrescentiarum possunt esse causæ, sed unicus succus alimentitius nimiùm viscidus, & impurus, qui ad partes narium ulceratas, aut ad fibrillas disruptas majori copiâ confluit, ibidem diutiùs detentus solidis fibris opponitur, easque extendit, agglutinatur mediante acido humorum coagulatore, & in luxuriantem carnem mutatur, quæ ob perennem succedentium particularum affluxum augetur, & neglectu non solum nares obstruit, verùm etiam ad palatum propendet.

Differt sarcoma à polypo, tanquam genus à specie, figura, & magnitudine: sunt itàque unum, & idem, eandemque pro genesi causam agnoscunt, & iisdem curantur remediis, sed per hoc tantùm discriminantur, quòd affectus incipiens sarcoma vocatur, confirmatus verò polypus, qui ægrè curatur. Hinc loquelam, & respirationem impedit, præcipuè si tenui pediculo suspensus in latum, & crassum se extendit, & speciem hac polypi ventre amplo, rotundo, & oblongo referat, undè nares oppleat; verùm etiam odoratus diminutiones, & abolitiones: perit enim odoratus, aut saltem imminuitur impedito etiam narium meatu, ossisque ethmoidis foramine, & suffecto aliquo excremento.

*Prognosis.*

Sarcoma utplurimùm facilè curatur, & polypus difficilem admittit curationem, attamen si fuerit mollis, albus, ruber, vel colore ex albo, & rubro præditus, curationem recipit; durus verò, fuscus, vel lividus, & præsertim fœtidus, ferè curationem repudiat, quia cancro est affinis, & periculum est, ne in cancrum abeat, undè si cancrosam induat naturam, ferè incurabilis est. Polypus, qui oculis cernitur, & imæ, vel mediæ narium parti adhæret, faciliùs curatur; qui verò in narium penetralibus radicatur, & cerebro vicinior est, difficilem recipit curationem, quia ad eam partem vix remedia pertingere possunt.

*Curatio.*

Utrumque affectum iisdem curant remediis vulgares, quæ ità dirigunt, ut caro illa p. n. tollatur, verùm antè omnia causam auferunt antecedentem, sanguinem mittendo, humoremque pituitosum à capite in nares depluentem purgando. Victûs rationem attenuantem, & exsiccantem præscribunt. Revulsionis, & derivationis gratiâ non desunt cum scarificatione cucurbitulæ, vesicatoria, & cauteria. Interim caput apophlegmatismis purgant, & exsiccant, admoto cataplasmate ex cochleis, aut consimili. Fronti adhibent cataplasmata adstringen-

ſtringentia ad fluxionem intercipiendam. Poſt hæc caput roborant ſacculo parato ex *ſalviâ*, *betonicâ*, *ſampſuco*, *lavendulâ*, *ſtœcade*, *roſis rubris incompletis*, *meliſſâ*, *nuce moſchatâ*, *caryophyllis*, *cinnamomo*, *thure*, *maſtiche &c.* Nonnulli in hoc affectu guajaci decoctum cum victu exſiccante laudant.

Tandèm carnis excreſcentiam, ſi ſub oculos venit, idoneis abſcindunt ferramentis, & quod poſt ſectionem remanſit, medicamentis eſcharoticis, vel candente ferro auferunt. Vel ſi tenui adhæret pediculo, circa radicem polypum ligant filo ſerico benè cerato, aut pilo caudæ equinæ, & intra ſeptem, aut decem dierum ſpatium nutrimento deſtitutus excidit. Quod ſi in narium penetralibus radicetur, narem ſcindunt, ut fieri ſolet in equis, & ità polypum abſcindunt, & ferro, aut cauterio inurunt. Vel cauſticis abſumunt medicamentis, quæ ſub initio, dùm affectus eſt recens, adſtringentia, & exſiccantia mitiora eſſe debent, priùs quàm ad vehementiora deveniant.

Primò itàque uſurpant medicamentum compoſitum ex tribus generibus malorum granatorum à *Galeno* decantatum *lib. 3. de comp. med. ſec. loc. cap. 3.* quod ſic ſe habet: *Accipiantur tria mala granata ex tribus generibus eorum, acidis, dulcibus, & mediis, eaque matura, ac recentia terantur ſimul in mortario; Deindè ſuccus exprimatur, & coquatur in linimenti formam, naribus infundantur, & feces expreſſa in peſſulos conformentur, naribus frequenter indendos.* Hoc remedii genus citra mordacitatem polypum abſumit, attamen longiori indiget tempore.

Hujus arcani occaſione à Galeno deſcripti, quidam chirurgus Galeniſta nobis in mentem venit, qui ægroto tumore in liene Laboranti incumbebat, ei, ut manè, & veſperi tumorem olei amygdalarum dulcium balſamo per quatuor menſes inungeret, imperavit, poſt quos iterùm ad alios quatuor menſes eidem inunctioni, ut perſiſteret, & iterùm ad alios quatuor, & ſic deinceps; tandèm nullum juvamen leniosus percipiens ex amygdalarum dulcium oleo, devovens Galeniſtæ animam, inunctioni vacare renuit, cui chirurgus inquit: ſi longiſſimo tempore inunctioni inſiſtiſſes, forſan tumor ſuppuratus fuiſſet.

Sed major eſt vulgarium dolus, & ignavia, qui poſtquàm aliquis infirmus in eorum incidit manus, poſt quinque, vel ſex menſes cum totali æris, & ſalutis jacturâ eum deſtituunt, & hoc receptum præſcribunt:

> ℞. *Tabellionem unum, teſtes numero* VII. *adde ſacerdotem cum aquâ, & oleo benedicto, & diſpone domi tuæ, quia &c.*

Malum inſanabile proclamant, quia pro ſuis viribus juxta Galenicæ artis Pandectas omnia poſſibilia applicuerunt medicamenta; ſanguinem enim detraxerunt, purgans propinaverunt medicamentum, ſedis venis hirudines impoſuerunt, clyſterum myriades injecerunt, ſyrupos magiſtrales, decocta per plures menſes accepit æger,

æger, & tandèm duo cauteria aperta fuêre, & his sinus non evasit, signum est morbum fuisse incurabilem. O terque quaterque miser, qui in vulgarium incidit potestatem! Sunt omnes morbi Dei flagella propter peccata, & isti medici divinæ ultionis executores vescuntur peccatis populorum, ut *Ecclesiast. c. 38. num. 15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici.* Ideòque *ibid. num. 9. fili in tuâ infirmitate, ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Averte à delicto, & dirige manus tuas, & ab omni delicto munda cor tuum.*

Si polypus sit durus, mollientia præmittunt ex *medullâ vitulinâ, adipe anserino*, cui temporis progressu aliquid *bdellii, & ammoniaci* admiscent. Deindè ad hujus pulveris applicationem deveniunt, ut

℞. *Pulv. rosar. rubr.* ℥. ß.
*Malicorii* ℈. j.
*Litharg yr.*
*Alum. ust. ana* ℥. ß.
*Ærug. gr.* IV. *m.*

Vel ad hunc usum emplastra revocant, quæ sine dolore polypum absumere credunt, ut

℞. *Empl. de mucilag.* ℥. ß.
*Pulv. sabinæ* ℥. ij.

*Malaxentur, & incorporentur simul.* Ex hac massâ, efformant cereolos justæ magnitudinis, & in nares intrudunt.

Si hæc non sufficiant, quia malum pertinax est, ad validiora, & caustica confugiunt medicamenta ex *Chalcantho, mysi, chalcitide, squamâ æris cum melle, unguento Aegyptiaco &c.*

Verùm ex his vulgarium medicamentis nihil frugi, ac certi sperari potest, licèt per longissimum tempus adhibeantur, sed plus molestiæ, & noxæ, quàm utilitatis. Nec adhærent ob humiditatem, nec persistere possunt, mitia nihil prorsùs auxiliantur, caustica verò interiores narium partes afficiunt, & inflant; undè ex his plus dedecoris, quàm Laudis vulgares sibi comparare possunt. Quapropter mitiora usurpant, & lenitivam exercent curam. Morbum protrahere, non curare possunt! itàque falsâ, & impostoriâ arte victum quæritant.

Sarcomatis, & polypi curatio institui debet aquilonio, & sicciore tempore, dùm flaccescit, & ea exigit medicamenta, quæ succum alimentitium à visciditate, imputitate, & aciditate mundificant; eapropter, præmisso purgante mercuriali, ad sudorifica, diaphoretica, & absorbentia cum essentiis cephalicis alibi descripta, tùm demùm ad topica devenimus. Pro certissimo experimento commendant aliqui turundas radicis gentianæ cùm unguento sequenti illitas.

℞. *Pingued. anseris q. pl.*
*Fol. malvæ,*
*Rad. alth. q. s.*

*Coque simul, deinde exprimantur per laciniam, & f. Ung.*

Vel

℞. *Butyr. recent.*
*Pingued capi,*
*Ol. olivar. q. omnium pl.*
*Adde ceræ exiguum,*
*Et f. Ung.*

*In alterutro horum unguentorum V. gr.* ℥. ß. *m.*

*Merc. pracipit. vel*

*Arcani corallini,*

*Vel etiam Merc. Vitæ* ℈. ß. *vel* ℈. j.

Hoc unguento parato inungantur turundæ ex radice gentianæ factæ, & naribus indantur, si cavitatem habuerint: sin minùs polypus propendens tantùm inungatur aliquoties, idque fiat, donec totus absumptus fuerit.

Alii pro specifico extollunt Nasturtium hortense, & aquaticum, ut

℞. *Nasturtium contusum, intrude illud affecto foramini, vel si non sit spatium, exteriùs superliga, vel eo sacculum coriaceum imple, quem naribus appende, viginti quatuor horis elapsis, ligaturam remove, & polypum corrugatum invenies, quem scinde, non tamen ad carnem usque, ne magnam excitet hæmorrhagiam.*

Intrude deindè contusum nasturtium in illud foramen, donec omnis luxurians caro abscedat. Si verò in oppleto foramine non detur spatium, tùm expressum Nasturtii succum bis vel ter in die immitte, & perfectè curabitur, quod nos sæpissimè experti sumus felici cum successu.

Solent quandòque ejus excrescentiæ esse callosæ, & remediis vix difficulter cedere, nos tamen sequenti multoties polypum curavimus:

℞. *Merc. præcipit.* ℥. ß.

*Illi superpone sp. Vin. ard.* ℥. iij.

*Quem accende in totalem ejus conflagrationem,* & hoc modo præcipitatus dulcis, sive correctus efficitur, hunc unguento aureo commisce, & polypo impone bis in die. Post ejus consumptionem unguento albo ex succis refrigerantibus cicatricem induces. Si ulceratus sit polypus, proficuus erit *cinnabaris fumus*, si bis in die per syphonem chartaceum in polypi narem recipiatur; hic enim fumus polypum consumit, postmodùm per idem unguentum album ex succis inducenda est cicatrix.

Optimum pro sarcomate, & polypo remedium erit *oleum viridis æris*, quod ità paratur:

℞. *Virid. æris part.* j.

*Nitri part.* ij.

*Pulverisentur, & optimè misceantur, ponantur in tigillo, & carbone incendantur, donec deflagrârint, quod remanet solvatur in cellâ p. d. Vel in vesica suillâ diligenter clausâ, & in aquam demersâ.* Sed præstat *oleum sulphuris, vel vitrioli*, attamen in applicatione summa solertia adhibenda est, ne nares lædantur.

Maximoperè præstat *spiritus mercurii albus*, nàm si summâ cautione sarcoma, vel polypus semel, atque iterùm tangantur, feliciffimè persanantur, qui ità paratur.

℞. *Merc. meteoriz. pulv. part.* j.

*Argillæ rubræ part.* ij. *m.*

*Et efforma cum aquâ com. globulos in umbrâ exsiccandos, destilla deinde ex retortâ vitreâ per arenam igne suppressionis (gradatim tamen) horis* ij. *adhibito, prodit elegans spiritus, quem serva. Siquid mercurii sublimetur, cum recenti argillâ m. & procede, ut anteà.*

Præter remedia ad polypum descripta,

cripta, unum præ omnibus infallibile adducemus, ad quod tanquàm ad sacram anchoram recurres, quo non frustrà curationem tentabis, hoc erit *aquæ salis armoniaci*, quæ ità paratur:

℞. *Tart. crud. pulv.* ℥. ij.
*Salis armoniaci pulv.* ℥. j. *m.*
*& in vase sublimatorio sal sublimabis, quod iterùm cum eodem tartaro miscebis, & iterùm sublimabis, hoc quater repete. Tunc sal sublimatum in humido loco repones; ibi enim resolvetur in aquam*, quæ sine dolore, & absque recidivâ polypum exterminat.

Verùm efficacissimus omnium erit *spiritus salis armoniaci*, tali modo elicitus:

℞. *Salis armoniaci q. v.*
*M. cum argillâ humidâ,*
*Ac exindè fac globulos.*
*Destilla s. a.*

Sal armoniacus est ità summè volatilis, ut nullo modo destillari possit; præditus est enim mercuriali naturâ, abundat sulphure, quod facilè sublimatur: attamen argilla per minima inter salis particulas interjecta sublimationem inhibet, & faciliùs ignis activitate cogitur in spiritum, quod omittentes plures spagyrici omnem laborem, & operam frustrà perdiderunt, nàm sal armoniacum cùm sit summè volatile in salis volatilis formâ in retortæ summitate, & collo sublimatum invenêre, non autem attenuatum in formâ spiritûs intra receptaculum receperunt. Mediante destillatione essensificatur, majoremque nanciscitur perfectionem, dùm ad summam essentiæ puritatem, & sublimitatem devenit, & suâ subtilitate permeabilis evadit.

---

## Cap. XXXIV.

### De Guttâ Rosaceâ.

Solet quandòque nasus quadam p. n. rubedine infici, & gutta rosacea vocatur, si rubedo vehemens fit, *gutta rabiosa* appellatur, quæ integrum nasum, veluti tuberculatum, & panni scarlati instar, rubrum reddit. Hæc interdùm rubedo est absque pustulis, vesicis, vel ulceribus; ac interdùm cum ulcere, & hæc ultima differentia etiam *Noli me tangere* vocatur, quam nonnulli describunt, quòd in facie, præsertim supra mentum, circa os, & nasum oriatur, atque ità dici putant, quia ex remediis etiam, quæ congrua videntur, irritetur potiùs, quàm sedetur, ac sanas depascendo partes progreditur, ut hoc *Tomo cap. 9. de cancro diximus, & tomo 2. cap. 25. De Ulcere cancroso, lupo, & noli me tangere.*

#### Signa.

Ex his, quæ suprà attulimus guttæ rosaceæ signa satis clarè patent, & ex ipso visu etiam internoscitur.

#### Causa.

Assignant Galenistæ chirurgi pro guttæ rosaceæ causâ sanguinem fervidum ob calidam hepatis intem-

temperiem genitum, qui ad nasum delatus diffunditur, & erubescentiam facit, quia nec remeare, nec discuti potest. Verùm apud vulgares non est malum in toto corpore, quod non faciat hepar. Maledictum hepar, quod tot agasones fecit medicos! Sed de his næniis alibi. Putant Galenici ejusmodi erubescentiam cuticulæ tantùm exteriori adhærere, sed errant, nàm interioribus carnis, & cutis partibus firmiter adhæret; adeò ut quosdam insigniter deceperit, qui sibi persuaserant, si liquore aliquo caustico exteriorem absumerent cuticulam, aliam novam legitimè coloratam successuram, factâ autem experientiâ, sui opinamenti vanitatem deprehenderunt, & quòd rubedo illa in carne firmiter adhæreat, nec medicamentis cedat.

Non negamus sanguinem esse guttæ rosaceæ causam, attamen fit secundum nostram sententiam ex sanguine nimis spirituoso ad nasi arteriolas capillares, sub teneram cutis texturam delato, (ac proindè malum hoc potenter vinum potantibus obtingit) in quibus diutiùs stagnans, multis particulis salinis fixioribus maximè acidis refertur, nec ideò remeare, nec discuti potest, & quodammodò eas dilatat, turgidas, & protuberosas reddit, ac per cuticulam suo colore translucet.

*Prognosis.*

Malum hoc delicatulis, & formositati admodùm studentibus perquàm intolerabile est, & difficulter curatur, cùm medicaminibus non cedat, sed tantùm curationem suscipiat palliativam, & præcipuè si nasus pustulosus, & exulceratus evadat, ac plerùmque hominem ad mortem usque comitatur. Interdùm in naso tubercula ista adeò incrementum sumunt, & nasus valdè augetur, ut visionem impediat.

*Curatio.*

Non curant guttam rosaceam vulgares, nisi priùs hepatis, & sanguinis vitium auferant, licèt enim hujus mali causa continens discutiatur in naso, semper tamen indè nova subministratur materia, est veluti ventris crepitus, qui perpetuò nasum ferit. Itàque pro curatione sanguinem detrahunt, humorem biliosum, qui plerùmque admiscetur, evacuant, cucurbitulas cum, & sine scarificatione sæpiùs scapulis affigunt, illasque affligunt, sed in primis hepatis, & sanguinis calidam intemperiem temperant *Syr. de fumar. maj. Cichor. Nic. sero lactis caprini, balneis aquæ dulcis, pulveribus viperarum &c.* Deindè ad topica accedunt, ubi nasus tantùm rubet, refrigerantibus, ubi verò pustulis est inquinatus, discutientibus utuntur, quæ omnia sub formâ aquarum, liquorum, linimenti, vel unguenti adhibent.

Pro guttæ rosaceæ curatione necesse est, ut sanguis in arteriolis stagnans fluxilis reddatur, & à particulis salinis fixioribus, & aci-

dis purgetur; quadere omnia conveniunt diaphoretica, & sudorifica pluries relata, & porosa, ut *oculorum cancrorum magisterium, coralia alba, cryſtall. mont. præp. lac perlarum &c.*

Quò ad topica sequentia commendamus, ut

℞. *Fragorum lib.* j.
*Lactis caprini lib.* ij.
*Album. ovor num.* xx.
*Sem. cydonior.* ℥. ij.
*Camphoræ* ʒ. ij.
*Albuminis*,
*Sulph. ana* ℥. ß.
*M. destillentur.*

Vel

℞. *Camph.* ʒ. j.
*affunde sensim in mortario agitando*
*Ol. amygdal. dulc.* ʒ. iij.
(hac methodo fit butyrum camphoræ, sed mortarium debet calefieri.) *Posteà sensim affunde*
*Ol. tart. p. d.* ʒ. ij.
*Vitell. ovor. num.* ij. *m.*
*Hinc adde sacch. saturni* ʒ. ß.
*M. diligenter. Tandem*
*Sensim affunde*
*Aquæ flor. fabar.*
*Liliorum albor.*
*Fragorum sine vino ana* ℥. ij. *m.*
His misturis locus affectus bis, vel ter illiniatur.

Vel

℞. *Ol. tart.* ʒ. j.
*Sulph.* ʒ. ij.
*Camphoræ* ʒ. ß.
*Cerussæ*,
*Lithargyr. ana* ℥. ß.
*Aquæ. rof. q. f.*
*Stent in vitro clauso ad solem.*

Vel

℞. *Aq. spermat. Ranar.* ℥. ij.
*Camph.* ʒ. j.
*Ol. Saturni p. d.* ℈. j. *m.*

Verùm maximoperè ad guttam rosaceam valet sequens Matthioli experimentum, ut

℞. *Camphoræ*,
*Sulph. viv. ana* ʒ. j.
*Myrrhæ*,
*Thuris ana* ℥. ß.
*Aquar. fragor.*
*Rof. albar.*
*Scrophular. ana* ℥. v.
*Insolentur in vase vitreo optimè clauso per decem dies, vel amplius, posteà in M. B. destilla*, qua pars affecta in die sæpiùs abluatur. Vel hoc aliud experimentum, ut

℞. *Ceruss. albiss.* ʒ. iij.
*Lithargyr. argenti* ʒ. j.
*Camphoræ* ℈. ij.
*Aquar. Nymph.*
*Solani*,
*Fabar. ana* ℥. iij.
*Aceti alb.* ℥. ij.
*Resideant horis sex, filtra, & serv.* qua gutta rosacea bis, & ter dietim madefiat.

Potiora autem guttæ rosaceæ remedia petuntur ab his, quæ naturam habent cutem humanam albificandi, tenuem, mollem, delicatam, & emaculatam reddendi, extrahendo nimirùm ex eâ id, quod ipsam obscurat, & opacat, cujusmodi sunt *aquæ stillatitia è floribus fabarum, ranunculo, stercore humano, & vaccino* (hanc nonnulli appellant omnium florum,) *sigillo Salomonis &c.* quibus facies sæpius lavatur, & sponte resiccari sinitur; sequens autem à Paracelso ad hanc intentionem in specie commendatur;

℞. *Al-*

*℞. Album. x. ovor. ad duritiem coctor.*
*Calcis, sive pulv. testar. ovor. ℥. vj.*
*ex his commistis destilla aquam, urgendo in fine ignem, quò humiditas è testis omnis propellatur, egressam aquam denuò relictis fœcibus superfunde, & secundâ vice ab eis destilla, huic aquæ rectificatæ impone,*
*Fol. argenti,*
*Cerussæ,*
*Cinerum stamni,*
*Pulverisque stamni ana ℥. ij.*
*ac invicèm per integrum mensem digere, crebrò materiam agitando, postmodùm iterùm destilla,* & eo liquore affectam partem collue.

---

CAP. XXXV.

*De Pustulis, & Morphæâ.*

SIcut gutta rosacea integrum occupat n sum, veluti tuberculatum, & instar panni scarlati reddit rubrum, ità pustulæ, & morphæa faciem depravant, & venustatem tollunt. Sunt hi affectus consanguinei, & saltèm gradibus inter se differunt; dùm enim rubicunda phlogosis in facie apparet, in constanti rubore permanens, nihilque præter aliqualem damni deformitatem inferens, tunc ille affectus faciei rubor vocatur, si verò ea rubedo etiamnùm exaltatur, plurimaque tubercula naso inspergit, gutta rosacea appellatur, de qua capite præcedenti egimus, in eâ tamen non est exulceratio, sed tubercula sicca rubicunda excitantur, quæ veluti pustulæ carneæ sunt, neque exulcerantur, nec pruritum, vel dolorem inferunt, ast si rubor mutatur in colorem lividum, violaceum, fuscum, vel cinereum, ac tubercula in pustulas, & vesicas abeunt, tunc dicitur Morphæa. Est igitur morphæa affectus in faciei cute enascens, & non alibi, quod si fortè alibi corporis aliquid simile pronasceretur, non esset tamen morphæa, sed potiùs lepra.

*Signa.*

Morphæa alium non infestat locum, quàm faciem, neque ulteriùs serpit, sed in facie fixa manet, excitans ibi pustulas humidas, pruritum, dolorem, & intumescentiam, tantamque coloris fœditatem, ut ignorantibus lepra videatur, sed, ut dictum est, ea non est, neque in eam mutatur, vocem etiam non reddit raucam, ut lepra, ubicumque enim vocis raucedo, aliaque signa concurrunt, morphæam tunc non adesse certum est.

*Causæ.*

Pro morphææ causâ vulgares ad notas humoris melancholici, & atrabilarii recurrunt fabulas. Verùm nostra sententia est morphæam fieri à sanguine vappido ad faciei vascula delato, qui ibi stagnat ob muciditatem, & lentorem, nec remeat, nec resolvitur, à quo ichor resudat, ac per internam carnis substantiam se diffundit, & resolutione destitutus primò ruborem, deindè tubercula cum cute fuscâ, lividâ, & sublividâ,

ridâ, & tandèm pustulas cum vesicis parit.

Ut autem unusquisque sciat, quid pro humore melancholico, & atrabilario intelligere deberent humoristæ, secundum nostram sententiam, & principia dicimus esse sanguinem naturæ frigidæ scilicet paucos habentem spiritus, qui ipsum à corruptione præservent, & tueantur: non secus ac vinum austerum, & debile, quod ob spiritûs ardentis paucitatem non diù conservatur, sed mucidum fit; dulce verò, & forte vinum semper spiritu ardente abundat, atque ab eo diutissimè conservatur, ut quisquis per destillationem observare poterit. Sicuti ergò vinum debile in superficie mucescit, cuticulam generat, ac fracedinem, ità etiam sanguis melancholicus, & atrabilarius naturæ frigidæ, & austeræ, ac ob paucitatem spirituum corruptionis maculam in superficie scilicet in cute contrahit, uti omnes melancholici colorem cutis fuscum, lividum, & subluridum habent, atque in dictâ cutis superficie facillimè mucorem quasi contrahunt. Hinc etiam ob spirituum paucitatem melancholici sunt tardi, timidi, mœsti, tardi ad iram, pulsus habent tardos, & parvos, venæ sectio ipsis nocet, & frigidis tentantur morbis.

*Prognosis.*

Morphæa in primâ suâ conceptione iisdem remediis, quibus gutta rosacea curatur, curari potest; tunc enim exteriori saltèm hæret cuti, progressu autem temporis introrsum fermentat, ac reliquum sanguinem, & carnem suâ inficit fracedine, ac ad corruptionem disponit, quæ postmodùm exulceratur, & nigricantem producit pustulam, & partes exulceratæ tandèm excidunt, certissimum est argumentum morbum jàm esse confirmatum, & insanabilem, actualemque incœpisse putredinem, quæ restaurationem non patitur, sed putrefactum manet putridum, ac ulteriùs putrefacit, tùmque caput dolere incipit, ac febris cum interno calore generatur, quæ certum est venturæ mortis signum.

*Curatio.*

Curant vulgares morphæam evacuando humorem melancholicum *syr. de fumar. mai. Cichor. Nic. de fumar. helleborato*, deindè *balneis aquæ dulcis, & sero lactis caprini* utuntur: postmodùm sanguinem emittunt ex venis hæmorrhoidalibus, & tandèm in parte affectâ refrigerantia adhibent, quæ an conveniant, ex causis quisque examinare potest.

Curamus nos morphæam, dùm confirmata non fuerit, sed in principio existens: præmissis igitur universalibus, nimirùm purgatione, quæ blanda esse debet, & sanguinis mundificatione, sanguinem egregiè purgat arcanum perlarum, vel sequens pulvis specifi. è sanguinem purgans usurpetur:

℞. *Radic. scrophulariæ,*
*Pentaphyll.*

*Filipendulæ ana ℥. ij.*
*Herbar. agrimoniæ*
*Pilosellæ ana m. ß.*
*Omnia exsiccentur in umbrâ f. pulvis subtiliss. cui adde sacch. albiss.* ℥. iij. *m.* cuius dosis ʒ. ß. omni manè cum vino assumatur. Vocentur in crebriorem usum ea, quæ spiritu sanguineo turgent, cujusmodi sunt *herbæ Ioviales, nimirum scabiosa flore purpureo nodoso, anagallis flore rubro, alyssum galeopsis, eryngium, & scrofolaria*, Cujus radix tuberosa signaturam dat, quòd contra omnes affectus tuberosos inserviat) quæ continuato usu interiùs usurpentur. Multùm commendamus *spiritum cochleariæ, & spiritum vitrioli Martis.* Itèm *genuinam coralliorum tincturam, antimonii tincturam, jura viperarum consumpta.*

In faciei pustulis interiùs eadem valent, sed extrinsecus nihil præstantius est *menstruo* (virginis, vel aliàs juvenculæ boni habitûs) *in aquâ calida soluto*, quo si per dies aliquot sub vesperam eundo cubitum, facies tota lavetur, & sponte exsiccetur, pustulæ cadunt, succrescente novâ cuticulâ, & rubor perit.

In iisdem pustulis, & morphæâ totius faciei radicitùs extirpandis mirificè valet *oleum bufonum* alibi à nobis descriptum, propter signaturam macularum in bufonibus. Hoc oleo faciem aliquoties illine, sed singulis diebus semel, post aliquot dies cadunt pustulæ, & morphæa à fundamento prorsùs extirpatur. Omnium medicaminum præstantissimum est hoc oleum, idcòque cœteris nihil proficientibus, ad id confugiendum est.

---

## CAP. XXXVI.

### *De Varis.*

SUnt quædam exigua, & duriuscula tubercula, Vari Latinè, Græcè jonthi dicta, & vulgò signa Venerea credita, quod indicent hominem Veneris sacris idoneum, sed abstinentem. Hæc faciei sunt dehonestamenta, eamque conspurcant, quia in facie circa nasum pronascuntur, modo rubicunda, nunc perlæ instar candicantia, magnitudine seminis cannabini, atque etiam minori; rubea interdùm doloris aliquantillum inferunt, & in maturationem abeunt, ubi expressa nonnihil puris cum sanguine misti ex se projiciunt, itàut quasi cum impetu prorumpat; albicantia merum albidum continent pus, atque ungue lacerata facillimè emittunt; quædam autem exsiccantur, & planè indolentia evadunt, si tamen cuspide aciculæ expungantur, expressione induratum reddunt pus, magnitudine capitis aciculæ, & nullum ante, vel post expressionem concitant dolorem.

### *Signa.*

Tubercula hæc notissima sunt vulgò hic *setole* vocantur, & ipso adspectu, necnon tactu cognoscuntur, sunt dura, & callosa pro magni-

magnitudine succi peccantis sub cute collecti, nunc rubicunda, nunc albicantia.

*Causa.*

Putant vulgares Varos à pituitâ excrementitiâ provenire, cui non rarò humorem atrabilarium admisceri. Verùm vera varorum causa sunt particulæ quædam pinguiores spiritibus refertæ cum succo alimentitio ad faciei partes delatæ, & ab acido ibidèm præcipitatæ, & coagulatæ, ac ad nutritionem ineptæ, quæ cùm nec subigi, nec dissolvi possint ob crassitiem, fibras extendunt, & tubercula pariunt. Hinc alimenta pinguia, potus fortis, & calidus varorum causa esse possunt. Similiter calor aëris ambientis, magis enim æstate, quàm hyeme generantur; quinimò plerique juniores masculi eorum materiâ scatent, quamvis non omnibus erumpant; majori enim parte sparsim ea materia versus cutis poros movetur, atque ferè in omnibus poris particula quædam ejus inhæret, & exprimi potest, ubi compressione quamplurima exigua frustulâ, quasi spissæ pinguedinis exeunt, phlegmaticis autem ea materia in peculiaria tubercula colligitur, idque non solùm in hominibus, sed etiam in quibusdam porcis, quorum caro non est apta edendo, cùm eam comedentibus lepram parare possit; si tamen hujusmodi porcis ante eorum mactationem antimonii crudi pulverisati non nihil in eorum pabulo devorandum detur, tunc Varorum materia ità dispergitur, ut post mactationem nulli inveniantur Vari, sed potiùs mera suavissima deprehendatur caro.

*Prognosis.*

Vari nihil periculi inferunt, sed solùm aliquo modo faciei venustatem deturpant, ideòque in mulierum gratiâ, quæ venustati student, ut viris placeant, horum tumorum proponenda est curatio; attamen in hominibus hos tumores curare velle pro ineptiis cum *Celso* putamus, Si frigidioribus topicis eorum copiosam eruptionem quis impedire studeat, conatus iste periculo non vacabit; pinguis enim hæc impuritas intra corpus retrocedere cogitur, & perniciosam intùs alicubi collectionem facilè excitare potest. Si Varis humor excrementitius admisceatur, tubercula ichorem fundunt, & suppurata in ulcera transeunt. Si rubor sit intensus in facie cum pustulis, malum curatu difficile est, & licèt pustulæ fortibus removeantur medicamentis, rubor tamen perseverat, & magis intenditur. Quandò rubedo conjuncta est cum faciei inflatione, & vocis raucedine, tunc lepram imminere putamus.

*Curatio.*

Curationem complent vulgares per phlegmaticam purgationem, venæ sectionem, cucurbitularum, aut hirudinum applicationem, qui-

bus

bus hepar refrigerant; putant enim hoc plus justo calidum varos generare, postmodùm topica applicant, quæ describere omittimus, quia frigida usurpant contra eorum indicationem, & varorum materiam intra corpus retro edere sinunt, & aliquam periculosam excitant collectionem.

Varorum curatio, licèt nullum censum quotidianum medicis suppeditet chirurgis, attamen reseran di sunt pori, ut particulæ pinguiores, & concretæ ejiciantur, fit tàm per interna, quàm per externa, & breviter his expertis medicamentis perficitur. Optimum remedium est *antimonium diaphoreticum*, si per plures noctes eundo cubitum ante cœnam *cum aquâ cardui sancti, vel stellati* capiatur. Quo ad topica in Varis nil præstantius est *oleo granorum lauri* sæpius illito. Itèm *spiritus vini camphoratus, similiter aqua florum omnium, vel florum sambuci spiritu vini vigorata.* Si singulis diebus semel per aliquot dies facies lavetur tota, & sponte exsiccetur.

---

## Cap. XXXVII.

### *De Epulide, & Parulide.*

A Facie os ingredimur, & eos recensemus tumores, qui intra ejus ambitum excitari solent, & primò

Solet quandòque super gingivas adeò turgere, & in tumorem elevari quædam carnis excrescentia, ut ferè dentes obtegat, & affectus iste Epulis, seu superdentium incarnatio vocatur; si verò ea turgentia fit exiguus tumor inflammatorius, & in suppurationem abeat, Parulis dicitur.

### *Signa.*

Epulis per se visui patet, nàm est quædam carnis intumescentia laxa, & spongiosa, nec suppurationem admittit; Parulis verò abscessus, qui ad suppurationem tendit.

### *Causæ.*

Putant vulgares epulidem fieri à victu nimis sanguificante, ex quo sanguis affluit ad ea loca, ubi apertio est, ut ea carne impleantur, quamvis autem in ejusmodi gingivis nulla fit apertio, valdè tamen raræ, & spongiosæ sunt, ità ut omninò minimo attactu sanguinem fundant, itàque facilis in spongiositatis poros cruor influit, carnemque augmentat, & extendit. Parulis fit à sanguine tenui, sive puro, sive cum aliis humoribus misto, qui è capitis vasis in gingivas defluit, & inflammationem parit.

Verùm secundum nostra principia epulidis causa est uberius nutrimentum, quod in gingivas fluit, quarum textura cùm sit laxa, & cute crassâ non tegatur, facilè coagmentatur, stagnat, fibrillas destendit, & in carneam degenerat excrescentiam, quæ vesiculæ formam repræsentat.

Parulis causa est obstructio in

poru'is, & meatibus, per quos sanguis ob circulationis necessitatem ab arteriolis in venulas transit; sanguis enim impeditus concrescit, & ob stagnationem diuturnam, partibus volatilibus resolutis, acidæ, & salinæ dominium sibi arripiunt, & has partes extendunt, inflammant, dolorem, ruborem, pulsum, calorem, & tumorem suscitant.

*Prognosis.*

Epulidis intumescentia non est vilipendenda, nàm quandoque ità luxurians, flaccida, & sordida evadit, vt sanguinem fundat, corrumpatur, putrescat, & tandèm anhelitum generet fœtentissimum, undè sæpè scorbuticam inducit affectionem, & in ulcera cacoëthica, cancrum, vel fistulas degenerat, interdùm gangræna gingivas corripit. Parulis aliquandò naturæ vi, & artis auxilio resolvitur, aliquandò verò in suppurationem abit, cujus ulcus, si non, vel malè curetur, facilè prominentem producit carunculam, & alia symptomata suprà enarrata.

*Curatio.*

Epulidem curant vulgares filo constringentes in dies, donec per nutrimenti privationem decidat, vel ferro abscindunt; Parulidē verò suppurant, & scalpello aperiunt.

Si in epulide carnis luxuries sit levis, laxa, & sine putredine, ejus curatio in nutrimenti degenerati eductione, & in carnis excrescentiæ gingivarum absumptione consistit, quod mirabiliter præstat *aqua pethi*, vel reprimentium, & adstringentium usus, & oris collutio *cum aquâ aluminosâ, vel decocto balaust. gallar. cortic. mori, radic. bistortæ*; attamen cùm magna sit, optima est sectio per forficem, qua sectâ, adhiberi debet gargarisma ex myrrhâ, sale, & aloë.

Si putrescit, & fœtentem spirat odorem, præstat *pulvis sabinæ, & aluminis usti* aspersio, vel sequens pulvis:

℞. *Salis decrepitati* ℥. j.
*Alum. usti, &*
*Salis armoniaci ana* ℥. ß. *m.*

quibus putridæ gingivæ ad sanguinolentiam usque confricentur, deindè os colluatur *decocto folior. aquilegiæ, cochleariæ, nasturtii aquatici, addendo parum myrrhæ, & aluminis usti cum sufficiente quantitate mellis rosati simplici*. Vel sæpius tangantur *infusione lapidis medicamentosi, vel aquâ viridi, vel tandèm oleo sulphuris, aut vitrioli, aut salis balsamo diluto.*

Si parulis conjunctam non habeat inflammationem, maximè commendatur gargarisma *ex prunella, foliis saliviæ, & nasturtii aquatici*. Si inflammatio conjuncta sit, præstat gargarismus *ex aquâ pethi destillatâ, in qua dissolutus sit lapis prunellæ*. Vel *ex aquâ spermatis Ranarum, vel sedi majoris, sonchi cum rob. fragorum, & sale prunellæ*. extrinsecùs verò applicetur cataplasma *ex medullâ panis triticei cum lacte coctâ.*

Si ad suppurationem vergat, acceleretur, gingivas inungendo *butyro recenti, aut gallinæ adipe*, vel os colluendo *decocto fol. malu. alth. hyoscya-*

*hyoſcyami in aquâ hordei.* Si ſponte non aperiatur, ne ſubjectus corrumpat partes, quàm citiùs fieri poteſt, ſcalpello celebretur apertio. Poſtmodùm adhibeatur gargariſmus *ex aquâ hordei, & melle roſato ſimplici, aut hydromelite.* Deindè optimè regatur, ne in ulcus diuturnum, vel fiſtulam, cancrum, vel gangrænam abeat; quòd ſi in cancrum migret, malum eſt immedicabile, ſi verò in gangrænam, malum eſt deploratum, & ocyſſimè ad interitum properat.

---

## CAP. XXXVIII.

### *De Ranulâ.*

RAnula, quæ Batrachos græcis, & Ranula latinis nuncupatur, eſt tumor, qui ſub linguâ, in eâ parte, qua illa vinculo alligatur, adnaſci ſolet, in quo venæ nigricantes intumeſcunt, & lividum conſtituunt tumorem ad ranæ coloris ſimilitudinem. Rimam in medio continet, quæ dextram à ſiniſtrâ dirimit partem, & in poſteriore ranam mentitur, undè affectus ranulæ nomen ſortitus eſt. Interdùm glandulæ non abſimilis, modo ſanguineus, modò verò phlegmaticus eſt tumor, imparemque ſortitus eſt magnitudinem; in aliquibus enim fabæ, in aliis caſtaneæ, vel ovi columbini magnitudinem æmulatur; undè ranulâ affecti loquelæ difficultatem patiuntur, & non niſi Ranarum inſtar coaxando enunciare poſſunt: Hinc nonnulli Ranulæ huic affectui nomen impoſitum fuiſſe exiſtimàrunt. Eſt tumor tactui cedens, qui ad œdematis, vel meliceridis mollis, & laxi naturam accedit, continetque in folliculo quandam materiam ovi albumini, aut melli perſimilem. Quandòque tumor eſt durus, febremque habet adjunctam.

### *Signa.*

Hujus affectûs ſigna non ſunt cognitu difficilia ex ſupradictis: ſub linguâ enim quidam tumor laxus, & mollis elevatur, & ab utrâque ligamenti parte ſpherica conſpicitur prominentia, quæ ciceris, vel fabæ, vel caſtaneæ; aut ovi minoris columbini magnitudinem æquat.

### *Cauſæ.*

Pro ranulæ cauſâ vulgares pituitam, ſeu lentum aſſignant humorem, è capite fluentem, qui ſub linguâ ſedem figit, quia laxa, & ſpongioſa eſt ejus caro, ad fluxionem recipiendam magis idonea. Vel ſanguinem ſtatuunt craſſum in venis ſub linguâ coacervatum. Verùm has aniles fabellas in quamplurimis locis explodimus.

Ranula fit ex errore facultatis aſſimilatricis ultimi alimenti, dùm id, quod parti aſſimilare deberet, non ſolùm non aſſimilat, quia non regit, verùm in hoc aliquid homogeneum, lentum, & mucoſum ovi albumini, vel melli perſimile tranſmutat, (ut ex apertione li-

quet) quod sibi locum aptando, partis situm vitiat, & ob sui lentorem, neque intemperiem, neque dolorem inducere solet, ideoque rarissimè est affectus inflammatorius.

*Prognosis.*

Affectus hic utplurimùm periculo vacat, & frequenter pueros infestat, quia in his ea pars est laxior, adultis verò rariùs contingit, quia durior; attamen in pueris acceleranda est ejus curatio: suffocationis enim periculum imminet propter viciniam, quam cum pulmone habet per laryngem, & asperam arteriam, quia facilè potest occludi, & tùm mors præ foribus maneret. Adultis, si dolor, & febris adsit, vitæ discrimen minatur, quia quandòque in anginam degenerare potest. Ranula nigra, vel fusca, & dura ad cancri naturam accedit, ob acidum furiosius ibidèm dominans, attingi non debet.

*Curatio.*

Vulgares ad causam antecedentem auferendam pro hujus affectûs curatione, corpus purgant, phlebotomiam celebrant, & postmodum discutientibus utuntur medicamentis, ut

℞. *Cortic. granat.*
*Hyssopi sicci, &*
*Salis com. ana* ℥. ij.
*F. pulvis* sub linguâ iteratò detinendus.

Aut

℞. *Piperis,*
*Zingib. ana* ℥. j.
*Salis gemmæ,*
*Communis ana* ℈. ij.
*Origani,*
*Calaminth.*
*Rad. ireos,*
*Hermodactyl. ana* ℨ. ß.
*Mastich.* ℈. j.
*M. f. pulvis.*

quo ranula frequenter fricetur, eum quoque sub linguâ detinendo. Vel oris lavamentum commendant, ut

℞. *Balaust.* ℨ. j. ß.
*Aluminis* ℨ. ß.
*Mell. ros.* ℥. ß.
*Aquæ plantag. lib.* ß.
*Bulliant aliquantulum.*

Aut ferro ranulam incidunt, sed metus est hæmorrhagiæ. Si ranula sit inveterata, ad decocta sudorifica deveniunt.

Decipiuntur vulgares in Ranulæ curatione, nàm purgantia medicamenta, sanguinis evacuationes, prout & decocta sudorifica sunt omninò inutilia, quia ejus materia extra naturæ jurisdictionem in folliculo deposita continetur, similiter decipiuntur, si credunt per discutientia, licèt efficacissima curationem perficere posse, quia his non cedit, etenim in hujus materiâ spississimæ sunt partes, quæ postquàm subtiliores vi medicaminum evanuerunt, pertinaces fiunt.

Curat hunc affectum materiæ, & folliculi eductio, quæ per apertionem fieri necesse est, sed non ferro celebranda est, quia ferrum horribile est, & insalubre, nàm partes folliculo circumpositæ, sanæ,

næ, & integræ ſunt; ac proindè ab inciſione crudum emergit vulnus. Pro Ranulæ apertione appropriatum eſt *ſulphuris, vel vitrioli oleum*, attamen pro pueris dilutum convenit, aliter pro adultis; nàm paulatim ſanam laceſſit partem, fermentum vicinis partibus impreſſum exterminat, ac folliculum diſſipat. Apertione incluſus humor eſt educendus, ut penitùs abſcedat, quo educto, adhuc magna ſupereſt difficultas pro folliculo extrahendo: etenim ille circumjacentibus partibus tenaciter adhæret, nec facilè ſeparatur, & doloroſa eſſet per ſcalprum ea ſeparatio. Interim niſi ſeparetur; imprompt eſt recidiva, quia tunica illa efficit, ut iterùm adjacentium partium nutrimentum degeneret: Itàque folliculo ſuprà dicto oleo deſtrues, & ſic recidivam vitabis. Deindè os colluatur per aliquot dies *aquâ hordei, in qua diſſolutum fuerit mel roſatum cum Diamor.* & tandèm ad cicatricem inducendam frequenter os colluendum eſt *vino nigro, in quo aloë, & myrrha diſſoluta ſit.*

Quidam Ranam vivam nuchæ applicant, ſed non ſemper reſpondet effectus. Noſtrates muliercula ad ranulæ præcautionem Ranunculam ex argento efformatam infantibus de collo ſuſpenſam geſtandam curant, ſed hæc præcautio ſuperſtitioſa videtur.

## Cap. XXXIX.

### *De linguæ Tumore.*

Non uno, ſed variis tumorum generibus lingua laborat, interdùm ſupra modum incrementum ſumit, ità *Gal. de diff. morb. cap.* 9. ſcribit *ſe vidiſſe cujuſdam linguam ſupra modum abſque ullo doloris ſenſu excreviſſe, ut neque œdema, neque ſcirrhus, neque inflammatio eſſe videretur. Neque enim prementi digito cedebat, neque omninò ſenſu carebat, neque dolore infeſtabatur, ſed hoc ipſum incrementum dumtaxat erat, nihil ipſâ ſubſtantiæ particulâ vitiatâ.* Verùm hoc accidit ob copiam utilis alimenti in ejus ſubſtantiam converſi. Nonnunquàm ex magnâ alimenti degenerati copiâ ità intumeſcit lingua, ut vix in ore contineri poſſit, ut *Foreſtus* obſervavit *lib.* 14. *obſervat.* 18. Quandòque in linguæ ſuperficie hinc indè verrucarum inſtar tumuſculi ſcirrhoſi oriuntur, alii tamen ſunt molliores, & albi, & aliorum colorum alii, qui à lue Venereâ ortum habent. Interdum eſt œdema, vel Cancer. Quandòque à lue Venereâ, & ab hydrargyri inunctione ità intumeſcit, ut ex ore emineat. Nonnunquàm ex materiâ venenatâ, ut fungorum venenatorum eſu, Napelli, aconiti, vel alterius rei venenatæ, vel beſtiæ venenatæ morſu linguæ tumor excitatur, ut in quodam milite Hiſpano ex viperæ morſu obſervavimus. Tandèm ex inflammatione intumeſcit lingua, & quandòque

dòque inflammatio in abſceſſum degenerat.

*Signa.*

Linguæ tumor viſui patet; ſi verò ſit ex alimenti copiâ, lingua ſenſim incrementum ſumit æqualiter ſecundum omnes partes, & dolor, ac vitioſorum humorum ſigna abſunt. Si fiat ex alimenti degenerati colluvie, cachexiæ ſigna, & dolor plerùmque adeſt, & ferè magis in unâ parte, quàm in aliâ apparet. Si tumuculi verrucarum inſtar ſint, in ſuperficie apparent, ſuntque molliores, albi, & aliorum colorum. Si ex lue Venereâ ſit tumor, ejus notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenata ſumptâ, id ex ægri relatione patebit, & alia etiam veneni ſigna aderunt. Si demùm ex inflammatione, adeſt faciei, & linguæ rubor, corporis habitus eſt calidior, dolor manifeſtus, & febris percipitur.

*Cauſa.*

Horum tumorum cauſæ variæ ſunt juxta tumoris qualitatem, de quibus ſuo loco egimus.

*Prognoſis.*

Linguæ tumor perniciosus eſt, nec deſpiciendus; lingua enim ſuo motu ſermoni, & cibi, potuſque deglutitioni inſervit, qui in linguâ tumidâ læditur. Inſuper ex nimio linguæ tumore ſuffocationis periculum imminet. Si linguæ tumor ſit durus, lividus, & ad cancri naturam accedens, inſanabilis eſt.

*Curatio.*

Credunt vulgares linguæ tumorem per fluxionem fieri, ideòque eam evacuant, repellunt, & quæ fluit, diſcutiunt, vel ſuppurant. Si ſanguis abundat, venam cephalicam in brachio aperiunt, & cucurbitulas cervici apponunt. Poſtmodùm venæ ſectionem ſub linguâ inſtituunt. Si humor fuerit bilioſus, vel pituitoſus, convenienti utuntur pharmaco.

Præmiſſis univerſalibus, & revulſionibus, ac diverſionibus adhibitis, in tumore à ſanguine ortum ducente, repellentibus in principio utuntur medicamentis, *ut ſucco citri*, *limonum*, *ribium*, *granatorum*, *acetoſæ*, *lactucæ &c.* Inquiunt enim hos ſuccos ſuâ frigiditate, & aciditatis ratione humiditatem cum ſalivâ edu ere. Verùm repellentia non tantùm magnum inferunt damnum, ſed malum iis augetur: nullo igitur modo adhibenda ſunt ob infelices ſucceſſus, quia humor repercuſſus ad internas, principes, & nobiliores remeat partes, & majora damna inferre poteſt. Præterea repellentia frigida, & humida ſunt, quaderè potiùs adſtringunt, quàm repellunt. In augmento *Diamorum* addunt, & in declinatione *acetum* admiſcent *ſcilliticum*.

In materiâ venenoſâ ad alexipharmaca confugiunt, & os colluunt *decocto plantaginis*, *ſcabioſæ*, *ſyrupo roſato*.

Si

Si linguæ fit inflammatorius, primò cephalicam tundunt venam, deindè fublingualem, & cucurbitulas ufurpant. Ut abfceffus rumpatur, utuntur *decocto hordei, lactucæ, addito Syr. de jujubis.* Quandòque *ficum per medium fciffam* continuò fuper linguæ tumorem geftare imponunt, ajunt enim ficus fuppurationem promovere. Tumorem fcalpello aperiunt, nifi fponte rumpatur. Excreto pure, abfceffum apertum eluunt *decocto plantaginis, cicer. rubr. & agrimon. addito melle rofaceo*, abfterfum ulcus confolidant.

Si lingua ex nimiâ alimenti copiâ incrementum fumat, decenti diætâ abfolvitur.

Si ex alimenti degenerati colluvie linguæ tumor ortum ducat, nullum majus remedium inveniri poteft, quàm medicamentum purgans, hujufmodi erit *extractum catholicum*, cujus rei experimentum habemus apud *Gal. lib.* 14 *m.m.cap.* 8. *Sanè linguam ità tumefactam cuidam vidimus, ut in ore contineri non poffet. Erat qui fexagenarius jam erat, horaque ferè decima erat, cum ad eum primùm acceffi, & vidi. Ac vifus mihi eft ufitatis mihi pilulis, quæ ex aloë, fcammoneo, & colocynthide conftant, vefpere datis purgandus: Cæterùm eâ nocte evidentiffimum, per quietem in fomnium noftrum homini confilium, materiam ipfam medicamenti definivit.*

Linguæ tumor ex lue Venereâ fi fit, ejus curatio ad eundem morbum dirigenda eft.

Si in linguâ carcinoma fit, ulcus nimirum durum, atrum, callofum, & melancholicum, malum incurabile eft, fi irritatur, venas erodit, fanguinem profundit, ac per totam linguam ad ejus radicem ufque ferpit, & mortem infert, pro more enim cancri vulgaribus non aufcultat remediis, nifi noftra, & felectiora *cap.* 9. *de cancro, & Tomo fecundo cap.* 23. *De ulcere cancerofo* affumantur.

Si in linguæ fuperficie tumufculi verrucarum inftar infeftent, eorum curatio *cap.* 27. *De Verrucis* petenda eft, fed felectiora, & mitiora ratione partis defumuntur medicamenta.

Si ex materiâ venenatâ affumptâ, vel beftiæ venenatæ morfu linguæ tumor excitetur, in hujufmodi malo tumor non eft magni momenti, fed id, quod urget, eft Venenum, quod illicò extinguendum eft, quo extincto, facilis eft linguæ ad naturalem ftatum reductio. Vitanda funt phlebotomia, & purgantia: nàm ipfo veneno funt nocentiora, quia ipfum ad corporis centrum trahunt, & intùs retinent. Si igitur venenum affumptum fuerit, omni diligentiâ, & nullâ poftpofitâ morâ; nàm periculum eft in morâ, illicò è corpore eliminetur emeticis, quæ leniora fint, & unà lentorem habeant, ut falia corrofiva, & fulphura inflammabilia infringant, & gas illud fuffocativum difperdant. Non defint clyfteres pingues, & mucilaginofi, fi in inteftina aliqua veneni portio defcenderit. Interim venenum ftatim foràs eliminetur, ne ad interiora ferpat, & fi in venas, vel arterias fe intrufit, alexipharmacis exturbetur, hujus-

modi sunt *Theriaca*, *Mithridatium*, *elect. de bacc. junip. c. c. terra sigillata*, *bolus armenus*, *unicornu*, & Cœtera vulgaria.

Si à bestiæ venenatæ morsu pendeat linguæ tumor, exhibeantur alexipharmaca suprà enumerata, sed præ cœteris *Theriaca*, *orvietanum*, *Mithridatium*, *aqua theriacalis ex spiritu vini*, *tinctura bacc. junip.* & interim demorsus gargarismata adhibeat, quæ vim aciditatis infringendæ habent, ut sunt *alkalia omnia in succo rutæ capraria*, *in decocto tormentillæ*, *scordii*, *scorsoneria &c.* Itèm *vini spiritus cum sale viperarum*, & pro pauperibus, in qua sal dissolutum fuerit, gargarizetur. Verùm de vulneribus ex venenato morsu inflictis, ut viperæ, aspidis, scorpionis &c. agimus *Tomo Tertio cap.* 29. & similiter in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 4. *cap.* 17.

Si lingua inflammatione tentetur, os gargarizandum decocto aliquo discutiente in principio, *ex hysop. betonic. origan. calaminth. melilot. sem. lini*, *fœnugraci*, *& syr. de moris*; *vel diamoro.* Quòd si tumor non resolvatur, sed in suppurationem vergat, ad emollientia, & suppurantia devenimus, ex quibus gargarismos, & collutiones concinnamus *ex decocto radic. lilior. albor. fol. alth. passular. furfur. fic. ping. sem. cydonior. in aquâ hordei facto, quibus sapam addimus.* Quòd si abscessus his remediis sponte non rumpatur, aperiendus est scalpello, excreto pure, ulcus abstergatur collutione *cum hydromelite*, *& aquâ saccharatâ*, & tandèm consolidetur sequenti gargarismo:

℞. *Aq. hord. lib.* ij.
*Mell. rof. simpl.* ℥. iv.
*Radic. alth.* ℥. ij.
*Bull. ad tertia partis casum*, *& coletur.*

---

## Cap. XL.

### *De Tonsillarum tumore*, *& inflammatione.*

Duæ carunculæ exiguæ, & naturales in oris termino, utrinque circa linguæ radicem paulò suprà laryngem, videlicet ad uvulæ latera in omnibus positæ sunt, duorum nucleorum amygdalinorum instar, ac proindè vulgò à figurâ amygdalæ, Latinè tonsillæ, & glandulæ vocantur, Græcè verò Paristhmia, ob similitudinem ab Isthmo, significante angustam terræ partem, seu telluris brachium, inter duo maria jacens, nec non Anthiades, quia primò se oculis offerunt.

Conditæ sunt à naturâ tonsillæ spongiosæ, ut salivali humiditate fauces, laryngem, linguam, & œsophagum humectent, ut cibum sicciorem, & duriorem madidum reddant ad faciliorem deglutitionem; Item ad laryngis irrigationem, ut ejus cartilagines ad motum aptiores reddantur, quod imitantur ii, qui fistulas irrigant.

Sæpè hæ partes, licèt exiguæ, magnum medico, sed majus ægroto negotium facessunt; intumescunt enim quandòque sine inflammatione, colorem retinent naturalem, & dolore vacant; at interdùm

dùm inflammatione, ardore; dolore,& siti infestantur cum deglutitionis, & respirationis difficultate. Qua inflammatione in abscessum degenerante, pus intra fauces effunditur, undè sæpè ulcus sordidum, & fœtidum relinquitur. Quandòque non suppurantur, sed indurantur, & in scrofulas, scirrhososque degenerant tumores.

Solet hic affectus admodùm pueris esse familiaris ante, vel post septennium; ut *Hip. aph. 26. sect. 3.* testatur: *Cùm verò jam magis adoleverint tonsillæ &c.* Sic etiam virginibus jam verò maturis, quibus menses non fluunt.

### *Signa.*

Tonsillæ majores aliquantulùm foris sub maxillis tactu, & visu cognoscuntur; intùs verò ceu carnis frustulum quoddam faucibus inhærens mole suâ premit, obstatque ne facilis deglutitio fiat, & id sine siti, & ardore, proprium tamen suæ substantiæ servant colorem: Ast ubi inflammantur, rubicundæ inspicientibus apparent, & præter spirandi difficultatem, & deglutiendi, ardorem, & dolorem inferunt molestum, partes circumjacentes incendunt, sitim, & febrem excitant.

### *Causæ.*

Tonsillarum tumorem ex cerebri defluxione fieri clamitant Galenici; Inflammationem ex humorum calidorum affluxu ad illos,qui cùm calidi sint, partes illas calidas, & humidas inflammant. Verùm hæc Galenicorum causa ridicula est, cùm omnes morborum causas à plantâ pedis usque ad verticem capitis ad fluxiones refundat, & cujusdam Galenici recordor, qui interrogatus à quodam ægroto, qui immani capitis dolore cruciabatur: Domine medice, quodnàm malum est, hic meus capitis dolor? Respondit, est Podagra.

Vera tumoris tonsillarum causa est succus alimentitius in ultimâ sui digestione degeneratus in his partibus spongiosis, & laxis, cui magnus acidi laticis proventus accedit. Inflammatio verò fit ex sanguine in his locis ob lentorem, seu visciditatem stagnante; vel extravasato in spongiosâ, & glandulosâ tonsillarum substantiâ, & ob turgentiam quandam copiosiùs aggesto, undè rubor, tumor, & ob fibrarum tensionem, earumque continui solutionem dolor suscitatur. Causæ remotæ sunt intemperata aëris constitutio, ut caloris, vel frigoris excessus, pororum in hisce partibus obstructio, ciborum calidorum, & potuum ardentium usus, vehemens corporis motus, excandescentia &c.

### *Prognosis.*

Tumor tonsillarum, si mox ab initio medica adhibeatur manus, facilè curatur; at si negligantur tonsillæ, quandòque indurantur, & in scirrhum degenerant; qui nusquàm, vel raro curatur.

Inflammatio morbus acutus est, qui non exiguam doloris, & degluti-

glutionis molestiam adducet, imò sapè suffocationis periculum, & in veram mutabitur anginam, quæ lethale minatur periculum. Harum partium inflammatio vel resolvitur, vel suppuratur. Tonsillæ in febribus denigratæ, & arefactæ inevitabilem portendunt mortem.

*Curatio.*

Perficiunt tumoris tonsillarum sanationem vulgares frictionibus, cucurbitulis, aurium extensione sursùm vehementer, & earum attractione dolorosâ. Itèm longâ brachiorum frictione dolorosâ in carpo superfocilium deorsùm, vel cum ligno extremitatem habente rotundam, vel pollice salivâ inuncto; hæc omnia peragunt ad fluxionis diversionem, sed hæc remedia sunt nimis rustica. Deindè externas moliuntur inunctiones *ex oleo amygdalarum dulcium, utriusque lilii &c.* Postremò gargarismis utuntur *ex aquâ, & aceto, vel ex decocto ros. incomplet. plantag. & hord. cum syr. de rosis siccis, viol. de moris, & aceto rosaceo.*

Tumoris tonsillarum curationem nos perficimus externè inunguendo partes *oleo amygdal. dulc. ad ℥. ß. olei ceræ destillati ʒ. j. admiscendo.* Internè gargarizationes adhibemus *ex pipere longo in aquâ communi decocto, vel ex radice angelicæ, & tandèm ex petho.*

Si tonsillarum inflammatio sit circa initia levis, ad ejus curationem adstringentia gargarismata adhibent vulgares, ut

℞. *Aquæ plantag. lib. j. ß.*
*Flor. ros. rubr. m. ß.*
*Cortic. granat. ʒ. iij.*
*Succ. hippocistid. ʒ. ij.*
*Bulliant unicâ ebullitione, & colat. adde*
*Diamori, &*
*Dianuc. ana ℥. ß.*
*Et f. gargarisma.*

Deindè ad repellentia deveniunt simplicia, ex quibus variæ decoctorum formulas parant, ut *ex fol. plantag. rubi, vitis, balaustis, rosis, sorbis, mespilis, cornis, fol. & bacc. myrti &c.* tandèm refrigerantes usurpant gargarismos, ex decocto herbarum dictarum refrigerantium, *ut solani, lactucæ, sedi cum syrupo de portulacâ, endiviâ &c.* Vel *ex lacte.* Sed in magno versantur errore, & utplurimùm levem tonsillarum inflammationem in lethalem anginam degenerare faciunt, vel si copiosiùs refrigerant, inflammationem, defluxum humorem, & tumorem non tollunt, sed lividam, frigidam, duramque reddent partem, & inflammationem, si in gangrænam non mutabunt, saltèm in scirrhum degenerabunt: impactus igitur humor nullum auxilium ab adstringentibus, repellentibus, & refrigerantibus admittit. Imò induratæ tonsillæ deglutionem, & respirationem interdicunt, & medicamentis emolliri non possunt, in quarum extractione chirurgiæ operatio nec facilis, nec tuta est.

Si inflammatio sit vehemens, & suffocationis periculum immineat, statim cephalicam, vel basilicam secant, & ubi phlebotomia locum non habet, venæ se-

ctionis loco aures, & cucurbitulas scarificant, tanquàm venæ sectionis vicarias. Ad materiam conjunctam evacuandam venas sub linguâ, raninas dictas, secant; in mulieribus verò tali venam excidunt. Verùm si inflammatio sine febre sit, periculosissima ratione circuitûs sanguinis, & tàm resolutionem, quàm suppurationem impedit, neque concretus sanguis phlebotomiâ educitur, imò obstinatior redditur.

Si vitiosi cum sanguine humores redundant, clysteres frequentantes, credunt concretum sanguinem, qui est veluti spina infixa, è gulâ clysteribus extrahere. Vel lene exhibent purgans, ut

℞. *Syr. rof. folut.* ℥. iij.
*Flor. cass. recèns extract.* ℥. ß.
*Aquæ betonicæ* ℥. ij.
*Rosarum*, &
*Cichor ana* ℥. j.
*M. f. p.*

Verùm purgans medicamentum inutile est, imò in pejus inflammationem convertet. Nec interim gargarismata desunt.

Inflammatio si ad suppurationem tendat, illam promovent gargarismis *ex aquâ mulsâ calente, decocto caricarum, hisopi, glycyrrh. vel decocto passularum, jujubarum cum violis, & maluâ.* Vel foris applicant *cataplasmata ex farinâ hordei, tritici, fœnugræci cum decocto caricarum, rad. alth. & melle.* Rupto abscessu, *aquam mulsam* gargarizandam præscribunt; primò per se, deindè *admistâ lenticulâ, rosis, plantag. &c.* donec ulcus ad cicatricem perducant. Sed de his rancidis medicamentis fusiùs egimus in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib. 1. cap. 8. De Anginâ*, quam vulgares utplurimùm cum tonsillarum inflammatione confundunt, & utrique remedia communia faciunt.

Tonsillarum inflammationem citò, tutò, & jucundè absque suppurationis metu curat *sanguis hirci ad pleuritidem paratus, & antimonium diaphoreticum*, quia concretum dissolvit sanguinem, tumorem, & inflammationem tollit. Usurpari possunt *gargarismata ex aquâ spermatis Ranarum cum syr. de moris, & anodyno minerali*, attamen tepida: inflammatio enim neque calida, neque frigida tolerare potest, quibus si nòn cedit, utere *gargarismo ex spiritu vini cicurato cum aquâ prunellæ*, vel fiant collutiones *ex decocto fragariæ, & fol. salicis cum pauco armoniaci crudi in eodem dissoluto, vel spiritu ejusdem guttatim addito*, quibus obstructio quævis facilè reseratur, vel utere *gargarismo de pethi decocto.* Externè applicari potest *cataplasma ex micâ panis triticei cum melle*, quod citò inflammationem sistit.

---

## CAP. XLI.

### *De Columellæ laxitate, & Inflammatione.*

DEscendit in os teres caruncula ex palati tunicâ reduplicatâ, penitùs juxta narium meatus, supra laryngis rimam, inter tonsillas, quæ uvula appellatur, est morbosa hujus carunculæ affectio;

cùm ejus summum uvæ acino non absimile apparet. Proprium hujus carunculæ nomen est columella, quia oblonga, & rotunda, columnæ adinstar, parvam columnam, seu columnellam efformat. Dicitur quoque gargulio, & gargareon à sono illo, qui in gargarisatu auditur. Ejus substantia est glandulosa, mollis, spongiosa, & rubro donata colore, communi oris tunicâ amicitur, figuram habet, ut diximus, rotundam, teretem, superiùs crassiorem, & inferiùs in acutam obtusè desinit. Hæc caruncula suos patitur manes, scilicèt laxitatem, seu elongationem, tumorem, inflammationem, atrophiam, & ulcus.

*Signa.*

Horum affectuum signa ante oculos sunt posita, aperto ore, & depressâ linguâ hoc modo distinctim cognoscuntur. Laxitas intrò aspicientibus oblongior, & tenuior de palato in guttur pendet columella, supra linguam jacet, nauseam parit, assiduam excitat salivationem, & æger quasi carnis bolum summo œsophago hærentem habere videtur, quam perpetuò frustrà devorare contendit; attamen palato est concolor, sine dolore, & calore.

Si inflammationem patitur, adest tumor rotundæ uvæ instar, rubor, ardor, & dolor: diglutiendi difficultas, quoddam suffocationis periculum, & interdùm febris.

*Causæ.*

Columellæ relaxationem fieri autumant vulgares ab humore pituitoso, à cerebro debilitato in columellam depluente; inflammationem effici ab eodem humore pituitoso tenui, à cerebro defluxo cum sanguine misto. Nihilominùs vulgares semper repetunt cerebrum esse veluti communem cloacam, undè omnia mala in humana depluunt corpora.

Fit columellæ relaxatio, tunc cùm subitanea aëris injuria sive calida, sive frigida, nimia corporis agitatio, frigidus haustus, boreæ flatus &c. insitum columellæ spiritum ità afficit, ut frigoris, alteriusvè impressum sentiat stigma, illicò in sui digestione ab exotico lacessitur hoste, & ut partem muniat, substantiam proximam alimenti degeneratam ob partis alendæ indispositionem per poros profundit, & ut impressum eluat stigma, quòd si eluere nequit, topicum conturbat fermentum, laticemque qui ad partium eluendas sordes est destinatus, advocat, ac proindè ligamenta relaxantur, & columellæ oblongatio exoritur. Columellæ inflammatio fit ex sanguine in venularum, vel arteriarum poris concreto, vel effluxo.

*Prognosis.*

Horum affectuum prognosim in hunc modum instituimus: Quivis columellæ affectus festinam requirit opem, ne relaxatio, aut inflammatio ad finem properet; hæc enim in perniciosam, & operosam desinit èxulceratione; illa verò antiquata mirè pendulam oblongationem confirmat, ut ad anterio-

res

res propendatur quandòque dentes, & postremò putrescentiam gignit, cujus sanatio est abscissio, quæ operatio periculo non vacat, cùm ob vocis depravationem, tum ob sanguinis fluxum, qui per sectionē excitatur, ut vix ullâ arte compesci possit. Quibus columella tota abscinditur, vel exeditur, rarò clarè, & distinctè loqui possunt; inservit enim ad vocis modulationem, undè vocis plectrum appellatur. Qui columellâ destituuntur, phthisici moriuntur, quia ejus est aëris frigiditatem moderari, ne illicò in pulmonem irruat. Si uvula ex inflammatione nigrescit, vel nimiùm albet, & stupet sensu, facilè putrescit, & sphacelatur.

*Curatio.*

Relaxatam curant columellam vulgares per frictiones, & cucurbitulas, præmissâ, si opus fuerit, capitis purgatione per pilulas capitales, vel totius corporis diversiones, & evacuationes. Præscribunt errhina, & omnia, quæ pituitosum absumunt humorem, corriguntque frigidam, humidamque capitis intemperiem. Postmodùm ad topica deveniunt adstringentia, & repellentia, ut sunt *aqua vel decoctum plantaginis, myrti, rosarum, rubi, origani, hyssopi, acetum &c.* & varia componunt gargarismata, ut

*℞. Flor. ros. rubr.*
*Fol. plantag.*
*Mespilorum ana m. ß.*
*Salviæ &*
*Hyssopi ana m. j.*
*Gallar. immaturar. ʒ. ij.*
*Alum. usti ʒ. ß.*
*Coque in suff. aquæ quantitate ad tertias, & pro lib. 1. colatura adde*
*Dianuc. &*
*Syr. myrtill. ana ℥. j.*
*Aceti ℥. ß.*
*Succ. acaciæ ʒ. j.*
*M. pro gargarismate.*

Vel

*℞. Fol. querc.*
*Centinodiæ ana m. j.*
*Flor. balaust.*
*Summitat. rubi ana m. ß.*
*Bulliant in aquâ myrtillor. ad lib. ij. colaturæ adde*
*Syr. de ros. sicc.*
*Succ. granator.*
*Diamori ana ℥. j.*
*Rob berberum ℥. ß.*
*Alum. sacc. ʒ. ß.*
*F. gargarisma.*

Si malum protrahi vident, & materia pauca est, & caput non excrementis refertum, columellam *cortice granatorum subtilissimè pulverisato* tangunt, vel *pipere longo, cui aliqui addunt aliquid aluminis, & boli armeni, vel myrrhæ, & nonnulli piperis longi loco Zingibere* utuntur. Quæ medicamenta periculo non vacant, quia metuendum est, ne humores affluenter à cerebro ad partem trahantur affectam, & grave aliquod afferant damnum.

Quidam suturæ coronali applicant emplastrum, quod conficiunt *ex acaciâ cum aceto, aut ex gallis ustis cum aceto.* Alii *ovum recens ad duritiem coctum, & per medietatem dissectum in longum*, & cum ligaturâ vertici imponunt calidissimè per aliquot horas, donec relaxatio sublata

blata fuerit. Nonnulli prædictum ovum *thure, vel Zingibere* aspergunt, & calidè applicant. Vel *ex thure, & gallis in pulverem redactis cum farinâ tritici, & melle virgineo emplastrum* concinnant, quod vertici imponunt.

Si hæc omnia parùm, vel nihil juverint, statim recurrunt ad ea, quæ experta sunt à vetulis ad columellæ elevationem: accipiunt capillorum ægroti manipulum ex vertice, quem manibus complicant, & illi, ut taceat imperant, capillorum manipulum sursùm vehementer trahunt, usque dùm cutis sonitum edat, & *pauxillum de alumine usto, vel rosarum semine* supra columellam aspergunt, & illicò miraculi instar, inquiunt, laxitatem remitti. Pulchrum experimentum, quod expectationi non respondet, & inter histrionicas scænas repræsentari dignum.

In columellæ inflammatione procedunt, sicut in aliis inflammationibus, & tàm si plethora adsit, quàm absit, primò cephalicam secant, deindè venam sub linguâ aperiunt, cucurbitulas vertici, & scapulis affixas scarificant, diversiones per clysteres, frictiones extremorum ligaturas, & id genus alia celebrant. Si corpus pravis scateat humoribus, primò caput per pilulas cephalicas, deindè totum per purgantia juxta humoris peccantis qualitatem deplent.

Interim in principio ad topica deveniunt repellentia, quæ in gargarismi formâ usurpant, & ubi exigua est fluxio, austera præscribunt gargarismata *ex aquâ, & aceto*, vel ità parant:

℞. *Ros. rubr.*
*Rubi,*
*Plantag. ana m.* j.
*Cortic. granat. p.* j.
*Fiat decoctio in sufficiente aquæ quantitate & in colatura lib.* j. ß. *adde*
*Acet. ros. &*
*Rob de ribibus ana* ℥. ß.
*Succ. malor. granat.* ℥. j.
*Diamori* ℥. ij. *m.*
*Pro gargarismo.*

Vel ubi inflammatio, & fluxio est vehementior, acerbis utuntur, quia fortiùs adstringunt, & repellunt, ut

℞. *Decoct. myrtill.*
*Fol. teneror. quercûs,*
*Mespilorum,*
*Balaustior. &*
*Sumach. lib.* j. ß.
*Syr. de agrestâ,*
*Rob de ribibus,*
*Nucum virid. ana* ℥. j.
*M. pro gargarismate.*

Sed hæc gargarismata non tantùm partem exasperant affectam, verùm etiam fluxionem, inflammationemque ad penitiora repellunt, undè graviora mala emergere possunt.

Quandòque transacto principio discutientia admiscent, *ut fol. althæa, malvæ, hyssopi, ficûs; flor. chamæmeli, meliloti, sem. fænugraci &c.*

Si ad suppurationem vergat, supparant decocto caricarum cum aquâ mulsâ, aut decocto passularum, quòd si sponte non succedat apertio, eam ferro moliuntur, & post puris extractionem pro abstergentibus adhibent *aquam mulsam,*

*sam, vel caulium succum cum melle.*

Rælaxatæ columellæ vera curatio consistit in degenerati alimenti eductione, & si nimia laticis copia ad sordes eluendas advenerit, in ejus depletionem incumbimus. Unde nimius latex columellam oblongans hydragogis evacuandus est, vel sæpè mastiche nigra mastichetur, ut per salivationem superflua ejus humiditas exsiccetur. Vel ad hunc finem alimenti degenerati ablationem faciunt gargarismata, ut

℞. *Pilosellæ*, &
*Pyrolæ ana m.* j.
*Cort. radic. angelicæ*, &
*Imperatoriæ ana* ℥. ij.

*Fiat decoct. ad lib.* j. ß. *cujus colatura cum pauco melle edulcoretur*, & utere pro gargarismate. A proprietate huic morbo prodest *uvularia* propter signaturam, ex qua gargarismus ità componi potest:

℞. *Uvulariæ*, &
*Tormentillæ ana m.* j.

*Coque in suff. quantitate aquæ, cujus decoctum edulcora cum pauco melle*, & utere.

Deindè post usurpatum gargarismum, hos adhibe pulveres in columellàm insufflando, vel meliùs eam tangendo, hujusmodi est *pulvis myrobolanorum citrinorum*, vel sequens, ut

℞. *Piperis longi* ℈. ß.
*Succ. acaciæ exsicc.* &
*Radic. tormentill. ana* ℈. j.
*F. omnium pulvis.*

Vel

℞. *Pilosellæ*,
*Uvulariæ ana* ℈. j.
*Radic. bistort.* &
*Cort. rad. angelicæ ana* ℈. ſ.
*Alum. sciffil. gr.* viij.

*Contundantur, & cribrentur.* E vestigio oblongata columella se contrahet, remittet, ad naturalemque reducetur statum. Sed *aqua destillata Vincapervincæ*, *vel tantummodò ejus decoctio gargarizata, vel pulveris immissio* columellam laxatam erigit, & refirmat, quod admiratione dignum est.

In columellæ inflammatione ad sanguini conciliandum fluorem, à lentore eundem liberandum, & obstructionem reserandam conferunt internè sumpta *sanguis hircinus*, *antimonium diaphoreticum*, & alia diaphoretica pluries repetita, verùm multùm proficiunt *gargarismata cum anodyno minerali*, quia immediatè partem tangunt affectam, ut

℞. *Aquæ prunellæ*,
*Sedi minoris ana lib. sem.*
*Syr. de moris* ℥. ij.
*Anodini mineralis* ℨ. j. *m.*

Vel

℞. *Aquæ fragor.* &
*Nymph. lib.* j.
*Diamori* ℥. ij.
*Anodyni mineralis* ℨ. j. ſ. *m.*

Vel meliùs

℞. *Aquæ prunell.*
*Flor. sambuc. ana* ℥. ij. ſ.
*Spiritus vini* ℨ. j. ſ.
*Spiritus armoniaci gutt.* xx. *m.*

Si ardor ægrum fatiget, convenit *emulsio quatuor seminum majorum, vulgò frigidorum*, *in decocto malvæ cum mucilagine seminum cydoniorum* pro gargarismo. Si dolor urget, prodest *aqua spermatis Ranarum*, & *lactis ana gargarisatum*, *in quo dissolu-*

*tum fuerit aliquid de nitro fixo, scilicet lapide prunellæ.* Vel gargarismus *ex succo cancrorum fluviatilium cum aquâ lactucæ.* Sed ad aures transeamus.

---

## CAP. XLII.

### *De Aurium Inflammatione.*

Aures inflammationem, & suppurationem patiuntur, non minùs ac aliæ nostri corporis partes, licèt auris structura, præcipuè ex ossibus constet; habet tamen membranas, per quas exiles venæ, & arteriæ disseminantur, quæ à venis, arteriisque membranarum cerebri ortum ducunt.

Aurium inflammatio interiores auris partes occupare solet, scilicet vel eas, quæ auditorii instrumenti compositionem ingrediuntur, vel vicinas, quæ etiam instrumentales partes afficiunt, & exteriores saltèm apprehendunt, vel intimiores ad nervum usque auditorium, quas differentias sollicitè noscere oportet, tum ratione curationis, tùm periculi magnitudine.

#### *Signa.*

Auris inflammatio cognoscitur ex eo, quod patiens in aure affectâ continuò vehementissimum dolorem pulsatilem percipit cum gravamine, & tensione; cum calore, & rubore, qui plerùmque ad malas, & tempora se extendit; cum febre, & forti arteriarum pulsatione; tùm exactè in aurem introspicienti interna pars ad lumen tumere, & rubere videtur, nisi inflammatio sit nimis profunda, & abdita: tunc caput universum est simul calidum, & inflammatum, undè deliria, motus convulsivi, syncopes, extremorum frigiditates succedunt, idque eò magis, si inflammatio ad interiora vergat; quantò enim ea intimior est, tantò intensior fit febris, pulsatio major percipitur, quia arteriæ majores comprimuntur, dolor acerbior, & periculum majus.

#### *Causæ.*

Pro aurium inflammatione assignant vulgares sanguinem biliosum, & tenuem è vasis suis apertis, vel ruptis, in ipsas auris membranas effusum, qui copiâ suâ tumorem, & tensione dolorem, & calorem excitat. Verùm nostra sententia est, quòd aurium inflammatio fit à sanguine in earum venulis, & arteriolis concrescente; concretionis verò causæ sunt fervor, copia, nimia corporis incalescentia à Sole, vel exercitiis, iracundia, subitanea permutatio ambientis aëris in frigus, vel vice versâ, & his pares, quæ sanguinem extra arteriolarum, & venularum poros exprimunt, ibi concrescentem.

#### *Prognosis.*

Aurium inflammatio periculosa est, & in primis in juvenibus, & ubi inflammatio profundiùs hæret, & nervum auditorium apprehendit,

hendit, utplurimùm mortem minatur, antequàm suppuratio accidat, nervus enim internam auris superficiem attingens acutâ sensilitate præditus, vehementem doloris perceptionem efficit, & cerebrum in consensum rapit. Undè ægri in delirium, & convulsionem incidunt, & in motis discrimen, vel nonnunquàm subitò, tanquàm attoniti moriuntur. Si verò dolor, & febris diutiùs protrahantur, & ægri septimum superent diem, evadunt, materiâ in pus conversâ, quod facilè cognosci potest ex doloris, & febris remissione, ut *sect. 2. aph. 47. Dùm pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis, quàm jam confecto.* Attamen si pus bonum effluxerit, & postmodùm æger meliùs se habeat, magna sanationis spes est, verùm post sanationem ferè semper auditus gravitatem relinquit. Senes in aurium inflammatione minùs periclitantur, quàm juvenes.

*Curatio.*

Aurium inflammationem curant vulgares iisdem medicamentis, quibus aliarum partium corporis inflammationes; primò itaque præmittunt refrigerantem, & emollientem clysterem, post expulsas à clystere fœces, horâ unâ, atque alterâ, sanguinem detrahunt, & quidèm à venâ cephalicâ, & si inflammatio sit major, phlebotomiam liberaliter repetunt. Hac sanguinis detractione non possunt affluxum, concretumque sanguinem detrahere, licèt totum depleant: igitur affluxurum detrahunt, ac proindè ad posterius respiciunt, præcautionis potiùs, quàm curationis gratiâ, & inflammationem in radice non attingunt. Per sanguinis depletionem corpus refrigeratur, & mala majora sequuntur, scilicet vel resolutionem prohibent, vel suppurationem in longum protrahunt tempus. Ad revellendum sanguinem ad aurem fluentem, alia adhibent revellentia, scilicet cucurbitulas, frictiones, ligaturas, & clysteres, si opus sit, repetunt, quasi ani percus aurium inflammationem efficeret. A venæ sectione, uno atque altero die intermisso, bilem educunt medicamento chologogo.

Deindè, si ingens sit dolor, repellentia usurpant, & in aurem instillant, ut

℞. *Ol. rosi vel*
*Viol.* ℥. iij.
*Acet. ros.* ℥. vj.
*Nitri* ℈. j. *m.*

Verùm repellentia hîc locum habere nequeunt; inflammatio enim repellitur in cerebrum, ejusque membranas; undè delirium, & alia majora mala gignere possunt. Vel refrigerantia adhibent ex butyro recenti, lacte, & foliis herbarum frigidarum, quia inflammationis curationem esse inflammatæ partis refrigerationem existimant. Sed in magno versantur errore, quia licèt inflammationem copiosiùs refrigerent, tumorem non tollent, sed lividam, frigidamque partem reddent, & lenem inflammationem plerùmque

in magnos, lethalesque morbos degenerare faciunt: igitur calefacientibus discutiendum est.

Victum præscribunt tenuem, refrigerantem, & humectantem cum abstinentiâ à durioribus, pro potu hordei aquam, interdicto vino, aliisque calidis.

Interim cataplasma conficiunt, quod inflammationem resolvere, & dolorem lenire possit, ut

℞. *Lenticulæ palustris m.* ij.
*Medull. panis in lact. muliebri infus.* ℥. iv.

*Contunde, & fiat cataplasma*, quod auri applicetur.

Vel

℞. *Fol. alth.*
*Malv.*
*Lactucæ,*
*Salicis ana m.* j.
*Flor. ros. rubr.*
*Meliloti, &*
*Chamomill. ana p.* j.
*Sem. cydon. &*
*Malv. ana* ʒ. iij.

*Coque*, & decocto foveantur aures,

Vel.

℞. *Ol. ros. &*
*Nymph. ana* ℥. ß.
*Succ. papav.* ʒ. vj.
*Mucilag. sem. psyll. &*
*Cydon. ana* ʒ. iij.
*Lactis muliebris* ℥. j. *m.*

Et auri applica, vel instilla.

Si inflammatio nullatenùs resolvi possit, sed ad suppurationem vergat, quod ex interiori febre, dolore, & pulsatione cognoscitur, eam maturantibus adjuvant, quæ sunt *radices liliorum albor. alth. flores chamomill. meliloti, ficus, farina tritici, fœnugræci, eorundem mucilagines, animalium pinguedines, ut gallinæ, porci, butyrum, ol. amygd. d. lilior. chamomill. sesaminum, crocus &c.*

Maturato abscessu, ejus ruptionem expectant, ad cujus accelerationem *succum cyclaminis cum quadruplo lactis muliebris* in aurem instillant. Quo rupto, saniem abstergunt *melle ros. vel syr. ros. succo absynthii, centaurii minoris cum melle, decocto lupinorum &c.*

Aurium inflammationem nos curamus, nullam phlebotomiam celebrando, quod tamen sæpè magni nominis medici, & chirurgorum vulgus facere solent, non sine ægri periculo, & torturâ; est nàmque perniciosa, tùm ratione circuitûs sanguinis, tùm etiam quia resolutionem inhibet, vel suppurationem in longum protrahit.

Purgans medicamentum omninò inutile existimamus, cùm eam in deterius mutare soleat. Ea medicamenta conveniunt, quæ sanguinem concretum, vel evasatum fluxilem reddunt, & discutiunt per insensilem evaporationem, cujusmodi sunt *sanguis hirci, & stibium diaphoreticum* quotidiè bis assumptum ad ana ℈. j. Itèm omnia salia volatilia ex cephalicis, & diaphoretica alibi commemorata. Verùm antimonium diaphoreticum tantummodò omnem abscessum interiorem, ubicumque situs est, efficacissimè resolvit. Vel his duobus remediis ritè adhibitis, omnis inflammatio resolvitur, nec in suppurationem abit.

Si dolor sit mitior, topica anodyna

dyna conveniunt, quæ leniunt, & nonnihil relaxant, quorum formulas in *Tomo 2. De Aurium dolore cap. 26.* descripsimus.

Interim quoque dolentem locum fotibus lenientibus, & discutientibus fovemus, ut

℞. *Comar. maluæ,*
*Althææ,*
*Lactucæ,*
*Salicis, &*
*Violar. ana m. j.*
*Flor. sambuci,*
*Chamæmel.*
*Meliloti.*
*Rosf. rubr. ana p. j.*
*Sem. maluæ,*
*Cydon. ana ʒ. j.*

*Coquantur in aquæ lib.* iij. In decocto madefiat spongia, expressâque tepente locus foveatur, hisce continuatis aliquantisper, adhuc magis digerentia addi possunt, uti sunt *semina lini, & fœnugræci*, quibus sæpiùs adhibitis, materia omninò resoluitur.

Si verò dolor vehementissimus fit, pro ipso obtundendo, conciliandoque somno convenit *emulsio somnifera* in nostrâ *Trutinâ lib. 4. cap. 6.* descripta. Vel ad narcotica confugiendum est, tùm interna, ut est *Laudanum Opiatum*, tùm externa, vel in formâ fotùs, vel vapore tenus, quæ in aurium dolore descripsimus.

Accidit quandòque inflammationem omnia discutientia, & resolventia eludere, & in suppurationem ruere, cujus rei febris, & dolor intensior, fortisque pulsatio nos certiores facit; tunc maturantia, & suppurantia adhibere debemus, ut

℞. *Radic. alth.*
*Arundinum,*
*Lilior. albor. contus. ana ℥. ʃ.*
*Fol. malv.*
*Alth.*
*Viol. ana m. j.*
*Flor. chamamel.*
*Meliloti ana p. j.*
*Lilior. albor. p. j. ʃ.*

*Decoquantur in suff. aquæ quantitate ad mollitiem, tùm contusa per cribrum transmittantur, & adde*

*Farinæ sem. fœnugræci, &*
*Lini ana ℥. j.*
*Axung. porcin.*
*Capi ana ℥. j.*
*Butyr. maialis ℥. ʃ.*
*Ol. amygdal. d. q. s.*
*F. s. a. cataplasma*

Tepide imponendum, & renovandum, donec abscessus rumpatur. Vel sequens conveniet cataplasma:

℞. *Capam num. j.*
*Butyr. recent. ℥. ij.*
*Ol. chamomill.*
*Rosf. ana ℥. j.*
*Croci ʒ. ʃ. m.*
*F. cataplas.* auri imponendum.

Ruptus abscessus abstergentibus repurgetur crebriùs instillatis, cujusmodi sunt *mel rosatum tepidum cum balsamo proprietatis admistum, vel tinctura aloës, vel myrrhæ cum spiritu vini parata* ad guttulas aliquot immissa, vel *balsamus sulphuris terebinthinatus, vel balsamus artificialis*, vel ea adhibeantur, quæ *Tomo 2. De Ulcere aurium cap. 27.* tradidimus.

## Cap. XLIII.

### *De Parotide.*

SUnt aliquæ glandulæ non tantùm pone aures, ut vulgus putat, verùm etiam ad utrumque latus, & sub aure, quæ parotides dicuntur, attamen hic nos parotides non pro glandulis usurpamus, sed pro hujus loci tumore intelligimus. Parotides sunt affectus frequentes, & valdè molesti, qui non solùm ægros, sed etiam ipsos medicos curantes non leviter fatigare solent, & plerùmque in febribus malignis, in cerebri, ac capitis læsionibus, quandòque quasi in magnis tempestatibus futuræ salutis spem pollicentur, undè parotides in morbis prædictis Castoris, & Pollucis instar observantur; nàm sicuti hæc signa in maximis pelagi tempestatibus ubi apparuerint, tranquillitatem navigantibus denunciant, sic parotides interdùm salutem ægrotantibus præsagiunt.

Definiunt parotidem vulgares esse inflammationem, sed errant, quia, vera inflammatio non est: nàm inflammatio fit in parte carnosâ, parotis verò, ut ipsi asseverant, in glandularum substantiâ, quod nos omninò improbamus; nàm si parotis fieret in glandulis, nunquàm suppuraretur, ut videmus in strumis, quæ potiùs indurantur, quàm in suppurationem abeunt. Idem observamus in inguinibus, quòd si ipsis glandulæ Neapolitanum contraxerint fermentum, nullatenùs suppurationem patiuntur, sed indurantur, aliasque conspurcant, uti etiam in strumis conspicitur, quæ difficilioris sunt curationis. Non igitur parotis fit in glandulis, sed tale sortita est nomen potius à loci denominatione, quàm à parte affectâ. Præstereà esse affectum inflammatorium, non verò inflammationem colligi potest ex dolore, qui ipsi adjungitur: Cœterùm hoc mali genus sæpissimè in malignis, & diuturnis febribus, cerebri, ac capitis affectionibus apparet, quæ longè à veræ inflammationis naturâ recedunt: nàm in iis succos crassos, & viscidos valdè à sanguinis naturâ recedentes dominari ipsi fatentur, quales sunt phlegmatici, & melancholici.

Duplex est parotidum generationis modus, nàm quandòque licèt raró generentur primariò, nulli scilicet alteri succedentes affectui, sed impetu tumore, primâ vice ad prædicta loca tendente, nulla febre, aut capitis læsione præcedente, & die tertio rubere incipit, cum inflammatione, & capitis dolore, hic affectus potissimùm junioribus adolescentibus obringit, qui ætatis annum 24. nondùm attigerunt, atque in iis suppuratur, vel evanescit. Quandòque, & sæpiùs secundariò fiunt post alios scilicèt præcedentes affectus, vel febres malignas, & diuturnas, vel post cerebri, & capitis læsiones.

Nullus est author, qui non doceat

ceat bifariam fieri posse parotides, criticè, & symptomaticè, primò per motum criticum, cocto scilicet existente morbo, & sponte materiâ à naturâ ad prædicta loca depositâ, præsertim in febribus; secundò symptomaticè, crudâ existente materiâ. Hæc tamen doctrina semper nobis impropria visa fuit; censemus nàmque quòd parotides modo veræ crisis gigni non possunt, si propriè, & in rigore loqui velimus, ne rationem critici cum ratione utilis confundamus, dicemus parotides semper esse symptomaticas, licèt quædam possint esse utiles, & ad salutem, quædam verò noxiæ, & ad damnum; utiles quidèm sunt cum coctionis indiciis, noxiæ autem, quæ sunt, cruditate existente, quòd nunquàm esse possint criticæ, non difficulter suadetur ex Hip. principiis, quibus constat ad perfectam crisim multas requiri conditiones, quarum altera est, ut potiùs talis crisis fiat per evacuationem, ut per sudorem, alvi fluxum, sanguinis hæmorrhagiam &c. quàm per abscessum, verùm abscessus fieri debet quàm maximè longissimè à parte affectâ, & à partibus principalibus: itàque ferè nunquàm poterit esse bonus, & laudabilis abscessus, qui fit propè partem affectam, & confirmatur: nàm vel fiunt parotides, malè affecto cerebro, & tunc materia illa ad longinquiores transmittenda erit partes, ut in podagrâ; vel sequitur ad febrem malignam, & succedunt cum cerebri læsione, & tunc expultrix vasorum facultas, vel totius corporis malè operatur: nàm à vasis & loco ignobiliori, in quo fit, ad partes nobiliores noxiam deponit materiam propè cerebrum, qui decubitus profectò laudari nequit, quia membrum, ad quod fit decubitus, est nobilissimum. Itàque nunquàm criticè parotides fieri possunt, in rigore loquendo. Præterea crisis est solutio facta per evacuationem, quia omninò materia è corpore expellitur, & ægrum à morbo liberat cum signis coctionis; quandò verò alius morbus generatur in aliâ parte, & æger non est omninò liberatus, dici non potest crisis, sed ex materiâ ejusdem morbi alius morbus genitus.

*Signa.*

Parotidum signa duplicia sunt; vel imminentium, vel actu jàm existentium. Si in malignis febribus adsit faciei rubor, capitis gravitas, surditas cum stupore, parotides prædici possunt. Actu existentes parotides facilè cognoscuntur ex loco affecto, tumore, & plerùmque rubore, qui post aures apparet. Si tumor sit malignus, aut pestilens, febris ejusdem rationis copulatur. Si à capite, vel cerebro malè affecto, nulla in toto corpore cacochymiæ aderunt signa, & capitis dolor præcessit, qui, parotide erumpente, evanescit, vel minuitur. An criticè, ut dicunt, vel symptomaticè erumpant, morbi tempus, & crisis signa præsentia, vel absentia docebunt.

*Causæ.*

*Causæ.*

Parotidem inflammationem esse in glandulis juxta aures inquiunt vulgares, ideòque ejus proximam, & continentem causam sanguinem esse asseverant, is tamen rarò purus est, sed bilis, vel pituita, vel melancholia, imò sæpè maligni, & pestilentes admiscentur humores, undè malignæ, & pestilentes oriuntur parotides. Et rarissimum est, ut sanguis solùm copiâ peccans naturam stimulet, & talem instituat excretionem, sed accidit à pravis, vitiosisque humoribus, quibus irritata natura, cum sanguine tales humores ad externa loca detrudere solet. Confirmant eorum assertum hæmorrhagiæ exemplo: Ut enim in hæmorrhagiis criticis non sanguis principaliter peccat, sed vitiosi humores, quos cùm sine sanguine expellere facilè natura non possit, hanc sanguinis excretionem instituit: ità etiam ut vitiosos humores à principalibus partibus ad ignobiliores avertat, sanguinis vehiculo utitur. Humores autem hi vel à toto corpore, vel à cerebro transmittuntur.

Verùm decipiuntur vulgares asserentes parotidem esse inflammationem in glandulis parotidibus, nàm glandulæ nunquàm inflammatione tentantur, nec in suppurationem abeunt, & temporis progressu tumor in glandulis contumacior fit, & alios sibi proximos ejusdem speciei tumores producere solet. Prætereà cùm rarò à puro fiat sanguine parotis, sed ab aliis humoribus, dicetur œdema, aut erysipelas, aut scirrhus, & tunc rarissimè in suppurationem abiret, quod à veritate alienum cognoscimus. Exemplum de hæmorrhagiâ cespitare videtur, quia de criticâ loquuntur, nos verò suprà innuimus non dari parotides in rigore criticas, sed omnes esse symptomaticas.

Ut nostram de parotidis causâ proferamus sententiam, præmittimus ex anatome: Exterius auribus adstare varias glandulas crassas, & insignes, parotides appellatas, non tamen pone aures, verùm etiam sub auribus, & ad utrumque latus. Inter has duæ insignis magnitudinis reperiri, sibi invicèm propè accumbentes, quarum minorem, & anteriorem conglobatam; majorem verò, quasi ex pluribus glandulosis fragmentis compositam, quam conglomeratam appellant anatomici. Hæ glandulæ vasa ascendentia fulciunt, & serosos, seu lymphaticos à sanguine arterioso separant, ac per quædam lymphatica, & salivalia vasa demittunt, multamque viscidam saburram interdùm coacervant, unde cerebri emunctoria vulgò appellantur. Prætereà hactenùs perperàm creditum est per glandulas nervorum fibrillas; exiles nervos, arterias, & venas transire; nàm hæ glandulæ, sicut & cœteræ, proprio clauduntur folliculo, & sunt veluti pulvinaria, quibus dicta vasa adhærent, ut fulciantur, nec per glandularum substantiam transeunt.

scunt. Hæc vasa per eorum intercapedines alimentitium liquorem paulatim fibrarum continentium motu in cerebrum ducunt, ut ad majorem semper perfectionem adigatur per sequestrationem illius, quod serosum est, & ut purus remaneat, & hac ratione glandulæ dicuntur cola, & veluti filtra chymica.

Dicimus igitur, quòd quoties humor serosus cum ipso sanguine, ex suis conceptabulis per arteriarum, venarumvè poros foràs exprimitur, vel stagnat circa glandularum folliculum, à quo fulciuntur, tumor fit, qui parotis dicitur, & hæc est vera inflammatio, quæ in abscessum transit. Si verò nutrimentalis substantia per fibras circa glandulas diffusa depravetur, exoticam hostilemque naturam nanciscitur, congelascit, & pars in parotidem extuberat, & hæc dicitur symptomatica à vulgaribus, illa verò critica.

### *Prognosis.*

Parotides si sine febre oriantur, minùs malignæ sunt, & minùs periculosæ, quàm quæ cum febre oriuntur. Minùs quoque periculosæ sunt, quæ in febribus chronicis accidunt, quàm quæ acutas sequuntur, & præsertim in malignis, & pestilentibus. Parotides symptomaticè, ut dicunt, erumpunt, & ex crudâ, atque rebelli materiâ oriuntur, pertinaces, & mali moris sunt, ac naturæ, & medico negotium facessunt; sunt enim cerebro propinquæ, & humores, ac vapores cerebro ejusque membranis impartiri possunt, undè earum inflammatio partium, & delirium excitari potest. Parotides si apparuerint, & non suppurârint, sed evanescunt, iis recidiva timenda est, nàm ipsarum materia recedens recidivam facere oportet; quarè semper minantur capitis læsiones, vel in toto corpore, nec propterea ubi suppurârint, sunt certum, & fidendum salutis signum, nàm *Pictoris ancilla lib. 1. Epidem. sect. 2. text.* 84. *Parotides passa est, quæ optimè suppurârunt, ipsa tamen abiit*, quia nimirùm *Gal. authore in comm.* habuit coctionem in parte, & non in toto, & consequenter parotides, crudâ existente materiâ, habuerunt ortum; & hinc apparet, quòd ubi parotides cum cruditatis indiciis generantur, etiam si ad suppurationem devenerint, non per hoc salutares esse possunt, & nunquàm iis fidendum.

### *Curatio.*

In parotidum curatione spectant vulgares, an criticæ, vel symptomaticæ sint. Si criticè erumpat parotis, & morbus indè tollatur, vel minuatur, totum negotium naturæ committunt, sed tantùm dolorem lenientia laudant, & quæ augmentum juvant, qualia sunt *butyrum recens lotum cum oleo amygd. d. additâ paucâ cerâ*, & ad linimenti formam loco affecto applicat. Ejusdem generis existimant *farinam hordeaceam in hydroleo, vel in jure pulli insulso decoctam.* In parotidi-

bus verò seu criticis, seu symptomaticis, sive materia sit multa, sive pauca, sive benigna, sive maligna, nunquàm ex *Gal.* præcepto 3. *de comp. med. 5. loca cap.* 2. repellentia adhibent, nè materia retrocedat, & à loco ignobiliori ad nobiliorem, & cerebrum vicinum repellatur, & majorem inducat læsionem; quare semper naturæ motus adjuvandus erit. Imò ubi segnis, & lentus est materiæ motus, & tumor non satis protuberet, attrahentia usurpant, adjuvantque fotu *ex oleo irino, anethino, aut chamæmalino, quibus etiam liquefactam gallinæ pinguedinem addunt*, & ubi hæc non satis fuerint, consulunt omnes cucurbitulas parti affectæ esse applicandas ad materiam noxiam extrahendam, commendant etiam *emplastrum diachylonis magni cum gummatibus in oleo amygdal. d. liquefactum*, ejusdem quoque rationis est apud ipsos *emplastrum de Meliloto pariter cum gummatibus*. Verùm hæc fortia attrahentia cautè adhibenda sunt, ne dolor intendatur, & vires dejiciantur. Suppuratione factâ, abscessum aperiunt, & suo modo curant.

Si parotides symptomaticæ sint, naturæ conatus, qui deficit, adjuvandus, & promovendus est, quia tunc arguitur obstare vel materiæ noxiæ copiam, vel crassitiem, metuunt, ne natura ab opere, & expulsione avertatur, sed ea oneris parte levata, posteà faciliùs id, quod debet, expellit, eapropter copiam per evacuationes minorant, & crassitiem incidunt. Ubi itàque materia fuerit sanguinea, aut cum sanguine analoga, laudant, vel venæ cephalicæ in cubito sinistro, vel venarum sedis apertionem; ubi autem alter fuerit succus à sanguinis naturâ alienus, consulunt, ut leve aliquod pharmacum dejectorium, vel ex *mannâ* in materiâ calidâ biliosâ, aut *Iulepo Aureo* &c. Vel *ex melle rof. solut.* In materiâ plegmaticâ, vel *ex fumariâ majori* in melancholiâ propinetur, à fortioribus tamen se abstinent, ne fervor, & agitatio in succis concitetur.

Verùm vulgarium curatio per venæ sectionem, & purgantia inconvenienter instituitur, & est periculo plena; intrò enim trahunt, quia contra naturæ motum fiunt, retrocedit materia, principes invadit partes, malum pejorat, & ægrum in magnum vitæ discrimen conjicit, præsertim si malignitas, vel pestilentia sit parotidis causa, tunc venæsectio, & purgatio est ipsâ malignitate, & pestilitate nocentior. Præterquamquòd malignitas, & pestilitas, quæ per ipsos est summus malignitatis gradus, (verùm nos hanc vulgarium malignitatem, quid sit, nunquàm intelligere potuimus) nunquàm purgatione, & venæsectione tollitur. Quis vulgares docuit purgatione, & phlebotomiâ naturam oneris parte levari, & faciliùs deindè ad id, quod expellere debet, insurgere? Imò nos centies oppositum observavimus. Quis eis revelavit his medicamentis naturam levari potiùs, quàm gravari? Incertum est in vulgarium opinione hæc juvare, quia non demonstrationes, sed

ſed bardas conjecturas pro his afferunt, quæ ſi ad ſcopum non collimant, ægrum jugulant. Unum ſcimus vires minuere, malum pejorare, ac proindè expulſionem impedire, & ſuppurationem tollere: meliùs itàque in ambiguis erit vires conſervare, quàm malè perdere.

Ubi craſſities obſtat, incidentia propinant fortia *ex oximelite ſimplici cum ſyr. de cortic. citri, aut quinque radicibus*, quibus ad majorem inciſionem addunt nonnullas *ſpiritûs ſulphuris, vel vitrioli guttulas.* Sed pro his incidentibus longa eſt via, & ſalebroſum iter, nec voto reſpondent, ut decantantur ab ipſis.

Conſulunt vulgares parotides nunquàm diſcutientibus præſidiis eſſe curandas, nàm quoties non ſuppurantur, ſemper capitis læſiones minantur; quare omni conatu ſuppuratio procuranda eſt, hæc nàmque nec recidivam, nec cerebri noxam portendit: omni itàque induſtriâ adjuvant, procurantque ſuppurationem cataplaſmate confecto *ex farinâ triticeâ, axungiâ ſuillâ, & gallinaceâ cum butyro recenter loto in decocto althææ, malvarum, & caricarum pinguium*, vel alio ſuppurante præſidio. Verùm in magno verſantur errore vulgares, nàm in tumoribus diſcutientia ſunt via tuta, & compendiaria, nec ullum vitæ periculum, nec ullas minantur læſiones, & præcipuè in parotide, ſi illa exhibeantur medicamenta, quæ à centro ad circumferentiam trahunt, quæ præterquamquòd parotidem reſolvunt, febri capitulantur.

Ut parotis ſuppurari incæperit, non integrum expectant ſuppurationem, ſed incidunt, vel cauterizant; imò quod maximè dolendum, apparentem parotidem cujudam in mali moris febre, omnes chirurgi, inito priùs conſilio cum urinæ medicis unanimiter, ſtatim iſtam Hydram ferro ignito incidendam concludunt. Poſtmodum digerunt communi digeſtivo, expurgant, detergunt, incarnant, cicatrizantque communibus medicamentis.

Cæterum noſtrates chirurgi, barbitonſores, Veterenarii, ſeu maraſcalchi non ſunt irrationales, ut apud quoſdam habentur, ſuas afferre poſſunt rationes, quas has nos excogitavimus pro eorum tuendâ ignaviâ, & quotidiano conſtituendo cenſu. Prima eſt, ut per vulnus veneni vis expiret. Secunda, malignitas nunquàm ſuppurationem admittit. Tertia, ignis venenum extinguit. Quarta, ne humoris malignitas retrocedat.

Prima ratio deſumpta ab expiratione veneni per vulnus nullius eſt momenti: ſiquidèm vivens corpus meliùs continuum, quàm ſolutum expirat. Inſuper ferrum ignitum cruſtam, ſeu eſcharam inducit, quæ impedimento eſt, nè maligna, & venenata materia expiret, niſi poſt eſcharæ caſum. Prætereà ſi ſupponant venenum adhuc in vaſis eſſe fluctuans, meliùs certè, & promptiùs expirare poterit per ſenſiles, inſenſileſque corporis meatus, quàm per vulnus, cùm nulla aſſignari poſſit ratio per vul-

nus potiùs, quàm per porositates expelli, nisi fortè fortunâ ad aliquam veneni cum vulnere sympathiam, ceu ad sacrum ignorantiæ asylum recurrere velint vulgares, Neque hùc facit pororum congruentia, cùm hi potiùs obstructi sint, quàm reserati propter tumorem. Si tamen velint venenum in parte stagnans expirare per vulnus, veneni nomen non ampliùs meretur materia parotides efficiens, utpotè per fermentationem sequestrata, atque immutata, ut durities ostendit, adeòque ut talis non minùs perhorrenda: dicemus rectè, & meliùs posse expirationem ab aliquo topico appropriato medicamine promoveri tutò, jucundiùsque quàm per ferrum ignitum, cùm minimè hoc uti possimus sine alterius morbi, vulneris usti putà productione.

Secunda ratio, in qua habetur parotides protinùs adaperiendas esse ignito ferro, ex eo, quod malignitates nunquàm suppurationem admittit, contrà vulgares militare videtur, quia tota suppurationis spes non ex alio capite affulget, quàm subtilioris, spirituosioris, tenuiorisque materiæ crassam agitantis, commoventisque retentione, per ignem evaporata illa, ac difflata, de suppuratione prorsùs actum est. Si verò dicant, quòd cùm supponant, malignitatem nunquàm suppurationem admittere, ideòque vulnus efficiunt, ut per illud foràs expellatur. Et nos expetemus, quomodò foràs extrahitur, si materia maligna, ut ipsi dicunt, in glandularum interstitiis ità impacta, & coagulata sit, ut in lapideam ferè indolem degenerata esse videatur glandula? Nonnè quandò materia aliqua evacuanda, fluida, mobilisque reddenda est ex Hippocrate? Per ignem verò, apertionemque hoc assequi impossibile planè est. Hùc refer, quòd cùm per ustionem semper eleventur halitus, cur fieri nequit, ut horum maxima pars intùs per poros ab igne rarefactos insinuetur, & quædam retrocessionis species, quam timent, accidat?

Pro tertiâ ratione adducunt ignem venenum extinguere, & reverà putridum, venenatum, & pestilens in aëre ignis ex lignis juniperi, pini, piceæ, lauri &c. corrigit, & extinguit. Imò ad aërem puriorem reddendum pestilitatis tempore multùm valet, si tormenta bellica præsertim majora sub auroram, & vesperam displodantur. Et hoc non tantùm valet, quia aërem commovet, agitat, & semina pestifera dissolvit, & rarefacit, sed quia sulphur in pulvere pyrio maximam habet vim in peste. Cœterùm absolutè, & universaliter loquendo ignem venenum extinguere falsum est. Enimverò plurima corpora per se non venefica, tamen venenata solius ignis ope fieri videmus, & multa venena ejusdem ignis vehementissimè exaltari: Si itàque universaliter verum non est ab igne venenum extingui, quare non debet esse falsum, venenum in parotidibus suppositum ab eodemmet igne destrui, & potiùs non exaltari?

Quarta tandèm ratio deprompta à timore, ne humoris malignitas retrocedat, falsa deprehenditur, tùm ratione materiæ, quæ indurata fortioribus resistit emollientibus, & suppurantibus, tùm ratione pororum, qui ab humore concreto sunt obstructi, vixque aliæ occlusæ; cum etiam ratione motûs, cùm corpuscula illa parotidem, præcipuè symptomaticam, constituentia jàm sint ibidèm irretita. Insuper admissâ retrocessione humoris maligni, nihil mali est pertimescendum; nàm vel parotis est salutaris, vel symptomatica. Si primum jam malignitas per fermentationem sequestrata est, & immutata, ut videre est in omnibus fermentatis, quare maligna ampliùs non est. Si secundum, cùm major malignitatis pars in humoribus consistat, quàm in parotide, magis de illâ, quàm de hujus retrocessione timendum, eòque fortiùs, quò hæc in aurium glandulis est ità fixata, ut impossibilis retrocessio videatur. Imò ex ejusdem cum alio humore miscelâ, quis prohibet, ut fermentatio ciatur, & per eam immutatio, & per consequens innocuitas. Denique ignis est sui diffusivus, & corpora interiùs penetrans, undè veneni per ignem in halitus elevati maxima pars per poros ab igne rarefactos se insinuat, intùs remeat, & retrocessionem causat.

Parotidem simplicem, quæ est vera inflammatio, ut in nostris causis diximus, facilè vel resolvimus, vel suppuramus, eamque eodem modo moderamur, ea propinando, & applicando medicamenta, quibus in aliarum partium inflammationibus utimur.

Parotidem verò, quæ capitis morbis, vel malignæ, vel pestilenti febri succedit, curamus etiam vel per suppurationem, vel resolutionem; rimandum itàque, an natura ad suppurandum, vel ad resolvendum vergat, ejusque motus uno, vel altero remediorum præsidio promovendus, & adjuvandus est. Si igitur ad suppurationem tendat per aliquod medicamentum maturativum mollificari, & rumpi debet, optimum erit:

℞. *Gummi opopanacis* ℥. j.
*in aceto coquatur, per pannum trajiciatur, & coquendo rursus ad gummi consistentiam inspissetur, cujus*
℞. ℥. ß.
*Ol. philosoph. rectificati* ℥. j.
*colliquescant invicèm super prunis, hujus* ℞. *q. s.* & parotidi impone, donec aperiatur, verùm ante emplastri applicationem parotis inungatur *oleo fœtido guajaci, vel tartari.* Si parotis sit valdè maligna, & epidemica, curationis, & apertionis accelerationem postulat, ne intrò redeat, tunc

℞. *Empl. filii Zachariæ, &*
*Theriacæ ana m.*

& parotidi impone. Non credibile est quantùm hoc emplastrum parotidi applicatum juvare; sequitur enim naturæ conatum juxta partis exigentiam, & dispositionem, quod felici cum successu centies experti sumus. Sed in his casibus nullum majus præsidium, quàm *emplastrum de fuligine* inveniri potest:

℞. *Theriacæ Andromachi, & Mithridatii ana ℨ. ſ.*
*Fermenti,*
*Terebinth. ana ℨ. ij.*
*Mell. roſ. ſimpl. ℨ. j. ß.*
*Butyri recentis ℨ. ij.*
*Salis com. ℨ. j.*
*Fuliginis camini ℨ. j. ß.*
*Saponis Veneti ℨ. iv.*
*Croci ℨ. iij.*
*Vitell. ovor. num. iv.*
*F. l. a. empl.*

Præſtantiſſimarum virium eſt hoc emplaſtrum, non tantùm ad ſuppurandas parotides malignas, epidemicas, & peſtilentiales, ſed etiam ad quoſcumque bubones, ac anthraces peſtis tempore graſſantes; extrahit enim venenum; & dolores ex inflammationibus ſubortos feliciſſimè pacat. Si neceſſitas parotidem rumpendi abſque cunctatione urgeat, nihil præſtantius in toto reperitur orbe *emplaſtro magnetico*, quod ità paratur:

℞. *Gum ſagapeni,*
*Ammoniaci*
*Galbani ana ℨ. iij.*
*Terebinth. laricea,*
*Ceræ ana ℨ. iv. ß.*
*Magnetis arſenicalis ℨ. iij.*
*Terræ vitrioli ℨ. j.*
*Ol. ſuccini ℨ. ij.*

*Gummata illa tria diſſ. in aceti ſcillitici ℨ. xx. poſteà ſolutionem illam per pannum lineum colatam exprime, quam deindè tamdiù bullire cures, donec acetum fuerit conſumptum; excipe pauxillum ſpatulâ, & infrigida, dum videas ità induiſſe, uti cum gummi eſſent: ſerva in loco calido, donec in reſiduo incorporaveris, quo facto, accipe ceram, & terebinthinam, fac ut lento igne in ſe coëant: remotum à calore aliquantulùm agitato, donec ad ſpiſſitudinem unguenti reducatur: deindè adde gummata jàm antè ſoluta, & uti dictum eſt, colata, poſteà adjunge magnetem arſenicalem ſubtiliter pulveriſatum, terram vitrioli, & oleum ſuccini, poſtremò paſtillos forma, & corio, aut veſica oleo ſcorpionum inuncta involve.* Hoc emplaſtrum non tantùm parotidibus malignis, & peſtilentialibus, ſed etiam anthracibus, & bubonibus peſtis tempore graſſantibus dexterè applicatum eos illicò maturat, & rumpit, ac venenum à centro ad ſe trahit, ut magnes ferrum, & non ſinit abſceſſum claudi ante totalem veneni extractionem, ac proindè omnibus emplaſtris huic uſui deſtinatis meritò anteferendum. Tandèm *emplaſtro Diaſulphuris Rulandi* parotidi extremam dabis manum.

Per reſolutionem parotidem curamus naturæ motum expulſivum fortiter adjuvantes, quæ materiam in parotide conjunctam expellere nititur, atque ideò in unum locum congeſſit: iſtum ergò naturæ conatum promoveamus oportet expellentibus, nimirùm alexipharmacis, ſudorificis, & reſolventibus abſceſſui ſuperimpoſitis, licèt parotis non adeò ſit maligna, nihilominùs enim nihil boni in ſe continet, ſed contenta naturæ moleſta, atque ad expulſionem proſcripta. Ad hunc finem in medium venit, quòd parotis quater in die inungatur *oleo ceræ deſtillato*, & interim ſi maligna, vel peſtilens ſit parotis, alexiphar-

xipharmaca, & diaphoretica quotidiè propinentur, tùm quoque cùm parotidis resolutionem molimur, usurpanda sunt, ut *Aqua theriacalis cum spiritu vini*, *spiritus theriacalis*, *Diascordium*, *electuarium de ovo*, *de gemmis*, *theriaca citri*, *theriaca Germanorum*, *elixir pestilentiale Crollii*, *extractum tormentillæ vel contrherbæ &c.* Itèm *stibium diaphoreticum*, *bezoarticum minerale*, *Lapis bezoarticus*, *sulphur auratum diaphoreticum*, *diaphoreticum in peracutis*, *c. c. ustum pro pauperibus*, *tinctura antimonii*, *mercurius diaphoreticus*, *cinnabaris antimonii*, *salia volatilia succini*, *c. c. viperarum &c.* Pro potu usurpare potest æger *decoctum c. c. aquam scorzoneriæ*, *cardui benedicti*, *scordii*, *rutæ capraria*, *scabiosæ*, *bardanæ compositam*. Deindè æger stragulis optimè tegatur, ac profusissimos expectet sudores, quos potentissimè hæc tàm sola, quàm in varias formulas concinnata proliciunt, venenatorum humorum malitiam temperant, infectionis miasma disjiciunt, ac venenosum corporis habitum, excusso sudore repurgant, parotidemque exactè resolvunt, perfectissimèque curatur absque recidivæ suspicione.

Post parotidem, inter mala, quæ collum obsident, strumæ succedunt, ideoque.

## CAP. XLIV.

### *De Strumis.*

Sunt strumæ glandulæ induratæ in collo, axillis & inguinibus, necnon in mammis quandòque observantur; verùm ad majorem hujus morbi cognitionem non omittendum est, quòd nonnulli à strumis glandulas distingunt, nec quamlibet glandulam appellant strumam, sed glandulas vocant, quæcumque sunt plures, minores, mobiles, & non stabiles, pauciores, & minores sunt: contrà verò strumas, quæ firmiter adhærent, stabiles, pauciores, & majores sunt. Glandulæ insuper appellantur, quæ multiplicantur, strumæ verò, quæ ferè in dies multiplices fiunt, undè hujus morbi proprium, & specificum signum est semper in dies multiplicari, plures glandulas intumescere, & unam ex alterâ dependere in cutis superficie, uvarum instar ex eodem racemo dependentium. Hinc dicuntur scrophulæ à scrophis, seu suibus matribus, quæ semper brevi pariunt, & facilè suos multiplicant porcellos. Vel dicuntur scrophulæ, quia prædicta animantia frequentiùs hoc corripiuntur malo, vel quia colla habent glandulosa.

*Signa.*

Strumarum diagnosis facilis est; tumor enim in collo observatur, vel plures, & sunt glandulæ tumefactæ,

factæ, induratæ, & rotundæ, vel oblongæ, proprio clausæ folliculo, quæ faciliter multiplicantur, & ex unâ fiunt plures, quia in suo glutine fermentum acquirunt, quo proximas inficiendo partes, eas strumosas quoque reddit. Sunt utplurimum absque inflammatione, rarissimè dolent, & ad carnis naturam accedunt. Quædam inflammationem quandòque habent conjunctam. Aliæ sunt malignæ, & cancerosæ pro materiæ acrioris, & corrosivæ ratione. Sunt aliæ mobiles, aliæ immobiles.

*Causa.*

Medicorum vulgus à phlegmate, sive pituitâ cum humore melancholico commisto strumas generari credit, sed summoperè in hoc fallitur; nàm strumæ fiunt, quoties superfluum nutrimentum, & acidum glandulis destinatum, ab eisdem glandulis non resolvitur, sed in earum corporibus degener evadit, ut videre est in suibus, qui ob voracitatem succus alimentitius superfluus in lardum mutatur, & circa collum in scrophulas, quas in animalibus nonnullis vulgus in deliciis habent, vocatque lacticinia, & animellas. Hinc sanè semper strumosi voracissimi sunt, quorum nutrimentum superfluum non resolvitur, sed in adenum locis scilicèt in collo, axillis, vel inguinibus, præcipuè tamen in collo, quia magis expositum est aëris frigidi accessui, ab acido austero promptè induratur, in quibus calcis dispositiones acquirit, & in tophum temporis progressu transit. Ichor deindè, qui à degenerato nutrimento emanat, proximarum glandularum nutrimentum contaminat, & novi strumosi producuntur fœtus. Undè parere strumas vulgus credit, cùm passim circa primam aliæ erumpant. Quòd strumarum causa materialis sit earum nutrimentum degeneratum, & coagulatum, patet ex eo, quod strumæ corpus venis, & arteriolis caret, proprioque clauditur folliculo, qui si in curatione omninò non extrahatur, expectanda est recidiva.

Multi fuerunt rati, & præcipuè *Arnoldus de Villa-nova*, & *Riolanus* strumas in mesenterio præcedere antequàm in conspectum prodeant, sustinentque strumarum seminarium in mesenterio foveri; propterea frustranea remedia esse ajunt, quæ strumis apparentibus extra corpus adhibentur, quia non curantur in earum radice, scilicet in mesenterio, ideòque etiam intrinsecùs convenientia medicamina usurpari debent. Nos verò suaderi non possumus, ut credamus in his glandulis sedem, & radicem esse omnium strumarum in corpore, easque foràs nunquàm erumpere, nisi mesenterium fuerit strumosum, nàm remotæ causæ esse possunt, & per accidens, inter colli strumas, & mesenterii glandulas nullus intercedit consensus. Plures sunt strumosi, qui sanas, & inculpatas habent mesenterii glandulas. Omnes strumosi forent, quia in omnibus sunt hæ glandulæ; Subalpi strumosi aliam mesenterii

terii conformationem haberent. Non negaverimus tamen strumosum fieri posse mesenterium, cùm plurimis sit glandulis refertum, & in iis non minùs quàm in glandulis circa fauces nutrimenti degenerationem evenire posse; at minimè quidèm concedemus necessarium esse strumósum priùs fieri mesenterium, ut deindè loca circa fauces strumis laborarent, sed utrobique cùm eadem sit dispositio, glandulæ circa gulam positæ, ut strumosum concipiant fermentum, necesse non est, ut illud in mesenterii glandulis præcedat. Id nos experientia edocuit, nàm plusquàm quinquaginta strumosos circa fauces hactenùs efficaci curavimus remedio, absque eo, quod aliquod medicamen mesenterio priùs fuerit adhibitum, unde falsum esse didicimus strumas in mesenterio priùs produci debere, ac postmodùm in aliis adenosis corporis locis. Præterea hanc falsitatem anatomicus culter in multis cadaveribus strumosis detexit, & propria autopsia nostram stabilivit sententiam.

*Prognosis.*

Strumis obnoxii sunt hi, qui brevioris sunt colli, & angustâ fronte, compressis temporibus, ac maxillis, qui nimiùm voraces, ut pueri, & fœminæ. Strumæ difficilis sunt curationis, attamen minus recentes, molliores, tractabiles, & in junioribus; quàm inveteratæ, induratæ; ossibus adhærentes, quæ cancerosam redolent naturam, & in senioribus. Nunquàm strumæ suppurationem admittunt, ex eo, quia earum materia sanguis non est, neque resolventibus summæ efficaciæ obediunt; nàm resolutioni ambiens obstat folliculus, qui si radicitùs minimè extirpetur, facilè circa cicatrices repullulant. Strumæ in posteriori colli parte ægrè curantur, attamen in ejus anteriori parte curatu difficillimæ sunt ob propinquitatem venarum, arteriarum, & nervorum, in primis circa asperam arteriam, ubi incisio, & denudatio vocalium instrumentorum facilè per omnem vitam voce privat, quia prædicta instrumenta per sectionem, vel ustionem facillimè læduntur, vel refrigerantur aëri ambienti exposita, undè succedit, ut post strumarum abscissionem, & earum sanationem vox deperdita fuerit, ut *Gal. 1. de loc. aff. cap. 5.* accidisse refert. Strumæ grandiores semper vocem vitiant, & plerùmque auditum, loquela autem ipsa, & olfactus ab ipsis raro patitur. Utplurimùm quoque intellectus, & memoria in strumosis debilitatur. Strumæ frequenter in scirrhum exquisitum degenerant ob materiam viscidam, quæ si diutiùs, acido scilicet aucto, subsistat, in duritiem gypseam transit. Quandò exulcerantur, desinunt in cacoëthica ulcera fistulosa, ac nonnunquàm in cancrosa, & corrosiva, acido illo in iis reddito nimis acri. Non solùm strumæ multiplicantur, sed in molem excrescunt, adeòque aliquandò jugulum occupant, ut patientes jugulent, & suffocent.

*Curatio.*

Vulgarium schola in strumarum curatione victus rationem tenuem, & extenuantem instituit ad calidam, siccamque vergentem, secùs cruditates, & crapulas vitandas, quæ pituitam, & melancholiam aggregare possunt. Coctionem omni studio procurandam, ventriculum roborandum, caputque exsiccandum imperat. Dimidiam sanationis partem in victûs regimine consistere vulgares credunt, tanquàm diæta graviorum morborum medela foret. Est stricta diæta medentum impostura, qua tyrannidem in ægros exercent ad obtinendum finem ipsis ignotum, quæ adamussim nisi obseretur, proclamant actum esse de morbi sanatione, quia facilius est destruere, quàm construere. Undè perpetuò ex errore in victûs regimine optimam nanciscuntur excusandæ sanationis, vel necis occasionem, undè dicere solebat *Hippocrates* ille senex: *Comedit racemum uvæ, ideò periit: Intempestivè cænavit, ideò obiit*, ac diæta remediorum insufficientiam, implicitumque sanationis argumentum prodit. Non negaverimus crapulas, cruditatesque strumarum sanationem aliquatenùs perturbare, sed hæc est medicaminum, non diætæ effectus. Sobrietatem moderationemque tanquàm totius diætæ cardinem magnifacimus, quantùm ad vitam sanam tuendam facilè sufficit.

Victu instituto, crassiores præparant, inciduntque humores, præcipuè pituitosos, & melancholicos tribus syrupis incidentibus, & attenuantibus. Corpus ità præparatum purgant iis pharmacis, quæ phlegmaticos, & melancholicos succos purgandi vim habent. Deplent corpus, sed strumas intactas in folliculo inclusas relinquunt.

Si febris cum strumis associetur, phlebotomiam instituunt, vel podicis venas hirudinibus aperiunt, quasi sanguis strumas cuderet, aut foveret, vel febrem in strumosis concitaret.

Post universalia præsidia (ità appellant vulgares phlebotomiam, quæ sanguinem, & medicamentum purgans, quod stercoraceum educit liquamen) ad sudorifica descendunt decocta. Sed quid salsaparilla, chinæ radix, guajacum, & cœtera peregrina remedia in aquæ formâ epota exsiccabunt? Nonnè humectatio potiùs succedet? Nunquid exsiccatum non ipso liquido perniciosius erit? Quæ facta sunt, non exsiccationem, sed expulsionem postulant. Hæc sudorifera laticem minuunt, nec ob folliculum strumas attingunt, quòd si attingerent, non absque capitis mortui residuo exsiccarent, easque pertinaciores redderent cum maximâ ægri pernicie. Prætereà victu tenui, copiosoque sudore, primò cruorem minuerent, deindè cum debilitate maciem causarent.

His parùm, vel nihil proficientibus, ad ea deveniunt medicamenta, quæ specificam absumendi, & exsiccandi vim strumarum mate-

materiam obtinent, inter quæ principatum obtinet *scrophulariæ radix*, & indè nomen habere videtur, quod scrophulis medeatur. Verùm scrophulariæ radix undique strumosa subsistit, & indè fortè nomen traxit. Ex signaturâ externâ latentes ariolantur virtutes, in quibus facilè falli possunt; quisnam dicit scrophulariam scrophulis mederi, & non eas efficere? Itèm commendatur *filipendula, gladiolus, iris &c.* Sed filipendula radice nititur, quæ rotundis extuberat capitibus. Gladiolus radicibus cohæret geminis, rotundis, pressisque verticillorum modo, unâ super alteram insidente, albicantibus, & bulbosis. Iris radices habet geniculatas, & acori radices profert. Si hæc crescentia strumis mederentur, certè omnibus opitularentur tuberculis, curarent phygethlon, bronchocelen, ganglion, steatoma, atheroma, meliceriden &c. & ob signaturam *asphodeli i. hastulæ Regiæ radix* in toto vegetantium regno præcelleret, quia in ejus radice circumquàque ingens bulborum numerus pendet, quod à veritate alienum comperimus. Si ex signaturâ rerum virtutes, & essentias attingeremus, omnes morbi essent sanabiles, sed tantùm corticem, & non nucleum attingimus.

Extollit *Sennertus* rusci radicem, cujus efficaciam sibi quoque compertam esse testatur *fallopius*, si ejus in pulverem redactæ drachma una singulis diebus assumatur, diebus quadraginta. Sed errant, nàm ruscus ciendæ urinæ, & aperiendis obstructionibus perquàm idonea est, non verò strumarum curationi.

Præscribunt vulgares diversos pulveres, diversaque decocta ad strumarum sanationem, quæ ad optatum non collimant scopum, quia vulgaria sunt, & nullius energiæ in hoc morbo, sed communia per applicationem in quolibet curando, morbo ut *Aristoloch. raphan. pimpinella, pilosella, ruta, agrimonia, betonic. ros marin. sem. anis. Zingib. nux mosch. cinnam. acut.* quæ an profuerint, strumosi sciunt.

Ad nauseam usque strumosis tortis, adauctoque morbo, topica usurpant, & primò tumoris materiam insensibiliter discutiendam, & absumendam curant. Verùm quis ex vulgaribus unquàm scirrhum curavit, ut strumas sanare possit? Emollientibus, incidentibus, & resolventibus utuntur, attamen iis tenuiores resolvuntur partes, & crassiores indurantur, quod remanet, resolutioni inobediens redditur, imò nunquàm perfecta resolutio sperari potest ob strumarum materiam in propriâ contentam tunicâ.

Ubi emollientia, incidentia, & resolventia nihil profecerint, ad maturantia, & suppurantia confugiunt nostri Veterenarii, quæ sunt *radix lilior. alb. alth. iridis*, quam ad mollitiem concoquunt, *addito oleo lilior. alb. gallinæ pinguedine & farinâ triticeâ*, & cataplasma concinnant. Vel alia applicant suppurantia, quæ lippis, atque tonsoribus patent, & tàmdiù iis insistendum putant, quousque com-

pleta fuerit suppuratio, quâ completâ, aperiunt ferro, vel cauterio strumam, qua apertâ, ulcus digerunt, & mundificant unguento Ægyptiaco, vel simili, folliculum absumunt, incarnant, & cicatrizant.

Sed si struma ad suppurationem duci nequeat, ut semper accidit, extrahendam cum *Gal.* 14. *meth. cap.* 2. consulunt per incisionem; tamen pertimescendum ex ferrum, ne nervi vocales, aliæque circumstantes lædantur partes per sectionem, & strumosus perpetuò mutus evadat, vel majus strumis malum emergat.

Quòd si æger ferrum perhorrescat, ad caustica, & corrosiva deveniunt medicamenta, quorum applicationem post partis scarificationem usurpant nonnulli, & trochiscis de minio utuntur, quos *Iohannes de Vigo lib.* 8. *cap.* 13. describit, ut

℞. *Panis crud. benè fermentati* ℥. IV.
*Mercurii sublimat.* ℥. j.
*Minii* ʒ. IV.

*Cum aquâ rof. formentur pastelli ad pineoli magnitudinem, & in furno tepido exsiccentur.* Alii ex auripigmento, & arsenico crystallino trochiscos ità parant:

℞. *Auripigmenti, &*
*Arsenici crystallini ana q. s.*

*M. cum pastâ ex farinâ triticeâ, & f. trochisci*, quos etiam in apertam strumam immittunt. Sed caustica, & corrosiva non tantùm in vicinas partes, verùm etiam in remotiores se diffundunt, easque inflammant, quantumvis unguento refrigerante Galeni, rosato, & similibus muniant. Auripigmentum, & arsenicum crystallinum est venenorum corrosivorum maximum, eorumque operatio in veneno consistit: nàm præter acrimoniam urentem, causticamque facultatem, tantâ quoque malignitate vitæ nostræ balsamo infensum est, ut etiam extrinsecùs adhibitum mali moris excitet febres, & plurima alia prava inducat symptomata, & in minimâ etiam quantitate multa præstare potest, præcipuè in strumarum loco causticat arterias carotides, venas jugulares, asperam arteriam, vocalia instrumenta ob sui diffusionem, & ob viciniam cor, & cerebrum lædit; undè convulsiones excitantur, stupiditates, sudores frigidi, palpitationes, deliquia, spirandi difficultates, tusses, vehementissimi cruciatus, erosiones, sitis inexplebilis, æstus, faucium, & gulæ asperitates, quapropter nullum salutare medicamen irreparabilem mortem eliminare potest.

Tandèm alii alium in sanandis strumis servant modum: illas arctâ ligaturâ è filo serico, aut setis equinis radicem versus constringunt, & in diem arctiùs donec alimenti defectu resiccatæ spontè decidant. Hos nunquàm strumas inspexisse credimus, & scuticâ dignos existimamus, dùm extra rem loquuntur. Utique hujusmodi medendi genus admitteremus, si strumæ supra cutem essent eminentes, exilissimæ inniterentur basi, in summo latiores, & pensiles ut sunt acrochordones, & thymi.

In strumis indicatio curativa est

est; ut nutrimentum superfluum ab acidis particulis coagulatum, à quiete ad motum excitetur, incidatur, attenuetur, resolvatur, & particulæ acidæ alkalicis corrigantur, & immutentur, deindè in vasa regrediantur, per quæ commodè aliorsum distribuantur, & eliminentur; primò itàque corporis depletio, & præcipuè per vomitum præcedere necesse est. Diæta infirmo præscribi, & quantùm possibile est, nutrimentum subtrahi debet. Medicamenta in ultimâ Lunæ quadrâ cum successu assumi, & in novilunium usque continuari Lunatici medici præscribunt, sed has Lunæ nænias fusiùs repudiabimus in nostrâ Theoriâ cap. de causâ periodi menstrualis. Nutrimentum ab acidis particulis mundificantia specificè usurpare oportet, & ab hoc expertissimo fit pulvere.

℞. *Radic. scrophular.*
*Pentaphyll.*
*Filipendul. ana* ℥. ij.
*Herbar. agrimon.*
*Pilosellæ ana m.* ß.
*Omnia siccentur in umbrâ f. pulvis subtilissimus, adde*
*Sach. albiss.* ℥. iij.

Cujus dosis ʒ. ß. omni manè cum vino assumatur.

Strumarum materia suppurationis non est capax, & earum glandulosum corpus, earumque folliculus resolutioni reluctatur, ideòque triplicem earum curationem, per resolutionem, vel per sectici apertionem, vel per magiam instituimus.

Strumis recentibus resolventia conveniunt medicamenta. Specificum resolvens est pumicis sal, paratur hoc modo:

℞. *Pumicis in pulv. redact. part.* j.
*Sulph. com. part.* ij.

*Misceantur invicèm, indantur crucibulo, quod optimè lutatum ponatur in igne circulari, in fine probè candefiat. Hunc pumicem calcinatum inde vitro, & superfunde acetum destillatum, ut solvatur, quicquid calcinatum est, quod verò non solvitur, denuò siccetur, & cum sulphure calcinetur, atque eodem modo in aceto destillato solvatur, & ad salis siccitatem evaporetur. Ad hæc etiam vini tartarus in furno figulino ad albedinem calcinatur, cui guttatim spiritus nitri superfunditur, donec ebullitio cesset; tùm liquor filtratur, & ad siccitatem evaporatur, quod remanet, iterùm in aquâ pluviali solvitur, filtratur, & coagulatur; hujus, & præcedentis salis pumicis ana una pars, salis gemmæ duæ, vel tres partes solvuntur simul in aquâ, filtrantur, & coagulantur rursus in salem,* qui contra strumas specificus est, cujus ℈. j. vel ii. in aquâ scrophulariæ omni mane tribus, vel pluribus horis ante pastum assumuntur. Sali pumicis additur sal gemmæ, & tartari, ut citiùs curatio procedat.

Solvuntur facilè, si bibat patiens ex cranio hominis sepulti, non semel quidèm, sed sæpiùs. Idem præstat alkali, seu cinis spongiarum, qui sic fit:

℞. *Spongiarum* ℥. vj.
*Lapidum spongiæ* ℥. iv.

*Calcinentur in ollâ operculatâ, donec pulverisari possint.* Cineris hujus quotidiè exhibetur ʒ. j. cum vino, ma-

nè duabus horis ante paſtum.

Helmontius huic ſpongiarum cineri alias additiones commendat in Tractatu: *Tartarus non in potu*, ità ſcribens. *Strumas prægrandes pluries unico menſe evanuiſſe vidi, ac ſubitò præfocationem à venenoſo fungo illatam curari remedio aſtrictivo, quod ſic habet:*

℞. *Spong. marin. in carbonem combuſtæ* ℥. iv.
*Oſſis ſepiæ uſti,*
*Piperis longi,*
*Zingiberis,*
*Pyrethri,*
*Gallarum,*
*Salis gemmæ,*
*Calcis teſtar. ovor. ana* ℥. j.

*M. cum aquâ ſtillatâ ex præfatis ſpongiis, & exſiccentur paulatim, accipe hujus pulveris* ʒ. ß. *cum ſacch.* ℥. ß. *decreſcente Lunâ, ut paulatim liquatus deglutiatur, vel fac illinctum: & ſtrumæ, ac bocium diſparebit. Alii defectu ſpongiæ ſumebant piloſam excreſcentiam ſylveſtribus roſetis innaſcentem exteriori cortici caſtaneæ perſimilem hirtam, hiſpidamque, cujus ſolius pulvere utebantur feliciter &c.*

Arnoldus de Villa novâ non abſimilem laudat pulverem:

℞. *Ciner. ſpong. marinæ,*
*Paleæ marinæ,*
*Oſſis ſepiæ,*
*Piperis longi, &*
*Nigri,*
*Zingiberis,*
*Cinnamomi,*
*Salis gemmæ,*
*Pyrethri,*
*Nucum cupreſſi,*
*Gallar. quercûs,*
*Roſarum ana* ʒ. ij.

*F. Pulvis.*

De quo æger ſæpiùs de die, & nocte aliquid in ore teneat, & paulatim deglutiat. Idem & cibis inſpergi poterit.

Citiùs evaneſcunt illitæ *oleo lactis* (fit hoc oleum per veſicam ex lacte putrefacto), & ſi deindè caput mortuum poſt deſtillationem lactis reſiduum denuò cum oleo deſtillato miſtum, & in formam emplaſtri redactum, & ſtrumis impoſitum fuerit. Idem præſtat *emplaſtrum de Ranis cum triplicato mercurio.* Non ſatis laudare poſſumus *oleum ex bufonibus*, quod eſt veluti ſingulare arcanum ad ſtrumarum reſolutionem, quo multos ſanavimus ſtrumoſos ſolâ inunctione, cujus confectionem alibi docuimus.

Aliqui propinant *Geniſtæ conſervam cum cantharidum pulvere*, & reverà multos ſtrumoſos hoc remedii genere curatos vidimus, ſed medicus in hoc præbendo, nimis ſedulus in cantharidum doſi eſſe debet; nàm quoque multos infelices inſpeximus ſucceſſus: præſtat igitur ſtrumoſis contritos flores cum melle roſaceo, aut ovo ſorbili præbere.

Hæc medicamenta ſtrumas reſolvunt abſque capitis mortui reſiduo, quia degeneratum glandularum nutrimentum fermentant, attenuant, & ferè in prima reſolvunt principia, partim per poros diffundunt inſenſili tranſporatione, partim ad renes deturbant, partimque per ptyaliſmum quem promovent, ad os trahitur, & exſalivatur.

Curatio

Curatio per apertionem, ut cruda fiat, necesse est, & quo citiùs, eò melius; nam temporis cursu non solùm non maturantur strumæ, verùm multiplicantur, indurantur; ac ultrò fermentum diffundunt: igitur dùm earum curationem aggrederis, per decem continuos dies fodicationum emplastrum superpone, nàm summoperè glandulas ad degeneratæ materiæ suppurationem disponit.

Eodem tempore diætam præscribe; habeas deinde ad manus trochiscos magnitudinis pineoli ex mercurio meteorizato hoc modo concinnatos:

℞. *Merc. meteoriz. opt. pulverisati* ʒ. j.
*Farinæ hordei, vel*
*Tritici tantundem.*

*M. simul cum spatulâ ligneâ, & cum salivâ fac massam, quam divides in trochiscos, hos exsiccare permitte.* Unum ex his recipe, & in medio expansi emplastri fodicationum infige, ne hinc illinc vagus excurrat, & prominenti strumæ superpone per vigintiquatuor horas, & expecta, ut eschara decidat, ac tunc ulceri recentem trochiscum impone; nàm secundi trochisci applicatione, utplurimum strumæ centrum manifestatur. Si verò profundius sit, novis applicationibus sectici illud perquire. Signum jàm remedium ad strumæ centrum pervenisse, erit, si materia dura, alba, & tactui indolens appareat. Patefacto strumæ centro, hoc utere pulvere, nàm totum strumæ corpus resolves, si pulvillorum extremitatibus illo aspersis strumam attingas:

℞. *Merc. currentis* ʒ. j.
*Aquæ stygiæ* ʒ. ij.

*Dissolve & affunde aquam salsam, & præcipitabitur in pulverem album dissolvens per inclinationem effunde, & præcipitatum exsicca.* Vel uti poteris *Magno calcinato*, cujus præcipitatio à superiori in hoc differt, quod aquæ salsæ loco affunditur ol. tart. p. d. quo cum pulvillis utere, superponendo fodicationum emplastrum, usque dùm totùm strumæ corpus consumtum sit; quod cognosces, quoties nihil albæ materiæ, sed aliquid cruenti ab ulcere emanat, tunc à pulvere cessa; & emplastro fodicationum ad cicatricem usque utere.

Strumam jàm adapertam hoc quoque arcano à nobis multoties experto dissolvere poteris:

℞. *Vitrioli alb.* ʒ. j.
*Aquæ ros.* ʒ. iij.
*Lithargyrii* ʒ. ß.

*Misceantur cum oleo ros.* & filamentis in eo madefactis foraminis orificium impleatur, sed leniter. Deindè pro incarnatione fodicationum emplastro, vel hoc sequenti efficacissimo utere:

℞. *Consolid. regalis lib.* ß.
*Aristoloch. long.* ʒ. iv.
*Myrrh.* ʒ. ß.
*Mumiæ* ʒ. ij.

*Post triturationem recipe ol. ros. q. s. pro incorporatione, & formetur in modum emplastri.*

Quoties apertionem aggrederis, fingere in animo debes, nunquàm ab opere te esse recessurum, nisi strumas omnes, & corpus earum totum à strumosâ parte averruncaveris; nàm si earum unam, vel

vel alicujus partem aliquam ob incuriam omninò non abstulisti, operam perdidisti, nàm post apertarum strumarum cicatrizationem infra paucos menses strumas iterùm pullulare conspicies.

Tandèm christianâ impellimur charitate Rempublicam medicam nobilissimo, & efficacissimo emplastro paucis expensis parabili non defraudare, quod Benedictum ad strumas percurandas appellamus, nàm solâ superpositione non tantùm strumas; verùm etiam cuncta apostemata, tàm calida, quàm frigida dicta, imò tophos podagricos maturescere facit, & sanat; licèt silentio involvendum putaverimus, ne margaritas ante porcos projiceremus, & apud vulgares chirurgos, qui à tonsoribus parùm, vel nihil differunt, vilesceret, attamen ingenuè communicamus, ut

℞. *Ol. com. lib.* iij.
*Radic. arundin.* ℥. ij.
*Lilior. cœlest.* ℥. iij.
*Althaa* ℥. j. ß.

*Dùm oleum ebullire incipit, affunde radices mundatas, & in taleolas subtiliter incisas. Coque ad nigredinem usque, quas aufer, & pedetentim iniice*

*Cerussa* ℥. iij.
*Tutia prap.* ℥. ß.
*Cera citrina* ℥. iij.

*Semper agitando spatulâ. Coque ad nigredinem usque, ad emplastri consistentiam, tandèm adde*

*Balsami Peruviani nigri* ℥. ij.

*Aufer ab igne, & serva.* Credibile non est, quantùm emplastrum hoc ad maturanda, rumpenda, & sananda valeat omnium apostematum genera, major est experientia verbis.

Ad magicam strumarum curationem quod attinet, sciendum est, quòd licèt res aliquæ, quæ pro curatione aliquorum morborum extra corpus adhibentur, impares ad promissum effectum producendum judicentur, quia ipsæ non quidèm in morbi materiam, sed in ipsum vitæ spiritum agunt, qui in morbi loco morbum producit, spiritum eundem urgent, & eâdem virtute, qua strumarum materiam coagulavit, eandem quoque in prima sua principia resolvit, quod est absque apertione strumosos tumores resolvere, ac magicè illos curare, ignotâ scilicet medicorum vulgo energiâ. Hujusmodi igitur est *testudinis sanguis à vivâ testudine scalpello extractus, & strumis superaspersus*; nàm tunc muro pede suspensâ testudine, ibique relicta usque dùm moriendo contabescat. Mirum est, ut strumæ talis testudinis sanguine aspersæ contabescant, & in loco emoriantur.

Eodem quoque modo dissoluuntur strumæ, si iis superponatur *Rana viva, usque dùm emoriatur*, quæ si deindè foco suspendatur, siccescent strumæ, non secus ac rana.

Quod nostram superat capacitatem, & admirabile est, quod passim observatur, & nos hactenùs pluries experti sumus, scilicet septimum in ordine filium cujuscumque matris, ante cujus ortum, & inter præcedentes nulla intercessit fœmella, strumas omninò resolvere, si suâ salivâ digito strumas

hæc

ſignaverit, hæc proferendo verba: *Io ti Segno, e Dio ti ſana*, ter repetito ſigno, tertio quoque die; quicquid ſit de eventûs ratione, quod proveniat, eſt extra dubium.

Tandèm circa ſtrumarum curationem ſilentio prætereundum non eſt vulgò ferri *Galliarum Regem* ſolo attactu ſtrumas ſanandi vim habere. De quo multi varia opinati ſunt; Nonnulli harum ſanationem imaginationi, alii aëris mutationi, & aliqui corporis motui tribuerunt, nàmque quotannis è proximis, diſſitiſque regionibus ſtrumarum morbo laborantes Regem adire ſolent, attamen vana hæc eſſe cuique facilè patet. Etenim vis hæc *Clodoveo I. Francorum Regi* cœlitùs data, & in omnes Regni ſucceſſores per traducem, nullo familiæ habito reſpectu derivavit. Erat Clodoveus idolorum cultor, qui *Clotidis* uxoris monitis, & præcibus adhortans, ut Chriſti fidem ſuſciperet, *à Sancto Remigio Rhemenſi Epiſcopo* baptizatus, & chriſmate delibutus fuit. Ex eo die, quo ſanctum accepit baptiſma, tali manere, ne dùm ipſe, verùm, & reliqui ſucceſſores donati fuêre. Undè procul ab omni dubio hanc ſanandi vim in munus conceſſam divinitùs ſolis Galliarum Regibus, qui Chriſti fidem religioſè profitentur, hancque veluti Catholicæ fidei teſſeram eſſe ipſis dumtaxat donatam. Sed non niſi præmiſſo aliquo religionis cultu hæc procurant, uti par eſt, ut tanto beneficio gratioſiſſimè utantur, quod à Deo gratis acceperunt. Quapropter quotannis ex toto terrarum orbe confluentibus ſtrumoſis, Rex indicto ſibi trium dierum jejunio, prægreſſâ ſacramentali confeſſione, & ſumpto Euchariſtiæ Sacramento, die Pentecoſtes, manus imponit, & hæc verba Gallico idiomate profert: *le Roi te touche, & Dieu te guerit*, & ſignato crucis ſigno eos ſanat. Undè eam virtutem miraculoſam à Deo derivare fatemur.

---

## Cap. XLV.

### *De Bocio.*

Juſtiſſimus Deus muliebre collum variis excreſcentiis morboſis, ut bocio, ſtrumis, & ſcrophulis juſtâ irâ in pœnam deturpare ſolet, ſolet nàmque hic ſexus devotus ad conciliandam faciei pulchritudinem collum variis ornamentis colere, ut torquibus, monilibus, margaritis, auro, lapidibus pretioſis &c. quibus vanitate inflantur, & ſuperbiunt, undè multoties in ſupplicium his morboſis excreſcentiis loco monilium, perlarum &c. collum plectitur, & pulchritudo conſpurcatur.

Tumor, quem Latini bocium appellant, bronchocele à Græcis dicitur; verbum enim apud hos *cele* tumorem ſignificat, *bronchos* autem apud eoſdem guttur denotat, ſeu aſperam arteriam, undè bronchocele, quaſi gutturis tumor, qui inter cutem, & aſperam arteriam gignitur. A nonnullis gutturis hernia vocatur.

Digladiantur vulgares, an bronchocele differat à strumis, & contrà. Nonnulli bronchocelen sub strumis comprehendunt, & strumam esse in gutture contendunt; alii bronchocelen à strumâ discriminant, quam sententiam nos libenter amplectimur, ac proindè his unicuique proprium assignamus caput; bronchocele enim est tumor non in glandulâ aliquâ, sed supra asperam arteriam obortus: struma verò in collo est tumor in glandulâ aliquâ ex iis, quæ sub larynge statim hinc indè ad asperæ arteriæ latera ponuntur. Est igitur bocium tumor in anteriori colli parte inter cutem, & asperam arteriam magnus, mollis, & rotundus, modò est illi caro dura, ut in herniâ carnosâ, undè gutturis hernia dicitur, modò hebes, modò sanguineus à sanguine genitus, quod simile bocium in quadam Vetulâ Neapolitanâ dissecuimus, & curavimus. Modò aquam continet, & vocatur gutturis hydrops. Addit *Platerus* aliam bocii speciem, scilicet flatulentam, seu à flatu genitam, incluso intra cutem, aut membranam. Non desunt vulgares bocium humorale assignare ex humoribus, scilicet pituitosum, & melancholicum, & rursùs ex pituitâ triplicem assignant differentiam juxta majorem, vel minorem pituitæ crassitiem, quæ si melli assimilatur, meliceridis naturam induit, vel pulti, & atheromatis naturam habet, vel sevo, & steatomatis naturam continet. Præter has differentias aliæ quoque annumerantur, nàm hoc quandòque malum est naturale ab ortu, scilicet & nativitate contractum. Aliàs est morbosum, quod in tempore advenit ob aliquam causam, sive fuerit interna, sive externa, & hoc rursùs plerùmque est hæreditarium per traducem à parentibus. In aliquibus locis est endemicum, & adeò hoc malum est familiare, ut indecorum non sit apud illos bocium habere, imò inter mulieres pro honore habetur. Aliæ differentiæ desumuntur à figurâ, magnitudine &c.

### *Signa.*

Malum hoc oculis cernitur, nàm est tumor in anteriori colli parte inter cutem, & asperam arteriam magnus, mollis, & rotundus, aliquandò insignis magnitudinis, & totum sæpè deturpat collum, ab eo instar sacculi, aut pyri, aut vesicæ inflatæ pendulus, & inundulatio, atque fluctuatio humorum in eo nonnunquàm percipitur. Qualis materia contineatur, ex meliceridum, atheromatum, & steatomatum signis, quæ suo loco descripsimus, facilè innotescit. Bocium, quod ex vasorum dilatatione fit, cognoscitur ex mollitie, & partis color est sanæ similis, tumor est laxus, ad digitorum compressionem non solùm cedit, sed veluti ex toto evanescere videtur, mox amotis digitis, illicò revertitur, sicuti aneurysmata faciunt. Carnosum discernitur ex mediâ quadam consistentiâ, nàm non est ità durum.

*Causa.*

*Causa.*

Pro bocii causâ tùm internâ, tùm externâ potissimùm assignant vulgares pituitam sæpissimè à capite per externa vasa ad locum patientem depluentem, quasi caput esset pituitæ cloaca, ad anteriorem colli partem decumbentis.

Fit bocium non ex humano capite pituitâ depluente, sed ex propriâ, & topicâ anterioris colli partis indispositione, & facultatis assimilatricis errore, quæ dùm id in hoc aliud transmutat, quod partis situm vitiat, & in extuberantem attollit tumorem, dùm enim ab affluente alimento superfluo membrana distenditur, & forsan etiam rumpitur, accedentibus causis externis, natura novæ quasi membranæ texturam aggreditur. Bocium carneum fieri existimant vulgares partim ex affluente alimento, partim ex aliquali loci patientis debilitate. Verùm nos, & meliùs, dicimus bocium carneum fieri assimilatricis luxuriantis vitio; extra enim limites sibi destinatos carneam muccaginem coagulat, ob quam rem caro in hoc tumore fit hebes, scilicet non valdè robusta.

Solet quandòque hic tumor ex vasorum dilatatione, & ampliatione fieri, quemadmodùm in aneurysmate contingit, & sæpè contingere solet parturientibus ob laboriosos partus, quandò, scilicet nimis violenter spiritus continuerint, ut etiam fieri solet in vehementibus conatibus, onerum gestationibus, & præcipuè supra caput, clamoribus, vociferationibus, ac singultuosis ructibus.

*Felix Platerus* bocii causam statuit esse tumorem in anteriori colli parte amplo spatio extuberantem, qui tensus est admodùm, ut cùm pulsatur, sonum edat, & cùm premitur, sicut uter inflatus cedat, sed mox iterùm attollatur. Hujus mali causam statuit esse flatum sub cutem membranamque generalem cuti substratam, adnexamque colli anterioribus, irrumpentem. Collectionis autem aëris eo loci causam esse statuit, cutis laxationem, seu avulsionem, cùm membrana illa, quæ eo loci crassior est, rubicundior, quàm alibi, à sejectis asperæ arteriæ, musculorumque colli anteriorum sedibus, spatiumque illic efficientis, in quod ob fugam vacui aër, seu flatus è vicinis locis irrumpens, illud non solùm implendo, cutem, membranamque in tumorem elevat, sed & continuatione distendendus, in immensum auget; undè nomen rectè acceperit tumor, quòd bronchocele, quasi ruptura, seu hernia gutturis appellatur. Causam autem avulsionis membranarum statuit esse vehementem conatum, qui fit, dùm spiritu retento, excrementa, vel fœtum in partu excludere nituntur, aut buccas vehementer inflant.

Verùm etsi facilè concedimus causam potissimam esse cutis avulsionem, & membranæ illius à partibus vicinis: tamen vix verosimile videtur, solum flatum, utpotè mobi-

mobilem, nec facilè uno in loco hærentem, malum tàm chronicum progignere posse, & tangenti facilè quid pro quo deprehendere. Ideòque nobis probabile videtur, ut vacuum illud spatium, præcipuè membranis extensis, succum aliquem, & nutrimentum crassius effundi, ex quo natura carni quid simile formet. Undè etiam ipse *Platerus* statuit, nisi malo huic maturè occurratur, vix dùm ampliùs abigi posse, sed toto vitæ curriculo permanere illic, ubi præter naturam excrescit sese circa vicina vasa amplificans, & iis pertinaciùs adhærens.

Tumores hi in quibusdam locis endemii sunt, talesque frequentes sunt in quadam Borgomensis agri parte, ubi cùm viri, tùm mulieres ferè omnes anteriùs in collo gestant tumores magnos, molles, mobiles, & pendulos doloris expertes. Idem morbus & Allobrogibus, & Alpinis, ac Carinthiæ, & styriæ Alpinæ habitatoribus, & Hispaniæ quibusdam locis familiaris est. Tumor hic istis in regionibus fit endemicus ex aquarum crudarum, & ex nive liquescente resolutarum potu. Idipsum observatum habemus eos, qui sani in talia loca pervenerunt, si aliquandiù ibi degant, bronchocelen tales contrahere.

### *Prognosis.*

Bocium, quod fit ex vasorum dilatatione insanabile erit, hujusmodi quoque erit naturale à nativitate genitum, quod loci, vel regionis ratione proprium est, & quod magnis vasis est implicitum, pariter completam non admittit curationem ob dictorum vasorum insertionem, quibus læsio promptè haberi potest, imò sæpè suffocatio oboritur. Superest solùm, ut quod recens, & incipiens, & quod molliorem habet consistentiam, nec magna vasa habet inserta, curabile sit, adhùc tamen non facilè, sed difficulter, & non nisi diuturno tempore curari possit.

### *Curatio.*

In bocii curatione totius corporis, & capitis rationem habent vulgares, hæc ità rectè evacuant, & exsiccant, ut omnem antecedentem materiam in iis collectam extirpent, aliàs nihil, aut parùm topicis auxiliis proficere existimant; evacuant itàque & exsiccant non solùm phlebotomiis, verùm etiam repetitis purgationibus, ac decoctis, vel excitatis fonticulis, emplastris capiti applicatis, scarificationibus, vesicantibus, & opportuno tempore aquis utuntur thermalibus. Sed his medicamentis malum in radice non attingunt, licèt centies repetant, sed invictum omnibus reluctatur. In victu vitant omnia flatulenta, crudum, & crassum generantia succum, quæ sunt crapulæ, cruditates, fructus acidi &c. In potu probant vinum tenue, vel decoctum sassafras cum anisis, & cinnamomo.

Quò ad topica duplicem curandi modum proponunt, unum per medi-

medicamenta discutientia, & attenuantia, alterum per chirurgiam, seu manualem operationem. Medicamenta, quibus utuntur hæc sunt, ut

℞. *Sulph. ignem non experti,*
*Butyri Iudaici ana* ℥. ß.
*Alumin. scissilis* ℥. ij.
*Cum oleo nardino, & pice navali q. s. f. empl.* & parti apponatur.

Vel

℞. *Radic. cucum. agrest. recent.* ℥. ij.
*Coquantur in vino tenui, addendo*
*Squamæ æris,*
*Sulph. vivi, &*
*Nitri ana* ℥. iij.
*Mell. q. s. & f. cataplasma.*

Laudant etiam *emplastrum Diapyritis.* Exhibent per os infrascriptum pulverem, ut

℞. *Spongiam novam,*
*Et benè mundam, ponatur in furno intra ollam novam, & comburatur, ac in pulverem reducatur, de quo recipe* ℥. j. *singulo quoque manè cum vino tenui, vel aquâ salviæ.*

Chirurgiam instituunt per adustionem, sive caustica, seu ignita instrumenta, bocium extrahentes totum cum suo folliculo, & nihil de eo relinquunt, ne postmodùm denuò regignatur. Alii in parte affectâ duos adhibent setones, ut sensim materia expurgetur, & absumatur. Verùm hæc operatio est valdè crudelis, inter spem, & metum, nec periculo vacat, quæ à perito anatomico, si non rectè peragitur, jugulare potest ob vasorum magnitudinem, quæ per loca excurrunt, potissimùm venarum, & arteriarum jugularium, quare prudentis medici est ab his carnificinis abstinere & tantùm curationem per medicamenta peragere.

Vera, & tuta bocii curatio agitur tantùm per medicamenta, & non nisi incipienti, & non dùm completo, quod duorum annorum ætatem non excesserit, adaptari debet, non autem vetusto, & indurato. Primùm igitur patientis corpus convenienti pharmaco deplendum est, deindè exsiccans diæta imperanda, potus verò fit ex decocto ligni visci quercini, postmodùm his medicamentis curationem exordire, quibus tot, quot nostræ curationi se submiserunt, curavimus, & primò hoc experto alkali utere, ut

℞. *Suberis,*
*Spongiæ marinæ, &*
*Petræ pumicis ana part. aq.*
*Calcinentur s. a, &*
*F. Pulvis.*

Dosis ℥. ß. ponatur sub linguâ, & paulatim quasi per linctum deglutiatur, manè jejuno stomacho, lunâ decrescente, ut vulgi præjudicio obsequamur.

Sequens cataplasma bocio applicando, nunquàm ægrum, & medicum fefellit, quod ità paramus:

℞. *Atque ferrarior. lib.* iij.
*Ranar. excoriatar. &*
*Per setam trajectar.*
*Numero x.*
*Farinæ fabar.*
*Lupinor.*
*Lentium,*
*Hordei, &*
*Orobi ana m.* j.
*Pulv. balaust.*

*Myrtillor.*
*Nucum cupressi,*
*Bacc. juniperi*
*Gallar. quercûs,*
*Globulor. marinor.*
*Vulgo palle marina,*
*Lapidis pumicis ana ℥. j. ß.*
*Pulv. rosar.*
*Aluminis usti ana ℥. ß.*

*Bulliant omnia, & f. cataplasma s. a. Adde ol. rof. & myrtill. q. s.* quod calidè supra bocium applica.

Multoties felici cum successu nos bocii pulveres ab *Helmontio* descriptos experti sumus, quorum compositionem superiori capite de strumis tradidimus, his utere, & admiraberis effectum. Eundem patrant effectum *Arnoldi de Villa Novâ* pulveres, quos etiam de strumis exscripsimus. Ad idem valent ea medicamenta quæ *cap.* 58. *de sarcocele* describemus.

Nonnulli summoperè sequens commendant oleum pro bocii inunctione, quod ità paratur:

℞. *Talpam unam,*

*Et ponatur in ollâ vitreatâ, cui superfunde*

*Ol. com. lib.* iij.

*Bulliant, quousque caro ab ossibus separatur, tunc decanta,* & hoc oleo calido bocium inunge, & sensim attenuabitur magnâ cum admiratione, nec vile reputes, quod carum, & rarum in hujus morbi curatione tenere debes.

Magnæ efficaciæ in hoc curando morbo sequens experieris emplastrum, ut

℞. *Ranas vivas num.* vj.

*Has à patiente dentibus suffocari permitte. Deindè emortuas sic ranas suspende in loco sicco, ut exsiccentur, & redigi possint in pulverem. Deindè*

℞. *Empl. de ranis cum triplicato Merc.* ℥. iv.

*Huic asperge pulv. ranarum, & commisce, ut fiant unum.* Utere hoc emplastro, illud superponendo non tantùm bocio, sed etiam strumis, & quarto quoque die novum emplastrum immuta, id prosequere per quadraginta dies, & bocium solvitur.

Sed satis, superque per spatiosum colli mare peragravimus, descendamus nunc ad pulchritudinis, & deliciarum portum, ad mammas nempè, quæ in ipsâ fontis vitæ arce, veluti duæ lagenulæ positæ sunt, vivum, & suavissimum scaturientes nectar, & dulcedine fortè omnia alia esuperantes, undè.

---

## Cap. XLVI.

### *De Mammarum Inflammatione.*

Mammæ variis tumorum generibus infestantur, nàm cùm glandulosâ constent substantiâ, ità ut nihil sint, quàm corpusculorum glandulosorum quamplurimorum perexiguorum congeries, & ex aliâ parte grandiora vasa à naturâ receperint ob commodiorem lactis generationem, ad quem usum potissimùm sunt formatæ; tunc omnes cujuscumque generis succos recipiunt, cùm tenues, tùm crassos, frequentiùs tamen inflammatoriis tentantur tumoribus, nàm facilè in iis lac concrescit,

cit; & concretum tensiones, dolores, inflammationes, & febres advehit. Præter inflammationes non rarò scirrho infestantur tùm à principio, nec alteri succedens affectui, sed etiam secundariò inflammatoriis, scilicèt tumoribus succedentibus, nàm cùm rarò mulieres ab initio medicorum consilia advocent, & in his casibus facilè obstetriculis, aliisque fœmellis se committant, quæ varia, atque diversa administrant medicamenta, quibus facilè tenues particulæ discutiuntur, crassioribus relictis, iisque induratis in scirrhi dispositiones transmutantur, quinimmò ex his facilè quoque ad cancros perducuntur. Primò de inflammatione tractabimus, quæ frequentiùs in iis generatur, & potissimùm in puerperis, vel ex sanguine ad mammas concurrente, vel lacte in iis detento, nàm cùm hac nostrâ tempestate plurimæ enixarum, qui suos partus alere nequeunt, vel nolunt, meritò hujusmodi tumoribus infestantur, lacte in mammis detento, & eò magis si per uterum non rectè purgentur. Addimus etiam, quòd pleniori utplurimùm utuntur victu, pullis, scilicet contusis, juribus consumptis, carnibus, ovis, & similibus, & quod magis facit, vino græco generoso utuntur, à quibus causis sanguinis plenitudo, & moles augetur, quæ ad mammas ipsas, ut diximus recurrens, promptè inflammationes excitat.

*Signa.*

Vera mammarum inflammatio facilè cognoscitur ex tumore duro, rubro, calido, & dolente, & vehementi in mammis pulsatione, his conjungitur quoque febris, quæ inflammationis socia semper existit.

*Causa.*

Pro mammarum inflammatione statuunt vulgares chirurgi sanguinem ad ipsas recurrentem, verùm inquiunt nunquàm exquisitam, & synceram in iis fieri inflammationem, & ad sanguinem excrementitium confugiunt, ac propterea utplurimùm spuriam, & illegitimam fieri, secundum quod sanguis vel biliosus, vel pituitosus, aut melancholicus fuerit, vel horum omnium naturam sapit. Ex sanguine bilioso inflammatio gignitur erysipelatosa, seu ad erysipelatis naturam vergens, ex pituitoso provenit œdema, ex melancholico deindè oritur schirrhosa, seu scirrhosæ dispositionis particeps, seu tandèm quodammodò has participabit omnes, ubi sanguis horum omnium particeps fuerit. Verùm errant humoristarum scholæ, nàm inflammatio ad erysipelatis naturam accedens, esset perniciosa, quia ab erysipelate suppuratio malum, quod in inflammatione oppositum experimur; si esset œdematosa, nunquàm suppuraretur; si scirrhosa, insanabilis: & itàque vanum quaternarii humoris figmentum.

Vera mammarum inflammatio fit à nimiâ ſanguinis ubertate, vel incaleſcentiâ, ob menſtrua, vel lochia ſuppreſſa, vel imminuta, vel ob pleniorem victum, qui ubi uber, vel impurus ad ubera regurgitat; maximus enim conſenſus, & confluxus eſt ab utero ad mammas, ac in vaſculis capillaribus hærens, & ſtagnans, imò extra ipſa vaſcula in laxam mammarum ſubſtantiam elabitur, ibique à circulatione impeditus concreſcit, & aceſcit, hinc tumor, calor, pulſatio, & inflammatio oboritur. Poteſt etiam ab externis cauſis etiam contingere, nempè à contuſione, lapſu, ictu, nimiâ veſtium ſtricturâ, repentinâ poſt calorem perfrigeratione, ac ſudoris erupti repercuſſione. Itèm ab animi affectibus, nempè terrore, irâ, Zelotypiâ, laſcivâ concupiſcentiâ; nihil enim potentiùs uterum afficit his affectibus, & per conſenſum etiam facile mammas.

*Prognoſis.*

Mammarum inflammatio non eſt contemnenda, licèt aliorum calidorum tumorum reſpectu per ſeminùs periculoſa ſit, partium tamen affectarum ratione ſæpè perniciosa evadit, & propterea quia mammæ laxâ ſubſtantiâ multis præditæ ſunt glandulis, caloremque habent debilem, facilè eorum inflammatio vel in abſceſſum, qui in fiſtulam abire ſolet, vel in ſcirrhos, vel in cancros degenerat.

*Curatio.*

Curationem perficiunt vulgares, primò tenui, & refrigerante victu cum abſtinentiâ à carnibus, vino, & quæcumque pleniorem generant ſanguinem, interdicunt. Deindè, ſi ſanguinis copia in corpore redundet, undè affluxum metuant, inflammationem augeri exiſtiment, & potiſſimùm, ſi à menſtruorum, vel lochiorum ſuppreſſione, vel imminuto fluxu inflammationem provenire ſuſpicentur, primò venam in talo tundunt, vel crura ſcarificant, & indè venam in cubito aperiunt. Si uterus non ſit in cauſâ, illicò venam in cubito ſecant, & reiterant. Verùm hac ſanguiſicinâ affluxurum avertere tentant, id quod futurum erit, præcavere ſtudent, & non quod urget, avertunt; affluxum, & elapſum intra laxam mammarum ſubſtantiam, licèt totum exhauriant, non attingunt. Si vitioſi humores affluant ad mammas, & ſanguinis affluxui, & inflammationi anſam præbeant, lenia exhibent medicamenta. Verùm ſi centies purgarent, nunquàm inflammationem curabunt, niſi in reſolutionem, vel ſuppurationem abiret, imò purgantia inflammationes ſemper in pejus mutare ſolent.

At quia inflammationis indicatio apud vulgares eſt inflammatæ partis refrigeratio, proptereà refrigerantibus, ut dicunt, utuntur: imponunt ergò ſæpiùs ſupra mammis linteum poſcâ madidum, vel

℞. Succ.

℞. *Succ. lactuc.*
*Portulacæ,*
*Solani ana ℥. j. ß.*
*Ol. rof. ℥. ij.*
*Chamamel. &*
*Aceti ana ℥. j. m.*

Verùm hæc frigida, & repellentia periculosa sunt, nàm calorem labefactant, & facilè mammas in lapideam duritiem adstringunt, undè scirrhi curatu difficiles, & quandòque cancri oriuntur. Tandèm discutientia adhibent, ut

℞. *Farin. fabar.*
*Lupinor.*
*Semin. lini,*
*Fœnugraci,*
*Pulv. flor. chamamel. ana ℥. j.*
*Coque, & adde*
*Ol. chamamel. ℥. ij.*
*F. cataplasma.*

Quòd si materia non discutiatur, & tumor non minuatur, alterutrum metuendum est, vel ut materia induretur, vel ut suppuretur. Si induratur, emollientibus utuntur, ut

℞. *Fol. malv. m. j.*
*Coque ad putrilag. & adde*
*Farin. semin. lini*
*Pulv. radic. alth.*
*Flor. chamamel. ana ℥. ij.*
*Coque iterum, & adde*
*Ol. sesamini ℥. j.*
*F. cataplasma.*

Vel inungunt *oleo lumbricorum terrestrium.*

Si inflammatio ad suppurationem vergat, suppurationi incumbunt *emplastro Diachylonis, vel pane triticeo in lacte cocto cum pauxillo croci,* vel sequenti cataplasmate, ut

℞. *Fol. Malv.*
*Althaa ana m. j.*
*Ficuum num. v.*
*Farin. sem. lini, &*
*Fœnugraci ana ℥. j.*
*Fermenti ℥. ß.*
*Coque in lacte vaccino, & adde*
*Ung. basilici ℥. j.*
*Croci ℈. j.*
*M. f. cataplasma.*

Ubi pus generatum est, abscessum ferro aperiunt, pure educto, ad sanguinis fluxum sistendum, stupatam cum ovi albumine conquassato applicant, quam post vigintiquatuor horas removent, & per longum tempus digestivo regunt, post quod unguentis incarnantibus, & cicatrizantibus utuntur.

Inflammationis mammarum curatio in sanguinis obstruentis, vel elapsi resolutione consistit, undè medicamenta conveniunt, quæ pristinæ circulationi restitutionem promovent, & reliquas particulas vitiosas, & terrestres per convenientia emunctoria eliminent, sive per aluum, urinam, mens.s, sive transporationem, hujusmodi sunt diaphoretica, ut *aqua stillatitia cardui benedicti, cherefolii, bardana. Itèm sperma ceti, sanguis hirci ad pleuritidem, c.c. sine igne prap. stibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, sulphur auratum diaphoreticum, spiritus c.c. oculi cancrorum, sal volatile c. c. cardui sancti &c.* diaphoretica, quæ in aliis inflammationibus descripsimus. Exteriùs conveniunt *spiritus vini camphoratus, crocatus, aqua Regina,* & si dolor urgeat, *aqua spermatis ranarum tepida, vel aqua Vitrioli, vel epithema ex thure, & myrrhâ cum vino coctis,* & tepi-

dè applicatum. Itèm *emplastrum de spermate ceti*, vel bis in die admoveatur de *Althæâ*, quod egregiè resolvit, & discutit.

Quòd si pristina fluiditas sanguinis reparari nequeat, quia inflammationis materia pus concepit, suppuratio potiùs promovenda, quàm præpedienda, eam promoveamus emplastro filii Zachariæ, & mucilaginis, vel sequenti cataplasmate, ut

℞. *Rad. alth.*
*Lilior. albor. ana* ℥. j.
*Fol. malu.*
*Mercurial. ana m.* j.
*Coquantur ad mollitiem, quibus contusis adde*
*Farin. tritici,*
*Hord. ana* ℥. ß.
*Butyr. recentis,*
*Ping. gallinæ ana* ℥. j.
*Ol. chamæmelin. q. s.*
*F. cataplasma.*

tepidè imponendum.

Pus jàm genitum esse cognoscimus ex febris, caloris, doloris, pulsûsque in mammâ remissione, & tumoris in acumen quoddam, sub quo inundatio percipitur, elevatione, rectissimè fit, si pus quamprimùm effundatur; tunc sequenti cataplasmate opus perficies, & complebis: *Cæpa sub cineribus assata, & cum axungiâ porcinâ, & modico sapone Neapolitano subacta* citò abscessum rumpit, vel *emplastrum Apostolicum*. Cœterùm *emplastrum nostrum Benedictum, quod cap. 44. de strumis* in tenuè communicavimus, præstantissimum erit, quasi Dei benedictionem in hoc persanando morbo consequutum sit, nàm solâ superpositione, & renovatione abscessum maturescere facit, aperit, & sanat, ut nos experti, nec in mammarum abscessu alio usi sumus ûsque adhùc citò, tutò, & jucundè plusquàm centum mulieres hoc morbo affectas curavimus. Itâ hoc emplastrum omnia alia excedit hoc in curando morbo, ut mulieres hoc morbo affectæ, quibus hujus emplastri pauxillum tradidimus, & seipsas absque chirurgi quotidiano censu curârunt, emplastrum pro mammarum apostematibus appellavêre.

Si abscessus spontè non rumpatur, non scalpello aperiendus est, quia mulieres sunt delicatulæ, & instrumentum ferreum pro apertione abhorrent, sed aliquantisper præstolandum est, & indubitanter optatum à nostris medicamentis consequeris affectum. Quòd si metus sit in morâ, sedulò aperiendus est brevi incisione, sed in loco decliviori, ut puri commodior detur commeatus, quo facto, sensim pus evacuandum est, deindè pauxillum turundâ medicamine imbutâ ampliùs fiat abscessûs orificium, quod idem observandum est, si sponte rumpatur. Abscessum apertum mundifica non vulgari methodo, sed summam adhibe diligentiam, & exquisitis utere medicamentis, cùm mammarum substantia sit spongiosa, & cavernosa. Primò igitur aliqui apertum abscessum vulgari digestivo digerunt, quod utique per aliquot dies non improbamus, si post quos huic mel ros. simplex immiscueris, & optimum digerens,

rens, & mundificans efficies, deinde turundis oleo nucis juglandis inunctis utere, vel balsamo sulphuris terebinthinati, tandèm persanatur emplastro diasulphuris Rulandi, vel fodicationum Paracelsi, vel oppoteldoch.

---

## Cap. XLVII.

### *De Lactis coagulatione.*

Non infrequenter lactantium mammæ lactis coagulatione, & caseoso coagulo affliguntur, cùm vasa illa lactifera lacte nimiùm repleantur, & distenduntur. Hic tumor interdùm totam mammam, interdùm ejus partem occupat, ac postmodùm multa parit incommoda, nisi maturè obsistatur; quapropter doloribus, & non rarò febribus lactentes torquentur, quinimò in sapore, & consistentiâ lac depravari solet.

### *Signa.*

Tumor hic facile cognoscitur; nàm adest mammarum durities, modò minor, modò major, modò totam occupat mammam, modo unam tantùm ejus partem, adest pariter dolor, & quandòque rubor, & malo procedente, febris supervenit, inflammatio, & exinde suppuratio.

### *Causæ.*

Causæ quærendæ sunt vel in ipso lacte, quod pro aciditate in grumos concrescit, & caseatur, vel in quolibet alio aci o aliundè cum lacte allato: siquidem lac copiosum occulit acidum, & diutinâ in mammis retentione antequàm exsugatur, vel emulgeatur, acidum exerit, coagulatur, non secus ac quodlibet aliud lac foris in vasis repositum acescit, quod etiam videmus brevi spatio acescere, instillato aliquo liquore acido, mox caseari, ac in serum, & grumos separari. Hinc lac coagulantes, & caseantes coagulo utuntur hædino, quod est lac summè acidum, & cautè ad hunc finem asservatur, & coaguli hædini defectu, lacte ficulneo utuntur, quod est summoperè acidum. Idem etiam contingere potest post nimium refrigerantium, vel calefacientium applicatorum usum, quæ aquosiorem lactis partem exhalare faciunt, crassiori relictâ. Itèm coagulationem inducere possunt omnia ea, quæ lacti aciditatem conciliant, inter quæ primatum obtinent mæror, terror gravis, & præcipuè panicus, rerum acidarum supra mammas applicatio. His accidit prava victûs ratio, acetariorum, vel rerum acidarum abusus &c. Exindè tumor, dolor, rubor, & mammarum inflammatio.

Nonnulli sub mammarum inflammatione lactis coagulationem comprehendunt, sed frustrà laborant; siquidèm inflammatio est solius sanguinis, & non lactis soboles, & licèt statuant mammarum inflammationes duas habere causas immediatas, sanguinis copiam, & copiam lactis, extra

rem loquuntur; nàm unà cum lacte putrescente, sanguis calore, & dolore impeditus grumescit, vel elabitur, & etiam putrescere incipit.

*Prognosis.*

Lactis coagulatio plerùmque spontè cessat, ut remediis opus non habeat; interdùm nisi convenientia applicentur remedia, & præcaveatur, inflammationem, febrem, apostemationem, & quandòque ex chirurgi ignorantiâ, fistulam accersere solet. Interdùm quoque dùm lac induratur, scirrhus, & non rarò cancer indè oritur.

*Curatio.*

Curatur hic tumor, si à nimio proventu promoveatur, ut de morbis mulierum, & præcipuè capite de lactis redundantiâ dicemus, vel ejus curatio consistit in coaguli eductione, vel resolutione. Educitur lac in puerperis, quæ lactant, ore infantis, quòd si unus non sufficiat, plures adhibeantur. Sunt in hac nostrâ civitate quædam muliercula, quæ sibi hac arte victum quæritant, lac è mammis sugentes, & lautè vivunt. Solent & pauperculæ mulieres adhibere catellos. Vel ab ipsâ matre emulgetur, vel exsugatur instrumento suctorio ex vitro, quod vulgò *sucarola* vocatur, vel amphorâ prolixum collum, & ventrem amplum habente, quæ immergatur in aquam calidam, vel ad ignem calefiat, ejusque orificium immediatè à calefactione papillæ applicetur, & prematur, nàm ab amphoræ refrigeratione papilla in amphoræ collum intruditur, & lac guttatim extillat. Hoc utimur artificio, præcipuè ubi papillæ non satis patent, vel non satis exeruntur; extrahuntur enim hoc artificio, & patentiores fiunt.

Inter remedia, quæ lac dissolvunt coagulatum, sunt *spiritus salis armoniaci dulcificatus ad guttas sex*, *sperma ceti*, quod grumos quoscumque dissolvit à ℥. ß. ad. j. *oculi cancrorum*, *antimonium diaphoreticum*, *mumia*, *pulvis* asellorum ad ℈. j. Itèm *semen fœniculi*, *cumini*, *charifolium*, *mentha*, *calamintha* internè sumpta. Valet etiam seminis anethi ℥. j. quolibet manè.

Exteriùs suas meretur laudes *emplastrum de spermante ceti*, cujus compositio est:

℞. *Ceræ alb.* ℥. iv.
*Spermatis ceti* ℥. ij.
*Gum. galb. in acet. dissolut.* ℥. j.
*M. f. s. a empl.*

Per quod liquatum trahatur tela, fiatque vulgò dictum Sparadrapum utrinque alternatim applicandum. Hoc emplastrum lac in mammis à coagulatione non tantùm præservat, sed etiam coagulatum iterùm solvit, & discutit, aut restituit. Exteriùs etiam commendatur *essentia menthæ* inuncta, sed magnâ cum cautelâ adhibenda est ob infelices eventus, quos ex aliorum applicatione observavimus: verùm tutior est *menthæ succus*, quæ lac coire, densarique in caseum non patitur, si ejus folia lacti immergantur,

tur, imò si coagulatum erit, hujus succi guttas aliquot instilles, statim solvitur, & in pristinam reddit formam. Ex hoc experimento habemus, quod quoties Lac in mammis caseosam nanciscatur coagulationem, corrumpitur, ac inflammationem accersit, tumorem, & apostemationem indubiè parit; aptissimum itàque & præsentaneum remedium est, si calido menthæ succo mammæ foveantur. Itèm si in infantium ventriculis lac casescat, quod ex adstrictâ alvo, inappetentiâ, & vomitionibus conjectari oportet, eodem *menthæ succo, vel ejus syrupo* succurres. Nos pro experimento habemus inunctionem ex oleo rosf. omphacino, & ceræ, qua lac in mammis coagulatum dissolvimus, & multas mulieres ex imminenti apostematione eripuimus.

Vulgares pro hoc curando affectu multa vulgaria præscribunt epithemata, fotus, & inunctiones, verùm quia in unoquoque præcipuè admiscent *acetum*, vel quandòque *hœdi coagulum*, potiùs ob aciditatem malum adaugent, quàm resolvunt. Quòd si dolori accesserit mammarum durities, & rubor ob inflammationis metum, tanquàm arcanum commendatur *sambuci Rob* linteo obductum, & calidè quousque perferre poterit mulier singulis horis mammis applicatum: hoc enim remedio lac resolvitur, & ab inflammatione præcavetur.

His internis, & externis medicamentis attenuantibus, & resolventibus adhibitis, si præveniri, aut impediri suppuratio nequit, vel quia medicus non statim accersitus fuit, vel quia vulgaria adhibuit medicamenta, tunc admovenda sunt illa, quæ ipsam promovent capite præcedente de inflammatione descripta, & juxta nostram methodum tota curatio peragatur; verùm quandòque contingit, ut mamma ad sanitatem perduci non potuerit, quia lac ab abscessu emanat, tunc lac exsiccetur in utrâque mammâ, aliàs frustrà laborabit chirurgus.

A mammis umbilicum descendimus, ejusque tumores describendos aggredimur, undè

### *De Examphalo.*

Variis tumorum generibus Umbilicus tentatur, ut exomphalo, inflammatione, abscessu, & ulcere, verùm hic juxta nostram methodum de exomphalo tantùm verba faciemus. Exomphalos, seu ompholocele Græcè idem sonat, ac Latinè exumbilicatio, seu umbilici hernia, sive umbilici procidentia; hæc enim juxta impellentis corporis diversitatem diversa sortita est nomina: quæ ab intestinis est tumor, eam enteromphalon Græci appellant, quæ ab omento, epiplomphalon, quæ ab aquâ, hydromphalon, quæ à flatu, pneumatomphalon, quæ à carne, sarcomphalon. Nos in tantâ herniarum umbilici confusione, ut ordine procedamus, unicuique umbilici tumori proprium assignabimus caput, & primò.

## Cap. XLVIII.

### *De Enteromphalo, & Epiplomphalo.*

Esto umbilicus robustâ consolidetur, & obducatur cute, in immensum tamen præter naturam dilatari potest ad excipienda intestina, ut in enteromphalo, vel omentum, ut in epiplomphalon.

#### *Signa.*

Hernia ab intestinis cognoscitur, quia ejus tumor non admodum est durus, neque mollis, & retento spiritu, increscit, si æger supinus decumbat, intestina cum strepitu, & rugitu in pristinum redeunt statum, & tumor subsidet. Si ab omento dependeat tumor, eadem sunt ferè signa, ac ab intestinis; hoc tamen proprium habet, quòd tumor ab unâ parte mollior est, & ad basim est latus, & in vertice angustus, dolore vacat, & cùm digitis premitur, omentum in suum revertitur locum, & tumor subsidet. Si ab intestinis, & omento simul pendeat tumor, signa erunt mista.

#### *Causæ.*

Causa est peritonæi relaxatio, vel ruptio, quæ fit ab humore emolliente, & relaxante, vel pondere gravante, aut distendente, vel etiam rumpente, undè tandèm ponderi, vel vi cedat, oportet; datâ viâ, intestina, vel omentum, vel utraque simul à propriâ sede prolabantur, & umbilicum in tumorem attollant, necesse est. Hæc peritonæi relaxatio, vel ruptio suas etiam habet causas occasionales, quæ sunt, casus, saltus, ponderis gravis elevatio, partus difficilis, equitatio, flatus in abdomine contenti, vociferatio, cantus, cachinnus, & in infantibus ploratus.

#### *Prognosis.*

Hernia in umbilico ab intestinis, vel omento elapso, quò recentior, & minor est, ac in corpore molli, eò faciliùs sanatur: quò antiquior, major, ac in corpore duriore, eò perniciosior, & sanatu difficilior, & hac de causâ in pueris faciliùs coalescit, cùm ob corporis mollitiem, tùm ob carnis luxuriem. In adultis verò chirurgiâ indiget, cùm peritonæum scissum, vel ruptum in his non coalescat. Hæc hernia non est parvifacienda, quia Ileos illi supervenire solet, & æger stercora per os rejiciens, miserabiliter perit, vel in magnam molem tumor hic increscere potest, vel tandèm rumpi, & per rupturam fæces excerni.

#### *Curatio.*

Optima victûs ratio observanda est, & à flatulentis, ac relaxantibus cibis abstinendum, alvus Lubrica servetur, australes vitentur venti, interim vitet æger vocifera-

ferationem, cantum, fletum, ponderum gravium elevationem, & omnes motus nimios. Corpore purgato, exhibenda sunt ea medicamenta, quæ adstringunt, consolidantque. Optimum erit sequens:

℞. *Herb. herniariæ,*
*Ros. incomplet.*
*Saniculæ,*
*Ophiogloss.* ana p. j.
*Radic. symphyti, &*
*Poligonati ana* ℥. ij.
*Nuc. cupress. num.* iij.

*Coque in vini rubri lib.* ij. *in vase duplici, colatura saccharo edulcoretur,* & singulis diebus, mane jejuno stomacho exhibe ℥. iv. Vel sequens fiat electuarium:

℞. *Pulv. pilosell.*
*Caryophillatæ, &*
*Stellariæ ana* ℥. ij.
*Radic. symphyt. mundat.* ℥. iij.
*Fol. equiseti* ℥. j. ß.
*Cinnam. acut.* ℥. ß.
*Corall. rubr.*
*Bol. armen. &*
*Mastiches ana* ℥. j.
*Cum. syr. de symphyt.*
*F. s. a. electuarium.*

Interim intestinorum, & omenti legitima fiat repositio in suum locum, post quam topica convenientia affectæ imponantur parti.

In recenti infantium nuper natorum exomphalo commendamus quatuor rotulas ad formam parvi nummi rotundas ex corio rubro confectas, emplastro de pelle arietinâ obductas, quarum unam per quatuor, pluresvè dies affixam permanere permittimus cum decenti ligaturâ, deinde per idem temporis spatium alteram eodem modo apponimus, postmodùm ultimam apponendam curamus ad totalem usque curationem. Vel conficimus tres petias ex panno lineo ad magnitudinem denarii, quas oleo ex ovorum vitellis inungimus, & unam alii superponimus, & desuper emplastrum glutinans in alutâ extensum imponimus, tertio quoque die inungimus super umbilicum, quem decenti ligaturâ ligamus, id continuamus ad perfectam usque curationem. Optimum erit sequens emplastrum glutinans:

℞. *Colophoniæ, &*
*Resinæ pini ana* ℥. j.
*Bol. armeni, &*
*Sang. dracon. ana* ℥. ß.
*Succ. acaciæ,*
*Hypocistidos, &*
*Sarcocollæ ana* ℥. iij.
*Rad. symphyt. mai* ℥. ß.
*Nuc. cupress. num.* ij.
*Olibani,*
*Mastiches, &*
*Glutinis piscium ana* ℥. iv.
*Flor. hyperici* ℥. j.

*Pulverisanda pulverisentur, colophonia, & resina pini, ac terebinthina q. s. liquescant ad ignem, ac semotis, pulveres inspergantur, & opt. m. ut f. emplastrum.* Hæc curatio, quam proposuimus, tàm recèns natis, quàm adultis adhiberi potest.

Verùm si his remediis non consolidetur ruptura, ad chirurgiam recurrebant prisci; attamen hæc infantibus nullo modo competere potest ob mortis impendens periculum, nàm ut narrat *Pareus*: *Cùm tumorem aperiret chirurgus in infante,*

*fante, intestina cum animâ sunt effusa,* sed tantùm adultioribus,& iis, qui bono corporis habitu sunt prædití. Quomodo hæc operatio fiat, legite *Paulum Aeginetam lib. 6. cap. 51.* Verùm, ut verum fateamur, hæc chirurgia tuta non est, & multi in operationis actu perierunt, vel miserè vixerunt. Nos tutissimum præsidium medicamenta, & vinculum adjudicamus, quibus si non totaliter malum curatur, saltèm in meliorem redit frugem. *Hieronymus Fabricius ab Aquapendente* de operationibus chirurgis parat cingulum ex linteo, quod abdomen cingat, & adstringat, & eâ parte, qua umbilicus est, pulvinar duriusculum obtineat, in cujus centro fit globulus ex adstricto linteo, qui in umbilici dilatationem se insinuet & intret, ne omentum, vel intestina exire permittat. Priùs tamen umbilico sequens apponit ceratum, ut

℞. *Boli armen.*
*Sang. drac.*
*Mastich.*
*Sarcocolla ana* ℥. j.
*Bistlingua,*
*Tegula pulv. ana* ℥. iij.
*Resina pini* ℥. j. ß.
*Ovi album.*
*Cera q. s.*
*F. Ceratum.*

Si nullatenùs omentum, vel intestina prolapsa reponi possint, & nihilominùs ægro præter pondus, superiores partes deorsùm trahunt, magnam molestiam creant, fasciâ continenda est pars prolapsa, qualem describit,& pingit *Guilhelmus Fabricius cent. 3. observ. 64.*

## Cap. XLIX.

### *De Hydromphalo.*

Solet quandòque Umbilicus aquosâ tentari herniâ, & tumorem attolli,qui à Græcis Hydromphalon appellatur.

*Signa.*

Tumor est laxus, & pressus fluctuat, nec minuitur, neque augetur, & appositâ candelâ lucidus apparet.

*Causa.*

Putarunt vulgares herniæ umbilicalis aquosæ causam esse umbilici relaxationem, quæ fit ab humore aqueo in abdomine, præcipuè inter peritonæum, & abdominis cutem collecto, sed quomodò hic aqueus colligitur humor ignorârunt.

Verùm præcipua causa est humor aqueus, qui è ductibus lymphaticis extillat in umbilici cavitatem, quia prædicti ductus à lymphæ copiâ, vel aperiuntur, vel rumpuntur, vel liquoris acrimoniâ eroduntur, vel corrumpuntur, vel quia impeditur per hæc vasa transitus, & in immensum præter naturam dilatantur, ac umbilici hydrops causatur. Accidit quandòque ob vasorum lymphaticorum imbecillitatem, quæ laxantur, & lympham fundunt, ut evenit in recèns natis, præcipuè si nutrix

nutrix nimio indulgeat aquæ potui, & lac sit nimis serosum. Potest etiam contingere ex aliquâ externâ injuriâ, ut percussione, vel compressione.

*Prognosis.*

In infantibus hydromphalon periculo vacat, facileque emendari potest; in adultis verò ascitem minatur, vel cum ascite conjunctus periculosissimus est. Solet quandòque tumor hic in hydropicis ità maximopere excrescere, præcipue ob omnimodam sitim inexplebilem, ut repente solutâ umbilici unitate, tanto impetu aqua indè effluxerit, ut convaluerint.

*Curatio.*

Curativa hujus tumoris indicatio est, ut aquosi humoris proventus præcaveatur, & collectâ aquâ umbilicus depleatur. Si itàque in infante hoc accidat, nutrix siccam observet diætam talem, quæ lac minùs serosum generet, & facilè emendatur, ac interim infantis umbilico cataplasma ex arnoglosso, & lentibus simul coctis applicetur.

Si adultis contingat, congesti serosi humoris prouentus siccâ diætâ præcavendus, & collectus evacuandus *Resinâ, jalap. extracto mechoacannæ, conservâ florum persicorum*, & aliis hydragogis, & postmodùm non desint diuretica in hoc morbo, quæ multùm prodesse observavimus, & sudorifica, quæ insensibiliter malum auferre possunt;

Quò ad topica attinet, ea usurpanda veniunt, quæ contentam in umbilico aquam evacuant, vel insensibiliter, vel sensibiliter; insensibiliter operatur sequens cataplasma, ut

℞. *Cochlearum per aliquot dies ab humore excrementitio repurgatar, & lævigatar.* ℥. iv.
*Baccar. lauri,*
*Sulph. ana* ℥. ij.
*Stercor. caprini q. s.*
*F. linimentum*

manè, & vesperi renovandum. Quòd si insensibiliter aqua discuti nequeat, sectio celebranda est, ut *Paulus Aegineta lib. 6. cap.* 51. docet, scilicet sectio lunata facienda, & aqua sensim extrahenda: postmodùm pars deligetur, carne repleatur, & cicatrice obducatur, & sequenti decocto calefaciente, & adstringente roboretur, ut

℞. *Calaminth.*
*Origani,*
*Pulegii,*
*Rос. rubr.*
*Balaust.*
*Bacc. myrti,*
*Nuc. cupress. ana q. s.*

*Coque in vino rubro*, & spongiâ isto decocto imbutâ foveatur umbilicus.

---

## Cap. L.

### *De Pneumatomphalo.*

Pneumatomphalon Græcè, Latinè verò dicitur hernia umbilicalis flatulenta, seu ventosa, aliàs hydrops siccus, seu umbili-

ci tympanites, est tumor in umbilico flatulentus.

*Signa.*

Tumor hic est mollis, & digitis non nisi retinendo cedit, sed remotis, statim resilit, pulsatus quasi sonum edit, & ægro supino jacente, eadem figura manet.

*Causa.*

Causæ sunt flatus umbilicum distendentes. Evenit hoc, cùm flatus in abdomine, & intestinis ad umbilicum transmittuntur, extrapelluntur, & in tumorem se attollunt.

*Curatio.*

Flatus tumoris causâ discutiendus, ejusque generatio præcavenda est; ideòque optimam diætæ rationem observet æger, & vitet pisa, fabas, castaneas, vinum recens, scilicet quod adhuc musti naturam sapit, nuces, omnesque fructus crudiores, quia magnoperè nocent. Prosunt vinum medium, aliaque moderate calefacientia, aromata etiam quædam, & carminativa, ut *nux moschata, cinnamomum, macis, anisum &c.*

Deinde corpus evacuetur *Diatartaro* in formâ pulveris nostræ descriptionis, additis semper carminativis, & roborantibus. Postmodùm flatus discutientia exhibeantur, ut *dianisum, diacuminum, diacalaminiha, diagalanga, theriaca, mithridatium*, & alia medicamenta, quæ in colicâ flatulentâ in nostrâ Trutinâ descripsimus.

Interim non desint topica, ut inunctiones, fotus, cataplasmata, & emplastra. Prosunt magnoperè inunctiones ex oleis *rutæ, lauri, spicæ, sambuci, anethi, carvi destillati, macis, nucistæ &c.* & præcipuè in pueris, corporibusque tenellis. Vel sequens fotus adhibeatur:

℞. *Fol. pulegii,*
*Rutæ,*
*Sampsuci,*
*Chamomillæ,*
*Meliloti ana p. j.*
*Sem. fœniculi,*
*Anisorum,*
*Carvi ana ℥. iij.*
*Cardamomi ℥. j. ß.*
*Coque in vino pro fotu.*

Vel imponatur hoc cataplasma, ut:

℞. *Fol. calaminth.*
*Roris marini ana m. ß.*
*Farinæ fabarum ℥. ij.*
*Sem. carvi &*
*Fœniculi ana ℥. ß.*
*Bacc. lauri,*
*Et sulph. vivi ana ℥. iij.*
*Fimi caprini, &*
*Vaccini ana ℥. iij.*
*Ol. rutæ, &*
*Carvi ana ℥. j.*
*Vini græci q. s.*

*& coque in cataplasmatis formam.* Vel adhibeatur *emplastrum de meliloto, vel de baccis lauri.* Si tandèm aliquod viscerum vitium fit, quod flatus subministrat, illud priùs curandum.

## CAP. LI.

### De Sarcomphalo.

SOlet tandem caro excrescens umbilicum in tumorem attollere, qui Græcè sarcomphalon, Latinè verò hernia umbilicalis carnosa.

*Signa.*

Tumor est durior, sensim crescit, & prementi digito non cedit, & licet æger supinus jaceat, sive stet, sive ambulet, semper idem apparet.

*Causæ.*

Non fit ex sanguine crasso, ut vulgaribus placuit, sed ex nutrimenti sensim affluxu in umbilicum, quod in carnis substantiam apponitur.

*Prognosis.*

Hernia umbilicalis carnosa difficulter sanatur, & præsertim si sit antiquata, non nisi chirurgiâ tollitur; si verò in cancrosam degeneravit carnem, apud vulgares malum insanabile est.

*Curatio.*

Præmissâ optimâ victûs ratione, & medicamento purgante, duplex curandi modus emergit, vel per reprimentia, ut carnis luxuries prohibeatur, & excrescentia, ut tumor absumatur, unus; alter ut caro illa præter naturam per chirurgiam tollatur. Reprimentia, & exsiccantia nullo modo adhiberi debent, nàm affectum in scirrhum mutare possunt. Nonnulli maturantia adhibent, verùm emollientia partem humectando, potiùs majorem excrescentiam inducere possunt, quàm suppurationem. Remanet tantùm operatio chirurgica, qua caro hæc caustico, vel ferro auferatur. Ferrum horribile est ægris, & in manu imperiti chirurgi est veluti ensis in manu furiosi. Nos spiritu mercurii sensim carnem hanc absumimus, & tandem ulcus curamus. Aliqui carnem hanc Sylvestrem filo vinciunt, sensim quotidie constringendo, donec nutrimento destituta decidat, verùm hæc operatio nimis dolorosa est, & diù torquere debet.

De Ascite, Tympanite, & Anasarcâ esset hìc agendum juxta nostram methodum, quia hi tres tumores opere chirurgico aliquandò apud veteres per Paracentesim curati fuêre: Cœterùm hoc manuale opus jàm omninò recessit ab aulâ medicorum, & horum tumorum consideratio nunc phisica est, & ad phisicos tantùm spectat; horum igitur tumorum speculationem signa, prognosim, & curationem nostræ Trutinæ remittemus.

Peragratis superioribus imi ventris regionibus, ad inferiores descendimus partes, & præcipue ad inguina, quæ adenosæ sunt partes, sive glandulosæ; credidit medicorum vulgus glandulas esse à naturâ constructas, ut ad eas superflui, vitiosique humores à partibus prin-

principibus expellantur, tanquam ad emunctoria, scilicet ad cloacas, sed errant, sunt glandulæ, veluti filtrum, seu colum chymicum, per quas pars tenuis, relictis crassioribus, transeat. Undè rati sunt vulgares, veluti in Republicâ Magnates, & potentiores in miseram, & debiliorem plebem gravia deponunt onera: sic partes principes superfluos, & vitiosos deponunt humores ad emunctoria, ut cerebrum, retro aures, cor sub axillas, & hepar ad inguina. Hinc tumor retro aures vocatur parotis, sub axillis phyma, & in inguinibus bubo.

---

## Cap. LII.

### *De bubone simplici.*

Bubon apud græcos idem sonat latinè ac inguen, nomen deindè loci in tumoris nomen eo in loco nascentis translatum est, postremò nomen omnibus tumoribus commune, qui in adenosis partibus, sive glandulosis elevantur; factum est undè vel sub auribus, vel axillis, vel in inguinibus tumores nascantur, bubones dicantur.

Tripliciter in inguinibus bubo oriri solet, vel simplex, qui harum partium simplici inflammationi succedit, ac de apostematum calidorum genere est, teste *Gal. lib. de tumoribus p. n. cap. 18. & 2. ad Glauc. cap. 1. & 13. meth. cap. 5.*

Vel est Venereus, & originem trahit ex concubitu cum muliere infectâ, contagio in pene excepto, & in gonorrhæam non degenerante, & contagiosus est, quia præter communem bubonum rationem, habet peculiarem, & propriam lædendi energiam, quam habent cœteræ Venereæ affectiones.

Vel est malignus, & pestilens; ac interdùm non tantùm in axillarum, sed etiam in inguinum glandulis oriri solet. Differunt autem malignus, & pestilens bubo inter se, quemadmodùm maligna, & pestilens febris in communitate; nàm si bubo fuerit sporadicus, aut malignarum febrium soboles, erit solùm malignus: si verò fuerit epidemicus, & perniciosus, aut pestilentem comitabitur febrem, dicetur pestilens.

Hic de bubone simplici tractamus, de Venereo minimè, quia fusiùs agimus *lib. 3. de lue Venereâ cap. 5.* & tandèm de pestilenti breviter pertractabimus cap. sequenti, de pestis enim symptomatibus de eo prolixè agemus.

### *Signa.*

Cognoscitur bubo simplex, quod in inguinibus erumpit cum iisdem inflammationis signis, ut sunt tumor, renitentia, calor, dolor, & febris, quæ plerùmque levior accedit. Si per crisim accidit bubo, febris, aliusvè morbus præcessit, qui bubone apparente, levatur, & bonæ crisis signa præcesserunt, quæ si absint, symptomaticus est. Si nullus præcessit concubitus cum muliere infectâ, vel

saltim

saltim de Venereâ Lue suspectâ, & maximè si nulla alia externa apparuerit causa, vel caries, aut gonorrhæa suppressa, vel non ritè, & rectè curata, vel ad vesperas capitis dolor, totius corporis laxitudo non molestavit; eodem tempore febris magno cum rigore non invasit, & manè æger non fuit à febre immunis, non Venereus, sed simplex censendus est. Si nulla malignæ febris, vel pestilentiæ signa conjungantur, bubo simplex est.

*Causa.*

Putârunt vulgares bubonem simplicem non fieri, nisi authore hepate; commentati enim sunt inguina esse hepatis emunctoria, ad quæ tanquàm ad cloacam ipsum hepar non solùm sanguinis copiam, sed etiam semper superfluos, & vitiosos, quos habet humores, deponere, & bubonem excitare. Sed has ineptias ad nauseam usque repudiavimus.

Oritur bubo à sanguine particulis acidis, terrestribus, & viscidis referto, qui cùm per venulas in adenes incumbentes circulans, stagnet, vel acrimoniâ suâ vascula aperiat, tumorem excitat, qui ab apostematibus phlegmonosis non differt, nisi loci ratione, cùm non fiat in ipso adenum corpore, sed vasculis, quæ fulciunt. Occasionaliter causari potest ab ulcere, vulnere, vel dolore pedum, vel manuum, sicuti etiam à quocumque partium vitio, quarum adenosæ partes sunt emunctoria. Sicuti quoque ex subitis calefactionibus, & refrigerationibus, ubi quis ex nimio motu, aut laboribus, vel equitatione insudaverit, & sudore madidus refriguerit.

*Prognosis.*

Bubones simplices periculo vacant, cùm sint in partibus externis, & fiant à naturâ ad imbeciles, & ignobiles partes expellente, præsertim si statim ad suppurationem deveniant, & aperiantur. Si diù durent, & tardè maturentur, in fistulas ferè abeunt perniciosas. Bubones, qui oriuntur in inguinibus tardiùs suppurantur; tardissimè qui post aures; qui verò sub axillis excitantur citiùs suppurantur ob cordis vicinitatem ejusque calorem, qui ad maturationem est necessarius. Si conjungatur cum mali moris febre, mali, ut *aph.* 55. *Ex inguinum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.*

*Curatio.*

Quia simplices bubones inflammationis sunt species, vulgares primò victum tenuem, quantùm vires tolerant, & frigidum cum aliquali siccitate præscribunt, cum totali à carnibus, & vino abstinentiâ. Interdicunt *omnia pinguia, frixa, salsa, lacticinia, legumina, & mali succi alia.* Concedunt *passulas, panem biscoctum, amygdalas, phthisanam hordeaceam cum melonum seminibus, lactucam, endiviam, boraginem, cichoreum, & lupulos.* Deindè sanguinis copiam phlebotomiâ itâ minuunt, ut naturæ motus ad par-

tem affectam potiùs adjuvetur, quàm impediatur, sed qua mensurâ, & artificio id faciunt, non explicant. Si vitiosi succi cum sanguine sint conjuncti, ut fere semper contingit, corpus purgant juxta humorum exigentiam, qui simul cum sanguine peccant. Sed peccant vulgares, quia naturæ motum impediunt; purgantia enim ad centrum è circumfernetiâ trahunt, & præsertim si bubo sit sub axillis ob cordis vicinitatem. Reliquam curationem in bubonibus hisce omnibus, ut in cœteris inflammationibus, instituunt. Advertendum tamen, quòd digerentia, quibus utuntur, semper fortiora eligunt, quàm in aliis inflammationibus, quia glandulæ sunt partes frigidiores, & ignobiliores, nec sensum habent exquisitum. Sed verum hoc esset, quoties inflammationes in glandularum substantiâ fierent, & non in venulis glandulas fulcientibus.

Si humor in bubone contentus non resolvatur, illum ad suppurationem illis suppurantibus alliciunt, quæ aliàs pro vulgarium curatione retulimus. Pure genito, bubonem incidunt, pus evacuant, & stuppatam per 24. horas applicant, quo tempore transacto, removent, & *digestivo ex terebinthinâ, ovi vitello, & oleo rosaceo confecto* diù digerunt. Mundificato ulcere, sarcoticis utuntur, & tandèm cicatrice obducunt.

Bubo simplex i. non Venereus, neque pestilens, si in emunctoriis suscitetur, meditandum est, an natura per crisim, & quidem perfectam, bubonem excitaverit, & æger à morbo eripiatur, & bonæ crisis adsint signa, tunc si hæc erunt, nihil movendum, ut docet *Hip. 1. aph. 20. Quæ judicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando, sed sinere oportet.* Natura enim quod sibi exoticum erat, ad externas, ignobilioresque detrusit partes, ideòque ejus conatus non impediendus, neque juvandus, sed totum negotium naturæ committendum, ut bubo quàm citissimè discutiatur, vel suppuretur. Si verò crisis imperfecta fuerit, humor ad affectam partem trahendus medicamentis centies à nobis decantatis.

Si nullo alio morbo præcedente bubo suscitetur, tunc medicamentum purgans, non tantùm erit inutile, sed malum pejorare potest, & phlebotomia erit periculosissima ratione circuitûs sanguinis, præcipuè si febris adsit. Medicamenta in morbi initio, scilicet ante inceptam suppurationem per os conveniunt, quæ sanguinis concretionem in venulis resolvant, ut *mumia, sperma ceti, sanguis hircinus, stibium diaphoreticum*, & alia alibi pluries notata. Exteriùs valet *emplastrum de spermate ceti, vel aqua spermatis ranarum destillata, vel oleum ceræ cum oleo liliorum.* Si incepta fuerit suppuratio, necesse est bubonem in abscessum abire; sanguis enim concretus in naturæ gratiam redire, vel resolvi non potest. Adjuvanda est itàque suppuratio *emplastro de mucilagine, & filii*

*filii Zacharia ana*, *vel fodicationum*, vel, quod maximè conducit, est *nostrum emplastrum Benedictum*, quod omnem abscessum maturescere facit, & aperit, vel tandem phlebotomo aperiatur. Expresso pure, si abscessus orificium sit angustum, sensim dilatari potest turundâ vulgari digestivo inunctâ postmodùm *unguento nostro magistrali lib. 3. de Lue Venereâ* descripto regatur ad abscessûs mundificationem usque, & tandem incarnantibus, & cicatrizantibus ejus curatio compleatur.

---

## Cap. LIII.

### *De Bubone Pestilenti.*

SUnt bubones pestilentes, ceu pestilitatis fructus, effectus, & symptoma, qui in inguine apparere solent; hinc à pluribus pestis bubonibus comitata, lues inguinaria vocatur. Nonnulli nunquàm pestem esse fatentur, nisi bubo grassetur, sed decipiuntur: nàm lues Venerea, & febris etiam maligna suos bubones comites habet, absque eo, quod pestis adsit. Bubo Græcè, Latinè inguen significat, quia natura ad locum emunctorii inferioris ignobilem se exonerat. Est etiam bubo Avis feralis, debilis ad volandum, in cavernis commorans: à bovis boatu, quem imitari videtur, ità appellata, verùm mali ominis, ut Poeta inquit:

*Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.*

Sic bubo dirum, & ferale pestis symptoma, quia in ipsâ natura crisim moliri non potest; non enim tot hydris stipata Lernæis pestilens virus domare, sed tot tandèm obruta symptomatibus concidere necesse est.

### *Signa.*

Si sæviente peste in adenum locis tumor, rubor, dolor pulsans, æstuans appareat ferri candentis instar excrucians, ac color ex albo in rubicundiorem mutetur, deindè in splendidiorem, imò sæpè color ad lividum, sæpè ad nigrum, vel fuscum, vel viridem, & cœruleum inclinat, bubonem pestilentem esse dicas.

### *Causa.*

Bubonem pestilentem fieri credunt vulgares ex putredine quatuor fictorum humorum, vel ex aëris calore, aut frigore, aut ex venenatâ qualitate aliquâ abditarum causarum sobole; aiunt enim plerùmque naturam, vigente facultate expultrice, vel venenatæ qualitatis, vel putredinis partem ad corporis peripheriam detrudere, ut ad partes adenosas, ex cerebro retro aures, ex corde sub axillas, & ex hepate ad inguina, inibi maximam putredinis, vel qualitatis venenatæ partem deponere, & pestilentes excitare bubones.

Pro

Pro noſtrâ peſtilentis bubonis causâ aſſignandâ neceſſe foret, peſtis causam rimari, verùm non in præſentiarum ex profeſſo de eâ agimus, ſed inpoſterùm, Deo dante, cum omnibus ejus accidentibus: attamen hìc, ut bubonis geneſim veſtigemus, de peſtilitatis causâ per tranſennam tractabimus; ut indè bubonis causam attingamus. Non peſtilitatis causam veſtigamus, ut vulgarium medicorum mos eſt, qui nunc ab intenſâ putredine, à malignâ humorum corruptione, nunc à qualitate venenatâ ineptè eruunt; nunc ad causas occultas, & deliterias referunt, nunc ad primarum qualitatum exceſſum confugiunt, ſed veram & genuinam luis causam aſſignabimus. Relinquimus vanam Aſtrologorum opinionem, qui peſtem è cœlo mendicant, nempè à determinatis ſiderum poſitionibus, oppoſitionibus, & malignis congreſſibus, undè influentiæ peſtilentes emergunt; verùm horum opinionem tanquam vanam, ſolidis deſtitutam rationibus, & experientiæ repugnantem repudiamus.

Peſtis originem habere exiſtimamus à causâ communi, & aërem pro peſtis vehiculo aſſignamus; aër nàmque variis ſalium generibus inquinatur, quæ ex baratris, voraginibus, cavernis, ſpecubus, fodinis, lacubus, paludibus, aut cadaveribus non crematis, aliarumque rerum putridarum, vel fracedine erumpunt, tunc cùm fermentationem arripiunt, interno, vel externo calore adjuvante, ſalina effluvia in atmoſphæram elevantur, & juxta ventorum excurſum in provincias, oppida &c. incumbunt, quæ unà cum aëre, in quo continuò degimus, & quem potamus, proditoriè, & inſenſibiliter in noſtram vitam ſe intrudunt. Non totus aër eſt conſpurcatus, aliàs enim quiſpiam immunis in eo degere non poſſet: ſed ſufficit, ſi ſalinis illis effluviis hinc inde ſit conſpurcatus. Quòd tamen ubi evenit, longè perniciosum eſt in tali aëre verſari, & peſtilentes conſtitutiones, ubi totus aër eſt inquinatus, ſunt longè graviſſimæ, & latè in obvios quoſque ob communis aëris vitium graſſantur.

Sunt hæc effluvia vitriolata, vel nitroſa, gemmea, armoniaca, vel aluminoſa, arſenicalia, realgarina, vel ſectica, quibus varia ſulphurum inflammabilium genera adduntur, quæ etherogeneitate invicem agendo ſemper majorem concipiunt fermentationem, & nimis exaltantur, ac in venena lethalia tranſeunt. Hæc ſalina, & ſulfurea effluvia venenata furtivo modo inſpirata, vel per halitum thoracem, vel ſalivæ immiſta ventriculum obſident, tubulos ſubeunt, lymphæ, nutrimento, ſanguini, aliiſque ſuccis circulantibus ſe immiſcent, vitæ œconomiam invertunt, ſpiritus in ſuo motu perturbant, inquinant, ſanguinem exagitant, vehementes excitant efferveſcentias, ſanguis grumeſcit quandòque, quandòque cum latice turgeſcit, & tumultuariè commovetur, ejuſque prin-

principiorum nexus solvitur, hinc omnes succi contaminantur, & per angustiorum tubulorum glandulas circulare non valentes, in iis stagnant, & ab horum effluviorum particulis duris, rigidis, acutis, scindentibus, & acicularum instar pungentibus extenduntur, rumpuntur, & exeduntur tubuli, igneum excitant tumorem in adenum locis, ubi succi filtrantur, cum dolore, & ingenti ardore, bubonem dictum pestilentem.

*Prognosis.*

Bubones maligni, & pestilentes fere semper sunt lethales. Lethale est bubones repente augeri, & furente veluti impetu ad debitam magnitudinem pervenisse, summaque omnia doloris, tumoris, & ardoris accidentia subitò, & in momento habuisse. Si bubones circulum Iridis instar habeant, vel si lividi, ac nigri, mortis sunt nuncii, sed hæc signa sæpe infida sunt; moriuntur enim non rarò, & quibus rubicundi sunt bubones, & quibus œdematosi, aut cuti concolores, tantus est hujus morbi dolus. Maligniores, & pessimi ominis sunt bubones, qui comparentes, derepente disparent. Item quandò impositum vesicatorium intra octo, vel decem horas nullas excitat vesicas, vel nullâ scatet humiditate, ægrum nàmque mors præ foribus expectat. Periculosiores sunt, qui in collo, & sub axillis, quàm qui in inguine ob suffocationis metum. Pessimum est est, si in adenibus ordinariis bubonum locis, carbunculi oriantur.

Pestilentes bubones non levem promittunt spem, quandò ægri sunt robusti, temperatam incolunt regionem, vires constant, medicamenta optima non revomunt, sed per sudorem eliminantur; Si verò sint debiles, delicatuli, non adulti, calidissimas incolentes regiones, magnum impendet periculum. Maximum periculum exoriri solet, si ægri bubones negligant, nec internis, vel topicis utuntur, sed solùm naturæ committunt opus. Si bubones maturè erumpant in inguine, si colore vivido conspicui sint, hinc optimè inquit *Hip. lib. 6. epid. 5. 1. tex.* 29. Tubercula extra extuberantia, & acuta, & fastigiata, & æqualiter maturescentia, & non dura, & deorsum vergentia, & non bifida, meliora; contrà verò mala, & quanto plus contraria, pessima. Vires prostratæ, vomitus tùm medicamentorum, tùm assumptorum frequens, & continuus, faciei partes subitò immutatæ, & cadaverosæ, lipothymiæ sæpè recurrentes, delirium, convulsiones, exteriora frigida, interiora calida; alui dejectiones nimis copiosæ, ac diversi coloris, atræ nempè, & ad lividum tendentes, ut & urinæ fœtidæ, ac nigricantes denotant mortem esse ante oculos.

*Curatio.*

Bubonum pestilentium curationem commodè dividimus in internam, & externam. Interna peragitur

ragitur medicamentis alexipharmacis, quæ ab iniorum, & sulphureorum effluviorum particulas duras, rigidas, acutas, corrosivas, arsenicales, realgarinas, secticas &c. cicurant, obtundunt, demulcent, attemperant, absorbent, hebetant, & per universale emunctorium, vel per particularia eliminant, hujusmodi sunt sudorifica volatilia, fixa, diaphoretica, & cardiaca, quæ debilem promovent diaphæresim, alkalia, porosa &c. Inter quæ commendamus *antimonium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, bezoarticum minerale, tincturam antimonii, tincturam bezoarticam, electuarium ex ovo, diascordium &c.* Quibus aliis auxiliis pestilens bubo curari possit; nunc videamus oportet.

Nonnulli id purgante medicamento perfici putârunt, hujus farinæ authores fuere *Fallopius*, & alii, ac præ cæteris *Zacutus Lusitanus de prax. med. adm. lib.3. obs.19.* qui ad nauseam usque contendit in bubone pestilenti purgandum esse; Verùm quia nullis innititur rationibus, & solùm authoritatibus pugnat, quæ sine rationibus ad tanti momenti controversiam decidendam non sufficiunt, audiendus non est. Alii his fisi rationibus credunt purgantia convenire; inquiunt enim humoribus malignis, venenatis, & pestilentibus proprium esse cordis arcem obsidere, hominemque celerrimè interimere: statim igitur purgandos, è corpore eliminandos, & in partes quàm maximè à corde dissitas protrudi asseverant, ac deindè, ut cor roboretur, & malignorum humorum vis obtundatur, incumbendum. Verùm in æquivoco volutantur, nàm nullum datur medicamentum purgans, quod venenatam subducat qualitatem, cùm pestilens virus non à plenitudine, non à simplici humorum corruptione, sed per vulgares, à peculiari, & occultâ malignitate pendeat. Quid ergò purgans medicamentum conferre poterit? Imò multùm obesse, quia intimiùs pestilens virus penetrare potest, & humores effrenatos reddere. Non est medicamentum purgans id, quod alvi solutionem promovet, nàm in hoc nullam spem collocare debemus, sed quod morbum per suum emunctorium solvit, ità sunt reliquæ evacuationum species, vomitus nempè, urinæ, sudores, insensilis transpiratio. Vera purgantia pestilentiâ affectis sunt alexipharmaca, quæ sudorem, insensilemque promovent transpirationem, ac pestilens obtundunt virus, quæ naturæ motum sequuntur, & pestilentia effluvia foràs protrundunt, ac per corporis habitum quoquò versùm expellunt. Oppositum purgantia per alvum efficiunt, quia interturbant, & venenum illud ad interiora revocant; observamus enim quibus ob bubones Venereos purgatio præscribitur, his materiam reddi insuperabilem, & ad interiora ejusdem luis fieri attractionem, & penetrationem. Igitur ob has, & alias rationes in pestilentibus bubonibus acri studio purgantia repudiamus, quia vires prostrantur,

& natura malignitati succumbit. Hinc vires in nullo alio morbo, quàm in peste sartas tectas conservare convenit, & estò quandòque validæ videantur, inspiratò in peste labefactantur. Imò peste correptos quibus initio alvus adstricta fuit, etsi nullo alio usi fuissent medicamento, quàm theriacâ, vel mithridatio, maximâ ex parte convaluisse; contrà verò quibus vel spontè, vel arte profluit, omnes ferè occubuisse observavimus. Verumenimverò purgantia non negamus, tunc cùm hominibus pestilentia accidit ab humoribus pravis, quos ex victu pravo, vel annonæ caritate, vel aliâ de causâ cumulârunt, atque in primis viis fovent, quia in hoc casu purgantia, & emetica locum habere possunt, sed hæc primis diebus, magnâ cum præmeditatione præbere debemus.

Alii in pestilentis bubonis curatione sanguinis missionem extollunt, & medicamentum purgans abnegant; quidam utrumque concedunt, & reverà tota, quanta est vulgarium medicina, circa stercoris, & sanguinis eductionem versatur. Hujus opinamenti fuêre *Alexander Massarias*, *Nicolaus Massa*, *Iohannes Baptista Gemma*, & multi alii vulgares, qui in bubone pestilenti venæ sectionem admittunt, quorum sententiam nonnulli non indiscriminatim, sed cum distinctione recipiunt; inquiunt enim tantùm instituendam esse, ubi magna satis sanguinis onerantis naturam copia adest, quæ facilè inflammationes parere, febrem augere potest. Verùm ità phlebotomiam instituunt, ut natura à suo conatu nullatenùs avocetur, sed potiùs in eâ adjuvetur, & humor pestilens, qui à naturâ ad bubonem propellitur, ad interiora non recurrat: sed hic opus, hic labor est. Metuunt vulgares sanguinis copiam, ne inflammationes pariat, & febrem adaugeat, & non pestem, quæ est morborum omnium princeps, & omnium acutorum morborum acutissimum non verentur. Pestilenti veneno non opponitur venæ sectio, neque per venæ sectionem illud educi potest, sed per alexipharmaca: imò facilè contingere potest, ut vires, quæ in hoc morbo conservari debent, intempestivâ venæ sectione labefactentur, & naturæ motus in expellendo veneno impediatur, illudque introrsùm rapiatur. Præterea expertum habemus eos, quibus vena secta fuit mortuos esse, vel paucos ex iis ereptos fuisse. Insuper qui, venæ sectione celebratâ, venenum pestilens è corpore tollere conantur, frustrà laborant, & ægrum in manifestum vitæ discrimen conjiciunt.

Quidam, apparente bubone, venam in eodem latere secant, ut per venam sectam veneni pars, quæ intra vasa continetur sanguini commista educi, obstructio impediri, & febris æstus commodè remitti possit. Cœterùm si in hisce attendamus usum venæ sectionis cum veneno pestilenti, & præcipuè per vascula hæc se jàm exerente, fatendum est venæ sectionem consultiùs omitti, cùm noxam

potiùs, quàm utilitatem inferat. Quantitate enim sanguinis ablatâ, reliqua massa grumescit magis, & viæ jàm diù satis debiles, vel non suffecturæ magis exhauriuntur. Pestis acrimonia coagulativa, & aculeata in sanguine, & succis reliquis corrigi hoc pacto renuit, ut potiùs parte sanguinis diluente ablatâ, magis sæviat. Motus ad exteriora hoc ipso non promovetur; sed potiùs inhibetur; & quidem non sine præsentaneo periculo. Quod de venæ sectione diximus, id quoque de hirudinibus, & cucurbitulis valet.

Satis superque probatum est medicamentum purgans, & venæ sectionem in bubonibus pestilentibus nullo modo convenire, imò potiùs obesse, quàm prodesse; inquiramus nunc oportet, quomodò tractandi circa curationem sint. Quidam putârunt planè in hoc casu naturam imitandam esse, quæ successivè, & longiori tempore eorum suppurationem molitur: sic medicum maturantibus incumbere, ut hi tumores ad suppurationem ducantur, existimant; rati sunt enim à vesicantibus, scarificationibus, & incisionibus dolorem, qui inflammationis occasio fit, excitari, viresque debilitari. Præterea metuunt, ne venenum, quod natura ad exteriora deposuit, agitetur, & spiritibus, & humoribus mistum, in cor, à quo proscriptum fuit, remeet. Cœterùm oppositum nobis magis arridet; materia enim pestilens maturationi reluctatur, nec suppurationem, quia inepta est, admittit, & estò exquisita adhibeantur suppurantia, nunquàm suppuratio speranda est, sed potiùs gangrænam expectare debemus. Imò libenter conjectamus, nè humor venenatus, antequàm in suppurationem abeat, mediantibus spiritibus, & humoribus, cordi iterùm communicetur. Ideòque unicè consulimus bubonibus pestilentibus exitum patefieri, quem natura digito demonstravit, & deindè decenti methodo tractari.

Nonnulli inquiunt, si perfectè, aut maxima veneni pars in bubonem à corpore expulsa videatur, (quod post bubonis eruptionem, symptomatum remissione, atque ex ægri melioratione deprehenditur) non delinquit medicus, si coctionem, licèt non perfectam, ut in aliis tumoribus, expectet, & eam omnibus modis adjuvet. Verùm extra rem loquuntur, nàm exotico viro non fidendum, licèt ad emunctorium aliquod depositum fuerit, & sopitum jaceat, quia recrudescere, vires assumere, & insidias struere potest, & tùm maximè lædit, quos anteà apprehendit, nec quisquam tutus esse potest, qui intra proprios Lares, estò in partibus dissitis, cum hoste cohabitet, nisi extra limen ejiciatur, & hoc citissimè, absque cunctatione fieri debet; periculum enim est in morâ, nec hosti fidendum, nec quisquam cum eo familiariter se gerere debet. Tunc de nostrâ salute securi sumus, cùm hostem, qui vitæ nostræ insidiatur, obtruncaverimus; igitur nullatenùs

nus cunctandum; sed celerrimè danda est opera, ut veneno exitus patescat; hosti enim aureus pons struendus est.

Quia pestilentes bubones materiam continent venenatam, nullam in iis maturationem expectare debemus; criticè enim non erumpunt, sed solent quandòque esse salutares, necesse est, ut non tantùm ad corporis periferiam trahatur, sed planè è corpore eliminetur, id duplici modo contingere potest, vel per medicamenta alexipharmaca, quæ totum respiciunt, vel per chirurgiam. Alexipharmaca multa descripsimus in curatione internâ, & innumera prostant apud anthores, verùm nos hîc potiùs unico contenti sumus, quàm eorum copiâ delectamur, cujus usum experti sumus grassante contagio, tale est *Nostrum Antidotum Anti-pestilentiale*, quo qui usi sunt, omnes evaserunt, cujus descriptionem ingenuè communicamus:

℞. *Rad. angelic.*
*Zingiberis*,
*Imperatoriæ*,
*Scorsoneræ*,
*Gentianæ*,
*Aristolochiæ rotundæ*,
*Valerianæ*,
*Zedoariæ ana* ℥. vii. ß.
*Radic. carlinæ* ℥. ij.
*Bistortæ* ℥. ij. ß.
*Tormentillæ*,
*Dictami albi*,
*Contrherbæ ana* ℥. vj.
*Fol. rutæ*,
*Calaminth.*,
*Scordii*,
*Vincetoxici ana p.* j. ß.
*Verbenæ p.* j.
*Card. Sancti*,
*Morsus diaboli*,
*Dictami Cretici ana* ℥. j.
*Nucis moschat.*
*Macis ana* ℥. ix.
*Sem. citr. excoriat.*
*Acetosæ*,
*Ocymi ana* ℥. vij.
*Linguæ avis* ℥. j.
*Boli armeni*,
*Terræ sigillat. in aquâ*
*Acetos. præp. ana* ℥. vij. ß.
*Ossis de corde cervi* ℥. iij.
*Cortic. citri &*
*Aurantior. extim. ana* ℥. j. ß.
*Succ. scord.*, &
*Rutæ caprar. depurator. ana* ℥. iij.
*Carnis viperinæ* ℥. j.
*Croc. orient.* ℥. j.
*Myrrh. rubr. transllucid.* ℥. ß.
*Rhabarbari opt.* ℥. iij.
*Corall. rubr. præp.* ℥. ß.
*Cinnam. acut.* ℥. vj.
*Bacc. juniper. m.* iij.
*Ligni aloës* ℥. iij.
*Lapid. benzoar. or.* ℈. ij.
*Unicornu* ℥. ij.
*Rasuræ eboris* ℥. ß.
*Camphoræ* ℥. j.
*Stibii diaphoretici* ℥. ß.
*Theriacæ Andromachi*,
*Mithridatii ana* ℥. iij.
*Specier. elect. de gemmis* ℥. iv.
*Elect. diascordii fracastorii* ℥. ß. m.
*Et cum syr. de rutâ caprariâ, & spiritu vini rectificato ana q. s. f. elect. S. a.*

Prestantissimum, & eximiarum virtutum est hoc nostrum Antidotum Anti-pestilentiale, quod omni alii anteferendum est; sudores enim profusissimos movet, & ve-

nenatos à centro ad circumferentiam potentes propellit ichores, ac cor à tetris effluviis tuetur. Pro partis præservatione sufficit ℈. j. manè jejuno stomacho; pro peste correptis dosis est ʒ. j. attamen infectus stragulis optimè cooperiatur, & copiosos expectet sudores.

Quò ad chirurgiam aliqui vulgares cucurbitulis utuntur siccis, sed hæ dolorem excitant, febrem intendunt, bonos æquè, ac pravos alliciunt humores, & sanguinem alterant. Alii vesicantia applicant, & vesicas excitant, quas deindè dissecant; verùm aqua, quæ vesicantium causâ exudat, nil aliud est nisi vel succus alimentitius, vel cruor transmutatus à corrosivo cantharidum veneno.

Præterea vesicantia, seu vexantia, suâ vi igneâ febrem adaugent, vigilias inducunt, delirare faciunt, vires prosternunt; & ipsâ lue sunt nocentiora. Insuper vesicantium realgatina salia spiritus reddunt effetos, humores, & solidas intorquent partes, in sanguinem se insinuant, ipsum inficiunt, venenant, ejus compagem dissolvunt, subtilitant, aut in serosum humorem exprimunt, vel per dilaniatam cutem, vel per renes exturbant, disuriam, vel stranguriam, vel ulcera in vesicæ collo causando. Hinc paucissimi, nisi quos æquus amavit Juppiter, febre malignâ correpti, quibus vulgares vesicantia applicant, evadunt. Tandem præcipua vesicantium ingredientia sunt cantharides, sinapi, euphorbium &c. quæ plurimo sale caustico, & exurente, ac nimio sulphure inflammabili exuberant: sunt itàque de venenorum corrosivorum catalogo, & bubonibus pestilentibus nullatenùs prodesse possunt, quia unum venenum intenderet aliud potiùs, quàm obtunderet, vel attraheret, ut vulgò putatur. Vesicantia nullum antidotum in eorum compositione includunt, ac proindè à remediorum cœtu contra malignas febres, & pestilentes bubones ea tanquàm inepta subsidia, & à diabolo excogitata contra humanum genus, ab ineptis medicis usitata meritò explodimus.

Libenter ferrum admittimus, quo bubonis cutis scarificetur, aut ipse bubo incidatur, ut patefacto exitu, non solùm liberiùs exhalet, sed & humores pestilentes, ut effluvia salina, effluere possint. Neque ullus metus est, (ut nonnulli timent) ne venenum per hoc remedium agitatum ad cor remeet, nàm per patefactam viam natura venenum è corpore eliminat. Hinc bubone pestilenti correptos, & adaperto, grassante peste, inter peste affectos versatos, ac inter cadavera gressos fuisse absque ulteriori pestis noxâ observavimus. Et idem in bubone Venereo adaperto affectis, grassante peste, observavimus. Neque natura à loco dolente attrahit, sed ad dolentem locum mittit humores. Nec dolorem timere debemus, qui unâ, & alterâ sectione adeò magnus oriri non potest, & estò indè magnus oriatur dolor, è duobus tamen malis minus est eligendum, præstat itàque ægrum servare, quàm

quàm sine dolore venenum in corpore relinqui, à quo mors expectanda sit. Imò dolor leniri potest sequenti cataplasmate:

℞. *Flor. chamamel. p.* j.
*Fol. scordii,*
*Rutæ capraria,*
*Vincetoxici ana m.* j.
*Micæ panis* ℥. ij.
*Coque in lact. vaccin. & adde*
*Theriacæ* ʒ. iij.
*Croc. orient.* ʒ. ß.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*F. cataplasma*, & utere

Aliqui post incisionem dolorem demulcent, superimponendo *ovum recens cum oleo rosaceo mistum.*

Ad extrahendum venenum absque incisione magno cum commodo utuntur vulgares pullo gallinaceo, vel columbino deplumato circa podicem, itâ tamen ut foramen ipsius supra bubonem, constricto rostro, imponatur, taliter quod per anum respirare cogatur, nàm vi caliditatis ipsius habet vim attrahendi venenum, & pestiferam qualitatem; cujus evidentissimum argumentum est, nàm sæpissimè, & statim veneni vi ab hujusmodi operatione moritur. Non desunt alii consulentes pullum prædictum, & præcipuè columbinum viventem medio ventre apertum parti affectæ superimponendum, donec calidus sentiatur, & statim ac refrigerari incipit, partem affectam theriacâ, vel mithridatio inungunt: hoc enim modo firmâ fide credunt venenum foràs extrahi.

O quàm inepti, bardique sunt vulgares! Quis istos philosophastros docuit hæc animalia, compresso rostro, per podicis foramen respirare? Qua ratione, vel experimento dicunt horum volatilium calorem, pestiferamque qualitatem extrahendi vim habere? Forsan, quia moriuntur? Si vulgarium ora arctè constringeremus, absque eo, quod eorum podicem buboni pestilenti admoveremus utique morerentur.

Ignem actualem maximoperè improbamus, potentialem verò necessarium existimamus inter quamplurima minori dolore profundiùs corrodens nullum nobis hactenùs innotuit, quàm illud, quod componitur ex calce vivâ, & sapone nigro, vel illud ex mercurio meteorizato, & farinâ hordei cum salivâ subacto, vel illud ex saponariorum lixivio conficitur. Inductam escharam sequenti unguento egregiè separabis, ut

℞. *Pingued. porci sine sale* ℥. ij.
*Fuliginis camini* ʒ. vj.
*Theriacæ* ʒ. iij.
*Farinæ fænugraci* ℥. j.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*Ol. scorpion. q. s.*
*M. f. Unguentum.*

Nonnulli theriacæ usum reformidant, quia puris genesim impedit, at si maturantia admisceantur, facilè hanc suspicionem vitabunt, nihilominùs theriaca venenum evocat. Post escharæ casum ulcus per longum tempus digere hoc digestivo:

℞. *Terebinth.* ℥. iij.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*Pulv. bufon. exsiccat. &*
*Fuliginis camini ana* ʒ. ij.

*Myrrh.*

*Myrrh.* ℥. j.
*Mell. rof. simpl. &*
*Ol. scorpion. q. s.*
*F. digestivum.*

Nec nimium ad consolidationem festinato, ne venenatus humor in corpore adhuc latens intercludatur, & novum morbum, ac tandem mortem producat.

Præstantissimum remedium contra bubonem pestilentem tàm attractivum, quàm maturativum, & corrosivum erit bufonis pulvis, nàm eo superimposito, infra horæ quadrantem dolore privatur, & infra duas horas perfectam acquiret suppurationem, educeturque per bubonis apertionem totum pestilens virus per corpus diffusum. Sic bufo in pulverem redigitur:

℞. *Bufonem vivum,*
*illumque in furnum immitte, ut sensim moriendo, exsiccetur, & in pulverem redigi possit. Hunc pulverem m. cum farina hordei, & cum salivâ, vel urinâ humanâ, reduc in pultem, quam tela impone*, & buboni applica

Hoc alio modo procedit Paracelsus cum bufone pro extrahendo veneno à bubone pestilenti, ut *Bufonis vivi caput ligno transfigendum est, isque in aëre, aut sole siccandus. Siccatus, & linteo exceptus superligatur. Ubi ille intumescet, & per cutem integram venenum pestis extrahet, totusque implebitur. Ita impletus abjiciatur, & recens alius imponatur, applicatio iteranda, donec bubo non amplius intumescat; id enim signum est venenum omne extractum esse, & patientem sanescere.*

Nonnulli utuntur *emplastro de Ranis cum mercurio*, verum venenum ad interiora propellunt, & ægrotum in magnum vitæ discrimen conjiciunt.

Omnibus emplastris palmam præripit *emplastrum de fuligine, quod capite 43. de Parotide* descripsimus, hoc enim ad maturandos pestilentes bubones, extrahendum venenum, & demulcendos dolores inde subortos est præstantissimum.

Buboni pestilenti maximoperè præstat *Magnes Arsenicalis*, estque causticum potentiale, quod nullam parit inflammationem, sed sine dolore cutem corrodit, cujus præparatio hæc est:

℞. *Antimonii crudi,*
*Sulphuris flavi, &*
*Arsenici crystallini ana* ℥. iij.
*Pulverisentur omnia subtiliter, & misceantur, ponantur in vasculum terreum, & lentus subministretur ignis, donec leniter liquescant, studiosè tamen à fumo cave, quia venenatus est ex arsenico. Agitentur spatulâ ferreâ, donec nempè terebinthina instar ductilentur, & colorem rubeum subobscurum induant, vase refrigerato, materiam exhibe, quæ Magnes arsenicalis vocatur,* & venenata ampliùs non est, ut in canibus cuilibet id experiri licet. Ex magnete arsenicali paratur emplastrum inter omnia præstantissimum ità

℞. *Gummat. serapini,*
*Ammoniaci,*
*Galbani ana* ℥. iij.
*Dissolue in aceti squillitici s. q. posteà per laciniam linteam exprime, & ebulliendo vicissim inspissa, & serva. Deindè*
℞. *Ceræ,*
*Terebinth. opt. ana* ℥. iv.

*Pulv.*

*Pulv. magnetis arsenicalis* ℥. iij.
*Ol. succini* ℥. ij.

*Ceram, & terebinthinam lento igne misce, & remotam ab igne agita, ut in modum unguenti coëant, adde gummata soluta, & colata, & vicissim agitando diligenter misce, exindè forma magdaleones, ac in vesicâ illita oleo scorpii pro usu serva.* Hoc emplastrum citissime maturat, rumpit bubones, & venena potentissime attrahit, ac cuti duriori impositum nec minimam quidem producit escharam, interim malignos tàm egregie attrahit humores, ut bubo juglandi similis intra quatuor, vel sex dierum spatium tollatur: Verùm hoc non semper tàm citò evenit. Imò in corporibus robustioribus nequaquàm escharam producit, nisi vesicatorii ope non solùm cuticula, sed etiam quædam cutis particula priùs corrosa fuerit. At verò in pueris corporibusque tenerioribus escharam, nullo vesicatorio præmisso, per se excitare potest. Eschara hæc nigerrima, & putida vera veneni extracti sedes est, quare mediocriter crassa reperitur, cute superficiali tantùm corrosâ, quod equidem est consideratione dignissimum: nàm hæc ratio est, cur multoties separetur, quàm aliæ escharæ arte excitatæ. Horis enim vigintiquatuor, aut triginta sex effluxis, solius spatulæ auxilio, nullâ præcedente scarificatione, absque ullo, aut saltim non insigni dolore, auferri potest, vel nostro unguento anteà descripto, in reliquis verò utere, ut suprà assignavimus, & ea sint omnia topica medicamenta, quæ venenum in bubone obtundunt, & spiculos infringunt.

---

## CAP. LIV.

### *De Phymate.*

PHyma multoties genericum nomen est apud Græcos, unumquemque tumorem ab intrò extrà erumpentem denotans, sic *Gal. 2. ad Glauc. cap. 1. & lib. 3. meth. cap. 3.* docet, attamen propriè phyma designat tumorem furunculo in omnibus similem, præterquàm in loci profunditate, nàm phyma extra cutem emergit duritiem cum aliquo rubore habet, sed faciliter perfectam admittit suppurationem, ut simplex abscessus calidus.

### *Signa.*

Cognoscitur phyma ex tumore duro, rotundo, & multùm elevato, parùm rubente, & ferè doloris experte, in parte propè glandulas. In pueris oritur frequentiùs, raró in juvenibus, & rariùs in adultis.

### *Causa.*

Vulgares credunt phyma à sanguine non puro, sed pituitoso excitari, ac proindè aliquantulùm ab inflammatione declinare, referuntque hoc tumoris genus ad inflammationem œdematosam. Verùm excitatur phyma ex nutrimento de-

to degenere prope glandulas, & vel ob materiæ resistentiam, vel continentium partium imbecillitatem, lenta, vel saltim non integra evenit suppuratio.

*Prognosis.*

Phyma periculo vacat, & plerùmque absque medicamentorum ope, sed naturæ beneficio suppuratur, & sanatur; verùm chirurgorum incuriâ mortem inducere potest, si ferro, vel alio acri medicamento tractetur. Faciliùs curatur in pueris, in juvenibus, & adultis difficiliùs.

*Curatio.*

In phymatis curatione danda est opera, ut quamprimùm suppuratio procuretur; ideòque naturæ conatus medicamentis suppurantibus adjuvandus est. Ad hunc finem vulgares commendant *triticum mansum*, & impositum, ut & uvas passas, acinis exemptis, vel sequens cataplasma, ut

℞. *Pulv. radic. alth.*
*Farinæ tritici, &*
*Lupinor. ana* ℥. j.
*Caricar. ping. num.* vj.
*Fermenti* ℥. ß.
*Coque, & adde capam sub*
*Cineribus coctam num.* j.
*Ol. lilior. albor. q. s.*
*F. cataplasma.*

Nisi his medicamentis rumpatur, arte aperiunt, ne materia diutiùs detenta aliquod afferat periculum. Cæterùm potiùs ægrotantem in vitæ periculum conjiciunt, quàm utilitatis aliquid afferunt.

Phymatis curatio internè expostulat incidentia, absorbentia, & diaphoretica, hinc indè ad nauseam dicta; externè suppuratio promoveatur, quæ haberi potest ab externis impositis succorum fermentationem adaugentibus, in quem finem conducet *emplastri fodicationum* superpositio; hoc nàmque mediante infra decem dies materia perfectam acquiret suppurationem, partes continentes validæ fiunt, cutem attenuat, tandem tumorem aperit, materiam abstergit, & curationem complet. Qui fodicationum emplastro caret, illud de quatuor gummatibus substituere potest.

---

## CAP. LV.

### *De Phygethlo.*

PHygethlon Græcè aliud tumoris genus est in iisdem partibus adenosis, in quibus bubones accidunt, erumpens; Latini panum, vel potiùs panem à figuræ similitudine nominant. Differentia inter bubonem, & phygethlum est, quòd bubo producitur à sanguine in venis juxta glandulas vitiato, phygethlus verò secùs producitur, ut dicemus.

*Signa.*

Phygethli signa sunt tumor, durities, calor, distensio, dolor major, quàm pro tumoris magnitudine, & paucus in superficie rubor. Quan-

Quandòque febris accidit. Interdùm talium nihil extrà deprehenditur, ubi materia altiùs delitescit, sed saltim aliquæ intus percipiuntur punctiones. Raro, aut nunquàm suppurationem acquirit, & temporis progressu contumacior fit, & indolens esse solet.

### *Causæ.*

Assignant pro hujus tumoris causâ inepti vulgares sanguinem biliosum, sed perperàm; nàm producitur phygethlon in ipso glandularum corpore ex proprii nutrimenti degeneratione, & hinc est, quod duritiem habet, & rarò, aut nunquàm suppurationem admittit, & temporis tractu contumacior, & indolens fit.

### *Prognosis.*

Phygethlon, qui ex ulcere, dolore, contusione, vel aliâ causâ externâ excitatur, periculo vacat; verùm qui febribus supervenit, sicut præsertim peste grassante, accidere solet, tàm in femoribus, quàm sub alis, sive in collo supervenit, pessimus, & perniciosus est.

### *Curatio.*

Quia phygethlon suppurationem non admittit, sive ex ulcere, dolore, collisione, vel aliâ de causâ procatharticâ excitetur, temerè à chirurgis tentanda non est ejus incisio, vel apertio, nàm morbus, qui periculo vacat, periculosus fit; glandulosæ enim partes postquàm vitium contraxêre nunquàm, vel rarò illud exuunt absque gangrænæ periculo.

Nostra phygethli curatio tàm in internis, quàm externis remediis consistit. Interna debent esse deobstruentia, incidentia, deinde diaphoretica, & absorbentia, quibus mediantibus meatus deobstruantur, degener nutrimentum incidatur, & resolvatur, hujus conditionis sunt *essentia centaur. min. absynth. tinctura tartari, tartarus vitriolatus*, quibus admisceri potest *magisterium oculor. cancrorum.* Non contemnenda sunt diaphoretica, præcipuè *sal volatile c. c. viperar.* & alia volatilia.

Externa tumori statim applicanda sunt, verùm repellentia, & alia frigida vitentur, & ad deobstruentia confugiendum est, ut ad *emplastrum de labdano, vel de ammoniaco simpl. malaxatum cum oleo cera*, cujus post longam applicationem, si pertinax perseveret phygethlon, *emplastro de Pyrite* utere, cujus usu omnes duros resolvere poteris. Quòd si his emplastris resolutio reluctabitur, efficacissimum erit *emplastrum Apostolicon Nicolai Alexandrini*, ut

℞. *Litharg yr.* ℥. vj.
*Ceræ citrinæ,*
*Colophoniæ ana* ℥. ij.
*Propoleos,*
*Visci quercini,*
*Glutinis ana* ℥. j.
*Ammoniaci gutta,*
*Lapidis calaminaris,*
*Thuris ana* ℥. vj.
*Mastiches,*
*Mumiæ ana* ℥. j. ß.

*Terebinth.*
*Galbani,*
*Bdellii,*
*Myrrhæ,*
*Æris usti.*
*Sarcocollæ,*
*Squamæ æris ana* ℥. ß.
*Ol. veteris q. s.*
*F. emplastrum.*

Credibile non est, quantùm valet emplastrum hoc non solum ad duros resolvendos tumores, sed etiam ad quoscumque morbos chirurgicos, omnium præstantissimum experti sumus.

---

*De Herniis.*

## Cap. LVI.

*De Enterocele, & Epiplocele.*

POstquàm de iis tumoribus egimus, qui inguina infestare solent, non alienum à nostro instituto de herniis pertractare arbitramur, cùm prope inguina, in scroto, & testibus oboriantur.

A Latinis *hernia*, *ramex*, *ac ruptura* à græcis verò *cele* dicitur, quanquàm hoc nomen non solùm intestinorum, sed omenti prolapsui tribuatur. Igitur ab herniis initium facimus, quæ ab intestinis, & omento è naturali sede prolapsis in inguina, sive in scrotum ortum habent, & juxta hanc divisionem duæ tantùm dantur herniarum species, nempè intestinorum, & omenti; undè si intestinum excidit, *hernia intestinalis* appellatur, græcè *enterocelen* dicitur, si verò aliqua omenti pars prolabatur, *hernia omentalis*, vulgò *Zirbalis* nominatur, græcè *epiplocelen.* Nonnulli tertiam herniarum speciem constituunt, quæ ex utrâque mista est, ubi aliquid omenti, & intestina simul prolapsa sunt. Cæterùm si intestina in ipsum usque scrotum descendant, completam, & perfectam constituunt herniam, quam græci *oscheocelen* nominant, & in specie Enterocelen, & Epiplocelen. Si eædem partes ultra inguina non descendant, nec in scrotum delabantur, imperfectam, & incompletam herniam, ac *bubonocelen* appellant.

Constat perinæum duabus validis, & densis, sed mollibus membranis, quæ omnia, quæ in ventre aut infimâ cavitate sunt, adeò tegit, & firmiora reddit, ut indè naturaliter nihil procidere queat. In fœminis pubis os est ejus ultimus terminus: in viris verò ejus membrana ulteriùs procedit, in scrotum nempè, & primam, propriamque testiculorum tunicam efficit. In inguinibus vasa genitalia tanquàm in vaginâ complectitur, quæ peritonæi productio dicitur. Hujus exterior membrana si dilatatur, & interior rumpitur, causa proxima herniarum censetur, prout vel intestinum, vel omentum, vel utrumque illabatur.

Enterocele idem sonat, ac intestinhernia, entera nàmque intestina denotant; epiplocele, ac omenthernia, epiplon omentum significat, & enteropiplocele, ac intestinomenthernia, Propriùs imper-

perfectarum herniarum locus inguina sunt, cœterùm peritonæum in aliis locis etiam non dilatari, aut disrumpi, ibique herniam efficere credere non possumus: Supra umbilicum contingit, sed rarissimè; infra umbilicum, & ad ejus latera, & longè supra inguina quandòque accidit, & bardi chirurgi pro abscessu accipiunt; ibi non esse consuetum herniis locum perperàm sibi persuadent; peccant dulciter, sed quod magis dolendum, quandòque, imò multoties dicere volebamus, rupturam in inguine pro bubone Venereo nostri chirurgi piscantur, & incidunt, nec mirum sunt de communi tonsorum omnium. Hujus rei tragicam observationem *de Lue Venereâ lib. 3. cap. 5. de bubone Venereo* meminimus.

*Signa.*

Enteroceles signa sunt, quòd tumor modò crescit, & modò decrescit, prout major, vel minor intestini portio descendit, vel minùs repletur, imò aliquandò prorsùs evanescit, sed minimâ corporis motione revertitur. Manu compresso, vel propulso tumore, aut ægro resupino, in abdomen intestina relabuntur, & dùm impelluntur, murmurant. Sine dolore hic tumor esse solet, si verò intestina protuberent ob delapsas fæces, vel flatus, ut reduci non possint, tunc vehementem augent dolorem. Si intestina flatibus sint repleta, totus venter est tensus, murmur aliquandò auditu percipitur, & patiens sursùm, & deorsùm flatus eructat. Si fæces sint induratæ, patiens strictioris est alvi, tumor ponderosior, & durior sensim evadit.

In epiplocele tumor mollis, indolens, lubricus, & laxus est, & ferè semper idem, verùm ægro decumbente, digitis absque dolore ad ventrem recurrit, & in eo delitescit, & evanescit, mox eo surgente, denuò recurrit. An in inguina sint prolapsa intestina, vel omentum, aut in scrotum descendant, visu deprehenditur; in bubonocele nàmque tumor rotundus est in inguine, qui pressione non ægrè intropellitur, cœterùm in scroti herniâ intestina, vel omentum in ipso scroto deprehenduntur.

Si peritonæum tantùm sit relaxatum, ex eo cognoscitur, quia tumor est parvus, ac sensim increscit, & quod prolapsum est, ad testiculorum usque fundum non descendit. Si sit disruptum, subitò excitatur, subitòque incrementum sumit, & facilè ad fundum usque testiculorum, quod prolapsum est, descendere potest.

*Causa.*

Fit tumor iste ex intestinorum, vel omenti prolapsu in inguina, vel scrotum propter fibrarum peritonæi relaxationem, vel rupturam; sive enim peritonæi fibræ relaxentur, sive rumpantur, pondere suo intestina, vel omentum, vel utraque simul viam sibi aperiunt, & in abdominis musculos

impetum faciunt, illosque in tumorem elevant, extra abdomen prolabuntur, & non solùm in inguina, sed etiam per peritonæi processum descendere possunt. Causæ occasionales, ob quas peritonæum dilatatur, vel disrumpitur, sunt motus quicumque violentus, ex alto casus, percussio, equitatio in succussore equo, vehemens vomitus, aut tussis, magni ponderis elevatio, sive portatio, durior alvus, & quæ cum difficultate redditur, in partu conatus, flatus in intestinis, vocis intensio, spiritùs retentio, tussis valida, & quodcumque quod spiritum concitare, diaphragmati, & abdominis musculis tensis, impetum in inferiorem abdominis regionem inferre potest.

Hæc eadem omnia, si minorem vim, & non violenter processum illum rumpant, sed sensim, & sæpe illum impetant, peritonæum laxare possunt: quò maximè facit peritonæi, & inguinum debilitas, ac humiditas; partes nàmque debiles, & humidæ facile relaxantur, undè pueri in herniam sæpiùs incidunt. Et quia processum hunc in interiorem, & exteriorem distinguimus tunicam, non incongruum putamus quandòque interiorem, ut in enterocele, & epiplocele, necessariò disrumpi, & externam relaxari, ut de aneurysmate diximus.

*Prognosis.*

Harum herniarum species in primæ ætatis infantibus facillimè curatur, & præcipuè si parva, & recens sit; in senibus verò difficillimè, quia membrana illa tenuis, & nervosa non facile coalescit, præsertim si peritonæum sit disruptum. Insuper in herniâ maximum vitæ periculum est conjunctum, quia etsi sæpe adeò ruptura magna sit, ut intestinorum magnus acervus in testium sacculum descendere possit sine magno dolore, & vitæ periculo, & propter rupturæ, ac loci amplitudinem fæces sine periculo, & impedimentò libere transire possint, tamen si intestina elapsa flatibus, sive fæcibus sint repleta, ut reponi non possint, sequitur dolor, & nisi celerrime malo succurratur, intestina inflammantur, & æger in præsens vitæ discrimen incurrit, in Ileum, & symptomata, quæ huic superveniunt. Sæpe accidit intestinis inflammatis gangræna, sphacelus, & hinc mors inevitabilis, citò reposita fuerint.

*Curatio.*

Curationis scopus in eo consistit, ut ante omnia accurata diætæ ratio instituatur, & abstineat æger à cibis flatulentis, phlegmaticis, cruditates, & crapulæ vitentur, & in omnibus victus ratio tenuis, & exsiccans instituenda est, & admodùm parca, ne ventriculus, & intestina turgeant, aliter prolapsa pars nec reponi, nec intra corpus retineri posset, parum ergo ad tempus nutrimenti liquidi exhibeatur, ita sunt caponum, & pullorum juscula, & potus vinum rubrum.

Si

Si itàque bubonocele sit jamjàm incipiens, in qua ruptura fere ad nucis juglandis magnitudinem in inguine appareat, intestinum manu reducatur, quo peracto, locus oleo myrtino, & mastichino inungatur, ac deinde vulgare emplastrum de pelle arietinâ; vel sequens, quod nos felici eventu nunquàm defraudavit:

℞. *Farin. fabar. lib. j.*
*Sem. psillii,*
*Cydoniorum ana ℥. j.*
*Consolid. mai. ℥. iv.*
*Vini, & aceti q. s.*
*F. emplastrum.*

quod bubonocelæ superponatur, & tertio quoque die recens mutetur. Quiescat interim æger, & post viginti dies ex hujus emplastri applicatione, per quadraginta dies hoc utatur arcano, quo quamlibet herniam tutò curabis, dummodò non ultra biennium patientem afflixerit:

℞. *Echinum terrestrem vivum,*
*In ollam oleo olivarum plenam immergatur, in eâ bulliat, usque dum totus sit dissolutus, exprimatur deindè oleum ab animalis residuo, & servetur.* Hoc oleo manè, & vesperi herniæ tumorem inunges per quadraginta dies, adhibitâ ligaturâ, quæ semper necessaria est; nàm omnes herniarum species curabis. Vel aliud à nobis infrà describendum contra rupturam imponitur, & decens adhibeatur ligatura.

Si verò enterocele, vel epiplocele sit, resupinetur æger pedibus, & cruribus in altum elevatis, & parùm devaricatis, quo contingit sæpiùs intestina, vel omentum ad pristinam sedem sponte suâ redire, quod si hoc non succedat, manu sensim repellenda, & superiora versus comprimenda sunt. Quòd si etiam non eveniat, quia intestina turgent, tunc meditandum est, an flatus, an verò stercus sint in intestino. Flatus ex eo deprehenduntur, quod totum abdomen tensum est, flatus emittit æger, & rugitus in intestinis audiuntur, ac dolor est tensivus sine pondere, fæcibus alvinis, si intestina turgeant, alvus supprimitur per aliquot dies, tumor sensim augetur, dolor, & pondus majus, majorque percipitur durities. Tunc obstacula hæc, quæ repositionem impediunt, removenda sunt.

Si flatibus intestina repleta sunt, flatus discutientia per os exhibenda sunt, hujusmodi erunt *Diacinnamomum, diacuminum, dianisum, aqua cinnamomi, vel semina fœniculi, cumini, anisi, anethi, carvi &c.* & eadem semina per clysteres decocta injicienda sunt, & extra fomenta applicari possunt ex iisdem seminibus, vel sequens, ut

℞. *Flor. verbasci,*
*Meliloti,*
*Chamomillæ ana m. ij.*
*Summitat. aneth. m. j.*
*Semin. lini,*
*Fœnugræci,*
*Maluar. ana ℥. ß.*

*Decoquantur in aquâ communi, & f.* fotus cum spongiis. Si vehemens adsit dolor, dolorem mitigantia addenda sunt *ol. ros. amygdal. dulc. chamamelinum.* Post fotum inungatur

gatur *oleo lilior. albor. & anethino* tepidè, & sensim, ac per intervalla intromittatur. Quòd si flatus à cruditate, & humore viscido foveantur, difficilis erit curatio, tunc enim valida requiruntur discutientia juxta viscíditatis exigentiam, & copiam. Nonnulli *oleum amygdal. dulc.* propinant, quia leniendo, & lubricando, materiam tollit. Verùm licèt magna, sive non magna sit materiæ copia, adhiberi non debet, quia materia illa ad locum præcipitatur, & malum pejorat. Igitur per clysteres, & glandes sensim educi debet, ut per incidentia, & attenuantia liquetur, & commodissimum ad hunc finem clysterem parare possimus ex suprà descripto fotu. Itèm pars affecta sequenti unguento inungi potest ad flatus discutiendos, ut

℞. *Ol. chamomill.*
*Rutacei,*
*Nardini ana* ℥. j.
*Nuc. mosch. per express.* ℥. ß.
*Macis destill.* ℥. j. ß.
*Spiritûs vini* ℥. ij.
*Coque parum, & adde*
*Ceræ q. s.*
*Ut f. Ung.*

Si fæces induratæ repositionem remorentur, malum perniciosissimum est, ac proindè maturè emollientia adhibenda cataplasmata, ut

℞. *Radic. alth.* ℥. ij.
*Lilior. albor.* ℥. j.
*Fol. malvæ,*
*Parietariæ ana m.* ß.
*Flor. chamomill.*
*Meliloti ana p.* ij.
*Furfuris m.* ß.
*Coque in aquâ com. & express. adde*
*Farinæ semin. lini,*
*Fœnugræci ana* ℥. ij. ß.
*Hordei,*
*Fabarum ana* ℥. iij.
*Ol. lilior. albor.*
*Amygdal. dulc. &*
*Commun. ana* ℥. j.
*M. f. cataplasma.*

Si cataplasmata non sufficiunt, adhibeantur aquæ dulcis Balnea, in quibus suprà dicta emollientia coqui possint. Aliqui ægrum per tres horas in solius olei communis balneo desidere jubent, vel leni clystere ventris fæces educantur in hunc modum composito:

℞. *Radic. alth. &*
*Lilior. albor. ana* ℥. ß.
*Fol. mercurialis,*
*Malvarum,*
*Althææ ana m.* j.
*Flor. meliloti, &*
*Chamomillæ ana m.* ij.
*Semin. lini,*
*Fænugræci,*
*Anisorum,*
*Fœniculi ana* ℥. ij.
*Coquantur in aquâ com.*
*Colaturæ lib. j. diss.*
*Cass. extract.* ℥. j.
*Ol. chamomill.*
*Anethi,*
*Amygdal. dulc. ana* ℥. j.
*Vitell. ovor. num.* ij.
*Salis gemmæ* ℥. j. ß.
*F. clyster*, & injiciatur.

In omenti prolapsu rarò his medicamentis opus est, quia in inguine plerùmque subsistit, & ægro resupinato, vel sponte, vel manûs operâ adhibitâ, in suum locum

cum redit. Quòd si in scrotum usque prolabatur, ut de intestinis procedendum est.

In enterocele, ubi intestinum in scrotum est prolapsum, exacerbantibus unà torminibus, intestini reductio, pari modo protinùs molienda est, eductis priùs, si impediant, per injectum clysterem, fœcibus, ægrum in lecto collocando supinum, ità ut venter paulò altiùs corpore recubet, substratis ipsius lumbis culcitris, & sic intestina prolapsa, atque ex peritonæo propendentia lentè, ac leviter manibus reducantur, impellanturque. Quòd si ex voto non eveniat, superposita fomenta, inunctiones, cataplasmata, balnea, insessiones &c. adhibenda sunt, ut quantùm fieri possit, reductio succedat.

Quandòque hæc, & alia medicamenta parùm proficiunt, & æger in angone versatur, tunc extrema remedia tentanda sunt, eapropter nonnulli ad chirurgiam recurrunt, & ductum illum, per quem intestina prolapsa sunt, sectione dilatant. Verùm si inflammatio intestina occupaverit, & alia extrema mala adsint, nulla salus ex sectione speranda est. Præterea intestina distenta cuti firmiter incumbunt, quæ facilè sectione lædi possunt, & si mors subsequatur, potiùs chirurgo, quàm morbo tribuitur; præstat igitur à morbo ægrum occidi, quàm à medico, ne vituperetur ministerium nostrum.

Ubi jam intestina in pristinam sedem collocata fuerint, cavere debet medicus, ne iterùm excidant. Qua in re tanti momenti fasciæ, vel subligacula adeò sunt necessaria, ut in junioribus, & recentioribus rupturis tota ferè curationis spes in his posita sit; natura nàmque paululum arte adjecta sæpe morbos sanat, qui insanabiles existimabantur, & experientiâ sæpe observatum est, etiam in adultioribus, modò intestina in suâ sede diligenter retineantur, herniam curatam fuisse, etsi ruptura uniri non potuit, saltim circa processûs foramen, natura quid generasse, quod intestinorum lapsum prohibere potuit. Et quamvis integræ sanitatis spes sæpè non sit, tamen ad necessarias actiones sine damno, & periculo exercendas plurimùm facit fasciæ usus.

Artificiosam ligaturam describit *Iohannes Beguinus*, qua omnes herniosi curari possunt, & hac nos multos curavimus, & multos curatos fuisse vidimus; reposito nàmque intra abdomen intestino, quicumque herniosus eâ ritè deligatus, violentissima quæque exercitia, cùm athletica, tùm equestria absque omni periculo subire potest. Ligaturæ descriptio talis est: *Ubi, reposito intestino partem affectam balsamo convenienti inunxeris, eique emplastrum imposueris, rursùm huic pannum lineum septuplum, aut octuplum leviter consutum superimpone, & hunc alio simplo, qui in medio sit perforatus, virgæ virili exitum præbeat, scrotumque, ceu sacculus strictè includat, tege. His peractis, ligamentum cape ex panno lineo, latum duos digitos, aut pollicem magnum, pro magnitudine scilicèt patientis.*

*tientis. Hujus extremitatem unam pone super dextrum femur, & duc ligamentum super foramen peritonæi, per quod sese vasa spermatica trahiciunt: & si in dextrâ parte fuerit ruptura, tunc quia illi foramini emplastrum est impositum, duc super emplastrum, & pannos lineos, ut firmiter incumbat rupturæ. Deindè perge, ligamentum ducendo infra perinæum, ut à tergo redeat supra sinistrum os coxendicis, & ambiat ventrem includens illam extremitatem, quæ posita est super dextrum femur. Hinc perge supra dextrum coxendicis os, & duc à tergo per perinæum, ut antrorsùm redeat, & transeat supra peritonæi sinistrum foramen, ipsumque emplastrum, si ibi sit ruptura, deindè rursùm supra sinistrum coxendicem ambiat deorsùm, & supra dextrum coxendicem imitetur priorem ligaturam, idque fiat sexies. Vinculum igitur illud sufficienter longum sit, ut sexies circuire patientem hoc modo, poßit, quò tanto firmiùs intestinum repositum comprimat. Studendum autem semper inter deligandum, ut simplici isto panno lineo, per quem se penis trahicit, testes simul colligentur, ut veluti in sacculo utrinque, liberè quidem, sed non laxè propendeant.*

Pro fasciâ paratur etiam braca, vel etiam subligaculum, vel cingulum ferreum cum scuto ferreo, quod locum, ubi intestina procidunt, arctè tangat, & intestinorum prolapsum prohibeat.

*Iohannes Schrederus in suâ pharmacopœiâ medico-chymicâ* sequens commendat *emplastrum ad hernias glutinandas*, imò ad solutum peritonæum, ut omne aliud impar sit, superponendo levissimum subligaculum, & congruam observando diætam, ut

℞. *Exuvias anguillar.*
*non salitas, & in aquâ calcis lotas, coque in lixivio, donec crassescant & fiant instar glutinis, quod effunde super marmor.*

℞. *Hujus glutinis trajecti* ℥. iv.
*Adde lapid. hæmatitis*
*Sacch. Saturni,*
*Iovis usti ana* ℥. iij.
*Gum. ammon. in acet acerr.*
*Solut. & cũ ol. myrrh. confusi* ℥. iij.
*misce omnia in fictili super cineres lentos, ut coëant in massam emplastri tenuis*, extendatur super alutam.

Nulli secundum est sequens *nostrum emplastrum ad rupturas* persanandas, ut centies experti sumus, quod ingenuè communicamus.

℞. *Radic. consolid. maj. recenter*
*Mundatar. & consciss. lib.* j.
*Saniculæ lib.* ß.
*Poligoni* ℥. iij.
*Nuc. cupress. consciss. num.* ix.
*Coquantur in suff. quantitate aquæ ferrariorum repetitis vicibus affusæ, quousque tota virtus, & mucilago extracta sit. Colatura omnes ad remanentiam circiter lib.* iij. *& consistentiam mucilagineam evaporent. Tunc*

℞. *Picis navalis, &*
*Colophoniæ ana* ℥. iij.
*Resinæ pini* ℥. iv.
*His leniter calore liquatis, & mistis adde suprà dictæ mucilaginis lib.* iij. *& coquantur lento igne, continuò agitando, ac sensim sequentes immisce pulveres:*
*Sang. drac.*
*Mastich.*
*Sarcocollæ,*
*Alumin. usti,*
*Et boli arm. ana* ℥. ß.

*Succ.*

*Succ. acaciæ, &*
*Hypocistides in vino austero*
*Solut. ana* ℥. iij.
*Olibani,*
*Myrrhæ ana* ℥. ij. ß.
*Rof. rubr.*
*Balaust.*
*Aristolochiæ rotundæ ana* ℥. iv.
*Lapid. hæmatitis præp. &*
*Croci Martis adstringentis ana* ℥. iij.
*Mumiæ* ℥. ij.
*Tandèm inde bdell. in acet. destill.*
*Solut. & inspissati* ℥. j.
*Et coque ad empl. mollioris consistentiam.*

Credibile non est, quantùm hoc nostrum emplastrum mirificè ad bubonocelen, epiplocelen, & enterocelen persanandas valeat, quo siquis ad prædictos tumores utatur, mirabilia præstabit, & major erit experientia verbis. Emplastrum hoc alutæ superinducendum est, & debitè alligandum, ac ante septimum diem non removendum, quo tempore præterlapso, novum admoveatur. Interim in lecto se contineat æger, & pro majori parte supinus decumbat, à motu valido, clamore, irâ, & cibis noxiis sibi caveat, & præsertim Veneris palæstram vitet, & quotidiè fæces deponat aluinas.

Non desint interim interna medicamenta vulneraria adstringentia, & omnia illa, quæ ad vulnerarias adhibemus potiones, hùc etiam commodè revocare possumus, advertendum tamen alia aliis in hoc affectu esse efficaciora, ut sunt *symphytum majus, pilosella, caryophyllata, stellaria, equisetum, perfoliata, herniaria, ophioglossum.* Ex his, & similibus, quæ medicamentorum internorum loco usurpari possunt, confici solent potiones de quibus per triginta dies æger bis de die quinque sumat uncias, ut

℞. *Radic. consolid. mai.* ℥. j.
*Herniariæ, &*
*Pilosellæ ana m.* j.
*Perfoliatæ* ℥. j.
*Flor. hyperic. m.* j.
*Cinnam.* ℥. ij.
*Coque in vin. rubr. in vase duplici.*
*Colaturæ lib.* j. ß. *adde*
*Syr. de symphyt. fernel.* ℥. ij.

Vel bis, aut ter in die haustum sumat ex hujusmodi potione:

℞. *Rad. consolid. mai.*
*Sigilli Sanctæ Mariæ,*
*Saniculæ,*
*Bistortæ ana* ℥. ß.
*Herb. stellariæ,*
*Pilosellæ,*
*Caryophyllatæ,*
*Equiseti,*
*Bursæ pastoris,*
*Herbæ Trinitatis ana m.* j.
*Flor. rof. rubr. p.* ij.
*Sem. anisor. &*
*Fœniculi ana* ℥. ij.
*Fiat decoctio in lib.* ij. *vini rubr. ad herbarum emollitionem, attamen clauso vase, tùm frigefiant, & adhuc adde lib.* ij. *vini rubei, vinumque probè obturatum asservetur.*

Vel sumantur plantæ selectiores aridæ, & macerentur in vino austero, & colatura clareti instar propinetur, quod minori cum nauseâ, ut assumatur, saccharo cando edulcorari potest. Vel ex iisdem plantis selectioribus paretur

tur pulvis, qui in jure pulli sumi potest. Vel ex *symphyto majori fiat facula*, ex qua formentur pilulæ, & propinentur. Vel singulis diebus manè jejuno stomacho exhibe essentiæ consolidæ majoris cochlear unum cum guttis duabus balsami salis gemmæ.

Atque hæc frequentissima sunt medicamenta, quæ in herniâ intestinali vel ex rupto, vel relaxato peritonæo ortum habente adhibentur, quæ ipsius peritonæi & musculorum unionem, vel corrugationem, ac roborationem moliuntur. Multi credidêre, quòd si hujusmodi tumoribus, adhibitâ ustione ignis actualis, vel potentialis, vel incisione, deindè induceretur cicatrix, quòd firmissima pars remaneret, neque ampliùs relaxaretur; at id licèt verosimile videatur, falsum tamen est in praxi, ut nos multoties observavimus. Cœterùm si ex iis, quæ nos attulimus integram sanitatem æger consequi non possit, fasciâ contentus erit, qui periculosiora medicamenta tentare non audet; hac enim solâ si rectè contineantur intestina, omnibus vitæ actionibus sine magno impedimento vacare poterit, modò ab omni violentiâ absint.

## *De Testium Tumoribus.*

### Cap. LVII.

### *De Hydrocele.*

TEstes variis tumorum generibus infestari solent, inflammatione, scilicèt scirrho, œdemate &c. quæ sunt cum aliis communia; quorum hîc tractationem non instituimus; quædam alia sunt particularia, & propriis competunt testibus, non enim fiunt in extimâ scroti parte, sed in intimâ, in ipsis, vel circa ipsos, hujusmodi autem sub herniarum, vel ramicum nomine comprehenduntur, quæ idem denotant ac testium tumores. Sunt herniarum plures species, prima dicitur *Hydrocele*, *seu hernia aquosa*, cujus, & aliam sortem barbari recénsent, nempè humoralem, quasi verò quis unquàm diversos humores in ejusmodi herniâ nudo & lynceo intuitu distinxerit. Secunda *Sarcocele*, *seu hernia carnosa*, quæ est excrescentia carnea sacculum occupans. Tertia *Pneumatocele*, *seu hernia flatuosa*. Quarta *Cirsocele*, *seu hernia varicosa*, ob venulas multas crassas circa oscheum involutas, quæ varices nuncupantur. Quinta *hernia Veneris*, cùm testes impuro concubitu intumescunt, ut de *Lue Venerea dicemus lib. 3. cap. 3. de testium tumore*. Sexta *spermatocele*, cùm vas ejaculatorium corrugatur, & in scrotum delabitur.

Præter has fœminis adhuc pecu-

liaris infesta est, ipsisque solis propria, & à virili sexu planè aliena, quæ in uteri ligamentis contingit; adeò ut uterus deorsùm ad pudendum propendeat; verùm impropriè vocatur hernia uterina, quia neutiquàm uteri hernia est, sed tantùm uteri procidentia, de qua inter uteri affectus plenior commemoratio fiet, & hìc attingemus.

Hydrocele idem denotat, quod Aquæhernia, sive ramex aquosus, seu hernia aquosa, ab aliis scroti hydrops appellatur, nàm est aquæ collectio in scroto, & circa testes; ydor enim græcè aquàm significat, & vox illa cele apud veteres omnis tumor quacumque corporis parte esset; dicebatur: posteà tamen in specie in testibus, & circa testes plusquàm alibi tumores exortos denotare cœpit.

Hernia aquosa sæpè hydropem, ascitem vel sequitur; vel potiùs comitatur, & quandòque sine eo est. Colligitur aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam, vel extra ipsam, & pelliculas adjacentes, vel in propriâ continetur pelliculâ; atque hoc genus herniam in tunicâ super agnatâ vocamus. Aliquando duplex oritur, hernia cùm materia aquosa, & intra tunicam darton dictam, & in superagnatâ consistit. Quandòque solùm aquâ scrotum distenditur, quandòque etiam flatus complicantur, ut in hydrope contingere solet. Interdùm etiam carnosa quædam substantia circa vasa spermatica concreta aquâ tecta latet, quæ scroto aperto paulò post in cancrum degenerat malignum; ubi enim serosus humor acris est, venas capillares, membranasque leviter erodit: hinc pars nutrimenti illa, quæ paulatim exudat, quia viscida, in carnem concrescit; reliquum verò, quod serosum est, scrotum ità extendit, ut caro tactu explorari possit.

*Signa.*

Hydrocele visui, & tactui patet, nàm mollis est, & indolens, ac potissimùm quandò aqua in tunicis exterioribus continetur; certiùs tamen exploratur in loco obscuro, appositâ ardente candelâ, vel lampade, scrotum lucidum quasi apparet, instar vesicæ aquâ plenæ, aut ovum, putamine dempto, pellucet, æger de pondere, & gravitate conqueritur, neque etiam tumor per compressionem in abdomen recedit, ut in enterocele fieri solet, sed semper ferè ejusdem magnitudinis se visui præbet. Distinguitur hydrocele à sarcocele per tumoris transparentiam, & opacitatem; nàm in obscuro loco lumen post scrotum positum ab opposito oculo videtur; si hydrocele est: sed si sarcocele sit, ob carnis opacitatem minimè quidèm lumen transparet. Ubi testes soli intumescunt, scrotum adhùc rugosum aliquo modo apparet, quod non accidit, ubi aqua inter scrotum præcipuè continetur.

Quo in loco, & inter quam tunicam humor aquosus contineatur, his cognoscitur signis: Si inter erythroidem tunicam contineatur,

tur, tumor erit rotundus, paulò longior, ovi instar, testiculusque ibi visui, & tactui occultatur, scrotumque ipsum albidius est, & nihil, aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam sub dartto lateat humor, testiculus tactui occurrit, scrotum magis intenditur. Si tandèm in superagnatâ tunica humor hæreat, tumor undique conglobatus alteriu, testiculi imaginem refert.

*Causæ.*

Putârunt vulgares chirurgi hydrocelen rarò in ipso scroto generari, sed à partibus supernis infrà, à ventriculo, aut hepate, vel mesenterio, & intestinis aquam in scrotum descendere, imò à toto corpore, sed has insulsitates in nostrâ *Trutinâ lib. 2. cap. 4. de pulmonis hydrope* fusiùs repudiavimus.

Nonnulli in hydrocele aquam ex abdomine in scrotum effluere existimârunt. Verùm hoc tantùm militaret in hydrocele cum hydrope conjunctâ in quo magna aquæ copia in abdominis cavitate est collecta, vel si aliquid aquæ ex abdominis cavitate in scrotum sensim descenderet, & æger hydrope adhuc non laboraret, saltim necessariò in hydropem incideret, quod falsum esse nos experientia docet; videmus enim multos hydrocele ad multos annos laborare, nec ascite tentari.

Quidam statuunt ejusmodi serosum excrementum in scrotum destillare à vasis urinariis illud ad vesicam deferentibus, si in eorum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta sit, vel temporis processu ob vim acrioris urinæ supervenerit, ob quam aliquæ ejus guttæ assiduè transsudent, quæ facilè sibi aditum parare possint, ob suam tenuitatem, & loci vicinitatem ad testes, & scrotum. Cœterùm illorum vasorum tunicæ non sunt ex chartâ emporetica, sed satis densæ, ut credibile non sit, urinam per illas transsudare posse.

Crediderunt alii aliquid humoris aquosi à rene ad scrotum descendere, sed per quos ductus id descendat, non docent, cum renes substantiam habeant duram, compactam, & densam.

*Paracelsus* hydrocelen oriri vult in oscheo ex sale, qui naturâ suâ in resolutionem abire aptus natus est, & superfluæ humiditatis haustu liquatur, quam sententiam non omninò improbabilem arbitramur.

Oritur hydrocele, cùm ductus lymphatici intra scroti; vel testium tunicas contenti, vel occluduntur, ex quorum occlusione nimii non purgantur latices, & per hæc vasa impeditur transitus, vel à lymphæ copiâ rumpuntur, vel liquoris acrimoniâ eroduntur.

Hùc etiam spectat vasorum debilitas, vel raritas, & præcipuè accedente aliquâ causâ externâ, ut percussione, vel compressione. Non negamus tamen in abdomine, vel circa renes ductibus lymphaticis ruptionem, erosionem, & imbecillitatem accidere posse, & indè ad scrotum, vel testes, nunc sinistrum, nunc dextrum lympham gut-

guttatim extillare, in primis accedente causâ externâ.

*Prognosis.*

Hydrocele incipiens facilè curatur, nisi tamen ex ascite dependeat; tunc enim nisi priùs prædictum malum curetur, vel ejus auferatur causa, curari nequit. Quandòque ad tantam molem excrescere solet, ut sæpè caput æquet humanum. Si tanta hydrocele sit, ut testes perpetuò madeant, facilè eos stagnans diù aqua citrina putrefactivam nacta qualitatem corrumpere possit, scroti quidèm apertione, atque aquæ eductione mox juvantur, brevi tamen aqua redit. Quæ scroti punctione curatur hydrocele, semestrem sibi assumit censum nàm rursùm nova aqua affluit, nisi per efficacia remedia interna cacochymia corrigatur, & serum purgetur, & causa auferatur. Imò nulla herniarum incisio in vero cacochymo debili, sene, intemperante, vel guloso, ex voto succedit, sed semper ignominiam pariet. Quæ à causâ externâ est hydrocele, non ità difficulter curatur, quàm quæ ab internâ. Si carnosa quædam substantia circa vasa spermatica concreta aquâ tecta latet, scroto aperto, paulò post in cancrum degenerat malignum. Quæ hydrocele à renum vitio, ut dicunt, oritur, difficulter sanatur, non nisi renibus curatis, quod impossibile est, & temporis progressu ab humoris acrimoniâ testis substantia corrumpitur, & ulcus excitatur immedicabile, & estò testis sectione auferri, & ità tumorem tolli possit: tamen posteà humor, qui anteà in testem descendebat, in corpore hæret, & alia lethalia excitat mala.

*Curatio.*

Hydroceles curatio duplex est, una producti, & altera illius quod causæ est; quapropter si simul hydrops conjunctus sit, curatio ad eum præsertim dirigenda est, & aquosi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum est, si sine hydrope aqua in abdomine colligatur. Producti curatio aquæ eductione tantùm assequitur, corpore priùs purgato, *conservâ flor. persic. resinâ jalap.* vel aliis hydragogis alibi descriptis; fiat deinde producti eductio, quæ communiter fit lanceolâ, scrotum incidendo, sed hæc operatio imperfectum relinquit opus, nàm rarò tota educitur aqua ob incisionis angustiam, & ejus labiorum coalescentiam. Postremò invenere instrumentum ferreum, imò chalybeum ad hoc opus peragendum mirabile, quod absque dolore, & horrore ad minimam usque guttulam aqua educitur. Instrumentum hoc chalybeum est fistulosum majoris calami gallinacei, longitudinis quatuor transversorum digitorum, in extremorum uno ex quadrato in acutissimum mucronem definit, & paulò infrà quatuor foraminula quadrata habet, quæ in fistulam ejusdem chalybis se aperiunt; in altero

tero verùm extremorum æqualiter est, & ad apertum. Hoc instrumentum parte ejus acutâ in hydrocelen infigitur, manu elevato reste, ne instrumenti mucrone pungatur, ac eò usque illud ascendere intra scrotum permitte, quousque aqua per foraminula sub mucrone in fistulam, & deinde foràs descendat; si cautè scrotum premendo, ut illud instrumenti mucrone pungas, & integram aquam per foramen adigas, extrahe demùm instrumentum, nàm neque punctionis vestigium relinquit. Verùm ni aquæ genesis inhibeatur, singulis annis, imò semestribus id facere opus est, & sic aqua intra scrotum contenta ejus operatione, & apertione sensibiliter evacuatur, quod quidèm præsidium satis tutum, & efficax est. Si verò intra proprias testium tunicas delitescat aqua, minùs tutum, & inefficax erit præsidium. Si cum hydrocele caro aliqua circa testem concreverit, curatio cautè instituenda est, cùm malum facilè in cancrum abire soleat. Si testis ex aquâ corruptus sit, quod ex fœtore, & pravo aquæ colore deprehenditur, ne vicinas inficiat partes sectione extrahendus est, ut in sarcocele fieri assolet. Nonnulli bardi vulgares scrotum, ut aquam educant, cauterio seu potentiali aperiunt, verùm perperàm faciunt, nàm ulcus inde succedens difficulter sanatur, quia hydrocele est scroti hydrops, & juxta *Hip. aph.* 8. *sect.* 6. *Hydropicorum ulcera ægrè sanantur, cùm ulcera exsiccatione indigeant.*

Eductâ hydroceles aquâ, remanet, ut medicus procuret, ne iterum producatur, id obtinebit, si per quadraginta dies *cancrorum fluvialium salia alkalia* infirmo exhibeat, est sal alkali cancrorum idem ac eorum cinis vehementi igne paratus, hujus recipe ʒ. j. & quolibet manè per 40. dies patienti eum exhibe, si interim hydrocele redeat, iterùm instrumento pungatur, & id toties, & usque dùm alkali cancrorum causam generationis aquæ exterminaverit.

Nonnulli aquam in scroto collectam insensibiliter deplere tentant; verùm si in magnam excreverit molem, incassùm laborabit medicus; non negaverimus tamen, si in paucâ quantitate, & recens circa principia, posse insensibiliter, & in halitus resolvi, potissimùm verò in pueris, ad hunc finem obtinendum cataplasma usurpari potest:

℞. *Cochlear. cum testis contus.* ℥. iv.
*Baccarum lauri*,
*Sulphuris ana* ℥. ij.
*Stercoris caprini* ℥. iij.
*Cum s. q. lixivii.*
*Fiat cataplasma.*

*Vel stercus caprillum cum aquâ fabrorum ferrariorum*, vel quod præstat, *urinâ propriâ coctum* applicetur: Vel *limaces cum suis testis pistentur, & reducantur in emplastri formam*, quod scroto applicetur, & relinquatur, donec sponte cadat. Vel

℞. *Ol. irini*,
*Rutacei*,
*Laurini ana* ℥. j. ß.
*Bdell. vino solut.* ℥. ß.

*Sulphuris*

*Sulphuris vivi ℥. ij.*
*Stercoris caprini q. s.*
*Fiat linimentum.*

Vel fiat sequens emplastrum:

℞. *Ceræ lib. j.*
*Terebinth. ℥. ij. ß.*
*Bdellii,*
*Ammoniaci ana ℥. ij.*
*M. f. empl.*

Internè exhiberi possunt ea omnia, quæ diapheresim promovent. Fugienda sunt diuretica, quia magnam seri quantitatem ad scrotum vehere, & malum augere possunt.

Verùm notandum est, quòd si hydrocele ex vasorum lymphaticorum occlusione, seu obstructione per essentiam in ipso scroto, vel per consensum ab abdomine, vel circa renes, vel ex ductuum raritate, & debilitate ortum ducat, hæc quæ descripsimus, profectò juvant; imò hydrocelen sanare possunt; at si à vasorum ruptione, vel erosione malum oriatur, nihil omninò prodesse possunt, sed tantùm scrotum repletum instrumenti punctione deplere optimum erit præsidium.

## CAP. LVIII.

### *De Sarcocele.*

SArcocele idem est ac Latinis Carnhernia, Græcè enim Sarx, sarcos carnem significat, & cele apud Græcos tumorem denotat. Tumor est carnosus, qui in scroto nascitur, testibusque adnascitur.

### *Signa.*

Tumor hic in scroto est durus, intumescentia in inguine nulla, figura testem refert, insensilis est augmentatio, quo modo ab exterocele differt, quæ mollior, & illicò oboritur; ab hydrocele opocitate secernitur. Majus est pondus, majorque molestia, quàm dolor. Si tumor sit durus, & scirrhosus, nec dolor, nec calor adest; si verò sit malignus, dolor punctorius percipitur.

### *Causæ.*

Secundum vulgares fit sarcocele ex sanguine impuro, imò ex optimo ad scrotum, & testes copiosiùs affluente, ibique in substantiam carni similem mutato. Sed in falso volutantur supposito; supponunt enim sanguinem, qui pro vitalitate inservit, nutrire, & ex eo carnem gigni, quòd si verum hoc esset, sequeretur macilentos esse obesos, quia nimio abundant sanguine, & obesos esse macilentos, quia pauco exuberant sanguine: igitur autopsiâ patet sarcocelen ex impuriori, sive puriori non gigni sanguine.

Nos veram sarcoceles causam in eo consistere existimamus, cùm ictum, percussionem, contusionem, lapsum &c. fibræ spermaticæ intra scrotum, vel ipsos testes amplexantes patiuntur, tunc luxuriante in dictis fibris spermaticis vi auctrice succus nutrititius in partem profluit, & in carnem mu-

tatur luxuriantem. Sic enim in arboribus observamus, si cortex externus vulneretur, contundatur, vel percutiatur, ex affluente succo nutrititio nodos fieri solere.

*Prognosis.*

Sarcocele difficulter medicamentorum ope curatur, præcipuè si sit inveterata, neque suppurationem, neque resolutionem admittit, imò in magnam molem augeri solet. Plerùmque nonnisi chirurgiæ operâ raro sine testis ablatione tollitur. Ad inguina ubi se extendit, ferè incurabilis habetur.

*Curatio.*

Præmisso medicamento purgante de communi morborum omnium, vulgares in principio venæ sectione utuntur, verùm hoc remedii genus est veluti unguentum ad herniam; deindè ad reprimentia deveniunt, ut tumoris incrementum inhibeant, postmodùm ad exsiccantia, ut absumatur tumor, hujusmodi est pulvis radicis ononidis, ut refert *Matthiolus in Dioscoridem lib. 3. cap. 18. Novi ego quendam, qui hujusce radicis pulvere duntaxat pluribus mensibus sumpto, carnosum ramicem absumpsit, & sanatus est: licèt à medicis nullo alio medicamento, quàm solâ sectione ustioneque hanc curari posse anteà statutum esset.*

Nonnulli sarcocelen solâ manu chirurgicâ, licèt relegent, sub initio tamen per ejusmodi emplastrum tentari potest.

℞. *Gummi ammoniaci,*
*Opopanacis,*
*Sagapeni ana* ℥. j.

*Solvantur per macerationem, & lenem coctionem in aceto scillitico, exprimendo iùm solutionem per pannum, ut impurum remaneat, colatum rursum leniter coquendo ad spissitudinem gummeam postmodùm etiamnùm calenti admiscetur ol. philosoph. seu laterini rectificati tantum, ut fiat mistura emplastica, quæ tenuioris cataplasmatis, vel cerati toti herniæ tamdiu superponitur, donec trahatur in suppurationem.*

Vel

℞. *Ol. philosoph. bis destillati* ℥. vj.
*Opopanacis,*
*Galbani,*
*Bdellii repurgator. ana* ℥. ß.
*Liquescant invicèm, tum subterendo adde farin. fabar.* ℥. ß.
*Ficuum recent. in pulticulam contusarum num.* vj.

*Coque hæc continuâ subagitatione in massam mollem emplastralem, sub finem interendo camphoræ* ℥. j. Utere hoc emplastro ad tres, vel quatuor septimanas, vel donec herniosa caro suppuretur, aut in saniem convertatur, quæ demùm effluit, ulcusque ut alia, sanandum relinquit.

Quidam vulgares multa adhibent emollientia, quæ tanquàm inutilia omittimus, quia quandòque illa caro, quæ excrescit, emolliri non potest, & si emollientia adhibeantur, caro magis excrescit.

Si his emplastris ad suppurationem non deveniat, fiat foramen exiguum in scroto, superiori magis, quàm inferiori in parte, & per illud applicetur *oleum mercurii*, ut si

ut si hoc modo possibile sit, caro tolli possit: quamvis tamen visitatione omne corrosum non est auferendum, ut tanto meliùs carnis reliquiæ consumi possint.

Quod si his medicamentis malum curari non possit, & tumoris moles ægro molesta sit, testis unà cum herniâ sectione extrahendus est, & cute in inguine aperta, evulsisque vasis seminariis cum illius loci teste, ligatisque simul vasis, sub ligaturâ caro amputanda est. Minus periculi est, si non in inguine, sed scroti latere tumente sectio fiat, & testis cum carne illi adnata per vulnus extrahatur.

Verùm chirurgos admonitos esse volumus, ne pro sarcocele testes scirrhosos secent; parastratæ enim adeò tumefactæ quandòque sunt, testibus in primis scirrhosis existentibus, ut herniæ carnosæ specie illos decipiant.

---

## Cap. LIX.

### De Pneumatocele.

Pneumatocele idem sonat, ac hernia ventosa, seu flatuosa, estque tumor flatulentus in oscheo, seu scroto. Aliquandò cum hydrocele, & aliquandò etiam sine eâ invadere solet. Estque hoc malum pueris satis familiare.

*Signa.*

Tumor est in scroto, & quandòque in testibus cum tensione citra pondus, cum leviori pelluciditate, non admodùm increscit, & dùm manibus premitur, flatus deprehenditur, qui ex unâ parte in alteram cum sono impellitur, est quandòque cum, & quandòque sine tympanitide, & quandòque eum minatur.

*Causa.*

Pneumatoceles causa sunt flatus in scroto, & quandòque in testibus, vel in ipsis geniti, vel ad ipsos à vicinis partibus transmissi, scilicèt ab intestinorum convexo, vel abdomine. Generantur flatus ex proprio membranarum alimento deturpato, vel in scroto, vel in intestinorum convexo, vel in ipso abdomine. Eodem modo fiunt flatus non aliàs ac intùs in intestino, scilicèt à similari alimento degenerante, quò fermentum deturpatum adveniens, ipsa loci vita irritata, & malè affecta vertat proprium membranarum alimentum in flatus.

*Prognosis.*

Pneumatocele tympaniticæ prosapiæ est, ac nonnunquàm tympanitem præcurrit, quòd si aliter se habeat, inter reliquas herniarum species hæc una levissima, & curatu facillima est cùm quandòque flatûs faciliùs, quàm aliorum tumorum causæ tollantur.

*Curatio.*

Herniæ ventosæ curationi studendum est, ut flatus geniti discurian-

cutiantur, & alii ne denuò generentur, & inhibeantur ac ad hunc finem omnes interdicunt cibos, è quibus flatus generantur. Deinde purgantia præscribunt vulgares; verùm hæc rarò proficiunt, imò per hæc flatus magis exasperantur. Corpore depleto, talem injiciunt clysterem, præcipuè si flatus ex abdomine suppeditantur.

℞. *Rutæ,*
*Flor. chamamel.*
*Meliloti,*
*Sem. anethi ana m. ß.*
*Carui,*
*Cumini,*
*Lini ana ℥. ij.*
*Coque. Colaturæ*
℞. *Libram unam,*
*Elect. bened. laxat. ℥. j.*
*De bacc. lauri ℥. ß.*
*Ol. rutae.*
*Anethi ana ℥. j. ß.*
*Fiat clyster.*

Sed allucinantur, nàm scrotum peccat, & podicem plectunt, non sunt flatus in intestinorum cavitate, sed in eorum convexo, vel qui in abdomine generantur, & ad scrotum transmittuntur, nec exturbari per podicem possunt, quia nullam adhuc anatome lustravit semitam.

Toti ventri imponunt sacculum, imò saccum ex *floribus chamameli, meliloti, sem. milii, cumini, carui, anethi &c.* sed hic sacculus est clystere pejor; nàm flatus agitat, nec exitum invenientes, ad scrotum confertim confugiunt, & morbum adaugent; si verò pneumatocele per essentiam, & non per consensum fit, nec obest, nec prodest. Præterquàmquòd nullo modo adduci possumus, ut credamus dari hernias ventosas per consensum ab intestinis, vel abdomine, quia si scrotum manibus premeretur, ascenderet flatus, & scrotum depleretur, ac subligaculo arctè imposito, æger absque aliis præsidiis sanesceret, quod cùm nos in omnibus experti fuissemus, falsum invenimus; credimus tamen hoc evenire posse, quandò pneumatocelen tympanites comitatur.

Facilè curatur hernia flatulenta illis præsidiis, quæ genitos discutiunt flatus, & deturpatum in fibris abstergunt nutrimentum, hujusmodi sunt *Diacubebæ Paracelsi ad* ℥. ij. *Arcanum, seu liquor florum tapsi-barbati suo modo paratum ad* ℈. j. *aliquoties sumptum in decocto seminis, & radicis fœniculi, aromaticum caryophyllatum, diacalaminthos Galeni, diospoliticon* ejusdem. Ipsi scroto adhibeatur fotus:

℞. *Pulegii,*
*Calaminth.*
*Rutæ,*
*Origani,*
*Flor. meliloti,*
*Chamomill. ana m. j.*
*Sem. anisi,*
*Fœniculi,*
*Carui ana ℥. ij.*
*Nucis mosch. ℥. j.*
*Coque in vino pro fotu.* Vel sequens imponatur cataplasma:

℞. *Fimi vaccini lib. ij.*
*Sulph. viv.*
*Sem. cumini ana ℥. ij.*
*Misce, & cum sufficiente quantitate mellis, & olei anethini fiat cataplasma.* Ipsum scrotum inungi potest

*oleo rutæ, macis ſtillatitio*, & tandèm imponatur *emplaſtrum de bacc. Lauri.* Cave, ne pneumatocelen pungas, vel ſeces, nàm punctione, vel ſectione non curatur. Si morbus ſit cum tympanitide, non curatur, niſi principali ablato.

## CAP. LX.

### *De Cirſocele.*

VEnæ conſpicuæ magnitudinis per corporis partes diſperſæ quendam patiuntur morbum, quo à carne verſus cutis ſuperficiem elevantur, ac ultra naturalem amplitudinem dilatantur, propter quod magnitudine naturali ampliores, & ſanguine turgentes apparent. Communiter iſtæ venarum eminentiæ varices indigitantur, verùm pro loci ratione diſtinctum meruêre nomen, nàm ſi in ſcroto, ſive in teſtibus hujuſmodi venæ turgeant, cirſocelen appellitant affectum: cirſocele nàmque idem ſonat Latinè ac hernia varicoſa, Græcè circos ſignificat varices, & cele herniam. Si in pedibus, & cruribus hæ venarum dilatationes accidant, ſimpliciter dicuntur varices, de quibus fuſiùs *cap.* 16. egimus. Si tandèm talis vaſorum amplificatio in inguinibus eveniat, loci ratione cirſobubonocele dicitur.

#### *Signa.*

Cirſocele facilè cognoſcitur, nàm venæ in oſcheo circa teſtes ob dilatationem ſunt tumidæ, quaſi funiculi, cum tumore aliquantulùm obliquo, & racematim in uvæ modum veluti glomerantur cum teſtis relaxatione, & nativi coloris in cœruleum, nigrum, aut ſubviridem tranſmutatione. Dolor non adeſt, niſi flatulento ſpiritu nimis diſtendantur.

#### *Cauſæ.*

Cirſoceles cauſam ſolitis nimiis inhærentes credidêre inepti vulgares eſſe humorem melancholicum in corpore cumulatum ad oſcheum, & in primis in venas, quæ teſtes nutriunt, effuſum. Vera cirſoceles cauſa ſunt venæ in oſcheo circa teſtes debilitatæ, quæ ſanguinem ſurſum non impellunt, ſed colligunt, & novâ accedente ſanguinis portione dilatantur, propter quod ſanguis, quem in cor revehere debebant, veluti in gurgite ibi recipitur, & in eo circulationis motus retardatur. Conferunt ad cirſocelen partis debilitas, ictus, contuſio &c.

#### *Prognoſis.*

Cirſocele parùm moleſtat, verùm ſecundum vulgares curatu difficilior eſt, quia ab humore melancholico pendet, ut alii tumores, qui ab hoc oriuntur humore; quandòque tamen in turpiſſimum colorem, & foramina quædam fœtentiſſima terminare ſolet.

#### *Curatio.*

Vulgares pro hujus herniæ curatione purgantia præmittunt pro

humore melancholico expurgando, & talem instituunt curationem, qualis tumoribus melancholicis debetur. Et quidèm nonnulli sectione curant, ut Varices. Verum hæc curatio multa incommoda, & pericula habet conjuncta. Alii emollientibus, & discutientibus curationem moliuntur, ac proindè balneum, seu semicupium ex decocto *radicum althææ, seminum lini, sesami*, & similium usurpant, & deindè locum affectum inungunt *oleo sesamino, amygdalarum dulcium cum bdellio*, & id per octo dies continuant. Postmodùm adhibent balneum *ex lixivio, in quo cocti sint flores chamameli, & fœnugraci.* Verùm his vanidis medicamentis nescimus, quid emolliant, discutiantque. Numquid sanguinem intra venas emolliunt, discutiuntque? Imò potiùs relaxatas venas dilatant.

Quidam adstringentibus utuntur, ut *balaustis, corticibus granatorum, rosis rubris, bolo armeno, nucibus cupressi*, & similibus, vel sequenti fotu, ut

℞. *Comar. absynth. sicci,*
*Nucum cupressi, &*
*Gallar. omnium ana p. j.*
*Mastiches,*
*Manna thuris, &*
*Ladani ana* ℥. ß.

*Coquantur in vino austero, & aquâ myrtillorum ad consumptionem tertiæ partis, & postmodùm coletur*, & supra partem affectam fiat fotus, vel linteola in hoc decocto madefacta frequenter in parte affectâ detineantur. Quandòque adhibent singulis diebus *aquam è nucibus cupressi in duplici vase destillatam*, qua scrotum humectant, adhibentque subligaculum.

Indicatio pro cirsoceles curatione est, ut sanguis in venis stagnans fluidior reddatur, & venarum fibræ corrugentur, densioresque fiant. Hoc neque purgantibus, neque phlebotomiâ, neque balneis, neque mercurialibus, neque sectione, neque corrosivis tentandum est; nàm hæc omnia venarum constitutionem magis lacessunt, eapropter specificis est medico innitendum, horum nos duo tantum experti sumus. Unum est *rasura radicis Bryoniæ recentis*, multoties cirsocelæ superposita, hæc non secus ac in echymosi coagulatum, & crassum resolvit sanguinem venarumque fibras corrugat. Alterum est humana pinguedo, hæc super cirsocelen ligata, ac tèr repetita varicosa corpora ad naturalem reducit situm.

---

## Cap. LXI.

### *De Scroti, & Testium Inflammatione.*

Præter notatas herniarum species, quas scroto, & testibus accidere descripsimus, prædictæ partes alios patiuntur tumores, nempè inflammationes, abscessus, inflationes, scirrhos, cancros, gangrænas, ne idem bis repetatur, silentio prætermittimus, quia de prædictis affectibus peculiaria instituimus capita, solùm hîc de scroti, & testium inflammatione age-

agemus; Verumenimverò inflammatione interdùm corripitur scrotum, & quidèm nunc solùm, testibus salvis, sæpissimè cum eodem scroto testibus unà inflammatis.

*Signa.*

Scroti inflammatio facilè patet, nàm levioris causæ est, & exteriorem cum subjectâ membranâ carnosam comprehendit pelliculam. Scrotum in tumorem attollitur, adest durities, rubor, & calor, dolor lancinans, qui per levem contactum exasperatur, solet unà leviuscula febricula adesse. At si vehementior inflammationis causa subest, tunc inflammatio simul testes incendit cum vehementi dolore, & febris incendio, solo teste inflammato, exterior scroti color naturalis est, testis verò durior, humidior, &ex levi attactu dolere non videtur, at in valido digitorum attactu rubor, dolor, & durities magis se manifestant, quæ omnia, si scrotum simul inflammatur, sunt manifestiora. Febris quoque in graviori causâ semper unà incenditur, cum dolore pulsatili ad renum usque loca se extendente, & hæc omnia geminantur, utroque teste inflammato, & dolor magis acutus per totum lancinat corpus; at si unicus saltim testis inflammatione laboret, dicta symptomata minùs percipiuntur.

*Causæ.*

Inflammatur scrotum, & testes secundùm vulgarium sententiam à sanguine ad eos p. n. confluente, quod accidit vel sponte eò ruente sanguine, vel ex percussione, aut collisione, equitatione durâ, aut ab aliâ causâ externâ sanguinem eò trahere valente, eò attracto, nunc scrotum, nunc unà testes inflammantur, & nunc vel scrotum, vel testes. Optima quidèm causa, sed nimis rustica, & trivialis, & quia multùm dicit, nihil dicit; non enim explicat quomodò fiat inflammatio.

Nostra circa scroti, & testium inflammationem sententia est, quòd sanguis in harum partium venulis vel grumescit, concrescit, vel per tubulorum rarefactionem intra fibras effunditur, concrescit, & per novam affluxionem tumorem, dolorem, calorem, ruborem, & pulsum accersit. Causæ occasionales internæ sunt vesiculæ excitatæ ab humore acri, & salino, sive à degenere succo alimentitio, quæ sub cuticulâ vesicæ lymphâ plenæ, vel pustulæ excitantur, vel intra partium cavitates; undè fit, ut scrotum, vel alteruter testis turgidior, & durior evadat, & facilè postmodùm inflammatio sequi possit. Externæ sunt violentæ injuriæ à lapsu, percussione, equitationis succussione, contusione, compressione &c.

Prognosis

*Prognosis.*

Scroti inflammatio interdùm non difficulter curatur, & interdùm periculo non vacat, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur. Testium inflammatio admodùm perniciosa est in eorum substantiâ, in principio tamen curari potest; si statim convenientia adhibeantur medicamenta, & nullus error neque à patiente, nec à medico committatur, sed per resolventia terminetur. Verùm si diutiùs negligatur, vel in lapideam duritiem, vel in suppurationem abit, & testium intolerabilem excitat dolorem, vel eorumdem corruptionem, vel etiam gangrænam, & ipsam mortem afferre potest.

*Curatio.*

Vulgares scroti, & testium inflammationem curant secundum communes aliarum partium curandi leges, scilicet præscribendo convenientem victûs rationem, ut in omnibus affectibus calidis præscribunt. Deindè sanguinem, qui ad ipsos p. n. fluit, repellunt, intercipiunt, revellunt, postmodùm, qui fluxit, discutiunt, aut si suppuratio impediri non possit, eam promovent. In principio statim sanguinem revellunt, sectâ venâ in cubito. Posteà quoque poplitis, vel malleoli partis affectæ venam aperiunt. Post sanguificinam altero die cucurbitulas ad derivationem coxis imponunt scarificatas. Verùm estò totum innocentem exhauriant sanguinem, nunquàm noxium in radice attingent. Præterea revulsionis, & derivationis leges vanas, & commentitias patefecit sanguinis circuitus.

Si humores biliosi in corpore redundent, qui inflammationis ansam præbent; medicamentis bilem purgantibus utuntur, ut *mannâ, cassiâ, syr. ros. solut. &c.* Verùm purgantia in inflammatione omninò inutilia sunt; imò semper noxia experti sumus, ut ipsi vulgares testes sunt testes.

Simul statim, dùm hæc administrant, repellentia adhibent, & scrotum cum testibus in cataplasmate involvunt, ut

℞. *Farinæ hordei,*
*Fabar. ana* ℥. j. ß.
*Pulv. ros. rubr.*
*Myrtill.*
*Balaust. ana* ʒ. ij.
*Ol. ros. &*
*Aceti sambuc. ana* ℥. j.

*Coque in suff. q. vini rubr. & f. cataplasma.* Vel pro loci inflammati refrigeratione refrigerantia adhibent epithemata, ut

℞. *Succ. solani lib.* ß.
*Plantag. &*
*Persicariæ maculatæ ana* ℥. iij.
*Farin. hord. lib.* ß.
*Flor. malv. arboreæ exsiccat.*
*Ros. rubr. ana* ℥. j.
*Ol. rosac.* ℥. iv.
*M. f. cataplasma.*

Vel sequens commendant, ut

℞. *Aq. ros. &*
*Plantag. ana* ℥. ij.
*Mucilag. sem. psyllii, &*

*Cidonior.*

*Cidonior. cum aquâ rof. extract.* ana ℥. ß.
*Cerussæ* ℥. iv.
*M. f. epithema.*

Si dolor urgeat, refrigerantibus, & laxantibus utuntur, ut

℞. *Farin. hord.* ℥. ij.
*Sem. lini*, &
*Fœnugraci ana* ℥. j.
*Malv.* &
*Alth. ad mollitiem coctar. ana m.* ß.
*Pingued. porci*, &
*Ol. violar. ana q. s.*
*Fiat cataplasma*

Vel

℞. *Solani*,
*Malvar.*
*Viol. ana m.* j.
*Furfur. p.* ij.

*Coquantur*, & parti dolenti applicentur.

Ad sanguinis fluxum intercipiendum, ad pubis latus, ubi venæ, & arteriæ ex abdomine ad testes, & scrotum descendunt, defensiva, & intercipientia imponunt ex *rof. rubr. bolo armeno, mastiche cum aquâ rof. & ovi albumine, vel unguentum comitissæ, vel emplastrum ad herniam*, tùm repellentibus utuntur, & tandèm materiam digerunt, quæ si suppurationem nanciscatur, eam adjuvant, abscessum maturum aperiunt, digerunt, mundificant, & aliorum more consolidant.

Scroti & testium inflammationem duplici præsidiorum genere curamus, ut in aliarum partium inflammationibus diximus, abdicatis tamen purgantibus, & phlebotomiâ, quæ nunquàm juvare possunt. Primum erit illud, quod sanguinem dissolvit concretum, cujusmodi est *sperma ceti*, *essentia sanguinis hirci*, *stibium diaphoreticum*, *magisterium oculorum cancrorum fluviatilium*, *extractum bellidis minoris*, *mumia*, *aqua theriacalis*, *mistura simplex*, *spiritus tartari &c.* quæ intrò sumi possunt.

Alterum est topicum, hujusmodi erit *emplastrum de spermate ceti*. Multum conducit *herba Paris viridis contusa*, nàm inflammationem illicò sistit, vel sequens compositio, ut

℞. *Nymph.* &
*Nasturtii aquatici ana m.* ij.

*Coque in suff. q. acet. rof. cum vino, & in fine decoctionis adde ol. rof. parum*, & tepidiusculè applica. Vel præsentissimum erit cataplasma *ex ruta, & ebuli foliis in aceto coctum*, & applicatum

Si dolor valdè urgeat, anodyna requirit, & tunc:

℞. *Mica panis in lacte fervido*,
*Macerata, & express. lib.* ß.
*Vitell. ovor. crud. conquass. num.* iij.
*Farina fœnugraci* ℥. j.
*Ol. rof.* ℥. iij. *m.*

Vel sequens, ut

℞. *Farinar. hord.*
*Sem. lini*,
*Fœnugraci ana* ℥. j.
*Fol. hyoscyami m.* j.
*Malv. m.* ß.
*Ping. porci* ℥. j.
*Ol. sem. papav.* ℥. j. ß.
*Lact. vaccini q. s.*
*F. cataplasma.*

Si inflammatio per procrastinationem jàm ad suppurationem tendat, tunc humidiora conveniunt, ut

*℞. Althææ cum toto ,*
*Malv. ana m. j.*
*Farinæ tritici ℥. iij.*
*Sem. lini ,*
*Fœnugræci ana ℥. j. ß.*
*Flor. chamæmel.*
*Meliloti ana p. ij.*
*Coquantur in jure pingui ad mollitiem, tum contusa per cribrum trabiciantur , & adde*
*Axungiæ porcinæ ℥. iij.*
*Ol. viol. q. s.*
*Fiat cataplasma.*

Vel sequens ex *capâ coctâ sub cineribus cum axungiâ porci , & modico sapone Neapolitano.* Vel imponatur *emplastrum filii Zachariæ , vel Apostolicum ,* sed præstat præ omnibus *emplastrum nostrum Benedictum,* quod abscessum aperit.

Si sufficienter maturata suppuratio per se rumpi nolit, scalpello incidatur , & regatur , ut de aliarum inflammationum suppuratarum curatione diximus , tandem ad sanitatem perducatur *emplastro fodicationum , vel Oppoteldoch Paracelsi.*

Cave tamen , ne abscessum cauterio potentiali aperias , nàm pessimos habuisse successus nos observavimus. Foramen sit exiguum, quod tantùm tunicas penetret. Licèt in hoc casu pus optimè se habeat , morbus nihilominus perniciosus est, & facillimè in cancrum, aut sphacelum degenerare potest, & commodiori medio , quàm ferro auferri non potest , si in tempore talis operatio instituatur.

Advertas volumus , quòd quæcumque medicamenta scroto , & testibus applicantur , ligatura semper necessaria est , quæ versus superiora tendat , ut scrotum , & testes minùs pendeant ; ità enim pondus , dolor , & fluxus ad locum affectum minùs fiet.

Postquàm de testium , & ipsorum domicilii affectibus egimus , ex nostro instituto conveniens est de penis affectibus agere , undè

---

## Cap. LXII.

### *De Priapismo , & Satyriasi.*

NAtura penem efformavit ob coitum , & non ad emittendam urinam , ( fœminæ nàmque sine eo lotium excernunt ) ac proindè per certa intervalla intenditur , tenditur , rigidusque evadit , ut longissimè suâ porrectione semen intra muliebrem sinum ejaculetur , quâ operatione completâ, à suâ induratione , tensione , & intumescentiâ iterùm se remittit, ac mollis , & pendulus redit , ne assidua arrectio insessum, & negotia præpediat. Evenit quandòque ut assidua fiat penis erectio , quæ duplici insignitur nomine , una dicitur Priapismus , altera verò Satyriasis , sive Satyriasmus.

Priapismus , ut *Gal. placet 6. de loc. aff. cap. 6. Est cùm penis , sive virile membrum in longitudine , & latitudine , seu circulo totus augetur , nullo quidèm stimulante ad libidinem desiderio , aut acquisito calore , veluti* quibusdam accidere consuevit , qui supini decumbunt , subjungitque *3. de sympt. causis cap. 4. Intumescit omninò inflaturque & arrigitur invitò , vel dicere potes permanentem*

colis ,

*colis, aut auctionem, aut tumorem.*

Denominationem hic affectus à Priapo desumpsit: fuit Priapus, ut poëtæ fabulantur, Liberi patris, & Veneris filius, quem superstitiosa antiquitas hortorum, agrorumque Deum præsidem credidit, & falce salignâ, ut furum, aviumque esset formido, ac semper pene porrecto sculpsit, hinc etiam membrum virile Priapi nomen accepit.

Altera est Satyriasis, & penis pariter continuò rigide erectus turget, cum ingenti salacitate. Venerisque furibundo appetitu, per coitum non exatiabili.

A Satyris nomen accepit, qui ad libidinem semper proni sunt, & pene erecto pinguntur, à virili membro, quod veteres Sathin appellabant. Sunt Satyri homunciones uncis naribus, & cornua in frontibus, pedesque caprarum similes habent. Hi ut *Plinius lib. 7. cap. 2.* refert, sunt animalia quadrupedia, in subsolanis Indorum montibus perniciſſima humanâ effigie, rectè currentia. Veteres hujusmodi monstra pro Sylvestribus diis coluerunt. Alii Sylvestres homines putârunt. Nonnulli dœmones incubos in hac homuncionum specie, aut latitantes, aut sub eâdem in humani generis perniciem apparentes, ut in errorem homines inducant, arbitrantur. Hujusmodi à Divo Antonio per solitudines eremi Thebaidos visum fuisse meminit *Hieronymus* in vitâ. S. Antonii: *Vidit homunculum (inquit) aduncis naribus, & fronte cornibus aspera, cui extrema corporis in caprarum pedes desinebant. Et præmisso crucis signo, cùm, quisnam esset, interrogasset Antonius, respondisse fertur, mortalis ego sum, unus ex accolis eremi, quos cœcâ superstitione delusa gentilitas faunos, satyrosque appellavit.* Dicitur etiam ab herbâ, quam Satyrion nuncupant, quod libidinem prorritet. Quæ etiam prorritata lascivia, si omnem excedit modum, quandòque in Satyriasin quandam terminatur, ità ut nonnunquam occurrant exempla, ubi per nimium Venerem excitantium usum, qualia sunt: *Borax Veneta, scinci marini, boleti cervini, eruca*, & similia, tantus excitatur salacitatis pruritus, ut concubitu non restinguatur, sed tamdiù stimulet, donec exhaustis breviſſimo spatio omnibus viribus, unà cum semine vita profundatur.

Satyriasis non tantùm maribus, sed etiam fœminis accidere solet, (furor uterinus dicitur, ut de morbis mulierum dicemus) estò pene destituantur, qui erectioni aptus est. Virginibus, aut viduis junioribus proprius est affectus, quamvis etiam nuptis accidere possit, quæ ignavos habent maritos, aut non satis adamatos, qui vasa spermatica sufficienter deplere, aut appetitum Venereum explere nequeunt; ingens enim muliebrium prurigo cum dolore eas invadit, ità ut assiduè ad pudendum manus admoveant, & immenso Veneris œstro corripiuntur, extillante simul humore salso, & cunni labia, clytoris, locaque utero proxima phlogosim patiuntur, & quasi ignem concipiunt, in-

Mm 2 tumes-

tumescunt, ac obstruuntur, adeò ut liquamen illud, quod pro semine vulgares accipiunt, excerni nequeat: hinc ergò partes distenduntur, & coëundi appetitus augetur, morbusque magis intenditur, exasperatur, & tota Veneris domus exardet. Undè afflictæ mulieres in maniam actæ ab intensâ, & effrœnatâ coëundi cupidine, obscœna, & impudica verba passim effutiunt, abjecto omni pudore, Venerem furiosè expetunt, & ad eam quoscumque viros invitant.

*Signa.*

Priapismus cognoscitur, quod penis in longum, & latum crescit, ac semper rigidus, erectus invitè citra rei Venereæ appetentiam, & durus persistit, ante, & post coitum non detumescit. Nos priapismum in uno tantùm monacho observavimus, cujus penis octuplo major naturalis magnitudinis videbatur; ejus moles tensa erat, & veluti carnosa: Multa pro tantâ imminuendâ mole tentavimus.

In satyriasi adest inexplebilis rei Venereæ appetitus, & re Venereâ peractâ, penis detumescit, sed paulò pòst reaccenditur prurigo cum majori coëundi furore, ac intumescit; & quò pluries futit patiens, eò libidinis œstro rapitur, nec per coitum satiatur, & reverà in omnibus satietas, in coitu homini nulla. Satyriasis, si à causâ externâ pendeat, ut à decubito supino, & lumborum calefactione; à Veneris palestrâ intermissâ, vel nimiâ; à cibis, vel medicamentis Venerem irritantibus, id ægri relatione patescet. Quæ si absint, à causâ internâ provenire probabile est, ut à plurimo, vel illo salino semine. Solet quandòque à flatu oriri, & tunc palpitatio quædam in pene percipitur.

*Causa.*

Priapismi causam rimatur *Gal. 3. de sympt. causis cap.* 4. inquiens: *Intumescit, omninò inflaturque & arrigitur invitè, vel dicere potes permanentem colis, aut auctionem, aut tumorem.* Et *lib. de morb. diff. cap.* 9. hujus affectûs fiendi modum his verbis designat: *Augetur enim naturalis magnitudo non secus ac in ulceribus aliquandò caro redundat, ac etiam lingua, testes, & ubera, sive quoduis aliud membrum præternaturaliter increscere consueverunt.*

Satyriasis causa apud vulgares est nimia seminis copia, quod copiosius generatur ob sanguinis abundantiam, & in primis vasorum semini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & sanguinem copiosiùs attrahunt, & in semen mutatur. Verùm, ut fusiùs in nostrâ Theoriâ dicemus, allucinantur vulgares, cum eorum Antesignano Galeno credentes crassamentum genituræ fieri ex superfluitate sanguinis magis elaborati, & in albam, crassioremque substantiam mutati, atque concreti, idque ex eo probare nituntur, quod genitura quanquàm cruenta enixa fuerit, ab aliis, qui præter modum re Venereâ usi sunt.

Atque

Atque nos certiſſimis freti conjecturis, atque obſervationibus affirmamus geniture craſſamentum non ex purpureo ſanguine in album humorem mutato conſtitui, ſed tale, quale eſt, de propriis vaſis effluere, & in propriis conceptabulis recludi, indè concubitûs tempore exiliat, nec unquàm purpurei ſanguinis ſpeciem exhibuiſſe. Quòd ſi aliquandò compertum ſit ſanguinolentam effluxiſſe genituram, crediderimus id potiùs ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, quàm ex genituræ defectu proveniſſe; nàm veroſimile eſt languere libidinis æſtum, tentiginemque ceſſare, ubi univerſa genitura è corpore exilierit. Prætereà nimia ſeminis copia non poteſt eſſe tantæ libidinis cauſa, nàm unico, vel duplici concubitu è propriis conceptabulis efflueret, & tentigo ceſſaret: aliquid aliud igitur in cauſâ eſt pro tanto æſtu Venereo.

Vera ſatyriaſis cauſa eſt ſemen nimio ſale ſaturatum, (eſt nàmque ſemen naturâ ſuâ ſalſum, quod quiſquam guſtu percipere poteſt, ut fuſiùs in Theoriâ de ſemine probabimus) undè ſatyriaſis etiam ſalacitas appellatur, & homines Veneri obnoxii, ſalaces dicuntur, ac propterea Venerem è ſale natam fingêre poëtæ, & ob id Ægyptii canes ad coitum inertes ſalſamentis, carnibuſque ſale maceratis ad Venerem alacriores reddebant, quia ſal Venerem ſtimulat, prolificumque reddit ſemen.

Hinc tempore veris, qui ſalſamentis frequentiùs utuntur, oleo, quod plurimo abundat ſulphure, & leguminibus, quæ flatuoſa ſunt, magis ad luxuriam proritantur, & ſalacitas angit, inſuper multùm libidinantur, qui piſcibus veſcuntur, nàm in ſale natale ſolum habent, ubi ipſa Venus orta fuit; Veris enim tempore ſol propiùs vertici noſtro accedere incipit, & normaliter, ac ad rectos angulos radii ſolares incidunt, corpuſcula in aëre diſperſa moveri incipiunt, undè intenditur calor, & ſic ſpiritus corporum ſeminalis, aliàs torpeſcens, ad motum excitatur, & ſemina in naturâ germinant, & juxta deſtinatas ſeminum ideas operantur. Hac eâdem ratione veris tempore animalia inſecta, reptilia in terrâ, natatilia ſub aquis, volatilia in aëre, & cuncta bruta laſciviunt, ad Venerem ſtimulantur, coëunt, & ardenter varios modulantur ſonos, & cantus, quia muſicam docet amor. Hoc determinato tempore coëunt, alias minimè quidèm, ut ſuas perennent ſpecies. Solùm homini, poſt lapſum, non definitum fuit tempus, ſicut & cœteris animantibus, ſed omni tempore Venerem anhelat, & per victum, & coitum pugnat; homo ille, qui alienâ vivit quadrâ, per coitum tantùm pugnat. Et hac ratione brutorum fœminæ quid feroſum, ſtatis temporibus, per vuluam foràs excernunt, cùm, ſcilicèt fervore correptæ ad concipiendum libidinantur, tunc pudenda tuberant propter iſtud ſerum ſalinum, & conſultò natura hoc generat, adhoc ut ad luxuriam alliciantur, & ut bruto-

brutorum penis libentiùs illo sero madidus in coitu intra viscera agitaretur, estque pro brutis naturæ sputum. Brutorum fœminæ à conceptione coitum repudiant, at nostrates fœminæ quò prægnantes sunt, eò avidiùs, & delectabiliùs comprimuntur. Undè *Poppea M. Agrippa* infandæ salacitatis mulier super hoc interrogata, petulanter respondit : Ideò bestias non coire gravidas, quia bestiæ sunt, & hac eâdem de causâ nostrarum fœminarum pudenda semper madida sunt, ut perpetuò futuri possint. Sed ad satyriasis causam redeamus.

Provenit satyriasis à semine nimio sale imbuto, saturatur semen nimio sale à cibis calidis putatis, & aromatibus nimiùm conditis, ut & à medicamentis, & cibis ad Venerem stimulandam aptis; quæ nimio abundant sale, ad loca seminalia ab hujusmodi nutritione delato, undè semen à particulis salinis in suis vesiculis agitatum, & exitum quærens facilè fermentationis motum subit, turget, pruritum generat anima sensitiva suum exercet officium, nempe Veneris actum, spirituum affluxum concitat; & penis intumescit, fitque excandescens coëundi appetitus, & in tantâ turgentiâ, & fermentatione concubitûs tempore non totum, sed aliqua ejus pars è propriis conceptabulis extrubatur, fermentescens novum generatur, & ideò tentigo non cessat, sed per motum reaccenditur, & usu crescit.

Hujus morbi causa occasionalis est salsi seminis fermentatio à renum incalescentiâ, concubitu supino, præcipuè in culcitris plumeis, diuturna à Venere abstinentiâ, à coitu incalescentiâ, medicamentis, & cibis Venerem irritantious. Itèm hunc affectum causant ea, quæ penem, & circumstantia irritant, vellicantque vasa, ut sunt penis ulcera, & medicamenta, quæ luem curant Veneream, calculus renum, & præcipuè vesicæ, stranguria &c.

*Prognosis.*

Priapismus non solùm Veneris usum non adjuvat, ut in satyriasi, sed illum tollit, nàm in hoc affectu penis moles minimè quidem à concupiscentiæ spiritu augetur, sed à carne quadam tensa in ipso pene producta.

Satyriasis non solùm totum corpus enervat, & extenuat, sed etiam vitam breviat, unde passeres, quia salaces sunt ad triennium vivunt. Huic affectui tantummodò juniores, & seminosi obnoxii sunt, eo quod seminis copia fermentationem excitare apta est, concurrente copioso corporis calore, ut causa excitativa, ad quod senes ob exiguum semen, & calorem minùs apti sunt; Quanquam & hi validis stimulis interdùm indulgeant ad vitæ usque internecionem. Priapismus, & satyriasis sæpè dolorem inferre solent, qualem patiuntur, qui Tetano corripiuntur, aut aliis membris convelluntur, & reverà nil aliud esse videtur, quàm Venerea con-

convulſio, undè perſeverans, aut apoſtemationem, (ut in quodam M. ob nimium coitum, cujus penis glans infantis recèns nati caput repræſentabat, obſervavimus) aut ſpaſmum, & eundem exitum efficit cum aliis convulſionum modis, nempè virium exolutionem tetanum, & mortem.

*Curatio.*

Priapiſmus, quia tumor eſt, curatu difficilis, iiſdem remediis, quibus ſcirrhum curari diximus, cum aliquâ juvamenti ſpe curari poteſt.

Salacitas, ſive ſatyriaſis exactiſſima curatur diætâ, nàm Cereris, & Bacchi filia eſt, ideòque *ſine Cerere, & Baccho friget Venus.* Abſtineat patiens ab aromatibus, cibis ſalſis, calidioribus, & Venerem ſtimulantibus; non cubat in mollibus è plumis ſtratis, ſed ſubſternat *ſalicis folia*, & præcipuè *agni caſti.* Vitet decubitum ſupinum, ne dorſum incaleſcat, & fermentationem in ſemine ſalſo excitet, & concupiſcentiæ ſpiritus ad vaſa copioſiùs deferatur. Fugiat imagines Venereas, verba inhoneſta, & mulierum aſpectum, quia:

*Oculi ſunt in amore duces.*

Tollat otium, quia:

*Otia ſi tollas, periere cupidinis arcus.*

Purgantia, ut & diuretica facilè malum adaugent, phlebotomia nullatenùs juvare poteſt, quia malum à ſanguine non dependet.

Vulgares, ne ſeminis copia generetur, & ejus fervor, ut inhibeatur, refrigerantia, & ſemen abſumentia exhibent, talia ſunt *Vitex, dictus agnus caſtus, cujus folia, flores, & ſemen uſurpant, Nymphaea, Lactuca, portulaca, plantago, Veneris umbilicus, ſuccus mali citrii, mentha, ſemen canabis anethum*, quæ à peculiari proprietate ſemen extingunt, & præcipuè *nymphaea radix decocta, & pota* magnum affert adjumentum, & ex his varia concinnant medicamenta, ut ſyrupos, electuaria, rotulas &c. ſed:

*Hei mihi, quòd nullis amor eſt medicabilis herbis.*

Ex his etiam varia conficiunt unguenta pro lumborum, & renum inunctione, ut

℞. *Ol. nymphaea* ℥. ij.
*Succ. lactuc.* ℥. j. ß.
*Sem. viticis* ℥. ij.
*Coque ad ſucci conſumptionem, & colentur, & addito momento cera fiat Unguentum.*

Vel

℞. *Ol. roſ.* ℥. j. ß.
*Succ. ſolani,*
*Sedi,*
*Portulaca ana* ℥. ß.
*Spuma argenti,*
*Ceruſſ. ana* ℥. ij.
*Aceti parum,*
*Cera q. ſ.*
*F. Ung.*

Vel adhibent *unguentum refrigerans Galeni, vel ceratum ſantalinum*, aut alia hujuſmodi Lumbis apponunt, & renibus, aut *Laminam plumbeam perforatam* in renum Regione geſtare jubent.

Nunc frigida, nunc verò calida pro corporis, & humorum diſpoſitione

fitione eligunt. *Caphuram* plerique cùm per hos assumptam, tùm renibus, & testibus illitam Venerem extinguere putant, quia frigida, & sicca est, ut *Serapioni*, & *Avicennæ* placuit, quæ tamen vehementer mediis ardet in undis, & est adeò sulphurea, & tenuium partium, ut sæpè perse evanescat in auras, ideòque Venerem extinguere negamus. Siquid hîc præstat, ut dicunt, non frigiditate præstat, sed quia valdè siccat.

Eadem adhibent topicè, ut *folia salicis, viticis, sedi, portulacæ, lactucæ Nymphææ &c.* quæ applicant Lumbis, renibus, genitalibus, & pedibus, scilicèt ex dictis plantis fomenta, vel lotiones parant, quibus acetum addunt, vel aquas stillatitias, vel harum plantarum succos istis applicant partibus. Potentissimum est medicamentum ad Veneris extinguendam tentiginem *Cicuta* cum suâ comâ trita, & testibus, vasisque spermaticis circumlita. Verùm ex hac topicè applicatâ pravos observavimus eventus, nempè genitalium resolutionem, & pro uno curando blando, alterum pejorem inducunt morbum.

Ultimum satyriasis remedium castrationem esse putant, undè quosdam ob castitatis Zelum seipsos castrasse, imò penem cum testibus abscidisse compertum est. Et nos observavimus presbiterum, qui ob castitatis zelum, sed indiscretum, & minime quidem secundum Dei rationale obsequium, penem sibi, & quidem pube tenus cultro rasorio prorsus absciderat. Verùm Eunuchi infames declarantur à jure, & Deus *Deut.* 23. ab Ecclesiæ ingressu eunuchos arcet. *Non intrabit eunuchus, attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, ecclesiam Domini.* Antiquissimus castrandi homines mos fuit, quia id hominum genus servandis regum cubilibus adhibebatur, qui mos adhùc hodie à Turcarum Imperatore retinetur, nàm pueris, quos Gynæceo præficit, non solùm testes, sed totum virile membrum curat abscindendum. Qui castus esse vult non tantùm corpore, sed etiam mente castitatem servare debet, nec sufficit penis abscissio, novimus nàmque quendam, qui abscisso pene pubè tenus ob gangrænam, passere salacior erat, ac quotidie in Veneris palæstrâ pluries se exercebat cum concubinâ, & tamdiù illius mulieris pudendis sua mutilata affricabat, donec tandèm semen emitteret. Nec per hoc quia mulieres pene carent, Venereâ non corripiuntur tentigine, imò inter se coëunt, & semen emittunt. Est salacitatis malum in semine in suis conceptabulis, undè *Veri spadones sunt, qui ex utero matris tales nati sunt,* ut fuit Divus Johannes, *sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus, & sunt spadones, qui seipsos castraverunt propter Regnum cœlorum,* non tantùm corpore, scilicet opere, sed etiam mente.

Ad sedandam libidinem certum, & infallibile remedium est legitimus, licitusque coitus, nàm ex Apostoli consilio: *Meliùs est nubere, quàm uri.* Nec officit virgini-

tatem,

tatem, & castitatem non servare propter conjugium, cùm virginitas, & castitas sint virtutes, conjugium verò Sacramentum à Christo Domino institutum, unde Paulus ad Chorintheos inquit: *De Virginibus praceptum Domini non habeo: consilium autem do.*

Pro salacitate, & Satyriasi maximoperè *Aquam castitatis* commendant, ut

℞. *Terra sigillata* ℥. iij.
*Sem. viticis* ℥. j
*Ruta*,
*Nymphaa*,
*Lactuca*,
*Papaveris alb. ana* ℥. j.
*Cannabis*,
*Acetosa*,
*Portulaca*,
*Endivia*,
*Milii solis*,
*Ameos*,
*Coriandr. prap. ana* ℥. vj.
*Radic. dictami alb.*
*Cynogloss.*
*Bistorta*,
*Ireos Florentia*, *ana* ℥. ß.
*Santalor. omnium*,
*Magisterium Saturni*,
*Caphura ana* ℥. iij.
*Herbar. absynth. pontic.*
*Mentha crispa*,
*Bursa pastoris*,
*Taraxacon*,
*Verbena*,
*Fol. salvia ana* ℥. ij.

*Omnia incidantur, contundantur, & infundantur in vini stiptici lib.* x. *Digere per octiduum, & destilla in Balneo Maris.* Dosis ℥. j. ad iij. mane, & vesperi. Ferunt hanc aquam Veneris œstrum temperare, & si ejus usus frequentetur, castitatem inducere absque sanitatis dispendio, ideòque nocua conjugatis, & illis, qui in cœlibatu vivere debent, maximè proficua.

Potentissimum, & expertum remedium est *spiritus Saturni* intra corpus ad aliquot guttas sumptus, non solùm ad miraculum usque reprimit libidinem, sed etiam virilitatem destruit, & emasculat; eapropter Poëtæ Saturnum patri testes abscidisse fabulantur. Unde conjugatis propinari non debet, sed tantùm iis, qui in cœlibatu vivere constituerunt, & monachis, qui solenne castitatis votum profitentur, convenit. Idem efficit *sal Saturni*, sed consultiùs fit, si regio saltem externa admisto aliquo oleo inungatur. Valet ad idem *Magisterium Saturni*, si umbilicus, & priapus inungatur. Ad arcendam etiam libidinem proficuum est *Butyrum Saturni*, si eo renum regio, & inguina inungantur, sed ex hoc pravos observavimus effectus in quodam præsbitero. Ad salacitatem hæc juvant, quia Saturnus frigiditate suâ fermentationem in semine inhibet. Verùm non sine sanitatis dispendio medicamenta ex Saturno parata adhibentur. Quòd si vicissim mederi velis, utere laconico, inunge umbilico *oleum nucis moschata destillatum*, & sic coëundi tarditatem, vel imbecillitatem, vel impotentiam excitando, sanitatem recuperabis.

Præstantia pro Satyriasi remedia sunt opiata; hæc nàmque inflammationes temperant, ardo-

rem consumunt, acres cicurant succos, subtiles incrassant partes, efferatos figunt liquores, volatiles obtundunt partes, spiritus fixant, fermentationem inhibent, vitam consopiunt, sensum imminuunt, somnum inducendo, & omnia membra reddunt inertia, præcipuè genitalia, unde sedativis administratis medelis, multos morbos profligatos vidimus. Sed præ cœteris præstantissimum remedium est, ut patiens vocitet panem; panem, & sic carnem non anhelabit crudam, ut de quibusdam fertur.

Tandèm infallibile remedium pro salacitate, & expertum, nec experientia fallit, est coitum exercere licitum, nàm hoc modo immediata removetur causa; sic vomitus vomitu, fluxus fluxu, & coitu salacitas curatur, verùm servandus est modus, nec violenter, & cœco libidinis œstro exerceatur, cùm omne nimium sit naturæ inimicum, aliàs cum semine vita profunditur.

A pene transimus ad anum, undè

---

## Cap. LXIII.

### *De Ani Inflammatione, Abscessu, & Fistulâ.*

ANus diversis quoque tumoribus obnoxius est, cujusmodi sunt inflammatio, abscessus, fistula, & de his primò agemus, deindè de condilomatibus, ficubus, cristis &c. nàm si inflammatio non resolvatur, transit in abscessum, & abscessus ex chirurgi imperitiâ, vel ægri morositate non rectè curatus, in fistulam degenerat.

#### *Signa.*

Cognoscitur ani inflammatio ex tumore, dolore acuto, febre loci rubedine, & id non sine pulsatione, adest difficilis, & valdè dolorosa aluina excretio. Si inflammatio ab arte, vel à naturâ non resolvatur in abscessum transit, & tunc dolor augetur, febris intenditur, tumor cutem versus fit exuberantior, cutis tenuissima, & tactui cedens, cum immediatâ elevatione. Abscessu adaperto, & non ritè curato, excitatur sinus, ex quo quidam producitur ichor, & in circumstantes abscessus partes se insinuans, locum sibi aperit, qui cum præcedenti abscessu communicat. Hoc sinu non curato, fit fistula, quæ nihil aliud est, nisi orificium ulceris strictum, & angustum, cujus labia plerùmque sunt callosa, intùs autem amplam, & sinuosam habet cavitatem, quæ continuò ichorem, seu tenuem ex orificio suo exsudat saniem, dummodò ejus orificium non claudatur; tunc enim nihil emanat, & proximæ partes fiunt tumidæ, inflammantur, dolentque, spontè tamen reseratur, & iterum saniem excernit.

Accidit quandòque è podice sine sanguine, & dolore mucosas, & subalbidas sordes excerni, ut in fluore muliebri videre est, & nonnulli bardi falsò pro pure accipiunt. Evenit etiam interdùm,

ut ichor quidam ex ano per hæmorrhoides effluat, cùm alvus pondus deponat, aut potiùs post alvi excretionem, quandòque citra hanc, & alias verò non. Quem fluxum nonnulli inepti chirurgi pro ani fistulâ acceperunt, & multo cum incommodo hominis, qui hunc patiebatur fluxum, talem in explorando fistulam frustrà laboratum fuisse scimus. Et hunc fluxum patientes è carnificum manibus, & ani speculo eripuimus, ac lactis seri usu integræ sanitati restituimus. Hinc patet vulgares in morborum cognitione se decipere, cùm quilibet hostem, quem sibi sæpè finxit, expugnandum suscipiat, eum verò, qui reverà hostis est negligat. Fistula tunc erit, quandò præcessit inflammatio, quæ in abscessum degeneravit, deindè in sinum, & ex sinu in fistulam, quòd si hæc, vel saltem ulcus, non præcesserint, nullatenùs talis fluxus pro ani fistulâ haberi potest; hic nàmque fluxus ad multos annos durare solet sine omni incommodo, quod in fistulâ non accidit, tempore nisi dùm alvinæ fæces redduntur, emanat, etsi per biduum, vel triduum æger non excernat, ichor non effluit. Provenit talis ichor ex hæmorrhoidibus; natura nàmque aliàs sanguinem, & sæpè eum ichorosum per has vias expellere solet, in quibusdam etiam continuò tantummodò hunc ichorem ad hæmorrhoidales detrudit venas, qui in earum extremitate hærens, dùm fæces excernuntur, exprimitur.

Ani fistula nunc unum habet sinum, nunc plures, & immisso stylo exploratur. Alia intestinum penetrat rectum, & etiam stylo deprehenditur, vel immisso in anum digito exploratur. Quandòque est recta, & stylo ferreo deprehenditur, interdùm tortuosa, & cereâ candelâ exploratur. Multoties ad vesicam penetrat fistula, & urina per anum egreditur. Interdùm ad intestinum rectum, & vesicam penetrat, & tunc mictione crepitus è pudendo, non aliter ac è podice emittitur; deindè nonnihil puris, & fæcis cum urinæ mistum prorupisse multoties observavimus. Quandòque est in sphintere, & alvinæ fæces debito modo non retinentur, sed involuntariè excernuntur. Interdùm tandèm ad uterum penetrat fistula, & tùm fæces cum pure per uterum egrediuntur, ut in duabus mulieribus observavimus.

### *Causæ.*

Inflammationis ani causa immediata est sanguis extra sedis venas effusus; occasionales verò, sive mediatæ multæ esse possunt, ut hæmorrhoides restrictæ, duræ, cœcæ, inflatæ, vel etiam resectæ, vel cauterizatæ, sive id fiat per cauteria, vel medicamenta corrodentia. Itèm longa, & dura equitatio, sive sessio, percussio, lapsus, aliæque causæ violentæ. Similiter refrigeratio, erysipelas, vel tumores.

Abscessûs causa est inflammatio à naturâ, vel ab arte non resoluta, & sanguis à venulis expressus, qui in

in fibris se coagulat, ac uno in loco illum natura coadunat, & in pus mutat.

Occasionalis fistulæ causa est abscessus, vel sinus à pure non debitè purgatus, nec maturè curatus, vel etiam tenesmus neglectus, vel fit ab hæmorrhoidibus exulceratis, aliisvè ulceribus non ritè curatis, quæ temporis cursu in fistulam semper degenerare solent. Qui plura, & notatu digna de fistulâ scire cupit; & quomodò fiat callus legati *cap. 5. de fistulâ*, quicquid blaterant Galeni sectatores continentem causam atrabilarium esse sanguinem, discussis quidèm, ac per halitum digestis tenuioribus partibus.

*Prognosis.*

Ani inflammatio malum est periculosum, & curatu difficile, quia pars exquisito prædicta sensu afficitur, quæ medicamentis acrioribus facilè exasperatur, & ob loci caliditatem, & humiditatem inflammatio potiùs suppuratur, quàm resolvitur.

Abscessus ruptus ulcus sordidum, ac purulentum producit, quod ob loci humiditatem, & excrementorum transitum vix coalescit, sed brevi temporis intervallo in fistulam transit, sordium copiâ callosam, perpetuò manantem, & sanitati reluctantem, cujus insanabilitatis causæ plures sunt, & prima, quia hæc pars vegetissimo prædita est sensu, & ab acrioribus medicamentis facillimè irritatur. Secunda, quòd locus est verendus, & liberam medicamentorum applicationem non patitur. Tertia quòd alvi excretio importunè fit, & alvi excrementa excernenda remediorum applicationem, & sanationem impediunt. Quarta, loci humiditas, & caliditas exsiccationem, & refrigerationem exposcens, ex parte tamen ab iisdem læditur, exsiccantia enim & refrigerantia simul mordicationem inferunt, sensui vegetissimo hujus loci permolestam, ob humiditatem verò, & caliditatem naturaliter ad putrefactionem, & apostemationem propendet.

Ani fistulæ non penetrantes penetrantibus sunt minùs periculosæ, undè simplices, recentes, & quæ per carnem saltèm progrediuntur, facilè, & sine periculo curantur. Fistulæ, quæ quatuor digitis penetrant, & per musculos progrediuntur, curari non debent, cùm curantur enim, accidit, ut alvus excrementa retinere non possit. Fistulæ, quæ penetrant, ut ad intestinum rectum, vesicam, uterum, ad ancharum, vel caudæ ossa, & præcipuè cum ossium carie, itèm antiquæ, callosæ, & quæ ad cancri naturam accedunt, incurabiles, & lethales sunt, & earum curatio non est, nisi labor irritus, & bardorum chirurgorum fatuitas, ac propterea tunc curâ palliativâ, quam vocant, utendum est. Illæ fistulæ, quæ dictis modis non penetrant, sunt quidèm pariter difficillimæ curationis, curari tamen possunt, & si non curantur, indies mundæ habeantur fluentium hæmorrhoidum more,

re, corpus à superfluis, & pravis humoribus in cacochymicis, & cachecticis cum ægri commodo per eas repurgare, ad sanitatem, & senectutem consequendam facere creduntur à vulgaribus, modò relatis modis non penetrent, verùm ejusmodi fistulas, licèt non penetrassent, tamen hecticam, & mortem intulisse notum est, & præcipuè si per multos annos duraverint, & subitò claudantur, lethales sunt.

*Curatio.*

Ani inflammationis curationem à clysteribus auspicantur vulgares, & reverà clysteres sunt ani remedia, deindè venam in cubito tundunt, ut sanguis à loco affecto avertatur, & postmodùm venam in talo aperiunt. Anus peccat, & sanguinem chirurgus plectit. Educto itàque sanguine, & stercore, in principio podici inflammato ob refrigerationem *folia solani*, *portulacæ*, *aut Lactucæ* apponunt. In augmento applicant *medullam panis triticei cum oleo amygdalarum dulcium mistam.* In statu anum fomentant *decocto malvæ*, *& althææ*, *florum meliloti*, *chamomillæ.* Si ad maturationem tendat, fomento addunt *farinam seminis lini*, *radicem althææ*, *& farinam tritici*, & cataplasma componunt podici applicandum. Et si inflammatio suppurationem moliatur, eam statim adjuvant, & abscessum ante plenam suppurationem aperiunt; pus nàmque diutiùs retentum intestinum, & proxima corrumpit loca, & tunc vel gangrænam, sphacelum, vel fistulam gignit. Verùm ex non perfectâ abscessus suppuratione crudum emergit vulnus, undè fluxus sanguinis ex hæmorrhoidibus non compescibilis, & alia mala, quàm hæc expectari possunt.

Inflammationis ani curatio acceleretur, priusquàm in abscessum abeat: si igitur alvus adstricta fuerit, clystere emolliente proritetur ad duriusculas fæces educendas. Purgantia nullo modo exhibenda sunt, nec acres clysteres, ne materia deorsùm trahatur, & ad partem affectam humorum affluxum protrahant; attamen alvus clysteribus semper detineatur aperta. Ad sanguinem expressum, & concretum interna resolventia exhibeantur, ut alibi de aliis partium inflammationibus descripsimus. Loco inflammato sequens applicetur cataplasma:

℞. *Succ. plantag.* ℥. ß.
*Sacch. Saturni* ℈. j.

*Resolvantur invicèm, & adde medullæ panis triticei in lacte caprillo macerata, & in mortario contusæ* ℥. ij. *albumen unius ovi m. f. cataplasma.* Vel applicari potest *butyrum Saturni*, intinctis duplicatis petiis lineis mundis sæpè adhibitis: ejus usus frequenter iterandus est, donec omnis calor desierit. Vel *medulla panis triticei in aquâ plantaginis*, *vel hyoscyami*, *vel solani*, *posteà exprimatur*, *adde nonnihil lactis muliebris*, *& olei rosacei*; *& fiat cataplasma*, quod superponatur.

Nisi prædictis medicamentis, & aliis alibi à nobis descriptis ani inflammatio in resolutionem abeat;

maturantia applicamus, ut

℞. *Rad. alth. cum toto,*
*Fol. malv. ana m. j.*
*Sem. lini, &*
*Fœnugræci ana ℥. j.*

*Coquantur, & contundantur in pultem, adde ol. amygd. d. & axungia porcinæ ana q. s. f. cataplasma.* Vel

℞. *Rad. lilior. albor. &*
*Capar. alb. q. s.*

*Coque ad mollitiem, adde ipsis contusis ol. ros. q. s. f. cataplasma.*

Post abscessûs ruptionem, ac puris eductionem, ulcus melle rosaceo simplici in hordei decocto mundificetur. Post mundificationem consolidetur *infusione lapidis medicamentosi, emplastro Apostolico, vel fodicationum.* Vel pro maturatione, apertione, & consolidatione præstat *balsamus sulphuris cum oleo papaveris.* Verùm in Republicâ medicâ tota quanta est, non reperitur *emplastro nostro Benedicto* præstantius pro abscessibus rumpendis, & persanandis; hoc nàmque solâ superpositione, & renovatione abscessum maturat, aperit, abstergit, consolidatque absque eo, quod in fistulam terminet, ut pluries experti sumus in ano, & circa, in natibus, perinæo, ac scroto.

Vulgares chirurgi non solùm ani fistulam, sed quaslibet alias in quacumque aliâ corporis parte insanabiles, & non attingendas existimârunt. Verùm semper eorum defectu fistulæ fiunt, & tamen bonus chirurgus ille dici meretur, qui artis suæ gnarus, nunquàm fistulis locum dabit, & cùm illas ex alterius errore factas invenerit, curabit: ut eorum itàque ignorantiam occulant, ne malitiam, & imposturam dicamus; ægrotis suadent eas attingendas non esse vel forribus medicamentis, vel chirurgiâ, quia natura superfluos, pravosque corporis succos per eos, veluti per fontanellam eliminat, ac proindè si humores illi, qui è fistulâ effluunt, ex ejus sanatione detinerentur, necessariò mors sequeretur, ut multoties ex eorum suppressione compertum est. Sic misellis imponunt ægrotis, insinuato mortis terrore, quia ab ipsis curari nequeunt, ne ab aliis curentur, minitantur. Per curam palliativam fistulas curant, idest specioso ignorantiæ pallio eas conservant mundas. Ideòque singulis diebus eas *agrimoniæ, & florum oleæ decocto, cui aliquid aluminis usti addunt*, abluunt, quod per syringam ejaculantur. Si foramen sit nimis angustum, illud sambuci medullâ, gentianæ rad ce, aut spongiæ turundâ, ne sanies retenta vicinas corrumpat partes, aperiunt, dilatantque.

Vulgarium nonnulli fistularum curationem aggredi, sed incassùm, audent, ideòque universalia præmittunt, bonam scilicet diætam ex victu refrigerante, ad atrabilarium succum corrigendum, & corpus convenienter deplent per catharticum de communi morborum omnium, deinde ad callum absumendum properant, fistulam *hordei decocto, cui myrrhæ, aluminis, & viridis æris pauxillum admiscent,* eluunt; postmodùm turundam *cum unguento Ægyptiaco* intrudunt. Si

Si orificium fit angustum dilatant turundâ *ex radice bryoniæ, aristolochiæ, gentianæ, vel hellebori nigri.* Si his non cedat medicamentis, ad fortiora confugiunt, undè turundam filo alligatam, propter extractionem, tithymali succo imbutam, & æris usti flore conspersam ad callum absumendum in fistulam immittunt. Quòd si his barbaris non curetur remediis, tanquàm incurabilem deserunt; verùm hæc remedia majora pepererent mala, quàm ipsa potuit fistula, offenditur nàmque his medicamentis intestinum rectum, & pro curando fistulam, multoties mortem inducunt. Alii tandèm fistulam vel secant, vel inurunt, verùm sectione, & inustione crescit malum, & æger medio in mortis discrimine versatur.

Medicamenta, quæ fistulam curare possunt, optimè conditionata esse oportet, aliàs minimè curabitur, nunquàm nàmque naturam fistulam curâsse hactenùs compertum est: priùs itàque corpus à pravis purgetur recrementis, modus autem purgandi varius est, sed optimus per medicamenta mercurialia habetur, hæc nàmque nutrimentum mundificant, & vix quid melius exhiberi potest mercurio dulci, vel mannâ mercurii cum extracto catholico, vel alio vulgari purgante admisto.

Duplex est ejus curatio, videlicèt interna per potiones vulnerarias, & externa per aquas, spiritus, vel alias illitiones.

*Paracelsus* sequentem commendat potionem, quæ fistulam intrinsecùs mundificat, & per se absque medicamento forinsecùs superposito sanescit:

℞. *Aquar. de cornibus cervi lib.* j.
*Centaureæ,*
*Consolidæ aureæ ana* ℥. iij.
*Parthenionis* ℥. iv.
*Quibus impone rheubarbari,*
*Mannæ elect.*
*Spermatis ceti ana* ℥. j.

Hujus potionis agitatæ priùs, ut benè misceatur, cochlear. j. singulis diebus bibatur manè, post quod vini cochlearia iij. sumantur per os.

Vel sequenti potione uti poteris, quæ intrinsecè fistulæ sanationem promovet, & optimum conficit nutrimentum, ut

℞. *Rad. dictam. alb.*
*Ireos,*
*Polip. querc. ana* ℥. ß.
*Herbar. agrimoniæ,*
*Pilosellæ,*
*Prunellæ,*
*Veronicæ,*
*Ophioglos.*
*Card. bened.*
*Stœcad. citrin.*
*Arabicæ ana* ℥. ß.
*Cort. lign. guajaci,*
*Fraxin. ana* ℥. iij.
*Salsæparillæ* ℥. ij.
*Liquiritiæ,*
*Fœniculi ana* ℥. ij.

*Conscindantur, & contundantur omnia crasso modo, & probè misceantur, hujus misturæ cape m. j. ac mensuram unam aquæ comm. superfundè, coque ea ad transversi pollicis casum, colaturam in cellâ asserva, admiscendo ipsi dimidium, tertiam, vel quartam vini partem, ut eò melioris saporis fiat, & bibi*

*& bibi queat.* Hanc potionem ad sex, septem, vel novem menses continua, & ejus mirabere effectum, non tantùm in fistularum sanatione, verùm in lupi, luis Venereæ, ac incurabilium ulcerum; advertendum tamen, quòd corporis purgatio sæpiùs reiterari, & ulcus quotidiè hac potione elui debet.

Externa curatio obtineri nequit, nisi prius ejus callus ad fundum usque putridum absumatur, mundificetur, abstergaturque, ad quem obtinendum finem talis ablutio ex *Paracelso* optima erit:

℞. *Ol. laterini* ℥. iij.
*Terebinth.* ℥. vj.
*Caryophyllor.* ℥. j. ß.

*Destilla simul per alembicum, & postmodùm cum additione hac rursum destilla.*

℞. *Mastich.*
*Myrrh.*
*Thuris ana* ℥. ij.
*Mumiæ* ℥. iij.

Destillato hoc fistulam ablue immissione per syringam ad fundum usque quovis die bis: & intermissis vicibus abluatur eodem instrumento sæpiùs vino, vel aquâ salsâ, ut in eâ nulla putredo appareat.

Verùm si antiqua fuerit, valet *spiritus salis, aqua mercurialis, oleum Saturni*, sed longè meliùs operatur *spiritus mercurii*; excitant quidèm hæc nonnullum dolorem, sed brevi rursùs cessat. Ulcus mundificatum postmodùm sanatur balsamo proprietatis per syringam. Cùm verò optime consolidata fuerit, nunquàm ampliùs erumpit, nec conservationibus, & minùs diætâ indiget.

---

## Cap. LXIV.

### *De Ani Procidentia.*

Solet quandòque intestini recti pars ità prolabi, ut post consuetam illam eminentiam, quæ in aluinis fæcibus egerendis accidit, ità extrà prominet, ut nec per se intrò retrocedat, vel absque manuum ope rursùm retrahi sursùm possit, sed manualem exposcit repositionem, quod malum ani procidentia nominatur. Affectus hic familiaris gravidis, parturientibus, senibus, & puerulis esse solet, in quo sphincter, aut suâ sponte labitur, aut vehementiori conatu inter egerendum protruditur.

### *Signa.*

Ani prolapsi signa per se manifesta sunt, & visui patent, à quibus autem causis contigerit, magnâ solertiâ rimandum, & discernendum est, cùm una procidentia sanabilis sit, altera verò non, ac proindè per propria signa id assequi oportet. Si itàque in causâ sit magnus fæces excernendi conatus, vel partus laboriosus, & difficilis, id ex ægri relatione percipitur. Si ab humectante phlegmate, id accidat, dolor in ano gravis, & molestus habetur. Si ex acido dolor stimulans, & irritans est, ac mordicationem longam non infert, cum tenesmo, & ex-

& excretione albicante, viscidâ, & mucilaginosâ, verùm facilè anus ad interiora manibus reponitur. Ex imbecilitate musculorum anum retrahentium hoc habet peculiare, quod anus non procidit, nisi per conatum priùs extrudatur. Ex resolutione, tùm excrementa involuntariè excernuntur, & paralysis signa adsunt, de qua egimus in nostrâ *Trutinâ lib.* 1. *cap.* 3. si inflammatio causa sit, vel adscessus, anus non ingreditur, estò manibus intropellatur, & adsunt calor, tumor, dolor, & febris. Si ob spasmum, denegatur fæcibus exitus, & utplurimum dolor subsequitur colicus. Si ex ulcere fistuloso, jàm diù æger ab eo molestatus fuit, & humor saniosus continuò extillat. Si ab externâ violentiâ, scilicet casu, percussione, perfrigeratione, diutinâ morâ in aquâ frigida, vel aëre gelido, ex ægri confessione patebit.

*Causa.*

Ani procidentia ob varias causas contingit, ut est humectatio, nimia teneritas, sive ligamentorum mollities, quibus sphinter ità podici est alligatus, ut relaxationem facilè suscipiat, qua de causâ infantibus hoc malum familiarius esse solet. Magnus conatus, & fit in alui fæcibus duris excernendis, similiter in difficili, & laborioso partu. Iste magnus conatus accidit quandòque ob irritationem, ut ani procidentia sæpè fiat in diuturno ventris profluvio, sive diarrhœâ, vel tenesmo. Fit ab inflammatione, abscessu, vel fistulâ in recti intestini interioribus latitante. Verùm hæ omnes causæ ad duas principaliter collimant, scilicet ad imbecillitatem, vel resolutionem. Imbecillitas musculorum dependet à frequenti, & diuturnâ ani procidentiâ, vel ex morâ in aquâ frigidâ, aut ab eorum refrigeratione, ex sessione super lapidem frigidum, unde *Hip. Aph.* 22. *sect.* 5. inquit: *Sedi, pudendo, utero, vesicæ, his calidum amicum, & judicans; frigidum verò inimicum, & interimens.* Et juxta vulgare apophthegma:

*Mensibus erratis, super lapidem ne sedeatis.*

Resolutio paralytica non fit, ut vulgaribus placet, à defluxione, scilicet ex superioribus, cùm impossibile sit, ut humor ex superioribus defluens tantùm in eos exiles nervos sese insinuet, & non simul superiores, & vicinos afficeret. Fit autem resolutio, si nervi circa ossis sacri, aut coccygis regionem debitum tonum ad motum requisitum amittant, vel spiritibus per ipsos via tollatur, vel per externam violentiam, ut casum, percussionem, vel refrigerationem, tunc hi nervi resolvuntur, & anus procedat, oportet.

*Prognosis.*

Ani procidentia à nullâ causâ periculosâ orta, difficiliùs in senibus, quàm in junioribus, & pueris curatur; in istis enim indies sanari

sanari observamus, in illis verò nunquàm: imò in omnibus hoc malo affectis, periculosâ causâ concurrente, & convenientibus adhibitis remediis, si successus non respondeat, sed corporis marcor, & extenuatio sequitur cum vultûs discoloratione, lethalem portendit morbum. Si ob vehementem conatum anus procedat, nullâ aliâ accedente causâ, quandòque in suum per se redit locum, vel manûs ope non ægrè reducitur. Si fiat cum diarrhœa, dysenteria, vel forti tenesmo, periculosa est, pravum, & per se gravem auget morbum, ac topicorum medicaminum applicationem, & eorum effectum impedit, nisi causa sublata. Quæ ab externa violentia fit, nempè lapsû, ictu, allisione, pro diversitate majoris, vel minoris læsionis, magis, vel minùs curatu difficilis redditur, & diuturnam postulat curationem, & blanda requirit remedia. Si ab inflammatione, abscessu, vel fistula pendet, non curatur, nisi hi affectus auferantur. Quæ ab imbecillitate, aut musculorum resolutione ortum habet, quotiescumque aluus excernitur, & procidit anus, extra curationis spem est. Tandem omnium periculosissima, & irreparabilis est ani procidentia, quæ contingit ob intestini recti avulsionem à membranis, quibus retinetur. Si intestinum rectum diù prolapsum maneat, & externo lædatur frigore, gangræna corripitur.

*Curatio.*

Ani procidentiæ curatio ad causarum enumeratarum variationem variat. Si itaque ab humectatione, teneritate, & ligamentorum mollitie ortum ducat, phlegmagogis utendum, & postmodùm topica calida applicanda, quia calidis fruitur anus juxta *Hip. aph.*

Si inflammatio adsit, & alvus durior existat, sollicitetur decocto emolliente ex *maluâ, althæâ cum cassiâ extractâ, vel diapruno lenitivo.* Quòd si tumor, rubor, calor, ac durities repositionem impediat, fovendus est anus *decocto tepido ex decoctis in lacte, maluâ, althæâ floribus chamæmeli, seminibus fœnugræci, lini.* Vel æger collocandus in balneum è modò dictis paratum. Vel sequenti decocto foveatur, ut

℞. *Flor. sambuci,*
*Chamomill.*
*Hypericonis ana m. ß.*
*Rof. rubr. p. ij.*
*Comar. absynth. &*
*Meliloti ana m. ß.*

*m. & coque in lacte, vel vino rubro.* Post fotum inungatur podex *oleis ex vitell. ovor. rof. & anethino simul mistis,* ac tum anus in suum locum reponatur, & repositus intùs detineatur adstringentibus adhibitis, ut sunt *cupulæ glandium, balaustia, gallæ, sumach, plantago, cortices granatorum, flores rof. rubrarum, bursa pastoris, baccæ myrtillorum in vino rubro adstringente, vel aquâ ferrariorum calidâ decoquantur,* in quo decocto æger post repositionem aliquandiù sedeat, vel podex spon-

ſpongiâ hoc decocto imbutâ foveatur, & interim locus inungendus *oleo roſaceo, myrtillorum, è vitellis ovorum, vel maſtichino*, & poſtmodùm inſpergendus pulvere è *maſtiche, ſanguine draconis, floribus roſarum rubrarum, balauſtiis, gallis &c.*

Quòd ſi non reponatur, elegans remedium eſt, quod fit ab aſſere querno apprimè lævigato, & cum maſtiche, poſtquam ille incaluerit ad ignem, illito, & ſtatim ano ſuperpoſito ad ipſius caloris tolerantiam ſuperſedeat æger. Verùm ſi nullâ arte reponi, aut intùs hærere poſſit, hoc unicum, & præſentaneum remedium eſt, ut

℞. *Scarabaeos pilulares in ſtercore equino natos, mortifica in vitro clauſo ad ſolem, ut benè exſiccentur, & fiat pulvis tenuiſſimus.* Sparge hoc pulvere inteſtinum prolapſum, & quoquo modo poteris, repone, & nunquàm ampliùs egredietur; præcipuè ſi ad tempus exhibitum fuerit laudabile *radicis prunellæ ſylveſtris decoctum in vino rubro, vel aquâ ferrariorum*, quod ſæpiùs hauſtum in die per aliquod tempus leniter adſtringit, ſed ità ut alvus quoque ſit libera, quam in ejuſmodi caſibus ſemper oportet eſſe talem, alioquin à fortiori egerendi conatu viciſſim egredietur.

Si in magno conatu, in duris exonerandis fæcibus, & partu laborioſo anus procidat, adhibito priùs decocto emolliente, ſi inflammatio, vel tumor adſit, deinde fotu, & tandem decocto adſtringente, vel pulveribus reponatur. Cave tamen, ne adhibeas alumen ad hunc finem conſequendum ob nimiam ſtipticitatem, corrodit enim partes, & earum venulas. Alvus ſervetur lubrica, & ne inteſtinum rectum excidat, ſtans excernat æger. Nonnulli ridiculum uſurpant remedium, ſed multoties conducit: Patientis nates extenſâ manu quinquies, aut ſexies, vel pluries verberato, quo muſculi ani levatores inteſtinum rectum ſtatim in priorem ſedem attollant. Sed antequàm ægri nates verberibus excipiantur, inteſtinum rectum oleo roſarum, & myrtillorum circumliniunt. Verùm optimum, & expertum remedium eſt, ut æger, capite in terram inclinato, ac elevatis ſurſùm pedibus, & à duobus fortibus viris prenſis, pendens concutiatur, mox indice manûs dextræ linteolo molli involuto, & decocto emolliente madido, ac in medium inteſtini, quod prolapſum eſt, immiſſo, id in locum ſuum feliciter remigrat, deinde ea, quæ poſt repoſitionem præſcripſimus adhibeantur. Hoc remedio pro curatione cujuſdam puellæ 14. annorum attingentis feliciter nos uſi ſumus.

Si a diuturno ventris profluvio, ut diarrhœâ, dyſenteriâ, vel teneſmo ani procidentia fiat, ea uſurpanda veniunt, quæ humorum aciditatem temperant, & partem prolapſam roborant, ut in propriis capitibus diximus. Poſtmodùm anus detergendus eſt decocto hordei cum melle roſaceo ſimplici,

plici, ac molliter manibus reponendus, adhibito fotu cum sacculis ſtipticis, & carminativa adhibeantur, ſi flatus adſint, qui ani ingreſſum prohibeant.

Concurrente inflammatione, abſceſſu, fiſtulâ, rhagadibus, horum affectuum curatione, ut in proprio capite diximus, facilè reponitur, ſi ea, quæ neceſſaria ſunt, adhibeantur. Si rupta ſit membrana ad vincula illa, quibus inteſtinum rectum vicinis annectitur partibus, conſolidantia adhibenda ſunt, qualia *cap.* 56. *de enterocele, & epiplocele* diximus.

Si ab imbecillitate, vel reſolutione nerui ex ſpinæ vitio topica applicentur extremitati ſpinæ circa coxam, & ea, quæ in Paralyſi deſcripſimus, quæque anum roborant, ac firmant. Hîc utiles ſunt ſuffitus, & fumi ex *nuce moſchatâ, macere, ladano, maſtiche, colophoniâ, bdelio*. Vel foveatur anus decocto, vel immergatur balneo, quod nervos roborandi vim habet, parato ex *ſalviâ ſtœcade, conſolidâ, betonica, chamæpitis, millefolio, foliis quercûs, lentiſci*, & ſimilibus, vel roborantibus inungatur oleis.

---

## Cap. LXV.

### *De Ani Condylomatibus, Thymis, ficubus, criſtis &c.*

NOn uno tumorum genere gravatur homo, ſed multis, ſunt alii aliis graviores, ut qui non rarò poſteriora affligunt, faciuntque opprobrium ſempiternum, hujuſmodi ſunt variæ carunculæ, appendices, tuberoſitates, & eminentiæ carneæ circa ani circulum. Non loquimur hîc de hæmorrhoidibus, quia hùc de illis agere non ſpectat, ideòque phyſicis eas deſtinamus. De illis tractamus excreſcentiis carneis, quæ condylomata, thymi, ficus, criſtæ, mora, porri, ſeu verrucæ dicuntur. Eſt anus hortus, in quo ficus, mora, porri ſunt, imò velut ager ferax, ubi herbæ, flores, & fructus vegetant, germinant, creſcunt, floreſcunt, fructificant, & ſucceſſivis generationum periodis uberem reddunt meſſem, nec mirum, anus quamoptimè quotidiè ſtercoratur, ſaginaturque. Verùm hæc producta ſunt ſylveſtria, & non ſecus ac à turdi conſpurcatione viſcum frutex in arboribus, innaſcuntur.

Condyloma igitur eſt tuberculum quoddam rugæ ani, quandò replicatis ani corpuſculis, ruga quædam p. n. inturgit, intumeſcit in margine anti, cùm anus ſinuoſus ſit, rugas habet annexas. Ergò intumeſcente rugâ, condyloma generatur, ſeſim excreſcens, quod interdùm eſt molle, & ſine inflammatione, interdùm inflammationem habet conjunctam, duritiem, & dolorem; interdùm eſt durum & occalleſcens, & tœdio potiùs plerùmque quàm dolore moleſtum eſt. A pleriſque in ſui initio tuberculum ſimpliciter appellatur, occalleſcens autem, condyloma.

Thymus eſt protuberans quædam excreſcentia aſpera, ad ru-e-

dinem

dinem tendens, oblonga, & augescens, thymi florem referens, & in superiori parte facilè sanguinem fundens.

Ficus, seu sycosis est excrescentia quædam circa anum, ejusque circulum, vel pudendum, basim habens strictam, supernam verò latam, ficui non absimilis, à qua nomen sortitum est. Hinc *Martialis* de hoc tumore jocum captans ex ambiguo *lib. 7. epigrammatum, epigrammate* 70. hæc habet carmina:

*Ficosa est uxor: ficosus & ipse maritus:*
*Filia ficosa est: & gener: atque socer.*
*Nec dispensator: nec villicus ulcere turpi:*
*Nec rigidus fossor: Sed nec arator eget.*
*Cum sint ficosi pariter juvenesque senesque,*
*Res mira est: ficos non habet unus ager.*

Et alibi ficetum, quod locum, ubi ficus consitæ sunt, significat, posuit pro obscœnis partibus ficosis, *lib. 2.* ait:

*Ut pueros emeret Labienus, vendidit hortum:*
*Nil nisi ficetum nunc Labienus habet.*

Appellantur etiam Mariscæ ejusmodi ficus in Lue Venereâ, quæ ex præposterâ libidine circa podicem nascuntur, & propriè sunt illæ, de quibus *Iuvenalis in Cæcilianum* loquitur *Satyrarum lib. 2.*

*Sed podice Lævi*
*Caeduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.*

Cristæ sunt carunculæ ani cristaceæ, pullorum gallinaceorum cristas referentes, ex infando, ac naturam pervertente concubitûs abusu, pullulantes.

Mora sunt excrescentiæ de ficuum genere, similitudinem quandam mororum arboreorum constituentia, atque indè illud sortita nomen.

Porri, seu verrucæ sunt quædam excrescentiæ carneæ, quæ exteriùs quasdam obtinent radiculas ad porrorum similitudinem, & id ob majorem siccitatem.

*Signa.*

Hi tumores facilè visu cognoscuntur, & ex supradictis signa patent. Distinguntur ab hæmorrhoidibus, in hisce nàmque tumoribus sola afficitur cutis, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoidibus accidit. Hæmorrhoides etiam sanguine turgidæ magis nigricant.

*Causæ.*

Pro harum excrescentiarum causâ assignant vulgares sanguinem pituitosum, viscidum, crassum, & melancholicum, exitum suum in venarum hæmorrhoidalium extremitate, quæ in anum desinunt, quærentem. Verùm falluntur vulgares in harum excrescentiarum statuenda causâ, ut pluries alibi diximus.

Causa harum excrescentiarum est succus alimentitius viscosus, conspurcatus in margine ani, qui

extra solidas fibras expressus in cute rugosâ agglutinatur, & juxta partis texturam, & dispositionem in sylvestres degenerat carnes; videmus nàmque ex crassâ ulceris impuritate, vel unguentorum crassamento tales in ulceribus excitari excrescentias, & à turdi conspurcatione arboribus viscum innasci.

*Prognosis.*

Hæ excrescentiæ nunquàm solitariæ, sed plerùmque plures sunt, quia spurcum fundunt ichorem, qui vicinas inficiendo partes, multiplices pullulare facit magno cum pruritu, ità ut sæpissimè scalpere cogatur æger. Quæ exilem habent basim, facilè curationem admittunt, quæ latissimam, ægrè. Ubi exciduntur, & nullas relinquunt radiculas, non renascuntur, ubi verò radicula remanet, necessariò regerminant.

Si initio ob verecundiam cœlentur ab ægrotis, ut plerùmque fieri solet, multiplicantur, & simul anum constipant, & nisi appropriatis curentur remediis, in cancerosam migrant naturam, & prava accersunt symptomata, ut dolores ingentes, inflammationes, febres, vel in ulcera depascentia degenerant. Thymi pessimi sunt, & præcipuè ubi sanguinem fundunt. Periculosiores sunt istæ excrescentiæ, quò sunt diuturniores, & præsertim si lui Venereæ conjunctæ sint.

*Curatio.*

Præmissâ corporis evacuatione pro humore melancholico, vel pituitoso evacuando, vulgares statim ad topica recurrunt, commendantque *salicis succum, vel portulacam tritam suo succo madentem, vel folia calendulæ, scrofulariam, radicem asari, cyclaminis, vel chelidonii recentis.* Pro optimo habent *liquorem, qui è floribus verbasci insolatis sponte in vitro effluit.* Extollunt *cichoriæ Verrucariæ succum, & succum à dente leonis promanantem.* Maximoperè commendant Gallenistæ gallinarum stercus. Verùm imparia, & imbecillia sunt hæc medicamenta pro absumendis, & debellandis his excrescentiis. Undè nonnulli ad *tithymali succum* confugiunt, verùm succus iste inflammationem, dolorem, & febrem parit, vesicat, & exulcerat, ideòque est remedium periculo plenum. Hanc dicant veritatem pueri illi, qui decepti, tithymali succo priapum, ut intumescat, inungunt. Alii sequenti utuntur unguento, ut.

℞. *Squamæ æris* ʒ. j.
*Auripigmenti* ʒ. ß.
*Alum. sciss.* ʒ. ij.

*Et cum oleo rosaceo in unguenti formam redigantur.* Verùm hoc unguentum propter auripigmentum, quod compositionem ingreditur, venenatum est, & anum potiùs venenare, vel eum pilis denudare, quàm ejusmodi excrescentias absumere potest.

His parùm, vel nihil proficientibus, filo serico, vel setis equinis excrescentias sensim constringunt, donec nutrimento destitutæ siccescant, & decidant. Verùm

rùm non omnes vinciri possunt ob latam, & callosam basim. Præterea hic curandi modus dolorem, tumorem, & inflammationem parit, & estò quandoque quæ angustam habent basim, curentur, & non radicitùs, facillimè regerminant.

Quidam ferro præscindunt, verùm ferrum non est tutum propter sanguinis effusionem, tumorem, & inflammationem, & quandoque ità curatæ repullulant. Alii tandem candenti inurunt ferro, sed hoc remedii genus maximè formidolosum est ægris, & anus nimio exquisito gaudet sensu, & facilè intumescere solet, non absque vitæ discrimine.

Harum excrescentiarum curatio iisdem ferè perficitur medicamentis, quæ luem Veneream curant, ut fusiùs de *lue Venereâ lib. 3. cap. 17. De moris, cristis, verrucis &c.* diximus, estò hæc vitia luem conjunctam non habeant, sed utinàm hisce nostris in regionibus in pene, utero, & podice simplicia essent, & lui non associarentur! ferè hodiè non inveniuntur hæ tuberositates, tàm in pueris, quàm in adultis, quin luis Venereæ sint conspurcationes, vel à conceptionis primordiis, lactatione, præcipuè nefando concubitu, vel in locis, in quibus lue conspurcatus in podice ventrem exonerârit &c. Nihilominùs cum lue convenientiam habent hæ excrescentiæ, si simplices quandòque fuerint; contingunt enim semper à nutrimenti impuritate, ergo nutrimentum mundificantibus eliminantur, commodè itaque luis Venereæ remediis curantur.

Præmissâ corporis depletione pilulis mercurialibus pluries à nobis descriptis, postea topicis producta proscribantur. Optimus erit *pulvis ex alumine usto, sale armoniaco, & viridello ana p. æ. Oleum viridis æris. Aqua salis armoniaci n. d. vel spiritus salis armoniaci, spiritus sulphuris per campanam, oleum vitrioli, spiritus salis communis*, sed præstat *spiritus mercurii albus*, quo nos frequenter felici cum successu utimur, bis, vel ter has carnes Sylvestres tangendo, quas absque ulla recidivæ suspicione persanamus. Qui plura de his vitiis scire desiderat, legat de *Lue Venereâ lib. 3. cap. 17. de moris, cristis &c.*

Si verò luis Venereæ soboles non sint ani condylomata, omnisque generis verrucæ, ficus, mariscæ, mora insensibiliter absumuntur à *cineribus stercoris murium cum vino coctis*, & applicatis; sed præcipuè *crocus metallorum cum aquâ fœniculi distemperatus*, & in petiis applicatus, primò dolores sedat, deindè condylomata, ficus, mora &c. insensibiliter resolvit.

---

## CAP. LXVI.

### *De Vteri Procidentia.*

AB ano ad cunnum transitum facimus brevi itinere, nàm inter hæc duo orificia parvum mediat interstitium, quod perinæum anatomici appellant; undè non mirum si aliqui quandòque accipiunt quid pro quo, & in æquivo-

covolutantur. Post igitur ani mala meritò tantùm de uteri procidentiâ verba facimus, de reliquis enim libro de morbis mulierum agemus.

*Signa.*

Uteri procidentiæ signa ex ægræ relatione patent; conqueritur enim de pondere, & tumore instar ovi, nunc minoris, nunc majoris. Quandòque tumor cunni labia aperiendo, apparet, quandòque extra labia se videndum exhibet. In principio adest insignis partium dolor, quibus annectitur uterus, lumborum nempè, hypogastrii, pudendi, & circa os sacrum. Si malum diù duravit, ob assuetudinem dolor demulcetur, & solùm quædam ponderis molestia percipitur, & in ambulando impedimentum præbet. Interdùm aluinæ fæces, & urina supprimuntur ob compressionem. Quandòque superuenit febris, & quandòque convulsio.

*Causa.*

Procidere uterum putarunt nonnulli, quandò ejus fundus prolabitur, invertiturque propter ligamentorum relaxationem, extensionem, vel ruptionem, & deorsùm labitur, ut pars intima extima esset; laxiora, inquiunt, fieri ligamenta à variis causis occasionalibus, ut ab humoris pituitosi affluxu, à nimio fluxu seri, aut sanguinis, diutino fluore muliebri; ab his enim immodicis evacuationibus per uterum factis relaxantur ligamenta, & foràs prolabitur. Externæ causæ sunt partus laboriosus, balnea, insessus, linimenta, & omnia emollientia, & refrigerantia, ut pedum, & lumborum refrigeratio, sessio super lapide frigido, sic & potus aqueus, alimenta lubricantia. Diuretica sæpiùs repetita, & exhibita, nimia corporis exercitatio, aut ambulatio pedestris, equitatio, saltatio, tussis, sternutatio &c. Subiti, & graves animi affectus. Excretiones aut suppressæ, aut immodicæ, alvus adstricta, diarrhœâ, dysenteria, vel similes causæ, quæ vel à toto corpore, aut parte aliquâ ad uterum refundunt. Nonnunquàm & sine ullâ istarum causarum debilitantur corpora, ut membranis, musculisque vulvam sustinentibus exolutis, contingat uteri procidentia, quod in occiduâ ætate fieri solet. Vel ligamenta extenduntur à frequenti, & difficili partu, gravi, & onerosâ fœtûs gestatione. Vel rumpi à violentis causis, ut ictu, casu, vel ponderosi fœtûs gestatione, aut ponderis elevatione; præcipuè post partum, saltatione, partu laborioso, aut abortu, violentâ secundarum extractione, sternutatione post partum, vociferatione &c. His de causis uteri procidentiam fieri aiunt, sicut quandoque musculi ani, sphinteres dicti, intestina, omentum è suo loco deorsùm labuntur, ut in ramice contingit, & ità matricem sæpè deorsùm ruere, & è corpore propendere, & sicut etiam in sanita-

tis statu uteri substantia densa, & compacta est, nonnunquàm tamen in statu morboso laxatur, ut scrotum. Fundus prolapsus, & inversus carnem propendulam scroto virili persimilem, ovumque anserinum magnitudine æquantem repræsentat, vel quod per vulvæ rimam procidit, ovo struthiocameli simile est, majoris tantùm, aut minoris ratione differens, prout inversionis violentia coëgerit. Si cervix prolapsa sit, caro rubens virili glandi cum suo foramine similis extra corpus ante pudendum propendet.

Hanc uteri procidentiam ab omnibus ferè medicis, tàm antiquis, quàm Neotericis hactenùs decantatam invenimus, verùm isti oculos glaucomate offuscatos habuisse credimus, & non mirum si quid pro quo, vel pro cete cancrum aspexerint; aspexerunt nàmque aliquid rugosi, & membranei ab interiori colli uterini parte versus pudendum propendere, quod pro utero ipso acceperunt, & adhùc quotidiè omnes ferè vulgares vanâ specie delusi etiam pro utero habent. Resipiscant, quæsò, imperiti medentes, & his rationibus Palinodiam canant.

Uterus parte inferiori duobus ligatur fortissimis ligamentis, quæ illum firmiter retinent, ne superiores comprimat partes, & neque in dexteram, vel in sinistram contorqueatur, & meatum, vel cornu, vel os interius dilatans; quòd si ligamentorum alterum relaxetur, aut contrahatur, contrahitur ad partem dextram, vel sinistram. Hæc ligamenta inferiora quæ processus sunt nervei, teretes, & cavi, ortum habent à lateribus fundi uterini, vasa deferentia contingunt, & ad inguina descendunt per peritonæi productiones, ac ad pubis os devenientes, bipartiuntur, & antequàm in latam, & nerveam exilitatem degenerent, una medietas Clytoridi jungitur, altera verò in membranam latam per femoris musculos excurrit. Uteri cervix cum vicinis partibus undique connectitur, anteriùs vesicæ urinariæ, ossibusque pubis beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium; posteriùs recto intestino, & ossi sacro, cui toto ductu incumbit, & circumcircà fibris quibusdam vicinis partibus alligatur.

Parte superiore uterus duo habet ligamenta lata, membranosa, ac robusta, sed mollia, ut incremento augescentis sensim fœtûs successivâ expansione spatium relinquat, quorum primum in lateribus observabile pro expansione quadam peritonæi habetur, estque membranosum penitùs, tàmque latum, ut cum tubis, ac testibus, nec non fundo consibulatum, uterum ossibus ilium annectat, vocatur hoc aliforme ob similitudinem alarum vespertilionum quam refert.

Ex hac uteri anatome constat ipsum ligamentis firmari, & roborari, ut in oneribus ferendis, expellendo fœtu, clamoribus, laboribus, & humorum fluxu ad hanc partem, nullatenùs per relaxationem invertatur, nec minùs hæc

hæc ligamenta rumpi possunt, quia à naturâ non conflata sunt ex chartâ emporeticâ. Insuper præter hæc firmissima vincula natura peritonæo totum munivit uterum præter venas, & arterias, quòd si quandòque peritonæum relaxetur; devoluitur, & decidit in partem inferiorem, aliquibus magis, aliquibus minùs. Prætereà uteri figura aliis rotunda statuitur, aliis piriformis sed estò ad rotundam accedat; quò capacior fit uterus, tamen cucurbitæ fundo optimè assimilatur, quia fundus rectà deorsùm sensim angustiatur, collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat, inversâ cervice: Ex hac igitur figurâ clarè patet nullo modo uterum inverti posse, cum ejus fundus amplior sit, & collum angustius, non invertitur itàque ut mactatorum animalium intestina à laniis invertuntur, non enim si ità procederet restitui posset, & præcipuè illis vanis medicamentis, quibus jactabundi authores uteros prolapsos restituisse gloriantur. Putârunt, credimus, vulgares medicos per relaxationem, aut ruptionem uterum è suâ sede inverti, non aliter ac tibiale invertitur. Non equidèm ab ignaro vulgo dissonat, quod inter naturæ miracula connumerant matricem per rimam magnam deorsùm non prolabi.

Nos uteri procidentiæ, quam vocant, causam proximam esse vaginæ, seu cervicis uteri annexûs fibrosi cum partibus vicinis solutionem statuimus; vaginæ nàmque uterinæ tunica rugosa est, mollis, laxa, & inæqualis ob rugas orbiculares, (ut major titillationis ab attritu in coitu voluptas percipiatur) nervosæ, sed nonnihil spongiosæ, fungosæque substantiæ: Ut non solùm penem strictiùs amplectatur, ac semen meliùs ad uterum deferat, sed etiam ut partûs tempore infantem excludat. Ista membrana rugosa, seu tunica separatur à cervice, vicinas impellit partes, & deorsùm in pudoris sinum detruditur, ob loci dispositionem fit corpus orbiculare ex hac tunicæ relaxatione, & versus pudendum invertitur, quandòque extra propendet, quod uterum mentitur, bardosque decipit medicos. Sed quod pejus est, nonnulli imperiti hunc prolapsum quandòque pro uteri herniâ suspicantur. Observavimus nos in quadam muliere hanc tunicam totaliter è suâ sede divulsam, & gangrænâ penitùs consumptam, in qua post triste fatum culter anatomicus, quia medentes obstinatè uteri procidentiâ decessisse asseverabant, uterum minimè è suo loco prolapsum patefecit. Causæ occasionales possunt esse omnes illæ, quas in vulgarium causis recensuimus.

*Prognosis.*

Affectus hic raro perniciosus est, attamen molestus, & opprobriosus, quia fœminis in deambulando impedimento est, ac Veneris dulcedinem, conceptionem quandòque & rectam menstruorum purgationem impedit, ac quendam fluorem concitat. Dùm recens est, & extra vulvam non procı-

procidit, faciliùs curatur, at si diuturnus fuerit in corpore cacochymo, & debili, ac extrà prolapsus, non nisi longo pòst tempore, & quidèm difficulter sanatur. Faciliter in junioribus, quàm adultioribus curatur, & præsertim, quibus etsi reponatur, levi de causâ iterùm procidit. Si dolor, febris, inflammatio, vel gangræna ab aëris alteratione, aut violentâ repulsione accedat, si subsequatur mensium suppressio, vel histerica passio, convulsio, & alia gravia symptomata, fœminæ mortis causa est, & præsertim puerperis.

*Curatio.*

Tota prolapsûs curatio potissimùm in operatione chirurgicâ consistit: danda igitur opera, ut id, quod prolapsum est in suam sedem quamprimùm restituatur, & contineatur. Ad hunc finem obtinendum, ægram super dorsum resupinam coxis altioribus dilatatis, reflexis poplitibus, pedibus divaricatis, constrictis natibus, & demisso capite in lecto collocabis. Postmodùm admotâ manu, tumor tepido inunctus oleo comprimatur ab ægrâ, obstetrice, vel chirurgo, & introducatur, ac in situm reponatur naturalem. Si uteri vagina partium vicinarum compressione nimiùm intumescat, præmittatur clyster, si flatus, vel stercus in intestinis procidentiam adaugeant; Si urina in vesicâ adsit, depleatur: Uterus nàmque inter intestina, & vesicam suam obtinuit sedem, id est inter stercus, & urinam) intestina enim vesica tensa, & repleta repositioni reluctantur.

Si uteri vagina intumuerit ex alteratione ab aëre externo frigido, & reponi non possit, adhibeatur fotus ex decocto *malua, althaa, seminis lini, fœnugraci, florum chamomilla.* Vel fiat fotus *ex rore marino, salviâ, absynthio decoctis in aqua, & vini partibus aqualibus, aut coquantur folia, & bacca lauri, mentha, flores sambuci, summitates artimisia in vino adstringente*, & fotus tepidè cum linteo applicetur. Si inflammatio adsit, tamdiù differenda est repositio, donec sistatur. Remisso tumore post fotum, priùs uteri vagina inungenda est mucilagine radicis consolidæ, & posteà aspergenda pulveribus, qui asperitatem nullam habent, ne partem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant, ut

℞. *Mastiches,*
*Thuris ana* ʒ. ij.
*Sarcocol. in lact. muliebri nutrita* ʒ. j.
*Mumia,*
*Balaustior.*
*Lacrym. sang. drac.*
*Acacia,*
*Hypocystidis ana* ʒ. ß.
*F. Omnium pulv. subtiliss.*

Tumor sensim, & blandè reponatur, quòd si ægrè succedat, id peragat obstetrix bacillo crassiori obtuso linteolis involuto, vel intrudendo insuper gossypium in se involutum, formâ, & crassitudine muliebri sinui respondens, linteoque exceptum, ac vino rubro

ftiptico imbutum, fic abfque dolore, & violentiâ in propriam fedem devolves.

Commendant aliqui tanquàm fpecificum ad fpontaneam vaginæ uterinæ repofitionem fuffitum *ex pelle anguillæ fale condita, & in furno exficcatæ, ac in pulverem redactæ*, alii verò *ex ftercore bubalo.* Multi naribus admovent beneolentia, & fœtida genitalibus fubjiciunt, dummodò mulier hyftericæ paffioni non fit obnoxia. *Rodoricus à Caftro de morbis mulierum lib. 2. cap. 17.* ad uteri repofitionem plurimùm conferre fcribit, ut chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu oftentet, ac fingat eo uterum inurere velit; Ità enim natura contrahitur, & cum eâ uterus ipfe, tùm etiam quæcumque alia pars extrà prominens. Ad hunc ferè modum *Zacutus Lufitanus* de quadam muliere narrat, quæ ab anno, & dimidio uterum prolapfum habebat fummâ cum duritie, & poft multa, & fruftrà tentata præfidia nihil proficiens, ad ridiculum confugit: fuppofuit mulieris cruribus mures filo alligatos, quibus pofitis, & per femora vagantibus, fœminæ metus ingens occurrit, & repentè uterus propriam in fedem reductus fuit, & à malo inpofterùm tuta remanfit. Verùm pace noftri *Lufitani*, ipfe ratus fuit cum *Platone in Timæo* uterum effe animal fenfu, & ratione particeps, quod facilè ab alio animali terretur. Quàm medicamentis indiga eft vulgarium medicina, ut quandòque feriis incaffùm tentatis, ad ridiculas inventiones recurrere cogatur pro morborum fanatione! Quidam in hoc affectu vomitorium commendant, quia ad fuperiora fit humorum revulfio, & eftò hoc titulo proficuum effet, nihilominùs aliâ ratione metuendum eft; hoc nàmque fuas exerit vires magno impetu, & conatu, ac non minùs quàm fternutatio uterum pellit. Imo experientia docuit ad partum difficilem, & fœtum mortuum excludendum nihil efficacius effe, quàm vomitorium exhibitum.

Poftquàm uteri vagina convenienter fuerit repofita, omni induftriâ, & arte procurandum eft, ut in fuo loco contineatur: Mulier itàque in lectto collocetur aliquantulùm inclinata, cruribus extenfis, & ità coaptatis, ut unum alteri incumbat, & per octo, vel novem dies in hoc fitu confiftat. Interim procurandum eft, ne alvus fegnior, vel laxior fit; nàm fi fæces duræ fint, vagina in iis egerendis facilè prolabitur, fluida alvus laxat. Duo funt medicamentorum genera, quæ repofitam uteri vaginam in fuâ fede retinent; quædam hanc in fuo loco ftabiliunt, & partibus vicinis agglutinant, & coalefcere faciunt, ea funt medicamenta adftringentia, & agglutinantia; quædam verò tantùm vaginam retinent, ne prolabatur, & hæc cura palliativa nominatur. Equidèm verò, quæ fit curatio per agglutinationem eft vera curatio, nàm folius naturæ eft agglutinare continui folutionem, & ut hæc rectiùs, & faciliùs perficiatur, ea adhibenda funt

medi-

medicamenta vulneraria, quibus in vulneribus consolidandis, & enterocelis curandis utimur. Hæc medicamenta adstringentia, & agglutinantia in hoc affectu cùm internè, tùm externè adhibemus, verùm cautè usurpanda sunt, si menstrua, statis periodis, fluant; ne supprimantur, & indè graviora proveniant mala: opportunum igitur hujusmodi remediis utendi tempus est, ubi menstruus fluxus præteriit.

Dùm sequentia adhibemus medicamenta, quies seriò imperanda est, caveat proindè sibi ægra à vociferatione, jurgiis, omnibusque illis, quæ tussim, aut sternutationem concitare valent. Sumat ægra bis, vel ter in die sequentem haustum adstringentem, & vulnerarium, ut

℞. *Herbar. herniariæ,*
*Pilosellæ,*
*Stellariæ,*
*Bursæ pastoris,*
*Polygoni ana m.* j.
*Radic. consolid. maj.*
*Dictami albi,*
*Tormentill.*
*Bistortæ ana p.* j.
*Ros rubr. p.* ij.
*Nuc. cupressi num.* jv.

*Fiat decoctio in vini rubei lib.* jv. *vase optimè clauso.* Non credibile est, quantùm valeat in uterinæ vaginæ procidentiâ hoc nostrum decoctum vulnerarium per os assumptum, qui experitur nos vera dicere fatebitur. Imò si per syringam in vulvam injiciet, compendiariâ utetur viâ pro talis affectûs sanatione. Ad uteri vaginæ roborationem exhiberi potest sequens pulvis:

℞. *Radic. thapsibarbati* ʒ. ij.
*Fol. myrti,*
*Sem. pastinac. domesticæ ana* ʒ. j.
*Rasur. c. c. &*
*Nucis mosch. ana* ʒ. ß.
*Ocul. cancr. præp.* ʒ. j.
*Corall. præp.* ℈. ij.

*Fiat pulvis*, cujus dosis est ʒ. j. in vino austero.

Ad firmandam uteri vaginam in suâ sede, pessus sæpiùs renovandus eâ figurâ, qua vaginam impleat, fiat ex spongiâ, vel lanâ, vel gossypio, vel ex petiis lineis, & sequenti imbuatur decocto, & in vulvam immittatur, ut

℞. *fol. myrt.*
*Quercûs,*
*Rubi,*
*Artemisiæ,*
*Matricariæ ana p.* j.
*Cortic. granator.*
*Cupular. glandi umana p.* ß.
*Balaustior.*
*Baccar. myrt. ana* ʒ. ij. ß.
*Succ. acaciæ,*
*Hypocistidis, &*
*Sarcocollæ ana.* ʒ. j. ß.
*Sang. drac.*
*Boli armeni,*
*Mastiches ana* ʒ. ij.
*Sumach.* ʒ. j.
*Alum. rocc.* ℈. jv.

*Fiat decoctum in paribus partibus vini austeri, & aquæ ferrariorum.*

Interim umbilico, vel sub mammarum regione, aut utroque rene cucurbitulam cum multâ flammâ sine scarificatione admovent.

Ventri imponunt sequens emplastrum, ut

℞. *Radic. cyperi,*
*Bistortæ ana* ℥. j.
*Gallarum,*
*Acaciæ ana* ℥. ß.
*Nuc. cupress.*
*Ossium dactylor.*
*Sem. myrtill. ana* ℥. j.
*Picis,*
*Colophoniæ ana q. s.*
*F. emplastrum.*

Lumborum, & pectinis regioni tale applicant emplastrum.

℞. *Opoponac.* ℥. ij.
*Styracis liquidæ* ℥. ß.
*Thuris,*
*Mastiches,*
*Picis,*
*Boli armeni ana* ℥ ij.
*Ceræ q. s.*
*F. Emplastrum.*

Vel admovent *emplastrum contra rupturam, vel pro retentione fœtûs, vel unguentum comitissæ.*

Fiant suffitus ex pelle anguillæ, vel ex fœtidis. Suaveolentia, ut ambra, moschus &c. naribus non admoveantur; eorum enim odor non solùm ad nares pertingit, verùm etiam ad uterum, & non solùm præcipitationem inducere, sed etiam caput, & cor lædere, ac hystericas passiones excitare possunt, præcipuè si mulier his obnoxia sit. Prædicta remedia per duodecim, vel quindecim dies continuanda erunt.

Solent vulgares convenientes instituere purgationes, humores pituitosos leniter purgantes, ne uterum denuò præcipitent, post quas decocta exhibent sudorifica *ex radice chinæ, ligno guajaco, vel salsâ pariliâ*. Sed optimum est *visci quercini lignum* admiscere, quod potenter exsiccat. Si hæc quæ attulimus non prosint, thermæ sulphureæ in Putolano, vel Insulâ Ænariæ efficacissimum erunt remedium, & rarum, quarum usu multas mulieres convaluisse vidimus.

Quòd si nulla perfectæ salutis spes supersit, tunc uti possumus curâ palliativâ, qua tantùm vagina in suâ sede retinetur, ad hunc finem *Hippocratis Zona* est adhibenda; hac enim sine procidentiæ periculo munitæ mulieres ambulare, muniaque quotidiana exercere possunt, & vagina ab externo non læditur frigore. Paratur autem hæc Zona ad eum ferè modum, quo fasciæ pro herniâ parari solent.

In deploratis procidentiis utilissima sunt pessaria formâ rotundâ, & tantæ longitudinis, & crassitiei esse debent, ut citra violentiam intrudi, vaginam tamen, ne iterùm procidat, retinere possint. Formantur commodissimè e lævissimo suberis cortice, aut glomere è filo vel meliùs funiculo, & in cerâ liquidâ intinguntur, & eâ obducuntur. Sint lævissima, aliàs attritu suo menstrua alba excitarent, vel maturam ad seminis ejaculationem impellerent, quæ necessariò corporis vires debilitarentur. Fiunt perforata, ut menstruorum fluxus, vel salsus ichor ex utero profluens non impediatur. Alligantur que ligulâ sericâ induunturque, ut commodiùs, quandò libet, extrahi possint, quod tamen rariùs fieri debet, & non nisi

nisi concubitûs tempore. Hoc pessario adolescentulam munivimus, quam tanto malo ità lenivimus, ut à viro compressa conceperit, gestârit, & suo tempore natum in Lucem ediderit. His pessariis munitæ mulieres, vagina ità firmiter suo loco persistit, ut pedes ambulare, currere, saltare, sternutari, vociferari, rixari, equum, aut currum ascendere, pondera elevare &c. possint, & nullum tamen præsentient incommodum.

Bardi vulgares, qui uteri fundum inverti, & deorsùm prolabi, ac per magnam vulvæ rimam extra corpus procedere imaginantur, pessaria ad columnellæ formam, ut prolapsum uteri fundum in suâ sede retineant, efformant, non aliter ac columna fornicem fulcit. Verùm hæc pessaria ad columnellæ modum non habent, ubi suam stabiliant basim, sicut nostra, quæ uteri orificium non excedunt, & sunt depressa, ac perforata, veluti placentula, ac unius transversi digiti cum dimidio crassitiem adæquant, quorum circumferentia orbicularibus uterinæ vaginæ rugis adhærent, ipsamque vaginam, quæ priùs pendula erat, firmiter in suo loco stabiliunt. Multa miranda canunt vulgares de pessario in columnellæ formâ, sed non credenda; asseverant nàmque, ut mulieres conceptum retineant, utero gerant, pariantque absque eo, quod extrahatur, non impedire, imò etiam, si mulieres priùs propter uteri procidentiam concipere non potuerunt, ut concipiant, auxilio est. Verùm nos adduci non possumus, ut credamus cum tali pessario in uteri fundo mulieres concipere, utero gestare, & parere posse, quin potiùs conceptum, gestationem, & partum impedire, ut consideranti patet. Pessaria juxta nostrum institutum confecta, ante coitum extracta, & post intrusa conceptionem non impediunt, ac gestationem, & partum, quæ si utique concubitûs tempore non extraherentur, impedirent, ut faciunt aliquæ devotæ mulieres, quæ intra uteri collum ad cervicem usque, quantùm fieri potest, spongiæ frustulum, vel petiam, ne concipiant, intrudunt, & post coitum extrahunt unà cum semine.

Peragrato jàm universo microcosmo, ejusque descriptis tumoribus quò ad signa, genesim, prognosim, & sanationem, tempus nos monet exporrectorum ex trunco membrorum, manuum nempè, & pedum de tumoribus simili methodo pertractare, & huic nostro primo chirurgiæ Tomo supremam imponere manum.

---

## Cap. LXVII.

### *De Paronychiâ.*

Paronychia Græcè, Latinè panaritium, tumor est ad inflammationem pertinens, verùm quandòque malignam carbunculi, aut anthracis naturam redolet, generatur in digitorum extremitatibus ad unguium latera.

*Signa.*

*Signa.*

Facilè cognoſcitur paronychia, in principio enim adeſt dolor circa unguium radices exiguus, & adhuc tolerabilis, poſtmodùm augetur dolor vehementiſſimus, & exquiſitiſſimus, cruciatus intolerabiles, & incredibiles, tumoris, & ruboris præſentia, totus nàmque digitus maximè tumet, ut quater craſſitiem ſuperet naturalem, adeſt vehemens pulſatio. Quæ accidentia, ut dolor, & inflammatio ob nervorum conſenſum aliquandò ſe per totum extendit brachium, & ob nervoſæ partis conſenſum æger nec die, nec noĉte ſomnum carpere poteſt, hinc deliria, quæ pendent à perioſtii inflammatione.

Tantus eſt in hoc tumore dolor, ut veteres hunc morbum *Rodentem Vermem* appellârunt, quia in eâ fuêre ſententiâ Vermem in tumore latere, imò eum nominatum magis exaſperari, ideòque nominandum non eſſe, nàm vermium inſtar maximo dolore corrodit, ac intolerabili, ſic ut noĉtes, atque dies ægros torqueat, & noĉtù maximè. Sed hæc tanquàm fabuloſa rejicimus.

Nùm mitis, aut maligna fuerit paronychia, ex accidentium remiſſione, aut vehementiâ deprehenditur; ut enim remiſſa accidentia affeĉtûs levitatem oſtendunt, ſic eorumdem vehementia, ut plerùmque febris continua, intolerabilis cruciatus, nauſea, vomitus, quandòque deliria, lipothymia, vigiliæ, aliaque ſymptomata, ejuſdem pravitatem, & malum oſtendunt morem.

Paronychia ſuas habet differentias, nàm alia eſt ſuperficialis, alia profunda, illa cum exiguo dolore tantummodò extremas affligit partes; hæc verò nervos, fibras tendinoſas, perioſtium, & ipſa oſſa ſæviſſimis excruciat doloribus. Subjeĉti ratione alia extimam ſolùm cutem affligit, alia interiores partes, ut duræ matris proceſſum, perioſtium nempè, & os ipſum furtivo modo cruciat, alia manuum, vel pedum digitos apprehendit. Genuina prope unguem, ſpuria juxta reliquas partes oritur. Alia in unguis latere, alia in digiti dorſo, alia verò in ejuſdem ventre fit. Pollex huic malo obnoxius eſt, ſeu quod major ſit, ſeu quod præ reliquis injuriis externis, & laboribus ſit expoſitus, præcipuè cum ipſe ſingulorum reliquorum quaſi miniſter, & adjutor exiſtat.

*Cauſa.*

Pro paronychiæ cauſâ aſſignant vulgares ſanguinem aduſtum, corruptum, & plerùmque malignum, quem natura ad digitorum apicem, à jecinore per viarum ambages, intelleĉtui impoſſibiles, tanquàm ad ignobiliorem deponit partem, ac ibi inflammationem parit. Sed hæc vulgarium cauſa eſt nimis ruſtica, & trivialis; non enim docent, quomodò ſanguis aduratur, non aſſignant adurentem, & ſi aduratur, quo-

quomodò non carbonizatur; Si corrumpitur, corruptorem ostentare deberent; in malignam si transit naturam, quomodò transit, & an ista malignitas sit occulta, vel manifesta: occulta quidèm, sed quomodo quandòque in paronychiâ brevi tempore cane pejus ossa corrodit, quod in aliis ab occultâ qualitate morbis non evenit, non assignant. Nonnulli ad humorum acrimoniam confugiunt, sed quinàm sint isti acres humores, non benè conveniunt.

Paronychiæ causa est ros ille inter fibras tunicarum, venularum, cœterarumque membranarum in digitorum extremitate diffusus, qui non rectus à partibus illis, vitium contrahit, aciditatem concipit, undè tumor, rubor, & initio levis oritur dolor, cunctatione intenditur, exaltatur aciditas, & in corrosivam, ac realgarinam transit naturam, & non secus ac potentiale causticum, hinc ab exordio sui centrale punctum invisibile ponit, & posteà ardentem concipit tumorem, ac maximis cum puncturis subjectam carnem corrodere incipit cum unâ ichoris guttulâ, & sensim maculam magnitudinis (O) efformat sub digiti cute, deindè vicinas partes nerveas, & membranaceas, ibidèm vasa omnia excidit, & exedit, periostium, & ipsum subjectum os corrodit, putrefacit, & mortificat.

Causæ externæ sunt digitorum contusiones, distorsiones, violentæ tensiones, festucæ digito intrusæ, puncturæ &c. non rarò hunc infelicem pariunt fœtum, quam ob causam sæpissimè mulieribus, & viris consuentibus paronychiæ accidunt, cùm acubus punguntur, & eò magis cùm postmodùm aquâ punctus digitus humectatur.

*Prognosis.*

Paronychia, si prava, & maligna fuerit, curatu difficilis est, & non solùm ligamenta, vicinos nervos, os, & extremum digiti articulum, sed etiam interdùm totam corrumpit, & sphacelat manum, & nos mortem ex paronychia fuisse secutam in quamplurimis observavimus.

*Curatio.*

Vulgares tribus intentionibus paronychiæ curationem complent, primò, scilicet idoneo victu, quem tenuem, & refrigerantem laudant cum abstinentiâ à vino, carnibus salsis, frixisque cibariis.

Secundò materiæ antecedentis evacuatione, & à loco patienti retractione, undè in hoc vehementi affectu illicò humorem purgant melancholicum statimque etiam sanguinem mittunt, non solùm semel, sed etiam pluries, prout indicatio meliùs suadebit desumpta ex affectionis gravitate, corporis plenitudine, & habitu, ætate, & consimilibus. Locus autem sanguinem mittendi, vel erit ex brachio opposito, vel ex pedibus, servatâ rectitudine, cum sanguinis missione conspirant frictiones, cucurbitulæ, & alia auxilia. Verùm purga-

purgatio secundum eorum opinionem non convenit, cùm sit affectus à sanguine non proveniens, præterquamquòd plerùmque adest malignitas, quæ à circumferentiâ ad centrum traheretur. Phlebotomia potiùs optimum esset remedium pro tanto morbo, cœterùm vel totus sanguis est adustus, vel tantùm ejus pars, si totus, is qui remanet, est ejusdem conditionis cum educto; si pars, quis pro his spondebit tantùm illam educi partem? Si sanguis est corruptus (ut aiunt) eadem militat ratio, præterquamquòd dicant, quomodò per phlebotomiam in naturæ gratiam reduci potest? A privatione enim ad habitum non datur regressus. Si malignus, præter eandem rationem quæ militat, malignitas sanguinis missione non educitur, imò phlebotomia in morbis venenatis est veneno nocentior ipso, cùm ab ignobilioribus ad partes nobiles ipsum trahet venenum.

Tertiò tandèm localia auxilia patienti digito adhibent, eapropter repellentia, & adstringentia administrant præsidia, quarè digitum patientem in *acetum acerrimum* calidum pluries immergunt. Alii hoc idem præstant in *aquâ ferventi, ubi fabæ bulliunt*, si verò anni tempus fuerit æstivum, & dolor plurimùm cruciet, hoc efficiunt in *aquâ gelidâ*. Quidam utuntur *emplastro de gallis immaturis, vel de granatorum corticibus, vel linteo madefacto in limonum succo*, & patienti loco applicato. Verùm repellentia, & adstringentia parti affectæ imponenda non sunt, nè humor in parte impingatur, dolor augeatur, & nervi, atque os corrumpantur.

Si inflammatio nimis cruciet, applicant refrigerantia, ut *succum solani, plantaginis, Umbilici Veneris, lactucæ &c.* Vel *ovi albumen cum oleo violarum mistum.* Si dolor affligat, sedantia commendant, ut *lac cum succo hyoscyami.* His peractis, si affectus ad suppurationem tendat, eam adjuvant maturantibus auxiliis, communiter utuntur *adipe suillo pluries loto cum aquâ rosarum, cui adipem gallinaceum vel etiam recenter lotum addunt.* Nonnulli applicant *fermentum vetus.* Genito pure, expectant, ut ex seipso disrumpatur abscessus, quòd si non eveniat, tandem ferro aperiunt, exiguo tamen facto foramine, ne pars exigui caloris multùm debilitetur, postmodùm locum digerunt digestivo ex terebinthinâ, ovi vitello, & oleo rosaceo, ac demùm cicatrizant.

Curativa paronychiæ indicatio consistit, ut stagnantes succi acres, & corrosivi corrigantur, emendentur, immutentur, resolvanturque, quorum assecutione optima medicamenta sunt absorbentia, & diaphoretica in morbi initio, & progressu, ut *stibium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, tinctura antimonii, bezoardicum minerale, diaphoreticum in peracutis, bezoardicum animale, salia volatilia cornu cervi, viperarum, volatilia oleosa &c.* Purgantia, quæ succos acuunt, emetica, & diuretica acriora prorsùs proscribimus. Anodyna sudoriferis,

feris, & absorbentibus palmam præcipiunt, nàm præterquamquò à symptomatibus, etiam succorum acrimoniæ succurrunt, eos immutant, & corrigunt, ac vi diaphoreticâ eliminant, coagulatos resolvunt, & fluxiles reddunt; ideòque hæc illis maritanda, & horâ somni propinanda optimè existimamus. Hujusmodi sunt *theriaca Cœlestis*, *laudanum opiatum*, *essentia opii*, *tinctura Nepenthes &c.* quæ etiam confectiones cordiales recipere possunt.

Non desint intereà topica, quæ sola quandòque sufficiunt apud vulgares. Verùm, ut diximus, repellentia, & acida, tùm aquea, & frigida, ut *acetum*, *succus limonum*, *solani*, *lactucæ &c. aqua gelida &c.* in quæ digitum immergunt patientem, exulent, qui succos coagulant, constipant, obstruunt, & ineptos ad refluendum in sua vasa reddunt; ideòque in paronychiâ omnia remedia applicanda calida esse debent. Sequentia in linteis madefactis panaritio imponi possunt, ut

℞. *Aquæ theriacalis cum sp. Vini* ℥. iij.
*Camphoræ gr.* vj. *m.*

Vel

℞. *Elixiris vitæ* ℥. ij.
*Balsam. Peruviani alb.* ℥. ß. *m.*

Vel

℞. *Balsam. propriet.* ℥. ß,
*Olei sabinæ* ℈. j. *m.*

Vel

℞. *Spiritus V. camph.* ℥. j.
*Spiritus flor. sambuci* ℥. ß.
*Aquæ flor. sambuc.* ℥. j. ß. *m.*

*Paracelsus* laudat *vermem terrestrem* omnium maximè vulgarem, quem *lumbricum* vocant, & pluvialem, qui istius tempore extra terram prorumpit, & reverà vermis iste magnam virtutem, & mysterium tantum in se continet contra omne vermium genus, ex morbis orientium, & potissimùm in paronychiâ digitorum morbo, quæ vermium instar maximo dolore corrodit, undè hunc morbum veteres rodentem vermem appellârunt. Processus ejus ad hunc se modum habet:

℞. *Vermem jàm dictum parvum, aut magnum juxta personarum respectum. Nàm si homo senex, aut mulier existat, vel dolor ipse magnus, tanto major lumbricus assumendus est, ut morbum ejusmodi superare valeat. Superligandus est linteo digito, vel ei loco in quo dolor maximus existit, & maneat ibidem 24. horas; aut donec vivit: eo mortuo, curatus est morbus, & unà cum verme mortuus.* Non quòd hoc per incantationem, idololatriam, aut superstitionem fiat, sed ex naturæ viribus, & operationibus. Indè satis colligi potest Omnipotentem Deum nihil æquè parvum, simplex, vel deforme super terram creasse, contemptum nil, quod in hominum sanitatem esse non debeat. Idem Paracelsus commendat remedium ex externis putrefactivis curam agere, *porcorum stercore cum aceto decocto*, & imposito.

Si dolor, & inflammatio angit, hoc convenit cataplasma, ut

℞. *Flor. chamomill.*
*Meliloti*,
*Sambuci*, &
*Fol. hyoscyami ana m.* ß.

*Sem. lini,*
*Fœnugraci ana* ℥. ij.

*Coque in lacte vaccino*, & applica. Vel applicetur cataplaſma *de micâ panis cum oleo papaveris*, quod ſi neque hoc pacto ſedetur, ſed adhùc vehementer infeſtet, prædicto cataplaſmati, addatur *hyoſciami ſuccus*, vel in eodem diſſolvatur *quidpiam opii* juxta uſus exigentiam.

Præſtans eſt remedium *aqua ſpermatis ranarum*, ſi digitale ex corio multoties prius eâ intùs madefacto; & exſiccato, digito imponatur, per duas horas paronychiam enecat. Imò panaritium faltim in *aquâ ſperniolæ* intinctum, ſed in eâ immerſione tanti excitantur in digito cruciatus, ut niſi patientem manibus fortiter teneas, vix cruciatus ferre poſſit.

Si paronychia maligna fuerit, ægroto propinanda ſunt diaphoretica ſupra enumerata, præcipuè ſi anthracis, vel carbunculi naturam redoleat, vel *diaphoreticum Paracelſi cap.* 8. à nobis deſcriptum, vel alia alexipharmaca paſſim recenſita, quæ venenum, & malignitatem obtundunt, & evincunt.

Si ad ſuppurationem tendat materia, ea adjuvanda eſt ſuppurantibus pluries à nobis deſcriptis; attamen ſi maligna fuerit, ſuperponatur *emplaſtrum filii Zachariæ cum theriacâ* miſtum, verùm non expectanda eſt perfecta ſuppuratio, & ut abſceſſus ex ſeipſo rumpatur, nàm præterquamquòd malignitas, nunquàm coctionem admittat, cutis eâ in parte admodùm denſa eſt, & præcipuè quandò æger ob mechanicos labores calloſas cum digitis habet manus, ità ut paronychiæ materia (quæ utplurimùm maligna eſſe ſolet) cùm nullo modo exhalare poſſit, majorem malignitatis gradum nanciſcitur, & quandòque cum digito tumido unà manus, & brachium propter doloris vehementiam intumeſcit, & tunc parùm prodeſt inciſio, niſi priùs materia cocta, & in pus converſa fuerit. Præterea utplurimùm materia altiùs penetrat digitum, nec ſuppurantia per aliquot dierum ſpatium adhibita quicquàm juvant: inciſio igitur ſtatim à principio fieri debet, aliàs ex humorum concurſu inflammatio, tumor, dolor, & pejora ſymptomata excitantur, ac ichor ſubjectam carnem, imò etiam oſſa corrodit.

Fit inciſio in internâ digiti parte ſecundum primæ articulationis longitudinem, & occurrit plerùmque macula una, & itèm altera ichorem, exiguâ tamen quantitate, exhibens omnis mali cauſam. Poſt inciſionem abſterſo ichore ſtatim linteum madefactum vini ſpiritu, ubi theriaca diſſoluta fuerit, digito applicetur, manui verò, & carpo reduplicatum linteum defenſivo imbutum imponatur, poſtmodùm curatio perficiatur ſequenti abſtergenti, & incarnanti, ut

℞. *Aloës hepaticæ* ℥. iij.
*Myrrhæ*,
*Thuris*
*Sarcocollæ ana* ℥. j.
*Terebinth. claræ* ℥. ß.
*Mell. roſ. col.* ℥. ij. *m.*

Vel ea adhibeantur, quæ alibi deſcripſi-

cripſimus. Si unguis decidat, ſcabra renaſcitur.

Quòd ſi hæc pars patientis, vel chirurgi negligentiâ in gangrænam, ſive ſphacelum tranſeat, extirpanda eſt. Mirum, cuidam puero, obſervavimus, à quo os primæ articulationis pollicis mortificatum volſellâ extraximus, illæſo digito, niſi potiùs naturæ opus committere, quæ ſæpenumerò ſuâ ſponte oſſiculum ſeparat.

Si tandèm in prava, & fœtida ulcera degeneret, vel in oſſium cariem, ut plerùmque evenit, ex capitibus de ulceribus pravis, & malignis, ac de ulcere cum oſſis carie eſt conſulenda curatio.

---

## Cap. LXVIII.

### *De Vnguium Pterigio.*

SÆpè accidit, ut, apertâ paronychiâ, ex aliquo unguis latere ſupercreſcat caruncula quædam, membranæ inſtar, dura, & nervoſa quæ ſupercreſcens, interdùm univerſum tegit unguem, & ex alio capite ab eodem ungue pungitur, & laniatur, quam ob cauſam ingentes ſæpè accidunt dolores: hujuſmodi caruncula græcè appellatur Pterigium, latinè à quibuſdam pinnula, ut etiam non rarò contingit in oculis, ac eapropter appellatur oculi pterigium, latinè autem unguis oculi. Id non ſolùm accidit in manuum, pedumque digitis, ſed ſæpiſſimè accidere ſolet in pollice tùm manuum, tùm frequentiſſimè pedum, & licèt hoc malum ſæpiùs ex paronychiis occaſionem ſumpſerit, præſertim neglectis, & non ritè curatis, tamen etiam abſque eo, quod paronychia præceſſerit, quandòque generari poteſt, cùm ex aliâ cauſâ occaſionem ſumat. Hujuſmodi autem pterigium non ſemper eſt uniforme, & unius tenoris, ſed etiam multiplex, & varium, non ſolùm quia quandoque eſt majus, & ferè totum occupat unguem, quandòque verò eſt mite, & facile curatu, interdùm verò contumax, & curatu difficile.

#### *Signa.*

Pterigium diagnoſticis non eget ſignis, nàm ut diximus, eſt caruncula, ſeu caro ſylveſtris in utroque unguis latere tùm manuum, tùm pedum ſupercreſcens, nunc in dextro, nunc in ſiniſtro, verùm frequenter in pedis pollice ſuam figit ſedem. Quandòque ità dolorem infert, ut patientem claudicare cogat, & ichorem fundit.

#### *Cauſæ.*

Pterigii cauſa eſt nutrimenti craſſities, & ſordities in parte vulneratâ, vel ulceratâ extra fibras in carnem ſylveſtrem concreſcens, ut videre eſt in ulceribus, quæ unguentorum craſſitie tractantur, niſi rectè à ſordibus abſtergantur, facilè in carneas tranſeunt excreſcentias. Cauſæ mediatæ eſſe poſſunt paronychia, contuſio, vulnus, unguis excifio in latere cum carnis portiunculâ, cal-

ceamenta nimis ſtricta pedum digitos coarctans, unguis excreſcens, & intra carnis ſubſtantiam ſe inſinuans, eamque dilanians.

*Prognoſis.*

Affectus hic periculoſus non eſt, attamen chronicus quandòque eſſe ſolet, ac tunc diuturnitate tœdioſus; pernicioſus tamen erit ſi inflammatio in eo excitetur, vel aliquam nanciſcatur pravitatem.

*Curatio.*

Pro curatione tenui inſtituto victu, ſi periculoſus non ſit affectus, ſed mitis, & benignus, univerſalibus non indiget præſidiis, cùm nec febrem, nec inflammationem afferat. Quantùm ſpectat ad topica parti affectæ applicanda, ſi caruncula fuerit mollis, & carnoſa, primò diligenter eſt à ſubjecto ungue ſeparanda, & inter ipſam carunculam, & unguem, imponatur tenuis pulvillus ex filamentis conflatus, imbutus pulvere aluminis roccæ uſti. Poſtmodùm, ſi fieri poterit, brevior erit curatio, ſi tenui incidatur ſcalpello, & locus cicatrizetur pulvere aliquo cicatrizante. Si major fuerit caruncula, ut tota incidi non poſſit, tunc procurandum eſt, ut ſenſim erodatur his pulveribus, quos ſemper felici cum ſucceſſu præſcripſimus, ut

℞. *Salis armoniaci*,
*Vitrioli*, &
*Alum. rocc. uſti ana* ʒ. j. *m.*

Vel

℞. *Pulv. ſabinæ*, &
*Alum. uſt. ana* ʒ. j. *m.*

Et tamdiù hi pulveres applicentur ſemel in die, donec tota caro abſumpta fuerit.

Si dictis pulveribus uti nolumus, poterit abſumi caruncula *ſpiritu ſalis armoniaci*, quo nullus præſtantior in carnibus abſumendis reperitur, vel *oleo ſulphuris*, vel tandèm *ſpiritu mercurii albo*, aliquo ex his ſemel in die carunculam tangendo, cave tamen, ne inflammatio excitetur, vel nimis quàm decet, corroſio fiat. Si unguis nimis intra carnem ſe inſinuet, & curationem impediat, juxta partis exigentiam incidatur. Si pterigium fuerit pravum, & malignum, ea quæ malignitatem, & pravitatem evincunt, adminiſtranda ſunt, vitatis tamen purgatione, & phlebotomiâ, quæ multùm nocere poſſunt, & nulla melior erit curatio, quàm actuali igne carunculam cauterizare, & adurere, ubi incifioni non fuerit locus.

Solet quandòque in hoc affectu ſanies quædam ſubtus unguem colligi, & ibi pervalidos inferre dolores; curandi tunc modus erit; ut quandò unguis ex aliquo latere incidi nequit, adhoc ut ſaniei prædictæ detur exitus, in medio ungue tenui aliquo inſtrumento, vel limâ foramen aperiatur, per quod prædicta expurgetur ſanies.

Breviter hic, & quaſi per tranſennam agimus de Ungue ſub carnem ſe defodiente, malum ferè vulgare hiſce in noſtris regionibus, non contemnendum tamen, quod ſæpè atrociora infert ſymptomata,

ta. Fit, cùm unguis, præsertim in latere pollici, pedis, nimis excrescit, & in suppositam carnem detruditur, & se insinuat, illiusque continuum solvit, fibras dilacerat, & scindit, ac caro extuberat. Curatio peragitur, si caro extuberans, & spatium illud, quod unguis excavavit momento aluminis usti, vel salis armoniaci exedetur, ut unguis in carnem profundiùs delapsus forcipe tuto secari possit, deindè consolidetur balsamo proprietatis.

---

## Cap. LXIX.

### *De Pernionibus.*

Datur peculiare inflammationis genus, quod à Græcis chimetlon, Latinis Pernio, vulgò Buganza, hìc spirone vocatur: est morbus pedum ex nimio algore, & calcaneum apprehendit, ac infestat. Dicitur Latinè pernio à membri pernicie, undè

*Esse pedum dicunt vitium, cui pernio nomen,*
*Est à pernicie membri patientis id ipsum.*

### *Signa.*

Sub hyemis initio, calcaneo intentissimè perfrigerato, sequitur pruritus, & dolor, undè calcaneus rubet, & intumescit, pernionem in calcaneo esse dicas. Interdùm exulceratur, interdùm resolvitur, & licèt æstatis, & autumni tempore cesset, circa hyemis tamen initium revertitur.

### *Causæ.*

Perniones generari credunt vulgares ex materiâ sanguineâ non sincerâ, sed aliis admistâ succis. Ulcus, quod ex ipsis gignitur, non esse uniforme, & unius conditionis asserunt, nàm præterquamquòd interdùm majus, interdùm minus, quandòque superficiale, sed interdùm sordidum, interdùm purum, quinimò plerùmque malignum, & non solùm subjectam exedit carnem, sed etiam ossa nudat, & artus devastat: sicuti quædam ex ipsis sunt magis, vel minùs rebellia, vel contumacia, & etiam sæva, & maligna; hinc fit, ut materia, & succi, à quibus excitantur, etiam sint varii, & multiplices, interdùm, scilicèt mitiores, plerùmque verò sæviores, & deterioris conditionis. In specie autem cùm majori ex parte pendeant à materiâ sanguineâ, utplurimùm tumores prædicti fieri solent mitiores, cùm verò sanguini admiscetur biliosus succus, quo magis hic fuerit mordacior, eò pariter magis sæva, & dolorosa excitatur affectio, accedens ad naturam phlegmonis erysipelatosi, cùm verò eidem sanguini admiscetur salsa pituita, facilè etiam ad ulcus prædicta affectio terminatur magis, vel minùs pravum, secundum quod magis, vel minus salsa erit pituita, cùm tandèm ex melancholico succo ortum

ducit affectus ; omnium magis erit contumax, & rebellis, & si ad atræbilis naturam accedet, in ulcera prava, & maligna permutatur. Sed ô bella chirurgia! Ecquis idiota unâ horâ nolit chirurgus evadere, & inter Galenistarum proceres his quatuor humoribus de totâ chirurgiâ differere? Certè absque labore, & studio, solo horum humorum commento cum honore hanc medicinam assequi poterit, cùm brevis sit, & compendiosa.

Pro causâ hujus inflammationis externâ frigus hybernum assignant, hoc nàmque credunt non solùm partem reddere debiliorem, & ad recipiendum aptiorem, sed dolorem majorem ad partem facere attractionem.

Pernionum frigus causa mediata est, cujus essentia in motûs privatione consistit; tubuli nàmque per quos succi vertuntur in gyrum, à frigore externo quasi coarctantur, corrugantur, & constringuntur, ac succi adeò tardiùs circulant, ut plus affluxûs, quàm commeatûs ipsis concedatur. Dùm succi liberum non aperiunt transitum; (non enim totalis succorum transitus feriatur, aliter nàmque coagulatio, & partis extinctio succederet) & aliqualis datur ingressus, & is facilior, quàm egressus, plus infertur, quàm effertur, obstructione partis, intumescentia oboritur. Hinc partibus volatilioribus resolutis, reliquæ particulæ stagnantes acriores redduntur, & pruritus, seu formicationis sensus excitatur, cunctatione exaltantur, & fermentationem moliuntur, hinc incalescentiam, & ardorem inducunt, fit dolor à tubulorum corrosione, & ulcus succedit, tanquàm ab igne excitatum.

### *Prognosis.*

Affectio hæc multùm molesta, & dolorosa est, nec vitæ tamen periculum minatur, verùm semel in calcaneo sedem figens, postmodùm annuatim brumali tempore redit, adeò ut omni hyeme recidivos producit effectus. Quandòque resolvitur, & quandòque in suppurationem abit, & in ulcus transit sordidum, plerùmque cacoëte, & malignum, adeò ut pluries non solùm subjectam carnem, sed etiam ossa denudasse, artus vitiasse, ac devastasse observavimus.

### *Curatio.*

Pernionis curatio apud vulgares in sedando illam congelationem, & frigus extrahendo, velut spontè exhalet consistit. Inepti, quasi frigus esset ens positivum, & non mera caloris privatio! Sed de hoc fusiùs in nostrâ Pyrotechniâ, & alibi. Quasi pernionis causa esset nuda eorum fictitia qualitas! Extracto frigore per calcanei immersionem in aquam frigidam, hîc vulgari eorum theoremate obliviscuntur, contraria contrariis curantur. Affectam quidam partem fovent *lacte dulci, in quo cocta fuerint ros marinus, origanum,*

*num, salvia, ruta folia, & lauri bacca*, vel pedes *in aquam calidam* immergunt, *in qua rapa, pracipuè frigore antè congelata, cocta fuerit. Oribasius* commendat *sulphur vivum in tenuissimum pollinem redactum, & cum melle mistum.* Laudatur ab aliis, ut pars affecta aspergatur *cinere calceorum veterum.* Ad idem prædicant *decoctum umbilici Veneris.* Nonnulli commendant *cyclamini decoctum*, quinimmò *cyclaminum excavant, & oleo communi, & paucâ cerâ replent, postmodium ad ignem concoquunt*, & eodem calido affectam illiniunt partem. Vel utuntur *decocto lupinorum in aquâ maris*, imò frequentem ablutionem ex aquâ maris simplici, actu tamen calidam multùm conferre credunt.

Si pernio exulceratus fuerit sequens commendant emplastrum, ut

℞. *Ol. rof.* ℥. ij.
*Succ. ciclamini* ℥. j. ß.
*Adipis taurini*,
*Resina pini ana* ℥. j.
*Colophonia* ℥. ß.
*Spuma argenti* ℥ j.
*M. & cum paucâ cerâ*
*F. linimentum.*

Ad idem valere asserunt *folia malicorii, & umbilici Veneris decocta, & contusa, ac unguento rosaceo permista.* Quotiescumque vulgares stercus, & sanguinem non educunt, ad ineptias confugiunt medicas.

Duplex pernionibus curatio debetur, una, scilicet præservativa, ne affectus prædicti denuò molestent, & annuatim recurrant; altera est curativa, quæ vindicandi modum, dùm actu divexant, docet, & hæc etiam duplex est juxta duplicem prædictorum affectuum conditionem, una enim ipsis antequàm exulcerentur, debetur, altera verò ad eosdem, postquàm exulcerati fuerint, dirigitur.

Quantùm ad methodum præservativam spectat vulgares ex *Aëtio* præscribunt *sal subtilissimè tritum cum melle mistum*, & ex eis calcaneum fricant. Laudatur etiam, si accipiatur *myva acida cydoniorum, & hac diligenter teratur, ac trita admisceatur cum adipe suillo*, & pariter eâ prædictum illiniunt locum. Verùm his veteraneorum omissis medicamentis, dicimus multum gloriosius esse hunc tumorem præcavere, quàm eundem curare, undè adventante hyeme, necessarium ducimus partes optimè muniri à frigoris injùriis, & succi in suâ vertigine conserventur, ne lædantur, quia, hiberno tempore accedente, succi aliquantulùm crassiores redduntur, canales constringuntur, & permeare nequeunt, hinc succi stagnare coguntur, & affectum producunt. Consequemur præservationem, si socci spiritu vini simplici, spiritu vini camphorato, crocato, vel aquâ Reginæ madidi induantur, & benè muniantur.

Pernionum actu infestantium curatio perficitur medicamentis, quæ tubulos à frigore externo coartatos laxant, & succos crassiores redditos fluxiles reddunt; eapropter calcaneus illiniatur *oleo cera, vel ex vitellis ovorum, juniperi, philosophorum, petra, guajaci, vel spiritu*

*vini simplici*, *vel crocato*, *camphorato*, *fuliginis*, *formicarum*, *aquâ Reginæ*, *vel tincturâ castorei*, sed horum omnium præstantissimum est *oleum terebinthinæ*. Præstans erit *emplastri de spermate Ceti* applicatio. Expertum, & à nobis inventum pro pernionibus infallibile remedium est *aqua Vitrioli* calida, qua si bis, vel ad summum ter madefiant, eos curabis, primâ nàmque vice pruritum, & dolorem sedat, ruborem aufert, ac tumorem resolvit, secundâ vice, incantamenti instar, morbum curat. Alii sequens parti applicant unguentum:

℞. *Sebi cervini*,
*Ceræ*,
*Ol. violac. ana* ℥. ß.
*M. f. unguentum.*

Vel *imple hoc unguento rapam excavatam*, *cooperculumque ejus abscissum iterum alliga*, *& madefactâ stuppâ involutam sub calidis cineribus percoque*, *tùmque in pulticulam tunde*, & applica. Vel

℞. *Ol. violac. q. u.*

*Erige in eo allium*, *& expressum abjice*; *oleo verò adde tantundem ceræ*, *& liquescant in unguentum.*

Si perniones in ulcus abierint, & præcipuè sordidum, sequenti utere emplastro:

℞. *Pulv. gallar.*
*Aristoloch. rotund. ana* ℥. ß.
*Minii* ℥. j.
*Merc. meteorizati gr.* vj.
*Lithargyr.*
*Myrrh. ana* ℨ. j. ß.
*Camphoræ* ℈. j.
*Thuris* ℥. ij.
*Ceræ viridis q. s.*
*M. f. empl.*

Vel hujus loco substitui potest *emplastrum de Gratiâ Dei*. Verùm *fodicationum emplastrum Paracelsi* optimum erit, & tantùm superpositione ulcus curabis, hoc enim sanguinis ichorem immutat, dulcem reddit, & remanens consolidat ulcus.

---

## Cap. LXX.

### *De Roseolis.*

Alterum etiam peculiare inflammationis genus reperitur, quod hyemis tempore manuum, & pedum digitos obsidet, & angit, ac vulgariter roseolæ simpliciter absque additamento, ad saltantium differentiam, appellantur, & quia in medio macula quædam subrubra rosam quodammodò referens conspicitur, roseolæ fuerunt appellatæ, quasi parvæ rosæ. Est affectio multùm molesta, pruriginosa, & dolorosa, verùm nunquàm in suppurationem abit, vel rarò in exulcerationem, nàm totum digiti spatium apprehendit, nec in unâ dumtaxat parte colligitur. In hoc distinguuntur roseolæ à paronychiis, quæ in eisdem cùm manuum, tùm pedum digitis sæpè excitantur, ut diximus, circa unguium radices, & in iisdem non levibus cruciatibus suppuratio sequitur; roseolæ autem præter ungues toto ferè digito potiuntur, & nunquàm ad suppurationem deveniunt, licèt rarò exulcerentur. Ex his liquet roseolas esse tumores inflammatorios,

rios, interdùm ſine ulcere ac rarò cum ulcere, hyberno tempore, & magis frigidiori, manuum, pedumvè digitos occupantes.

*Signa.*

Roſeolarum ſigna ex dictis pateſcunt; nàm ſunt tumores in manuum, pedumvè digitis ſecundum ipſorum longitudinem, & latitudinem, quandòque botuli craſſitudinem referentes, ad ſubrubrum tendentes, cum moleſtâ, & ingenti prurigine, quæ ægrum ad ſcalpendum invitat, ac compellit, poſt quod urens in parte calor, & ſubſequitur dolor, ulcere careant, eſtò quandòque ſed rarò ſuperficiale contineant.

*Cauſæ.*

Roſeolarum cauſa interna apud vulgares eſt ſanguis non purus, & ſyncerus, ſed bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus; externa verò hyemale frigus. Verùm apud vulgares morbi omnes ex horum quatuor humorum combinatione fiunt, non aliter ac apud philoſophos Epicureos omnia corpora ex atomorum combinatione.

Cauſa roſeolarum coincidit cum pernionum geneſi; differunt tamen hi duo affectus ratione loci. Roſeolarum cauſam à mediatâ rimamur; nàm, adventante hyemis algore, in manuum, pedumvè digitis ſucci non totaliter ſtagnant, ſed quoad partem, nec fluiditate priſtinâ vertiginoſo gyro voluuntur, tùm ob craſſitiem, tùm quia fibrarum tubuli corrugantur. Hinc majori aggeſtione fit obſtructio, ſubtiliores particulæ evaneſcunt, reliqui ſucci in oſtam craſſam degenerant, & ad circulandum inepti, eapropter majori mole augentur, & cunctatione acorem concipiunt, fit particularum motus inordinatus, acuuntur, & hoſtiles redduntur: undè tumor, pruritus intolerabilis, calor, & dolor in partibus excitatur. His omnibus rationibus addamus oportet, quòd cauſæ externæ non operantur, niſi in diſpoſitâ materiâ; oportet propterea, ut præcedat aliqua partium imbecillitas, ob quam excipiendæ activitati externæ frigiditatis, modo jàm dicto reddantur idoneæ.

*Prognoſis.*

Roſeolæ nullam vitæ minantur perniciem, eſtò annuatim regerminent, quaſi formæ Ariſtotelicæ de potentiâ materiæ educantur, adveniente brumâ, ſed tantùm pruritûs, formicationis ſenſûs, caloris, doloris, & tumoris ratione, ac digitorum deformitate earum curatio expetitur, verùm abſque medicorum lucello.

*Curatio.*

Omittimus vulgarium de roſeolis curationem, quia vana, & nullius efficaciæ ſunt eorum medicamenta, imò potiùs malum adaugent, quàm aliquo modo leniunt.

Pro præſervatione dicimus partes roſeolis obnoxias priùs benè

muniri, antequàm algori committantur, ne lædantur; undè manus manicis ex animalium pellibus, & præcipuè ex lutrâ conflatis defendantur, pedes verò soleis, vel soccis vini spiritu imbutis foveantur, & adhibeantur calcei Gallorum, non Hispanorum more constructi.

Pro nostrâ roseolarum curatione dicimus juxta causas assignatas necessaria esse ea medicamenta, quæ stagnantes succos circulantes reddunt, & vasa corrugata relaxant, & cùm roseolæ, & perniones cognati sint affectus, illis horum medicamenta, quæ recensuimus conducunt; eapropter efficax remedium est affectos digitos *vini spiritu* colluere, hic enim nontantùm præservat, verùm etiam actualem curat affectum. Optimum præsidium erit, si digitos madefaciat æger *infusione lapidis medicamentosi* calidâ, sed certissimum, & infallibile erit *aqua vitrioli* cap. 2. de Inflammatione descripta, qua nos vulgò vitimur; hæc nàmque irritatum in parte vitæ spiritum sedat propter anodynum vitrioli sulphur, quo sedato, scalpendi desiderium, calor, & dolor feriant, & hinc concretos succos, & coartatos tubulos ad pristinum reddit statum vita, ac tuberositas subsidet. Commendant multi digitos inungi affectos oleo ex seminibus gossypii expresso. Digitos *in aquam spermatis ranarum* immergere proficuum experti sumus remedium. Expertissimum medicamen pro roseolis persanandis habemus, quod libenter absque invidiâ communicamus, hoc est *oleum murium recenter natorum per infusionem* in amphorâ in ventre equino, vel sole paratum, quo siquis bis, vel saltèm ter affectos inungat digitos, incantamenti instar roseolæ persanantur. Amabò, nequis despiciat, vel irrideat hoc nostrum medicamen tanquàm vile, & abominabile, illud nàmque in experientiam vocet, & nos vera dicere fatebitur. Is sciat Deum Omnipotentem nil abominabile, & deforme in hoc orbis amphitheatro creasse, tam contemptum, quod in hominum salutem non creârit.

In roseolarum, & pernionum curatione interna curatio non est contendenda, solis nàmque internis martialibus hanc affectionem abegimus. Igitur quæ obstructa referant vascula, medicamenta administranda sunt. Conveniunt etiam sudorifera, & volatilia, quæ stagnantes succos fluidiores reddunt.

---

## Cap. LXXI.

### *De Myrmeciâ.*

Illud animal, quod formicam vocamus, Græci Myrmeciam appellant, verùm chirurgi pro tumore formicam usurpant. O miseram humanæ sortis conditionem, sat non fuit omnium malorum lernâ undique stipari, ni dira animalia talpa, testudo, polypus, ranula, lupus, cancer, elephas, & alia accessissent, ut minimam

corporis partem cruciatibus liberam reliquissent! Deficiebat exiguum illud animal, formica nempè, ut summam humanis ejulatibus imponeret manum! Dictus est hic tumor formica, quia ad contactum dolorem, & punctionem exhibet, qualis fit à morsu formicæ. Nonnulli cum myrmeciâ herpetem confundunt, sed perperàm, ut ex utriusque signis quisque facilè colligere potest.

*Signa.*

Si in manuum, pedumvè digitis, manu, brachio, pede, tibiâ &c. verrucæ humiliores, inferiùs latiores, superiùs tenuiores, durioresque, quæ radices suas altiùs figunt, una penes aliam, dolorem movent ad contactum, ut fit à formicæ morsu, colore nigricantes, vix magnitudine lupinum excedentes, & ex fricationibus flava emanat aqua, crustæ decidunt, earumque loco renascuntur aliæ maximo cum dolore punctorio, myrmeciam esse censebis.

*Causa.*

In myrmeciæ assignandâ causâ vulgares acerrimè contendunt; quidam enim bilem assignant, alii pituitam bili commistam adducunt, alii verò pituitam salsam pro causâ materiali constituunt.

Fit myrmecia à sale acuto, & corrodente, in dies nàmque observamus hoc laborantes morbo in parte affectâ corrosione affici. Quomodò autem hoc fiat demonstrandum est: est *Aristotelis* doctrina multis in locis: *omne enim simile tendit ad conservationem sui similis, tàm secundum generationem, quàm secundum conservationem*, in dies namque videmus, quòd homo homines, leo leones generat, & sic de cœteris; contrà putredo putredinem, alteratio alterationem facit &c. ergò pari modo in casu nostro erit discurrendum. Tota itàque difficultas consistit in hoc præcipuè demonstrando, quomodò, scilicèt in nostro corpore salia generentur acuta, quam doctrinam sat tradidit *Paracelsus in libris de salibus*, pluribus in capitulis, & sic laconicè nos circa hanc materiam discurremus, dicendo, quòd quoties aliqua pars vitalis in nostro corpore persistens ob prohibitam transpirationem, & ob materiam occasionalem morbificam acutam, & nimis volatilem per cutis poros transpirare non potest, toties nullâ interpositâ morâ eadem pars ordinariam mutans simmetriam ex vitæ indignatione in sal acutum degenerat, undè per fibras transcurrens, alimentum ad talem particulam sustentandam adveniat, cùm eam reperiat plus justo excandescentem, illicò exaltatur, & in acutum convertitur sal, ac fit tumor in suo centro.

*Prognosis.*

Myrmecia est admodùm perniciosa, ac proindè non solùm difficillimè, verùm etiam diuturnæ

curationis; excisionem nàmque ob latissimam basim, cui adhæret, sine magnâ exulceratione non patitur, & tandèm in fœdam degenerat ulcerationem cum ossis carie, & ægrum in tabem perducere potest.

*Curatio.*

Totus curationis cardo consistit ad restituendam ad ordinatam temperiem partem affectam; nec non etiam salia illa acuta à parte tollenda, undè per has duas indicationes, internis, & externis præsidiis myrmecia curatur.

Interna sunt potiones, decocta sudorifica, balnea, medicamenta diaphoretica pluries dicta, quæ salia acuta cicurant, & parti naturalem restituunt constitutionem.

Si ad tabem perductus fuerit æger *Mannam sancti Angeli montis Gargani, vel nostra Calabriæ ad* ℥. iv. *vel* v. propinare possumus, vel si fuerit pauper administrari poterit *syrupus ros. solut.* qui pauperum manna vocatur, necnon quamplurima alia medicamenta juxta ægrorum dispositionem, quæ pro tabe diximus.

Extrinseca verò quæ parti adhibentur, sunt unguenta, quæ describuntur, à *Paracelso in libris de Apostematibus, de formica cap.* 38. ut

℞. *Lithargyr. abluti* ℥. j.
*Spernioli* ℥. j. ß.
*De liquorib. barbæ Iovis,*
*Succ. ex Nenuphare ana* ℥. iij.
*F. Cerotum sine cerâ,*

Super pannum illine, & administra per noctem; refrigerat enim & morbum tollit, ut ampliùs non revertatur. Vel alio modo:

℞. *Aquæ rosar.* ℥. ij.
*Resolutæ camphoræ* ℥. j.
*Commisceantur.*

Ad salia corrosiva dulcia, & innoxia reddenda, nullum præsentaneum remedium reperitur, quàm *oleum saturni in cella per deliquium*, vel *sal ejusdem saturni in aquâ rosarum solutum*, sed *mel ejusdem* præstantissimum est: ideòque in ulceribus corrosivis, quæ à sale proveniunt, præstans est medicamentum *mel, seu saccharum ex saturno elicitum*, sicut etiam in vegetabilibus saccharum vulgare acrimoniam, & rerum amaritudinem temperat, ac corrigit; ità mineralium & mercurii, arsenici tàm in magno, quàm in parvo mundo hoc Saturni saccharum mitigat, ac emendat.

Si in ulcerationem abeat myrmecia, & non resolvatur, curetur, ut ulcus, quòd si cum ossis carie sit conjunctum, ut sequenti capite regatur.

---

## Cap. LXXII.

### *De Spinâ Ventosâ.*

Non solùm caro suam patitur apostemationem, verùm etiam, & ossa apostemantur; solent enim quandòque manûs, pedisvè digitorum internodia priùs mali mineram i. inflammationem, & corruptionem in ossibus contrahere, quàm circumducta caro in tumorem, se attollere. Hoc tumoris genus Græci Padarthrocacem, Latini

Latini ossis cancrum, sive ossis sphacelismum; & vulgares spinam ventosam appellant. Miserabile morbi genus, quòd priùs cane pejus ossa, quia densitate suâ magis resistunt, postmodùm carnes, quia raræ sunt, exedit, & corrumpit.

*Signa.*

Oritur in articulis extuberantia, cum prolixo, ac minimo graditur auctu, inibi punctorius percipitur, in periostio dolor, sera accedit exulceratio, quia priùs ossa, mox periostium, & tandèm caro morbi sævitiem sentiunt. Ulceris foramen est valdè exiguum, labiola pallent, materia ex carioso ulcere manans est oleosa, pinguis, & maximè fœtida, aliquandò flava, subviridis, sed utplurimùm tenuis, & fluida, puris ac plus puris ex tali effluit ulcere, quàm ipsa ulceris conditio patitur ob latentes cuniculos. Caro esse solet mollis, spongiosa, fungosa, at minimè, ut in hypersarcosi ulcerosâ est, in superficie sublivida, ac pallida deprehenditur.

Adesse in tali ulcere os cariosum, cognoscitur 1. Autopsiâ. 2. Ex pure profluente, quod tenue, oleaginosum, flavum, & graveolens est. 3. Si ulcus sit vetustum juxta *Hip. aph.* 45. *sect.* 6. *In ulceribus annuis, aut etiam diuturnis, abscessum cum osse communicari necesse est, & cicatrices cavas fieri.* 4. Si ejus coalescentia sit difficilior, aut post coalitionem suâ sponte iterùm aperiatur. 5. Si caro circumducta flaccida, pallida, & livida observetur. 6. Si supra turundas, vel emplastra macula nigra appareat. 7. Si admoto specillo asperitas in osse percipiatur, imò si hoc ab illo perforari videatur.

*Causa.*

Vulgares Galenici proximam hujus affectûs causam in pituitâ crassâ rimantur, & ad hujus confirmationem in medio statuunt pueros, qui utplurimùm huic sunt obnoxii morbo; hi enim in hunc incurrunt, qui à parentibus languidis, & pravo habitu præditis vitiosa prima sumpserunt principia; tùm quia infantes, & pueri pituitosi sunt, & ægrè his repurgantur, undè post imperfectas variolarum, achorum, lactuminis, vel tineæ repurgationes, facilè in hanc labuntur affectionem; nàm illa pravæ conditionis materia non expurgata ad articulos, tanquàm ad emunctoria, vel ad ignobiles partes se exonerat, & hujusmodi in ossibus vitium producit. Verùm allucinantur, delirantque vulgares in pituitâ, quæ nunquam ossa exedere assolet, sed potiùs in ipsâ spicula obtunduntur. Minùs bardè dixissent, si in pituitâ salsâ cariei causam collocassent, & cum hac etiam extra rem fuissent locuti; sal enim in pituitâ potiùs conservatur, quàm exedit, nisi fuerit exaltatus. Consultiùs dixissent ab humorum acrimoniâ, ut sic ossa singulariter cariari. Quod dicunt de infantibus, & pue-

& pueris esse pituitosos, ideòque post imperfectas variolarum, achorum, lactuminis, vel tineæ repurgationes, facilè in hunc labuntur morbum, verum est hos esse pituitosos, sed non quia pituitosi sunt in hanc labuntur affectionem, sed quia vias habent nimis laxas, per quas pituitosus, qui dicitur humor decurrit, nec validam habent expultricem, nam ad expultricem validam efficiendam partium robur, & compactio esse debet aliquãtulùm densa, & sicca, quæ non reperitur in infantibus, & pueris.

Cariei genesim non per congestionem, sed pravorum humorum defluxum fieri contendunt à cerebro, ventriculo, hepate &c. quia natura in cacoëticis noxios succos à partibus robustioribus perpetuò ad viles, debilesque deponere studet: Sicut in Republicâ Magnates, & Potentiores in debiliorem plebem gravia deponunt onera. Hi sciant inepti malum esse topicum, & non per descensum, ut chymici loquuntur, à cerebro, ventriculo, hepate &c. impertitum, ut fabulantur.

Cariei causa juxta nostram sententiam in spinâ ventosâ est ros ille in periostio diffusus, qui à partibus illis non regitur, & vitali non illustratur aurâ, derelictus, & ferè extra vitæ jurisdictionem eliminatus stagnat, vitium, & aciditatem contrahit, undè ab acido intolerabiles excitantur dolores, periostii fibras contrahendo, & convellendo, quasi à spinæ punctione, & quia dolores tensivi, ad flatum, sive ventositatem referunt ægri, & vulgares hunc tumorem spinam appellavêre ventosam. Cunctatione hic ros aciditatus, quia nutritioni, & resolutioni ineptus est, stagnat, & cum succis intùs contentis commiscetur, ac necessariò fermentalem concipit motum, intenditur, exaltatur, fitque corrosivum sal, non secus ac causticum potentiale, periostii fibras exedit, gravissimum excitat dolorem, ipsasque corrodendo, & dissolvendo fibras tendinosas, ossium poros invadit, quæ primò dissolvit, corrodit, putrefacit, & mortificat, tandèm carnem exedit, fitque ulcus. Eodem pari modo caries ulceribus diuturnis, tanquàm pessimum symptoma, accedere solent, ab ulceris acido exaltato in sal corrosivum, & causticum, quod in primis carne, venis, ac nervis exesis, ossa tunc cariosa fieri necesse est, ut *sect. 6. aph. 45. Hip.* inquit.

### *Prognosis.*

Spina ventosa curatu difficilis est, diuturna, & periculi plena, præcipuè in corpore debili, & pravis scatente succis. Perniciosa est, ubi juncturas, atque ossium capita, quàm ubi internodia corruptione laborant, apprehendit, utpotè quibus remedia cariosum superantia os commodè non applicare licet. Pessima tumoris soboles, siquidem multis confirmatum est experientiis omnes sic ferè affectos, ac in puerili ætate constitutos, radicali humido dissipato contabescere, & misera-

ferabiliter vitam finire, pus nàmque infinitè profluens ægrum cum morbo commoriturum portendit, præsertim si cum aliis malis indiciis enervatæ languentis vires appareant, & principali morbo necrosis accedat. Hoc tumoris genus exercitatos, & eruditos exquirit chirurgos, illosque acriter fatigat, omnem solertiam habet irritam, & curantis hominis omnem eludit, irridetque laborem; eapropter tenellos infantes à matris ubere rapit, quòd si quandòque aliquis supervivat, à mutilatione non evadit, & si curantis chirurgi solertia mutilationem effugiat, vix saltim vitari potest, quin in motûs abolitionem, aut depravationem incurrat. Verùm tanta ægrorum laniena non chirurgiæ culpâ, cùm ipsa conjecturali modo non procedat, sed nudam contemplandam, & manibus palpandam se exhibet, provenit, verùm professorum defectu; sunt chirurgi Neapolitani vulgares, (paucissimorum pace sit dictum) qui legere, & scribere nesciunt, ac parùm, vel nihil à tonsoribus distant, & quod magis dolendum, non reperiuntur hodiè tonsores, nàm omnes sunt chirurgi.

### *Curatio.*

Vulgares spinam ventosam hac methodo curant: si patientis vires fuerint enervatæ, tunc totum opus naturæ committunt, & interim optimos cibos, maximique nutrimenti exhibent (verùm *corpora impura quò magis nutries, eò magis lædes*,) donec constantes evadant: si verò validæ fuerint, patientem purgant pilulis de tribus, vel Arabicis, vel meliùs propinant syrupum de spinâ cervinâ, qui ab articulis trahendi energiam habet. Deindè sani cubiti venam secant, sed qua ratione id faciunt, ipsi videant. Ad exsiccandum pravos humores in corpore genitos, qui malum perennare possunt, salsæ parillæ, & radicis chinæ cum guajaci cortice decoctum ad plures exhibent menses.

Si tumor non sit ruptus, illum aperiunt, ut ossa observentur denudata, non quidèm ferro, ne nervosa attingantur corpora, sed parvo facto foramine, gentianæ radice, vel mitioribus causticis patefiant, ubi detecta apparent, ossis corrupti partem auferunt, integrumque conservant. Auferunt ossa duplici modo, vel chirurgiâ, vel medicamento, hoc nàmque naturam ad ossis cariosi sequestrationem irritari dicunt, quia osse carioso existente, ulcus sanari, carnem sanam supercrescere impossibile est. Tollunt ab osse cariem scalpro excisorio cum malleo, statuariorum more. Si ossis caries altiùs descendat, os perforant terebrâ, tribus, vel quatuor in locis scalpro percurrendo cum malleo à foramine in foramen. Totum corruptum os ablatum esse signum esse dicunt, quandò cruor succedit, & tunc ab opere cessant.

Quandòque os cariosum adurunt, ut corruptum omni alimento, & humiditate destituant; ablato enim nutrimento, naturam faciliùs

citiùs sequestrare, quæ sequestranda sunt, aiunt. Idem perficere dicunt medicamenta siccissima, & frigidissima, qualia sunt ex *hyoscyami foliis, & semine cum atramento sutorio usto contusis.* Similiter *radix ireos, peucedani, aristolochiæ, folia ficûs, papaveris sylvestris, euphorbii, squama æris, ærugo, aqua aluminosa magistralis*, qua sæpiùs os cariosum madefaciant, & cariem absque dolore curare scribunt. Vel tandèm ferro candente os adurunt, quia ignis maximè omnium exsiccat, & corroborat, & adustionem tamdiù repetunt, donec perficiant opus. Verùm candens ferrum dolorem, fluxionem, & inflammationem excitat, & ob loci affecti angustiam non rectè adaptari potest, ac proindè caro exuritur, & nervosæ partes læduntur. Sed nè ichor ex ustione resultans circumsitas lædat partes, tenuissimis filamentis, vel tenerrimis spongiis illum excipiunt. Ustionis terminus est, donec os prorsùs siccum fiat, post ustionem decenter factam, os ab inflammatione, & dolore vindicant aquâ rosarum cum oleo rosaceo, vel violarum, ovi albumine stuppâ exceptis, & applicatis, postmodùm sedato dolore, & vindicatâ inflammatione, ad ossis separationem procedunt, & tandèm sarcoticis ulcus carne replent.

Pro nostrâ spinæ ventosæ curatione dicimus, quòd quò citiùs curatio instituitur, eò meliùs perficitur, nec exulceratio expectanda est, sed à tumore inchoanda, ut materia corrosiva in eo contenta educatur, & ossium caries per abditos cuniculos non crescat eundo, nec alio modo ossa à carie liberari possunt, nisi ad ea perveniatur: ante omnia igitur eò incumbendum est, ut per incisionem ad partem affectam deveniamus, ad ossa carie affecta denudanda, quod etiam militat de rupto tuberculo, ut ossa cariosa sub oculos veniant, verùm magnâ solertiâ id faciendum, ne venas, arterias magnas, membranas, & tendines discindamus. Hinc statim cultro incisorio simplici utendum est, nec cunctandum, ne malum pejoret, imò ulceratio cum suis labiis induratis aperienda est, & abscindenda: sectio itàque per ossis longitudinem usque ad ipsum os facienda est. Si patiens cultrum exhorreat, causticis benignioribus res peragenda est, & inducenda est eschara, quousque os denudatum appareat; tunc medicamenta os lævigantia adhibenda sunt; non enim natûra os periostio amicit, donec cariosum persistit, ideòque pars cariosa tanquàm mortua separanda est à sanâ, & vivâ, cum qua nec coalescere, nec diù subsistere potest, quin eandem itidem inficiat, & ad parem sensim deducat cariem.

Ossa lævat præ cœteris *spiritus mercurii albus, deindè spiritus salis armoniaci, vel sulphuris per campanam*, qui juxta curantis libidinem bis in die repetatur, & quidèm plumaceola in eo imbuta imponatur; hi nàmque spiritus volatilitate suâ, qua agunt, ossa lævigant, & corrosiva salia hebetant.

Cele-

Celeberrimum est remedium, quo Paracelsus ossa corrosa restituit, ut

℞. *Ol. de camphorâ per alumen*
*Ovi preparati, &*
*Ol. Caryophyllor. ana* ℥. ß.
*M.* & utere.

Præstans est euphorbii tinctura m. d. qua nos in hoc affectu utimur, ut

℞. *Euphorbii* ℨ. ij. ß.
*Radic. peucedani,*
*Aristoloc. rotund.*
*Bryoniæ ana* ℥. ß.
*Myrrhæ, &*
*Aloës ana* ℨ. ij.
*Caryophyllor.* ℨ. j.

*Infunde in aquæ Reginæ Hungariæ lib. ß. per quinque, vel sex dies, deindè colaturam serva.* Tincturâ hac placentulæ ex filamentis imbutæ bis in die in ossibus cariosis repetantur, quousque os læve appareat, & periostium supercrescat. Vel ossibus cariosis applicari potest *bryonia trita*, vel *aristolochia rotunda* in cataplasmatis formâ, vel *peucedani radix* in pulverem imposita, vel tandem *euphorbii pulvis* ( gummi est euphorbium ) verùm magna cautio in hujus applicatione adhibenda est, nàm penetrat, inflammat, exulcerat, & violenter abstergit; ideòque eo utentes, ne vicinas corrumpat partes, necesse est linimentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa investiuntur.

Nonnulli in ossis cariosi curatione, parùm supradictis remediis proficientibus, ad ignem actualem confugiunt, & reverà quod non sanat ignis incurabile est juxta Hip. aph. & sic sæpè succedere solet curatio; verùm quia ægri pavent, timentque ignem, & persuaderi nequeunt ossa non sentire, non semper hæc operatio perpetrari potest. Verumenim verò etsi ossa non sentiant, partes ossibus vicinæ, membranæ, tendines, nervi & similes ab actuali igne læduntur, & intolerabiles patiuntur dolores, augeturque malum ex frequenti ignis applicatione, nàm unâ vice id præstare non potest, nec laudabilem affectum producere solet. Tandèm nihil proficientibus generosis, optimisque remediis, nullum est certius, & utilius, quàm ignis, modò ab experto chirurgo ustio instituatur, & deindè os igne actuali aduratur, & ne dolores, fluxiones, inflammationesque insequantur, ac membranæ, tendines, nervi &c. attingantur, lædanturque muniantur oportet, & deinde olivare cauterium ignitum per ferreas, aut plumbeas fistulas injiciatur, quæ ne incalescant, plures esse oportet, sæpèque mutentur.

Præter topica, interna medicamenta ad curationis festinationem propinari debent, inter quæ lenia cathartica commendamus, & præcipuè sequentem Barbette compositionem magnifacimus, ut

℞. *Rad. consolid mai.*
*Osmund. regal.*
*Chinæ,*
*Salsaparill. ana* ℥. j.
*Cortic. lig. guajac. ras.* ℥. ij.
*Rhabarb. opt.* ℨ. vj.
*Fol. sen. mundat.* ℨ. x.
*Agarici leviss.* ℨ. vj.
*Caryphyllor.* ℨ. j.
*Cinnam.* ℨ. ij.

*Infusa horis 24. in suff. quantitate aquæ hordei tepidæ coque lento igne, & expressioni lib. IV. adde.*

*Syr. de symphyto fernel. ℥. jv.*

*M. f. apozema.*

Sumat ejus æger ætatis adultæ ℥. iij. jv. v. leniter purgabit, curationem promovebit, & à novo morbo præservabit.

Intereà ea non desint medicamenta, quæ salia corrosiva cicurant, attenuant, resolvuntque per diapheresim, aliosque naturales ductus, & sic facilè os cadaverosum ad expulsionem sollicitatur, hujusmodi erit *chinæ, ligni visci quercini, aliorumque lignorum decoctum*, similiter *antimonium diaphoreticum, sal volatile viperarum, c. c. cardui sancti, succini, eboris &c.* Sed lege *Tomum 2. de Ulceribus cap. 21.* ubi fusiùs agimus *de Ulcere cum ossis carie.*

---

## CAP. LXXIII.

### De Clavo, & Callo.

Jam tandem, Superis faventibus, à capite ad extremos corporis artus sensim devenimus, ad manus, scilicèt & pedes, quorum duos hîc tantùm describemus tumores, clavum nempè & callum. Est clavus dura quædam excrescentia, colore albicans, rotunda, quæ clavi capitello non absimilis cuti infixa videtur, ut clavus ferreus pungit, undè ipsi nomen obtigit, ac plantis, digitisque pedum enascitur; callum verò est quædam summæ cutis durities in volis, manuumque digitis.

*Signa.*

Clavus facilis est cognitu ex tuberculo duro profundiùs in pedis digitis, vel plantâ latente; præterquamquòd ex ægri relatu patescit. Patet etiam, quòd centrum quoddam veluti foramen, seu punctum habeat, formâ sit rotundâ, & clavi capitelli instar est cuti infixus, ejusque durities ad periostium usque penetrat, dolore interdùm pungitivo ità fuerit, veluti clavus ferreus infixus, ut gradienti molestiam ferat.

Callus visu, & tactu cognoscitur, cutis nàmque dura, & fere ossea est, doloris expers, & estò cultro abscindantur tactûs sensus est abolitus.

*Causæ.*

Vulgares Galenici clavum ab humore pituitoso, & melancholico fieri existimant, mediante calcei pressurâ, attritu intertrigine, labore &c. De callo verò eandem repetunt næniam produci, nàmque ab eisdem humoribus, pituitoso, scilicèt & melancholico etiam credunt, mediante pressu, attritu, intertrigine, labore, &c. Verùm modum, quo clavus, & callus oritur, non docent. Maledicti sint tales humores, qui tot veterenarios fecêre chirurgos.

Clavum fieri existimamus, à prohibitâ transpiratione per impeditum fibrarum motum, quæ à corpore duro comprimuntur, quasi dila-

dilacerantur, ſitumque mutant, quibus preſſiùs ſibi invicèm coagmentatis, ac ſuperimpoſitis, & coacervatis, ſub ipſis nutrimentum per poros evaporari ſolitum poſt nutritionem, aggeſtum per arcta interſtitia evaporari nequit, & in clavi duritiem abit. Cauſæ externæ, & occaſionales ſunt compreſſio à novis, & arctis calceis pedum digitos comprimentibus, & coartantibus, multa, & diuturna ambulatio, ac continua ſtatio.

Callus oritur ab impedito fibrarum motu ſub cute, quæ ab inſtrumenti durioris, & inſoliti contrectatione comprimuntur, ſitum mutant, invicèm conglomerantur, & exſuccæ fiunt, quia ſuccus alimentitius poſt manuum ſuſtentationem per has fibras, & indè per cutis poros obliteratos inſenſibiliter reſolvi non poteſt, hinc cutis ſpiſſior evadit, & tandèm in callum, eo loci ubi congeſtus fuit, convertitur. Occaſionales cauſæ ſunt diutina inſtrumentorum laboris contrectatio, ut ſunt ligo, aratrum, bipennis, grandiores mallei &c.

*Prognoſis.*

Clavus non eſt curatu facilis, nàm quandò ſemel eſt enatus, vix ſponte evaneſcit, ſed duriuſculâ, & ſolida radice ſemet intrò figit ad perioſtium uſque & oſſeâ membranâ conſtare videtur, chirurgum ſpe ſuâ fruſtatur, undè poſt dexteram excisionem ſemper recreſcit, dolorem ſæpiùs movet, & claudicare facit; at ſi incautè exſcindatur, maximum periculum oboriri poteſt, ut ſpaſmus, convulſio, delirium, quæ ſymptomata acerbum excipit funus.

Callus recens, cùm ſit affectus cutaneus, facilè curatur, nullumque infert periculum, niſi incautè exſcindatur, præter manuum defœdationem; inveteratus verò difficillimè, cùm fibræ ſemel unitæ, & conſtrictæ iterum diſſolvi, dilatari non poſſint.

*Habere in manibus callos, & in pedibus clavos, bonum*, quia à chiragrâ, & podagrâ liberat; ſignificat enim manibus labores exercere mechanicos ad communem vitæ uſum neceſſarios, & pedibus ire ad comparandum ea, quæ ad vitæ ſuſtentationem ſpectant, adimpletur ſic Catholicum illud Dei præceptum: *In ſudore vultûs tui veſceris pane tuo*, id eſt in manuali labore ſudorem exprimente vitam perages. Verùm ſunt quidam in hoc mundo homines, qui ſine moleſtiâ, delicatè, molliter, & voluptate ità alienâ vivunt quadrâ, ut probroſum, & indecorum exiſtimationi cenſeant inſtrumenta mechanica ſummis attractare digitis, ne expolitæ, læves, & rugoſæ obcalleſcant manus, imò odoratis ſaponibus, aquiſque coſmeticis eas abluunt, ut cutis aſperitatem leniant, lævem, ſubtilem, & nive candidiorem reddant, ſed horum manus non poſſunt, non putere rapinis. Sed quod magis, ſunt alii, qui plebeorum more pedibus ire per urbem moleſtè ferunt, ne in pedibus clavos contrahant,

trahant, & ut suum statutum, & nomen præferant; magnifici, vehuntur equis, & carpentis ad loca, quæ petunt, estò paucissimis distent passibus. Nonnulli uno trahuntur equo, sed *trahit equus asellum*, alii ob grave peccatorum pondus ad unum trahendum virum, duo equi, vel quatuor, vel sex requiruntur. Sed justus Deus hos suos castigat servos, eorumque plerosque invisibili carnifici, nempè chiragræ, & podagræ tradens.

*Curatio.*

Callosas manus vulgares curant per emollitionem, tenendo eas in aquâ calidâ simplici, vel in decocto, vel balneo ex herbis emollientibus, deindè callum novaculâ abscindunt, vel abradunt. Vel emplastro de mucilagine emolliunt, cumque deindè scalpro auferunt. Nonnulli ad cauteria potentialia confugiunt, verùm magnum vitæ periculum inferunt, ac proindè meritò repudiamus.

Clavum duplici modo curant vel medicamentis, vel instrumentis. Balneant pedes decocto ex herbis emollientibus parato ad plures dies, postmodùm in subtiles taleolas clavum exscindunt, absque eo, quod hæmorrhagia excitetur, denùm ad plures dies *folia sedi majoris viridi pelliculâ exuta* bis in die applicant, repetuntque. Alii *nigellam ex vetere urinâ* imponunt, loco priùs scarificato, vel *mel cum alumine decoctum* superponunt. Commendant *emplastrum viride*, *Vigonis cum quadruplo mercurii*, *Gratia Dei*, *diachyl. cum gummatibus*. Nonnulli excisionem moliuntur, alii caulticis utuntur, & sequens multum extollunt:

℞. *Cantharidum*,
*Vitrioli*, &
*Castorei ana* ℥. ij.
*Cum terebinth. m.*
*Et f. emplastrum.*

& clavo balneato imponatur. Vel hoc alio modo:

℞. *fæcis vin. ustæ*,
*Calcis nondum aquam expertæ*,
*Visci ana* ℥. j.
*Cum lixivio m.*

& clavo applica. Sunt qui *sulphur citrinum pulverisatum* clavo inciso imponunt, attamen priùs locum gummi ammoniaco muniunt, & desuper bis, vel ter accendunt, & deindè cum radice clavum extirpant. Verùm hæc remedia pro curando clavo, ægrum interficere possunt, excitant nàmque inflammationem, gangrænam, & tandem necrosim.

Nostra de callo curatio consistit, ut fibræ naturalem adipiscantur situm, & alimentitius succus post partis nutritionem insensibiliter resolvatur, ad quem finem præter interna, volatilia succos attenuantia, externa topica emollientia fibras cataplasmata conducunt, ut *ex floribus chamomillæ*, *meliloti*, *seminum fænugræci*, *foliorum malvæ cum lacte cocta*, & sæpiùs applicata. Non desint balnea, & manuum immersiones, ex emollientibus parata, ut postmodùm callus abscindatur. Laudatur *succus sedi majoris*, *vel nicotianæ*. Summoperè

mopere conducit, ut callus *spiritu vini camphorato* afficetur, vel si *gummi amoniacum solutum in spiritu vini*, & iterùm applicetur. Multùm valet *ceratum de spermate ceti* callo impositum, quod multis experimentis comprobatum habemus. Sed ad quid in manuum callis tempus terimus, cùm chirurgi nunquàm censum quotidianum in his fundare possint?

In clavi curatione eadem, quæ in manuum callo prodesse diximus, usurpare possumus, cùm amborum affectuum ferè eadem sit genesis, dummodò clavus altas non fixerit radices, eapropter *oleum lini tepidè* illitum, vel linteum dicto oleo imbutum, & superpositum, priùs tamen clavo profundiùs inciso, nunquàm ægrum fefellit. *Radix buglossæ contusa*, & superposita mirandum præstat effectum. Admiraberis linteum *sanguine menstruo* tinctum, & clavo superimpositum. Multùm prodest *emplastrum de Galbano Mynsichti*. *Martinus Rulandus* in clavis eruendis valdè commendat tanquàm secretum sequens:

℞. *Ol. Sulph. per campanam* ℥. ß.
*Lapidis corrosivi, vel*
*Salis alkali* ℥. ij.
*Sem. hyosciyami* ℥. j.
*Opii* ℈. j.
*Tere, & m. f. magma.*

Non est credibile quanti sit pro pedum clavis curandis hoc nostrum ceratum, quod hactenùs pro secreto habuimus, at nunc ingenuè communicamus, ut

℞. *Gum. ammoniaci, & galban.*
*Cum sp. V. solut. & inspissat. ana* ℥. j.
*Euphorbii* ℥. j.
*Alum. ust.* ℥. j. ß.
*Virid. æris* ℥. ij ß.
*Merc. dulc. unius sublimationis* ℥. ij.
*Ol. euphorbii, &*
*Ceræ citrinæ ana q. s.*
*M. f. ceratum s. a.*

Aliqui chymicastri ad corrosiva confugiunt, ad *Lapidem, scilicèt infernalem, vel olei antimonii, oleum mercurii meteorizati, sulphuris, vitrioli, butyrum antimonii.* Verùm hæc medicamenta, quia corrosiva sunt, & non tantùm fibræ nerveæ ab his irritantur, sed quidèm discinduntur, corroduntur, & ustulantur, meritò, cùm arsenicalibus constent particulis, repudiamus.

Finis Primi Tomi.

D. CAROLI

# MUSITANI

PHYSIATROS PROFESSORIS,

Academici Peregrini, Pigri, &c.

# TRUTINÆ

## CHIRURGICO-PHYSICÆ

*TOMUS SECUNDUS,*

## DE ULCERIBUS.

In quo facilis ULCERUM curandorum Via instruitur, novis Medicamentis illustrata.

*Cum* INDICIBUS *Argumentorum ac Materiarum locupletissimis.*

GENEVÆ,

Sumptibus CRAMER & PERACHON.

M. DC. XCVIII.

# INDEX CAPITUM.

FINIS.

CAROLI

# D. CAROLI MUSITANI

Physiatros Professoris &c.

## TRUTINÆ CHIRURGICO-PHYSICÆ.

### TOMUS SECUNDUS.

## DE ULCERIBUS.

### CAPUT PRIMUM.

*Quid sit Ulcus, & quod ejus subjectum.*

GALENUS 3. *meth. cap.*1. Ulcus à vulnere non distinguit, sed utrumq; per continui solutionem in parte carnosâ facta definit: Verùm differt ulcus à vulnere, primò; quia vulnus semper à causâ externâ vulnerante infligitur, ulcus verò à causâ quidèm externâ occasionem habere potest, sed semper à causâ internâ vel in toto corpore, vel in parte existente fovetur. Secundò, vulnus est continui solutio recenter facta, ulcus est solutio continui diuturna. Tertiò, vulnus in ulcus abire potest, ulcus verò nequaquàm in vulnus. Quartò, vulnus strictè sumptum est, cùm in loco vulnerato nullum aliud accidens accedit præter continui solutionem, ulcus verò dicitur, cùm præter continui solutionem in parte solutâ,

tâ, vel in toto illius solutionis causa fovetur. Quintò, in ulcere semper aliquid de parte affectâ imminutum, vel amissum est, si non plus, saltim cuticula; semper enim in ulcere aliquid in parte aufertur à causâ erodente, & estò quandòque superflua excrescat caro, tamen cutis, vel ipsa caro naturalis deest, & ulcus illud non est simplex morbus, sed compositus, & cum magnitudine auctâ conjunctus.

Possunt cum ulcere varii morbi, ut intemperies, inflammatio, erysipelas, caro supercrescens, & alii conjungi, qui tamen ad ulceris essentiam non pertinent, & auferri possunt, ulcere manente, cujus essentia solùm in continui solutione cum partis affectæ aliquâ diminutione consistit.

Hinc fas est ulcus definire, quòd sit continui solutio à causâ erodente in aliquâ corporis parte, cujus solutionis causa vel in ipsâ parte ulceratâ, vel in toto corpore tanquàm mediatâ conservatur cum imminutâ magnitudine.

Sextò differt ulcus à vulnere, quia ulcus utplurimùm provenit à prægresso abscessu, vel vulnere perperàm curato. Tandèm, vulnus est continui solutio recens ab externis causis cæsim, vel punctim, vel ruptim illata, & semper cum sanguinis profusione contingit; ulcus verò ab internis causis erodentibus producitur, quibus non instantaneâ violentiâ, ut in vulneratione, sed lentâ erodentis humoris in tumores, & apostemata collectione, eorumque purulenta erosione fit continui solutio, è qua non sanguis, ut ex vulneribus, sed pus, vel sordidum, putridumvè liquamen, saniesvè effluit, vulnera tamen perperàm curata non rarò in sordida, & putrida degenerant ulcera, quæ tùm ab iis, quæ ab internis proveniunt causis, non differunt.

Ulceris subjectum sunt omnes nostri corporis partes, præcipuè molliores, seu carnosæ, quarum continuum erosione ità solui, & quavis à causâ exedi potest, ut difficulter coalescat; ossa tamen excipimus, quæ ad cariem pertinent. Carnis vocabulo non modò propriè dictam musculosam, quæ afficitur, sed latè dictam, quâ intestina, vesica, & alia viscera constant comprehendimus. Item glandulas, quæ sunt veluti naturæ cribra, & in partes carnosas semper aliquem immittunt succum; ductus Lymphaticos, rami quorum in carnosas, & membranosas immediatè inferuntur partes; similiter omnes membranas, venas, arterias, fibras, nervos. tendines &c. complectimur. Perpetuò tamen unas pars præ alterâ erit magis disposita, & præcipuè ubi plures sunt ductus, copiosiores sunt succi, & frequentiora sunt ulcera, ut in inguinibus, abdomine, ano, utero, perinæo frequentius eduntur.

---

## Cap. II.

### *De Ulcerum differentiis in genere.*

Ulcerum differentias prolixè proponit *Gal. 4. meth. med. cap.* 20, easque quinque esse docet scilicet à

à figurâ, quantitate, atque æqualitate, & inæqualitate, à tempore, & loco.

Differentiæ ulcerum à figurâ pendent, cùm ea obliqua sunt, vel recta, vel tortuosa, vel rotunda, vel oblonga, vel in superficie lata, & circa fundum angusta, vel in superficie angusta, & circa fundum lata.

Secundum quantitatem, vel magnitudinem differunt ulcera, vel in eo, quod sint magna, vel parva, majora, vel minora, longa, vel brevia, in superficie residentia, vel in profundum penetrantia.

Ab æqualitate, vel inæqualitate oriuntur ulcerum differentiæ, cùm ea vel æqualem, vel inæqualem habent circumferentiam, labra vel plana, vel depressa; profundum, vel scabrum, vel planum; orificium in medio, & in profundo vel æquale, vel latius, vel angustius.

Differentiæ à tempore sunt, ut vetustum ulcus, vel recens, exigui temporis, vel diuturni.

A loco tandèm, si in cute sit ulcus, vel in musculis, si in musculorum capitibus, vel in eorum medio, si in articulis, vel in carne, vel glandulis, vel emunctoriis, si tandèm in visceribus, vel in eorum quolibet, locum nunc esset proponere, ut à qualibet dictarum differentiarum indicatione ulcerum curatio desumi debeat, ac proindè sufficiat nos docuisse frequentiores ulcerum differentias: nàm cùm de eorum curatione sigillatim agemus, hujusmodi differentias commemorabimus, ut congruens fit medicaminum applicatio pro cujuscumque ulceris differentiæ necessitate.

## CAP. III.

### *De Accidentibus, quæ ulceribus superveniunt, vel ea comitantur.*

MUlta accidentia ulcera comitantur, vel iis superveniunt, quæ ulcerum curationem vel variant, vel immutant; non ergò à re alienum erit prædicta accidentia comitantia, vel supervenientia hîc enumerare. Comitantur itàque ulcera, illisque superveniunt dolor, punctura, pruritus, inflammatio, intemperies, erysipelas, œdema, durities varices, tumor, coloris depravatio, putredo, sordities, vermes, malus odor, fluor ichorosus, saniosus, callus, fungus, sinus, fistula, ossium caries, indolentia, folliculus, cancer, lupus, noli me tangere, gangræna, sphacelus, aliaque similia, quæ ulceribus conjuncta, unumquodque illorum distinctum curationis exigit modum. Operæ pretium faciemus, si notata jam accidentia ulceribus supervenientia memoriæ mandemus, nàm cùm de illorum curatione agemus, hujusmodi accidentia commemorabimus, ut eorum rationem habeamus, quia illorum unum quod libet, dùm ulceri conjunctum observatur, proprium, & specificum exigit remedium.

## Cap. IV.

### De Vlcerum speciebus.

Diversæ ulcerum species emergunt vel ab ulcerum excrementis, vel accidentibus supervenientibus, vel comitantibus. Excrementa, quæ ex ulcere emanant sunt *sanies*, *ichor*, *pus*, *& sordes*, & estò saniem, & pus vulgares chirurgi confundant, & pro eodem ulceris excremento accipiant, accipiunt tamen quid pro quo. *Sanies* propriè est fluida, & tenuis illa humiditas subalba, vel lutea, quæ à crudo, & incipiente ulcere effluit, & hæc à *Celso* dividitur in *ichorem*, qui tenuis est, & subalbus, atque in mellicериam magis crassam, & glutinosam, mellique albo consimile. Dicitur postеà virulenta, tenacior, & glutinosior materia, quæ in malignis gignitur ulceribus, & utplurimùm lividi, aut nigri coloris est. *Pus* autem illud dicitur excrementum, quod ab inveterato fluit ulcere, album est, læve, æquale, & minimè fœtidum. *Sordes* tandèm omnium viscosissima, & maximè glutinosa mucilago est adeò tenaciter ulcerato adhæret loco, ut difficillimè ab eo auferri possit. Ex his excrementis variæ ulcerum species desumuntur, ut.

Vulgare est, quandocùmque ulcus pus album, æquale, & minimè fœtidum excernit, omnium facillimè Sanabile. Ubi verò serosa humiditas pure tenuior, & aquosior affatim emanat, ulcus dicitur saniosum, veteribus rheumaticum, phlegmaticum, vel fistulosum dictum, ad quod nimirùm natura humiditatem excrementitiam, quæ ichor dicitur per emunctoria convenientia evacuare debebat; ulcus tamdiù insanabile redditur, donec priùs ejusmodi fluxus ab ulcere avertatur, & exsiccetur. Ubi autem sordes mistæ sunt, nempè pus, sanies, utrumque lividum, Cinereum, variegatum, tabum, sordidumvè excrementum glutinosum, crassum, & tenaciter ulceri adhærens, in eo reperitur cum fœtore, & profunditate, prædurisque, & siccioribus labris, tale ulcus dicitur sordidum, veteribus ulcus melancholicum, malignum, & depascens, ac omnem sanationis spem respuens, donec priùs malignitas, & putredo ex ipso auferatur. Quæcumque ulcera depascentia, & in profundum, ambitumque rodentia ulcera à quibusdam indiscriminatim *Lupus* vocantur. Alii tamen per lupum intelligunt ulcus quoddam specificum plerùmque in carnosâ femoris parte sedem figens, & acerbis cruciatibus affligens, nisi ulceri quotidiè frustum carnis recentis imponant. Alii contrà sævam illam faciei, & narium exulcerationem, quæ aliàs *Noli me tangere* appellatur, lupum vocant. Sic quoque ejusmodi corrosiva ulcera nuncupantur *Phagedæna*, & *Nomodes*. Aliis etiam *chironia* à Chirone chirurgo; aliis *Dysepulotica*, *ac Telephia* dicuntur, id est quæ non tantùm affectam carnem erodunt, & quasi cane pejus dentibus devorant, suffodiunt, & excavant. Sed etiam adjacentes, & vicinas partes exeden-

edendo, & putrefaciendo depopulantur. Talem autem differentiam inter utrumque eſſe volunt, quod nimirùm phagedæna ſit paulo mitius Nomode, & ſaltem ambulando (hinc dicitur *Foreſto* ambulativum ulcus), & ſerpendo cutem erodat, ſitque impetiginis, & ſerpiginis ſpecies; *Nome* verò non tantùm cutem, ſed & carnem excavet. Cùm autem ulcus cum tumore præduro incipit, ac deindè in maligniſſimum, & maximè dolorificum ulcus degenerat, hinc ulcus dicitur *cancroſum*, ſeu *cancer exulceratus*. Quodlibet etiam ulcus malignum, ſeu virulentum, exedens, & omnem ſanationem reſpuens *cacoëthe* vocitatur.

Ex accidentibus, quæ ulceribus ſuperveniunt, vel ea comitantur, aliæ ulcerum ſpecies emergunt, undè alia dicuntur ulcera *verminoſa*, & *phthiriaſiaca*, quæ variis in locis vermibus ſubcutaneis capillaribus, partes exedentibus ſcatent, quin & majores quandòque vermes in ulceribus reperiuntur cum putridâ, ac fœtente, corruptâque ſanie. Datur quoque ulcus cum *hyperſarcoſi*, ſivè carnis excreſcentiâ, ſeu luxuriante carne. Sic eſt & ulcus *Scorbuticum*, quod ſcorbutum habet comitem. Eſt aliud, quod tumorem, inflammationem, aliud gangrænam, ſphacelum, aliud hydropem excipit, ſinum, fiſtulam, aliud cum carie, & oſſis corruptione, & alia accidentia, quæ capite tertio deſcripſimus.

## CAP. V.

### *De Vlcerum cauſis occaſionalibus in genere.*

VLcerum quorumcumque occaſiones ad quatuor genera congruè reduci poſſunt, quorum duo ſunt externa, duo verò interna; Primum genus occaſionum externarum eſt quodlibet corpus vel vivens vel non vivens, acutum, vel obtuſum, quod quovis motu cutem, vel ſubjectam partem pungit, lacerat, incidit, percutit, diſtrahit, contundit, vel quovis alio modo offendit; hæ enim læſiones cutis, vel carnis facillimè innumeras ulcerum ſpecies excitare poſſunt.

Secundum genus occaſionum externarum ulcerum eſt contagium vel per fomitem, vel ad diſtans hominis cutem, vel carnem contaminans, ex qua contaminatione innumeræ quoque ulcerum ſpecies emanant. Ad diſtans agere videmus peſtis contagium, per fomitem verò ſcabiei, & luis Venereæ contagium.

Genus primum occaſionum internarum ſunt tumores, quomodocùmque, & qualitercùmque ſub cute, & in carne coacervati; nàm quoties ipſi aperiuntur, ſpecies ulcerum diverſæ producuntur.

Alterum genus internarum occaſionum eſt, quoties liquor alimentitius, ſanguis, vel aliud ſimile in corpore deliteſcens, in qualitate exaltatum abſque tumore carnem, & cutem corrumpit, vel ſecat, &

ulcerum non paucas aperit species.

Ulcera, quæ ex occasionibus externis primi generis fiunt, nisi à venenatis dentibus, unguibus, vel mucronibus fiant, à bono chirurgo faciliter curari possunt; Si verò venenum admistum habeant, difficulter. Quæ verò ab alterius generis occasionibus fiunt ulcera, à contagiis scilicèt, si pestis contagio producantur, difficillimè curantur; si ex scabie, vel lue Venereâ, facillimè, si chirurgo medicamenta, quæ contagium extingunt, sint nota.

Ex occasionibus deindè internis primi generis, scilicet ex tumoribus ulcera, si ex illis tumoribus erumpant, qui materiæ coctionem admittunt, faciliter curantur; qui verò coctionem materiæ non admittunt, obstinatissima pariunt ulcera.

Alterius generis ex occasionibus internis erumpentia ulcera semper difficillimæ sunt curationis, quia non solùm chirurgicam, sed physicam exigunt curationem.

## CAP. VI.

### *De Vlcerum signis.*

Narratio de Ulcerum signis supervacanea videtur, externa siquidèm ulcera utpotè nostris subjecta sensibus, lippis, atque tonsoribus patescunt, quoniam vel visu, vel tactu, vel olfatu deprehenduntur, & hæc profectò ulcera chirurgis imperitis nota sunt, sed hoc non sat est, oportet namque eorum differentias, & accidentia cognoscere, quæ quam maximè curationem [illegible]riant; imò magnæ molis est ulc[illegible] interna, quæ sub oculos non cadunt, nosse, & hæc non nisi ab eruditis deprehendi possunt. Ideòque tàm de ulcerum internorum, quàm externorum signis aliquid in medium afferendum.

Signa internorum ulcerum, affectarumque partium petuntur ab excrementis, doloris proprietate, actione Læsâ, atque situ.

Ab excrementis ulceris, & laborantis particulæ in cognitionem venimus, & si per quemcumque corporis meatum, ut per tussim sanies effluat, intùs in pulmonibus ulcus existere conjectamus, nàmque aspera arteria solùm in pulmonibus extat, & quæ per anachartasim exturbantur, in pulmonibus, vel thorace utplurimùm præexistebant. Similiter ex purulentæ materiæ excretione per vomitum, œsophagum, aut ventriculum esse suspicamur. Si per nares, aut aures pus, aut sanies effluat, ulcus intùs latere indicio est. Serosum ejectum pus palatum, fauces, aut circumstantes partes exulceratas ostendit. Si per muliebre pudendum eliminetur sanies, uterus, aut ejus vagina, aut circumpositæ partes ulcus patiuntur. Per alvum si effluit pus, ventriculum, intestina, mesenterium, vel alia abdominis viscera ulcus obsidet, si cœtera consentiant. Diximus, si cœtera consentiant, quandoquidèm huic soli signo non perpetuò fidendum est, cùm à dissitis quoque partibus excrementum illud fluere possit; sic multoties pus, quod in thoracis cavitate continebatur, unà cum

cum Lotio excretum fuisse observavimus, alioquin vesica, aliæque partes Lotii excretioni dicatæ ulcere Laborarent.

In qua autem parte ulcus lateat, præter excrementa doloris proprietas, situs, ac læsæ partis actio docebunt. Sic si dolor sit pungens, partis nervosæ læsionem, pulsans arteria indicabit. Doloris situs similiter ipsam partem exulceratam docebit. Si in parte exulceratâ sensus, vel motus læsus fuerit, nervosæ partis affectæ indicium est. Sic si Languens cibi fastidio prematur, & pus per alvum cum incoctis cibis deponat, exulceratus est ejus ventriculus, ad quem ciborum appetitus, & coctio spectat; contrà benè se habente ventriculi coctione, si pus per sedem quoque exturbetur unà cum alvi excrementis liquidioribus, ulcus in intestinis existit, in quibus ventris superfluitates debitam adipiscuntur consistentiam. Tandèm ex situ, si nàmque simul cum lotio latæ membranulæ portio excernatur, exulcerata est vesica. Doloris situs in dextro hypochondrio hepatis, in sinistro splenis affectionem demonstrat.

Externorum ulcerum signa facilè innotescunt; ubi enim pus apparet, ibi ulcus, verùm pus diversum est, modò album lactis instar, & crassum cremoris lactis instar, absque odore, & fœtore, quod censetur optimum. Est album, ex eo quia acida salia exulcerato in loco Luxuriantia præcipitant succum nutrimentitium alkalinum in album liquorem. Sic sulphur in lixivio solutum, vel simili menstruo alkalino acidi permistione lactescit. Modò ulcera pus flavum, viride, vel tenue, acre, ac interdùm crassum, seu spissum expuunt.

Succi ex ulceribus fluentes varia à veteribus sortita sunt nomina. Primò, *pus* dicitur, quod nobis est alba, & crassiuscula materia benè olens, & nihil aliud est, quàm coagulatus succus alimentitius Lactis cremori similis, quæ à veteribus concocta in ulceribus habetur materia. Secundò, *ichorosus sanguis*, qui communiter acidum spirat, & gustu deprehenditur salsus, & videtur esse sanguinis serum, dicitur *sanies*, & cùm sanguini permiscetur, dicitur pus sanguinolentum. Tertiò, *ichor* vocatur tenuis humor sulphureus, & salsus, qui etiam sæpè ex ulceribus effluere solet. Quartò, *Sordes* dicitur illa materia, quæ lardo similis est, lutosa, spissior, quæ non facilè per ductus carneos profluere potest, & Lardum repræsentat in ulceribus difficilioris curationis. Quintò, *Virus*, quod appellatur, est acris, fœtibus, tenuis humor, ulceribus maximè noxius, qui etiam ulcera aperit rodendo, & cutem pustulosam reddendo. Sextò, *Melagium* est oleosus humor, qui ex corruptis ossibus effluit, & ossium adustorum fœtet. Verùm quædam reperiuntur ulcera nullum exhibentia succum, quæ sicca dicuntur, & multum negotii chirurgo facessunt, hæc cognoscuntur ex siccitate aridâ nullum de se præbente digestionem, adest partis squalor, & siccitas, & quasi quædam rugositas, ut & asperitas quædam, & durities ulcerati membri à pertinacissimâ vasculorum obstructione proveniens ex

ſymptomatibus; ulcera enim ſphacelata nullum exhibent pus.

Ulcus ſordidum, ſeu putridum hæc habet ſigna: materia intùs contenta eſt lardi inſtar ſcilicet tenax, lutoſa, & maximè ulceris lateribus hærens. Hoc ulceris genus cacochymicos infeſtat i.e. corpora, in quibus ſucci non ſatis attenuantur, vel ſubtiliantur, vel fluidiores non fiunt.

Ulcera Phagedænica ſunt cum Telaphiis, & Chironiis rebellia, magna, nullis obedientia pharmacis, oras habentia duras, & tumidas, ex optimorum remediorum applicatione ſemper hæc ulcera in deterius ruunt, & magis cum ſuis vaſis ſanam diſcindunt carnem, & ægri adeò vehementem patiuntur dolorem, ut dies, noctesque traducant inſomnes. Ulcus nudatum plures angulos, & profunditates exhibet, fibræ, venæ, ac arteriæ nudę conſpiciuntur cum gangrænæ metu. Materia, quæ effluit, nihil aliud eſt, quàm ichor fœtidus, aut flavum, putridum ſerum. Sæpè eryſipelas, vel herpes in tale degenerat ulcus.

Ulcerum ſigna cum oſſis carie, vermibus, carnis excreſcentia &c. ex propriis capitibus innoteſcent.

Externorum ulcerum ſigna etiam à figurâ, profunditate, & magnitudine deſumuntur, nàm vel autopſiâ cognoſcuntur, vel ſpecillo explorantur, ità ſimiliter eorum accidentia, ab excrementorum quantitate conjectare valemus. Sic ulcus, an magnum, an parvum ſit, puris copia indicabit, quæ in magno major, in parvo minor eſt.

## Cap. VII.

### *De Vlcerum cauſis.*

Galenici hepar pro ulcerum cauſâ accusârunt, & hac viâ hepar ab acuitate ſuâ per ulcera repurgari docuerunt, hepar autem ut membrum mutum à tot, tantiſque injuriis, & impoſturis ſe defendere non potuit, quare falſam accuſationem pati neceſſum fuit, cujus tamen innocentiſſimum eſt. Aliqui caput inculpavêre, quod per deſcenſum ſe in inferiores partes acuitate ſuâ exoneret: Sed hoc capitale fundamentum non omnibus arriſit Galenicis, ulcerum nàmque omnium originem uni hepati tribuerunt, cui deſpoticum dominium in humano corpore aſſignârunt, undè innocentiſſimum hepar ipſi in tantam ſuſtulerunt inſolentiam, & temeritatem, ut quodlibet ulcus ſivè magnum, ſivè parvum ejus culpâ à plantâ pedis ad verticem capitis fieri, & cauſari arbitrentur, & nihil corporibus accidere, quod deſpoticâ non patretur hepatis tyrannide, fateantur. Id adeò apud ipſos indubitatum eſt, ut Luem Veneream, quæ ab extrinſeco contagio in corporibus creatur, in inſonte hepate ſuam habere ſedem vivæ vocis oraculo inſinuent. Quatuor humores in corpore poſuerunt, & horum officinam hepar, & corruptos pro ulcerum origine conſtituerunt. Poſt horum geneſim melancholiæ ſedem in liene, bilis in veſiculâ felleâ, pituitam in cerebro & ſanguinem in hepate collocarunt.

Verùm

Verùm quomodò hi corrupti humores in cute foramina sibi aperiunt, absque eo, quod partes in transitu non lædant, non docent. Fabrum choleram adurentem,& in atram bilem mutantem non assignant. Sed nesciunt adusta amittere vires. Quomodò igitur cane pejus corrodit? Si corrosio in adustionibus existit, quis pituitam, quis sanguinem aduri? A Galeni quo usque ad nostrum sæculum hepar usurpato totius corporis imperio pacificâ possessione, quousque inepta, & nimis credula medicorum posteritas in Galeni verba jurârunt, fuit potitum; at cùm fatali necessitate Galeni authoritas declinare cœpisset, hepar suspectum esse, & usurpatam per tot sæcula tyrannidem, quam obiverat, amittere cœpit, & aliam quam ab hepate ulcerum genesim recentiores, Galeni præjudiciis exuti, meditari cœperunt, & considerantes ulcera, quæ internis à causis excitantur, ejusdem esse conditionis, ac ea quæ à causis oriuntur externis, inculpato hepati æstimationem, & pristinæ innocentiæ statum solemni decreto restituerunt.

Tres humores ab ulceribus præcipuè effluere dicunt, unum subtilem, qui *sanies* dicitur, alium crassum, qui *sordes*, & tertium, qui medio modo se habet, & *pus* appellatur. Hinc ulcera vel saniosa, vel sordida, vel purulenta vocantur; quòd si scilicèt humores aquosi ad partem confluant, dicitur saniosum ulcus, si crassi, sordidum, si purulenti, purulentum.

Pro nostrâ de ulcerum causis, sententiâ dicimus, quòd causa, quæ est immediata, efficiens, & effectiva solutionis continui in ulceribus, eadem quoque est ejusdem continui conservativa juxta scholas: *functio vitiata est ejusdem partis, cujus est in sanis functio integra; & contrà*, pro cujus intelligentiâ cum anatomicis asseveramus continuum in viventium animalium corporibus fieri à fibrarum spermaticarum texturâ, interveniente quodam glutine, sivè glutinoso quodam liquore albo, lucido, viscoso, qui ipsis fibris gratus, & genialis est, ipsasque connectit, & glutinat adeò exactè, ut licet ipsæ fibræ solitariè consideratæ contiguæ potiùs, quàm continuæ dici possent. Hujus liquoris ope earum textura verè continua fit. Hunc glutinosum liquorem cognoverunt antiqui medici, fuitque apud illos dictus *Ros*, & *Cambium*. Aliqui ex recentioribus liquorem hunc *Sinoviam*, sive *Sinoniam* appellarunt; undè licitum nobis erit pro clariori rei intelligentiâ cum *Paracelso* hujusmodi liquorem *radicalem Balsamum* appellare.

Balsamum sanè, & rectè glutinosum illum liquorem appellamus, quia cùm vox ista Balsamus apud omnes denotat materiam, sive liquorem quendam, qui non solùm seipsum à putredine defendit, sed qui alia corpora, quibus miscetur, ab ipsâ præservat; congruentissimum erit balsami nomen glutinoso liquori, qui in viventibus corporibus fibrarum spermaticarum continuationem efficit, nàm ipse non solùm se ipsum conservat, sed ipsas fibras, quas glutinat, à corruptione, & mortificatione præservat.

Radicalem deindè hujusmodi balsa-

balſamum appellamus, nàm cùm ipſe ab ipſismet ſpermaticis fibris producatur, ſitque in penitiſſimis vitæ animalis penetralibus elaboratus. Iure merito radicalis dici debet, nàm in ipſis fibris non eſt externè appoſitus, ſed internè ab iis emanat, & continuò per ipſas fertur.

Eſt tamen hîc ſedulò advertendum, quòd iſte balſamus radicalis multiplex eſt in viventium corpore propter multiplicitatem partium ſpermaticarum idem corpus componentium; enimverò, ut prædiximus, balſamus iſte ab ipſiſmet partibus ſpermaticis generatur, & producitur, & unaquæque earum Secundum ſui naturam proprium ſibi balſamum elaborat, & id in eis particulis efficit, quod eſt ad conſervationem ipſius partis aptum; Undè eſt, quòd balſamus in medullis eſt medullaris, in oſſibus oſſeus, in venis venoſus, in nervis nerveus, in cartilaginibus cartilaginoſus &c. quod ſummâ cum providentiâ fuit à naturâ ordinatum, enimverò cùm defectus, corruptiones, & lacerationes propriarum partium reparare fuerit huic balſamo radicali demandatum, ut ipſe reparandæ partis indigentiam reparare poſſet.

Cùm ergò balſamus iſte radicalis ſit cauſa immediata unionis, & continui in corporibus viventibus, dùm in ſuâ temperie, ideſt conſtitutione exiſtit, neceſſariò concedendum eſt & ipſum eſſe cauſam immediatam ſolutionis ipſius continui, quoties vel degener factus, vel corruptus, vel alteratus exiſtit, nàm tunc à febris renuitur, deficit illicò, qui glutinis officium gerens, eas connexas conſervat, undè evenit, quòd illicò ab invicèm diſtrahantur, & ſeparentur, cùm verò à causá externâ fit continui ſolutio, tunc balſamus iſte radicalis per aëris adventum, vel alterius corporis ſuam conſtitutionem perdit, corrumpitur, devenitque ad glutinandum ineptus, & in tali caſu ipſe in causâ eſt, ut ſolutum continuum in unionem non coëat. Ergò radicalis balſamus vel degeneratus, vel corruptus, vel alteratus ſemper erit immediata cùm ulcerum cauſa, quæ ab intrinſeco fiunt, tùm eorum, quæ ab internâ causâ producuntur, eritque quoque cauſa non ſolùm ut actu continui ſolutio fiat, ſed etiam ut poſt factam perſeveret.

Aſſignato balſamo radicali degenere, vel corrupto, vel alterato pro immediatâ ulcerum causâ, nunc mediatas eorum cauſas aſſignemus oportet, & dicimus balſami radicalis in fibris degenerationem corruptionem, vel alterationem ab ipſis cauſis mediatis pendere, hujuſmodi ſunt ſalia corroſiva, exurentia, acria, vitriolata, aluminoſa, nitroſa, arſenicalia, realgarina, mercurialia &c. quæ ipſum balſamum in fibris degenerare, corrumpere, & alterare faciunt, ac ineptum ad continui unionem reddunt; hinc perfringendo, diſcindendo, corrodendo, cauſticando, & exurendo fibras procedunt, & ſibi viam aperiunt, qua patefactâ, ulcus producunt cum partium deperditione, & ſuccus alimentiſius effluit tàm ex fibris, quas lubricat pro vitæ animantis ſuſtentatione, quàm effluunt contenta ex ductibus, ut ar-

teriolis, venulis, vafculis lymphaticis, nervis &c. quæ continuò circulant, undè variegatus fuccus emanat, ut flavus, vel albus, vel falfus, aut tenuis, vel craffus, qui vulgò pus dicitur. Ex ductibus ruptis, corrofis, vel difciffis fucci effluentes commifcentur, & factâ fuccorum cum particulis falinis fermentatione, juxta earum diverfitatem puris diverfitas producitur, & falia magis exaltantur; *omne* enim *agens non agit, nifi exaltatum*, & fibrarum, ac vafculorum multitudo corroditur, & rumpitur, ac ulcera magis Cava fiunt, & plus materiæ à majori ulceris profunditate, & circumferentiâ effluit ob majorem fibrarum, & ductuum corroforum, & ruptorum multitudinem.

Effe in noftro corpore falia, præter falinos fontes à *Paracelfo* Medicinæ Monarchâ affignatos, probamus, totumque hominum falis congeriem effe dicimus, & abfque eo vivere nequit, eo quod ejus putrefactionem arcet, & dùm mortuas à putrefactione diutiffimè confervat carnes, quantò magis vivas præfervabit, judicare facile erit. Sal cibos corrigit, & fi non intervenit, nulla eorum fit correctio. Sal per urinam, & feceffum expulfionem exercet. Sanguis totus naturâ fuâ falfus eft, nè grumefcat. Hinc fudor, lacrymæ, faliva, urina, fæces, & quicquid ex humano corpore expulfionem recipit, falinam redolet indolem.

Cibaria in ventriculo benè fe habente acefcunt, undè chylus pofteà aciditatus fellis effluvio in falfum tranfit, fi Helmontio credendum eft, & chylo fictitio, quem in noftrâ *Trutinâ Medicâ lib. 4. c. 1. de ventriculi actione* opiparè repudiavimus, affentiendum eft, & ficut acidum ventriculo eft geniale, & gratum, ità fanguini in venis exoticum, & hoftile; fixatur namque fanguis, fi in vivi animalis venas per fyphonem injiciatur, & paulo poft ejufdem fubfequitur mors. Confirmatur hoc, fanguinis è venâ detracti coagulatio, quæ temporis momento fuccedit fpiritûs vitrioli, fulphuris, vel aliûs acidi permiftione, ejufdemque diffolutio alkalicorum falium, ac fpirituum, ut fuliginis &c. beneficio perficitur. Horum acidorum falium locupletes funt hypochondriaci, & præfertim fcorbutici ob fellis ignaviam, ut Helmontio placuit, undè ulcerum myriadibus tentantur, ac proindè languoribus ab acido prodeuntibus falia alkalina magnum funt folatium.

Materia potulenta, ut aqua, qua quotidiè utimur, varia falium genera, & mineralium intra fe continet, exceptâ aquâ per vitrum deftillatâ; ac vinum, quod maximis in deliciis habemus, & præter has cùm ad alendum, tùm etiam ad noftrum corpus roborandum adhibemus, multis particulis falinis fcatet, præter tartarum, qui eft vini fal, imò vinum in infulâ Ænariæ, & in agro Puteolano, ac circa Vefevi radices, quod fit, ob varias foli fodinas fulphuris, ammoniaci falis, aluminis, & vitrioli particulis eft imbutum. Præterquam quòd vita noftra jugiter, ne dùm vegetantium, & animalium, verùm etiam mine-

ralium haustu alitur; latent siquidèm mineralia, & in omnibus corporum particulis natura abstrusit, quibus non apertè, sed furtivo quodam modo vescimur.

Aër quoque, quem inspiramus acria salia secùm vehit ex mineralium effluviis hausta; volitare autem in aëre salia, facilè admiserit, qui pulvisculos in ipso à solaribus radiis illustratos exploravit, in quibus latitant interdùm hæc salia. Helmontius in linteo aëri exposito salinas hasce observavit impressiones, & nos quoque non paucis ab hinc annis hîc vidimus lintea aëri siccanda expansa subfusco, & rubiginoso tincta colore, crucisque figuram variè referentia, quod nostri Galenistæ rerum naturalium veras causas ignorantes, ad occultas qualitates confugere non valentes, rudi vulgo tanquàm ominosi eventûs talem rem prædicabant. Certè si probè nossent inter cœteras omnis generis particulas, vitriolatas quoque in aëre contineri, quæ linteorum licia colorabant, & fortè tali figurâ disponebantur, cùm licia intertexta non difficile crucis figuram assumere possent, ut cuilibet manifestum esse potest, certè inquam talia non effutiissent.

Prædictæ particulæ à majori fluidi quantitate dilutæ neque partibus, per quas fluunt, nec in quibus continentur, nocent, sic spiritum sulphuris, salis, aut vitrioli multâ aquâ dilutum innoxiè, imò salubriter propinari observamus, & pessima symptomata causare absque debitâ fluidi copiâ exhibitum. Eodem pariter modo si salia ab humano corpore non eliminentur per sua emunctoria, sed à debitâ fluidi quantitate secernantur, primò mediante fermentationis motu aciditatem excitant, deindè salsedinem acutam, exaltantur, acuuntur, fiuntque septica, & juxta varios exaltationis gradus varias ulcerum species excitant, & juxta hunc nostrum sensum intelligendus est magnus *Hippocrates lib. 6. de veteri medicinâ.*

Quod assumpsimus mecanicè probamus: Salia lixivialia, seu alkalina in multo lixivio nullatenùs, si carni nostræ applicentur, lædunt, attamen post lixivii aliqualem evaporationem causticant, ut videre est in saponariorum lixivio, ex quo lapis infernalis efformatur. Ità tartarus ad albedinem calcinatus, linguam, si ea tangatur, carbonis accensi instar exurit, quod ante calcinationem non faciebat. Pariter nitrum, sal commune, ammoniacum in retortâ cùm bolo agitentur, similiter de sulphure per campanam igne agitato dicendum est, exaltatum proliciunt liquorem, qui si nostræ applicentur carni, in illâ ulcus inducunt, quod non faciebant, dùm erant sub salis, vel sulphuris formâ.

Hæc salia ante exaltationem sunt nobis familiaria, dùm in statu naturali nobiscùm morantur, multisque nostris ægretudinibus medentur, at si semel nostrâ culpâ, vel sinistro eorum usu in furorem rapiantur, exaltentur, non ampliùs eorum amicitiæ fidendum, nobiscùm veluti cùm hoste se gerunt, quos enim apprehenderint, commaculârint, in maximum vitæ discrimen adducunt.

cunt. Cavendum itaque ab iis, quos vel semel offendimus, quia si quandòque hostes evadunt; vitam nobis suffurantur.

Salinæ, sulphureæque particulæ in aëre; quem spiramus, in cibariis, ac potulentis latent, quibus non apertè, sed furtim vescimur, non rarò nostra afficerent corpora, nisi particulæ amicæ, & inimicæ miscerentur, & hostiles ab amicis castigarentur, quæ castigatio nisi intercederet, ulcerum myriades subsequerentur.

Alteratur balsamus radicalis ab acidis, sed ferè utplurimùm à salsis, hinc alimenta, quæ nimio abundant sale acri, & mordaci, ut sunt porri, sinapi, allia cepæ &c. salita omnia, ut carnes, & pisces omnes sale condjti, itèm oleum, quod totum sulphureum est, multam ulcerum excitant supellectilem, si eorum salia, & sulphura in humano corpore exaltentur, & solvendi vim nanciscantur.

Hinc fit, ut plerique veris tempore tunc cùm humani corporis succi magis fermentescunt, [ verùm de his primo Tomo de tumoribus cap. 60. de Priapismo, & Satyriasi fusiùs egimus ) utplurimùm ulcerosi fiunt non tantùm in internis corporis partibus, verùm etiam in cute tanquàm in universali emunctorio, si ad eam exaltati salis demandatio fiat, nàm ibi pruritum excitat, cutem corrodendo, & sic scabiem, aliasque cutis defœdationes, ulcera producit, & alios morbos tùm internos, tùm externos, ut inquit *Hip. sect.* 3. *aph.* 20. *Vere etenim furores & morbi melancholici, & comitiales, & profluvia sanguinis, & anginæ, & gravedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.*

Externæ ulcerum causæ sunt medicamenta exteriùs nostri corporis partibus applicata virtutem, & efficaciam eas corrodendi, & earum continuitatem solvendi vim habentia, cujusmodi sunt omnes aquæ stygiæ, caustica potentialia, corrosiva, putrefactiva, & quæ nos ustulando rodunt, talia erunt arsenicum, sandaracha, realgar, mercurius meteorizatus, calx viva, cantharides, quæ nimio sulphure inflammabili, & plurimo sale caustico, corrosivo, volatili, & exaltato constant. Itèm multa è vegetantium familia, ut ephemerum, euphorbium, esulæ succus, ranunculus, flammula Iovis &c. quibus mendici quamplurimi, tenebriones, & perditi, tibias, & crura sua exulcerant, dilaniantque, imò & caput suum tineâ defœdant, ut eleemosynas à tenacibus hominibus extorquere possint.

Ad hujusmodi causas ignem actualem revocamus, cùm eschara relicta ad ulcera potiùs, quàm ad vulnera pertineat. Hùc etiam spectant combustiones ab aquâ, oleo, aliisque succis fervidis.

Ad externas etiam causas referimus variorum salium effluvia, quæ ex terrâ, aquis, fodinis &c. jugi fermentatione elevantur, ut sunt vitriolata, nitrosa, gemmea, armoniaca, aluminosa, realgarina, arsenicalia &c. quibus addimus variorum sulphurum effluvia, quæ inspiramus. Sic quotidiè Chemistæ

Sylve-

Sylvestre,&perniciosum aquas è carbonibus, aquis stygiis, & mineralium fusionibus potant. Itèm qui cinnabari, arsenico, auripigmento, sublimatis, stibio &c. laborant, Sic fossores, separatores, & mineralium coctores, qui non sibi cavere possunt, indesinenter eorum effluvia introhauriunt, quæ multoties cum pulmonum excrementis fixantur, illosque lacerant, corrodunt, exulcerant, præsertim si pulmones pro cribro inserviunt, & phthisin, vel empyema, vel vomicas producunt. Hinc quamplurimi Chemistæ vel in phthisin, vel empyema incidunt, vel subitaneâ occumbunt morte, & suis in lettis cadavera reperiuntur, quorum mortis proculdubio vomicæ præcipua causa sunt; eruptione pus cordi communicantes, illudque obruentes, quæ conjecturaliter ipsis occultè succrevêre ab introhaustis acribus, salsisque atomis rerum venenatarum, ac in igne evaporabilium. Hùc etiam referendum est contagium, quomodò vapores è phthisicorum pulmonibus exhalantes ab aliis inspiratione attracti pulmones exulcerant, phthisinque producunt: & sordes, atque effluvia scabiosorum, leprosorum, & lue Venereâ laborantium cuti communicata, eam exulcerant, & simile vitium generant.

Mediata etiam, & antecedens ulcerum causa est cacochymia, sive corporis, & fluidarum impuritas, hoc est, corpus, in quo succi non satis attenuantur, vel subtiliantur, vel fluidores non fiunt propter pravam viscerum constitutionem, vel sinistrum usum sex rerum nonnaturalium. Sunt & aliæ ulcerum causæ, de quibus in propriis capitibus agemus.

---

## CAP. VIII.

### *De Vlcerum prognosi.*

VLcera cutem occupantia, & superficialia faciliùs, & brevi temporis intervallo curantur, cœterùm profundiora difficiliùs. Ulcus magnum, cæteris paribus, difficiliùs curatur, quàm parvum; in ulcere enim magno multæ partes externo objiciuntur aëri, & subjectæ partes, venæ, arteriæ, nervi magis læduntur, & desiderantur. Itèm angusta, & oblonga ulcera faciliùs curationem admittunt. Ulcera orbicularia, vel ad circularem figuram proximè accedentia, longiori indigent tempore, adhoc ut curentur; figura nàmque circularis est omnium capacissima, & est plana, unâ tantùm lineâ contenta, in cujus medio punctus est, à quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ sunt æquales, ideòque ulcera circularia sunt magna, labia, quæ uniri debent, à centro sunt distantissima, ac proindè longâ indigent curatione.

Si pus, quod excernitur, bonum sit, optimum signum denotat, quia fermentatio ad summum non pervenit fastigium, facilioris curationis est ulcus; bonum autem pus mediæ est inter tenue, & crassum consistentiæ, album, læve, æquale, & minimè fœtidum; malum verò est, quod valdè tenue est, & fluidum, pallidum, lividum fœculentum, & mali odoris.

Sanies,

Sanies, quæ est pure tenuior, & aquosior ex ulceribus profluens, quid de curatione præsagiendum sit, indicat; sanies nàmque multa, tenuis nimis, pallida, livida, nigra, pravi odoris, & quæ vicinam exedit cutem, difficilis curationis ulcus portendit: si verò sit mediocriter crassa, non multa, subrubra, subalbida, facilius curatu ulcus indicat.

Ulcera valdè humida, & in corporibus cacochymicis, similiter in locis superfluâ humiditate, & excrementis scatentibus, ut in utero, vel ano, difficillimæ, & tardissimæ sunt curationis. Ulcera in hydropicis oborta rarò sanantur, & exsiccantur, ut inquit *Hip. sect. 6. aph. 8. Aquâ inter cutem laborantibus, ulcera in corpore facta, difficulter sanantur.* quia continuò emanant; omnes enim canaliculi obstructi sunt, vel rupti, vel corrosi, hinc nulla alia via restat, quàm extra cutem, ideòque nulla consolidatio fieri potest ob assiduum affluxum aquosæ materiæ, seu ichoris, propter acres, pungentesque particulas, quibus vasa discinduntur, hinc etiam melioris sanationis spes elucet, si materia albidior, & spissior redditur.

Ulcera interiora exterioribus magis sunt periculosa, & præcipuè nobilium viscerum, & quæ ad vitam summoperè necessaria, ut cordis, pulmonum, diaphragmatis &c. aut quæ in consensum viscera principalia trahere possunt, ut ventriculus, uterus &c. Siquidèm multa sæpè superveniunt pessima, & lethalia symptomata, quæ ægrum de medio tollunt, antequàm ulcus ad cicatricem perduci valeat. Ulcera extremarum partium, nempè manuum, pedum, & capitis concitant glandularum tumorem, ut capitis pone aures, vel circa collum, manuum sub alis, & pedum circa inguina. Ulcera glandulosarum partium contumaciora sunt; cùm aliquid acidi secernatur, & lympham constituat, & si dolorosa, & corrosiva sint, facillimè in fistulas degenerant, imò cancrosam sæpè induunt naturam. Ulcera articulorum, & extremarum partium non facilè curantur, tùm ob motum, tùm ob debilem calorem, ac proindè gangrænæ obnoxia sunt. Exulceratio partium perpetuo motu gaudentium, ut cordis, pulmonis, arteriarum &c. incurabilis censetur; quies nàmque ad dictarum partium coalescentiam multùm conducit. Ulcera nervorum, aliarumque partium exquisito sensu præditorum periculosa sunt, tùm quia convulsiones, vel saltim spasmodici motus excitari solent, tùm quia inflammationes, & gangrænæ ejusmodi ulceribus supervenire possunt.

In ulcerum curatione accuratè ad applicata remedia attendendum est; si enim majorem quàm anteà dolorem, humiditatem, vel siccitatem, caliditatem, vel frigiditatem inducunt, ea minimè esse idonea, vel convenientia, sed mox mutanda esse arguunt, idonea enim illicò conferunt, vel saltèm non nocent. Ulcera faciliùs curantur, ad quæ medicamenta, quæ adhibenda sunt, pertingunt, iisque faciliùs adhærent; difficiliùs verò, quibus medicamenta non rectè applicari possunt,

& quibus non facilè adhærent. Ulcera, quæ aliis morbis ſuccedunt, vel in ipſis naſcuntur, ſive autem ante, vel in morbo ipſo excitata, plerùmque difficulter ſanantur, quia natura vitioſos humores in corpore latitantes ad partem depellit, & tranſmittit.

Ulcera, quæ ad viriditatem, livorem, vel nigredinem tendunt, partis affectæ calorem debilem, & penè extinctum ſignificant, & morituris paulò ante mortem ulcus pallidum, livens, nigrum, & aridum apparet propter caloris nativi extinctionem. Si ulcus poſtquàm carne impletum eſt, ipſique cicatrix induci debet, recrudeſcit, vel in fiſtulam abit, vel in oſſe ſubjecto corrupto cauſa inveſtiganda eſt.

Frigus inimicum, calidum verò amicum ulceribus, hinc ulcera, quæ ex hydrope, vel frigore oriuntur, peſſimi moris ſunt, illa verò quæ poſt phlegmonem, & abſceſſum oriuntur, melioris ſunt notæ, & curatu faciliora; per calorem enim ſeu motum ſucci circulantur, à frigore verò non tantùm ſucci inſpiſſantur, & ad motum inepti redduntur, ſed etiam ipſa vaſcula, per quæ circulantur, conſtringuntur, & faciliùs obſtruuntur.

Tandèm ulcera valdè diuturna, & inveterata non niſi cum periculo ſanantur; natura enim diutino ſaniei per ulcus effluxui aſſueta, eoque per occluſionem denegato, morbum concitare ſolet, niſi exitu iterùm aperiantur, vel corpus ſedulò purgetur, & victûs ratio bona obſervetur. Reliqua præſagia in ſpecialibus ulcerum curationibus tradentur.

## Cap. IX.

### *De Sex rerum non-naturalium in Vlceratis regimine.*

NOn opportunis tantùm medicamentis ulcera ſaneſcunt, ſed & diæta in his non reſpuenda eſt, aliàs ſubminiſtratâ novâ læſionis causâ, chirurgus incaſſùm exulcerato medicam adhibebit opem, nihilominùs non tantùm in cibo, & potu moderetur æger, cœterùm in omnibus ſex rebus non-naturalibus; hæ nàmque vel valetudinem collapſam in meliorem ſtatum redigere, vel optimè diſpoſitam conſervare poſſunt, hinc.

Eſtò noſter aër non ſit ſimplex, & uniuſmodi, ſed ex pluribus, diſſimilibuſque componatur particulis ex æthere, aqueis vaporibus, ac, terreſtribus expirationibus permiſto, hic tamen ad vitam ſalubrem neceſſarius eſt, & ſufficit, ut eligatur purus, nitidus, ſerenus, at non eâ puritate, qua æther potitur, quò eſt ſummè tenuis, & perſpicuus, ut in altiſſimis montium cacuminibus, in quo homines non aliter vitæ munia obire poſſunt, quàm per ſpongiam humore imbutam ſpiritum haurientes, quia in reſpiratione requiritur aër notabiliter craſſus, & multâ vaporum, exhalationumque copiâ refertus, qui ad altiſſimorum montium cacumina gravitate ſuâ non pertingunt. Cæterùm aër debet eſſe diſſitus à fodinis, voraginibus, ſpecubus, ſtagnis, paludibus, è quibus jugi fermentationis ope

tetri,

tetri, nebulosique vapores, varia effluvia salina, ut vitriolata, nitrosa, aluminosa, armoniaca, gemmea, arsenicalia &c. quibus sulphurea copulamus, erumpunt, aëri commiscentur, illumque conspurcant, quæ proditoriè inspirata diversimodè nostra afficiunt corpora. Præter aëris puritatem, & nitorem ipse temperatus esse debet, nàm nimis frigidus sanguinem, cœterosque circulantes succos inspissat, incrassat, & est ulceribus, ut diximus, inimicus; nimis calidus succos calore suo resoluit, & salia humiditate destituta exaltantur, & ansam ulceribus præbet.

Post aërem de cibo, potuque aliquid subjungamus oportet: horum enim maxima est vis in tuendâ sanitate, profligandisque morbis. Addimus & nos, quòd pleræque ægritudines esculentis, & potulentis originem habere observantur, ut propterea rectè scriptum sit à *Fernelio: Unam gulam hominum esse prope morborum matrem, atque intemperantiam medicorum esse nutricem*; cibi itàque omnes usurpentur facilioris coctionis, qui plurimo sale alkalico sint referti, ut salia corrosiva obtundant, cicurentque. Vitentur angue pejus omnia acida, & acria; hæc nàmque ulceratis valdè obsunt, quia exedentia, & majorem salium congeriem, ac proventum ulceribus refundunt; illa verò nostros succos, & præcipuè sanguinem incrassant, coagulantque & ad circulationem ineptos reddunt: sanguis enim noster ex sexcentis ferè constat particulis, utplurimùm ex sale alkali volatili, cui si acidum sal conjungatur, ex templò sanguis inspissatur, coagulaturque non aliter ac si oleum tartari p. d. inspissatur per spiritûs vitrioli acidi affusionem. Si sanguini extravasato quendam acidum liquorem affundas, illicò niger, & spissus apparebit, imò si per Syringam in alicujus animalis venam acidum liquorem inijceris, in momento morietur, ut multoties in quampluribus animalibus experti sumus. Oppositum verò experimur in Sanguine, si aquam ex sale armoniaco, vel nitro compositam ipsi effundes, sanguis rubicundus apparet, & fluidior redditur, imò & nostri lanii, ut mattatorum porcorum sanguinem pro conficiendis botellis asservent fluidum, sale communi condiunt.

Fugiantur salsamenta, ut carnes muriâ conditæ, fumo induratæ, sale conditæ, ut petasones, Lucanicæ &c. Itèm pisces sale induratæ, haleces &c. Nimis pinguia nocent, quia nimio exuberant sulphure, ut lardum, caro suilla, anguillæ, ansares, legumina, caseus vetustus. Conducunt carnes animalium juniorum, avicularum, aut vervecinæ, vitulinæ &c. Vitentur omnia dulcia, ut saccharata, & mellita, quia viscidum in se continent, quod à visciditatis compede ignis beneficio per comutam extricatum, in liquorem transit corrosivum.

Pro potu fugiantur vina dulcia, acerba, austera, signina, turbida, & præcipuè Puteolana, quæ multis salinis, sulphureisque sunt referta particulis, ac cervisiæ. Itèm hydromel, aquæ sacharo condi-æ, & id genus alia. Si vinum nec acre,

nec dulce, sed medium, optimi coloris ad helvium vergentis, saporis, & odoris, sitque generosum, & non oligofarum, sed quod aquam admittat, nàm *Dilutum crescit, dulcescit, & ladere nescit.* Vel pro potu concedat Theæ, vel Capheæ infusum, quod ulceribus maximè conducit; hujus nàmque potionis ope particulæ salinæ, vel sulphureæ, peccantes obtunduntur, & per sua emunctoria cicures redditæ eliminantur. Omnia verò esculenta, & potulenta nec nimis frigida sint, quia nimis calida magnum fermentationis motum in succos inducunt, & plures subtilissimas particulas avolare faciunt; nimis frigida incrassant, coagulantque ineptosque ad naturalem fluorem reddunt. Tandèm considerare oportet naturam succi illius, qui ad dissolutionem plurimùm confert: nàm succus salinus, vel acidus aquæ potu temperatus utilior redditur, & aquâ diluitur. Verùm solent authores disceptare, quæ nam aqua melior, & ad salutem utilior conseri debeat: commendatur autem ab omnibus illa, quæ levior est. Quomodò verò aquæ pondus explorare possumus, non unus à scriptoribus traditus est modus. *Hip.5.aph.26. Aqua,* inquit, *quæ citò calefit, & citò refrigeratur, levissima est.* Optimum profectò est Hippocratis argumentum, nec de aquis tantùm, sed de cæteris etiam liquoribus intelligi poterit, sic e. gr. aqua ardens multo faciliùs, citiùsque incalescit, quàm vinum, & hoc etiam faciliùs quàm aqua, & hæc promptiùs quàm lac, & sic de cæteris intelligere licet, & propter hoc optima illa censetur, quæ visu, gustu, & olfactu pura, & syncera esse de rehenditur: quæ nullius rei saporem gustui, vel odorem olfactui offert; quæ tenuis, & Levis, ut per hypochondria celeriter permeet, & per corpus citò distribuatur; quæ versus solis ortum, & præcipuè æstivum scaturiat per terram mundam, quæ arenis, & lapillis scaturiens, per eosdem fluit, & ab omnibus, quæ innatare solent ramentis liberata, quævè hyeme est calidior, æstate verò frigidior.

Tertiò pauca de somno, & vigiliâ attingamus; naturâ quidèm compertum est, ut vita nostra somno, atque vigiliâ alternatim gaudeat. Somni plurimæ sunt utilitates, nàm & cibus in somno meliùs conficitur, collapsæ reficiuntur vires, & dolores, ac animi pathemata vel consopiuntur, vel leniuntur. Vigilia verò ad alimenti distributionem, & inutilium reliquiarum secretionem, excretionemque magis quàm somnus conferre videtur. Functiones autem animales, quarum gratiâ vita expetitur, nisi in vigiliâ fieri ritè nequeunt. Non ab re nobis alienum videtur in somni gratiam cum sit animi quies, & humanæ vitæ melior pars, aliquantulùm digredi.

Solent aliqui inquirere, cur nonnullis animantibus usque adeò longus, diuturnusque sit somnus, ut nonnunquàm semestris spatio dormire videantur, quemadmodùm contingit gliribus, serpentibus, & quamplurimis insectis animalibus? Equidèm minus mirabile videri potest, quòd animalia diutissimè dor-

miant, quàm quod illis vita per multum temporis spatium sufflamimari, & intercipi possit. Nàm animantes, quæ dormiunt, quia eo tempore parùm, aut nihil moventur, parùm etiam consumuntur, atque perspirant, idcircò diutiùs sine alimento vivere possunt: nec profectò major est difficultas, quamobrem hominis somnus alternatim ad horas octo, vel decem extendatur, quàm quare gliris somnus semestre spatium occupet. At certè mirandum videtur, quòd pisces in quibusdam locis, ubi mare in glaciem concrescit, simul cum aquâ ipsâ conglaciantur, vitâ intercipiuntur, donec adveniente calore, glacies soluatur in aquas. Idem contingit certè cuidam hirundinum speciei, quæ simul conglomeratæ sub aquis fluviorum merguntur hyberno tempore, ibique ad vernam tempestatem, vitâ interceptâ, morantur. Sed non eadem videtur esse ratio, quæ dormientibus animalibus, atque de his, quibus vita planè intercepi observatur: nàm in animalibus, quæ dormiunt, cor jugi palpitatione movetur, & sanguis per universum corpus circulatur, sed in animalibus, quorum vita sufflaminatur, nullus omninò motus in corde fit, nec ulla apparent vitæ vestigia, nisi revixerint. Porro vitam hyemali tempore intercipi Lucomoris non modò impossibile videtur, sed omninò consentaneum est: neque enim ulla videtur major difficultas, cur contingat hominibus, cùm hirundinibus evenire in locis Septentrionalibus; jàm ferè omnibus sit compertum.

De somni generatione, & causis non eadem est apud omnes sententia. Equidèm nemo ibit, inficias in somno quiescere facultates animales, & præcipuè sensitivam; sed undè fiat, ut facultates quiescant, in dubium videri potest. Quod autem complures scribunt retineri, & coërceri in somno spiritus, ne ad corporis partes impellantur, rationi valdè consentaneum videtur. Sed quomodò spiritus coërceri posse putabimus? Profectò, qui hominis naturam accuratè prospexerit, comperiet non in corde tantùm, & venis inesse valvulas, quæ sanguinis ingressum, vel egressum remorantur, sed suas etiam in cerebro in esse valvulas, atque in nervis quoque quæ spirituum animalium ingressum, aut egressum impedire possunt, sponte autem, & suâ vi concidunt ejusmodi valvulæ in cerebro, nisi certa quædam vis illas apertas, & suspensas sustineat, non secus ac palpebræ oculorum sponte concidunt, oculosque tegunt, nisi vi attollantur: undè contingit, ut morientibus, & iis, qui vitali robore destituuntur, oculi claudentur, palpebris concidentibus. Similiter, & longo labore fessis corporibus facilè irrepit somnus, nàm imbecilla fit illa vis, quæ valvulas cerebri adaperire &adapertas sustinere potest. Hinc patet, quamobrem vinum, opium, & similia somnum plerùmque inducere valeant: quippè quemadmodùm ex modico vino, & pauxillo opio spiritus reficiuntur, & ad motùm promptiores fiunt (habent enim spiritus animales cum vini spiritu aliquam analogiam), ità ex nimio vino, aut

C 2 opio

opio animales Spiritus conturbantur, & ineptiores fiunt, undè & universo corpori torpor accidit, & ipsis etiam valvulis segnities ad sese sustinendum, atque ideò somnus obrepit.

Cæterùm tametsi dormientium spiritus in corporis partes, & præsertim in sensuum organa non deferuntur, non tamen omninò ferientur, ac cessant: suas enim vices in cerebro quam maximè exerunt, hinc multæ fiunt in somno cogitationes, quæ vulgò in somnia nuncupamus. Fiunt autem insomnia non modò cùm somnus levior est, & medius quidam status inter somnum, & vigiliam, ut omnes ferè authores hactenùs opinati sunt, sed etiam in profundissimis somnis, ut uno verbo dicamus, semper dormientes somniamus: sed eorum tantùm somniorum meminimus, quæ in leviori somno contingunt, nàm quòd profundè dormientes somniant, patet ex somnambulis, qui certè dùm ambulant, januam aperiunt, loquuntur, gladium evaginant, stringunt, natant, & alia vigilantium opera exequuntur, omninò somniant, sed illos profunde dormire uel indè manifestè liquet, quòd ad varios occursus, rumoresque non facilè expergiscantur, imò experrecti eorum, quæ dormientes agebant, vix meminerunt. Hinc etiam intelligi potest non semper in somno occludi canales illos, per quos spiritus motivi feruntur: nàm profectò illi, qui motum thoracis propter respirationem adjuvant, minimè clauduntur unquàm; sed neque eos, qui ad pedes, manusque pertingunt, semper claudi videntur; ut ex somnambulis liquet; neque omnes ductus, per quos spiritus ad sensuum organa deferuntur, semper in somno obserantur, ut in ipsis quoque somnambulis est manifestum, & in his, qui dormientes loquuntur. Sed ad nostra redeamus.

Somnus moderatus plurimùm sanitati confert, vires nàmque lassas reficit, humidum radicale, restaurat, spiritus laboribus diuturnis resoluti instaurantur, calor ad interiora recurrit, membra calefacit, corroborat, alimentorum, crudorumque humorum coctio optimè perficitur, bonum alimentum paratur, corpus pinguefacit, unde *Hip. 6. epid. com. 5. t.* 10. inquit: *Somnum visceribus esse cibum, omnem evacuationem tollit somnus præter sudorem, dolores sedat, animi molestias abigit.* Immoderatus verò sanitatem destruit, nàm naturales impedit evacuationes, appetentiam dejicit, crudos cumulat humores, calorem hebetiorem reddit, & spiritus animales torpidos, undè actiones omnes segniores fieri necesse est, corpus enervat, & pallore diffundit, caput vaporibus replet. Nocet etiam, si intempestivè ineatur, undè *Hip.* 2. *progn.* 11. habet: *Interdiù vigilare, noctu verò dormire oportet.* Verùm si laxitudo à labore dependeat, aut nox insomnis præcesserit, interdiù dormire non incommodum est: Sicut nec iis somnus meridianus nocet, qui assueti sunt, ut testatur *Hip.* 2. *aph.* 50. *Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint, in suetis minùs molestare solent. Oportet igitur ad insueta transire.*

Si

Sicut somnus nil aliud est, quàm sensuum quies, & cessatio, ità vigilia eorundem actus, & exercitatio, hinc moderata vigilia profectò spiritus, & sensus excitat, vegetioresque reddit, spiritus, & calorem in omnes corporis partes distribuit, alimenti distributionem adjuvat, excrementorum propulsionem promovet, & membra vigore fovet; at ex immoderatâ vigiliâ corpora exsiccari, & contabescere in confesso est apud omnes, & causam assignant, quia in vigiliâ plurimæ superfluitates excernuntur, quæ in somno retineri solent. Verum enim verò experimento compertum est nostra corpora magis in somno perspirare, quàm in vigiliâ, ut vel ex ipso sudore liquet, qui frequentior, & promptior somni tempore contingit: atqui sæpiùs memorata *Sanctorii* observatio nos edocet multo majorem esse eam excretionem, quæ fit per perspirationem, quàm cæteras omnes evacuationes simul sumptas: deberet igitur ex prædictâ ratione corpus magis exsiccari in somno, in quo major est perspiratio, quàm in vigiliâ. Equidèm videmus ex diuturnis vigiliis corpora extabescere, atque consumi multo magis, quàm in diuturnâ somnolentiâ solet evenire: Id autem indè contingere arbitramur, quia ipsamet causa, quæ longum inducit pervigilium, potens est corpus consumere. Imò verò longa vigilia vires exsoluit, & plurimos dissipat spiritus, spiritus autem ex purissimâ alimenti portione fiunt; undè nihil mirum. Si ex vigiliâ magis, quàm ex somno corpora contabescant.

Prætereà vigiliæ nimiæ spiritus absumunt in sanguinis massâ, undè sanguis in vappam degenerat, corporis vires labefactant, coctionem impediunt, cruditates pariunt, & universos corporis succos exsiccant, eosque acres, & corrosivos reddunt, imò cerebrum exsiccant, quia natura circa sensus, & exteriora corporis occupata evocat, distribuitque multum spirituum, & caloris ad exteriora, undè interiora exsiccari, refrigerari, ac humiditatem absumi oportet, quæ in sensuum instrumentis est, operis diuturnitate, & magnitudine, ut quod cerebrum in vigiliis maximè laborat, non solùm sensûs, & motûs instrumentis spiritus suppeditando, sed etiam intensione animi, atque cogitatione, ut tandèm spiritibus exhaustis, & cerebro exsiccato, mentis alienationem, & morbos calidos inducere possunt.

Somnus itàque & vigiliæ moderatæ sanitatem conservant, immoderatæ verò eandem destruunt, ut inquit *Hip. 2. aph. 3. Somnus, & vigilia, utrumque si modum excesserit malum.* Idem repetit *7. aph. 71. Somnus, & vigiliæ utraque modum excedentia, morbus.*

Quartum rerum non-naturalium genus sub motu, & quiete continetur: nàm corporis motus, atque exercitia, & his opposita ocium, & quies non parvam habent vim ad sanitatem tuendam, morbosque profligandos.

Complures esse solent utilitates, quas motus nostris corporibus præstare potest, primò nàmque mediante motu succi alimentarii, & sanguis attenuantur, & ad circulationem promp-

promptiores redduntur. Secundò, internus calor promovetur, augetur, & ex caloris augmento felicior fit nutritio. Tertiò, corpus faciliùs perſpirat, & excrementa per proprios ductus deferuntur, undè membra, atque artus roborantur, & ſolideſcunt, ac tandèm motus efficit, ut corpora non ità facilè ab externis injuriis afficiantur, ſed cauſis ægrotare facientibus magis reſiſtant.

Motuum complura ſunt genera, nàm labor omnis, aut exercitium ſub motu comprehendi videtur, ejus generis ſunt ambulatio, curſus, ſaltatio, magnæ, & parvæ pilæ luſus, geſtatio, navigatio, vectio, equitatio, & ſimilia, quibus antiqui ad valetudinem conſervandam uti conſueverunt. Imò *Aſclepiades*, qui nominis celebritate omnium medicorum famam potuit obſcurare, recto pharmacorum uſu utpotè, quæ ſtomachum lædant, & viſceribus infenſa ſint, omnem curandi rationem in victu, & exercitio poſuit. Undè factum eſt, ut ejus exemplo poſteriores medici magnam exercitii curam habuerint, ut apud *Cornelium Celſum*, & alios legimus. Frictionem quoque inter motus reponere licet: nàm Senes, & qui ſedentariam vitam degere coguntur, cùm nullo poſſint exercitiorum genere uti, frictione quam maximè indigere videntur, ut calor excitetur, humores attenuentur, & perſpiratio longior fiat. Dici autem vix poteſt, quantùm ad valetudinem perſpiratio conferat, nàm multo major eſt exitus, qui perſpiratione fit, quàm qui per excretiones alvi, urinæ, ſalivæ, narium muci aliarumque evacuationum ſenſibilium contingere ſolet. Quandoquidèm, ut longâ obſervatione à *Sanctorio* compertum eſt ex octo partibus eorum, quæ ore aſſumuntur, tres tantùm in hominibus rectè valentibus per ſenſiles excretiones vacuantur, reliquæ partes quinque inſenſibiliter perſpirant. Quòd ſi perſpiratio minor fiat, quàm res, & neceſſitas poſtulat, tunc morbi contingunt. Liquet igitur exercitia, frictioneſque ad valetudinem maximoperè conducere, cùm ex illis perſpiratio excitetur.

At verò complura exercitiorum genera, quibus antiqui ad tuendam valetudinem utebantur, in deſuetudinem abiêre, hinc autem fit, ut nonnulli morbi, qui ex ocio progignuntur, noſtris temporibus frequentiùs ingruant, ut arthritis, veſicæ, & renum calculi, ſimileſque ægritudines, quæ deſidiâ, ocioque vigeſcunt.

Quomodò ex motu noſtrum corpus incaleſcat, res eſt inquiſitione digna. Profectò nulli dubium eſt dura corpora, dùm invicèm atteruntur, & colliduntur, incaleſcere, & ſæpè etiam ignem concipere: quod qua ratione eveniat, non ab omnibus eodem modo explicari ſolet. Nobis arrident ea, quæ *Plato* ſcripſit, à quo calor definitur eſſe agitationem cujuſdam ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ, quæ omnibus ferè corporibus magis, aut minus commiſcetur. Videmus nàmque in his, quæ incaleſcunt, corporibus, agitationem quandam, & motum vel penes univerſas eorum partes, vel ſaltem penes ſubtilem materiam in eorundem

po-

poris contentam. Undè fit, ut à vehementi calore corpora ferè omnia colliquentur; nàm primum à calore incipit agitari materia subtilis in corporibus conclusa, deindè verò à vehementiori agitatione etiam solidæ ipsorum corporum partes agitantur, & à vinculo disrupto invicèm disrumpuntur, undè in liquentem massam abeunt. Hinc manifestum est non ex quorumcumque corporum attritu, & collisione calorem excitari, sed ex eorum dumtaxat, quæ dura sunt, attritione. Neque verò liquida, & fluida corpora atteri, collidique invicem possunt. Undè non videtur satis manifesta ratio, quamobrem animalium membra ex cursu, saltatione, aut quavis vehementi agitatione incalescant: nàm præterquàm in ossibus nulla adest insignis duritiеs, quæ attritionem, collisionemque efficere possit, neque ex cursu verbi gratia corporis partes atteruntur: & sanguis, qui maximè omnium incalescit, cùm sit corpus fluidum collisioni, nequaquàm videtur obnoxius: ergò alia videtur inquirenda ratio, quæ explicare possit, quomodò ex motu, aut exercitio possint nostra corpora incalescere.

Equidèm si vini spiritum observaverimus, comperiemus illum in ore incalescere, & multo magis, si intereà in ipso ore agitetur, imò vinum generosum vehementi in ore agitatione ità incalescit, ut propter fervorem sustineri nequeat: inest enim in vino tenuis quidam spiritus facilè mobilis, qui agitatus in ore propter promptitudinem ad motum facillimè incalescit. Similis quidam spiritus est in sanguine, qui ex motu, & agitatione facilè incalescit: at verò in universi corporis agitatione, motuque sanguis quoque celeriter movetur, & multo velociùs circulatur; comprimuntur enim ex motu venæ, atque adeò sanguis è venis propellitur vehementius in cor, undè & cordis palpitationes, arteriarumque pulsus frequentiores fiunt. Et hinc manifestum erit, quamobrem ex cursu, & corporis agitatione calor in ipso corpore intendatur.

Quoniam verò ex calore perspiratio major fit, & humiditas consumitur, perspicuum esse potest, quomodò ex motu corpora exsiccentur, & humidis excrementis minùs scateant. Cæterùm hæc non ità intelligi debent, ut quò major fiat motus, eò magis calor in corpore intendatur; quippè in laborioso, & vehementissimo motu vires resolvuntur, & vitalis calor imminuitur, undè etiam superfluitates excrementitiæ superabundant. Hinc nimius motus spiritûs, & solidarum partium substantiam exhaurit, & dissipat, & consequenter totum refrigerat corpus, coctionem præpedit, venas, aliosque sæpè rumpit ductus, undè vomitiones, expuitiones, ac mictiones sequuntur cruentæ. Motu etiam valido sanguis cum impetu extra venas fertur, & hinc inflammationes in partibus exterioribus, & interioribus excitantur. Quòd si sanguis in venis agitetur; incalescatque febres, multosque languores, præsertim si totum corpus pravis scateat humoribus, excitat; siquidèm

dèm pravi humores, qui antea quasi consopiti quiescebant, valido agitati motu per universum corpus feruntur, & in imbicilliori parte tumores excitant, & ulcera: Si autem ad interiora regurgitant, alvi profluvia, vel vomitiones concitant, aut intra venas hærentes, febres accendunt, aliosque plurimos generant morbos. Eapropter corpora pravis referta succis validè nullatenùs sunt exercenda, præcipuè à cibo, & non dùm coctione completâ.

Quemadmodùm moderatus motus bonæ valetudini summo est emolumento, itá moderata quies eidem plurimùm confert; quies nàmque motui opposita est, post labores dulce lenimen, ut *Hip. 2. aph.* 48. scribit: *In omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies statim laßitudinem aufert.* Et Poëta Sulmonensis cecinit:

*Quod caret alternâ requie, durabile non est,*
*Hac reparat vires, fessaque membra levat.*

Est quies non tantùm corpori, verùm etiam animo multùm necessaria, ut idem:

*Ocia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.*

Sicut motus phlegmaticis, frigidis corporibus, humidisq; naturis prodest, ità calidis est commoda quies; verũ enim verò summa quies, ocium vocata maximè sanitati adversatur, hęc immoderata quies profectò corpus superfluitatibus, quæ nõ eliminantur, implet, ciborum coctionem, eorumque distributionem efficit infeliciorem, vires enervat, corpus impinguat, segne, & invalidum reddit, undè languorum myriadum in causâ est, eapropter cecinit Ovidius:

*Cernis, ut ingnavum corrumpant ocia corpus?*
*Vt capiant vitium, ni moveantur aqua.*

Est igitur moderatus motus, moderataque quies in ulceratis servanda, verùm semper partis conditio attendenda est.

Excreta, & retenta, aliàs inanitio, & repletio sub quinto rerum nonnaturalium genere comprehenduntur, pro quorum notione sciendum est, quòd perpetuò aliquid de nostri corporis substantiâ vel sensibiliter, vel insensibiliter deperditur, ad cujus restaurationem cibus, & potus sufficiuntur, atqui ea, quæ ingeruntur, talia planè non sunt, quale id, quod absumitur: coctione igitur elaboranda, atque utilia corpori alimenta commutanda sunt, sed non tota, eapropter utilium ab inutilibus separatio fieri debet, utilia retinenda, inutilia excernenda sunt, ut in salubri statu corpus conservetur. Cæterùm si quę in corpore retineri debent, excernantur, aut si quæ excerni oportebat, retineantur, valetudo depravatur. Undè *Hip. 5. aphor.* 57. *Menstruis longiùs fluentibus, morbi eveniunt, non fluentibus autem ex utero, morbi contingunt.* Ubi notamus Hip. dixisse debere menstrua ex utero fluere, nàm si naturalis evacuatio naturalem non servet viam, adhuc morbosa est, ut si per vomitum menstrua fluerent, quamvis nimis periculosa omnimoda suppressio. Quod dixit Hip. de menstruis, accipiendum est de qualibet eva-

evacuatione, & retentione. Undè.

Si alvinæ fæces debito non excernantur tempore, coctionem interturbant, inappetentiam causant, & nauseam excitant, quia ex fæcibus fœtidi sulphuris effluvium elevatur, & ad ventriculum, vicinasque partes exhalat, dolores excitat colicos, flatibus exitu prohibitis, & alia mala. Si caput feriant excrementitii vapores, vertiginem, cephalalgiam, aliosque inducunt languores. Alvus nimis lubrica potiùs commodum, quàm incommodum affert, dùm lævior facta est in ventriculo aliqua ingestorum, vel humorum degeneratio, & mox sese exonerat, aut ex reliquo etiam corpore natura validior vitiosos per alvum sponte excernit humores, & multorum morborum causas avertit; attamen si frequentiùs, aut diutiùs contingat, corpus necessariò alimento defraudatur, & contabescere incepit, vires consternuntur, & non rarò intestina relaxantur, vel abraduntur. Undè lienteria, Cœliaca, dysenteria, tenesmus, & alia oboriuntur mala. Si verò alvi excrementa secundum naturam se habeant, mollia sint, mediocrem habentia consistentiam, colore subrufa, nec admodùm fœtida, copiâ autem ingestis respondeant, tunc salubrem indicant statum.

Eodem pariter modo, si urina debito reddatur tempore, corpori confert; Si verò citiùs justo excernatur, diabetem inducit; Si verò diutiùs retineatur, multum damni affert: solet nàmque non solùm vesicam, partesque vicinas gravare, sed sæpè vesicam adeò replere, & distendere, ut posteà contrahi, atque urina excerni non possit, undè interdùm vesicæ inflammatio sequitur, imò mortis occasionem hac ratione quibusdam accidisse ex pudore in conviviis, urinæ suppressionem diuturniorem experientiâ compertum est. Hinc tàm urina, quàm alvi fæces non diutiùs retineantur, sed debito excernantur tempore juxta illud:

*Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum.* Hinc superfluæ humiditates, quæ nostro corpori nutriendo sunt ineptæ, partim insensibiliter perspirant, partim etiam per sudores exturbantur, & magna earum pars per vesicam excernitur, si per vasa lymphatica ad renes non delabatur, & in vesicam non profundatur, cachexiæ, & hydropi causam suppeditat.

Verùm urina naturalis his conditionibus frui debet, nempè mediocris debet esse consistentiæ, coloris fului, sine sedimento, aut cum sedimento albo, lævi & æquali, quantitate liquidis assumptis respondens.

Eadem est reliquorum excrementorum ratio, ut sputi, muci, & præsertim flatuum, ex quibus retentis multa oboriuntur mala, ut

*Quatuor ex vento veniunt in ventre retento,*
*Spasmus, hydrops, colica, vertigo, quatuor ista.*

Hæc enim communis est naturæ lex: excrementa excernenda esse, ut nutrimentum ex omni parte purum corpori suppeditetur, quòd si fiat, nutritio quoque rectè fit, corpusque vegetum, benè coloratum, & omni-

omninò ſanum evadit. Si verò eadem detineantur, alimentum inquinatur, corpus redditur impurum, & tandèm morbi excrementis ſuppreſſis cognati ſuccreſcere ſolent.

Sudorem inter excreta, & retenta connumeramus, ea quippè quæ craſſa corpora extenuare valent, & fluidiora reddere, ſudores promovent. Sic in vehementi calore ſudor excitatur, dùm aquoſitates, vel humores attenuati in ſudorem reſolvuntur: quemadmodùm deſtillationibus ſolet contingere. Salubris eſt ſudor, ſi intra ſuos coërceatur fines, nàm per cutis poros toto corporis ambitu, & habitu noxios purgat humores. Nulla febris niſi ſudore perfectè terminatur, imò inveteratis affectibus craſſos, lentoſque humores foventibus, ut deſtillationibus dictis diuturnis, cephalalgiæ, paralyſi, epilepſiæ, lui Venereæ, pectoris hydropi, reumatiſmo, iſchiadi, & aliis articulorum doloribus, utiles ſunt ſudores. Si verò ſuos tranſgrediatur limites, nativi calidi aliquid diſſipat, corpus diſſoluit, vires dejicit, tabefacit, morbum, & ſymptomata multiplicat, & ſi frigidus, & diaphoreticus ſit, mortem præ foribus portendit.

Hùc etiam refertur inſenſilis tranſpiratio ideſt tranſporatio, quæ ſi aliquandiu prohibeatur vel pororum conſtipatione à frigore, vel pravis humoribus retentis, graviſſimos excitat morbos; Si verò conveniens, & legitima ſit corporis tranſpiratio, corpus ſanum, & benè diſpoſitum reddit.

Sed in his evacuationibus ſpatiari aliquantulùm nobis placet, & primò ab urinâ exordium facimus: Per ſolitas urinæ vias ſuperfluas noſtri corporis humiditates expelli omnibus manifeſtum eſt, ſed quomodò, & ubi ſecernatur urina, non omninò hactenùs patuit, vulgares medici putant urinæ materiam ſanguini permiſtam per univerſum corpus deferri, & poſtremò per venas emulgentes ad renes delabi, ibique à ſanguinis maſſâ ſecretam percolari, & per proprios canales, ureteres appellatos, ad veſicam profundi. Verùm experientia docet ſanguinis ſerum non eſſe ejuſdem, aut ſimilis ſubſtantiæ cum urinâ; nàm ſerum ſanguinis, ſi ad ignem evaporet, in craſſam, & glutinoſam concreſcit ſubſtantiam, & valdè dureſcit, quod tamen non contingit urinæ, quæ plurimo ſale cùm volatili, tùm fixo conferta eſſe deprehenditur. Porrò venæ emulgentes ſanguinem non ferunt ad renes, ſed à renibus ad venam cavam: neque ſecùs atque aliæ replentur aliâ ſubſtantiâ, quàm ſanguine. Venarum igitur emulgentium uſus idem eſt, atque aliarum venarum: & munus, quod illis vulgares adſcribunt, verum eſt commentum. Urinæ autem unica tantùm via eſt ſcilicet per venas lymphaticas, ſpirituoſa pars in ventriculo mediante fermentationis motu, quæ è cibis educitur, per fibras ſe inſinuat, quaſi per filtrum, per totum corpus ſe diffundit ad animantis ſuſtentationem, in itinere aquoſas ſuperfluitates in venas hydroticas, ſeu lymphaticas à *Thomâ Bartholino* inventas per oſcilla depo-

nit

nit, partim per diaphæresim resolvitur, partim etiam per sudores eliminatur, sed magna pars per dicta vasa lymphatica ad renes, & deindè in vesicam profunditur.

Operæ autem pretium erit hîc animadvertere aperientia à medicis pluribus modis considerari; nàm alia sunt, quæ alvum laxant, alia, quæ urinam ciunt, alia, quæ venarum,& arteriarum oscula recludunt, alia, quæ viscerum obstructiones reserare dicuntur, & alia, quæ cutis poros pervios, & magis permeabiles efficiunt. Scimus isthæc à multis confundi, sed erroris, & periculi plena est illorum consideratio. Cæterùm hæc distinguere oportet, nec unum pro altero sumere: nàm multa videmus urinam ciere, quæ alvum adstrictionem reddunt; Ea, quæ diaphoresim promovent, reliquas plerùmque evacuationes cohibent. Hinc est, quòd illis sæpenumerò adstricta est alvus, qui copiosam mingunt urinam: illi verò parciùs meunt, qui plurimùm sudant. Neque ulla major est in corpore evacuatio, quàm insensilis transpiratio. Adde, quòd hęc præ cęteris ad valetudinem plurimùm conferre videtur, nàm reliquę evacuationes possunt sine valetudinis noxâ aliquandiù retineri: hęc autem, si brevissimo temporis spatio intercipiatur, notabiles parit morbos.

Atqui videmus nonnulla esse, quę alvum cieant, alia, quæ urinam provocent, alia, quæ sudores, alia, quæ sanguinem per venarum oscilla exsudare faciant, inquirendum profectò foret, qua vi ejusmodi producantur affectus; nàm quod medici ajunt hæc fieri propriâ, & insitâ rerum facultate, sed hoc philosophi cupiditatem nequaquàm explere videtur. Nobis verosimile videtur alvum citari ab his, quę vellicare, & stimulare ventriculum possunt; quemadmodùm nasipurgia stimulum naribus admovendo, sternutationem, & humorum illapsum promovent: & quæ palato ingrata sunt, salivam copiosiùs excitant. Quæcumque verò salis naturam prępferunt, urinam cieunt, naturam enim ad evacuationem stimulant. Et quia vegetabilium salia possunt ejusmodi stimulos excitare, idcircò ad promovendam urinam valdè conferunt. Similiter, quæ corpora extenuare apta sunt, sudores promovent. Denique menstrua, & hęmorrhoides excitantur ab his, quę sanguinem extenuare valent, aut acriorem facere, ut propterea venarum oscilla aperire queant.

Non solùm excreta, & retenta morbos generare possunt, verùm si utilia intempestivè, atque immoderatè evacuentur, vires dejiciunt, corpus consumunt, & morbos illis affines excitant. Sic repletio vel ratione multitudinis, vel pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculi, corpus alterat, & morbos parit. Ratione multitudinis ventriculi vis obruitur, & resistentem multitudinem superare non potest, ingesta corrumpuntur, & non fermentantur, ac multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœâ evacuetur, ventriculi actionem ità conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas, & inordinatas efficiat, quibus depravatis,

pessimi moris morbi contingunt. Hinc *Hip. 2. aph.* 22. inquit: *Quicumque morbi ex repletione fiunt, evacuatione curantur, & quicumque ab evacuatione, curantur repletione, & aliorum contrarietate.* Idemque peculiariùs ostendit 2. *aph.* 51. *Plurimùm atque respentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sivè quovis alio modo corpus movere] periculosum: omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, cùm aliàs, tùm cùm ab altero ad alterum transitus fit.* Ratione pravæ qualitatis ingestorum non solùm ventriculi actio à promovendo in iis fermento desistit, sed principium motûs ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam subvertit, & per consequens proprium nutrimentum degener reddit, quòd si citò ad statum secundum naturam non adigitur: multorum morborum erit occasio. Ratione non rectè operantis ventriculi, vel fermentatio, vel separatio utilis ab inutili depravatur, undè congeries fit in illo superfluitatum, quibus assuefactus ventriculi rector spiritus non adeò vehementer in suis motibus turbatur, undè est, quòd superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasiones esse possunt; obstructiones enim inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, ariduræ, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solet.

Magna est cibi, & potûs vis in alterandis nostris corporibus, enimverò quicumque cibus etiam familiarissimus, & consuetus nequit corpus alere, nisi mutetur, & assimiletur, ut vulgò medici loquuntur: atqui hæc assimilatio, & mutatio non potest fieri sine aliquâ ipsius animalis alteratione, quippè *omne agens* [ ut est vulgare enunciatum ) *agendo patitur:* igitur necessariò cibus, & potus corpora nostra afficere debent. Sed illud inter cœtera hîc venit observandum, quòd varia, & multiplex est ciborum natura, neque omnibus æquè salutaris, aut noxia. Quinimmò inveniri solet peculiaris quædam hominum dispositio, quæ à rebus communiter salubribus maximoperè lædantur. Sic nonnulli non minùs à carne, aliavè simili re afficiuntur, quàm à Lethali veneno, quantùm autem in ciborum ratione ciborum valeat consuetudo, vix facile est enarrare; nàm & ipsis quoque venenis homines vesci assuevêre. Aphri plerique opio valdè delectantur, & integras ejusdem drachmas devorant, & nota est Mithridatis, & aliorum historia, qui longo usu didicêre venenis pasci. Indi tabacum devorant, ut inebrientur, & in mentis alienationem inducantur. Nec vinum ex suâ ipsius naturâ nobis familiare, & amicum est, sed tale potiùs usu solet evadere. Id quod cibus non valetudinem modò potest immutare, sed mores etiam, & quodammodò naturam.

Ex-

Excreta igitur, & retenta in ulceratis ad ordinarias leges debito modo revocanda arbitramur, præcipuè menstruorum in fœminis fluxus solitus promoveatur, insensilis transpiratio non impediatur, sic urina, lac, & saliva, ut & alvus sit lubrica naturâ, vel arte.

Inter ea, quæ excernuntur, vel retinentur, Veneris usum collocamus, estò amorem cum Venere considerandum putemus, nàm ut amor profectò in animi affectibus esset recensendus. Cæterùm maximam esse Veneris vim, ejusque usum magnoperè seu officere, seu prodesse manifestum est, & virginibus, & viduis, quæ ob seminis retentionem in gravissima sæpenumerò incurrunt symptomata, ut interdùm mortuis similes decumbant. Pariter & importunus ejusdem usus plurimos infert morbos, podagram, chiragram, petulantem senectutem, aliosque quamplurimos languores.

Veneris usus moderatus valetudini confert, homines nàmque hilares reddit, calorem excitat naturalem, appetentiam acuit, sensus, & spiritus vivificat, animi passiones lenit, corporis torporem eliminat, membris levitatem conciliat, & tandèm species perennat, undè consonum est per Veneris usum, ut vitam, quam à parentibus hausimus, aliis restituamus, nè cum campanæ sonitu nostra pereat vita. Hinc meritò Galenus Epicuri sententiam damnavit, qui Venerem nihil prorsùs ad valetudinem conferre docuit. Ætas veneri aptissima est juvenibus atque viris.

Cæterùm immoderatus Veneris usus viros magis, quàm fœminas lædit, spiritus nàmque dissipat, nativum resoluit calorem, universum refrigerat corpus, cerebrum, oculos, & articulos, nervos, & ventriculum debilitat, tristitiam parit, sed non in fœminis, undè memoriæ, intellectionis, sensuumque imbecillitatem infert, vitam breviat: præ omnibus senibus, naturis siccis, debilibus, & convalescentibus plurimùm Veneris palæstra nocet. Qua ratione Venus ab *Epicuro* damnabatur, quia, cùm summum bonum in rectâ corporis constitutione, & valetudine collocaret, [hanc enim ille voluptatem appellabat] Venerem respuebat, utporè quæ valetudinis commodo officeret. Hinc autem est, quòd mulis, monachis, cœlebem vitam agentibus longior sit vita, quàm asinis, & equis; abstinent enim plerùmque illi à Venere. Si semen diutiùs retineatur, corporis totius gravitatem, & torporem inducit, & si corrumpatur, gravissima symptomata, qualia virginibus, viduis, & uxoribus, quæ ignavos habent maritos, excitat. Veris tempus magis Veneri est idoneum, deindè hyemis minùs autumnus, omnium minimè æstas, quo tempore est omninò abstinendum, hinc poëta cecinit;

*Eſt Veneris fugienda tibi immoderata voluptas*
*Nàm capiti, mentique nocet, ſenſusque retundit,*
*Virtutemque hebetat animalem, & corporis omnes*
*Debilitat nervos, infirmaque pectora reddit.*
*Parca tamen laudanda quidèm eſt: hac una calorem*
*Excitat, hac hilares animos facit: indè ſequuta*
*Membrorum levitas, torporem expellit, & infert*
*Spiritibus vitam, præſertim ubi purpureum ver,*
*Autumnuſvè ſuum exponit maturus honorem.*
*Tandèm hyeme, atque æſtate Venus lethale venenum eſt.*
*Crebra Venus nervos, animum, vim, lumina, corpus*
*Debilitat, mollit, ſubripit, orbat, edit.*

Adhoc ut Venus valetudini conferat, duæ requiruntur conditiones, una, ut ejus uſus ſit moderatus; altera, ut debito fiat tempore, undè ſi ſub his adhibeatur conditionibus, homo fit ſeipſo agilior, atque meliùs perſpirans: moderatus verò ejus uſus conſiſtit, ut homo ex eo non debilitetur, & nullo modo laxetur. Cœterùm nonnulli tempus, & horam præſcribere ſolent, in qua ſine valetudinis noxâ Venus obiri poſſit, hanc aliqui dixêre eſſe horam noctis tertiam, quòd hoc tempore prima, & ſecunda coctio jam abſoluta, & tertia etiam eſt dimidio facta. Verùm hæc vana, & ridicula ſunt, nec quiſquam erit, qui hæc adamuſſim ſibi ſervanda perſuadeat. *Hippocrates* creditur Veneris tempus perſcripſiſſe, cùm dixit: *Labor, cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia mediocria*, quaſi hîc omnia eo ordine, quo ſcribitur, obiri debeant, ut primò ſit laborandum, & corpus exercendum, deindè opportunum alimentum ſit præbendum, & conveniens potus, tertiò dormiendum, & poſtremò Venus à ſomno ſit exercenda. Ab hac *Hippocratis* ſententiâ diſcrepat *Cornelius Celſus*, qui ſalubriorem ait eſſe Venerem interdiù, quàm ſequitur cibus, quàm noctu, quam ſequitur labor, & vigilia.

Aliqui magis in die Venereum concubitum exerceri laudant, quia ſtatim à prandio, vel Cœnâ, poſt cæteris, & Bacchi munera, ſpiritus promptiores, alacriores, & vegetiores ſunt, ac homo ardentiùs Veneris connubia celebrat, Quidem noctù potiùs, quia calor per ſomnum, & tenebras intùs collectus meliùs coctionem perficit, & phantaſia ab aliis objectis non diſtracta meliùs veneris dulcedini incumbit, & pudor, cùm ſit veneri inimicus, & in nocte nullus ſit pudor, nocturnum tempus Veneri magis arridet.

Verùm in Veneris uſu plurimùm valet conſuetudo, & particularis quædam ſubjecti natura; nàm alii alacriùs noctù, alii promptiùs, & fortiùs interdiù hoc munus obeunt: alii pleno ſtomacho meliùs, alii commodiùs jejuno ſtomacho. Quapropter non poteſt homo in Veneris uſu exquiſitâ uti methodo, nè aliquem committat errorem, præcipuè ſi libidinis œſtro percitus occaſionem habeat promptam, ac proindè ad valetudinem tuendam in omnibus non

non oportet medicis credere, qui nè nihil dicere videntur rerum quarumdam usum, & præsertim in rebus venereis, ubi *trahit sua quemque voluptas*, & omninò errores sunt inevitabiles ob innatum species propagandi desiderium. Qua de rè consulendæ sunt in hac materiâ mulieres, quia ipse noctù, & die, & toties, quoties occasio dabitur, Veneri indulgendum esse affirmant.

Juvat in majorem conjugum commoditatem jucundis digressionibus aliquantulùm in Veneris palestrâ spatiari circa modum, quo quisque uti possit, sed, quia verecunda res est, & nostro cœlebatûs statui absona, nè pagina evadat impudica, estò non erubescat, & castæ nè lædantur aures, pauca leviter attingemus.

Quidam medici, ut Arabes, figuram damnant, in qua vir mulieri subjicitur, quia laborat vir in seminis emissione, & non rarò in veretrum aliquod descendit excrementum ex utero, quod plurimùm obesse potest, præcipuè si spurca fuerit mulier lue Venereâ. Addimus & nos utrorum semen intra uterum ejaculari non posse, sed in emissione per veretrum labi, & foràs excerni.

Alii commendant, ut coitus quadrupedum more exerceatur, ità Arabes medici, *Mercurialis lib. 1. de morbis mulierum*, *Paulus Ægineta*, & quamplurimi alii. Et reverà hic modus naturalis est, cùm omnibus animantibus sit communis, & Veneris furtis commodior, ac compendiosior; nàm sic vir angustè concumbit, penis capulo tenus admittitur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata decumbat. Prætereà ad concipiendum maximoperè confert, si à tergo belluarum more vir cum muliere Venere utatur, ità philosophans cecinit *Lucretius lib. 4.*

*Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,*
*Id quoque magni refert. Nàm more ferarum,*
*Quadrupedumque magis ritu, plerùmque putantur*
*Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt*
*Pectoribus positis, sublatis semina lumbis.*

Imò si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur, ut *Q. Serenus Gordiani Imperatoris præceptor*, cùm scripsit super hic Lucretii carminibus:

*Irrita conjugii sterilis si munera languent,*
*Nec sobolis spes est, multos jam vana per annos*
*Fœmineo fiat vitio res, nec nè, silebo.*
*Hoc poterit magni quartus monstrare Lucreti.*

Qui modus non est ità explodendus, ut secùm magnam non habeat rationem, & potiùs dictu turpe, quàm factu videatur. A tergo coitum conceptum juvare ostendunt, confirmantque peritorum anatomicorum observationes, qui observârunt, ut semen virile rectà uteri orificium percuteret, ab eodemque attraheretur, naturâ ità fabricasse viri foramen in inferiori glandis parte, atque uteri os ad superiorem pudendi regionem, ut in naturali copulâ more omnium animalium factâ, hæc duo foramina ità è directo sibi mutuò occurrant, ut semen è co-

è cole prodiens, statim in utero, nullâ aliâ re impedito concipiatur, adduntque hunc solùm generandi gratiâ esse naturalem coëundi modum: ità enim dicunt mulieres naturalem illum brutorum coëundi modum minùs laboriosè sustinere, frœnum, & nympham invicèm atteri, quæ partes præcipuæ sedes sunt ad coëundum in utroque sexu seminis motum, tandemque oscula genitalium sibi mutuò è directo occurrere,

Huic anatomicæ observationi addimus, & nos ità virum cum uxore utero gerente concubere, ut absque abortûs suspicione immoderatum Veneris usum exercere posse, aliàs facie ad faciem præcipuè si vir concubens in seminis emissione moretur, vel fortis sit, abdominis musculos comprimit, vel ligamenta, quibus fœtus utero annectitur, rumpit, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo, & fœtum agitando, abortûs causa esse possit. Et nos multos viros novimus, qui cum prægnantibus uxoribus facie ad faciem coëuntes, præter abortum, earum fuerunt causa necis: imò aliquos, quos nos, & alii cognoscimus hos usos dolo, incautas necàrunt uxores, & ad secundas transierunt Nuptias.

Scimus nonnullos pecudum more naturalem coëundi modum explodere; ac veluti Gorgonis capite percitos contremiscere, illumque tanquàm nefandum recensere, & inter capitalia referre crimina, ac proindè ut naturæ humanæ dissonum ab hominum memoriâ delendum, & eliminandum fore credunt; Cœterùm dulciter decipiuntur, non enim anatomicorum demonstrationes, medicorum observationes, & ecclesiasticorum scriptorum doctrinas callent.

Unum *Thomam Sanchez* præ cæteris referemus, qui in inculpato matrimonii usu examinando, omnes superminet, *Tomo* 3. *lib.* 9. *Disp.* 16. aliquandò sitûs inversionem omninò culpâ vacare probat: videlicèt, ubi non captandæ voluptatis gratiâ accidit, sed aliquâ justâ causâ intercedente, ut quia corporis dispositio aliud non patitur ob pinguedinem viri, vel propter suffocandi fœtûs periculum in prægnante, vel aliâ simili honestâ causâ occurrente, & cum eo ferè omnes DD. conveniunt, probantque hunc modum non solùm non esse capitale peccatum, verùm etiam licitum, culpâ vacare, & in aliquibus casibus esse præceptum. Quòd si in justâ causâ licet, non licet, quia malum, sed quia bonum, si bonum in justâ causâ etiam quomodolibet bonum, quod enim est tale, semper est tale. Prætereà, remotâ justâ, & honestâ causâ, idem author variis rationibus culpâ lethali vacare docet, quia servato legitimè vase, solus situs, & concubendi modus variatur; naturalis enim est, quia mulier est succuba, & vir incubus, vir agens, & fœmina patiens. Insuper ordinis perversio est in solis accidentibus, cùm vas legitimum observetur, & modus est accidens. Tandèm præposterè non impeditur generatio, imò ad concipiendum maximè confert, & præcipuè si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur; nec adest effusio-

nis seminis extra vas periculum, quia semen rectà ad uteri fundum ejaculatur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata succumbat: cùm igitur in sitûs inversione servetur finis matrimonii legitimus, qui est sobolem concipi, estò inordinatè quæratur delectatio intra matrimonii limites, culpâ vacare capitali, & licitè exerceri posse putamus.

Alium coëundi modum alii commendant, nempè facie ad faciem, præsertim si mulier formosa sit, ità cecinit *Naso lib. 3. de arte amandi*:

*Quæ facie præsignis erit, resupina jaceto:*
*Spectetur tergo, cui sua terga placent.*

Cœterum hic modus est meræ hominum lasciviorum delectationis inventum, qui oscula, mammarum contactus, aliasque delicias generationi nihil famulantes quærunt. Undè positum, quo venter ventri, pectus pectori, & os ori admoveatur, sat celebrare nequeunt, pro cujus commoditate, ut nudi in letto cubant, etiam subuculâ spoliati præcipiunt: sed hæc dicta sint theoricè, non verò practicè.

Sed in dubium vertunt authores, an accensâ candelâ Veneris fœdus celebrari debeat? Pro qua re dicunt, si deformis sit mulier, aut verecunda nimis, exerceatur in tenebris; si verò maximè formosa, tria accendantur lumina.

Post celebratum hymeneum laudandi sunt illi viri, & mulieres, qui statim à Venere genitales partes siccant, vel urinâ abluunt; solent enim quædam sordes genitalibus adhærere, quæ ni tollantur, brevi contactu pustulas inducunt.

Cæterùm hîc eam tantùm Venerem intelligere protestamur, quæ ad generis humani propagationem spectat, modo legitimo, & divinis legibus concesso; neque enim ad valetudinem servandam illicitâ Venere quisquam uti debet, sed simul uterque finis coire, & conjungi potest, scilicet ut liberis opera detur, & sanitatis corporis habeatur ratio: nihilque valetudini conservandæ gratia tentare opus est, quod legibus divinis sit contrarium: & Creator homini tantum, & hac in re indulsit, quantum ad omnia, quæ sanitati obesse possunt vitanda, est necessarium.

Verùm quia non omnes esse possunt licito hymeneo conjuncti, & plerique castitatem servare vel volunt, vel debent: quomodò isti, quibus Venus est omninò interdicta, se gerere debent, postremò inquiramus oportet.

Primò, prohibeatur seminis generatio, vel resolutio multis laboribus, & victûs parsimoniâ cum omnimodâ à vino abstinentiâ, nàm *sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Sancti patres ad servandam castitatem frequenter orabant, & jejunabant, nàm *hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione, & jejunio.*

Secundò externorum habenda est ratio, juxta illud:

*Quid facies facies, Veneris cùm veneris ante?*
*Nè sedeas, sed eas, nè pereas per eas.*

Et *Lucretius lib. 4. de rerum naturâ* his versibus mulierum aspectum fugiendum esse suadet:

*Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris*
*Absterrere sibi, atque aliò convertere mentem.*

Undè mulierum imagines cavendæ, epistolæ adamatoriæ mulieris haud legendæ, nec amatorij libri, & præcipuè earum fugiendus aspectus, id nos docet rudis asellus, qui onustus, & labore consumptus, visâ asellâ, statim rudit, qui paulò anteà neque minis, neque clamoribus, aut verberibus ad motum concitari poterat, currit posteà onustus, & fatigatus suam tentat explere libidinem: Videte, quantùm valeat rei amatæ aspectus! Et denique sermones impudici, conversationes fœtidæ, & omnia alia vitanda, ut in eodem asello didicimus, qui statim, olfatâ asellæ urinâ, ad Venerem incitatur, & dùm nos aliquem in pariete mingentem vidimus, statim mingere cogimur, quia tunc acrimoniam advertimus, quàm anteà, quia mens aliò vagabatur, non advertebamus, ità etiam & spiritus sensitivus molestans, qui anteà ob inadvertentiam non sentiebat, quia posteà propter pravam consuetudinem advertitur, mirè nos angit, & ad Venerem movemur.

Est itaque Veneris usus ulceratis vitandus, ne breve illud dulcedinis tempus diuturna reddat ulcera.

Tandèm moderata animi pathemata ad conservandam totius corporis constitutionem non solùm maximam habent energiam, sed corpus à naturali statu in morbos conjicere, & interdùm subitæ morti dare possunt immodici eorum excessus, ac propterea medici fuerit, diligenter in eorum, quorum cura sibi concredita est, affectus inquirere, ut si quos vehementiores adesse animadvertat, eos quantum potest corrigere, & si quid mali sanitati afferre possint, ostendere. Cæterùm animi motus in toto corpore non parvam efficiunt mutationem, tamen illud membrum imprimis, & maximè afficitur, quod primò in affectibus movetur. Fiunt hi subiti motus vel à corporis centro ad circumferentiam, ut est ira, gaudium &c. vel à circumferentiâ ad centrum, ut timor, mœror &c. Qui igitur incolumem vitam servare cupit, animum sedatum, & tranquillum aucupari, & vehementibus passionibus resistere debet. Verùm quia impossibile est ab omnibus animi pathematibus sese immunem reddere, adnitendum propterea summâ rationis vi illis obsistere, eorumque impetus coërcere.

Benignæ animi passiones sunt gaudium, & spes, cæteræ verò dicuntur malignæ, & à *Platone* animi ægritudines nuncupantur, & non solùm sunt ira, timor, mœror, invidia, pudor, desperatio, sed etiam anxietas, exclamatio, impetus, rixa, odium, temeritas, audacia, incontinentia, iniquitas, & omnes alii similes animi motus, qui si modum excedant, magnas in corpore efficiunt mutationes.

Pro tuendâ tamen valetudine, & naturali corporis constitutione aptissimus, corporique nostro amicissimus affectus est gaudium; spes nàmque cùm sit futuri boni expectatio, est afflictorum medicina; gaudium itàque moderatum, & non repen-

pentinum ad conservandam valetudinem principem tenet locum, totum enim corpus, atque imprimis cor, & spiritus vitales recreat, calorem, spiritus, & sanguinem à centro ad corporis periferiam diffundit, undè functionum vigor excitatur, corporis habitus nutritur, humectatur, vivido, ac florido suffunditur colore, senectus retardatur, & vitæ tempora producuntur, tandèm multos præ solo gaudio morbos evasisse observavimus. Si gaudium sit immodicum, vel repentinum, cor relaxat, nàm in gaudio spiritus à centro ad circumferentiam moventur, veluti dilatatione quadam factâ ad præsentis objecti fruitionem, spiritus nimiùm dissipat, ad externas diffundit partes, dissoluit, qui cor deferunt, & internas refrigerant partes; undè ex nimio gaudio, vel repentino multos in syncopen incidisse compertum est & interdùm plerosque extemplò occubuisse historiæ testantur.

Sicut gaudium animi securitatem, placiditatem, & quietem affert, ità mœstitia, quæ gaudio est opposita, quia spiritus, & sanguinem à corporis circumferentiâ ad centrum retrahit, oppositos inducit affectus, nàm subitas mutationes in corpore, ut terror panicus, non efficit: tamen sensim, & pedetentim id plurimùm immutat; nativum enim debilitat calorem, corpus refrigerat, siccat, dissoluit, faciem reddit decolorem, pulsumque imminuit ob cordis constrictionem, interdùm febrem ob prohibitam transpirationem accendit, coctionem vitiat, vigilias inducit, spiritus obtenebrat, ingenium obtundit, memoriam debilitat, rationem impedit, & insaniam inducit. Naturalis facultatis imbecillitatem parit, spiritus, & sanguinem ob frigiditatem crassiorem reddit, & hinc morbos melancholicos inducit à quibus non facilè tristes se extricant.

Ira, cùm sit sanguinis accensio, sivè ebullitio circa cor propter appetitum vindictæ, spiritus, & sanguinem turbat, exagitat, accenditque; ea propter spiritus, & sanguis effervescit, & cum impetu ab interioribus ad exteriora moventur, & hac ratione irati fiunt rubicundiores, & ad omne scelus promptiores, corpus calefacit, pulsus auget, accelerat, febres accendit, aliosque excitat morbos. Si valdè effrœnis sit ira, rationem subigit, & de sede suâ dimovet. Patiuntur quoque irati artuum tremores, spirituum dissipationes, virium resolutiones, cordis palpitationes, convulsiones quandòque & mulieres abortum.

Cæterùm quærimus, an ira aliquem interimere possit? Respondemus affirmativè, estò in irâ nec calor extinguatur, nec suffocetur, sed liberè saltèm, & cum impetu per universum corpus diffundatur, nàm hoc verificatur de frigidis corporibus, in his nàmque calor debilior exsuscitatur, vegetior redditur, vires augentur, undè his naturis irasci valdè utile est. Hinc in morbis frigidi dictis excitanda est ira, & in calidis vitanda; si verò in corporibus calidis exerceatur, potest spiritus dissipare, vires dissoluere, syncopen inducere, & consequenter mortem, vel ex humorum agitatio-

ne vertiginem, apoplexiam, & epilepsiam afferre potest, & postremò mortem.

Timor etiam insignes in corpore efficit mutationes, nàm in hoc calor, sanguis, & spiritus exteriora deserunt, & ad cor subitò revocantur, undè partes externæ algescunt, corpus pallet, pulsus fit parvus, artus contremiscunt, dentes strident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdùm alvus soluitur, & urina involuntariè profunditur ob musculorum imbecillitatem, vel resolutionem, testanturque historiæ quosdam metu mortis, & pœnarum unicâ nocte canos factos. Observatum fuit puellulum, dùm duo sui fratres majores laqueo suspenderentur, quia delicti erat particeps, & in pœnam juxta patibulum spectaculo astabat, sanguinem toto corpore sudasse. Imò in nimio timore, suffocato calore, quosdam expirasse compertum est. Non ità tamen lædit timor, ut aliquando etiam aliqua commoda non afferat, nàm quandò moderatus est, & præcipuè in corpore calido, solet calidam partium constitutionem moderari, fluxiones frigiditate, quam inducit; cohibere, & furentem animum reprimere. Et nos multos morbos, timore incusso, sublatos observavimus.

Tandèm in pudore primò sanguis, & spiritus à corde ad externas partes fertur, deindè à partibus externis ad cor se retrahit; undè in pudore sanguis, & spiritus has assiduas efficit vicissitudines, & variæ colorum mutationes brevi tempore in pudibundis conspiciuntur.

Enarratis sex rebus nonnaturalibus, communi statuimus sententiâ ex earum legitimo, & moderato usu sanitatem conservari, & languores abjici, contrà verò ex importunâ earundem administratione morbos generari, atque foveri: in omnibus itàque mediocritas seligenda est, & ideò *Hip.* inquit: *labor, cibus, potus, somnus, & Venus, omnia mediocria*, quia

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,*
*Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.*

---

## Cap. X.

### *De Vlcere simplici.*

Illud ulcus simplex, seu vulgare dicimus, quod à sale simpliciter corrosivo, parùm exaltato producitur, nec aliorum salium energiam habet adjunctam, nec ullo alio symptomate stipatur.

### *Signa.*

Ulcus simplex omnibus corporis partibus evenire potest, tàm externis, quàm internis, idque pus laudabile reddit, album, læve, æquale, & minimè fœtidum, vel ichore madet, nec symptomata habet adjuncta, ut sunt intemperies, inflammatio, erysipelas, humorum affluxus, & Cætera, de quibus in propriis capitibus dicemus, sed continui solutionem tantùm in superficie habet, ità sunt herpetes simplices, serpigines, scabies, & cæteræ simplices cutaneæ excoriationes.

## *Cauſæ.*

Pro ſimplicis ulceris cauſâ Galenici humores acres, erodentes, eoſque pituitoſos, bilioſos, vel melancholicos aſſignant. Cæterùm ità perpetuò in omnibus ulceribus has repetunt inſulſitates, & ineptias, ac ſemper in ulceribus hepar incuſant, tanquàm ulcerum officinam, ut nauſeam, ne dicamus vomitum, pariant, & ſe ridiculos exhibeant.

Ulcus ſimplex, juxta noſtram ſententiam, provenit à ſale balſami radicalis abundanti, qui per diaphereſim ad aliquam cutis partem, vel ad cutem totam, tanquàm ad ſentinam, & commune totius corporis emunctorium demandatur: Si ibi magis, ac magis deſiccetur, corroſionem acquirit, pruritum excitat, ſenſim excoriat cum aliquali ſubjacentis carnis diminutione, & partem ulcere ſimplici exulcerat, ſi ſal nullâ aliâ, quàm ſimplici energiâ imbuatur. Porrò ſi ſal fixior magis profundè exulceret, dummodò nullâ aliâ qualitate, quàm ſimplici corroſione partes afficiat, nec proindè curationem mutat, ſed iiſdem, & ſimilibus omninò medicamentis ulcus ſanari poteſt. Ulcus ſimplex non tantùm à cauſâ internâ corpori advenit, verùm etiam externâ, quæ contagio, vel veneno eſt expers.

## *Prognoſis.*

Simplex ulcus, quod cutem obſidet, & ſuperficiale eſt, faciliùs, & breviori tempore curatur. Idem dicendum eſt, ſi quam habeat cavitatem, & nullum accidens illi conjungatur.

## *Curatio.*

Simplex ulcus ſimplici quoque curationis modo curatur, nàm præter continui ſolutionem, nullum aliud accidens habet adjunctum.

Galenici in ulceris ſimplicis curatione primò corpus purgant, ſi corpus ſit cacochymum, nè humores ad partem affectam ampliùs fluant. Verùm medicamenta purgantia in ulceribus nullatenùs ſunt adhibenda, quia, juxtà noſtra principia præter virus laxativum, balſamum radicale excalfaciunt, calorem pro enim in corpore humano augent, calor auctus ſalia exaltat, & in cutis ſuperficiem, tanquàm ad emunctorium exturbat, ibique ulceribus ſymptomata aggerant, ut in ſcabioſis compertum eſt, quos quò plus purges, eò ſcabiem pertinaciorem reddes. Prætereà aſſignant Galenici pro ulcerum cauſis humores acres, & corroſivos, ſed medicamentis ad hos purgandos ſunt expertes, niſi tantùm de communi morborum omnium, quòd ſi per accidens hos purgari dicant, nullam habent certitudinem, an expurgentur, nec ne. Sufficit ulceratis alvum habere fluidam, & laxam, qua niſi potiatur languens, ea arte provitanda eſt. Deindè expurgatâ alvo, ſi corpus ſit pletoricum, ad phlebotomiam deveniunt. Cæterùm pletoria rara eſt, ut muſcæ albæ, & rariſſimè ab optimè notæ medicis fuit obſervata, tantùm à bardis ſæpiùs obſervatur; ſufficit

sufficit namque hos colorem faciei floridum, & rubicundum, vel corporis habitum carnosum, & benè compactum spectare, ut perperàm pro pletorico accipiant. Expedit ulceratis sanguinem minuere, sed multo tutiùs, atque commodiùs eum per inediam soluere.

Postmodùm in partis poris sanguinis, vel humoris effusi aliquid hærere supponunt, & ut illud coquant, id est in pus mutent, digestivum usurpant medicamentum, ità celebre est illud vulgare digestivum, quod paratur ex *terebinthinâ Venetâ*, *oleo rosaceo*, *& ovorum vitello*. Post digestivum abstergentibus utuntur medicamentis, ut

℞. *Resinæ abjetinæ* ℥j.
*olei rosacei* ℥.vj.
*pulv. thuris* ʒ.j. *m.*

Vel si majoris energiæ abstersione opus sit,

℞. *Mell. rosac.* ℥.j.
*terebinth.* ℥.ß.
*succi apii* ℥ j.
*pulv. thuris*,
*farinæ hordei ana q. s. m.*

Abstersο, & mundificato ulceri incarnantia, seu sarcotica applicant medicamenta, hujus farinæ sunt unguenta, *basilicum*, *aureum*, *de tutiâ*, *lithargyrio*, *plumbo &c.*

Nostra de ulceris simplicis curatione indicatio requirit, ut balsamum radicalem ad suam temperiem reducamus, & restituamus, nàm simulatque suam nactus fuerit temperiem, soluti continui unio in promptu erit, & eîtò medicus illam impedire velit, non potest.

Si ulcus sit superficiale in cute, optimum remedium erit *aqua lapidis medicamentosi*, *vel unguentum ex succis refrigerantibus* dictum, aliàs à nobis descriptum, vel præstantior erit *balsamus sulphuris*, *vel emplastrum Diasulphuris*. Cæterùm si ulcus ex balsami torpore in unionem pigrè abeat:

℞. *Croci Martis opt. præp.*

Et ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies solidatum erit. Ejusdem efficaciæ erit *lithargyrium aureum* in pollinem redactum, & eodem modo applicatum. Notari tamen hîc debet, quòd pulverum aspersio ablutionem cum vino tepido requirit, quoties ulcus deligatur.

Si concoctam expurget materiam:

℞. *Empl. de gratiâ Dei.*

quod optimè sit compositum, & ulceri superimpone, nàm infra quatuor dies cicatricem inducit. Sed præstat *emplastrum nostrum Benedictum.* Si quomodo profundum sit ulcus:

℞. *Empl. fodic.*

quod ulceri impone, & infra sex dies ulcus ad cicatricem reducet. Remedia universum respicientia corpus in his simplicibus curandis ulceribus prætermittimus; necessaria enim non sunt, sufficitque tantùm victûs ratio cum mediocri diætâ, ut curatio ex voto respondeat.

---

## CAP. XI.

### *De Ulcere cum intemperie.*

SÆpè accidit, ut ulcera simplicia non sint, sed alii ipsis conjungantur affectus, undè operæ pretium erit dicta ulcera per accidentium

tium concomitantiam distinguere, & secundum parvam, vel magnam accidentium pravitatem remedia applicentur oportet, quæ vel à balsamo, vel à continentibus partibus vitium auferant, & ulcus ad perfectam sanationem perducant, Agimus primò de ulcere cum intemperie in Galenistarum gratiam, quorum dogma est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, quia sæpè intemperies ulcus comitatur, quæ cùm accidit, ulceris sanatio impeditur.

*Galenus de diff. morb. c.* 1. docet, quòd intemperies alia sit simplex, calida scilicet frigida, humida, & sicca: alia composita, calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca; & hæ omnes rursus vel sine materiâ scilicet immaterialis, vel materialis. Immaterialis intemperies fit, cùm in parte ulceratâ intemperies inducitur, absque eo quod materia aliqua, aut noxius humor adhæret, quemadmodùm accidit in intemperie excitatâ ab igne, sole, aut calidorum corporum applicatione; materialis verò, quandò in parte ulceratâ materia discrasiata in eandem influit, aut eidem cumulatur, eidemque suas impertiendo qualitates, & intemperiem inducit, eandemque fovet. Cæterùm vix intelligere possumus, quomodò intemperies nuda scilicet sine materiâ, absque causâ fovente in parte affectâ diù perdurare possit?

Sed has seniles primarum qualitatum fabellas, ex quarum combinatione Galenistæ cum eorum antesignano Galeno singulas singulis, unam in summo, alteram in remisso gradu elementis tribuunt, & hinc temperamenta statuunt, præscrutari, & earundem contrarietatem ad trutinam revocare libet.

Non defuêre, qui contenderent calorem, & humiditatem solùm esse inter entia, & qualitates positivas connumeranda, frigus verò, & siccitatem esse potiùs non entia, seu mavis, privationes, nàm frigus per caloris defectum sentitur, sic docente *Platone*. Et reverà frigida nobis videntur, quæcumque minùs calida sunt, tangente organo, & eadem manus pedi applicata sentitur calida, cordi verò, seu pectori apposita videtur frigida. Sic unum, idemque conclave ei, qui ex ambiente frigido ingreditur, calidum videtur, sed illi, qui ex hypocausto supervenit, videtur frigidum. Prætereà nusquàm est calor, nisi ubi adest causa caloris productiva. Sic ubi motus, atque agitatio est, ibi etiam calor percipitur. Calor à sole producitur æstate propter diuturnam solis moram supra Horizontem, & radios solares in terram rectiùs incidentes, ac ob nimium motum corpusculis in aëre dispersis impressum; ex tali nàmque corpusculorum remissiori, vel vehementiori motu, ne dùm calor, verùm & ignis excitatur, quia in illâ agitatione, & corporum conflictu semina ignifica suscitantur, undè ignem actualem sæpissimè elici à nobis fuit observatum. Eapropter ignem à calore, & calorem ab igne non differre multis rationibus, & experimentis in *nostrâ Pyrotechniâ* fusiùs probavimus. Hyeme nullum est Sydus frigoris productivum, sed sufficit ad inducendum frigus, si desint causæ, quæ calorem pro-

progignere valeant, undè si solares propellas radios, caloris fons prorsùs extinguitur. In locis, quæ circa terræ polos existunt, frigus intolerabile prædominatur, propterea quòd ibi minùs valet solis efficacia: Addimus, quòd quemadmodùm calor ex motu, & agitatione proficiscitur, ità frigus ex quiete; radii nàmque solares terræ superficiei occurrunt tantâ cum inclinatione, ità ut in eorum reflexione minimum, vel nullum motum cieant in corpuscula in aëre dispersa: at quies motûs privatio est: igitur & frigus caloris est privatio.

Sed estò hæc sententia aliquam præseferat similitudinem, suos tamen patitur manes: nàm privatio nullum producit effectum, sed nix aquam, vinum, & omnia contigua corpora refrigerat. Verùm scimus, quid ad hæc responsuri sunt ii, qui frigus è rerum naturâ eliminare conantur, scilicèt docent nivem esse corpus caloris expers, calorem autem consistere in motu, motum prętereà esse de eorum genere, quæ alteri communicantur; sed intereà tantundem depellitur, atque adeò vinum ex nivis applicatione calorem suum amittere, dùm illum nivi impertitur, tantundem enim vinum caloris deperdet, quantum nivi communicabit. Verùm hæc responsio non nobis arridet, nàm totam non evacuat difficultatem, hinc meliùs juxta nostra principia respondetur: Calor in motu consistit, qui motus à particulis exilissimis dependet, aquæ, vel vini particulæ propter nivem torpescunt, consopiuntur, ligantur, ac motum amittunt, undè aqua, vel vinum frigidum, quale nix potantibus sensum præbet. Intereà verò non videmus, quomodò sal petræ, quod nullum habet sensibile frigus, vinum tamen, & aquam possit insigniter refrigerare? Enimverò notabile frigus in sale petræ progignitur ex aquæ admistione, quare videtur frigus esse ens, & inter rerum numerum collocandum potiùs, quàm inter non entia.

Siccitatis clarior est contemplatio, & ipsis sensibus manifesta, sed præmonere oportet plerosque decipi in definitione humiditatis, quandò dicunt ea corpora vocanda esse humida, quæ facilè terminantur finibus alienis: hac enim ratione metalla fusa humida dici deberent. Est autem liquidorum corporum proprietas illa, ut termino alieno facilè finiantur; humida verò sunt, quæ humorem in se continent. Sic aër, cùm semper liquidus sit, non tamen semper humidus dicendus erit: nàm flante Austro, aër multâ humoris copiâ imbutus videtur, contrà verò spirante Boreâ, siccior erit. Spongia, aut pannum humore imbutum humidum erit: igitur corpora non aliter fieri humida possunt, nisi per participationem humoris, vel potiùs humidæ substantiæ, secùs contingit in calore; ferrum enim incalescit sine substantiæ calidæ adjunctione: neque enim ferrum candens præter propriam materiam habet aliam substantiam, cujus admistione ferrum incalescat. Verùm spongia humescere nequit, nisi eidem addatur humor, qui illius pondus adaugeat. Quapropter spongia

sicca

ficca in vitro impoſita, ſi intra aquas mergatur, non humectabitur, quia nequit aqua per vitri poros penetrare, & ſpongiæ admiſceri. Quandocùmque igitur corpora humefiunt, non adipiſcuntur ſolam qualitatem humidam, ſed ipſam quoque ſubſtantiam humefacientem. Quod animadverſum videmus ab *Ariſtotele*, *qui* 3. *de animâ* ſcripſit: *Corpora humeſcere per additionem humoris*. & 2. *de generat. & corrupt. tex.* 54. inquit: *Humidum illud eſſe, quod aqua eſt, vel habet intra ſe aquam, quæ eſt principium humiditatis omnis conſtitutivum.* Et 2. *de animâ tex.* 2. ſcripſit: *Humidum autem non eſt ſine corpore, neque unum, ſed neceſſe eſt aquam eſſe, aut habere aquam.* Undè humida corpora graviora ſunt ſeipſis, quàm fuerint exſiccata. Cùm igitur hæc ità ſe habeant, facilè videtur poſſe concludi ſiccitatem eſſe humoris privationem, quod etiam aliquandò faſſus eſt *Ariſtoteles*; nàm quæ exſiccantur corpora leviora evadunt, humore nimirùm expreſſo, vel in vapores ſublato. Neque verò putandum eſt corpora ſicca terminari non poſſe termino alieno: nàm pulveres ſicciſſimi, argentum vivum, & metalla fuſa, quæ omninò ſunt humoris expertia, facilè alienis terminantur finibus; glacies verò nequaquàm terminatur termino alieno, nec tamen glacies ſicca dicenda erit, ſed potiùs concreta, concretum verò opponitur liquido, ſicut ſiccum humido; conſtat itaque ſiccitatem induci non poſſe, niſi à cauſis potentibus humorem exprimere, vel in vapores reſolvere; quocircà ferrum etſi ſicciſſimum ſit, nequit humiditatem ſpongiæ deſtruere, atque inducere ſiccitatem in illam, ſed ſi humor, compreſſâ ſpongiâ, exprimatur, vel ad ignem evaporet, perfectè ſpongia exſiccatur: liquet igitur ſiccitatem nihil eſſe aliud, quàm humoris defectum, ſeu privationem, ſiccum enim propriè ſonat exſuccum continetque humidi privationem.

His ritè, rectèque trutinatis, non extra choream erit inquirere, datâ occaſione, undè fiat, ut aqua ex ligno guajaco, ſalsâ, & ſimilibus rebus parata noſtri corporis humiditates ſuperfluas imminuat, & ſiccitatem quodammodò inferat. Equidèm ejuſmodi aquæ nequaquàm exſiccandi vim, ſed potiùs propriam humectandi naturam habent. Verùm noſtro corpori ſiccitas diverſis rationibus induci poteſt, vel quia per alvum, & urinam educuntur humores, vel quia humiditas ipſa ſudore, vel perſpiratione eliminatur. Hinc eſt, quòd medicamentis purgantibus, vel urinam cientibus, vel diaphoreticis, & perſpirationem inſenſilem promoventibus, ſupervacaneus humor è corpore educitur. Aquæ autem, & decocta ex guajaco, & ſalsâ humores attenuant, & diaphoreſim, inſenſilemque perſpirationem promovent: atque hinc ſiccitas in corpore contingit, ut fuſiùs in noſtrâ *Pyrotechniâ*, & *de Lue Venereâ* docuimus.

Examinandum hìc foret, qua ratione multa corpora, quæ actu frigida videntur, calorem tamen noſtro corpori inducere poſſunt. Sed hujus quæſtionis ſolutio pendet à caloris cognitione, cujus natura in

eo consistit, ut particulas subtilissimæ substantiæ contentæ in corporibus agitet, continuoque motu propellat. Quocircà caloris sensus in nobis percipitur, quotiescumque spiritus, & tenuissima substantia in sentiente organo contenta agitatur. Quamobrem eà nobis calida videntur, quæ spiritum magis ciere, atque agitare possunt: quæ verò vim habent motum infringendi in spiritibus existentem, ea frigida apparent. Hac ratione vini spiritus in nostro corpore calorem progignere, & excitare potest: sanguinem enim humoresque, imò & spiritus violenter agitat, undè fit caloris generatio. Videmus autem vini spiritum frigidæ aquæ permistum ejusmodi motum, agitationemque producere, ut propterea notabilis calor in aquâ progignatur, & in chymicis multa habemus, quæ cùm ex seipsis minimè calida sint, simul commista calorem, fervoremque ingentem excitare solent. Sic videmus quotidiè contingere, cùm vitrioli spiritus oleo tartari p. d. superfunditur, vel ipse spiritus vitrioli salibus rerum vegetabilium admiscetur. Salia verò quantùm in seipsis inest frigus potiùs, quàm calorem excitare solent, præsertim si aquæ puræ admisceantur, id evidentissimè apparet in sale petræ, vel sale armoniaco, quæ aquæ injecta notabile frigus excitant, qua ratione vinum insigniter refrigerari solet, quo invento utuntur sæpissimè navigantes tempore æstivo, si nive caruerint. Neque hîc prætereundum est vocari potestate calida ea, quæ cùm actu frigida videantur, vim progignendi caloris in se continent, hujusmodi est vini spiritus, qui quidèm non semper, & ubique calorem progignere potest. Neque externis partibus applicatus calorem magis quàm frigus excitat.

*Signa.*

Calidam intemperiem testantur causæ calefacientes, quæ præcesserunt, & non solùm labia, verùm & ipsa ulceris caro rubicundior apparet, & ipse ęger calorem in ulcere sentit, cui dolor plerùmque conjungitur. Ulceris excrementa acria sunt, & mordicant. Medicamenta frigida applicata juvare, & calida nocere credunt vulgares.

Frigidam indicant intemperiem causæ refrigerantes prægressæ, ulceris color albicans, ejusdem labia ad albedinem, vel livorem vergentia, & mollia sunt, atque ulceri calida utilia, frigida noxia putant.

Humidam intemperiem humectantes causæ, quæ præcesserunt, ostendunt, deindè caro mollis, flaccida apparet, & plerùmque nimiùm excrescit; & humidorum excrementorum abundantia adest.

Siccam tandèm intemperiem cognoscunt ex causis exsiccantibus, quæ præcesserunt, ulceris labia sicca, squallida, & dura, membri laborantis gracilitas apparent; excrementa ulceris pauca sunt, vel nulla,

*Causæ.*

Calidam intemperiem in ulceribus secundum Galenicos causare valent, aër nimis calidus, topica præsidia

ſidia calidiora, faſciarum nimis ſtricta deligatio, involucrorum nimia copia, alimenta calida, vini meracioris potus &c.

Frigidam inducunt intemperiem aër frigidus, ſi ulcus faſciis, & involucris contra externi aëris frigiditatem non ſatis muniatur, medicamenta frigida &c.

Humidam cauſant intemperiem aër humidus, undè nonnullis in locis aëris humiditas ulceribus valdè inimica eſt, præſidia humida, alimenta humida, nimius potus, humorum affluxus &c.

Siccam denique excitant intemperiem aër ſiccus, topica vehementer exſiccantia, exculentæ, & potulentæ materiæ penuria &c. Quòd ſi prædictæ conjungantur cauſæ, compoſitam in ulceribus producunt intemperiem.

Hæ cauſæ, quas vulgares aſſignant, ſunt mediatæ, occaſionales, & intemperierum excitativę, non autem immediatæ, & ſecundum noſtra theoremata duæ tantùm eſſent intemperies, nempè calida, & humida; frigida namque & ſicca non ſunt entia poſitiva, ſed ſolummodo privativa. Præterquam quòd calor, & humiditas non ſunt qualitates nudæ, ſeu accidentia, ut *vulgares philoſophi Arriſtotelici* blaterant, quia reverà non dantur accidentia in univerſitate rerum, ſed ſunt ſubſtantiæ; calor enim ab igne non niſi penes gradus differre in noſtrâ *Pyrotechniâ* fuſiùs demonſtravimus, humidum verò illud dicendum fore, quod intra ſe humorem continet probauimus.

Excitant, juxta noſtram ſententiam, in, vel circa ulcus calidam intemperiem, omnia quę ſubtiliſſimæ ſubſtantię particulas, ut ſulphureas, ſalinas vitriolatas &c. in motū & agitationem adigunt, vel ſanguis lympha liquores vitioſi, vel in canaliculis obſtructiones, & cœtera viſcerū vitia, quorum ope, vel agitatione ſubtilū particularum fermētatio ſuccedit. Ita ſunt aer nimis calidus, medicamenta calidiora, potus, & cibus calidus &c. quæ hunc particulis motū inducere poſſūt. Frigida ulceris intemperies opoſito modo produci-tur, per caloris nempè defectum, per ſubtiliſſimarū nàmq; particularum motum interdictum ab aliquâ cauſâ tàm internâ, quàm externâ & per harum particularum feriationem, & ligationem frigus in parte ſentiri videtur. Hujuſmodi ſunt aër frigidus, medicamenta frigida &c. Humidam intemperiem illam dicimus, quæ humorum affluxum continet; impoſſibile nàmque eſt humidum concipere, abſque eo quod humefacientem intelligamus ſubſtantiam. Humidam ſtatuimus ulceris intemperiem hoc cum diſcrimine, quod ſit illud, quod neque calorem, frigus, vel ſiccitatem habet, in cujus cauſâ venit etiam aër humidus; medicamenta, & alimenta humida, ac nimius potus. Siccam tandèm ulceris intemperiem induci concludimus per humoris privationem, provenitque ex alimenti defectu, vel à cauſis illud potentibus in halitus reſoluere, hujuſmodi eſt aër ſiccus, medicamenta nimis exſiccantia, cibi, & potûs penuria &c.

Si nulla adeſt in loco affecto intumeſcentia in ulcere, vel in partibus

bus circumjacentibus, intemperiem illam nudam, seu immaterialem appellant vulgares; si verò intumescentia ulcus, vel partes circumjacentes obsideat, materialem appellant.

*Prognosis.*

Ulcera cum intemperie ægrè curantur, quia ejus curationem impedit; post habito nàmque ulcere, chirurgus soli intemperiei vacare debet. Ulcera cum intemperie calidâ, frigidâ, vel humida non difficulter curantur; unâ enim operâ & eodem tempore iisdem medicamentis intemperiei subvenire, & ulcus curare oportet; estò frigus ulceribus sit inimicum. Sicca intemperies cum ulcere difficiliùs tolli creditur à vulgaribus, estò clamitent ulcus, ut ulcus exsiccatione indigere.

*Curatio.*

Nullum ulcus tàm facilè curant vulgares, quàm illud, cui conjuncta est intemperies; indicat nàmque, ut dicunt, intemperies per contraria alterationem juxta *Galeni* Tariffam: *contraria contrariis curantur*, ut calida frigidis, & frigida calidis &c. Cùm autem intemperies habeat causæ rationem, & eâ præsente, ulcus curari non possit, nisi priùs auferatur intemperies, primò igitur intemperiem tollunt, deindè ulcus sanant. Si intemperies sit materialis, eam adhibent curationem, qua in ulcere cum humorum affluxu utuntur.

Si itaque intemperies sit immaterialis, & quidèm calida, ulceris intemperies refrigerantia mitiora, vel valentiora pro caloris excessu expostulat; commendant autem communiter *aquam plantaginis, endiviæ, portulacæ, rosarum, succum sedi, sonchi, solani, lactucæ, cicutæ.* Hæc medicamenta refrigerantia non solùm ulceri, sed etiam partibus circumjacentibus, & vicinis imponunt, ideòque etiam unguentis, oleis, aliisque hujus farinæ præsidiis utuntur, ità sunt unguentum *de cerussâ, album Rhasis, album camphoratum, rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, santalinum. Oleum rosaceum, violaceum, ovi albumen, lac, acetum, oxycratum*, & id genus alia. Ori ea medicamenta, quæ refrigerant, administrant, ut sunt *syr. de Nymphæâ, endiviâ, violar. cichor. portulacâ*, itèm *quatuor seminum majorum frigidorum emulsiones, jusculа &c.* Cœterùm frigidorum medicaminum applicatione facilè ex nativi caloris extinctione multi in gangrænam, & sphacelum, ac ipsam mortem incidunt; obstructis nàmque meatibus, & porositatibus, major particularum salinarum, acidarum &c. agitatio, & exaltatio excitatnr, ac inflammatio, deindè gangræna, & sphacelus.

Frigidam ulceris intemperiem calefacientia requirere dicunt, ideòque ad calida topica recurrunt, qualia sunt *oleum hypericonis, nardinum, irinum, rutæ, anethi, de spicâ, chamæmelinum, terebinthinæ, ceratum de betonicâ, vinum calidum* cum spongiis applicatum. Et quidem varia linimenta, & unguenta ex his parata ulceri imponunt. Extrà verò,

& partibus vicinis imponunt fomenta *ex decocto saluia, hyssopi, absynthii, pulegii, rute, roris marini, lavendulæ, origani, menthæ, fol. lauri* parata in vino generoso. Quòd si magis calefacere intendunt, *oleum euphorbii* adhibent, aut *de piperibus* instillant. Verum enim verò hæc medicamenta calida non ad Galenistarum nutum excalfaciunt, sed juxta partis dispositionem agunt, & nisi exilissimas particulas internas ad motum adigant, nullum in parte calorem excitare possunt. Si motus excitetur, paulatinâ agitatione fieri debet, aliàs ab uno contrario in aliud absque ullo medio fieret transitus, & phlogosim potiùs excitaret, quàm ad naturalem temperiem partem adigeret, & ulceris salia intensiùs agerent, fierentque exedentia, præcipuè cùm ista vulgarium medicamenta ob lentorem porositates obstruerent, & intensissimam salium fermentationem excitarent.

Humida intemperies siccantia desiderat, verùm quia ulcus ex se exsiccantia requirit, si deindè humidum fuerit, fortiora requirit exsiccantia, quàm ulcus simplex usurpat, qualia sunt *radices cyperi, marrubium, salvia, chalcitis, plumbum ustum, ferri squama, lithargyrium, cerussa, minium, thus, mastiche,* & his similia, ex quibus secundum intemperiei humidæ gradum varia cuique ulceri medicamenta parant. Quò ulcus humidius est; eò fortiora requirit exsiccantia; si verò minùs humidum sit, mitiora exigit exsiccantia. Lavant, deterguntque ulceris sordes vino, vel poscâ, in quibus adstringentia, & siccantia, ut *radic. cyperi, hypericum, salvia, absynthium, betonica, rosæ* cocta sint, deindè dictis medicamentis pulveretenus ulcus inspergunt. Quàm varia sint hæc vulgarium medicamenta siccantia ad humidæ intemperiei sanationem, facilè quisquam, qui vix chirurgiam à primo limine salutavit, conjicere potest; ferrum nàmque, ut diximus, estò siccissimum sit, spongiæ humiditatem destruere, atque siccitatem in illam inducere nequit; sed per expressionem, vel evaporationem exsiccatur: ità est humida ulceris intemperies, nisi foràs eliminetur per evacuationem sensilem, vel insensilem, nequaquàm curatur.

Sicca tandèm intemperies humectantia exposcit præsidia, eapropter parti aquam calidam applicant triplici modo, fotu scilicet perfusione, & balneo. Fotus fit spongiâ, panno, stupâ, aut gossypio; & hic modus commodior existimatur; perfusio autem, & balneum non ità commodè adhibentur. Utiliùs est, si ulcus hydroleo tepido foveatur, quàm aquâ; aqua namque tepida actuali calore partem calefacit, poros aperit, & calorem dissipat, iterùm post fotum refrigerat, quod prohibet oleum admistum, quia lentore suo poros obstruit. Post fotum sequens cataplasma humectans applicant, ut

℞. *fol. malv. ad mollitiem coctor.* ℥.ß. [illegible]
*farinæ hord.*
*tritici ana.* ℥.ij.
*amygdal. d. contus*
*mellis cocti* ℥.j.

*Croci ℈. ß.*
*ping. porci q. s.*
*m. in mortario & f. cataplasma.*

Vel sequenti linimento humectante utuntur, ut

*℞. fol. malv. contus. lib. ß.*
*butyri recentis ℥. viij.*
*m. coquantur ad mollitiem usque, trahiciantur, & deindè adde*
*Olei liliorum albor. ℥. jß.*
*m. f. linimentum.*

In siccâ intemperie vitet chirurgus exsiccantia, vsque dùm intemperies hæc in totum abiit, nàm aliàs curatio pertinax & difficillima reddetur.

In intemperie compositâ medicamenta utrique qualitati opposita ahibent. intemperie sublata sarcoticis utuntur, & quidem in calidâ minus calidis, in frigidâ minus frigidis, in humidâ minus humidis & in siccâ minus siccantibus, ne pars intemperata in eandem relabatur intemperiem.

Quis agaso unâ horâ non evaderet medicus Galenistâ, medendi indicatione desumptâ in omnibus morbis ab intemperies circulum commitunt vitiosum, nàm calide frigida, frigida calida, humidę sicca, & siccę humida præsidia applicant, eapropter vulgarium medicina est caloris, frigoris & dogma ac proinde facta est fabula vulgi.

Intemperiei curationem ita instituimus, ut ulcus quantum fieri potest non negligatur. Si tamen utrique simul succurri non possit, ei quod magis urget chirurgum magis intentum esse oportet. Si itaque sit calida, utimur *foliis ebuli, & nicotianæ tepore imbutis, vel aquâ spermatis ranarum, phlegmate vitrioli, aquâ vitrioli, plantaginis sale Saturni impragnatâ, vel aquâ lapidis medicamentosi, his aquis utimur tepidis, lacte tepido, linteis sanguine leporino illitis.* In frigidâ utimur *spiritu vini, tùm simplici, tùm camphorato, tùm etiam aquâ reginæ Hungariæ, aquis stillatitiis juniperi, florum camomillæ, balsamo sulphuris terebinthinati, anisati, juniperati &c.* In humidâ omnia siccantia describenda capite præcedenti, de ulcere cum humorum affluxu conveniunt.

In siccâ tandèm cuncta exsiccantia vitanda, conveniunt humifacientia, & præcipuè fotus ex sequenti decoctione, ut

*℞. Althea,*
*malvæ ana m. j.*
*flor. viol.*
*papav.*
*Nymph. ana ℥. j.*

*Coque in aquâ fontis, vel lacte vaccino, aut caprillo, & cum spongiâ tepidè applicetur decoctio, vel immergatur pars exulcerata in ipsam.* Si ex alimenti defectu dependeat, quod pars non attrahat, cibo euchymo, & facilis distributionis utimur. Si atrophiâ laboret, ejus curatione removetur.

---

## CAP. XII.

### *De Vlcere cum humorum affluxu.*

Rarissimè sola intemperies ulcus comitatur, sed interdùm ipsa cum humorum affluxu conjungitur, quam materialem intemperiem nuncupant vulgares, illamque esse volunt quadruplicem scilicet cali-

calidam, frigidam, humidam, & ſiccam. Cæterùm hunc humorum affluxum excitant acidi, ſalſi, vel aliùs ſimilis indolis humores in ulcus decumbentes, vel ſtagnantes, & niſi his circulatio, vel reſolutio reſtituatur, ſive, ut vulgares inquiunt, talis materialis intemperies tollatur, ulcus nullam admittit ſanationem.

*Signa.*

Ulcus cum humorum affluxu deprehenditur non ſolùm ex labiorum, ſed etiam circumjacentium, ulceris partium tumore. Deindè ex dolore, præcipuè ſi nervoſæ afficiantur partes. Tertiò ex excrementorum copiâ emanantium, quæ major, quàm pro ulceris magnitudine eſſe ſolet. Deniqueetiam, licèt omnia, quæ ad curationem neneſſaria ſunt, adhibeantur, ſanatu difficile eſt; humorum nàmque affluxus curationem moratur.

*Cauſæ.*

Communiter vulgares humorum affluxûs cauſas aſſignant plures, & primò peccantium ſuccorum vel in toto corpore abundantia, vel in aliquâ corporis parte, in hepate ſcilicet vel liene. Deindè natura irritata, & ſtimulata quantitate, vel qualitate ſe exonerat, expellit, deponitque in partem exulceratam. Poſtmodùm, ubi pars affecta propter dolorem, aut calorem pravos ad ſe allicit humores. Tandèm vel dùm ad partem in loco inferiori poſitam humores utpotè graves ſuâ ſponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem, & ignobilem moventur, ac ibi ſtagnant. Non confutamus Galeniſtarum cauſas, quia ineptias ſapiunt, vitioſos nàmque aſſignant humores, ſed quo laborent vitio, ſilentio involvunt. Confugiunt ad hepar, tanquàm ad omnium morborum patronum, vel ad lienem tanquàm ad humoris melancholici cloacam. Naturam ſe exonerantem in debilem, & vilem culpant, & humores gravitatis accuſant. Deindè apud languentes oraculi inſtar, non ex tripode, ſed ex quadrupede potiùs naturam commendantes, hæc verba ſemper pronunciant: *Natura eſt morborum medicatrix, medicus naturæ miniſter*, & nos hos ridemus ſanè medicos cum *Empedocle:*

*Jàm quod mortales naturam nomine dicunt,*
*Hoc nihil eſt.*

Cum neſciant ipſi, quid dicere velint his verbis nihil ſignificantibus. Eſt itàque apud ipſos natura Deaſtra morborum, & ſanitatis effectrix, & velut Achillis haſta, quæ ferit, & ſanat:

*Una manus vobis vulnus, opemque feret.*

Inquiunt calorem, & dolorem attrahere, uerùm in rerum naturâ nullam attractionem fieri contendimus, nec ullam dari aliam præter mechanicam, qua nimirùm id, quod trahitur, corpori trahenti alligatur, atque affigitur.

Humorum affluxum in ulcere ſecundum noſtram ſententiam cauſant pororum, vel canaliculorum obſtructiones; detinetur nàmque ſanguinis, vel lymphæ, ſucci alimentitii, vel aliarum ſubſtantiarum

fluid

fluidarum copia in circumjacentium ulcerum particulis a partium texturâ immutatâ. Hæc in loco laborante cumulatur, stagnat adeò ut non solum porositates & canaliculi implentur sed etiam distenduntur & sanguinis lymphæ succi nutritii vel aliarumque substantiarum liquidarum transitus magis impeditur, Ibidèm acescunt exaltantur hi liquores & subjectarum partium fibras vellicant ac dissecant ac proinde dolorem & calorem excitant. effluit interim ab ulcere pus vel sanies ichor vel sordes &c.

## *Prognosis.*

Vlcus cum humorum affluxu difficile curatur qnia ex affluxu ulcus humidum redditur intumescit & dolor excitatur; maior tamen vel minor curationis difficultas pendet tum à maiori, vel minori humoris stagnantis quantitate, tùm etiam ab ejus majori, vel minori acrimoniâ, vel effluxus majori, vel minori quantitate.

## *Curatio.*

Ulcus cum humorum affluxu curare non possunt vulgares, nisi fluxum, ejusque causam tollant, ac proindè sive in toto, sive in aliquâ parte totius, hepatis vitio, aut lienis vitiosus humor generetur, ejus genesim prohibent, humorem, qui affluit decenti modo præparant, evacuantque præsidiis, quæ tonsoribus patent, præcipuè si cacochymiâ exulceratus laboret. Postmodùm per aliquod temporis spatium ad talem affluxum digerendum, suppurationem promovent *digestivo ex ovi vitello, oleo rosaceo, & terebinthinâ* composito. Verùm hoc modo putredinem augent, & in causâ sunt, ut chirurgi longiùs trahant ulceris curationem, ac pro dirigendo ulceris affluxu, quotidianum constituunt censum, & ægri crumenam digerunt. Non equidem *Galenum* legunt vulgares, qui *in commento aph.* 22. *sect.* 5. expresſè docet: *In ulceribus putridis, & fluxione vexatis suppurantia non competere; putridis quidèm, quia illis addenda non sunt, quæ putredinem augere possunt; in fluxione vexatis verò, quia suppurantia affectam partem magis laxant, & disponunt ad recipiendam materiam fluentem.*

Deindè, nè humor ad partem affectam confluat, illum revellere, intercipere, repellere satagunt. Inter revulsoria præsidia fonticulos in oppositâ corporis parte excitant, qui fluentes humores, qui ad partem affectam confluunt, alio loco evacuant. Hos fonticulos necessarios esse credunt in ulceribus diuturnis, & rationem assignant; Cùm enim natura jàm diù assueverit humores vitiosos per partem ulceratam evacuare, si ulcus planè claudatur, & aliquid humorum vitiosorum cumuletur, facilè fieri potest, ut in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaveri potest.

Cæterùm tantùm abest, ut fonticuli ulcera habentibus emolumento sint, quin potiùs detrimento, quia pro diuturno curando ulcere, novum, & diuturnius excitant, & ex per-

permanente ulcere ulcerati salutem mendicant; præstaret, ut primum ulcus sustentaretur globulo, chartâ bibulâ, & hederæ folio. Imaginantur per fontanellas, quasi per fontes, morbos exhauriri, quasi vitiatis humoribus per novum emunctorium ad vulgarium nutum se naturam exonerare credunt, & illorum jussibus obedituram seriò sibi persuadent. Vitiatos citant humores, ut personaliter compareant ad finem providendi, aliàs &c. Nulla est communio inter illa membra opposita, quia salebrosa est via, neque anatomicorum solertia usque modò peculiares invenit ductus, quibus degeneres humores in brachium, femur, & tibiam deferantur. Excrementum, quod è cauterizato loco emanat, non diffitis è partibus venit, quia non præexistebat, sed est geniale, optimum, & laudabile partium nutrimentum, quod in degenerationem abit. Hoc turpe, & putidum ignorantiæ asylum, ad quod pro excrementorum expurgatione confugiunt vulgares, non solùm humano generi officit, sed impietatem sapit, & implicitam contra Deum blasphemiam involuit; quippè in hominis opificio insufficientiæ eum accusant, quòd necessaria ignorârit emunctoria, quasi tot non condidisset, quot erant necessaria. Præthereà membrum cauterio infectum debito defraudatur alimento, naturale amittit robur, extenuatur, macilentum evadit, & multoties atrophias, erysipelata, inflammationes, gangrænas, & sphacelos subit, præter assiduas callositates, carnium excrescentias, & sanguinis profusiones.

Ulcerum affluxum intercipiunt defensivis, quæ supra partem exulceratam in parte sanâ versus vasorum radicem, in locis ubi venæ majores, & magis conspicuæ sunt, imponunt, quæ vasa, per quæ humor affluit, constringunt, & humorem retropellere tentant, ex siccis, & adstringentibus parant, *ex sanguine draconis, bolo armeno, balaustiis, flor. ros. rubr. cortic. granat. myrto, alumine cum albumine ovi, ol. myrtino, rosaceo, poscâ, vino austero, aquis adstringentibus &c.* ex quibus cataplasma, vel alia medicamenta parant. Sed concesso, quòd hæc constringendi potestatem habeant, vasa humores adducentia, & consequenter ipsorum affluxum impediendi, iisdem de causis talia defensiva noxia sunt; quandoquidèm si constringunt arteriolas sanguinem deferentes, angustiabunt quoque venulas, & lymphaticos ductus, sanguinem superfluum, & aquosam humiditatem à parte abducentes, & reportantes. Undè magis stagnabunt liquores in loco ulcerato. Pro defensivis deligandæ essent potiùs arteriolæ, si hoc absque salutis noxâ fieri posset.

Humorem denique affluxum, qui in membro ulcerato adhuc fluctuat, repellunt; ideòque partem exulceratam, vel ei proximam abluunt *aquâ aluminosâ, vitriolatâ, aquâ, vel decocto plantaginis, rosarum, balaustiorum, radic. cyperi, pentaphylli &c.* Sed hæc repellentia acida, austera, atque adstringentia medicamenta multis de causis suspecta sunt, nàm partium porositates constipant, & san-

sanguis magis incrassatur, & coagulatur ab ipsis, & cùm humor parti jàm impactus est, repelli nequit, & pessima mala subsequi solent. Insuper explicari, aut intelligi nequit, quomodò, & per quas vias fieri debeat talis repercussio, quod enim perpetuò à corde mittitur per arterias in omnes corporis partes, sanguis est; ad hoc igitur, ut sanguinis in locum ulceratum affluxus impediatur, necesse est, ut cordis motus cesset, vel arteriolæ in affectam desinentes partem occludantur. Prætereà adhibitis repellentibus magnum non tantùm damnum percipitur, verùm etiam ulcus augetur, nullo igitur prorsùs modo adhibenda sunt ob infelicem successum; quia humor ad alias corporis partes repercussus majora inferre potest incommoda. Sunt repellentia frigida, & humida in eorum sententiâ, quadere densantia, & adstringentia potiùs, quàm repellentia appellari debent, quia partem affectam, ejusque vasa comprimunt, contrahunt, adstringunt, affluxumque humorem densant.

Interim ulcus pulveribus exsiccantibus tractant, ut *Lithargyrio, tutiâ, plumbo usto, corallis, bolo armeno, chalcitide &c.* Postmodùm sarcoticis utuntur, & tandèm ulceri carne repleto epuloticis cicatricem inducunt.

Ulcus cum humorum affluxu, cum intemperie materiali appellatum à vulgaribus exsiccatione indiget, si *Hippocrati, & Galeno* credimus, vel ex aliorum sententiâ acidum temperantibus, & salia obtundentibus, ac castigantibus. Prætereà excrementa, quæ in ulcere generantur, vel confluunt, & medelæ impedimento sunt, tolli debent. Eapropter sedulæ danda est opera, ut tenues superfluitates exsiccentur, crassæ abstergentur, & optimum intereà nutrimentum in corpore gignatur, & in affectam partem fluat, ut amissam substantiam denuò gignere queat. Ad hunc itàque finem primò si sanguis abundet, tenui victu imminuenda est pletora, nàm ut Hispani dicunt: *La dieta es una continua sangria.* Præterquam quòd tenuis victus ulceratis salubris est, & magnum succi alimentitii proventum minorat. Postmodùm si lymphæ, vel aliarum substantiarum fluidarum copia in causâ sit, catharticis hos humores exturbantibus res peragenda est, ut *resinâ jalap. extract. gummi gamandra, mechoaca, Diacarthami, vel conservâ florum persicorum &c.* Hæc nàmque pororum, & canaliculorum obstructiones reserant, & circulatio restituitur.

Deindè alkalia, quæ acidum absorbent, propinanda sunt, *ut c. c. philosophicè prap. stibium diaphoreticum, alkali cancr. fluviatil. corall. prap. oculor. cancr. pulvis, sal volatile c. c.* Decocta lignorum *sassafras, guajaci, juniperi, visci querni* maximoperè conducunt ad resolvendum affluxum per sensilem, sive insensilem evaporationem. Similiter potiones vulnerariæ ex herbis plurimo alkali volatili abundantibus, *ut scabiosâ, scordio, carduo benedicto, alchimillâ, pilosellâ &c.* Itèm *tinctura martis aperitiva.* Potus ordinarius sit decoctum herbæ Theæ.

Quò ad topica parti ulceratæ me-

medicamenta mitiùs exficcantia, & detergentia conveniunt, ut nitrosâ, aut amarâ facultate prædicta, quæ excrementa producta abstergere, & blandè tenues humiditates exficcare valent, hujusmodi erunt *balsamus proprietatis*, *vel emplastrum fodicationum*, *vel stipticum Paracelsi*. *Emplastrum de lapide calaminari*, quoque ulcera manantia deficcat, & cicatrice claudit, cujus compositio est:

℞. *Lapidis calaminaris*,
*tutiæ prep. ana.* ℥. ij.
*terebinthinæ* ℥. jß.
*Ceræ citrinæ*,
*resinæ ana* ℥. j.
*Lithargyrii* ℥. ß.
*olibani*,
*mastiches*,
*tragacanth. ana.* ℥. j.
*olei rosar.* &
*myrti ana* ℥. ij.
*f. empl. s. a.*

*Unguentum Rubeum*, sive *de minio camphoratum* potentissimè manantia ulcera exficcat, & humorum acrimoniam obtundit, ut

℞. *Olei ros. lib. j.ß.*
*Lithargyrii* ℥. ij.
*minii* ℥. iij.
*Cerussæ* ℥. jß.
*tutiæ prep.*
*Camphoræ ana* ℥. iij.
*Ceræ albæ* ℥. ij.

*Liquatam ceram cum oleo lento igne misce in mortario plumbeo, cum reliquis rebus tenuissimè tritis.*

Unumquodque horum topicorum per se ulceris aciditatem immutare, excrementa abstergere, tenues humores exficcare, carne implere, & cicatricem inducere valet absque alieni medicaminis ope.

## CAP. XIII.

### *De Vlcere cum inflammatione.*

NOn tantùm peccantium succorum affluxus ulceribus supervenit, sed pro succorum diversitate diversi emergunt tumores, ac proptereà fieri non potest, ut ulcus sanescat, quin priùs intumescentia cum eo conjuncta removeatur. Sæpissimè ulcera inflammatio deprehendit, quæ ortum ducit ab impedicto circulari sanguinis motu in partibus ulceri circumpositis.

### *Signa.*

Cognoscitur ulceri complicatam esse inflammationem ex tumore cum tensione, calore, rubore, dolore, partis pulsatione, & febre.

Tumor oritur ab intercepto circulari sanguinis motu in suis conceptabulis obstructis, in quibus stagnat, & liber denegatur transitus, eo sanè modo, quo superficialibus cujuspiam membri venis arctiori pressis vinculo, & sanguinis motu in ipsis impedito, talis membri intumescentia subsequitur. Quædam conceptabula tamdiù distenduntur, donec rumpantur, & sic sanguinem intùs contentum effundunt, qui stagnans tumorem, & tensionem efficit.

Calor intensior oritur ab intensiori particularum motu in sanguine stagnantium, & quia quasi vi transeunt, & circulant, effervescunt, & eò magis dum suppuratio-

 nem

nem subeunt, qui calor utique non excitaretur, si particulis liber permitteretur transitus.

Ruborem causat sanguis diffusus, & effervescens inter tunicas, & fibrillas, vel inter obstructa vasa, cui circulationis motus denegatur, & se expandit.

Dolor provenit, quia membranæ, & fibrillæ, quasi violentiâ premuntur, tenduntur, contrahuntur, crispantur, convelluntur, imò sæpè quidèm lacerantur, disrumpuntur à stagnantis sanguinis particulis acidis, quæ inter partis laborantis membranas, & fibrillas incuniantur ad spinæ similitudinem, undè doloris sensus emergit. Sed de doloris causâ fusiùs diximus in nostrâ *Trutinâ de capitis dolore.*

Pulsatio ortum ducit ab arteriis compressis à sanguine evasato, qui stagnans intumescentiam parit, comprimuntur arteriæ, & fortis fit earum pulsatio, quæ aliàs arteriis liberis existentibus, tàm vehemens non perciperetur.

Febris quoque inflammationem comitatur, quòd in sanguine evasato salia alkalia cum acidis particulis commiscentur, ex quibus fermentationis motus excitatur, ut videre est in liquorum alkalicorum, & acidorum miscelâ, qui motus tunicis, & fibrillis impertitus illas depravatè agitat, & febris progignitur.

### *Causæ.*

Proxima cum partibus ulceri immediatè proximis complicata causa fingitur à Galenistis sanguis, & quidèm in legitimâ purus, in illegitimâ verò non ità purus, sed cum aliorum humorum copiâ mistus; ex hac humorum varietate contingit, ut sanguis nunc lenior, nunc acrior, modò crassior, modò moderatus, ut in legitimâ deprehenditur, & hinc fit, ut juxta variorum humorum exorbitantiam sub variis larvis emergat inflammatio. Illegitimam triplicem esse dicunt, vel sanguini inflammationem causanti admista est bilis, & dicitur erysipelatodes, vel permiscetur pituita, & nuncupatur inflammatio œdematodes, vel in sanguinis massâ melancholia exorbitat, & vocatur scirrhodes.

Verùm vulgares hæc sententia fallit, ità inflammationem perrumpentes; nàm erysipelas non fit à sanguine, sicut inflammatio, & sic inflammatio erysipelatodes ruit; nec rectè œmatodes cognominatur, quia non datur inflammatio œdematodes, cùm sit verum œdema; Scirrhodes dici potest, nàm non ità facilè curatur, quia scirrhus est affectus contumax, periculosus, & facilè in canorum degenerans, præcipuè si imprudenter medicamentis tractetur.

Cæterùm hoc inflammationis discrimen magnâ indiget explicatione, cùm sanguis apud vulgares sit quatuor humorum congeries, quam non facilè ipsi venantur, sed recentiores ità rimantur: Inflammatio dicitur legitima, si intumescentia circumpositarum ulceri partium fiat ab illâ sanguineæ massæ portione, quæ convenientium circulationum ope in corde, cæterisque visceribus depurata, atque spiritualizata fuit, &

& deindè in parte inflammatâ stagnat, vel ob vitium ibidem contractum, vel ob viarum angustiam. Vel dicitur inflammatio erysipelatodes, Si sanguini inflammationem parienti admisceatur bilis, sive potiùs sanguineæ massæ portio, quæ ob multiplices filtrationes, & circulationes nimiùm attenuata, volatilizata, & æstuosa est. Vel nominatur œdematodes, si pituita, sive meliùs illa sanguinis portio, quæ ex chylo (ut dicunt) noviter facta fuit, sanguini inflammanti permiscetur, nec sufficienter circulata, librata, ac præparata est, sed sanguis potiùs crudus, & non multùm spirituosus. Vel scirrhodes, si in sanguineâ massâ melancholia exuberet. Sive crassa sanguinis pars, fæculenta, tartarea, quæ post multas fermentationes, ac spirituum evolationem superest. Sanguis hic adeò quantitate peccat, ut non solùm magna vasa distendat, sed etiam parva, & cùm contineri non possit, effunditur à foraminulis admodum roris, & à partibus carnosis combibitur. Ad causas antecedentes referunt partem mittentem validiorem, & recipientem imbecilliorem, quæ imbecillitas vel naturalis est, vel adventitia.

Inflammatio in partibus ulceri circumpositis fit ab impedito circulari sanguinis motu. Hoc impedimentum aliquandò ortum ducit à causâ externâ, ut contusione, punctura &c. Vel sex illæ causæ non naturales dictæ etiam inflammationem excitare valent, sanguini præbentes in vasis stagnationem, vel evasionem inter tunicarum, & fibrillarum interstitia; disruptis nàmque, vel obstructis arteriolis, sanguis extravasatus, vel obstructione impeditus ob spirituum dissipationem acescit, grumescit, ductuum sanguiferorum extremitates claudit, & pus subit. Interdum pendet à causâ internâ, ab obstructionibus nempè arteriarum capillarium [dùm transit ab arteriolis in venas) inductis à sanguine crasso, & glutinoso, in quo acida exorbitant salia, & in vasis suis subsistit, & stagnat. Idem sanguis absque crassitie, & glutine esse potest, sed spirituosus, qui inter membranas, & fibrillas effusus, vel in suorum conceptabulorum extremitatibus remoram facit, subtiles evolant particulæ, motum amittit, concrescit, & diù hærere nequit, quin acorem concipiat, & quia est, quasi extra proprias ædes depositus, proscriptus, & vitalitate destitutus in corruptionem, & pus abit, & sic abscessum parit.

Ex quibus colligimus secundum nostram sententiam non tantùm plurimo, sed etiam minimo sanguine abundantes inflammationi obnoxios esse. Hinc quoque eruimus frustaneam esse maledictam sanguinis missionem in inflammatione curandâ.

Effunditur sanguis è suis conceptabulis in partium intercapedines propter eorum apertiones vel anastomosim, vel per diæresin, vel per diabrosin.

### *Prognosis.*

Inflammatio non nimis in profundo latens & corpus non sit cacochymum

chymum, aut debile, facilè resolui potest; omnis enim inflammatio, quæ per insensilem evaporationem non resoluitur, suppurationem accersit, vel si perperàm tractetur, in gangrænam degenerat, & quandòque mortem affert. Inflammatio in partibus adenosis facillimè in gangrænam, & sphacelum desinit. Si tandèm calor, dolor, & cætera imminuuntur accidentia, tumore superstite, periculum imminet.

*Curatio.*

Curationem inflammationis cum ulcere conjunctæ exordiuntur Galenistæ à venæ sectione, quam præsertim maximè necessariam existimant, siquidèm sanguine detracto, qui inflammationem faciebat, tumor, calor, rubor, & cætera accidentia desinant oportet; verùm phlebotomiâ prohibere intendunt, si verū est, ne novus sanguis ad partem affluat, respiciūt ad posterius sed priùs illapsum intactum in partium intercapedinibus relinquunt, & sic perperàm bardum celebrant medicamentum. Deindè blando utuntur purgante juxta humoris à sanguine peccantis exigentiam, abstinent à vehementioribus dejectoriis, quia ab his humores impetuosè commoventur, & in partem laborantem impelluntur. Postmodùm alterantibus qualitatum excessum in humoribus emendant, & quia inflammatio requirit partis refrigerationem, ad intensum calorem restinguendum, refrigerantibus utuntur, ut *Lactucâ, violâ, portulacâ, Nymphæâ, cichorio, seminibusque frigidis.* Verùm refrigerantia tubulorum obstructiones augent, humores coagulant, & ex auctâ obstructione vehementiùs agitantur, tumor supervenit major, & inflammatio ad gangrænam apta redditur. Præterquam quòd *refrigerantia*, juxta *Hippocr. aphor., ulceribus sunt hostilia.*

Post hæc commendant præcipuè revulsionem in fluxionis principio, cui satisfacere putant insensibiliter evacuādo, frictionibus, cucurbitulis, similibusq; præsidiis. Deindè vitiosū humorem, qui jàm affectum obsidet locum, sed non dùm firmatū repellere tentant *succo solani, sedi majoris, lentis aquaticæ, portulacæ, acetosellæ &c.* Cæterùm abstinendum est à repellentibus, quia humorem intropellunt (sed hæc verbo tenus repellūt), & repulsum ad partes nobiles demādant; prætereà ulceri nocent, ut diximus. In inflammationis deindè statu, & declinatione discutientia adhibent, ut stagnans sanguis discutiatur, utuntur fotū ex decoctione *malvæ, meliloti, fœnu græci, chamomillæ, sambuci &c.* Sed hæc cùm constent ex rebus mucilaginosis, atque crassis, magis claudunt insensiles partis affectæ meatus, humoribusque incrassatis, transpirationem impediūt, ac proindè nullatenùs uti debent.

Inflammatio ulceri conjuncta curatur obstructionis vasorum reseratione, vel sanguinis effusi resolutione, ac proindè primò incommodo occurremus, si medicamenta, quæ acidum absorbent, adhibeamus, ità sunt illa, quæ plurimo constant alkali; nàm sanguini fluiditatem restituunt, & circulationem consuetam promovent, talia sunt *sanguis hirci ad pleuritidem, extractum papaveris rhæados,*

*dos, oculi cancrorum, cornu cervi philosophicè præparatum, stibium diaphoreticum, ebur sine igne paratum, corallia præparata, sperma Ceti &c,* ut

♃. *Sang. hirci* ℥.j.
*c. c. philosophicè præp.* ℈.ij.
*ocul. cancror.* ℥.ß.
*salis volatilis succini gr. iij.*

*m. f. pulvis, & divide in sex schedulas æquales*, & utere manè, & vesperi in aquâ stillatitiâ papaveris rhæados, vel cum potu calido herbæ Theæ, vel in decocto radicis chinæ, & salsæ parillæ; Hæc nàmque alkalia ità conformatas habent vacuitates, in quibus particularum acidarum cuspides incuniantur, ut obtundantur, infringanturque &stagnans sanguis acidis particulis destitutus fluidior reddatur, & consuetam, ac naturalem nanciscatur circulationem.

Sanguinem effusum resolvunt diaphoretica, ut *Bezoardicum minerale, stibium diaphoreticum, unicornu, mistura simplex, sal volatile c. c. ejusque spiritus rectificatus, sal volatile cardui sancti &c.* Hæc non tantùm coagulata dissolvunt, & fluida reddunt, sed sudorem promovent, peccantemque expellunt materiam, imò ipsum sanguinem effusum, aciditatum, coagulatumque resolvunt, acidi vis infringitur, nova coagulatio impeditur, & interim tàm sensibiliter, quàm insensibiliter per suos ductus resoluitur. Quòd si sanguis ob lentorem in resolutionem non habeat, ad dissolvendum magni æstimamus *spiritum tartari, salis armoniaci, vel fuliginis*, & ad hunc etiam finem diuretica magnoperè prosunt, ut *lapis prunellæ, floris salis nitri, sal stipitum fabarum, spiritus salis dulcis &c.* Si dolor in inflammatione ulceri conjunctus maximè urgeat, anodyna diaphoreticis commista celebramus; hæc nàmque dolorem sedant, vitam consopiunt, acidos aculeos obtundunt, & vim diaphoreticam augent, ut

♃. *Diascordii Hieronymi Fracastorii* ℈. ij.
*stibii diaphoretici gr. xii.*
*bezoardici mineral. gr. iij.*
*anodyni minerali.* ℈. ß.
*m. f. pil. v.*

Interim pars inflammata topicis non destituatur præsidiis, sed foveatur *spiritu vini camphorato, aquâ reginæ Hungariæ, vel decocto sulphuris cum urinâ*, conducitque *succus cancrorum fluviatilium* calidè impositus, & sæpè renovatus. Itèm *aqua vitrioli, vel lapidis medicamentosi* calidè applicata. Similiter *emplastrum de spermate Ceti cum camphorâ, & croco.* Verùm præ cœteris excellit decoctum ex blandis diaphoreticis, & aromaticis, *ut radice ireos, rore marino, menthâ, scordio, flor. sambuci, chamomillæ &c. cum spiritu vini camphorato, & aquâ Reginæ Hungariæ.*

Quòd si hisce adhibitis, phlegmonis materia ob aliquam crassitiem & nimiam copiam resolui nequeat, fortia calefacientia, & exsiccantia vitare oportet, ne ipsorum ope tenuiores particulæ, crassioribus remanētibus, exhalēt, & inflāmatio in scirrhum degeneret; undè mediocria

calefacientia loco affecto sunt applicanda, ut contentus in eo sanguis absque ullo capitis mortui residuo resoluatur. In inflammatâ etiam parte perpetuò eò respiciendum est, ne topica sint nimis calida, nàm sicut ignis nimio suo calore res corrumpit, & scindit, ità & fibras plurimas ejusmodi remedia calidiora corrumpunt, & scindunt. Nec etiam frigida, humida, oleaginosa, & crassa esse debent, nàm obstructis poris, magna particularum fermentatio succedit, & facilè in gangrænam, & necrosim terminari potest. Si verò sanguis neque resolui, neque in naturæ gratiam redire potest, inflammationem in abscessum, & sanguinem in pus abire oportet.

Recentiores in inflammatione sanguinis missionem admittunt, præcipuè si sanguis nimis premens dolorem inferat, & inflammationem augeat, quandò scilicet sanguis circa inflammationis locum plus colligitur, quàm ipsæ venæ absorbere possunt, & simul ex illâ vehementi pressione periculum sit, ne membranæ, ac vasa extendantur, & fibræ rumpantur. Hoc in casu phlebotomia celebrari potest, ut nimium sanguinis motum moderemur, sed interponenda sunt temperantia, aliàs venæ sectio plus obesse, quàm prodesse potest. Phlebotomiâ enim non intendimus sanguinis derivationem à parte affectâ, cùm, circulatione detectâ, sanguinem per partem affectam circulari sit sole clarius, sed venæ sectio hoc in casu præstabit, quòd sanguinis impetum, & copiam diminuat, undè arteriarum, vasorumque latera concidunt, porisque eorum minus patulis factis, tanta humorum trajectio, & pressio fieri non potest, & præcavetur, quo minùs per pressionem à tergo sequentem, vel profundiores emergant obstructiones, vel ipsarum fibrarum ruptiones.

Si tandèm nec obstructio à sanguine excitata referetur, nec sanguis extra sua vasa effusus, & in grumum concretus resolvatur, inflammatio discuti nequit, & abscessum fieri necesse est: quod facilè deprehenditur ex majori doloris intensione, & febris accensione, ut prædixit *Hip. 2. aph. 47. Dùm pus fit, dolores, & febres accidunt magis, quàm confecto.* Tunc suppuratio promovenda est externis remediis maturantibus, magis scilicet poros obstruentibus, qua obstructione factâ, interior promovetur fermentatio, ac proindè ruptis tubulis, materia extravasata, quæ in illis stagnabat, in unum congeritur focum, & in pus transit. Si concocta materia per ulcus liberè fluere nequit, aperiendus est abscessus, & idoneis curandus est medicaminibus, sublatâ namque inflammatione, facilè ulcus sanatur.

---

## Cap. XIV.

### *De Vlcere cum Erysipelate.*

MUltoties ulceris curationem impedit superveniens erysipelas, non immeritò itàque de erysipelate ulcus comitante impræsentiarum agamus oportet; si enim non submoveatur erysipelas, ulcus curari impossibile est.

Ery-

Erysipelas dicitur græcis, latinis verò *ignis sacer*, propter acriorem calorem, qualem ægri in ambustis sentiunt, vel ignis dicitur sacer i, execrandus; à nonnullis medicastris *ignis sylvestris* appellatur, quasi efferatus ob fervoris ferociam.

Erysipelatis subjectum frequentissimè est cutis externa, atque extrema, interdùm etiam membranæ, ac viscera interna, ut pulmo, cor, ventriculus, hepar, uterus &c.

Differt erysipelas ab inflammatione jam superiùs tractatâ, nàm in hac calor ardens minor est, in illo vehementior, quia interdùm cutem sic urit, ut vesiculæ excitentur. Differunt & dolore, in inflammatione siquidèm dolor est comprimens, & pulsans, in erysipelate verò dolor est mordens, & acicularum instar pungens. Differt colore; nàm si digito pars inflammata prematur, permanet rubra, in erysipelate verò, admoto digito, recedit, cutis albescit, sed remoto, illicò rubescit. Prætereà erysipelas colorem pallidum, vel flavum, vel ex utrisque mistum retinet, inflammatio verò rubrum. Tumor major in inflammatione, & non ità à premendo cedit, qui tamen in erysipelate non observatur. Distinguitur etiam ratione subjecti, nàm erysipelas cutem tantùm obsidet, inflammatio verò præter cutem subjectam quoque carnem occupat. Inflammatio omni tempore, eodem in loco infixa consistit, & erysipelas facilè serpit de loco in locum, & ignis fatui instar modò in hac, modò in aliâ parte. Humor quoque erysipelas producens tenuior est, quàm inflammationis. Tandèm erysipelas ex febre acutâ discriminatur à phlegmone, quæ tertianæ motum habet.

### *Signa.*

Erysipelas horripilatione incipit, calor intensior, & volatilior subsequitur, post quem febris cum siti, oris amaritie, & vigiliâ, quæ ad tertianæ typum accedit, & erysipelas antecedit. Adest in parte dolor acicularum instar pungens, color rubicundior apparet, qui loco sæpè mutatur ignis fatui instar, ac defervescente humore, ad flavedinem magis vergit. Tumor non tàm altè elevatur ob minorem humorum stagnationem, nec tensio adest difficilis, cedit quoque digitis prementibus, & color rubeus in album mutatur, qui tamen illicò rubescit.

### *Causæ.*

*Galenus* pro erysipelatis causâ materiali bilem flavam statuit, & amaram non absimilem illi, quæ in cysti felleâ continetur, copiosior quàm par est in jecore genita, & ex hujus visceris robore ad imbecillam partem depulsa. Cæterùm parùm sibi constans idem *Galenus lib. 2. ad Glauc. c. 1.* ex tenuissimo sanguine, aut huic admistâ bile erysipelas fieri dictitavit, ex purâ verò bile herpetem potiùs produci, quàm erysipelas. Id quoque declaravit *de tumoribus p. n. c.* 10. Hanc Galeni inconstantiam in tradendâ erysipelatis causâ materiali multis in locis quisquam animadvertere potest.

Sed errat *Galenus* cum suis Galenistis,

nistis; nàm erysipelatis color flavus non est, ut in Icteritiâ, nec pallidus, sed rubicundus, testaturque potiùs sanguinis, quàm bilis genesim. Prætereà sanguineo temperamento prædit, & sanguine abundantes huic malo magis obnoxii sunt, quàm biliosâ temperie donati, & magnam bilis copiam habentes. Deindè appellant erysipelas apostema igneum, quia fit ex bile calidâ, & siccâ ignis elemento correspondente. Verùm videmus frustaneum bilis commentum, quia quæ ignis indolem imitantur, non sunt de biliosi humoris familiâ. Insuper in æquivoco volutantur, accipientes humorem felleum pro bile, ut fusiùs in *Trutinâ cap. de Icteritiâ* refutavimus. Undè falsum est quicquid de materiali erysipelatis causâ sectatores imaginantur, neque solidi quidquam habet eorum conjectura, quæ omnes morbos à quatuor humoribus mendicat, qui nunquàm tales in viventium corporibus fuêre, neque ii hos nunquàm viderunt, nec videbunt.

Dividunt in legitimum, & in illegitimum erysipelas; legitimum est, quod ex solâ bile, vel naturali, vel non naturali fieri autumant; illegitimum verò dicunt, quod ex bile non solâ, sed aliis commistâ humoribus originem ducit, ut si sanguis bilem superat, dicitur erysipelas inflammatum, si bilis à pituitâ superetur, vocatur œdematosum, si tandèm bili prædominetur melancholia, dicitur scirrhosum.

Dupliciter quodcumque producitur erysipelas vel ex prohibitâ transpiratione ab aliquâ causâ externâ productâ, vel ex alicujus corporis partis vitio, ut vulnere, ulcere, contusione, fracturâ &c. Quoties transpiratio prohibetur, toties ultimum partium nutrimentum, quod in carnis poris retardatur, nè effluat ob pororum angustiam à causâ externâ causatam, à partium continentium calore agitatur & degener fit, naturamque easdem continentes partes irritantem acquirit & fermentescit & fermentationis actione tumorem coloris mutationem dolorem, febrem, cuncta reliqua in parte producit. Ita quoque aliquo existente vitio in aliquâ parte fiunt erysipelata, nàm vitium illud partis, si assidua transpiratione non ventiletur quod remanet proximum partis nutrimentum inficit: propterea fit suis fibris continentibus exoticum & erysipelas excitat. Vltimum partium nutrimentum ex prohibita transpiratione in carnis fibris & in cutis poris retardatum salinam habet indolem ex cunctatione aciditatem concipit cui sulphureæ associantur particulæ, hoc mediante connubio, salinæ, acidæ & sulphureæ, quia exilissimæ sunt, fermentationis motum subeunt, quoniam per obstructos cutis poros resolvi nequeunt, à copiosioribus acidis coagulantur, & in obstructam cutem impelluntur, in hac ob angustias remanent, eamque magis obstruunt, sanguinem, reliquosque succos circulantes retardant in exilissimis vasculis non profunde latentibus, sed in cutis superficie existentibus, & ex eorum vitiata texturâ & lubricis particulis vividior *rubeus color* apparet quam in inflãmatione, quæ in majoribus & profundis

fundis vaſis ex ſanguinis coagulo fit ideoque digito premente, albeſcit pars quod in inflãmatione non ſuccedit. *Intumeſcentia, & reſiſtentia* in eryſipelate ſemper eſt minor quàm in inflãmatione, cum tubuli minores ſint, & ſtagnans materia non adeò copiosè congeratur, & cùm fluidior faciliùs per vaſa lateralia delabitur, nec tantam ſuſcipit fermẽtationem, undè acidæ, ſalſæ, acutæ, cæteræque particulæ in tubulorum fibrillas impingunt, quæ non diſtenduntur, quouſque rumpantur, ut in inflammatione, & hinc oritur potiùs pruritus, quàm doloris ſenſus, quia fibrillas afficiunt, & proximum cutis rete. Indeſinens fit ſalium à ſanguine ſecretio, quæ ad cuticulam demandantur, & priorum ibi commorantium copiam adaugent, cuticulam diſtendunt, à cute divellunt, eamque in veſiculas elevant, diſtentæ cuticulæ pori arctiores fiunt, & difficulter particulis ſalinis datur exitus, & pauciores hac de causâ exhalant. Hæ veſiculæ ichore repletæ cernuntur, quem diſruptæ reddunt, verùm pus non excillant, quia partiũ corruptũ, non eſt nutrimentũ ſed ichor tenuis roris inſtar aquæ, lucidę, non abſimilis ſcatet, qui ſudore tenus inſenſibiliter exhalare debebat, in parte coërcitus fuit, & corrodentibus ſalinis particulis imbutus aquam cauſticam æmulatur.

*Prognoſis.*

Ulcus cum eryſipelate periculo non vacat, cùm ob partis imbecillitatem, tùm ob maximâ humoris ſtagnantis copiâ; hinc eſt quòd ſi multũ ſit in parte nutrimentũ degeneratum fermenteſcens, ità ut in continentibus altas egerit radices, ſatis rebelle eſt, vel à continentibus regi non potuerit vel pravam acquiſierit qualitatem quam natura vincere nequit, mortificatio ſuccedit & inevitabilis mors, & quidem ob repellentium & refrigerantium remediorum applicationem, vel ob aeris ambientis ſubitam refrigerationem aliquoties lethale obſervavimusquia ob hæc heryſipelatis materia exhalare nequit, undè *hip.* 25 *apho. ſect.* 6 inquit: eryſipelas *foràs intro verti malum; intùs verò foràs ex ſtere bonum. & in Co: ſect.* 2. *Eryſipelas verò foris quidèm extare utile, intrò autem vergere lethale; cujus quidèm rei indicium eſt cum rubore evaneſcente, pectus gravatur, & agriùs ſpiritum trahit ager.* quia in externis exiſtens partibus ejus cauſa faciliùs tranſpirare poteſt; introrſùm verò pulſa vitæ parat inſidias, quia principes partes invadere poteſt. Eryſipelas, quod ad alios ſequitur morbos, nempè oſſium denudationem, malum, ut prædixit *Hip. aph.* 19. *ſect.* 7. *Ab oſſis nudatione eryſipelas malum.* In Ulcere itèm, vulnere, fracturis, luxationibus, difficilior eſt ejus curatio; in his enim ſemper timere debemus, ne in alios exitiales degenerent morbos, nempè in ulcera ſinuoſa, corroſiva, phagedænica, & cætera. Si putreſcit, vel ſuppuratur, quod rariſſimè contingit, malum portendit, ut aſſerit *Hip. aph.* 20. *ſect.* 7. *Ab eryſipelate putredo, & ſuppuratio, malum.* quia nimiam humoris acrimoniam, vel caloris nativi debilitatem oſten-

 dit,

dit; sæpiſſimè nàmque in pravum ulcus, vel in gangrænam abit. Facilè hoc malum recidivare ſolet, vel aliquandò in ulcera degenerat rebellia. Eventus ſalutis in eryſipelate eſt utplurimùm per inſenſilem tranſpirationem, ubi, accedente pruritu, cuticula quaſi in ſquamas fatiſcet, & calor in ordinarium, & conſuetum mutabitur.

*Curatio.*

Ulceris eryſipelatoſi curationem aggrediuntur vulgares, primò viſâ eryſipelatis facie, venam ſecant, & quidèm miramur, ſi nàmque inflammatio adſit, ſanguinem fundunt eodem pariter modo, attamen in eorum ſententiâ inflammatio in cauſâ ſanguinem, & eryſipelas bilem cognoſcit, quare deindè in eryſipelate venam ſecant, id minimè intelligere poſſumus. Poſtmodùm ad eandem educendam bilem medicamentum cholagogum præſcribunt, ut

℞. *Fol. ſen. or.*
*tart. alb. ana.* ℥.j.
*myrobol. citrin.* ʒ. ij.
*rhabarb. elect.* ℥.jß.
*f. decoct. in aquâ cichor. & in ſuff. quantitate diſſ.*
*mannæ elect. Calabrenſis,*
*ſyr. de Cichor. Nic. ana* ℥.iij. *m. f. p.*

Interim fortiores injiciunt clyſteres, vel prædictum reiterant purgans. Verùm in hoc morbo neque phlebotomia, neque medicamentum purgans convenit, nàm ambo à circumferentia ad centrum trahunt, quæ medicamentorum genera introrſum pellunt, morbificam cauſam ad principales trahunt partes & exitiales morbi indè evenire poſſunt, ut inquit *Hip. Eryſipelas foràs intrò verti, malum.* Præterquam quòd tali remediorum ſupellectile curati, ſi quandoque curantur, in hoc malum ſæpè incurrere ſolent. Ad ſanguinis efferveſcentiam, & bilis correctionem varios exhibent refrigerantes ſyrupos, ut *de endiviâ, nymphæâ, violis, cichorio &c.* cum aquis etiam refrigerantibus, ut *portulacæ, lactucæ, cherifolii, lupulorum &c.* Nec interim ulceris obliviſcuntur.

Quò ad topica, ut id, quod in partem fluit, repellunt, & eryſipelati frigefacientia admovent, & id, quod jam coacervatum eſt, frequenter alterant herbis refrigerantibus cum humiditate abſque adſtrictione, veluti eſt *ſedum, portulaca, cucurbita, lènticula paluſtris, ſolanum, ſambucus, hyoſcyamus, lactuca &c.* Solent his *opii* quid, & *ſucci papaveris, cicutæ, & mandragoræ* admiſcere, & compoſita concinnant medicamenta, vel utuntur cataplaſmate de micâ panis. Applicant quoque olea refrigerantia, ut *roſaceum, violaceum, amygdalarum dulcium,* vel unguenta frigefacientia, ut eſt *refrigerans Galeni, album Rhaſis, de ſantalo &c.* Cæterùm hæc topica refrigerantia perpetuò exitialia fuêre; nàm obſtructis poris, eryſipelatis cauſa nec attenuari, nec intrò foràs exhalare poteſt, undè tragicos eventus, quos nos autopſia docuit, expectare oportet.

Curationem ulceris eryſipelatoſi facilè aſſequimur, ſi æger in ſex rebus non naturalibus optimè regatur,

&

& primò aër ſit temperatus ad calidum vergens, vel ſaltim non ſit frigidus, vitatis ſummoperè utriuſque extremis; calidior nàmque plus juſto poros dilatando, nimis eliminare poteſt; frigidior cutem magis denſat, & malum pejorat. Victus temperatus, non autem refrigerans eſt ægro adhibendus, qui potiùs ſi craſſus, quàm tenuis, acidis vitatis, nocent etiam omnia alimenta ſalſa, dulcia, ſaccharata, pinguia, & nimis calida. Lymphaticum exhibendum eſt vinum, in quo ſi alkali cancrorum fluviatilium infundantur, ſaluberrimum erit. Si vinum non bibat æger, pro potu utatur *decocto cornu cervi*, *ſalſæ pariliæ*, *vel ſaſſafras*; & ſi vinum bibat, hoc decocto diluatur. Somnus multùm conducit, quia tranſpiratio major fit in ſomno, quàm in vigiliâ, undè ſi noctes vigilentur amaræ, vel *theriacâ novellâ*, *vel pilulis de cynogloſſo*, *vel diaſcordio*, *vel laudano opiato*, *vel nepenthe* concilietur ſomnus; anodyna enim morbo, & ſymptomati ſuffragantur. Motus intempeſtivus abſit, quia ſuccorum exhalationem facilè impedire poteſt, undè eorum coagulatio oritur, & indè cordis palpitatio. Animi pathemata, & præcipuè excandeſcentia, timor, & mæſtitia vitentur. Alvus ſervetur lubrica, ſaltim arte, ſi naturaliter haberi non poſſit.

Sanguinis miſſio in eryſipelate nullatenùs præſtat, eſtò non ſolum ſemel, & bis, ſed ter, & quater in praxi à vulgaribus magno cum ægri periculo celebretur; nàm eryſipelatis materia non eſt intra venas, ac proindè phlebotomiâ depleri nequit. Præthereà corpus refrigeratum fit debilius, & ad exhalandum ineptius. Eadem quoque ratio pro medicamento purgante militat, cui nos addimus naturam ad motum contrarium impelli.

Indicatio ulceris eryſipelatoſi curativa deſumenda eſt à cauſâ; reſeranda eſt itàque pororum cutis obſtructio, & ultimi partium nutrimenti in fibris coagulatio ac ſtatui fluido reddenda eſt. Internè conveniunt diaphoretica, ut cauſa ſtagnans per poros ſufflaminetur, ut *ſtibium diaphoreticum*, *bezoardicum minerale*, *martiale*, *imò omnia chalybeata*, *ſpiritus c.c. volatilis*, *ſalis fumariæ*, *& cardui benedicti volatilis*, *c.c. ſine igne paratum*, *ebur philoſophicè præp. ſpiritus tartari*, *oculi cancrorum*, *ſanguis leporinus*, *ſpiritus florum ſambuci*, *ſal volatile ſuccini*, *viperarum*, *aqua theriacalis cum ſpiritu vini &c.* ut

℞. *Bezoardici martialis* ʒß.
*ſalis card. bened. volat.* ℈.j.
*ſalis volat. c. c. gr.* viij.
*ſalis volat. ſuccini gr.* ij.
*ſtibii diaphoretici gr.* xii.
*m. detur cuſpidatim cum aqua theriacali.* Vel.

℞. *Syr. Card. bened.* ℥.jß.
*eboris*,
*c. c. ſine igne præp. ana* ℈j.
*ſalis volat. viper. gr.* vj.
*ſpiritûs flor. ſambuci* ʒß.
*ſpiritûs vitrioli Martis gutt.* V.
*aqua card. bened.* ℥.iij.
*m. detur cochleatim.*

Hæc medicamenta diaphoretica præterquam quòd naturæ motum adjuvant, & ſuflaminant, aciditatem ſub cute, & inter carnis fibras obtundunt, infringunt, & abſorbent

bent ab alkalium energiam.

Ut verò pororum obſtructio meliùs tollatur, & auferatur, parti affectæ adhibenda ſunt varia localia, & remedia topica, cæterùm à refrigerantibus omninò cavendum, in parte ſcilicet qua eryſipelas apparuerit, quia pertinacem redderent cauſam, ut multis in locis notat *Galenus*, & præcipuè *in libello quos, & quandò purgare oportet*, ubi purgantia medicamenta, alioquin calida conſulit pro febrium curatione, non quia refrigerant, nàm potiùs calefaciunt, ſed quia febris materiam exturbant. Duo occurrunt medicis inconvenientia, qui refrigerantibus utuntur in eryſipelatis curatione; primum eſt, quod eryſipelatis materia à refrigerantibus repercuſſa in internas, nobilioreſque partes remeat; ſecundum, & quod frequenter accidit, eſt, quòd cùm refrigerantibus impediatur, quominus materia exhalet, & quia pravæ qualitatis, ſolidarum partium calorem ſuffocat, & gangrænam inducit. Hæc topica ſint reſolventia, & diaphoretica, vel acidum deſtruentia, & coagulatam materiam diſſolventia, ut materia ſub cute, & inter fibras ſtabulans diſſolvatur, & liberior concedatur transfluxus. Hinc commendamus omnia alkalia, quæ etiam diaphoreticam habent energiam, & tranſpirationem adjuvant. Nonnulli telam leporis ſanguine martio capti imbutam, & uſûs tempore aquâ florum ſambuci humectatam tepidè imponunt, cui multùm fidunt. Omnes ferè commendant fotum ex vini ſpiritu ſimplici, vel ex aquâ theriacali cum eodem vini ſpiritu elicitâ, ſed cautè procedendum eſt in hujus remedii applicatione, nam ſi ob humoris eryſipelas generantis malignitatem fatis cedat languens, vulgo, & vulgaribus medicis tali applicationi mortis occaſio adſcribetur. Vel utuntur ſpiritu vini crocato, vel camphorato. Quidam utuntur vaporoſo balneo decoctionis anodynorum; calidi nàmque illi halitus, qui elevantur, poros aperiunt, materiam coagulatam, diſſolvunt, attenuant, & evolare faciunt. Alii ſequenti miſturâ tepidè adhibitâ eryſipelas aliquoties illiniunt, ut

℞. *Aq. ſpermatis ranar.* ℥.iij.
*ſpiritus vini camphor.* ℥.jß.
*flor. ſambuci* ℥.j.
*tinct. croci* ℥.ß. *m.*

*Lapis medicamentoſus aquâ florum ſambuci junctus* maximum eſt medicamentum, ſi tepidè cum petiis applicetur, in cujus defectu vitriolum ſolùm opus complet. Vel

℞. *Aqua flor. ſambuci,*
*ſpiritus vini ana* ℥.ij.
*Camphora* ʒ.ij.
*ſalis ſaturni* ʒ.j. *m.*

qua miſturâ lintèum quadruplicatum imbutum ſæpiùs parti affectæ imponatur, quo non tantùm acidum peccans obtunditur, ſed obſtruentes poroſitates reſerantur, quibus habitis, eryſipelatis ſymptomata, & igneus ardor inductus certò certius ceſſabunt. Verùm in hoc affectu, ſicut in aliis, non ſemper uni medicamento inſiſtendum eſt, multùm nàmque juvat ſæpiùs medicamenta mutare, quia ſæpè unico effectum non præſtante, aliud præſtabit.

Si veſiculæ in loco affecto ſunt excitatæ, aperiendæ ſunt, ut contenta lympha acrior effluat, & ſubjectam non exulceret partem: deindè detecta cutis linimento ex ceruſſâ, & ſpiritu vini illiniatur, vel decocto malvarum abluatur, ut omnia ſalia ab ipſâ diluantur, & recentibus ulceribus non detur occaſio.

Poſtquàm eryſipelas ab ulcere ablatum fuit, ipſius ulceris curationem aggredi debemus, nec proindè perſeverante eryſipelate, ulceris immemores eſſe debemus.

---

## CAP. XV.

### *De Vlcere œdematoſo.*

Si lympha in partium ulceri circumpoſitarum poroſitates è lymphaticis vaſis effundatur, nec convenientes ductus ſubire valeat ob eorum anguſtias, aut aliâ hujuſmodi cauſâ, & ob aſſiduam novæ materiæ ejuſdem naturæ effuſionem adeò cumulatur, ut partem ulceri proximam in tumorem attollat, & fit ulcus œmatodes. Oedema eſt tumor aquoſus, mollis, laxus, digito prementi cedens, indolens, albicans, ſine calore, & rubore, ortum ducens à lymphâ è ſuis ductibus evaſata.

### *Signa.*

Oedematis ſigna ex iis, quæ in ejus deſcriptione retulimus pateſcunt. Eſt tumor, quia reſeratis vaſis lymphaticis effluit lympha, & diuturniori aggeſtione omnes partis pori implentur, eamque in tumorem elevat. Aquoſus, quia à lymphâ, ſeu aquâ ortum ducit. Laxus, & mollis, quia nunquàm coagulatur, ideòque rariſſimè, vel nunquàm in pus abit, niſi alkalia, & acida in eodem tumore pugnant, fermententurque. Doloris expers, nàm iſte ſuccus fermentationem non ſubit, & particularum minimarum motus inteſtinus non adeſt, undè fibræ contrahi, convelli, diſtendi, & lacerari non poſſunt. Eſt ſine calore, & rubore ob motûs fermentativi abſentiam, undè inter tumores frigidos œdema collocârunt, quia latex quantum eſt ex ſe nullam efferveſcentiam concipere poteſt. Coloris ſubalbidi, quia contentæ materiæ qualitatem in ſuperficie oſtendit. Cedit ſub digitis, & impreſſorum veſtigia perſeverant, & iterùm elevantur, quia pars craſsâ lymphâ eſt referta.

### *Cauſæ.*

Galeni ſectatores pro œdematis causâ nimiam pituitam exiſtimant, ſanguinem nempè crudum, pituitoſum, non benè ab hepate elaboratum, [credunt inepti hepar eſſe ſanguinis officinam] ſeroſum, non tantùm intra maſſam ſanguineam admiſtum, ſed etiam intra externas corporis partes è venis effuſum. Hinc imaginantur œdema vel eſſe ſimplex i. verum, & exquiſitum, quod ex pituitæ influxu fit; vel compoſitum ſcilicet cùm ex humore pituitoſo cum aliquo alio humore permiſto producitur, nàm cum ſanguine dicitur œdema phlegmonoſum, cum bile

bile erysipelatosum, miramur tamen huic divisioni non addere œdema scirrhosum. Causa antecedens ab ipsis judicatur humida ventriculi, cerebri, vel hepatis intemperies, ac partis recipientis imbecillitas. Causæ remotæ sunt crapulæ, somnus immoderatus, vita sedentaria, alicujus evacuationis suppressio. Cæterùm œdematis causa stolidos decepit vulgares: dicant quæsò, quis est iste tàm sedulus in œdemate separator, qui purum à sanguine serum secernit, & intra corporis fibras à venis absque ullâ sanguinis tincturâ effundit? Si serum, sive pituita cum sanguine è venis effunderetur, fieret potiùs in eorum sententiâ inflammatio œdematosa quàm purum œdema phlegmonosum, quod nec veteres, nec recentiores nunquàm observârunt: alia ergo œdematis causa pervestiganda est, cùm muscas in aëre volitantes venentur.

Secundum nostram sententiam fit œdema in ulceribus ex obstructione vasorum lymphaticorum à lymphâ, quæ in dictis vasis coagulatur; scatet nàmque lympha alkalibus particulis, quæ acidæ acrimoniæ ope in materiam crassam, & lentam transit, non aliter ac si cornu cervi decocto acidum affunderis, & in gelatinam mutatur, & in angustiora vasa defertur circulationis lege, ea obstruit, & novâ adveniente lymphâ conglobatio oritur, ulteriùs non progreditur, in illis remoram contrahit, non circulat, & perenni novæ lymphæ succedentis affluxu vasorum tunicas ampliat, & dilatat, ac partes circumjacentes in tumorem elevat œdematosum. Interdùm tanta fit lymphæ coacervatio, ut tunicarum fibræ non ampliùs sese extendere possint, & tandèm disrumpantur, vel hoc accidit ope medicaminum acrium, aut acidorum salium, quæ ulcus excitarunt, & vasa contentum effundant intra vicinas partes liquorem, qui hydraulicis non patet regulis, ac extra vitæ consortium semel rejecta limpha excrementi naturam subit, & deorsum sæpè properat, proprio gravata pondere, & hac ratione sæpè tumores œdematosos in pedibus observamus. Interim lympha torpida lymphaticorum vasorum orificia, à quibus referatur, nec subingredi valet, nec subingredi valet, nec sorberi, & ad renes delabi, ut ultimam lotii determinationem subeat. Breviter igitur immediata œdematis causa est lymphæ in parte quædam stagnatio à vase lymphatico obstructo, & distento, vel ab effusione ejusdem in partem, in qua colligitur à rupto vase. Antecedentes causæ sunt obstructio, cachexia, vel aliud erratum in sex rebus non naturalibus vulgò dictis, & præcipuè immodicus potus.

### *Prognosis.*

Oedema ex obstructione periculosum pathema minimè est, si exquisitis remediis tractetur, si verò ex ductuum lymphaticorum disruptione ortum ducat, nunquàm in suppurationem abit, & pessimi ominis est, hydropem nàmque ascitem irreparabilem præ foribus præstolatur. Quandòque ob nimiam vasorum compressionem, & salis volatilis

tilis defectum in lymphâ, œdema in gangrænam, & ſphacelum tranſit, prout tale quid ſimile hydropicis multoties accidiſſe obſervavimus.

### *Curatio.*

Galeni aſſeclæ œdema curare ſatagunt vel per reſolutionem, vel ſuppurationem. Reſolutioni ſatisfaciunt, humorem pituitoſum præparando, deindè phlegmagogis pituitam educunt vel in formâ potûs, vel *pilulis ſine quibus*, *de hermodactylis*, *vel de agarico*; ſed efficaciores exiſtimant *pilulas cochias Rhaſis*, nàm omne pituitæ genus abſque corporis agitatione, & alteratione purgare credunt, præſertim ſi cum *maſtichinis* permiſceantur. Cæterùm quia pituitæ fontem ventriculum eſſe imaginantur, non ſemel ad emetica confugiunt. Venæ ſectionem in œdemate negant, quia frigidus eſt affectus, attamen, ſi à menſibus, vel hæmorrhoidibus ſuppreſſis ortum ducat, eam admittunt.

Si his non cedat, ad repellentia circa initium accedunt, non tamen valdè frigida, ſed moderatè, & ſimul adſtringentia, & exſiccantia, hujuſmodi eſt oxycratum, quod ex aceto, & aquâ conſtat, ità tamen temperatum, ut bibi poſſit. Verùm tàm acetum, quàm aqua in eorum ſententiâ ſunt frigida, quæ puſillum calorem in parte ædematoſâ extinguere, & gangrænam inducere poſſunt. Priuſquàm oxicratum applicent, partem affectam leviter fricant, ut medicamenti vis citiùs penetret. Cæterùm ità peragendo, malum pejorant. Spongiam oxicrato imbutam ſupra œdemate arctè ligant; attamen ſemper ligaturæ initium ab inferioribus partibus ducunt, ibique valentiùs arctant, & ad ſuperiores progrediendo deſinunt; ſic enim ab affectâ parte facilè exprimi, ac ſimul diſſipari humores, qui extra vaſa exiſtunt, ineptè credunt.

Quòd ſi tumor non ſubſideat, majoris energiæ medicamen applicant, ut *ſpongiam aquâ aluminosâ imbutam*, *cui myrti ſuccum admiſcent.* Quibus nihil proficientibus, ad validiora confugiunt medicamina, nempè ad decoctum *foliorum myrti*, *abſynthii*, *chamomillæ*, *ſtœcados*, *nucis cupreſſi*, *ſalviæ*, *roris marini*, *aluminis rocchæ*, *& ſalis communis*, in quo calido linteola intingunt, & œdemati imponunt. Quibus etiam non juvantibus, ad efficaciora, & validiora recurrunt, ut

℞. *Lixivii acerrimi ex cineribus fici, ac vitis confecti lib. ij.*
*aceti acerrimi lib. ß.*
*olei ℥. iij. m.*

*Macerentur*, & ſpongiam madefactam calidè loco applicant. Verùm ex lixivio, quod alkalia continet, & aceto magna ſuccedit fermentatio, undè alkalia, & aceti acor ob mutuum fermentationis motum obtunduntur, præcipitantur in vaſis fundum, & hebes, ac œffetum reſultat medicamen. Itèm ex lixivio, & oleo noſtrates mulieres pro capitis ablutione præſentaneum conficiunt ſaponem, undè nullius efficaciæ medicamen emergit. Vel œdematoſo loco ſpongiâ, vel linteolis aquam calcis applicant. Quòd ſi tumor ad declinationem venerit, ſequenti utuntur cataplaſmate, ut

℞. *Sulphuris,*
*farina fabar. ana* ℥.jß.
*stercoris columbini* ʒ.jß.
*mellis communis* ℥.j.
*decoct. radic. asphodeli q. s.*
*coque ad cataplasmatis consistentiam,* & bis in die renovant. Quòd si tumor in duritiem abierit, in scirrhum degeneravit.

Quandò œdema ad suppurationem tendit, quod rarissimè contingit, nàm ad suppurationem promovendam requiritur calor, qui in hoc tumore satis est imbecillis; tunc ea, quæ concoquendi, & suppurandi vim habent, medicamina applicant. Inter suppurantia non infimum locum tenere dicunt emplastrum *ex succis lapatii, ebuli, sambuci cum althæâ decoctis, melle, & oleo.* Si tumor vi suppurantium non rumpatur, in loco declivi, servatâ fibrarum rectitudine vel ferro, vel corrosivo medicamento aperiunt. Verùm has suppurationes non semel in sinuosa, putrida, ac exitialia ulcera degeneratas vidimus. Ulcus apertum mundificant, & digerunt terebinthinâ ovi vitello mistâ cum pauca quantitate gummi ammoniaci in aceto soluti. Peractâ digestione ulcus unguentis sarcoticis carne implent & tandem cicatrizant.

Sicut ulcus sanari non potest, nisi prius oedema submoveatur, ita œdema submoveri nequit, nisi ductuum limphaticorum obstructio, vel euasata limpha pœnitus tollatur, primo itàq; limpham per sedem urinam & cutem evacuare oportet. Cathartica limpham excernentia (verum nobis inpossibile videtur (sunt. *resina jalappa, extractum methoacanna, gummigut, conserva florum persicorum,* & id genus alia. Diæta similiter talis esse debet, ut lympha absumi valeat. Aër debet esse calidus, ut calor externus cum remediis intrò assumptis simul cooperetur; frigidus nàmque maximè nocet. Victus sit tenuis, & cibi coctu faciles. Aqua omninò vitanda, & vinum, vel decoctum sassafras in minimâ quantitate usurpari debet. Vigiliæ, & somnus non excedant mediocritatis limites. Exercitium sit moderatum. Excreta, & retenta naturalem servent tonum. Animi pathemate, & præsertim terror, & mæstitia vitentur.

Postmodùm proficua sunt medicamenta illa, quæ lympham incidendi, & attenuandi vim habent, nàm ad fluiditatem redactâ obstructiones reserantur, ad pristinum circulationis motum revertitur, & per urinam, ac per sudorem eliminatur. Huic fini incumbendum tùm internis, tùm externis remediis: œdema igitùr tractandum est medicamentis incidentibus, & simul attenuantibus lympham, ejusque stagnationem resolventibus. Commendamus itaque diaphoretica, omnia salia volatilia, & aromatica pluries decantata, quæ coagulationem destruunt, & nisi diaphoresim aperiant, saltim diureticas reserant vias. Magnoperè conveniunt, quæ visciditatem tollunt, & obstructiones aperiunt, hujusmodi sunt *vinum absynthii, tartarus vitriolatus, sal absynthii,* omnia medicamenta ex marte elicita multis emolumentum fuere, quia præter incidendi, & aperiendi energiam, lymphæ ductuum mem-

membranas nimis ampliatas suâ austeritate constringunt, lymphamque ad corporis cisternam propellunt. Itèm conducunt *decocta ligni guajaci, salsæ parillæ, ligni sassafras, visci quercini, Nephritici &c.* similiter, quæ per urinam exturbant lymphæ colluviem ulceratam partem obsidentem, ut *sal prunellæ, stipitum fabarum, genistæ, spiritus salis dulcis, baccharum juniperi, salis armoniaci.* Tandèm ea omnia, quæ in hydrope proficua sunt, conveniunt, nàm œdema est hydrops particularis.

Internis hisce simul externa jungimus, ea spirituosa penetrantia, poros reserantia, & resolventia esse debent, ut lymphæ coagulatio dissolvatur, & fluidior reddita, vel ad ductus urinarios devehatur, vel per partis affectæ poros exhalet. Conveniunt cùm *aqua balnei Gurgitelli ex Pithecusâ* delatæ, tùm spiritus vini, & Laconica dicta. Sic etiam fotus ex aromaticis, & sale volatili constantibus vegetabilibus, & calidè applicari debent. Pars arctiùs deliganda, ut vasorum amplitudo debito major auferatur. *Radix bryoniæ contusa*, & cataplasmatis instar applicata salutare præstat auxilium. Vel cataplasma ex *origano, calaminthâ, absynthio, rutâ, rore marino, chamomillæ &c.* Vel *emplastrum de cumino cum oleo tartari, & succini malaxato*, vel *emplastrum de baccis lauri.* Liquores spirituosi illiniendi sunt, ut *oleum philosophorum, spiritus vini camphoratus, lumbricorum*, & alia resolventia.

Ulcus tandèm tractari debet haud secus ac si adjunctam haberet humidam intemperiem, de qua *cap. xi.* abundè diximus.

---

## CAP. XVI.

### *De Vlcere sordido, & putrido.*

SOlet quandòque ulcus, vel quia negligenter curatur, non mundatur, nec rectè detergitur, vel unctuosis tractatur medicamentis, vel aliis de causis, in sordidum, & putridum degenerare: sordidum itàque ulcus illud dicitur, quod crasso illo abundat excremento, vel crassas, & viscosas habet sordes, vel carnem flaccidam, mollem, & albicantem; putridum verò appellatur illud, quod fœtorem exhalat, quippè ab eo graveolens, & cadaverosus prouenit odor:

### *Signa.*

Ex suprà dictis facillimè hæc ulcera dignoscuntur, & non nisi secundum magis, minusvè differunt; sordidum nàmque crasso, viscido, ac subalbido est refertum excremento, quod ulceris parietibus vehementer adhæret, & carne flaccidâ, molli, & albicanti potitur; putridum verò putrilagineam eructat materiam, quæ graveolentem, & cadaverosum expirat fœtorem, & colore fusco, vel atro est imbutum.

### *Causæ.*

Ulceris sordidi, & putridi causa apud Galenistas est humidorum, & oleosorum medicaminum longus usus, & frequenter ob succorum vi-

vitium, à quibus pars exulcerata fovetur, vel varii errores in victûs ratione, simulque mali succi, undè cacochymia, & ulceris sordities, ac putrilago. Quandoque ob naturæ defectum producitur, quæ aliis vexata malis, ad quæ superanda intenta, & occupata est, ità planè ut ulcus omni auxilio destitutum relinquatur; hinc humores crassi, ac vitiosi in sordidos, & putridos degenerant; qui à naturalibus afflictæ partis facultatibus non regulati, non modò sordescunt, verùm etiam putrescunt.

Excitant juxta nostram sententiam hæc ulcera particulæ acidæ, vel acido salsæ, quæ ulceri inhærentes, succos dulces de novo alluentes, fermentativâ vi itidem in acidos degenerare faciunt, qui ob tubulos in ulcere ruptos circulationem continuare nequeunt: à Succis ergò à tergo continuò insequentibus in ulceris cavitatem propelluntur, quam semper adimplent, & quia aciditate nimiâ præditi sunt, coagulationem quandam lentam habentes, sordidum efficiunt ulcus, & dùm in eo coagulantur, caro mollis, vel fungosa ab iisdem gignitur. At succi acido salsi, vel acido acres temporis progressu exaltantur ob putrilaginem, & septicam, ac realgarinam nancīscuntur naturam, & ulceris partes putrescunt, ideòque cadaverosa illa caro in suavem, & graveolentem expirat odorem.

*Prognosis.*

Ulcus simpliciter sordidum periculo vacat, at nisi maturè occurratur, in putridum degenerat, tum quia à sordium copiâ impediuntur effluvia subtilium particularum excrementitiarum propter prohibitam transpirationem, vel obstructionem, quæ in ulcerato membro gignuntur; tùm etiam quia cumulata excrementa singulos in dies magis fermentescunt, & malignam quandam, & arsenicalem adipiscuntur indolem majori aciditatis exaltatione, undè ulcera putrida priùs in gangrænam, & deindè in sphacelum transeunt.

*Curatio.*

Ulceris sordidi curationem aggrediuntur Galenici, primò rectâ rerum non naturalium administratione; deindè humorum vitiosorum, & redundantium evacuatione, pro qua pharmaca crassos, lentosque humores evacuantia exhibent vel unicâ vice, vel partitis vicibus, nec interim revellentium omnium genera omittunt, ut frictiones, cucurbitulas, & id genus alia. Postmodùm quoad localia, ad sorditiem detergendam, & exiccandam conferre dicunt lotiones ex decocto *lupinorum, hordei, absynthii, milii, plantaginis*, in quo *oxymel* dissolutum fuerit, vel fiant ex *aquâ aluminosâ*. Post lotionem impleatur ulcus pulvere *aluminis saccharini, æris usti, vel chalcanti rubri*; vel applicant unguentum detersivum, quod concinnatur *ex farinâ hordei, melle, succo apii, & pulvere aluminis roccha*, vel demùm, si putredo adsit, ad *unguentum ægyptiacum, vel apostolorum* confugiunt.

Qui-

Quibus nihil proficientibus, ad incisionem, vel ignem actualem deveniunt, priusquàm sordidi, ac putres humores majora accersant mala. Ulcus abstersum vino calido rubro corroborant, in quo coquunt *myrrham*, *thus*, *aloën*, & similia sarcotica, vel spongiam vino calido madidam applicant.

Ulceris sordidi curatio in eo consistit, ut succi attenuentur, fluidiores, ac spirituosiores reddantur; particulæ acidæ, vel acido-salsæ obtundantur, immunentur, diluantur; ad finem obtinendum, internè conducit pulvis *antimonii diaphoretici*, *oculi cancrorum*, *& chalybis*, quia satis potens est in absorbendis acidi spiculis. Sudorifica, & diaphoretica pluries recensita negligenda non sunt, & etiam ad decoctorum usum, vel ad decoctiones vulnerarias confugere possumus, eo quia maximam acidum immutandi vim habent. Verùm si occasiones in primis viis stagnent, productorum evacuatione leniter tolli debent.

Inter topica ad abstergendam crassam sordem, & corrupta fragmenta removenda, ea sunt administranda medicamenta, quæ propriæ substantiæ tenuitate, qua prædita sunt, in sordé illam facilè penetrāt, attenuāt dissipatum, crassumque excrementū quantumvis viscidum immutant, abstergunt, & sequestrant; calidè itàque usurpamus lotiones ex *aquâ lapidis medicamentosi*, *vel aquâ calcis*, *sapherinâ*, *vel aluminosâ fallop.* Prodest *emplastrum de gratiâ Dei*, vel sequentem efficaciorem compositionem adhibemus, ut

℞. *Aquæ Reginæ Hung.* ℥.ij.
*tincturæ myrrh.*
*aloës ana* ℨ.j.
*salis armoniaci* ℨ.jß.
*camphoræ* ℨ ß. *m.*

quam quater de die calidè applica cum filamentis. Si sordidum in putridum jàm ulcus degenerarit, supra dictâ compositione abluendum est, vel *unguentum ægyptiacum magistrale* applicari potest, sed præstat *unguentum nostrum compositum*, *vel magistrale*. Cæterùm ulceris putrilaginem maximè immutat, abstergit, & à parte sanâ separat *manna mercurii*, *magnum calcinatum Paracelsi*, *mercurius præcipitatus tàm per se*, *quàm unguento admistus*, *vel mercurius dulcis*.

Si efficaciora applicare velis, putridum ulcus tange *aquâ persicariæ spiritu mercurii albi impregnatâ*, filamenta superponendo, & ad miraberis eff. ctum. Tandèm mundificato ulcere, sarcoticis utere ad cicatricem usque.

---

## CAP. XVII.

### *De Ulcere Verminoso.*

QUemadmodùm in omnibus humani corporis partibus integris vermes generantur: ità in iisdem ulceratis multoties vermes inveniuntur, præcipuè si imprudenter tractentur medicamentis unctuosis, vel negligantur; tunc enim sordescunt, putrescunt, & verminans ulcera, nisi rectè à pure, & sanie mundentur, & detergantur.

*Signa*

*Signa.*

Si ulcus sit superficiale, vel patens, vermes facilè visui patent; si verò sit profundum, vel angustum habeat orificium, & vermes videri non possint, ex aliis signis cognoscuntur, morsu, puncturis, doloris, & motûs sensu. Plerumque & fœtor quidem in talibus ulceribus percipitur.

*Causa.*

Ut horum animalculorum genuinam inquiramus causam, methodo procedamus oportet, ac proindè præmittimus, quòd animalium propagatio duplex est, una, quæ dicitur ovipera, quatenùs scilicet animalia ova pariunt, ex quibus ab ipsis exclusis, animalia viventia fiunt; altera vipera, quatenùs animalia in se concipiunt, & viva pariunt. Ad utramque propagationem solius patris requiritur semen, à quo fit conceptus, & in quo anima est formationis viventis animalis principalis causa. Ova habere futuri animalis animam patet ex eo, quod quamprimùm à debito caloris gradu fota, in iis anima exerit, & animal simile ei, a quo ova fuerunt exclusa, format. Neque generans hujus formationis causa esse potest, cùm id sæpè, cùm ova excluduntur, mortuum sit, neque etiam ulla alia causa univoca, vel cogitatione inveniri potest. Notissimum est ex ovis gallinarum pullos ab anatibus, & econtrà, excludi. Imò Cairi calore fornacis pullos excludi, & in multis nostris pagis fimi equini calore: in quibus modis nullum agens univocum dari potest, nisi spiritus, sive anima latens in ovo.

Animalium ova media sunt inter semina plantarum, & animalium, quia cum utrisque in quibusdam, conveniunt, & in quibusdam differunt: seminibus plantarum in hoc respondent, quòd & animam, & materiam corporis formandam continent; præchereà verò semen cortice, & membranis tegitur, in eo verò est differentia, quòd plantarum semina, cùm terræ committuntur, ex eâ materiam corpori formando necessariam hauriunt, atque ex seminis materiâ primæ radiculæ, & germina formantur, reliqua materia ex terrâ attrahitur. In ovis cùm anima corticibus suis, & membranis ita vallata, & conclusa sit, ut extrà nihil attrahere possit, interim in ovo fœtus penè perfectus formetur: ova non solùm animam, & materiam primis fœtûs rudimentis formandis aptam, sed habent paratam universam illam materiam, quæ satis est, donec pullus absolutè formatus excludatur, & præter albumen complectatur etiam luteum, quo potissimùm pullus jàm exclusus, cùm lacte quodam alatur, cùm eidem primis statis diebus non sufficiat alimentum ore ingestum. Cum animalium

malium ſeminibus in eo conveniunt, quòd ſemen primò omninò in teſtibus, & parte teſtibus analogâ perficitur [ ut dicunt ], & ſemen ſtatim à mare in fœminæ uterum conjicitur, id quod non fit in plantis, quarum ſemina extra terram, earum nutricem, multis externis injuriis expoſita ſunt. Vivipera ab oviperis in eo differunt, quia vivipera non continent omnem materiam ad partum uſque neceſſariam, ut ovipera; hanc enim dies in ſingulos è vaſis maternis mutuantur, nec præter lentorem albugineum alteram habent ſubſtantiam ovorum vitellis ſimilem, quæ puerperio in alimentum cedere debeat. Quamobrem rectè notavit *Harvejus* non ea modò animalia, quæ dicuntur ovipera, verùm vivipera quoque & ipſum genus humanum ex ovo progigni, ne putemus hanc fuiſſe propriam, peculiaremque Tyndaridum ſortem. Verùm nos ab *Ariſtotele* moniti ſæpiſſimè obſervavimus in utero viviparorum certo quodam poſt concubitum tempore fieri conceptum oviformem, ſeu maſſulam inſtar ovi membranulâ occulti, cui detractum ſit putamen. In eo differunt ovipera à viviperis, quòd ſemen oviparorum non ut viviparorum in utero fœminæ, ſed extrà perficitur, & proptereà ſemen non liquidum, ut viviparorum ſemen permanere, ſed externo adminiculo, & receptaculo regi debuit. In eo tandèm plantarum, & viviparorum ſemina conveniunt, quòd ſicut plantarum ſemen terræ committitur, ibique nutritur, ità humanum ſemen in mulieris uterum conjicitur, ibique nutritur ad deſtinatum tempus uſque, & ſicut terra non eſt cauſa efficiens pro plantæ propagatione, ſed tantùm uterus, ità & mulier non eſt cauſa efficiens reſpectu humanæ propagationis. Hinc mulier ſaccus vulgo appellatur, undè natis nunquàm matris cognomen, ſed tantùm patris imponitur.

Nec pater eſt cauſa efficiens immediata reſpectu filii, ſed tantùm mediata, & occaſionalis, nàm licèt pater generans reſpectu filii ſit cauſa externa, tamen non eſt reſpectu generati immediata, quia ſcilicet non immediatè ex eo generatur filius, ſed ex ſemine prodeunte immediatè ex patre, reſpectu cujus pater eſt immediata cauſa efficiens interna, cùm ex ejus ſenſitivo ſpiritu viventi per concupiſcentiam agitato ſibi ſimilis prodeat ſigillaris veluti idea, quę in intimâ ſeminis parte clauſa eſt. Atque adeò pater eſt cauſa efficiens immediata reſpectu ſeminis, & mediata, atque merè occaſionalis reſpectu generati, ſeminis autem ſpiritus vicem efficientis immediatæ reſpectu filii gerit, & eſt reſpectu illius cauſa efficiens interna. Sic gallina non eſt cauſa efficiens reſpectu pulli, nec gallinam compreſſit, ſed tantùm ſpiritus in ovo fœcundo gliſcens, quia ex ovo ſubventaneo non excluditur pullus.

Verùm, ne noſtrum præmittendum in longum protrahatur, ex profeſſo de oviparorum, & vivipa-

rorum propagatione suo loco agemus, desumptâ occasione ab hominis generatione; tantùm hîc agimus de sponte nascentibus, ut vulgò creditur, quorum generatio non univoca, sed æquivoca à vulgaribus philosophis putatur, talis est insectorum, ut ex equinò stercore scarabæi, è frumento curculio, è fabis midas, cossus è lignis, è cutis, & vestium sordibus pediculi, & pulices, è caseo, & carne aliisque rebus putrescentibus vermes, & insecta, vulgò dicta varii generis, oriuntur. De horum generatione nihil aliud sciebant prisci,nisi quantum voces important: *Nascuntur ex putri.*

Quibus spontaneus hic ortus competat non eadem fuit omnium mẽs. Putârunt prisci omnia insecta, bruta, ipsumque adeò hominem è terræ initio provenisse. Id *Plato*, aliique philosophi Platone longè vetustiores docuerunt, quos poëtæ secuti sunt. Verùm hæc opinio ex Genesi originem habuit, & veritatem in has converterunt fabellas; cùm constet Deum jussisse, ut terra animam in genere suo producat,jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, & Deum fecisse hominèm de limo terræ; ipsi verò Creatorem ignorarunt: spontaneum istum ortum indè commenti sunt.

De talium viventium causâ efficienti valdè digladiantur philosophi.

*Cardanus* casu, & fortunâ generari contendit. Cæterùm falsitate convincitur, quia casus, & fortuna naturalibus locum non habent, & quæcumque casu fiunt, & fortuitò, ea non semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur: atqui sponte nascuntur viventia, semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur, & habent certas causas efficientes, quæ etiam certi finis gratiâ agunt, certosque producunt effectus. Sic ex stercore equino scarabæi nascuntur, & non erucæ, à caseo sui generis vermes, alii è carnibus, & in genere semper determinata ex determinatis. Et licèt variis in locis, in terrâ, in aquis, cadaveribus, & alibi generari videantur: tamen ex efficienti causâ, quæ pluribus in locis sæpè reperiri potest, nascuntur.

Alii etsi casu, & fortuitò generari negant, nullam tamen causam habere efficientem proximam, sed solum communem, & remotam opinantur, & hoc discrimen ponunt inter viventia per se, & sponte orta, quòd illa præter agens universale, putà Cœlum, & particulare expetunt *sol, & homo generent hominem*; sponte verò genita, causâ proximâ cùm careant, absque agenti particulari producuntur. Ut ipsa appellatio id indicare videtur. Verùm horum sententia falsa deprehenditur, nàm inter causam, & effectum debet intercedere proportio, & effectuum universalium universales, particularium particulares debent esse causæ. Prætereà causæ communes, & remotæ omnes sunt externæ, & manifestæ: at sponte nascentia à causâ internâ, & latente in materiâ probabimus.

De causâ istâ remotâ in varias dividuntur opiniones philosophi.

Ali-

Aliqui prædictarum difficultatum scopulos considerantes, eosque vitare capientes, tanquam ad sacrum ignorantis az lum, confugiunt ad cœlum, solem astra &c in illo existentia atque ipsis culpam generationis vermium tribuunt *albertus magnus* cœleste lumen causam proximam sponte nascentium esse dixit. *S. Thomas Aquinas* sponte nacentia à cœli motu mendicat. *Fernelius. occultat* influētias infamat neque hos pudet talis inepti commenti: sed cœlum sol, astra cœleste lumen, cœli motus &c generalis tantummodo causa esse possunt præparans causam, non vero particularis, & determinata ad hos producendos, & non alios vermiculos in hoc, & non alio ulcere, vel loco. Prætereà lumen, calor, motus, & occultæ influentiæ accidentia sunt, at nulla substantia, quales sunt animæ sponte natorum, potest ab accidentibus produci. Insuper cœlum, sol, astra &c. sunt corpora inanimata, nec animata producere possunt, quia producerent nobiliora seipsis.

Alii animam mundi causam efficientem sponte natorum viventium esse existimant: sed si mundus animam haberet, esset maximum animal mundus, & esset causa universalis, & non propria, & proxima, & sicut ab eâ sponte nascentia provenirent, ità non sponte nascentia, nec ab unâ animâ tot diversæ species sponte nascentium provenire possent.

*Scotus*, & alii animas viventium sponte generatorum à Deo proximè provenire statuunt, sed hi ineptiores sunt, quia invenire nequeunt genuinam talium animalculorum effectricem causam, nec humanæ cognitionis imbecillitatem fateri volunt: opinantur Deum ipsum esse vermium causam, quod verissimum quidèm est, si loquamur de causa universali, & remotâ. Difficultas tamen consistit in propriâ, peculiari, & proxima vermium causa, cui scilicet concessa fuit, dataque facultas à Deo, ut vermes generare possit. Neque enim vermes adeò nobiles, & perfecti judicari debent, ut à nobilissimâ, & perfectissimâ causa originem ducere debeant: Vix imò, ne vix quidèm quisquam ausit illorum generationem, formationemque huic divinæ formatrici virtuti adscribere, haud intelligens, quonàm pacto tàm præstans, & tàm nobile agens ad vilia hæc opera sine suæ majestatis læsione descendere queat; alia verò omnia ità ignobiliora, atque imperfecta, ut à vilissimis seminibus progigni tantùm valeant: neque in universo condendo oblitus est consulere causis propriis vermium, cœterisque imperfectis, quemadmodùm consuluit aliis animantibus speciales habentibus causas. Neque tandèm sunt minùs naturales, quàm cætera animalia causas naturales habentia. Denique ad adagium, quod à vulgaribus philosophis adduci solet quod *Deus natura author agere se solus tenetur id, quod causæ naturales præstare non possunt.* Respondetur verissimum quidèm hoc esse in supernaturalibus, non verò in instituto ordi-

ne naturæ, & in hoc non facile oſtenditur contractus cum teſtibus quo obligatum contendunt adverſarii, quamvis enim in hac aut ſimili materia ab iſtis demõſtrari nõ poteſt cauſa naturalis; ac proxima, non ſequitur tamen ipſam nullam eſſe Deumque ſe ſolum vermes, & hujuſmodi inſecta producere: ergo ranas, muſcas ſcarabeos, lumbricos ſyrones &c. eſſe divinas creaturas ſequeretur, quod ne dum abſurdum verum impium putamus. Hinc magna temeritas eſt preſumere nos noſſe quidquid cauſatum eſt naturaliter & nullum fugere, quod ſupra ipſam naturã fit, nec verò alia poſſit quam ipſe deus. Præterea omnium viventium generatio eſt naturalis, & cauſa naturalis inquirenda eſt, nec ad deum ſtatim recurrendum eſt, nàm *Turpe eſt philoſopho ad Deum recurrere ubi poteſt cauſa ſecunda aſſignari*, quia poſtquem naturam inſtituit, jàm immediatè ampliùs nihil creare videtur præter animam intellectivam, & cùm plantarum, ac brutorum ſponte naſcentium origo fit à ſuis parentibus, mediante ſemine, non à Deo niſi ut causâ remotâ, & univerſali: eritnè Deus cauſa proxima imperfectorum, & ignobilium animalium?

Omnes ferè noſtræ tempeſtatis gregarii philoſophi putredinem ſolam proximam ſpontaneę generationis cauſam ſtatuunt, quibus ſufficit uneverſalibus quibuſdam verbis quæſtiones potius implicare quàm ſolvere: dicunt gigni hæc animalia tàm in corpore quàm extra illud ex putredine ſeu calore putredinali agente in quaſdam particulas materiæ putreſcentis, ſed hujus opinionis falſitatem oſtendunt primò vermes in aceto, & nive geniti; hæc enim juxta vulgarium ſententiam putredinem in miſto inhibent, & in his frigiditas potiùs quàm caliditas excedit. Deindè præclara experimenta *Franciſci Rhedi* in libro de inſectis deſcripta oſtendunt, quòd carnes & quodcumque aliud facilè putreſcibile incluſa in vaſe optimè cooperto, putreſcunt, vermes tamen nunquàm exhibent: tacemus, quòd calor ille produceret corpus animatum, & conſequenter ſe nobilibus. Prætermittimus, quòd intelligi minimè poteſt, quomodò calor admirabilem nervium organizationem, tot vermium ſpecies, animam, ſenſum, & motum producere poteſt: non negamus tamen neceſſarium eſſe nonnunquàm calorem ad excitandum motum in interno ſpiritu in ſeminibus, ſive ovulis vermium latente, ſicut calor gallinæ, fimi, vel fornacis Ægyptiæ, à quo fovetur ſpiritus in ſemine galli exiſtens in ovo fœcundo non eſt cauſa principalis generationis pulli &c.

Propterea tota putredinis ratio in eo conſiſtit, quod ſit miſti corruptio, quatenùs miſtum: ſi verò quid prætereà ex putredine oritur, id ex accidenti evenit: Inſuper plantas multas, & alia ſponte naſci ſine omni putredine expe-

experientia teſtatur: igitur ſponte viventia non geneeanturex putri materiâ, licèt interdùm naſcantur in putri, & ex parte rei putreſcentis.

His breviter exploſis, alia cauſa de ſponte naſcentibus inquirenda eſt. Quæ non ſponte naſcuntur ſunt illa, quæ ſemina habent manifeſta, quæ verò ſponte, eorum ſemina ſunt occultiſſima, & omnem latent ſenſum; ideòque ſponte naſci inſecta veteres,& cum his vulgares philoſophi exiſtimârunt, quia eorum ſemina non ſemper animant, & ſuo tempore exerunt.

Generantur ſponte viventia, cùm ſemen, in quo eſt anima, occulto modo alicubi latens idoneam materiam nactum, & calore ambientis ſeſe exerit, & vitales operationes exercere incipit. Hæc animalia ortum trahunt ex ovulis, quæ cùm ab inconſpicuis præ exiguitate initiis, & ſeminibus, quaſi atomis in aëre volitantibus, & à ventis hinc illinc delatis, diſſiminatiſque oriantur, ſive ex putredine, ſeu non genitis orta eſſe exiſtimantur, quia noſtrorum ſenſuum efficaciam ludunt. Cœterùm certum eſt animalia inſecta ex ſemine paterno generari, & carnium, herbarum, aliarum rerum vel planè putrefactarum, vel putreſcentium inſectorum generatione non alias eſſe partes; nec aliud officium, quàm vas, & locum mirè commodum præbeant, in quo inſecta ſtatim ac orta ſunt, in hoc nido alimentum ſufficiens, & nutritioni commodiſſimum inveniunt, & niſi à parentibus ſupradictum ſemen hinc delatum ſit,nullum ibi vermem unquam generari poſſe dicimus.

Sponte ortorum ſemina, eſtò in terram conjiciantur, non ſemper ſuam inſiſtam exerunt vim, ſed interdùm frigore, interdùm calore, vel etiam idonei alimenti defecerit corrumpuntur, interdùm diù quieſcunt, antequàm, ſeſe exerant; ſicut ſemina multa totâ hyeme in terrâ quieſcunt, donec nimirùm aëris ambientis calore foveantur, & idoneum è terrâ alimentum attrahant: ità & in iis, quæ ſponte provenire dicuntur, vis ſeminalis quieſcit, donec idoneam, ex qua corpus ſibi fabricet, materiam nanciſcatur; & à calore ambiente excitetur, & foveatur: undè accidit, ut animalia, quæ ſponte naſcuntur, non tempore hyberno, niſi ſub fimo interdùm, quò frigus non penetrat; ſed vere, æſtate, & autumno generantur, ubi ſcilicet à calore ambientis, quem ſol extitat, materia idonea, ex qua anima latens corpus ſibi fabricare poſſit, ſuppedietur, & ipſa anima ad agendum excitatur,

Etſi in putreſcente materiâ hujuſmodi animalcula fiunt,tamen non ex eâ,quatenùs patris eſt, generãtur,ſed potiùs à meliori ejus parte,quæ à patri ſecernitur. Unde etiã poſt nerviũ,

 & ejuſ-

& ejusmodi animalium generationem, putris materia relinquitur; quæ non minùs, quàm antè aërem inquinat. Neque etiam animalcula ejusmodi in materia putrescente genita putridâ aluntur materiâ, sed in alias res vel, ut plantas, & animalia viva delata, alimentum quęrunt. Neque etiam & regiones, in quibus nascuntur, & ejusmodi insectorum magna est ubertas, salubriores sunt, sed plerùmque insalubriores.

Siquis quærat, undè insecta sua primordia trahant, dicimus in illo creationis sextiduo creasse Deum omnia animalia qualiacumque perfecta, vel imperfecta, ut habetur *primo Generis v. 25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere suo.* Quæ mediante proprio semine suas perennant species, unde quæcumq; animalcula coëunt, & ovo quid simile pariunt, ut per novorum individuorum suffectionem suas perpetuent species, mediante illâ feraciben edictione: *Crescite & multiplicamini.* In ejusmodi animalculis Dei O. M. sapientiam cognoscimus, licet ubique & semper sapientiam, & omnipotentiam manifestârit.

Animalculorum semina omnem humanam superant perspicaciam, nec nostris sunt obnoxia sensibus, quia *omnis nostra cognitio ortum ducit à sensu*, ò quamplurima cognoscerenius, si sensus non ità hebetiores haberemus! Cœcutit animus humanus, & tanquàm Nicticoracis oculus caligat ad lumen horum generationis.

Insecta sponte nasci videntur, tamen propriè sponte non nascuntur, sed ex semine, & ejusdem speciei animalculis; nàm sicut pisces sua ovula in aquam emittunt, quæ posteà in pisces ejusdem speciei excluduntur; ità & ranæ, & similia animalcula ignobiliora sua semina in aquam conjiciunt, quæ posteà solis calore foventur, & excitantur. E terrâ etiam animalia plurima nascuntur, verùm non purâ, sed limosâ, & lutuosâ. Sic sperma ranarum ineunte vere, hinc indè circa lacus, & stagna reperitur, undè posteà solis caloris beneficio internus spiritus in spermate latens, ranas efformat, easque in vive animalia excludit. Hanc veritatem noscens *Ovid. lib. 15. metamorph.* ità cecinit.

*Semina limus habet virides generantia ranas*

*& lib. 1.*

*Postquàm vetus humor ab igne*
*Percaluit solis: cœnumq; udæq; paludes*
*Intumuêre æstu: fœcundaque semina rerum*
*Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo*
*Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.*

Mirum etiam est ranas è terreno pulvere primis æstivis humecto pluviis nasci, taliter quod terræ attactu aquæ guttâ illicò ranam generet. Cæterùm dicant quæso, quis est iste sedulus ranarum genitor, qui extemplò tot ranarum corpora dicto citiùs organizavit, & omnibus partibus perfectè absolutis vitam, sensum, & motum impertivit? Concedimus utique ranulas primis æstivis pluviis extra civitates (sed intrà non conspiciuntur, quare non respondent) salientes apparere, at allucinan-

[illegible]nantur vulgares philosophi nam hæ ranulæ suis ortæ seminibus præexistebant abditæ inter herbas, vepres, sepes, terræ foveas, lapidumque rimas, deindè guttarum aquæ in terram decidentium timore quasi panico pervulsæ prosiliunt, & statim se abdunt, ac quia anteà non conspiciebantur, tunc temporis vi aquæ, & solis calore ex terræ pulvere disposito, sponte, & sine parente natas fuisse ineptè imaginantur. Et nos prædictas ranulas manu apprehensas dissecuimus, & in stomacho herbas crudas, muscas, & scarabæos terræ immistos, non digestos, quos devorârunt, invenimus. In agris post pluvias innumeræ limacum copiæ, quæ anteà non conspiciebantur, apparent. Numquid tunc sponte natæ? Sic etiam post imbres magnam Lumbricorum catervam, & aggeriem conspicimus. Dici numquid potest, tunc sponte exorti?

Horum insectorum occasione agendum putamus de lumbricis, & syronibus, qui in humano corpore generantur. Hæc animalcula sponte, & sine semine nasci vulgarium philosophorum schola etiam contendit, sed nunc talis opinio à recentiorum aulâ recessit, apud quos econtrà illa invaluit sententia, quòd quicquid in hoc orbe sentire, imò vivere videmus, ex ovo emersit, & ipsa insecta, imò plantas, & ipsum humanũ genus ex ovo ad unum univocæ generationis principium reducimus, ut ante nos *Harveius*, & eruditissimus *Franciscus Rhedi*, Esculapius nostri temporis validissimis rationibus, & experimentis demonstravit, quam doctrinam universus orbis literarius amplexus est, ut adeò apud eruditos inclaruit, ut in hac stabiliendâ non immoramur.

Igitur quò ad lumbricorum, & syronum ortum sciendum est ex quotidianâ experientiâ muscas, aliaque animalcula ovulis suis epulas nostras, æquè ac potus conspurcare, eaque brevissimo spatio, per ætatem præcipuè, in carnibus excludi, sed cum nobis etiam mensæ accumbentibus, vel paulò antè, muscæ cibariis circumvolitent, vel ea inque ovula eructent, qualis est panis, vel potus, ipsis ità propè excludendis non obstetricent, illa integra ore excipimus; & cùm ob exilem molis suæ, & teneritudinem, dentium attritionem declinent, intacta deglutimus, & ob exilitatem à ventriculi fermẽto non digeruntur. Ea propter cum ciborum reliquiis in eo concretis in duodenum descendunt, in quo uti in reliquo intestinorum canali exclusa in varias lumbricorum species commutantur; minútiora verò aliqualia ovula supersunt, quæ ob exilitatem, vel immaturitatem tàm in stomacho, quàm in intestinis cum spirituosâ ciborum substantiâ abripiuntur, & se insinuant, partim cum lymphâ permiscentur, & circulant, partim cum sanguine circulationis lege, partim in universas corporis partes devehuntur. Habitus autem corporis passim poris est pervius, ij verò quibusdam in locis patentioribus, & in aliis arctioribus: undè fit, ut ex ovulis illis syrones exclusi per poros unà cum sudore, vel habitib. per eos extruduntur, vel quandòque ob pororum angustiam sub cuticulâ serpunt ab uno loco in alium, & talpa-

rum ritu cuniculos agunt, & longos non rarò, quasi succos trahunt, simulque molestissimum pruritum producunt. Ità sub cuticulâ serpunt, ut videri possint, quorsùm migrârint, ubi, si velis in extremitate hujus lineæ albæ, cuspide aciculæ animalculum eruere possis, estque tàm exiguum animalculum, tanta ejus agitatio, & tenuitas, ut ubique sibi viam aperiat, & visum ferè effugiat, colore albicans, cum capitello nigro, & si speculo terso imponatur, lynceo oculo moveri comprehenditur, vel microscopij ope jucundo spectaculo; & accuratè deprehenditur.

Degenerant quandòque hæc animalcula à suis genitoribus, à quibus semina deciderunt, verumtamèn tanta non est eorum degeneratio, ut cum illis quandam analogiam, & similitudinem non conservent, & hoc contingit vel ratione matricis, vel fermenti, vel alimenti. Sic inter crescentia semen tritici, vel hordei in terram incultam injectum in lolium, symbrium in mentham, rapum in raphanum, ocymum in serpillum, vitis alba in nigram &c. Sic ex equâ, & asino mulus, ex aliorum diversæ speciei coitu diversa animalia generantur. Ex viro, & bestiâ, ex bruto, & muliere non homo, sed monstrum irrationale gignitur, quod quandam habet analogiam, ut de satyris, Nymphis &c. prolixè agit *Helmontius, & Paracelsus.*

Sed ad ulcerum verminosorum causam noster redeat sermo. Ex dictis satis, superque liquet in ulceribus præcipuè sordidis vermes nasci, quia in illis, vel unguentis, emplastris, vel petiis muscæ suum desponunt semen, vel ab intrà ad ulcera deducitur, & ope fermentationis talia generantur animalcula ut autopsia demonstrat.

### *Prognosis.*

Verminosa ulcera, si debitâ tractentur medelâ, periculosa non sunt; si verò negligantur, & vermes non tollantur, magis cava, aut gangrænosa fieri possunt.

### *Curatio.*

Verminosorum ulcerum apud Galenicos curatio consistit, ut vermes geniti tollantur, ut ulceris putredo inhibeatur, ne imposterùm generentur: Si ergò patentes sint vermes, volsellâ, vel similibus instrumentis eximantur, si verò tenaciter parti adhæreant, vel profundè lateant, enecant medicamentis, quæ simul putredinem, & humiditatem nimiam tollere, vel inhibere possunt, hoc præstant amara composita ex *aloë myrrhâ, colocyntide, felle tauri, absynthio, centaurio minori, aristolochiciâ &c.* ex quibus varias parant lotiones, ex decocto, ut

℞. *Centaurij min.*
*Colocynthidos.*
*Staphisagriæ ana m.ß.*

Coque in aquâ suff. colaturæ adde
*aloës, &*
*myrrhæ ana ʒ. ij.*
*Mell. Virginei ℥. ij.*
*m.*

Vel ſuccum exprimunt, & talia parant medicamenta, ut

*℞. Aloës* ℨ.ij.
*myrrh.* ℨ.j.
*peti Braſiliani* ℨ.ij ß.
*fellis tauri* ℥.ß.
*flor. æris* ℨ.j.
*mell. q. ſ.*
*f. linimentum.*

Pro verminoſis ulceribus curandis nos feliciter adhibemus *unguentum noſtrum magiſtrale* in lue venereâ deſcriptum, quod ſummum eſt medicamen. Vel enecari poſſunt vermes applicatione *elixiris proprietatis* per infuſionem, & digeſtionem parati. Prodeſt *oleum buxi*, vel *ſeminum colocynthidos*, ſed optimum, eſtò vile, remedium erit *olei amurca*, nàm vermium perſpirationem impedit, eoſque ideò necat. Magnoperè aliqui commendant *ſpiritum vini theriacalem*, *vel ipſam theriacam in emplaſtri formâ*, ſed expertiſſimum remedium ad vermes interficiendos, muſcarum ovula diſſolvenda, & ad ſordes tollendas, ubi vermes nidulantur, erit *mercurius* quomodolibet præparatus, ut *unguentum mercuriale*, *mercurius præcipitatus*, *mercurius dulcis*, *vel magnum calcinatum Paracelſi* tàm ſolitariè, quàm cum aliis medicamentis, ſed omnium maximè præſtat, ſi ulcus verminoſum *cynnabar.* ſuffumigetur; nàm mercurius tàm crudus, quàm quomodolibet præparatus vermiculos, pediculos, & ejuſmodi inſecta cujuſcumque magnitudinis, vel figuræ ſint, ſtatim enecat, aut fugat. *Peti Suecini*; imò ejus *folia ſicca* in pulverem redacta, vulgò *tabacum Braſilienſe*, ulcera tàm à vermibus, quàm ab aliis inſectis eripit, eaque mundificat. Si ulcus verminoſum *aquâ ſtillatitiâ è capis* abluatur calidè, ad miraculum uſque vermes enecat. Idem efficit *ſuccus radicis vitis albæ.* Si vermes à partibus internis in ulcus repant, convenit *Calomalanos Turqueti cum theriacâ internè aſſumi.*

---

## CAP. XVIII.

### *De Vlcere cum labiis calloſis.*

SOlent quandòque ulceris labia ità callo obduci ut ejus Sanatio tamdiù medicamentis reluctetur, donec callus totaliter ablatus fuerit.

### *Signa.*

Ulceris labia calloſa ipſo aſpectu, & tactui innoteſcunt, decolorata nàmque ſunt, dura, & non dolorifica, & ſi perfectò obducta ſunt callo, novaculâ, vel cultro ſcinduntur abſque doloris ſenſu, & ferè tactùs ſensûs in hiſce partibus abolitus eſt.

### *Cauſæ.*

Cauſa labiorum calloſorum in ulcere apud Galeniſtas eſt pus, quod ulceris labiis ob ſuam craſſitiem adhæret, cujus partes tenuiores à calore nativo, vel extraneo reſolvuntur,

vuntur, & exficcantur; craffæ verò obdurefcunt; & fit tandèm callus madore privatus, & indolens.

Labia callofa, quæ fcirrhofum referunt tumorem, originem ducunt ab acido, vel aufterius fuccis in partem ulceratam influentibus, in eifdem ulceris labiis congeftis, qui adeò fæpè conftipantur, & condenfantur, ut obcallefcunt. Interdùm eundem producunt effectum ficcantia nimis calida, vel ambientis aëris frigiditas, ac nitrofitas, vel obftructio à glutinosâ materiâ, vel excrementa imprudenter diù in parte ulceratâ derelicta, & in ejus fubftantiâ exficcata, vel deligata, aut quæcumque alia caufa comprimere valens, aut obftruere carnales, per quos alimentum illis fuppeditatur; factâ nàmque ftagnatione, & indè obftructione, omne fal volatile evanefcit in auras, & labia callofa redduntur.

*Prognofis.*

Ulcus callofa habens labia non facilè curatur, nifi priùs callofitas auferatur, attamen in principio, quandò non dùm perfectus eft callus, non ægrè tollitur. Cœterùm fi perfectus erit, & abfque doloris fenfu, difficiliùs curatur. Si livida fint labia ob porofitates fanguine coagulato refertas, magna fedulitas id calli remotione adhibenda eft.

*Curatio.*

Callofitatem in ulceris labiis curant vulgares emollientibus, ut *mucilaginibus feminum malvarum, althææ, vini, fænugræci, oleo amygdalarum dulcium, liliorum, alborum, emplaftro de mucilaginibus*, atque ejufmodi emollientibus, & diffolventibus, fed per omnibus fequens commendant cataplafma, ut

♃ *Mucilag. fem. alth. aquâ malv. extract.* ℥ iij.
*pingued. anatis,*
*anferis,*
*gallinæ ana* ℥. j.
*farinæ fem. lini.* ℥. j.
*micæ panis triticei* ℥. ij.
*coque in fufficienti quantitate lactis ad cataplafmatis, confiftentiam, ità tamen, ut ultimò pinguedines*

Vel tale utuntur unguento:

♃. *Mucilag. fem. fænu græci.*
*lini ana* ℥. ij.
*terebinth.* ℥. j.
*ol. amygd. d.*
*lilior. alb. ana* ℥. iij.
*m. f. ung.*

Vel embrocationes inftituunt ex decocto carnis arietinæ, quæ infigniter emolliunt.

Si callus completus, & perfectus fuerit, & emollientia contemnit, vel color niger ulceris labia obfidet, cultro à parte fanâ eum feparant, vel fcarificant, vel cauterizant ad efcharæ decidentiam, vel corrofivis fortibus tollunt.

Ulcus callofa habens labia internè, & externè curamus; Internè decocta fudorifica, in quibus totius curationis cardo confiftit, adminiftranda funt: hæc nàmque acidos, aufteros, & vitriolicos obtundunt fuccos, diluunt, & per fua emunctoria eliminant, infuper congeftos fuccos deftruunt, obftructos referant canales. Diæta ftricta, & etiam fudorifera imperanda eft. Cœterùm, ab acidis, & fal-

& salsis prorsùs abstinendum est, & præcipuè à repellentibus omninò remediis cavendum est, quæ omnia succos coagulant, inspissant, & ad circulationem reddunt ineptos.

Externè callosis labiis, quæ duritiem, & callositatem perfectam non adepta fuêre, convenit *aqua viridis, oleum viridis æris, aqua salis armoniaci n. d.* Si verò callus his obluctetur medicamentis, efficaciora confugimus, hujusmodi sunt *lapis infernalis, vel spiritus salis armoniaci, vel tandèm spiritus Mercurii albus,* qui absque recidiuæ metu omnem absumunt callositatem,

---

## CAP. XIX.

### *De Vlcere Sinuoso.*

QVandoque ulcus angusto præditum est orificio, sed cavitatem satis amplam, profundam, & latentem continet, absque tamen callositate, & duritie, ac pro orificii magnitudine copiosum pus, vel saniem eructat. Hujusmodi ulcus non solùm sinuosum, verùm etiam cavernosum, cuniculosum, & reconditum appellamus. Quidam etiam talpiarium dicunt & quidèm rectè, nàm talpæ more sub carne serpit cuniculos & cauernas, non secùs ac talpa sub terrâ, agit. Differt ulcus sinuosum à fistuloso, quia hoc callosum est, illud verò callositatem internam non habet. Sinuosorum ulcerum differentiæ sumi possunt, Primò, à cavernarum magnitudine, quia sinus vel sunt breves, vel longiores, profundi, altèque penetrantes vel ad carnes, vel ad ossa, vel ad cartilaginem, vel ad nervosas partes. Secundò, à figurâ, quia vel sunt recti, vel flexuosi, vel obliqui. Tertiò, à situ, quia vel sursùm, vel deorsum, vel ad latera tendunt. Quartò, à numero, quia unicus est sinus, sivè simplex, vel duplex, vel triplex. Quintò à majori, vel minori acrimoniâ materiæ purulentæ in sinu contentæ. Et tandèm vel orificium in parte superâ, vel inferâ, vel circa partes laterales habent.

### *Signa.*

Sinum in ulcere latitare cognoscimus, cùm ex eo, quod orificium, cujus consolidatio inducta fuit, brevi post tempore aperiatur & materiæ ichorosæ ab illo prodeant; tùm ex eo, quod turunda, quæ statim in angustius orificium introducta fuit, deindè in amplam cavitatem impellitur. Quousque sinus tendat, specillo, vel cereâ candelâ intra sinum immissâ facilè deprehenditur magnitudo, figura, situs, numerus, finis &c. nùm ad partem, supernam, vel infernam, vel ad laterales tendat, nùm ad nervos, vel carnes. &c. Si ad nervos dolor, & motus spasmodicus percipitur, materia est tenuis, ac unctuosa. Si ad os, durities, & asperdo tangitur & materia erit nigra, vel saltim livida, tenuis, & fœtens.

### *Causa.*

Galenistarum causa pro ulcere sinuoso est pus diù in ulcere retentum, ac delitescens, quod virulentam quandam acquirit materiam, & cor-

corrodendo cuniculos agit, partes exedit subjectas, putrefacit, & contaminat ac majus sibi spatium comparat.

Sinus Secundum nostram sententiam oritur à pure diutiùs in ulcere retento; retinetur autem plus justo ulceris excrementum, si illud non benè mundetur, vel si debitè non ligetur, ità ut productum excrementum ab ejus orificio effluere non possit, vel si post diutinam suppurationem vomica aperiatur. Pus ex salsis, acidis, sulphureisque componitur particulis, quæ in ipso ulcere exaltantur, vel è proximis vasis, vel à toto ut dicunt vulgares Galenistæ per congestionem paulatinam, vel per fluxionem, in ulcus effusæ (presertim si corpus cacochymum, lue venereâ conspurcatum, hypochondriacum, vel scorbuticum sit), subtili materiâ adventante ad partes ulceri circumpositas, & laxiores intestino motu perpetuò pelluntur, deindè in ulcus, ibique exaltantur, & per fibrarum interstitia, si ibi diutiùs retineantur, ac per varios anfractus viam sibi aperiunt, fibras devastant, tubulos obvios, minusque resistentes exedunt, dictarum partium canaliculos erodunt, scrobem excavant, cavitatem efformant, & cuniculum agunt, qui hìc, atque illic sinum efficiunt, qui quò latior, & profundior est eò diuturniorem pus in parte remoram contrahit, quod non debitè evacuari potest.

*Prognosis.*

Vlceris sinus paruus & in parte carnosâ exortus, & qui in corpore non valdè cachochymo existit, minus periculosus censetur; qui pus probè coctum fundit, ut album, læve æquale, minimèque foetidum, coctionem, sanitatem ac morbi brevitatem certò pollicetur, præcipuè si dolor & tumor dispareant: Secùs verò qui magnus, & nervosas partes, vel artus occupat, vel ad aliquem ventrem penetrat, malum. Pus ex sinu profluens valdè tenue, malè coloratum, viride, virulentum, nigrum, aut putridum nihil boni portendit, & præcipuè si dolores, febres, aliaque symptomata movet, valdè periculosum est. Quibus cachexia, vel virium jactura adnexa est, ut plurimùm lethale. Ocyssimè curandus est sinus, alioquin contumax redditur, callum contrahit, durus efficitur, & in fistulam degenerat.

*Curatio.*

Institutis, præmissisque universalibus presidiis, sinûs curationem exordiuntur Galeni sectatores, deindè, si orificium sit magnum, & in parte declivi, ut sanies per se effluere possit, apertum servant, post modùm detersionem peragunt, sinum abluendo *mulsâ, vel vino cum aquâ marinâ mixto, aut cui sal adjectus fuerit, vel terebinthinâ, & farinâ hordei cum melle, aut squamâ æris cum vino, & melle.* Sinum his mundatum carne implent, & cicatrizant, prospiciendo simul, ne caro nimis multa generetur, quod fasciis expulsivis peragunt, ori imponunt turundas cannulatas, quas inspergunt aliquo medicamento abstergendi & ex-

exsiccandi vim habente & de super *emplastrum Barbarum* in medio perforatum ad effundendam saniem extendunt.

Si verò sinûs orificium fuerit angustum, & pus intùs latens perfectè non educi, neque mundificari, neque medicamenta applicari possint, extemplo versus illam partem, ubi major urget necessitas, secant; sic enim puri viam præbent, & non ægrè admotis medicaminibus, abstersio, exsiccatio, & carnis regeneratio subsequitur.

Si sinûs os sit in parte superâ, vel ad laterales vergat partes, itàut pus perfectè expurgari non possit; tunc ut educatur, optimâ opus est collocatione, & ligaturâ, ut saniem educant, efficere possunt: verùm si per collocationem, & ligaturam educi nequeat, ad turundas cannulatas confugiunt, cœterùm si pars haud situari, neque per collocationem, haud turundas cannulatas, aut ligaturam materiam purulentam educere possunt, tunc, si sectio periculum involuat, immisso specillo, quà pervenit, fundum scalpello aperire magis expedire inquit *Gal. 3. Meth. C. 4.* ut humor superstes eliminetur, & os superum occludunt.

Verùm perperàm in ulcere sinum secant nostri vulgares, dicant secti superstites, claudi attracti, melioribus vitæ functionibus destituti, qui deplorabilem, inopemque trahunt vitam. Siquidèm non potest medicus morbo opportunum adferre præsidium, nisi & affectum ipsum & locum patientem agnoscat, itaque hæc est omnium in curationibus errorum radix: Eapropter professionem conspurcant medicam nostrates phisici, & Chirurgi, ac nihil scire judicamus, quia maximo medicinæ lumine carent, anatome scilicet sine qua in tenebris ambulant, & æger in umbrâ mortis: firmiter asseveramus medicam artem sine anatomicâ vix solidis fundamentis inniti, & hanc sine illâ inutilem esse, undè perpetuò medici titubant, & in mille ostendicula cum multorum exitio impingunt. Si cadaverum anatomiam, sed tantùm ossa & his finitima offert, ex qua nulla morbi inspetio colligi potest: quanto magis de morborum anatomiâ bardè, & inconditè different?

In ulcere sinuoso studendum, ut superfluitates liberum habeant exitum, & eapropter si cavitas deorsùm, vel ad latera tendat, membrum attollendum, & in tali collocandum situ, ut pus à sinûs orificio stillare possit. Debet insuper deligatio expulsiva institui, fascias circum ligando, primò arctè infernæ sinûs parti, & sensim deindè laxiùs, quò propriùs ad orificium accedunt, ejus orificio suppositis etiam petiis, spleniis, & puluillis atquæ turundis, sive pannis duplicatis, & multiplicatis, ut æqualiter pars affecta à fascijs comprimatur, & in cavitate nulla sanies subsistere queat. Sectionem improbamus, tùm ob anatomiæ imperitiam, tùm quia ex eâ crudum emergit vulnus, & ferrum, quod horribile est ægris, oculos non habet, ac proindè quod illi objicitur, scindit. Prætereà sanguinis inflammationem, erysipelas, & alia pejora symptomata arcessere potest, idcòque ad detersiones per siphonem

magis confugiendum suademus anatomiæ ignoros. Purgantia medicamenta tanquàm maledicta in ulcere repudiamus; exaltant nàmque non tantùm in sinu, verùm etiam in toto particulas salinas, acidas, sulphureasque, quæ anteà dilutæ consopiebantur, & majorem carnes depascendi energiam nanciscuntur; non enim habemus medicamenta, quæ salinas, acidas, vel sulphureas evacuant.

Curationem itàque perficimus tâm internè, quàm externè remediis alkalibus, & volatilibus, quæ aciditatem, & acrimoniam domant, absorbent, deprimunt, corrigunt, hujusmodi sunt *c. c. Philosophicè p p. ebur sine igne paratum, stibium diaphoreticum, tinctura viperarum, ocul. cancr.* & id genus alia pluries à nobis repetita. Itèm inter interna decocta vulneraria commendamus, ut.

℞. *Dictami Cretici,*
*alchimillæ,*
*Scordij ana m. j.*
*vineæ pervincæ,*
*consolidæ regalis,*
*saniculæ ana m. ß.*

*Ponantur in vaso vitreo cum aqua decoct. c. c. lib. ij. ß. Coque in igne cinerum, vase optimè clauso, deindè f. colatura cum leni expressione.* Dosis ℥. iv vel v. in quas injice *ocul. cancr.* ℥. j. sumatur manè, & serò. vel

℞. *c. c. crud. & limati,*
*rasuræ eboris ana* ℥. ij. ß.
*betonicæ,*
*sampsuci,*
*flor. hyperici ana m. j.*
*radic. symphyt. mai.* ℥. ß.

*coque in duplici vase cum suff. quantitate aquæ, vel vini, si vinum bibat æger. Cola absque expressione; & unicuique dosi,*

*spermatis ceti* ℈. j.
*mumiæ* ʒ. ß. *m.*

& exhibe. Continuari debent ad cicatrizationem usque. Vel prædictis potionibus admisceri potest gutta una, vel altera, & ulteriùs *balsami sulphuris terebinthinati*, quia non solùm acidos succos suâ oleositate, & sale volatili expellit, & enervat, verùm etiam ulcus mundificat, & consolidationem excitat.

Externè illa commendamus medicamenta, quæ sinûs acidas, acresque sordes absorbendi, abstergendi, ac afflictæ partis vitalem balsamum restaurandi facultatem habent. Hæc intra sinum tepidè per siphonem injiciantur, sequens absque mordicatione detergit, & sinûs ichores eluit, ut.

℞. *Decoct. hord. integri lib. ij.*
*mell. ros. colat.* ℥. iv.
*m.*

Fiat injectio intra sinum per siphophonem rectum, atqui si crassa sanies, & multum sordida inesset, ad majorem detersionem utimur *unguento Ægyptiaco magistrali* de cocto admisto, additâ spiritûs vini portione. Vel uti possumus *aquâ calcis vivæ*, quæ magnam abstergendi vim habet ob alkalia. Vel decocto simplicium abstergentium: Coeterùm præstat *Aqua Regina Hungariæ*, vel *spiritus vini simplex* per siphunculum injectus; hic nàmque acida omnia, & acuta salia cicurat. Verum enim verò præcellit *balsamus sulphuris*, sed huic comparari nequit *balsamus proprietatis per infusionem, & digestionem*. Non desit interim *emplastri op-*

*podeltoch, vel fodicationum* applicatio. Ablatij tandèm curationis obstaculis, hoc est sinu mundificato, sarcotica tandèm adhibenda sunt, vel per siphunculum injici potest *balsamus proprietatis*, si cavitas alijs sarcoticis in formâ solidâ obest, & ultimò cicatrizantia adhibemus.

---

## CAP. XX.

### *De Vlcere fistuloso.*

CVm pus ex sinuoso ulcere non prorsùs eliminetur, vel ipsum ulcus negligatur, vel per exsiccantia ejus agglutinatio tentetur, callum contrahit, & tandèm in fistulam degenerat: est itaque fistula ulcus illud, quod arundinis instar sinuosum est, & angustum in parte superiori habet orificium cum profundo foramine.

### *Signa.*

Cognoscitur fistula, quia ulceris orificium, seu foraminulum plerùmque est rotundum, & angustum, substantiam habet candidam, callosam, & madore privatam, absque vel exiguo dolore. Materia, quæ è fistulâ effluit, nunc est saniosa, serosa, nunc alba, vel flava, rufa, viridis, livida, atra, aut fæci similis, modò crassa, jàm tenuis, sæpè putrida, & cadaverosa, non nunquâm copiosa, quandoque pauca, interdúm nihil excernitur, & sicca est. Quandòque fistula spumosam, vel aquosam excernit materiam, subindè virulentam, & aliquando cum sibilo ad expressionem eructat. An simplex, an in plures deducta sinus sit fistula, ex majori, vel minori effluentis materiæ copiâ conjicere possumus; si simplex tantùm adsit sinus, tanta saniei copia excernitur, quanta in simplici spatio capi potest; si verò plus excernatur, quàm simplici convenit sinui, plures esse sinus conjectandum est. Breviùs, aut altiùs penetrantem, ut & flexuosam, aut rectam ex specilli intrusione desumimus, quia, ubi recta est fistula, specillum in fundum usque liberè ingreditur; si flexuosa, vel unum, aut plures habet sinus, specilli apex ingredi nequit, quare ad explorationem ex flexili magis materiâ stylus requiritur ex plumbo, vel stamno, aut hujus loco candelam ceream substituimus. *Gal.* 1. *de compos. medic. per gen. c.* 7. setâ porcinâ usus fuit. *Hip.* caule, & *Guido* cum sui temporis chirurgis, petroselini, aut betæ radice ad fistulæ rectæ, vel obliquæ explorationem, sed tantus apparatus ad hanc explorationem necessarius non est, nàm has explorationes tàm perniciosas non admittimus, nec fistulæ foraminulum adeò angustum est, ut setâ porcinâ indigeat, ut Galenus refert. Núm fistula ad carnem, nervum, os &c. pertingat, inquirendum est. Si in solâ hæreat carne fistula, molle est, quod ultimo stylo tangitur, pus læve, æquale, & copiosum excernitur. Si ad nervum desinat, in profunditatis exploratione dolorifica est, pus tenue, virulentum, & pingue, oleo non dissimile, parciùs tamen, extillat, & membrum, cujus nervi est, domicilium in suis functionibus hebetatur.

Si ad os terminatur, durum quid, & renitens & æquale stylo ocurrit cum nonnullo dolore, si perioſtium non dùm eſt corruptum; Si verò os carioſum ſit, aſperum, & inæquale tangitur, eòque magis, quò caries major, pus nigricans, graveolens, & tenue admodùm effluit. Si ad venam deſinat, ſanies eſt fæculenta,& ſi uena eſt eroſa, cruenta, & craſſior ſanies effluit. Si ad arteriam, ſanies tenuior, & ſaliens cum titillatione depræhenditur. Deſinit quandòque fiſtula ad ligamenta, membranas, & non nunquàm ad interna viſcera.

*Cauſa.*

Putant Galeniſtæ eandem eſſe ulceris ſinuoſi cauſam, ac fiſtuloſi, fiſtulam enim penes callum tantùm à ſinuoſo ulcere differre certum eſt. Callum in fiſtulâ fieri autumant à puris craſſitie, & viſciditate, quæ orificio potiùs, quàm toti cavitati, & fundo adhæret.

Fiſtularum cauſam ab ulcere ſinuoſo deducimus; ſi enim in ulcere ſinuoſo pus quod ſalinis, ſulphureiſque particulis exaltatis ſcatet, non abſtergatur ad moram ſtagnat, & craſſus, terreſtriſque mucus, jàm evaporis ſubtilibus particulis, quibus erat refertus, comprimitur, coagulaturque ob acidum à fermento reſultans, vel ibi exaltatum, ac cuniculorum parietibus fortiùs adhæret, & ob ſucci nutritiij affluxum perennem. earum orificia, & latera obturat, comprimit, exſiccaturque, & in ſcirrhoſam duritiem, foraminulo ad fundum uſque relicto, occalleſcit.

*Prognoſis.*

Vulgares fiſtulas curari non debere aſſeverant, quia natura eorum Deaſtra per eas, tanquàm per cloacam, univerſi corporis colluvies deturbat, quare, ſi hæc via impediatur, maximum vitæ impendet periculum, ne inſolitam, atque deteriorem ſibi viam pandant & mortem inferãte apropter perpetuò patulas ſervandas eſſe dicunt, & quandòque ſi ex ipſis, vel alio modo occludãtur, rurſùs aperiẽdas pręcipũt, quia non ſolùm vniverſum corpus ab alijs tuetur malis, ſed etiam aliorum morborum ſunt medela. His, ſimilibuſ falſis imaginibus mortis metum minantur. ſi curentur incolumitatem, ſi non curentur, ſpondent. Coeterùm hac verſutiâ miſeris imponunt ægrotis, & quos ipſi curare neſciunt, ne alij curent, efficiunt. Eapropter fiſtularum curatio non barbitonſorem, vel balneatorem, non chirurgaſtrum, vel Galeniſtam requiri, ſed chirurgum dextrum, peritum, & benè exercitatum.

Omnes fiſtulæ Generaliter curatu difficiles judicantur, plus tamen difficultatis aliæ, aliæ minus habent, quædam alię planè lethales cenſentur. Minùs curatu difficiles ſunt recentes, quę carnoſas occupant partes in corpore juvenili, robuſto, & faciliorem coeteris ſpondent curationem; difficiliorem autem minantur, quæ antiquiores, & profundiores ſunt, quæ plures habent cavernulas, ſi languentis corpus debile, vel ſenile, valetudinarium ſit vel pravis ſcateat ſuccis, curationis difficul-

tatem auget. Periculoſæ judicantur, quæ ad nervos, venas, arterias, articulos, capita, maſculorumque fines deſinunt, vel ad alios ſequuntur morbos; adhuc maximè, quæ dorſi vertebras, oſſa, thoracem, ventriculum, abdomen obſident; quæ gravia poſt ſe relinquunt ſymptomata, ut febrem, cachexiam, ſincopen; tùm quæ rectum inteſtinum, uterum, veſicæ collum, ſcrotum, internos oculorum angulos penetrát. Fiſtulæ non benè curatæ iterùm recluduntur, coacervatâ materiâ, imprimis ubi ſubeſt oſſium caries. Canceroſæ perdifficiles ſunt curationis. Si per multos annos fiſtula duravit, & ſubitò claudatur, lethalis. Ex materiâ effluente majus, vel minus periculum concludere poteſt chirurgus; ſi namque immodicam ſaniei materiam eructant, corpus contabeſcit; ſi ſaniem non ampliùs emittunt, & fœtidos eructant halitus, in quibus etiam fiſtulis ſpecillum veluti ab igne coloratur, itèm in quibus pus egreditur amurcæ inſtar, & fœtidi odoris, ut plurimùm moriuntur.

*Curatio.*

Vlceris fiſtuloſi curationem auſpicantur vulgares ab his quæ cauſam reſpiciunt, præſertim verò colluvies jam genitas quàm citiſſimè è corpore educunt, probantque cathartica, quæ craſſiores eliminant ſuccos, & ne iterùm prædicti regenerentur, per intervalla lenia exhibent, ut pravi humores, qui interim producuntur, evacuentur. Ad horum etiam geneſim inhibendam optimam victûs rationem inſtituunt, ex cibis laudabilis ſucci, ac maximi nutrimenti, ſiccioris quoque conditionis, ac moderatæ quantitatis; nàm in longioribus affectibus ob victûs parſimoniam ſæpè deficiunt ægroti. Deindè totum exſiccant corpus, humores per ſudorem educendo, quos per *decoctum ligni indici*, & *ſalſæ parillæ* provocant. Niſi hæc ſufficiant, fonticulos aperiunt.

Demum, quia fiſtula curari nequit, niſi callus auferatur, & orificium taliter dilatetur, ut medicamenta ad cavitatis fundum perveniant, ab orificij dilatatione curationem exordiuntur. Vtuntur itàque turundis *ex ſpongiâ contortâ, radicis gentianæ, vel ariſtolochiæ, vel bryoniæ*, vel etiam *ex medullâ ligni ſambucini*, cum extractorio filo, ut ſi in ſinum ipſum inciderint, tutò extrahi poſſint, quas turundas unguento aliquo oblitas applicant. Talia, poſtquàm humores imbiberunt, ſeſe dilatant, & orificium ampliant, hinc per duodecim horas relinquenda monent, deindè extrahunt, quibus extractis, majores turundas ſemper introducunt, donec foramen amplum evaſerit, imò ad ſinuoſæ cavitatis fundum uſque, ſi fieri poteſt, pertingant. Hoc peracto, ad callum auferendum, ſi patiens uſtionem, vel inciſionem horreat & callus non ſit admodùm craſſus, præmiſſâ priús leni ſcarificatione cum corroſivis ſine dolore exedunt, talia ſunt, quæ ex eorum ſcrinijs depromuntur, ut *unguentum ægyptiacum, apoſtolorum, raſura radicis ariſtolochiæ, turunda*

*ha-*

*hastula legia melle illita, vel radix ellebori nigri*, præcipuè si affectus humoris melancholici naturam sapiat, & hujusmodi medicamenta per triduum in cavitate detineantur. Potentiora ipsorum exedentia sunt *chalchantum ustum*, *pulvis cantharidum. Lac esulæ, aqua calcis vivæ &c.* sed præ omnibus, si callus sit durus, trochiscos Ioannis Vigonij commendant pro fistulosis ulceribus curandis.

Alij pulverem ex corrosivis conficiunt, & per cannulam in foramen insufflant. Quidam eosdem pulveres cum mulsâ dissoluunt, & per siphonem in fistulæ foramen inijciunt, & id observant, ubi fistulæ sunt nimis profundæ, cuniculosæ, & anfractuosæ; illuc enim tantùm liquida penetrare possunt. Vel aquam fortem probant in tortuosis, ac labyrinthi modo flexuosis, quia omnes fistulas mortificat; earumque callum exedit; verùm hæc non sine evidenti vitæ periculo administrari potest ob sævissima accidentia, quæ excitat. Dùm hæc medicamenta applicant, ad vitandam fluxionem, & inflammationem propter dolorem semper defensiva administrant. Post calli erosionem partem abstergunt, & illa administrant præsidia, quæ cavitatem implendi, carnemque regenerandi facultatem habent.

Cœterùm nil efficacius, & expeditius quàm incisio, vel adustio, presertim ubi fistulæ sunt nimis profundæ. Secant & primò specillum ligneum intrudunt, supra quod incisionem instituunt. Scalpello, vitatis vitandis, fistulas operiunt, donec ad fundum deveniant. Sequenti die callum, caustico vel corrosivo absumunt, vel ustulant, & omninò auferunt vel fistulas candẽti ferro inurunt: Peractâ operatione, *oleo rosaceo cum ovi vitello agitato* dolorem leniunt, quo facto, *butyro recenti, vel alijs unctuosis cum folijs endiviæ* escharam sensim emolliunt ad casum usque, escharâ ablatâ, si pus album, læve, æquale & minimè fœtidum compareat, & ulceri laudabilis redeat color, optimum ominatur eventum, & presertim si dolor, tumor, aliaque symptomata feriantur, tunc per sarcotica optimam carnem in loco calli sustitui sinunt.

Quòd si ob ægroti debiles vires, vel ob loci situm, in quo fistula hæret, & ex curatione vitæ periculum impendet, institui non potest, quia neque sectionem, neque ustionem, neque corrosionem petitur locus, *curam* instituunt, quam *palliativam* appellant, & vere, ac autumno, bis in anno corpus pravis refertum succis optimè deplent, ità enim credunt magnoperè ad sanitatem conferre, quin & ætatum mutatione sponte sanescere. Verùm, vt inquit *Paracelsus* noster, nunquàm hactenùs auditum est hoc ulcerum genus per se sanatum fuisse, sed per medicamenta solùm, & optimè conditionata, aliàs verò minimè curari testatur.

Nostra de ulcere fistuloso curatio duplici instituitur modo, una interna, altera verò externa; interna per potiones vulnerarias procedit, quæ fiunt ex *saniculâ*, *pirolâ*, *vinca pervincâ*, *alchimillâ*,

*aristolochiâ rotundâ, hederâ terrestri, scordio &c.* vel per diaphoretica ex *antimonio, mercurio, benzoart. min. ocul. contr. spiritu c.c. sale volatili viper. &c.* Vel per decocta lignorum, radicum, & herborum; hæc namque sanguinem, & succos corrigunt, acidum, salsumque fixum temperant, ad resolutionem disponunt, acres ichores, & superfluitates serosas ad effectum locum fluentes eminant.

Externa curatio topica expostulat, quæ callum absumendi energiam habent, hujus farinœ est *mercurius præcipitatus, incarnatus vel albus, vel magnum calcinatũ Paracelsi,* quibus turundæ vino madidæ, & deindè expressæ immerguntur, & intra fistulas immittuntur; quæ ante XXIV. horas non eximantur cum *emplastri sodificationum* superpositione, postmodùm semper recentes intruduntur ad totalem usque calli absumptionem. Vel eòdem modo *lapide infernali*, vel per cœteris *trochiscis de mercurio meteorizato, opio, & gummi tragacanthi* paratis utimur. Si plures anfractus habeat fistula, aptiora erunt medicamenta in formâ liquidâ, qui a faciliùs totam scrobem, & anfractuositatem penetrant, & callositatem exedunt, hujusmodi sunt *aqua mercurialis, aqua salis armoniac. n.d. spiritus salis armoniaci, oleum antimonij, vel mercurij.* Amoto callo, *balsamo sulphuris terebinthinati, vel balsamo proprietatis per infusionem,* vel unguentis sarcoticis uti possumus ad novæ carnis suffectionem.

Summoperè in ulcere fistuloso commendantur Thermæ quædam naturales, sic in *Ænariâ balneum Gurgitelli, & fontana in agro Puteolano balnea solis, & lunæ, ac Cantarelli.* In talium aquarum defectu substituimus decoctum *scordis, agrimonis, florum hyperici &c.* in cujus singulis libris soluta sit *lapidis medicamentosi unica una;* debent tamen tàm naturalium, quàm artificialium thermarum aquę calidæ per siphonem in fistulosum locum injici.

Aliqui chimicastri, omnibus incassùm tentatis, in fistulosi ulceris curatione ad *aquas stygias* confugiunt, sed semper infelici cum successu; hæc namque aqua, sicut & *oleum vitrioli, vel sulphuris* semper suspecta sunt, præsertim in fistulâ lacrymali, vel aliis in locis ejusdem conditionis, ob motum excursûs in vicinas partes, & plus solidis, & crassioribus hujus metûs expertibus confidimus.

In nostrâ curatione nullam de ferro, & igne mentionem fecimus, nàm nos in eâ sumus sententiâ raro, vel nunquàm ad ferrum, sive ignem actualem confugiendum fore; facilè enim nervosæ partes, venæ, sive arteriæ læduntur: tentanda ergò sunt remedia generosa suprà à nobis proposita. Præterquam quòd quandòque loci conditio nec corrosiva, nec ferrum, neque ignem actualem admittit, & tunc ad galenistarum curam palliativam necessariò, tanquàm ad sacrum asylum, recurrendum est.

## CAP. XXI.

### *De Vlcere cum ossis Carie.*

INter cœtera accidentia, quæ ulceris consolidationem remorantur,

tur, præsertim est os cariosum ulceri subjectum, quo existente, ulcus, quod in carne existit, ut sanescat, impossibile est; quin potiùs ossis caries tollatur. Quod si quandòque cicatrice obduci videatur, tempore sat exiguo denuò aperitur. Sicut propriè caries in lignis dicitur, cùm à vermiculo eroduntur, ità peculiari nomine caries ad ossa pertinere videtur, quia hujusmodi vitium est ossibus attributum; attamen etiam impropriè, & analogicè ad carnes exesas se extendit. Est igitur ossium caries ossium corrosio à succis acribus, & corrosivis proveniens.

*Signa.*

Sine ulcere sordido, aut fistulâ raro observatur ossium caries, prout enim ulcus carnosas, ac fibrosas, molles partes est, sic caries duriores, ac osseas: Ulcerii igitur cum ossis carie signa partem ex se patent, partim verò judicio explorantur. Ex se patent, ubi os est denudatum, caries visu comprehenditur; ossa enim quæ carie tentantur, livida vel decolorata, vel nigra, vel cariosa, & inæqualia spectantur. His referta coloribus apparent, quia & sphacelata sunt; nàm os, dùm vivit, subrubrum est, quandò mortuum, album, cùm corruptum, lividum, vel nigrum. Caro ulceri circumposita est spongiosa, mollis, fungosa, in superficie deprehenditur sublivida, & pallida, & sæpè lardi instar.

Caries non detecta judicio exploratur, ut si diuturnus præcesserit tumor, aut malignus abscessus, aut ulcus dysipulotum, cacohoëticum, contumax, vel vetustius, ut inquit *Hip. aph. 45. sect. 6. In ulceribus annuis, aut etiam diuturnis abscessum cum osse communicari est necesse, & cicatrices cavas fieri.* Caro est mollis, & livida, hujusmodi nàmque caro ossis vitiati quodammodò pathognomonicum signum est; siquidèm ad ossis cariem cutem, & carnem non contaminari impossibile est. Sanies, quam ulcus eructat saniosum, tàm est copiosa, quàm ulceris conditio non fert, pinguis, oleosa, mox fœtida, quandòque flava, subviribus, utplurimùm tenuis, & fluida, nigra, & in-e.è fœtens. Si sanguis effluit, est niger, & coagulatus. Tandèm ossa vitiata specillo explorantur, quæ aspera, & inæqualia deprehenduntur, quandòque mollia, & multis prædita cavernulis, ac supra turundas, aut emplastra macula nigra apparet.

*Causæ.*

Pro ulcere carioso accusant vulgares humores acres, crassos, vel frigidos, sed frequenter malignos, virulentos, putridos, ac prorsùs corruptos, qui ex alicujus visceris, & præsertim hepatis vitio producuntur. Verùm hoc eorum dogma universalia continet verba, quæ multum dicere videntur, cùm nihil dicant. Præterea non explicant, qua acrimoniâ, malignitate, & virulentiâ humores scateant; nec quomodò humores crassi, & frigori ossa exedunt, intelligere possumus; nec quomodò hi humores quandòque ossa erodunt, canum instar, carne non exesâ, exponunt. Pro hujus affectûs generatione in medium hepar, omnium morbo-

rum

rum patronum, afferre sufficit.

Juxta nostram sententiam fit ossium caries in ulceribus ità: In tumoribus diuturnis, ulceribus annis, & cachoëticis quandò obstructa sunt vascula, liquor, sive sit succus alibilis, siue lympha, obstruens ob moram ferramentatur propter particulas salso-acidas, & quo diutiùs remoratur, eò diutiùs fermentatur, & majorem adipiscitur exaltationem, ineptus ad ossium nutritionem redditur, & ob molem, & figuram ad evaporationem inhabilitatur; unde particulæ acidæ, salinæ, & acres, acutæ, angulares suis spiculis periostium, corrodunt, quod ex præviis sæpenumerò doloribus acerbissimis conjicimus; dolores nàmque à particulis acidis, salinis, acribus provenire nemo est, qui ambigit, ut in venereis grammatibus observamus, sub quibus post diuturnas noctis torturas ossa cariosa fieri necesse est. Postmodùm ipsæmet particulæ ossium poros invadunt, lacerant, perforant, & cariant, quia ultimum exaltationis gradum adeptæ fuêre.

Solet quandòque os tantùm cariari, incolumi existente carne, verùm id intellectu difficile videtur, & omnem vulgarium superat intelligentiam, & tamen autopsia veritatem multoties nos cum multis edocuit, cujus ratio est, quia salsa, acida, acriaque corpuscula ossium poris non conformantur, sicuti carnibus, hoc est tali pacto sunt conformata, ut non adaptentur ossium proorsitatibus, unde eas lacerant, exedunt, cariemque inducunt, & aliis mollibus partibus adaptentur, atque hinc fit, ut nonnunquàm ossa sint, circumjacentibus partibus sanis existentibus, ut in dies in illâ pertinaci affectione, quam Barbari medici spinam ventosam appellant, observamus.

*Prognosis.*

Ulcus, uti os cariosum subest, curationi reluctatur; cicatricem enim non suscipit, & estò quandòque ad eam deveniat, brevi temporis intervallo iterùm aperitur, ideòque difficilis est curationis, nisi os ad lævorem deducatur, & nihil magis medicos fatigat in curandis ulceribus, quàm ossis caries, & corruptio. Si ulceri cum ossis carie circumducta caro sit livida, malum inquit *Hip. aph. 2. sect. 7. In ægrotante caro livida, malum*; non enim magnam labefectationem, sed etiam insignem ossium corruptionem denotat. Augetur nihilominùs curationis difficultas in corpore cacoëtico, si circa partes nervosas, ut in manibus, & pedibus, vel in juncturis, & magnorum ossium capitibus, vel circa musculosum capita, & tendines, quia plerùmque nervi, ut tendines simul corrumpuntur, vel circa arterias magnas, & venas, fit ossium caries, quoniam ustiones, abrasiones, & fortium medicamentorum applicationes impedit, quæ alioquin indicantur, ut putrida ossis pars à sanâ separari queat. Non leve quoque interitûs discrimen mutilatio portendit, ob prava, quæ excitat accidentia, præsertim cùm abraditur, vel ustulatur, vel temerè à medicastris erodentibus medicamentis exagitatur; horrenda enim erysipelata, ut notat

M 2 *Hip.*

*Hip. sect. 6. aph.* 19. *Ex ossis denudatione erysipelas*, vehementissimas inflammationes, exuberântes sanguinis profusiones, & exitiales gangrænas observavimus.

*Curatio.*

In ulcere carioso vulgares primò humores pravi, à quibus malum fovetur, ne generentur, prohibent probâ victûs ratione, quæ non tantùm ex optimis cibariis esse debet, sed etiam admodùm tenuis, qualis à curante chirurgo præscribitur. Deindè humores, qui in corpore redundant, ne ad partem affectam deferantur sanguinis missione, & medicamento purgante avertunt. Postmodùm, quia ulcus cariosum sanari nequit, nisi caries auferatur, carnem, cui os subjicitur, si adsit, *alumine, vel calcantho usto, vel pulvere sabinæ* abscindunt. Si orificium in carne sit angustum, illud *turundâ ex spongiâ contortâ, vel radice gentianæ* dilatant. Detecti ossis lævigationem moliuntur euphorbio, vel peucedano, quòd si non succedat, ad limæ usum confugiunt. Verùm nunquàm lima os læve, sed semper asperum, & inæquale reddit, præstabit cultro abrasorio uti ad ossis lævigationem.

Si os corruptum fuerit, naturam præstolantur, ut illud propellat, sed longa, & diuturna expectanda est ejus separatio; interdùm enim post quadraginta dies, interdùm sexaginta: quandòque octaginta, & nonaginta juxta ossis majorem, vel minorem duritiem in his ossibus corruptis propellendis laborat. Verùm sunt quædam ossa ità dura, & densa, ut si corrumpantur, non tantum in nonaginta, vel centum non separantur, sed potiùs per totum vitæ curriculum, ut de calcis osse refert *Gal. 2. de fract. com. 2. t.* 21. perdurent, & interim ob moram vitium pars syncera contrahit, si totum separationis opus naturæ committunt. Hinc nonnulli nasutiores vulgares ad ossis excisionem confugiunt, quam scalpro excisorio, & malleolo assequuntur, eodem ferè modo, quo statuarii statuas efformant, quousque corruptum decisum fuerit, deindè *pulvere myrrhæ, aloës, aristolochiæ &c.* aspergunt. Sed si os corruptum ad medullam usque penetret, à chirurgiâ prorsùs abstinent, siquidèm sæpe observatum fuit detectam medullam putrescere, & circumpositas partes contaminare, atque corrumpere; tunc siccis medicamentis, uti sunt *radix peucedani, iris, opoponax, squama aëris &c.* vel ferro ignito nutrimento privant: inquiunt os nutrimento destitutum decidere, non aliter ac autumno ab arboribus folia cadunt, cùm humido radicali destituuntur. Verùm neque scalpris, neque ferris ignitis, neque alimenti privatione ossis caries removeri, & superari potest.

In ulceris cariosi curatione omnes intendimus nervos, ut pars cariosa, utpotè mortua, separetur à vivâ, cum qua nec coalescere, nec diù permanere potest, quin eandem itidèm inficiat, & ad similem corruptionem sensim disponat, undè malum in dies pejorat: eapropter, ne ampliùs incrementum sumat, extemplò, si corpus sit cacochymum, pi-

pilulis mercurialibus deplemus, postmodùm curationem tàm internam, quàm externam adhibemus.

Internè ea propinamus medicamenta, quæ particulas acidas, salsas, acres, acutas erodentes absorbent, obtundunt, infringunt, corrigunt, in quem finem conducet *decoctum chinæ, ligni visci querni, aliorumque lignorum.* Similiter *sal volatile viper. c. c. succini, fuliginis, eboris. stibium diaphoreticum.* Item *ebur sine igne paratum, c. c. eodem modo præparatum, oculi cancrorum &c.*

Externa curatio est, si os carie affectum sub oculos non veniat, quia carne obductum est, specilli exploratione deprehenditur, tunc caro absumatur *aquâ salis armoniaci, vel mercurio præcipitato albo*, quòd si callosa erit, exedatur levi attactu *spiritus mercurii albi.* Si detecti ossis superficialis sit caries, ejus fiat abrasio ad lævorem vel *caryophyllorum essentiâ, vel oleo succini rectificato, vel balsamo proprietatis, in quo facta fuerit euphorbii, peucedani, radicis bryoniæ, & aristolochiæ rotundæ infusio*, cariem illine, & affectum admiraberis, postmodùm sarcaticis utere.

Ossis corruptio si profundior erit, tunc totum corruptum auferri debet, quia quod emortuum est, neque corrigi, neque emendari, neque in naturæ gratiam redire potest, nàm à privatione ad habitum naturaliter non datur regressus. Nec naturam pro ossis corrupti separatione expectare possumus, quia expectatio periculum minitatur, & nisi ablatio ocyssimè fiat, irreparabilis sequitur mors. Verùm difficultas in carie curandâ est, quia remedia convenientissima multoties satis convenienter applicari non possunt; partes nàmq; ossibus proximæ, tendines, nervi, & similes ab actuali cauterio simul læduntur, & intolerabiles excitantur dolores. Imò augetur malum, quandò sæpiùs illa actualia applicantur cauteria, quæ unicâ vice parùm præstare solent, at sæpiùs iteranda sunt, si effectum producere debeant. Caro itaque superjacens absumatur medicamentis suprà propositis, vel caustico, seu cauterio potentiali, vel difficetur, quousque os corruptum denudetur, & ne nervi, tendines, musculorum capita, arteriæ, aut venæ majores lædantur, secundum partis longitudinem, & fibrarum ductum, neutiquàm per transversum instituatur; verùm non semper ità commodè fieri potest hæc operatio, quin aliqua harum partium læsio non oboriatur. Ad medicamenta igitur, quæ non tantùm acida, & corrosiva salia cicurant, corrigunt, obtunduntque, verùm etiam, quæ os cariosum lævigant, & corruptum à sano sequestrant, meliùs confugiendum putamus, hujusmodi sunt *oleum caryophyllorum, cinnamomi, succini, ligni guajaci, camphoræ, tartari p. d. spiritus salis armoniaci cum calce confectus, elixir vitæ, balsamus proprietatis per infusionem*, quibus singulatim uti possumus, vel composito modo ità:

℞. *Ol caryophill.*
*succini, &*
*guajaci ana ℥ß. m. vel*
*vel*

℞. *Ol. camphor. per ovi albu. parat. & cinnam. ana ℥. ß. m.*

Quæ

Quæ tepidè ter, vel quater in die repetenda sunt, & quidem plumaceola his imbuta imponantur. Vel hæc simplicia applicari possunt, ut *myrrha, aloë, aristolochia, cortex panacis, peucedani &c.* Vel ità medicamenta composita concinnamus, & præ aliis nostram emphorbij tincturam, ut

*℞. Euphorbij ʒ.ij.*
*radic. peucedani,*
*aristolochiæ rotundæ,*
*bryoniæ ana ℥.ß.*
*myrrhæ, &*
*aloës ana ʒ.ij.*
*caryophyllor. ʒ j.*
*Infunde in aquâ Reginæ Hungariæ ℔ ß. per quinque vel sex dies, deindè tincturam elice, & ad usum serva.*

Vel

*℞. Balsam. propriet. per infus. ℥.iij.*
*iridis florentiæ ʒ.ij.*
*cinnam. ʒ.j.ß.*
*succ. bryoniæ ℥.iij.*
*camphoræ ʒ.j.*
*Stent simul per duos, vel tres dies, deindè decanta, & serva.*

His tincturis lintea imbuta cariosis, vel corruptis ossibus bis, vel ter in die imponi possunt. Nonnulli *oleum sulphuris*, vel *vitrioli* commendant, verùm quia corrosiva sunt, meritò repudiamus. Tandèm de ossis carie fusiùs egimus *De Lue venerea lib. 3. c. 20. de ossium corrosione, & Tomo 1. de Tumoribus cap. 70. De Spinâ ventosâ.*

Ubi tandèm ossis cariosa, vel corrupta pars ablata fuerit, ulcus carne implendum, & cicatrizandum.

## CAP. XXII.

### *De Vlcere cum carnis excrescentiâ.*

SOlet quandòque in ulcere caro luxuriare, & nimis quàm par est, excrescere, quod vitium græcè hypersarcosis appellatur, hoc ubi accidit, ne ulcus cicatrizari possit, impedit.

### *Signa.*

Ulcus cum carnis excrescentiâ signis non indiget, sed visu deprehenditur, sensim nàmque caro quædam sylvestris incrementum sumit, solida non est, sed mollie, laxa, & spongiosa, exulcerationem secùm affert, & spurcum fundit ichorem.

### *Causæ.*

Putant vulgares carnis excrescentiam ulceribus accidere vel ob sanguinis copiam ad partem ulceratam confluentis, vel ob scorticâ nimis debilia, & minùs quàm par est, exsiccantia adhibita. Cæterùm errant vulgares chirurgi putantes sanguinem corpus nutrire, cùm excarnes plurimo abundent sanguine, & corpulenti minimo; id enim pluribus in locis repudiavimus, cùm sanguis ad vitalitatem tantùm inserviat.

Ulceris hypersarcotici causa est crassa, & viscosa ulceris impuritas, vel ipsa unguentorum crassities, quæ cum succo alimentatio extra solidas fibras agglutinatur, & in luxuriantes degenerat carnes, ceu à tardi cons-

conspurcatione ac arboribus viscus innascitur.

*Prognosis.*

Ulcerum excrescentiæ dùm averrucantur, si radiculæ remanent, necessariò regerminant. Ichor ex sarcomate excedans tendines ligamenta, & nervos corrumpit, ac totam affectam partem periculo subjicit, & quandòque dictæ excrescentiæ in cancerosam migrant naturam.

*Curatio.*

Pro ulceris hypersarcotici curatione vulgares primò inediam ægro imponunt ad sanguinis diminutionem, deindè ad medicamenta carnes luxuriantes exedentia se convertunt. Undè si ob sarcoticorum nimis debilium usum caro luxuriare incipiat, detergentia, & exsiccantia usurpant. Hujus farinæ sunt *linimenta sicca, spongia usta aloë, vitriolum, vel alumen ustum, sabiens pulvis, unguentum ægyptiacum, vel apostolorum, aqua calcis viva, aqua aluminosa fallop.* Si his a non cedat remediis hypersarcosis, ad incisionem confugiunt. Verùm incisio formidolosa est, nec funditùs adimitur, undè hypersarcoseos impromptu est regerminatio. Vel ad ignem accedunt ad quem rarissimè confugiendum est, nisi summa urgeat necessitas, & prædicta remedia diù, & incassùm fuerint adhibita.

Ulceris hypersarcotici nostra curatio eadem exposcit interna remedia, ac in aliis ulcerum speciebus diximus; quò ad curationem verò externam tantummodò variat, & quidem externa ea conducunt medicamina, quæ carneas extirpant excrescentias. Ad hunc finem expertum pulverem habemus ex alumine usto, & pulvere sabinæ ana, vel vitriolum crudum pulvere tenus, vel hunc pulverem, quem centies experti sumus, ut

℞, *Vitrioli,*
*aluminis usti, ut*
*salis armoniaci ana ℥.j.*
*fiat horum pulvis subtilissimus.*

Si fortia desideras, uti poteris *mercurio albo, vel rubro, vel magno calcinato Paracelsi.* Si hypersarcosis sit magna, & contumax maximoperè conducet *lapis infernalibus, vel oleum vitrioli, vel sulphuris, vel antimonij,* sed in applicatione maxima adhibenda est dexteritas, ne naturalis tangatur caro. Sed Carnis excrescentias optimè coërcet *spiritus salis armoniaci, vel spiritus mercurij albus,* quas absque ullo recidius timore exterminat. Nonnulli chymicastri ad has excrescentias extirpandas *aquâ forti* utuntur, sed non est laudabile medicamen, nàm cauti est, & quia spirituosa, multùm se diffundit pruritum excitat intolerabilem, & carnes exedendo inflammationem producit.

---

## CAP. XXIII.

### *De Ulcere canceroso, lupo, & Noli me tangere.*

Supervenit interdùm ulceribus tumor quidam à latinis cancer, & à græcis carcinoma appellatus, & quandòque cancro ulcus supervenit. Dicitur cancer ob similitudinem, quam

quam cum cancro in aquis degente habet vel dicitur cancer, quòd sensim serpit cancri piscis similitudine. Vel quòd venas circa se habet extensas, ac turgidas, quæ cancri marini pedes exprimunt divaricatos. Vel ob capacitatem, qua rei semel apprehensæ hamulosas chelas, & pedes ità infigit, ut difficilis sit extricatio, & grave effugium. Est cancer tumor lividus, durus, initio parvus, sensim, ac sensim à succo acidiore, & acriore factus adjacentes corrodente, cum dolore partis affectæ molesto.

Cancer alius est occultus, seu non exulceratus, vel ut aliqui malunt, qui sine ulcere radices in abditis corporis partibus occultas habet, ut qui in palato, sinu muliebri &c. latitat. Occultis ab aliis tumoribus multùm differt, nàm isti perfectam nanciscuntur suppurationem; vel sui apertione exonerantur, digerantur, mundificantur, & perfectè curantur; cancer verò apertus recrudescit, augetur, irritatur, efferascit, & nunquàm curatur. Alius est manifestus, seu exulceratus, & labia habet prætumida, foris emersa, & maximè dolentia.

Nonnulli lupum, & noli me tangere à cancro sejungunt, verùm hæc ulcera cancri species indicant, estò *Manardus lib.7.c.1.* ad phagedænas magis referat. Est itàque lupus ulcus tibias, vel crura utplurimùm obsidens, exulcerato quoque cancro non absimile. Cæterùm in reliquis corporis partibus etsi ejusdem sit pravitatis, lupum absolutè nominari non censemus. Ità hoc ulcus vulgò nominatum fuit, quia corrosivus succus illud causans, propinquas exedit partes, nisi obtundatur ejus corrosio, & habetetur appositione carniū gallinacearum, vel vitulinarum; eas famelici lupi instar exedit, & absumit, estò hanc opinionem fatuitatem appellet *Iohannes Philippus Ingrassias*, tamen eodem carnium pabulo post multa medicamenta incassùm adhibita, quandā mulierem ab Empirico lupo laborantem sanatam fuisse legimus.

Noli me tangere est, cùm in facie, præsertim supra mentum, circa os, & nasum tumor, vel ulcus cancri speciem referens oritur, lentè initio crescens, quasi parva pustula toto anno manet, quæ aliàs minùs serpit, quàm cancer, undè noli me tangere tantùm unico mense corrodit, quantùm cancer exulceratus unicâ die, Talem nomenclaturam sortitum esse putant, vel quia contagiosum cùm sit, tangentem manum malè afficere potest; vel quòd fricari non debeat, cùm quò plùs manu tangitur, & fricatur, eò deterius redditur; tùm demùm quia exasperatur, & exacuitur potiùs ab applicatis remediis, quàm mitigatur, & in sanas serpit partes.

*Signa.*

Ulceris cancerosi signa facilè deprehenduntur ex ulceris formâ, quæ inæqualis est, cavernosa, & obstracosa; Ex odore, quem fœtidum, & cadaverosum emittit; Ex excretis, effluit nàmq; materia sordida, fœtida, ichorosa, & interdùm flava; Ex dolore, qui est ferè intolerabilis, & æger non aliter dolorē percipit, ac si acicularum myriade pungatur, nunquàm deest, saltim per intervalla, & noctù exasperari solet; Ex colore, qui fuscus Est; ex aspe-

aſpectu, qui horridus, teter, & abominabilis eſt; ex attactu, qui eſt durus, & obſtinatus, aliquandò etiam mollis; Ex ulceris labiis, quæ ſunt craſſa, prætumida, eroſa, & foris inverſa. Venæ etiam circumpoſitæ turgidæ, varicoſæ, ac nigricantes, apparent, & cancri pedes quodammodò repræſentant, quia ſanguinis motus ab affectæ partis denſitate, & conſtipatione feriatur. Interdùm venarum, & arteriolarum extremitates abſumuntur, & corroduntur, & magna ſæpè ſanguinis profuſio ſequitur. Carnes proximæ ſæpè ità in mammarum cancro exeduntur, ut abſumtis partibus muſculoſis, in ipſum thoracis ſpecum inſpicere poſſumus. Febris adeſt lenta, cibi faſtidium, & ſæpè animi deliquia. In aliquibus tandèm ſequitur hydrops, quem ipſa excipit mors.

*Cauſæ.*

Tanti mali cauſam Galeni ſectatores ab atrâbile deducunt, & hinc jecur, & lienem calidâ, & ſiccâ intemperie obſeſſum accuſant; hæc nàmque viſcera putant congenerem generare ſanguinem calidum, & ſiccũ ſcil. aduſtum. Cœterùm internum ſanguinis uſtulatorem non aſſignant; præterquam quòd implicat in terminis eſſe humorem, & eſſe ſiccum. In omni corporis parte cancrum naſci poſſe dicunt, in mulierum autem mammis præcipuè, quia earum ſubſtantia eſt laxa, & ſpongioſa, non primariò, ſed ſecundariò per amicum conſenſum, ob uteri vitium, & menſium ſuppreſſionem laborantis; in virorum ſcapulis ob hæmorrhoïdum retentionem, in quibus locis venas nigriore ſanguine ad cancri animantis pedum ſimilitudinem ten-ſas obſervari ſcribunt. Hujus etiam opinamenti *Paracelſum*, illum medicinæ novatorem fuiſſe legimus, qui alium cancro non deſtinavit locum, quàm ex menſtrualibus ad pectus, & ex hæmorrhoidibus inter ſcapulas, & eſtò quò ad locum *Paracelſus* cum vulgaribus malè conſentiat, cùm omnes corporis partes tanto malo ſint obnouiæ, quò ad cauſam tamen ad ſcopum collimat, quia ed ſalia realgarina in locuſtis depoſita recurrit, & reverâ menſtrua, & ſanguis hæmorrhoidalis ſalibus corroſivis abundant.

Pro cauſis remotis aſſignant vulgares ea omnia, quæ ſanguinem aduſtum, & melancholicum producere poſſunt, ità ſunt carnes fumo induratæ, allium, porrum, cæpæ, legumina, præcipuè lentium eſus, cochleæ, vigiliæ, aër nimis calidus, & ſiccus &c. Internæ ſunt menſtruorum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſiones, & ſicca hepatis, vel lienis intemperies, vel imbecillitas. Conjuncta verò cauſa eſt ſanguis melancholicus aduſtus, qui poſtquàm acrior redditus, & contumacior factus, in venis impactus putreſcit, & cancrum efficit ulceratum.

Nonnulli vulgares dubitant, an cancer inter calidos, vel frigidos tumores referendus ſit, cùm humor melancholicus terræ elemento correſpondeat, quæ per ipſos frigida, & ſicca eſt; hujus ſententiæ fuit eorum *Galenus* 2. *ad Glave c.* 10. *eſtò libro de tumoribus c.*8.10.11. *palinodiam canat.*

Verùm nonnulli etiam vulgares humoris melancholici, ſeu atræbilis inſufficientiâ conſiderantes, non enim hic humor tantoperè ſævit ut carnes

exedat, hujus humoris in ſuſpicionem venire cœperunt, & ità in diſſidia abierunt, ut quidam magis eorum ignaviam fateri, quàm bardis Galenicis aſſentiri voluerint, hujus morbi ſævitiam cauſæ occultæ aſſignantes.

Quoſdā vulgares,ut ſpecioſo pallio ſuam tegerent ignorantem non puduit pro exulcerati cancri causâ uberem vermiculorum maſſam, præ minutie viſum effugiētium, & carnes deuorantium aſſignare, & unà ipſis putredinem,ac vermiculorum generationē ſubminiſtrantium;undè carnes tàm vermiculis, quàm putredine exeduntur. Merùm hos vermiculos nec cum terſo ſpeculo in carnis cancerofæ exeſę fruſtulo,quod excidendum curavimus,præter viſcidum humorem gelationes non abſimilē, nec microſcopij ope perſpicere potuimus.

Pro legitimâ ulceris cācerofi causâ ſupponimus glandulas in humano corpore eſſe veluti cribra,filtra, & ſecernicula, quib. liquores à ſanguinis maſſa ſecernūtur; hic plurimis particulis heterogeneis luxuriant,quæ ab arteriolarum, & venularum poris in vaſcula, quæ glandulas conſtituunt, deponuntur, ſed quia liquor, qui per glandulas ſecernitur, heterogeneus eſt,neceſſe eſt, ut omnes ſingularum particularum pori ſint diverſimodè confirmati, liquor glandulas permeans, particulis ſulphureis, ſalinis, alkalicis, & phlegmaticis ſcateat, quòd ſi unicuique particulæ proportionatus non datur porus ad liberum commeatum, nec harum inſenſilis ſuccedat tranſpiratio, ex remorâ obſtructio neceſſariò ſequitur. Cœterùm ſi particulæ acres,acidæ,vitriolicę per glandulas fluentes impingant, ſtagnent, & ſalinis,ſulphureiſq; conjungantur, pedetentim fermentātur, acuuntur, exaltantur, & adeò realgarinam nanciſcuntur corroſionem, ut aquam æmulantur ſtygiam, ac proindè tubulos cum carne,& membranis corrodunt, abſumunt, exedunt, exulceraſque.

Antecedens cauſæ ſunt omnes illæ, quæ ſalia,ſulphura &c.in sāguine inducendi poteſtatem habent, & primò cruditates in abdomine cumulatæ ob fermentorum vitium.Secundò,viſcerum obſtructiones; præcipuè in ipſis glandulis,quæ & à ſanguine viſcide, terreſtri, ſale fixo,ac acido referto oritur,à quo melior lympha à glandulis ſeparari non poteſt; in quibus ſtagnant ſucci,& de die in diem cauſtici redduntur, & continuò deſcindunt,corroduntq;ac aliam planè texturam canceroſam in glandulis efficiunt. Tertiò, diuturna mœſtitia, & ſimilia animi pathemata,vel mēſtrualis,aut hęmorrhoidalis ſanguinis ſuppreſſio, quoniam ab hiſce multa elevantur miaſmata,quę ſanguinis maſſam conſpurcare valent. Externæ ſunt,vel fortior glandularum confuſio,vel preſſio,undè glandularum tubuli obſtruuntur.

Dolor in cancro exulcerato intolerabilis excitatur à particulis ſalinis, & acidis,quæ acutiſſimæ ſunt.prædítæ nàmque particulæ, dùm fermentantur, fibrillas nervoſas, & tubulos pungunt, contrahunt, convellunt, corrodunt,exedunt, undè neceſſariò continuus, vel ſaltim per intervalla, exquiſitiſſimus dolor à particulis acutis oboritur.

Materia, quæ ex cancro fluit, ità ca-

cadavericum ſpirat anhelitum, ut non ſolùm adſtantibus,ſed etiam ipſi ægroto nauſeam pariat,ex qua colligimus cancrum exulceratum à gangrænâ parùm differre, quia idem ferè in utroque obſervatur fœtor, fœtor hic à ſulphure putrefacto, ejuſque particulis oleoſis,& volatilib.oritur.

Materiæ diverſitas ex cancro exulcerato promanans,à diverſorum tubulorum diſceſſione, & exeſione dependet,quia in nonnullis tenuior,& albidior, in quibuſdam craſſior obſervatur ſuccus, imò diſſectis vaſis ſanguiferis, ſanguis emanat, qui ſi cum impetu exilit, ex arteriolis, ſi abſque,ex venulis effluit.

Lenta in cancro febris ab iiſdem particulis corroſivis reſolutis oritur, & in ſanguinis maſſam delatis,ejuſque myſturam vitiantibus.

Animi deliquium provenit ex particularum fermentatione in parte affectâ ſtagnantium, quarum plures acidæ particulæ ad ſanguinis maſſam deferuntur, quæ eò delatæ ipſum incraſſant, coagulantque ac circulationis motum ad tempus impediunt, & animi deliquium inducunt.

Solet quandòque cancer per plures annos ſub exigui tuberculi formâ deliteſcere, quia ſalinarum, ſulphurearumque acutæ particulæ phlegmatis compedibus obvolutæ vinciuntur, feriantur, ſopiuntur, & nullum exeſionis motum edunt, donec præditæ particulæ à viſcoſi humoris vinculis, quibus anteà ligabantur, extricentur, & aciculis ſuis pungere, ſcindere, & exedere incipiant.

*Prognoſis.*

Ulcus canceroſum vanâ ſpe vulgares ludit medentes, undè chirurgorum dicitur opprobrium,& ægrotantium dirus carnifex,ac nullus ferè morbus eſt, qui ægris ingentem incutit metum, quàm cancer exulceratus, nulluſque eſt, qui chirurgos magis fatigat,& pudore afficit,quàm hoc immane portentum, tùm quia ſanguis in partibus concretus ægrè ob validas concretiones, & nullo modo diſcuti poteſt, tùm quia ultimùm acrimoniæ,& malignitatis gradum nactus eſt;ideòque vulgò dicitur, leviora contemnit remedia, & à fortioribus exaſperatur, & præcipuè ubi altas fixerit radices,nullis remittitur præſidiis.Hanc veritatem comprobavit *Hip. ſect.6. aph.*38. inquiens: *Quibus occulti cancri adſunt, non curare meliùs curati enim citiùs intereunt, non curati verò longiùs vitam trahunt.* Et hoc idem innuiſſe videtur *Ovidus*, cum cecinit:

*Curando fieri quædam priora videmus*
*Vlcera,quæ meliùs non tetigiſſe fuit.*

& ratio eſt,quia omnes, qui ejuſmodi cancros exulceratos curare tentant,magis illos corroſivis irritant. Quòd ſi quandòque aliqui curati fuêre,vel in tuto non fuit,nàm curatio radicitùs ſubſequuta non fuit, undè malum deindè deplorabile priore peius regerminavit, & mortem intulit. Nos verò mitiorem cancri exulcerati prognoſim, quàm vulgares inſtituimus, præcipuè ſi exteriores corporis partes occupat, & remediis acre corroſivum obtundentibus tractetur. Chirurgiam quan-

quandoque repudiamus, quia utplurimùm non fine magno sanguinis profluvii, & vitæ periculo succedit: attamen cancer in aliquâ corporis cavitate contentus, ut in ano, vulvâ, palato, linguâ &c. difficillimè, curatur, nisi exilis valdè fuerit, & chirurgiâ facilè tolli possit.

*Curatio.*

Cancri ulcerati curatio apud vulgares consistit primò in sex rerum nonnaturalium vulgò dictarum moderamine, undè aërem eligunt temperatum, victûs rationem, quæ ad humidum, & frigidum vergat commendant, cum eorum abstinentiâ, quæ atram bilem gignere, vel excalfacere possunt. Pro potu acida vitanda jubent. Motus magis, quàm quies conducit, quia atrabilarius humor fluidior redditur. Somnus moderatus magis prodest. Alvus servetur lubrica, & siqua consueta evacuatio fuerit suppressa, omni studio promoveatur. Veneris usus sit rarus. Mæstitia, terror, metus, aliaque hujusmodi animi pathemata magnoperè nocent; sanguinem nàmque aliosque humani corporis succos coagulant, & ad motum ineptiores reddunt. Lætitia, gaudium, fiducia, spes maximè prosunt; hæc enim copiosam succorum distributionem per totum corpus promovent.

Deindè purgante medicamento melancholicum deplent humorem, & fæculentum repurgant sanguinem; instituunt tamen purgationem per inferiora, nàm per has partes melancholici succi utiliter exturbantur, ut notavit *Hip. sect. 4. aph. 9. Melancholicos verò plenius per inferiora, eâdem ratione contraria apponentes.* Ad hoc ergò obtinendum primo serapiis humores præparant, quos postmodùm *syr. de fumariâ majori, vel de fumariâ majori helleborato, vel pilulis de lapide lazuli* purgant, & hoc non solùm in principio, sed in morbi decursu toties, quoties accidentia sæviunt. Post purgationem ea, quæ hepatis fervorem, & totius corporis calorem temperandi energiam habent, propinant. Præthereà per diuturnum tempus præscribunt *seri caprini usum rectè depurati, in quo maceratus sit epithymus.* Verùm purgantia in cancro nocent, & malum non attingunt; hæret nàmque utplurimùm partibus solidis, & esto centies purgabis cancrum non tantùm non curabis, sed nec tantillùm lenies, imò magis exasperabis.

Sanguinem è venis sedis mittunt, vel salvatellam tendunt; putant enim ex harum apertione melancholicum sanguinem educi. Cæterùm cancerosus ex sanguinis missione illud reportabit juvamen, quod ex medicamento purgante, imò aliquid de ipsius vitâ demetur.

Tandèm ad partem affectam varia applicari jubent medicamenta, semper exasperantia vitantes, hujusmodi sunt *unguentum populeon cum succo solani, & plumbo usto simul in mortario plumbeo agitatis*, quibus quandòque addunt *oleum rosarum, succum virga aurea, & peti*, ut præstantius evadat medicamentum. Vel linimentum concinnant *ex succo sedi majoris, plantaginis, solani, pulvere lithargyrii, cerussæ, pompholyginis,*

quibus

quibus ad majorem efficaciam oleum rosarum, & ceram addunt. Hisce non juvantibus, ut semper evenire solet, ad ferrum, & ignem confugiunt, si vires, & ætas consentiant. Sed hanc curationem, quæ ferro, & igne fit, tanquam barbaram, & noxiam repudiamus.

Verùm, quia ulcus cancerosum ex atrâ bile fit, ut notavit *Gal. libello, de atrâbile*, curationis spem adimit, ac proindè malum specioso tegunt pallio, & non curant, ità dictante *Hip. sect. 6. aph.* 38. ad curam palliativam recurrunt, nempè verè, & autumno corpus cancrosum purgant, & quoties morbi sævitia exigit, tèm duos aperiunt fonticulos, ut materiam cumulatam ulcus excitatam sensim ad vulgarium nutum ducat.

Pro ulceris cancerosi curatione procatharticæ, evidentesque causæ, siquæ adsunt, removendæ, & sedulò incumbendum est, ne acidi, salinque succi imposterùm generentur. Si cancer sit in extimâ corporis parte, & certissima mors brevi immineat, & in tali parte vel commodâ sectione radicitùs exscindi posit, amputandus est ad vinum usque, semper tamen sinistro se muniat prognostico chirurgus; expedit nanque interdùm anceps experiri præsidium, quàm nullum, atqui sectio perperàm instituta in cancro incurabili sæpè recidivam minatur, & quidèm majori cum tumore, & exulceratione, ut pluries observavimus. At si cancer majora vasa sanguifera obsideat, ut immodica sanguinis profusio timeatur, cultro minimè excidendus est, sed potiùs ustione extirpandus, actualem admouendo ignem sanâ tenus parte. Cæterùm caustica non possumus non commendare, inter quæ *oleum arsenici fixum, & correctum, oleum Antimonii, vel lapis infernalis* sub formâ liquidâ excellit, attamen sat laudare non possumus *oleum mercurii album*, quo nos feliciter utimur per iteratam applicationem.

Quòd si cancer sit occultus, hoc est, penitiora obsideat membra, vel illas occupet partes, quæ viciniam, vel consensum cum nobilibus, principalibusque partibus habent, nullatenùs excisionem, vel adustionem admittit, vel si magna sit ægrotantis imbecillitas, vel omnia depasta fuerint, quæ talem non sinant operationem administrari, præstat potiùs curatio palliativa, sive fucata vulgò dicta scilicet potiùs palliari quàm curari, & remediis lenioribus externis tractari, non posthabitâ internè sanguinis, succorum correctione, & debitâ diætæ præscriptione. Lenientia, & blanda debent esse topica medicamenta, non tamen efficacia; talia namque particulas viscidas commovendo, acutas, & corrosivas quiescentes ad motum suscitarent, undè ulcus corrodendo serperet, & immanis concitaretur dolor.

Purgantia in cancro medicamenta liberrimè non convenire fatemur, quia malum solidas obsidet partes, & estò centies purgaveris, nunquàm cancrum vel curabis, vel lenies, imò id pejus reduces, salinas, acidasq; particulas agitando, & magis exaltando, acutissimas reddes, præter mercurialia, quorum sæpè optimum observavimus effectum. Eodem pariter modo

do sanguinis missio officiet, cùm totus unius conditionis sit sanguis scilicet acidarum, salinarumque particularum sordie imbutus. Præterea venas impuro sanguine turgidas ulceri subjacentes nunquàm deplebis.

Exulcerato cancro ea internè conveniunt medicamenta, quæ acidas, salinasque particulas exaltatas concentrant, cicurant, absorbent, & glandularum obstructiones reserant, hujusmodi sunt *oculi cancrorum fluviatilium, alkali chelarum cancrorum, corallia, margarita, ebur, & c.c. sine igne parata, crystallus montana prap.* Item *alkalia fixa, vel volatilia, & diaphoretica omnia*, quæ acidas, salinasq; particulas hebetant, & è corpore elimināt.

Ad obstructiones, & præcipuè si cancer ex menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressione ortum habeat, chalybeata adhibemus, ut est *vinum chalybis, martis dulcedo, pulvis cachexeticus Quercitani, vel noster simplex ex chalybe in crocū redacto absq; sulphure, & aceto, ac ex caßia ligneâ, vitriolum martis, tinctura, Julep. &c.* nec non *aqua acidula chalybea, seu martiales*; hæc nàmque medicamenta debile acuunt fermentum, crassos, torpidosque succos ad debitū suscitant fluorem, viscerum impuritates abstergunt, tubulos permeabiles reddunt, & adstrictiva, qua pollent facultate, omnium fibrarum laxitatem tollūt, in easdem convenientem, naturalemque tonum inducunt, & tandèm sanguinis, omniumque fluidorum aciditatem infringunt, & depurant.

Ad intolerabilem cancri cruciatū externè applicari potest *camphora in aquâ malvarum, vel spermatis ranarum dissoluta*, vel meliùs abluatur *vini spiritu non dephlegmato*; spiritus nàmque iste omnes particulas acutas secùm rapit. Interna verò ad doloris sedationem *opiata omnia, & sulphura mineralium anodyna fixa* palliativè multùm valent.

Topica exulcerato cancro adhibenda sunt omnia, quæ acidum acre temperant, ut *emplastrum de ranis cū mercurio, unguentum nostrum magistrale, vel saturnus in laminas redactus* palliativè imponatur; id saturni enim laminâ diù gestatâ, præter erosionem in medio albicantem pulverem, seu cerussam observavimus, eodem ferè modo ac Saturnus ab acribus aceti vaporibus in ventre equino in cerussam redigitur. Nonnulli & meliùs, saturni laminam mercurio vivo illitam cancro imponut. Insuper omnia medicamenta ex saturno elicita ulceribus malignis, exedentibus, cancrosis, & similibus saturninis, lupo cōveniūt; hæc nāq; omnes particulas acutas, acres, & corrosivas, dulces, & innoxias redant.

Verùm, ut verum fateamur, genuina cancri curatio in mercurio consistit, in hujus nàmque corpore omnia salia acuta, exaltata, & corrosiva liquores acedi, & acres immuantur emoriuntur, & absque reactione in mercurium à mercurio paiuntur. Mechanicam in mercurii dulcis confectione habemus, in qua salia sublimata & supra mercurii corpus exaltata, & corrosiva reddita, venenata per novam mercurii vivi additionem omnem corrosionis activitatem amittunt, & in suave ac nobile medicamen transmutantur. Insuper ab eadem mercurii dulcis confectione didicimus arsenicum, vel realgar,

algar, auripigmentum vel sandaracham quæ inter venena corrosiva haud infimum tenent locum sunt que venenorum maxima per mercurium cicurari, & dulcescere, ità deposita omni venenositate, ut tutò & salubriter tàm intra corpus assumi quàm extra applicari, & multis morbis mederi possint ut

*℞. Arsenici crystallini ex. c. & mercurii vivi ana*

*misceantur in mortario lapideo tamdiu donec nullum mercurii granulum appareat. Ponantur in aludele & igne arena sublima per sex vel octo horas. scinde vas & arsenicum sacchari instar dulce pluribus morbis applicandum invenies* Hinc itaque discamus oportet mercurium omnium corrosivorum strenuissimum esse domitorem.

Multifariam cancro mercurius applicatur, sed præ cæteris non quidem vulgaris, crudus, & indigestus, sed indolens, cujus nos præparationem alibi docuimus, & *Helmontius lib. de Ideis morbosis* notavit. Nonnulli per salivationem ope mercurii peractam cancrum curârunt, ut apud optimæ notæ authores legimus. Cæterùm nos in cancri curatione in paucâ dosi suffumigio utimur, absq; eo quod salivationem promoveat, ex scrupulo uno cinnabaris factitiæ, vel cinnabaris antimonii ℈ ß. vel nativi gr. iij. solo quippè talis pulveris fumo in singulos dies semel continuato ad perfectam usque cicatrizationem ulcera cancerosa duximus, & quoties denuò regerminavit, eodem suffamigio felici cum successu curationem complevimus.

## CAP. XXIV.

### *De Vlcere Dysepuloto, Cacoëthe, Telephio &c.*

PRæter ulcera, quæ hucusque nos recensuimus, alia quamplurima per chirurgorum ora, ut dysepulota, cacoëthe, phagedænica, Telephia, chironia &c. vagantur, quę qualia, & quid sint, hoc capite expediemus.

Dysepulota græcè, latinè ægrè sanabilia, & contumacia, & ea sunt ulcera, quę ęgrè sanationem recipiunt, & cicatrice obducuntur, ex eo quia licèt pars affecta influentem non vitiet humorem, ad partem nihilominus exulceratam mordaces humores perpetuò confluunt; ulcera nàmque diuturna necessariò viscera contaminant.

Ulcus cacoëthe, sivè malignum vocatur illud, cum quo copulatur peculiaris exulcerati membri præternaturalis dispositio, humores vitians quantumvis laudabiles in laborantem fluentes.

Chironia, & Telephia malignorum ulcerum species dicuntur, appellationis tamen rationem alii aliam tradunt. Pro Chironio quidam existimant *Chironem Centaurum ab Hercule* ictum immedicabile in pede vulnus accepisse, undè perierit, & hac ratione ulcera immedicabilia chironia dicuntur. Alii ut *Ovidius V. fastorum* tradit: *Herculem à Chirone* hospitio susceptum fuisse, is cùm illius arma pertractaret, evenit, ut sagitta quædam Hydrę Lerneæ veneno imbu-

imbuta in pedes incideret, quod malum nullâ ope ſanari poſſet, mori tamen non potuit, quòd utroque parente immortali natus: tandem cùm à ſuperis impetraſſet, ut immortalitatem ſibi morte commutare liceret, in Cœlum tranſlatus eſt, ubi *ſagittarij ſignum* effecit. Sed hoc Ovidij commento remoto, rei veritas eſt *Chironem ab Hercule* in pede vulnus perniciosſum, & venenatum accepiſſe, & *Centaureâ*, quæ indè à poſteris chironium dicta eſt, ſemetipſum ſanâſſe, fuit *Chiron primus chirurgiæ, antiquioris medicinæ partis, inventor*, & à manibus, manuumque operatione nomen deſumpſit. Dicitur itàque chironium ulcus contumax, & malignum, quod ob contumaciam, medicam vix recipit curam. & Chironem aliquem, putà peritiſſimum chirurgum reſpectare videtur, vel quod à Chirone primò curata ſit hæc ulceris ſpecies.

Telephium ulcus à *Telepho* nominis rationem accepit, qui ab *Achille vulneratus eſt*, cujus plagæ cùm nullum ſatis efficax inveneretur remedium, & longo tempore affligeretur, tandèm oraculo reſponſum eſt, fore, ut eâdem haſtâ, qua vulneratus erat, ſanaretur. Reconciliatus itàque Achilli ab eo impetravit, ut ex haſtæ, qua ictus erat rubigine malagma conficeretur, & vulneri ſuo imponeretur: quo facto, extemplò ſanitatem eſt conſequutus. Eſt itàque Telephium ulcus, quod multum malignitatis præfert, & quod ſalutarem Achillis manum requirit.

Telephium ulcus idem eſſe cum chironio arbitramur; hoc enim dicitur tanquàm Chironis ipſius operâ ad ſanitatem indigens, illud verò, quod Telephus in tali ulcere diutiùs perſeverârit. Perperàm putant aliqui chironium, & Telephium phagedænæ eſſe ſpecies, decipiuntur autem, cùm phagedena in eroſione conſiſtat, & chironium, ac Telephium malignum, & contumax ſit.

Phadegæna eſt ulceratus tumor, ſive ulcus ambulativum, quod non tantùm affectam carnem maximo cum dolore exedit, depaſcitur, corrodit, & excavat, verùm etiam quaſi dentibus partes adjacentes, & proximas exedendo depopulatur; propria labia in tumorem attollit, ipſumque durum, & veluti calloſum, qui faciliter in lupum, vel carcinoma degenerare ſolet, partemque totam putridis calloſitatibus, & excreſcentiis defœdat. Quò ad nominis rationem attinet, phadegæna græcè immanem comedendi appetitum deſignat ſimilem ei, qui bolimum græci appellant, ſive famem caninam omnia depaſcentem, hinc eſt, quod ad depaſcentia ulcera hæc vox quoque tranſlata eſt. Diſtinguitur phagedæna ab herpete, quia licet in circumvicinas ſerpat partes, cutem nihilominus ſolam ambulando, & ſerpendo exulcerat: phagedæna verò unà cum cute, quæ ſubjecta ſunt, depopulatur.

Differt à lupo, quia ulcus hoc celerius carnes exedit, quàm phagedæna. Differt etiam ab aliâ ulcerum depaſcentium ſpecie, quam græci *Nome* appellant, quod paſcere ſignificat; eſt nàmque. Nome ulcus, quod non ſolùm cutem, verùm etiam, & carnem erodit, qua ratione differt ab herpete, qui ſolam eſt carnem. Diſtin-

ſtinguitur Nome, quod in phagedęnâ eroſio eſt à malignâ qualitate, & humoris acrimoniâ carnes depaſcente abſque ullâ putredine: in Nome præter carnium eroſiones putredo conjuncta eſt.

*Signa.*

Horum ulcerum ſigna facilè ex his, quæ diximus, innoteſcunt, ut aliis non indigeant ſignis, addimus tamen, quòd illorum labia ſunt livida, tumida, & doloroſa. Cavitas quotidiè creſcit, quia continuò circumjacentes carnes abſumuntur. Chironium in pede utplurimum naſcitur, alia in diverſis corporis partibus evenire ſolent.

*Cauſæ.*

Apud Galeniſtas horum ulcerum cauſæ ſunt humores pravi, acres, bilioſi, aduſti, & præcipuè melancholici cum aliquâ atræ bilis portione admiſti, qui originem ducunt ab aliquo viſcere, vel à parte affectâ, puta intemperie calidâ, & ſiccâ laborante. Verùm cauſam materialem in hoc ulcerum genere melancholicum ſuccum aſſignant vulgares, quia pertinacem, & remediis reſiſtentem illum experiuntur: attamen in hujuſmodi humorum fabulis paſſim confunduntur, eoſque mutant ſecundum genii libidinem, & morborum proprietates.

Pro noſtrâ ſententiâ externæ horum ulcerum cauſæ eſſe poſſunt omnes, quæ generationi ſalium acidorum, atque lixivialium occaſionem præbent, ut eſt aër præfervidus, cibus, & potus calidi, ira &c. Prætereà medicamenta nimis acria ulceribus appoſita, & diù continuata. Internæ ſunt ſanguis lympha cæterique ſucci talibus imbuta ſalibus, quæ in partem ulceratam fluunt, ibi exaltantur, & ad ultimum exaltationis gradū evehuntur, & realgarinam nanciſcuntur proprietatem. Hinc eſt, quòd utplurimū hæc ulcera originem ſumunt à malignis, eryſipelatibus, aut abſceſſibus, vel vulneribus malè curatis, & præcipuè ob frigidorum topicorum applicationem.

*Prognoſis.*

Omnia hæc ulcera pernicioſa, rebellia, & incurabilia ſunt cùm ratione febris, & aliorum ſymptomatum, quę plerùmque habent conjuncta, tùm quia acidiſſima, ſalia, & maligni illi ſucci, à quibus ortum ducunt, coctionem neutiquàm, ac perfectam admittunt ſuppurationem, tùm denique quia difficulter ſanguis lympha, aliique ſucci emendantur, & præſertim ſi ab inveteratis viſcerum vitiis dependent; undè depaſcentia ulcera, niſi rectè & maturè tractetur, non enim unico obediunt medicamento, in cancrum, vel lupum degenerant, & poſt calamitoſam, & inviſam victam, exoptatam mortem cauſant.

*Curatio.*

In ſupradictorum ulcerum curatione vulgares talem victus rationem primo inſtituunt, ut humoribus ad-

adversetur in corpore redundantibus, sunt autem isti acres, biliosi, adusti, melancholici, & atrabilarii, non quidèm naturales, sed pravâ qualitate imbuti, ideò tales præscribunt cibos, ut his refragari valeant. Intereà humores peccantes catharticis evacuant, quæ illos respiciunt. Sanguinem exuperantem appositis podicis venis hirudinibus extrahunt; per has enim venas ineptè credunt sanguinem melancholicum eliminari. Ne inposterùm hi pravi regenerentur humores, de ventriculo, hepate, & liene præcipuam habent rationem, ideòque ea quæ ventriculi imbecillitatem corrigunt, hepatis fervorem alterant, & lienis adustionem attemperant, exhibent, & quia impossibile est, ne ampliùs regenerentur, avertunt, duos aperiendo fonticulos, ut per horum apertionem, quasi per duos fontes pravi eliminentur humores.

Quæ affectam respiciunt partem, dupliciter discriminant, vel quæ ad ulcus attinent, vel quæ cum ulcere complicantur; non enim ulcus curari potest, nisi quæ præpediunt; exterminentur ac proindè primò averruncant. Undè si ulceris labia callosa sint, illa forcipe, vel novaculâ ad vivam usque partem abscindunt, vel causticis absumunt; sic enim laudabilis nutrimenti appositione caro præstantiùs nutritur, & durabilis inducitur cicatrix. Si inflammatio parti inducatur, refrigerantibus eam restingunt, ut *unguento albo camphorato, albumine ovorum, oleo rosarum benè conquassatis, vel succo solani cum unguento albo Rhasis conjuncto,* Postmodùm ulcus detergunt *aquâ calcis, aquâ aluminosâ, unguento diapompholygos*, vel sequenti decocto adstringenti, ut

℞. *Herbar. plantag.*
*prunellæ,*
*bursæ pastoris ana m. j.*
*flor. ros. rubr.*
*balaustior.*
*nucum cupressi ana ℥. iij.*

*Decoquunt in aquâ fabrorum, & aceti partibus æqualibus, quo ulcus corrodens sæpè abluunt.*

Vel sequens Unguentum ulceri admovent, ut

℞. *Resinæ pini,*
*colophoniæ,*
*terebinth. ana ℥.iij.*
*picis navalis ℥.ß.*
*ceræ citrinæ unc.ii.ß.*
*ol. rosar. ℥.j.*
*ol. abietini ℥.iij.*
*semin. malvar.*
*Cardui stellati ana ℥.ß.*
*terræ Samiæ,*
*sigillatæ ana ℥.j.*
*aloës hepaticæ ʒ.iij.*
*corall. prap. ʒ.vj.*
*sacch. opt. ℥ ß.*
*f. Ung. s. a.*

Hoc unguentum sine mordicatione ulcus detergere, & concoquere putant. Vel tandèm ulcus igni actuali tradūt, & ablatâ malignitate, ac corrosione, aliorum more carne replent, consolidant, & cicatricem inducunt.

Horum ulcerum corrosivorum methodus curativa cōsistit imprimis in convenientis diætę pręscriptione, undè omnia acida, salsa, acria, saccharata, sive dulcia angue pejus vitentur; hæc enim ulceribus multùm observavimus, verùm cibi omnes mul-

to ſale volatili gaudentes uſurpentur, ut particulæ acidæ, ſalinæ, acres &c. in corpore peccantes hujus ſalis beneficio cicurentur, & per urinam, vel ſudorem exturbetur, & boni ſucci quantitas in affectam fluat partē. Pro potu utatur æger *decocto ſalſæ pariliæ, vel radicis chinæ, vel ſaſſafras*, & ſi vinum bibat, ſit oligoforum, & eodem decocto dilutum. Deindè magnam excrementorum copiam, quæ in corporibus talibus ulceribus affectis generatur, purgemus oportet per epicraſim. Cæterùm inutilia, ac noxia ſunt vulgarium purgantia, quia de communi morborum omniū, nec acidas, ſalſas, acreſque particulas per ſedem eliminant, ſed potiùs exagitant, exaltántq; Mercurialia in his, aliiſque ulceribus, eſtò non venereis, tùm internè, tùm externè maximè conducunt, & rectè uſurpata, ſunt veluti altera chirurgi manus, & mercurius dulcis in ulceribus nunquàm nos defraudavit. Poſtmodū diaphoretica, & ſudorifica, quæ ſanguinem, ſuccos, & lympham ſalinis, acidiſq; particulis imbutos temperant, per cutem, univerſale corporis emunctorium, eliminant; non deſint diuretica, vel alkalia negligantur, quæ paſſim deſcripſimus, Si qua imi ventris pars, ut hepar, pancreas, glandulæ meſentericæ, obſtructa, vel alio modo affecta ſint, appropriatis præſidiis illius vitium auferri debet. Si vermes, varices, oſſis caries, aut ſimile curationis impedimentum adſit, medicaminibus propriis capitibus deſcriptis tollatur.

Tandèm ad topica devenimus medicamenta; verùm hæc nullam mordicationem continere debent hujuſmodi ſint *ex Saturno parata*, quæ acidum infringunt, & ſalia obtundunt, nàm tunc cùm mordicant, & vehementer exaſperant, ex eorum applicatione ulcera exaſperantur, dolores concitantur, & ad multum tempus durant, inflammationes accerſentur, febris inducitur, aut ſi adeſt, augetur, carnes liqueſcunt, ulcera dilatantur, majora, & deteriora evadunt, ac ſæpè in majora alia mala degenerant, ac propterea cautè procedendum eſt. Advertendum tamen eſt, quòd non perpetuò mitiora topica opportuna ſunt, ſiquidem ad ulcera admodùm rebellia, & maligna, velut etiam ad corpora robuſtiora valentioribus utimur, ad benigniora mitioribus; ad mediocria mediocribus. Hinc liquet, quantum errant noſtri chirurgaſtri, qui uno, eodemque medicamine hujuſmodi ulcera curare, & ad cicatricem perducere putant. Neque hæc medicamenta fortiora, & mordicantia eſſe debent, ne ulcera recrudeſcant, ſordeſcant, dilatentur, & in pejus ruant. Aſt ſi humoris malignitas in exulcerato membro exiſtentis tanta ſit, ut prædicta reſpuat medicamenta, & continuò circumjacentes exedat partis, ad noſtra ſuffumigia, & alia mercurialia deveniamus oportet, & ad ea, quæ in ulcere canceroſo deſcripſimus, vel ſi hæc repudiat, ad ferrum, ſi tamen id permittat jus, ętas, membri præſtantia &c. vel ad cauterizationem actualis ignis ope confugimus, juxta *Hip. aph. 6*

*ſect.*

*sect. 7. Quoscumque morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat: quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos verò ignis non sanat, sanari non posse putato: Vel hos incurabiles existimari oportet.*

Egimus hucusque illis de ulceribus, quæ sparsim universum corporis habitum conspurcare solent: nũc de illis verba faciemus, quæ propriá obsignant sedem, ac proindè ulcera à supremo capitis vertice ad ipsam pedis plantam, imò extremum ejus digitum continuatâ serie, juxta nostrum institutum trutinare prosequemur, undè.

---

## Cap. XXV.

### *De Tineâ.*

Capillatam capitis partem præsertim puerorum ulcusculasqua mosa crustosa& fœtida,ejus cutẽ erodentia conspurcare solent: Affectus hic tinea vocatur, & inter infantium morbos non tantùm, sed etiam paulo adultiorum refertur, & si quando quæ adulti hoc laborent morbo,ejus tamen rudimenta,& initia in ipsà infantiâ contraxerunt. *Tinea* appellatur,eò quod,tinearum instar in vestibus, capitis cutem arrodat, & corrumpat. Quo nomine hic affectus,à Græcis fuerit appellatus,vix constat, certum tamen est ab iis hoc nomine non fuisse appellatum. Nonnulli cum tineâ porriginem, achores, crustam Lacteam, & favum perperàm confundunt, nâm *porrigo seu furfuratio* est scabies furfuracea cutis absque ulceratione, & præsertim capitis. Hinc dicuntur furfurosi, quibus assiduè squamulæ velut furfures pectendo capite decidunt. *Achores* sunt manantia capitis ulcera, quæ fiunt in cute capitis, tenuissimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus sanies effluit glutinosa, notum mali genus, pueris adultioribus admodùm familiare. *Crusta lactea, seu lactumina*, sunt ulcera crustosa, albicantia, quæ infantibus Lactationis tempore accidunt, & non solùm caput, & faciem occupat, sed quandoquæ universam corporis cutem inquinat. *Favus*, græcè ciria, sunt crustæ manantes subflavi coloris, quæ unguibus scalptæ glutinosam eructant saniem, à frigido aëre gummi instar in crustam ulteriorem concrescentem; humani enim corporis succulentia non secus ac arborum succus glutinosus est, ac pariter in gummeum quid ab aëre indurescit. Hic morbus infantibus admodùm familiaris est ob plurimam eorum humiditatem, & pediculositatem, quæ in constitutione calidâ & humidâ, ut & lumbrici uberiim proveniunt, & suâ infestatione ingentem excitat pruritum, undè scalptio, & malum augetur. Dicitur favus à favo, apum cellulis, & quia humorem mellis instar continet, & cutem foraminosam reddit favi instar, favus dicitur, sed de his fusiùs in morbis puerorum agemus.

Differt tinea ab his capitis ulceribus ut

ut suprà notavimus, & præsertim à favo, quia hic plurimos alit pediculos, tinea verò nullos, sed omnes interimit, eò quod aciditas in hac est confirmata, & fixa, in illo verò leviter incipiens, & adhuc subdulcis, cujus exemplum etiam in caseo jàm putrescere incipiente habemus, qui eandem ob causam magnam vermium copiam gignit, toto autem caseo in putrilaginem mollem resoluto, nulli ampliùs vermiculi in eo inveniuntur, aciditas enim fixa eos interficit. Verùm hæc de aciditate fixâ ratio non militat, observamus nàmque in acerrimo aceto ope microscopij vermiculos, quo in tineâ quoque observavimus tinearum instar, undè hic affectus nomen adeptus est; istique vermiculi oriuntur ex imperceptibilibus ovulis itidem microscopij ope detectis, & in capillis, observatis, hi capillos corrodunt, & consumunt, eodem ferè modo ac erucæ arborum, fruticumque folia consumere solent.

Arabes pro tineâ *Sahafati* nomen usurpârunt, quod secundum eorum descriptiones ulcusculis venereis multùm convenire asserendum est.

Gregarij medici antiquorum traditionibus innixi, sex species distinctas ponunt, quibus tinea produci potest.

Prima est, quæ *favosa* dicitur, dicuntque ex phlegmate fieri salso, & est quoties ex subtilioribus foraminibus materia erumpit melli similis.

Secunda *ficosa*, in qua quippiam simile ficuum granis continetur, quæque est figuræ sphæricæ cum rubore.

Tertia est, quæ vocatur *ameda*, & est cùm ex tenuissimis foraminibus ichor effluit aquæ instar, in qua caro sit elota.

Quarta est, cùm ulcuscula super planum cutis veluti papillæ mammillarum turgent, ichoremque eructant cruentum.

Quinta, quæ lupinorum & formam, & colorem representat, à qua quidem cortices squamarum candidarum, & aridarum instar decidunt.

Sexta dicitur *furfuracea*, maculas albas, & in furfures abeuntes producens, ex qua furfuracea defluunt corpuscula, interdùm minutissima, aliquandò verò densiora.

Verùm non parùm nos movere debet hęc scrupulosa distinctio, semper enim una, & eadem est tinea, licèt recentior, vel diuturnior, formam nunc paulò aliter, atque aliter mutet.

### *Signa.*

Tinea visu patet, & vulgo nota est; cutem enim capitis, & musculosam ejus substantiam ulcera quædam crustacea, & arida, modò viridia, modò cinerea infestant, è quibus parùm, aut nihil saniei effluit, & quod emanat, fœtidum est. Ità pruritum satis molestum, dolorem mordicantem, & fœtorem hoc malo laborantes patiuntur, ut ferè semper scalpere cogantur. Insuper tinea vermis instar capillorum radices putrefacit, vel erodit, & cutem exedit tàm obstinatè, ut à tenendo, & in-

& inhærendo ; quasi nomen adepta videatur.

*Causæ.*

Proximam tineæ causam vulgares putant esse humorem salsum, & acrem; sed jàm in melancholiam degenerantem, qui quidem primò ex sanguine materno, quo infans nutritus fuit, vel vitioso matris lacte ortum habuit posteà verò temporis cursu, & morbi diuturnitate; & ægri negligentiâ, ut sæpè fit in pauperibus, in putridum, & pravum degenerat. Hic humor ad capitis cutem pulsus, inibi adhærens, ulcuscula generat, fovet, & conservat; siquidem ob sui imbecillitatem omnia excrementa, omnesque totius corporis superfluitates recipit, ut *cap. 6. lib. de causis morborum notavit Galenus.* Undè pravitatem, pertinaciam, habitualem intemperiem, affectionemque ab eo in capite impressam fovet. Item accidere potest hoc malum, quandò quis nudato capite sub camino steterit, in quo succidiæ lardi fumantur; tales enim inter fumandum crebras guttas; partim ex superfluâ pinguedine propriâ, partim sale fumi resoluto constantes destillare solent, quæ si in puerorum, vel aliorum capita nuda cadant, tineam producere credunt, sed hoc est anile fabulamentum.

Tinea fit à nutrimento degeneratio in fibris cutis capitis, quod diuturniori morà corrumpitur, & quia omnis corruptio ab acido incipit nutrimenti sal in acidum transit, & ob moram corrosionem adipiscitur, & contagiosum redditur, quod vitium, cùm profundius sit capillorum radicibus, depilationem quoque causat. In uno tantùm à scabie differt tinea, quatenùs scabies in cutis superficie vitium habet; tinea verò in cutis meditullio: est itàque tinea vera lepra particularis, capitis. Degenerat nutrimentum, corrumpitur, & in acido-salsum transmutatur, vel ab externo miasmate, seu fermento, & per contagium facilè in caput alioquin sanum hoc malum transplantatur, inficitque, ut in infantibus observamus, dùm capitis tegumenta, quibus tineâ laborantes usi sunt, capiti suo imposuerunt; vel ob dormitionem in eodem lecto, vel quia eundem pectinem adhibuerunt, imò *Helmontius* tineosorum capillos tineas peperisse notavit; insuper tinea est adeò contagiosa, ut facilè communicetur; & præsertim infantibus sanis, qui commercium habent cum hac labe infectis. Quandòque absque ullo contagio hoc malum infantes corripit, nimirùm si crusta lactea; achores, & favi diù durent, aut tardè nimis, vel perperàm curentur, in tineam transeunt. Vel producitur hoc malum à sanguinis materni pravitate, quæ infans in matris utero nutritus fuit, vel deindè vitioso nutricis lacte. Vel ex sordibus in capite neglectis, vel pravâ vivendi ratione, vel voracitate, à quibus pravi generantur succi, & habitus cacochymus. Hinc hæc affectio pueros, & præsertim pauperculos infestare solet. Addimus huic malo nimiam

capitis

capitis laxitatem, humiditatem, & imbecillitatem,& hac de causâ caput omnia humani corporis excrementa recipit, & quia imbecille, eliminare, vel resolvere nequit per sua emunctoria, capiti ulcera squamosa, & crustacea evenire necesse est.

*Prognosis.*

Omnis tinea affecta contagiosa est, & curatu valdè difficilis, faciliùs tamen curatur recens, & quæ ex humore flavo, & humida est, quàm sicca, vel pravi coloris: verùm si recens sequitur tractetur, vel ejus curatio negligatur, vires acquirit eundo, sensim frontem, faciem, deindè totum corporis habitum conspurcat, & tandèm in lepram transit. Diuturna difficillimæ est curationis, & quò diuturnior fuerit, eò plus negotij curationi facessit, & ut plurimùm circa collum adines protuberant. Rarò in confirmatâ tineâ capilli renascuntur, præsertim si cutis dura, & quasi testacea evaserit, & ad frictionem non rubeat; tunc enim ophiasim, vel alopeciam post sui curationem relinquit, & facit opprobrium sempiternum. Si cutis mollior sit, pororum vestigia appareant, & post frictionem rubere incipiat, indicium certum est caloris vegeti, & capillos renasciturus fore. Si infantes tineâ corripiantur, vix curari possunt, antequàm ad eam perveniant ætatem, quæ medicamenta illa,quæ hoc malum exigit, & ipsas curationum molestias perferre possit.

*Curatio.*

In tineæ curatione vulgares primò pravorum succorum genesim inhibent, ad quem finem non minorem obtinet locum victûs ratio, quam ex optimis instituunt cibis, & abstinendum putant à cibis salsis, acribus, ut alliis, cæpis,piscis,brassicâ,carne suillâ, aliisque pravum succum gignentibus.

Deinde vitiosos humores in corpore redundantes,nè ad partem affectam transmittantur, primò præparant *syr. de fumar. simpl.infus.rof.rubr. cichor. lupul.* postmodùm humores præparatos educunt *pilulis cocheis, vel de lapide Lazuli*, vel in formâ potûs ex *syr. de fumar. mai. rof. solut. cum confect. Hamech, & trochisc. viperinis*, quæ medicamenta cathartica in curationis cursu, ne pravi regenerentur humores, & geniti per alias vias eliminentur, per intervalla repetunt. Interea post totius corporis purgationem ad hepatis fervorem attemperandum, ejusdemque intemperiem corrigendam non parum probant *lactis serum*, in quo ebullierit *epithimum*, *radicis chinæ decoctum*, *jura alterata*, *conservas refrigerantes*. Post præscriptum victûs regimen, & corporis purgationem, ad sanguinis missionem deveniunt ex cephalicâ ad quantitatem ægrotantis viribus, & ætati correspondentem. Hanc sanguinis missionem ter, aut quater in anno plenilunij tempore reiterant, quia tunc sanguinem, cœterosque succos in

corpore perperàm luxuriare credunt.

Quò ad topica ea usurpant medicamenta, quæ ulcuscula detergendi, attemperandi, & exsiccandi facultatem habent, sed primò crustas detrahunt medicamentis emollientibus, *butyro scilicet malvarũ foliis decoctis, ac contusis cum adipe suillo*, quæ emolliunt, & saniei exitum parant. Si ætas fortiora medicamenta, & curationis molestiam ferre possit ad valida detergentia confugiunt, ut

℞. *Sulph.* ʒ.ij.
*Sinap.* ʒ.j.
*Staphidis agriæ,*
*radic. bryoniæ ana* ʒ.j.
*aceti acerrimi* ℥.j.
*terebinth.* ʒß.
*ping. ursi q.s.*
*f. linimentum.*

Vel recipiunt *nasturtium* terunt, & frigunt cum axungiâ porcinâ, & capiti cataplasmatis instar imponunt, & 24. h. spatio crustam decidere facit, & si hoc cataplasma reiteretur, tineam sanat. Postmodùm ad evacuandam materiam in cute imbutam, à qua ulcuscula conservantur, caput abluunt *decocto lupinorum, radicum althææ, fol. rutæ, flor. anethi cum pauco aceto, vel aquâ aluminosa Falloppij.*

Quibus peractis, nostri chirurgastri capillis novaculâ abradunt, verum abrasi capilli ocyùs excrescunt, & eorum radices infectæ non extirpantur, & hoc fœdum malum nunquàm eliminatur. Vulgares chirurgi in *Incurabilium nosocomio pileolo, vel vesicâ suillâ pice navali inducto* utuntur, quod pluriès repetunt; quem toti capiti seu loco à tineâ obsesso imponunt, & aliquot diebus hærere sinunt, posteà eo detracto, unà capillos evellunt. Deindè capitis corium, quousque rubeat asperiori panno fricant, ut humores vitiosi altius latentes evocentur, & ad externa trahantur; tùm demùm scalpello, vel novaculâ pluribus in locis scarificant, ut vitiosus sanguis per cutem dispersus, educatur. Verùm hanc scarificationem maximoperè damnamus; relinquit enim post se cicatrices, in quibus impossibilis est capillorum regerminatio. His demùm peractis, scarificatas partes, & totam capitis cutem *decocto lapathi, chamomillæ, cucumeris asinini fol. & radic. chelidonij, sem. lini, & fœnugræci in lixivio dulciori parato* abluunt. Post lotionem detergunt, & exsiccant, & sequenti unguento obliniunt, ut

℞. *Pulv. elleb. alb. &*
*sulph. vivi ana* ℥.ij.
*flor. æris* ℥.ß.
*fulig. picis* ʒ.iij.
*ol. baccar. lauri* ℥.j.ß.
*ol. com.* ℔.ß.
*ceræ citrinæ q.s.*
*f. Vng. s.a.*

Hoc unguento alternis diebus utuntur, donec crustæ removeantur, & cutis sana appareat. Verùm si tinea inveterata sit, & his non cedat præsidiis, ablutiones, fricationes, & scarificationes reiterant, quousque sanata appareat.

Aliqui chirurgastri pro tineæ curatione utuntur *arsenico, auripigmento, mercurio vivo hominis jejuni salivâ extincto*, & medicamentis admisto, vel caput suffumigant *cinnabari*. Cœterùm arsenicum, & auripigmentum venenata sunt, & vitæ nostræ infensa,

ac cum locus affectus cerebro proximus sit, vix usurpanda sunt, ne venenum cerebro communicetur, è quo postea dolores implacabiles, corrosiones, inflammationes exitiales febris acuta & mali moris, vel ipsa mors sequatur. Mercurius quoque tàm sub linimenti, quàm fumi formâ intra caput ingreditur, & suâ quà maximè penetrandi energiâ pollet, in minimas ejus quasque partes affatim se insinuat in ossa non solùm usque sed etiam in cerebrum, & medullas, ac variorum symptomatum vehementiam excitat.

Nonnulli chymicastri huic fœdo malo curando *arsenici oleum* adhibent; inquiunt enim hoc oleum esse omnium ulcerum corrosivorum mors, eorumque malignitatem, & corrosionem extinguere, sed an potiùs ulcerum corrosivorum, quàm ulceratorum mors sit, nescimus. Huic oleo tantum aquæ scabiosę stillatitiæ addunt, ut à linguâ ejus sapor tolerati possit, quo tineam quotidiè bis inungunt, per aliquod tempus continuando. Alii *balsamo mercurii*, *vel oleo antimonii rubro* utuntur *permisto cum oleo vitellorum ovorũ, vel amygdalarum dulciũ, vel oleo sulphuris vel vitrioli aquâ plantaginis diluto*, ac post abstersionem caput abluunt bis in die *balsamo tartari* per quatuor aut quinque dies, & postremò *oleo ex ovorum vitellis* cicatrizant. Verùm hæc medicamenta acida sunt, & potiùs malum augere, quàm curare possunt.

Indicatio tineæ curativa est, ut vitium in cutis profundo corrigatur, eodem ferè modo ac in scabie, attamen differt à tineâ scabies, quia hæc in cutis superficie, illa verò in cutis meditullio initium habet: cœterùm quia multoties vitium illud in capitis cute adeò profundum non est, nàm ut nobis centies tineas curare contingit, iisdem remediis, quæ pro scabiei curatione tradidimus. Si itaque morbus altas non fixerit radices, ea medicamina per os propinamus, quę pro scabiei curatione descripsimus, ac deindè ulcuscula *aquâ sublimati* irroramus, vel sequenti unguento Nicotianæ inungimus ut

*℞. fol. nicotianæ lib. ij,*
*ping. porci recentis diligenter lotæ lib. 1.*

*Hæc herba per noctem in vino rubro maceretur, manè igne lento cum pinguedine bulliat ad vini consumtionem, postea coletur, & exprimatur. Huic expresso adde succi nicotianæ depurati lib. ß. resinæ abietis ℥. 4. coquantur ad succi consumtionem, quibus circa finem adde.*

*radic. arist. rot. subtir. pulv. ℥ij.*
*ceræ novæ q. s.*
*f. ung.*

Hoc inunge ter, quater, & ad plurimùm sexies, & per viginti dies curam expecta, quam si obtinebis, gaude, sin minùs ad hæc quæ sequuntur, transeundum est, quæ tineas radicitùs curant cum capillorum renascentiâ.

Capillos omnes à capite novaculâ abrade, deindè leni lixivio calido quicquid furfuraceum, vel purulentum, est, absterge, posteà totum caput sequenti unguento inunge semel in die, usque dùm tinea curata est, quod cursu viginti dierum evenire solet, ut

*℞. Succi chelidoniæ, &*
*ol. veteris ana ℥. j. ß.*

*simul bulliant ad consumptionem tertiæ partis tunc adde*

*viridis æris ℥. ß.*
*sulphuris ʒ. ij,*
*ceræ ℥ ß.*

*Simul bulliant parùm, optimè commiscendo*

*cendo omnia, auferatur vas ab igne & unguento adde ol. juniperi, paulatim agitando illud, dùm frigidum factum sit, & utere.* Vel hoc alio uti poterimus, ut.

℞. *ol. rof. &*
*junip. ex ligno eliciti ana* ℥vj.
*ſulphuris vivi,*
*ſtercoris columbini,*
*viridis æris ana* ℥ ß.
*ceræ q. s.*
*f. ung.*

Si inveterata ſit tinea, & altas fixerit radices, faciliter deſcripta medicamenta omninò illam eradicare non poterunt, quod ex morbi pertinaciâ cognoveris, nec capillorum abraſio quicquàm proderit, cùm eorum radicibus infectio hæreat, tunc ea conveniunt medicamenta, quæ partis nutrimentum in particulas acido ſalſas degeneratum cicurant, mitigant, & depurant, ne cutem ampliùs exedant, & malignitate inficiant. Deindè quæ ipſum glutinoſum incidunt, & ſubtiliant, ut tenues evaneſcat in auras, ac tandèm abſtergunt, & ſic partem affectam in ſtatum naturalem reſtituunt, ejuſque conſolidationem promovent.

Hæc medicamenta duplicis ſunt generis, alia interna, alia verò externa. Interna ſunt purgantia, & ea propinare poſſumus, quæ in ſcabiei curâ deſcripſimus, attamen cùm contagium in cutis meditullio profundiùs hæreat, ut plurimùm externa ſufficere poſſe exiſtimamus. Inter interna abſorbentia connumeramus, ut *ſal volatile viperarum c. c. lumbricorum, diaphoretica, ut ſtibium. ſulphur auratum &c.*

Per externa curatio obtinetur illiniendo, vel alio modo medicaméta applicando, quæ quoſcumque acores, aſperitates exoticas, & corruptiones deſtruunt, ità eſt *oleum tartari p. d.* & quæ ſulphur continent; undè *oleum tartari p. d. ſpongio'â cruſtis applicatum* nunquàm nos fefellit, *oleo Laurino cum ſulphure* multo, curavimus, & *balſamus ſulphuris* omnibus palmam præripit.

Optima ſunt hæc medicamenta, ſed non ferè ſemper felicem conſequuntur effectum, quia contagij fomes non in cute, vel panniculo carnoſo, ſed in pericranij meditullio ſtabulatur, ad quod medicamentorum energia non collimat: alia igitur veſtiganda ſunt, quæ neceſſariò ſuum ſortiantur effectum, aliàs eſſet operam, & oleum perdere.

Habemus nos infallibile, & expertum remedium, quod nunquàm nos fefellit, & multos pueros origine claros ab hoc ſpurco malo eripuimus, quos non recenſemus, ut eorum æſtimationem tueamur. Hinc charitas erga tineoſos nos ſuadet, ut hoc noſtrum medicamen ſine invidiâ communicemus, illinc vulgarium hebetudo, & temeritas, ne margaritas ante hos porcos projiciamus, nobis remoram imponit ut illud ſilentio involuamus, attamen prævaleat charitas & illud ingenuè communicamus, ut chirurgaſtri confundantur, & pereant.

Primò itaque tineoſus catharticis, quibus in ſcabie utimur, purgetur & hoc ut domeſticorum patientis morem à vulgaribus inſitum geramus, poteſt tamen omitti purgans, cùm malum ſit topicum, & topica exigit medicamenta. Deindè ſenſim evellantur capilli, non tamen volſellâ, nam potiùs rumpuntur, & eoru radices non eradicantur, ſed id fiat inſtrumento ferreo à nobis excogitato poſt quorũ evulſioné, co-

eodem instrumento crustæ abradantur, & sequenti linimento penicillo illiniantur, ut.

℞. *ol. buffonum* ℥. iij.
*ceræ citrinæ q. s.*
*fiat massa unguenti mollis instar, super calidos cineres.*

Oleum Bufonum in nostrâ *Pyrotechniâ lib. 5. cap. 1. art. 3.* descripsimus, ut.

℞. *Bufones.* iij. *vel.* iv.
*Purgentur in ollâ, cujus fundum multis foraminibus sit pervium, & in ore suum imponatur operculum, per quatuor, vel quinque dies. Inde ollæ novæ vitriatæ, quibus superfunde olei olivarum lib. v. vel. vj. Claude vas, ne quid expiret, bull. in aperto Ioue, lento carbonum igne per sex horas. Permitte vas sponte refrigerari, aperi, decanta & ad usus serva.*

Post modùm bis in hebdomadâ caput sequenti decocto abluatur, & pannis exsiccetur, ut.

℞. *Aq. bord. q. s. in qua ebulliant*
*scabiosæ,*
*adianthi,*
*roris marini,*
*maluarum,*
*salviæ,*
*Lavendulæ ana m. j.*
*flor. ros. rubr. incomplet. p. j.*

Hoc decoctum quoties adhibendum est, recens fiat. Diebus à Lotione vacuis, supradicto linimento caput illiniatur, donec renati capilli ferreo instrumento iteratò evellantur, post quorum avulsionem ad ablutiones, & illinitiones alternatim recurrimus. Tot capillos evellimus radicibus corruptos, sanis remanentibus, & tinea quantumuis inveterata & rebellis his nostris præsidijs non reluctabitur. Verùm enim verò, ut veritatem ingenuè fateamur, pro hujus spurci morbi curatione sufficit capillorum evulsio, & quodcumque vulgare topicum ad hunc finem paratum. Verùm si tinea sicca sit, tunc humectantibus tractetur præsidijs, & non ægrè cedet.

---

## Cap. XXVI.

### *De Aurium dolore.*

A Capite ad auditûs organum, tanquàm partem ipsi proximiorem descendimus, & juxta nostram methodùm tantùm de aurium ulcere tractare decreveramus, sed quorundam amicorum suasionibus, quibus libenter auscultamus, cohortati sumus, ut de omnibus aurium morbis in Galenistarum gratiam ageremus, qui surdastri, ut erat *Marcus Crassus*, veram non hauriunt sapientiam, & quod pejus, malè audiunt, & nisi resipiscant, muti evadent. Hinc.

Gravissimum, & periculosum malum est *otalgia*, sive aurium dolor, qui nisi statim sedetur, graviora excitabit symptomata & ægrum extinguet. Aurium dolor est affectus oculorum dolore gravior, quia oculorum dolor in oculis tantùm persistit, aurium verò facilè cerebro impertitur, undè insomnia, deliria, convulsiones, syncopes, apoplexiæ, & tandèm mors.

Quinque sunt dolorum species, & partim ex partis affectæ naturâ, & partim à causis desumuntur: Gravis, tensivus, stimulans, punctorius, & pulsatilis. Omnes hæ species & qualescumque adhuc inveniri possent, ferè simul in atroci aurium dolore concurrere, ità ut simul & semel dolor atrociter gravãs, pũgẽs, lancinans, stimulans, & pulsãs excruciet, & id tã excessivâ acerbitate, ut

ſæpè æger in magno vitæ diſcrimine verſetur, ut Hip. in præſag. innuit: *Auris dolor, cum febre non intermittente, vementique, grave periculum minatur, nàm & mentem turbat, & hominem rapit.*

*Signa.*

Ad aurium dolorem cognoſcendum non opus eſt ſignis, cum ex ægri relatione pateſcant; cauſarum verò ſigna, quæ varia eſſe ſolent, tantùm recenſere oportet. Primò itaque diligenter inquirere debemus, an aliquid dolorem efficit, de foris auri immiſſum ſit, quod ex ægri relatione, auris inſpectione, & exploratione patet, an auri vulnus inflictum ſit, vel alia illi violentia illata ſit, & id quoque ex ægri relatione manifeſtum eſſe poteſt. Si occaſionalis cauſa fuerit aër frigidior, vel Boreæ flatus, tùm etiam ex ęgri confeſſione pateſcit. Si oriatur à ſpiritu flatulento, dolor eſt vehemens cum tinnitu & ſtrepitu manifeſto apud ægrotum, & dolor non eſt aſſiduus, ſed per intervalla recurrit. Verùm frequentiſſima doloris cauſa eſt inflammatio, cujus ſigna *Tomo* 1. *de Tumoribus cap.* 42. *De Aurium inflammatione,* propoſuimus. Si ex ulvere, fit retentâ ſanie. Si ex nervi auditorii vitio, læditur auditus.

*Cauſæ.*

Galeni ſectatores doloris aurium cauſam continui ſolutioni refundunt, ut ſunt ſanies, ſordes, vermes, externa illapſa, ut capilli, oſſicula, itèm medicamenta incongrua, ſonitus, vel ſtrepitus vehemens, & horribilis, tonitru, tormenti bellici exploſio, & id genus alia, quæ continui ſolutionem inferunt, & triſtem ſenſationem. Vel calidam vel frigidam cauſant intemperiem, ut eſt magnus caloris, frigoris, ventorum, pluviarum &c. appulſus, qui naturalem aurium unitatem ſolvere poſſunt. Verùm hæ cauſæ tantùm remotæ, & occaſionales eſſe poſſunt, non verò proximæ, & immediatæ, ut fuſiùs exploſimus in noſtrâ *Trutinâ* de capitis dolore.

Vera aurium doloris cauſa oritur à particulis ſulphureis, acidis, ſalinis, vel à quopiam alio id genus internas aurium fibras nervoſas, membranoſas, & muſculoſas diſtendente, divellente, contrahente, vellicante, vel aliâ materiâ peregrinâ, quæ fibroſas aurium partes divellit, ſpaſmoſque dolorificos in iiſdem excitant; internæ nàmque aurium partes exquiſito gaudent ſenſu. Quandoque partes externæ dolore tentantur, verùm cùm dolor hic non ſit magnus, de eo non agimus, ſed de eo qui internum meatum, membranulas, & nervum auditorium obſidet.

*Prognoſis.*

Vehemens aurium dolor in juvenibus valdè periculoſus eſt; ſeptimo nàmque die, vel citiùs moriuntur, quia facilè cerebrum in conſenſum rapit, & graviſſima excitat ſymptomata, internum ſcil. eryſipelas, febrem acutam, inſomnia, delirium, convulſionem, lipothymiam, & mortem. Senes autem in vehementibus aurium doloribus minùs periclitantur, quia frigidum habent corpus, ideòque vehementi inflammatione, febribus acutis, & deliriis non ità facilè corripiuntur; ſenſus etiam tactus in ſenibus eſt obtuſior, ideò diutiùs illos ferunt dolores, unde apud illos

illos faciliùs materia aurium dolorem efficiens, in suppurationem abit. Recidivæ tamen periculum subeunt senes, cùm materia dolorem excitans non benè concoqui possit ob frigidam constitutionẽ. Si vehemens sit aurium dolor, & in penetralibus hæreat, mortem portendit, significat enim auditorium nervum affectum. Aut si morbus curetur, auditùs gravitatem, vel surditatem relinquit.

*Curatio.*

Galeni procuratores aurium dolorem curant, auferendo causas, à quibus dolor ipse fovetur, quod si virium resolutio immineat propter doloris vehementiam, & tempus non suppetit pro sedantium exhibitione, extemplò humorum colluvie corpus deplent, præmissis internis, deindè externis frictionibus, cucurbitulis, scarificationibus, & enematum injectionibus. Pro frigidâ intemperie in aures instillant *oleum amygdalar. amararum*, *aneth. chamomel. croci.* Vel *decocti caryophyllor. aromaticor. in vino rubro guttæ duæ, vel tres* tripidè in aurem instillant, deindè caryophyllo cocto aurem obturant. Vel *cepa excavata in medio indunt parum euphorbij, & oleum commune, illamque super prunis ponunt ad olei ebullitionem*, quod tepidè in aurem instillant. Vel in uno, aut pluribus ex prædictis oleis coquere solent *sampsucum, stæcad. rorem marinum. Lavendulam, castoreum, crocum &c.* & in aurem instillant. Vel fotum ex quatuor anodynis applicant.

In calidâ intemperie affectæ partis venam secant, solutâ priùs aluo clysteribus, *lac tepidum* dolenti immittunt auri, cui quandòque *ovi vitellum* immiscent. Vel *oleum amygdal. dulc.* aut *rosaceum* guttatim instillant. Vel *decocto malu. alth. viol. hord. fœnu grae.* Vel *cataplasmate de micâ panis* locum fovent.

Si auris dolor ex flatibus excitetur, illum discutientibus, & carminantibus sedant, fomento scilicet *furfuris, milii, salis, anisi, vel sacculo flor. chamom. nuc. mosch. caryophyll. macis repleto*, & imposito, vel auri immittunt *Zibethum, moschum, crocum, castoreum &c.*

Si dolor ità perseveret, ut vires prosternantur, ad narcotica confugiunt pro partis sensùs hebetatione, ad quem finem *Philon. Romanum, succum mandragoræ cum castoreo, theriacâ, Mithridatio, & opio* usurpant.

Dolor si gravior, & diuturnior fuerit, vesicatorium in nucâ applicant, cui si reluctetur, Setaceum inter secundam, & tertiam vertebram excitant, vel tandèm fonticulos aperiunt, & demittunt.

Aurium dolor tripliciter aufertur, primò iis, quæ doloris causam tollunt; Secundò anodynis, quæ doloris causam consopiunt, æquabilem reddunt, & leniter rarefaciunt; tertiò Narcoticis, quæ dolorem sedare, & pacare valent, & id non per molestantis causæ ablationem, sed quia doloris sensationem obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo ferè omnia mala sedantur. Dolor vehementissimus narcoticum, & mitior anodynum indicat.

Undè si à rebus extraneis intra aurem immissis pendeat tollendæ sunt. Itaque si sint vermes in aure geniti, vel foris ingressi, ad hos enecandos, & extrahendos magnoperè valet *oleum philosophorum* guttatim instillatum, vel *unguentum ex capi axungiâ, & oleo co-*

*ryli cum pauco mercario dulci mistum*, ut

℞ *Axungia capi* ℥.ß.
*ol. coryli gutt. xv.*
*merc. dulc. gr.* IV. *m.*

& in aurium orificio cum gossipio ponatur. Vel *sulphuris fumus* per infundibulum exceptus, deindè enecati auriscalpio extrahendi sunt. Si pulices sunt, qui in aure vagantes, ingentē strepitū aures percipere faciūt eosfetūt vulgares statim adhærescere naturaliter indito auribus fasciculo ex pilis caninis, & sic extrahi. Si aqua in aurem illapsa sit, inclinato capite, rursùs effluere sinatur, vel per calamum ipsa exsugatur.

Si à spiritu flatulento dolor sit, cùm flatus materiam præsupponat, à qua elevatur, ea primò expurganda est, postmodùm discutienda *quintâ essentiâ nucis myristicæ*, *anisorum*, *corticum aurantiorum*, *sampsuci*, *roris marini*, *bac. iuniperi* &c.

Si doloris causa sit inflammatio, qua ratione curanda est, diximus *Tomo* 1. *de tumoribus p.* 11. *cap.* 42.

Si ex membranæ perfrigeratione, ab inspiratâ aurâ gelidâ, à ventorum afflatu oriatur dolor, instillentur olea calida, ut *oleum essentiale laurinum*, *de castoreo destillatum*, *essentiale pulegij*, *rorismarini*, *succini* &c.

Si dolor sit mitior, tollitur anodynis, quæ leniter rarefaciendo, & contracturam leniendo, doloris causam consopiunt, & ità erunt *oleum amygdal. dulc. lilior. albor. cum lacte muliebri*, quæ cum specillo molli lanâ involuto tepidè in aurem immittantur. Utile est *ol. ros. cum rorismarini succo*, *ut & mucilago sem. psyllij*, *foenugraci*. Itèm *folia Nicotianæ viridia*, *vel etiam exsiccata*, *sed iterùm humectata*, mirificè prosunt. Magnoperè dolorem pacant *quatuor anodyna in hydroleo*, si auris affecta calidè spongiâ foveatur, vel eorum vapor in aurem excipiatur. Sequentem fotum multoties profuisse experti sumus, ut.

℞. *Radic. Lilior.*
*alth. cum toto:*
*fol. malu.*
*viol. ana m.* j.
*Sem. cydon.*
*malu.* &.
*lini ana* ℥. iij.
*flor. ros rubr.*
*chamomill.* &
*anethi ana p.* ij.
*f. decoctio.*

qua auris frequenter foveatur. Sed sequens vapor vehementissimum aurium dolorem semper pacavit, ut

℞. *fol.*

℞. *fol. roris marini,*
*Sampsuci.*
*betonicæ ana m. j.*
*flor. rof. rubr.*
*meliloti, &*
*chamomill. ana p. j.*
*Sem. Cini, &*
*foenugræc. ana p. ß.*

*fiat decoctio* pro vapore excipiendo. *Oleum* etiam è *ligno coryli* acerbissimos aurium dolores statim sedat.

Ubi tandèm aurium dolor est acerbissimus, quia delirij, convulsionis, syncopes, & mortis imminet periculum, ad narcotica confugiendum est, quæ dolorem percipi non faciunt, vitam sopiendo, quæ est immediata causa doloris, talia erunt *Laudanum opiatum*, vel vulgaria, ut *Requies Nicolai*, *Philonium Romanum*, *Persicum*, *pilul. de cynoglossâ &c.* Sequens decoctio narcotica in formâ fotûs, vel vaporis miraculi adinstar quoscumque aurium dolores extemplò sedat, ut

℞. *fol. lactucæ,*
*nymphææ.*
*solani,*
*hyoscyami, &*
*mandragoræ ana m. j.*
*capita papau. num. iij.*
*f. decoctio.*

qua auris frequenter foveatur, vel vaporetenus in affectâ recipiatur, aure.

Cave, ne intra aurem liquorem instilles aliquem, qui opium exceperit, quia licet dolorem sedes, alia deteriora mala excitabis.

---

## Cap. XXVII.

### De Aurium Vlcere.

VT ulcera alijs corporis partibus, sic quoque auribus vel per abscessū, vel per alicujus liquoris acrimoniam evenire possunt, quorum curatio peculiaris est.

### Signa.

Aurium ulcus ex sanie, vel sanguine egrediente cognoscitur, ut accidit in suppuratâ aurium inflammatione, in qua primò satis in magnâ copiâ exit, deindè paulatim fluit, donec sponte cesset. Vlceris aurium signa sunt, dolor, ardor, vehemens punctio, quæ tactu exacerbatur, saniei fluxus, & interdùm sanguinis. Si ulcus sit in nervo auditorio, acerbissimus adest dolor, vel præcessit. Vlcus profundum copiosam saniem, sed lentè emittit; mundum laudabilem; sordidum crassam; virulentum citrinam & tenuem; putridum fœtentem; corrosiuum sanguinem post saniem eructat; fistulosum ex saniei virulentiâ, carnis callositate, & duritie, osseus tandèm

mea-

meatus cariosus cognoscitur ab antiquitate, ut *sect.6. aph.45. Vlcera qualibet annua, aut etiam diuturniora corruptionem ossis causant.*

Ulcerum auris differentiæ sumuntur à loco, tempore, qualitate, & quantitate. A loco silicet ab ipsâ auris particulâ, quam obsidet, quæ vel externa est,& oculis conspicitur, vel interna,mēbrana scilicet vel auris tympanum,nervus ipse auditorius,interdùm, & osseus ille meatus, in quo, sicut & in alijs, hæc continui solutio caries nominatur. A tempore, qua ratione ulcus aliud est recens, aliud verò vetustum. A qualitate, qua ratione aliud est mundum, saniosum, aut sordidum; aliud verò putridum, virulentum, & corrosivum. A quantitate tandem, qua ratione aliud est in superficie residens, aliud vero in profundum ità penetrans, ut in fistulam abierit.

*Causæ.*

Galeni asseclæ aurium ulcerum causas humoribus acribus & mordacibus, sive in auribus genitis, sive è cerebro eò effusis refundunt, qui acrimoniâ suâ exulcerant.

Aurium ulcus juxta nostram sententiam non solùm à suppuratâ inflammatione gignitur, verùm etiam pluribus modis contingere potest, nimirùm ob continui solutionem, aut per acidum, vel salsum laticem interiores aurium partes exulcerātem,cum ab aurium sordibus ibidèm diutiùs retentis,tùm ob externam injuriam, ut casus, percussio, allisio, & vulneratio, ad quas sequitur ulcus. Ex quacumque igitur causâ ulcus inducatur, semper fit continui solutio,qua partes abinuicem distrahuntur, & separantur; undè propter vel vitiatam fibrarum texturam, vel earum erosionem,ejus nutrimentum in saniem convertitur, & profluit.

*Prognosis.*

In aurium ulceribus semper pus, & sanies inspicienda est, quæ ulceris bonitatem, vel malitiam indicat; pus enim debet esse album, læve, & æquale, ità ut una pars non sit crassa, altera tenuis, una rubra, altera alba, & non foetens, undè ulceris non maligni, nec pravi sumitur judicium. Vlcera antiqua, & diuturna sunt pejora, quia libenter in fistulam degenerant. Quandòque ad os petrosum usque penetrant, in quo ossis caries deplorabilis inducitur. Si Sanies recens effluat ab auris ulcere, & priùs capitis dolor, sensuumque perturbatio præcesserit, & hæc jam desinant, bonum; significat enim ulceris curationem paulo post sperandam esse. Ulcus humidum, diuturnum, non corrodens, si non exsiccetur. Metus est, ne carnis excrescentia excrescat,quæ auditum obturet. Ulcera in meatu osseo difficiliùs sanātur quā in meatu cartilagineo, quia canalis osseus versus tympani membranam declivis est, & ubi ad planum descendit, fossam efficit notabilem,è qua pus ægrè eximitur; contrà verò meatus cartilagineus versus concham declivis est, & pus facilè effluit. Aurium ulcera, quæ ad Cranij os pertingunt, seu & profundæ fistulæ nunquam sanantur, sæpè ejusmodi profunda, & putrida ulcera continuitate quadam ad cerebrum usque descendunt, quæ tertiâ die occidere solent.

Cu-

*Curatio.*

Antequàm ad topica in aurium ulcere deveniant vulgares ex *Gal.* sententiâ 4. *de compos. med. sec. loc.* solemnes instituunt evacuationes per phlebotomiam, & purgans medicamentum ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatum, quæ toties per curationis decursum reiterant, quoties opportunum videbitur. Deindè ad leniter abstergentia, & exsiccantia confugiunt, & primò mitiora, postmodùm validiora usurpant.

Abstergentia mitiora sunt, *succus absynthij, apij, marrubij, betæ, agrimoniæ, centaurij minoris cum melle decoctum hordei, & lupinorum. Vel*

℞. *Mell. opt. &*
*vini alb. antiqui ana* ℥. iij.
*Bulliant ad despumationem*, & destillentur in aurem, post modùm aurem obtura gossypio eodem liquore imbuto. Vel.

℞. *Succ. betæ* ℥. j.
*marrubij* ℥. ß.
*mell. opt.* ℥. vj.
*coque par. deinde adde*
*Syr. de absynth.* ʒ. ij. m.
& in aurem instilla. Validiùs abstergit *succus cyclaminis cum melle, vel aquâ mellis, in qua priùs ebullierit radix hellebori albi additis myrrhâ, sarcocollâ, gentianâ, & modico succo betæ.* Vel,

℞. *Succi cyclaminis* ℥. j.
*myrrhæ* ʒ. j.
*Croci* ℈.
*thuris* ℈. j.
*viridis æris* ℈. ß.
*vini antiqui* ʒ. j. ß.
*Bulliant ad vini consumtionem*, & liquor bis, vel ter in die instilletur in aurem.

Absterso ulcere, ex siccatibus utuntur, ut

℞. *Aristoloch. rotundæ,*
*Cortic. granator.*
*gallarum. &*
*nuc. cupress. ana* ℥ ß.
*Coquantur in partibus paribus*
*vini, &*
*aquæ ferratæ ad lib. ß.*
*Colaturæ adde*
*Succ. plantag.*
*polygoni ana* ℥. j.
*mell. ros.* ℥. ij. *m.*
& in aurem instilla. Potentissimâ exsiccandi vi potitur *alumen ustum cum vino mistum*, si in aurem instilletur.

Absterso, & ex siccato ulcere, ad medicamenta, quæ cicatricem inducunt, accedunt, *decoquendo in vino pompholigem, tutiam, cerussam.* Vel suffitum parando ex *mastiche, thure, myrrhâ, ladano, gummi juniperi, sarcocollâ, galbano, & similibus,* ut

℞. *Gummi juniperi* ʒ. ß.
*thuris, &*
*myrrhæ ana* ʒ. j.
*Sarcocollæ,*
*Ladani ana* ℈. j.
*m. f. pulu.*
*vel cum terebinthinâ f. pastilli*, & per infundibulum in aurem immittunt.

Si ulcus his non cesserit medicamentis, quia vetustum, & diuturnum, corpus repurgant, & diætam ex ligno guajaco & salsâ parillâ præscribunt, non omissis errhinis, masticatorijs, aliisque remediis, quibus fluxionem avertere credunt. Postmodùm ulceris exsiccationi fortibus incumbunt remediis & iterùm præscripto utuntur remedio ex *succo cyclaminis, myrrhâ viridi ære.* Vel sequens commendant ex *Ha'y*, quo *Va escus de Taraneâ* gloriatur se Presbiterum ab octo annis aurium ulcere

laborantem sanasse.

℞. *Mell.* ℥. x.
*aceti* ℥. viij.
*coque ad ignem, & despuma, deindè adde.*
*viridis æris* ℥. j.

Hoc remedium manè & serò in aurem infundatur, vel cum turundâ auri imponatur. Vel.

℞. *Aloës,*
*thuris,*
*myrrh. ana* ℥. ij.
*misyos* ℥. j.

*fiat massa cum aceto*, qua soluta cum aceto, aut rosaceo utere.

Si ulcus fistulosum perpetuâ fluat saniê, commendant, ut per clysterem auricularem injiciatur *fel tauri cum urinâ pueri, vel vinum, in quo decoctum sit thus, aut helleborus albus, & mel.*

Si ulcus in auribus carnis excrescentias habeat, sequens, quo citra dolorem carnem reprimere, & cicatricem obducere existimant, medicamentum prescribunt, ut

℞. *Alum. sciffil. &*
*misyos usti ana* ℥. ij.
*æruginis,*
*terræ lemniæ,*
*gummi Arabici ana* ℥. j.

*Tritis his, cum aceto acerrimo f. pastilli*, qui usûs tempore cum vino, vel aquâ solvantur.

Aurium ulcera quandoque sponte sanantur post puris fluxum sedatum, sed ut plurimùm medicæ manûs auxilium expetunt. Purgetur igitur corpus, & auris eluatur *vino, in quo myrrha, & aloë infusæ fuerint cum tantillo mellis rosati.* Deindè in aurem instilletur *urina pueri destillata*; *vel balsamus proprietatis*, *vel balsamus artificialis*, quibus necessariò omnia aurium ulcera cedunt. Vel *Balsami sulphuris terebinthinati guttula una, vel altera* ulceri aliquandò instillata, pauco dierum spatio ejus curationem felicissimè absoluit. Interim particulæ acidæ salinæ, & sulphuræ obtundendæ, & eliminandæ sunt decocto simplicium cephalicorum, ut *sampsuci, betonicæ, hederæ terrestris. roris marini, stœcadi &c.* Nec desint interdùm mundificantia, quibus diaphoretica conjungimus, ut *sp. c. c. stibium diaphoreticum, sal roris marini, sal volat. succinii in syr. de betonica, vel ros. incomplet.* Si sanatio in longum protrahitur, per os præbeantur potiones vulnerariæ cephalicæ, vel sudorifica decocta ex *salsâ parilla, ligno guajaco, visc. queri. sampsuc. c. c. &c.* parata in quâ carduisancti, vase clauso.

---

## CAP. XXVIII.

### *De Exeuntibus p. n. ab aurium cavitatibus.*

Multa p. n. quandòque ex auribus excernuntur & primò, post aurium inflammationem, rupto abscessu, pus, aut saniès emanat. Secundò, idem accidit in aurium ulceribus. Tertiò, nullâ precedente suppuratâ inflammatione, ulcere, & externâ injuriâ, accidit a quosum humorem, aut saniei aliquid simile ex aurium cavitatibus effluere, id vel continuò, vel per intervalla, cum odore tetro, non tàm ægroto, quàm adstantibus nauseabili. Quartò, sanguis interdùm ex auribus effluit, & non tantùm evenit in capitis vulneribus, percussione; casu ab alto, & similibus externis injurijs, in quibus aurium venæ rumpi, vel lacerari possunt;

sed

ſed etiam criſis modo. Quintò, Vermes aliquandò in ſordidis aurium ulceribus gigni, atque indè prodire obſervavimus. Sextò tandèm, excernitur per aures auriſcalpij ope viſcidum quoddam naturale excrementum amaricans, Cerumen dictum, quod indies vapore tenus in minimâ portiunculâ materialiter internis aurium parietibus apponitur.

*Signa.*

Horum affectuum ſigna ex excretis manifeſtantur.

*Cauſæ.*

Pro aquoſi & ſanioſi fluxûs cauſâ Vulgares cerebrum nimium humidum, impurum, & ſuperfluis redundans humoribus ſtabiliunt, ſed quandò tantâ effluit copiâ etiam vicinas partes ejuſmodi ſordidam illuviem ſubminiſtrare, & ad aures derivare credunt, ut plurimùm pueris contingere ſolet, *ità Hip. ſect. 3. aph. 24.* aſſerit: *Nuper nati infantes habent aures humidas.* Quorum cerebrum ſuperfluâ, mucoſâ, & catarrhoſâ humiditate non ſolùm per vias ordinarias huic uſui à naturâ deſtinatas, nares ſcilicet & palatum, ſed etiam per aures, tanquàm ductus minus idoneos, oculos, & totam capitis ſuperficiem expurgatur, ut in capitis achoribus, & ulceribus patet.

Falſum deprehendimus vulgarium opinamentum de aquoſo, & ſanioſo aurium fluxu, cùm nulla ſit via è cerebro, niſi oſſis petroſi foramen nervo auditorio paratum, neque ſalvâ tympani membranulâ, ex aure effluere poſſet, ſi humor in interiorem auris cavitatem primò effunderetur.

Aquoſi, vel ſanioſi aurium fluxûs cauſam nos dicimus, eſſe laticem, vel aurium nutrimentum degeneratum ob aliquod continentium vitium. Hic aquoſus, vel ſanioſus fluxus citra auditûs læſionem ab aure procedit, quia in interno ejus meatu, & circumadiacentibus partibus generatur. Poteſt quandòque hic fluxus, ſi in diuturnitatem abeat, vel intra prædictam cavitatem cohibeatur, tympani membranulam perrodere.

*Prognoſis.*

Aquoſus, vel ſanioſus aurium fluxus tàm in abſceſſibus, & ulceribus, quàm quoviſmodo, minimè cohibendus eſt; nàm importunè ſuppreſſus ob conſenſum, epilepſiam, aut alium gravem cerebri affectum parit, ſed fluat ſinamus, donec pars optimè abſterſa ſit. Hujus materiæ fluxus nonnullos à pluribus præſervat ſymptomatibus, cephalæa, apoplexiâ, epilepſiâ &c. quibus levantur ſub fluxûs hujus continuatione, uti in infantibus ſubindè obſervamus, qui per hujuſmodi aurium fluxus plùs minùs ſordidos à pluribus malis, tàm externis, quàm internis, levati ſunt. Sanies recens effluens albi coloris, quam præceſſit capitis dolor, & ſenſuum perturbatio; quæ etiam cum erumpente ſanie mox quieſcunt, boni indicij eſt, & brevis ſanationis ſignum. Non diù fluere ſinatur, nàm in conſuetudinem, & diuturnitatem abit, ac proindè membranulas perrodit, auditum peſſumdat, atque in fiſtulam, vel cariem tranſit nunquàm ſanabilem, præcipuè ſi effluens ſanies mali ſit coloris, & fœtidi odoris.

*Curatio.*

Sanguinem ex aure profluentem propter externam injuriam statim sistunt vulgares venæ sectione in contrariâ parte præmissâ, & cucurbitulis scapulis affixis cum scarificatione. Deindè adstringentia, & roborantia frigida in aurem instillant, qualia sunt *succus plantaginis, virgæ pastoris, polygor. Decoctum rubi, rof. rubr. malor. punic. acaciæ, hyppocistidis, sumach & similia in vino, & aceto, vel aquâ ferratâ.*

Aquosum, vel purulentum fluxum curant superfluos in cerebro humores educendo blandis, & frequenter repetitis purgantibus cephalicis, tùm etiam derivantibus per vesicatoria posteriori cervicis parti admota, causticum occipiti inustum, fonticulos, cucurbitulas, quibus credunt humores in cerebro redundantes citari, ut personaliter compareant sub pœna &c. Postmodùm diætâ sudorificâ superfluam absumunt humiditatem. Aurium meatum hoc medicamento detergunt, & exsiccant, ut

℞. *Succi agrimoniæ, & absynth. ana* ℥. iv.
*vini albi, & mellis rof. ana* ℥. i.

*Bulliant parùm*, & in aurem instillentur, sordibus priùs absterfis, deindè aures gossypio obturentur eodem liquore imbuto. Vel,

℞. *Vin. alb. succor. agrimoniæ, & centaur. min. ana* ℥. j.

*Bulliant simul* & in aurem instillentur,

Quomodò purulentus aurium fluxus ex suppuratâ inflammatione, & ulceribus curetur, & vermes ex auribus educantur, suprà dictum est. Si verò sanguis ex aure fluat ob externam injuriam, & modicus sit, ejus fluxus non statim cohibendus, quia intùs retentus inflammationem efficeret. Si immodicus, aut diuturnus sit, sistendus est *succo urticæ, aquâ spermatis ranarum*, sed præstat *aqua arterialis* in aurem instillata.

Aquosus, vel saniosus aurium fluxus in pueris non supprimatur, quia intempestivè suppressus mortem inferre solet, sed malum ætati crescenti relinquendum est; solet nàmque ætatis progressu, & corpore jàm ficciore reddito, sponte, cessare. Si verò ad pubertatis annos protrahatur, tunc fluxus sistendus, & priùs necessariæ sunt capitis purgationes vel medicamentis communibus, vel pilulis. Dentur præterea potiones sudorificæ ex *guajaco, salsâ parillâ ligno visci quercini, limaturâ c.c. scabiosâ, auriculâ muris, betonicâ &c.*

Interim aurium meatus cum partibus circumiacentibus detergatur quotidiè manè jeiuno ventriculo *urinâ pueri destillatâ, guttis aliquot*; relinquatur immissa urina aliquandiù, deindè, inclinato capite, emittatur. Ad exsiccationem verò maximè valet *balsamus artificialis, proprietatis, vel sulphuris terebinthinati ad guttas aliquot.*

---

## CAP. XXIX.

### *De Aurium Sonitu.*

Est aurium Sonitus depravatæ auditionis symptoma. Auris nullum intra se sonum habere deb.t, ut omnes so-

nos extrinſecùs advenientes percipere valeat: ſicut oculus omnis coloris expers eſſe debet, ut omnes objectorum colores optimè percipiat, quòd ſi aliquandò aliquo præternaturali colore afficiatur; ut in ictero, tunc viſio depravari neceſſe eſt. Aurium ſonitus eſt ſenſus depravati auditûs intra ægri aures excitatus, cùm foris omnia ſileant, & ità percipitur ſonus, ut is externus audiri credatur, eſtò nullus edatur, vel iſti alius admiſtus putetur. Eſt ità moleſtus aurium auditus, ut externum alijs audibilem ſonum, vel planè non, vel admodùm difficulter percipere faciat, cùm ab illo ſpurio ſono intra aures ſtridente repercutiatur.

Hunc morbum varijs nominibus medentes appellavêre, aliqui aurium tinnitum, alij ſibilum, pauci ſtrepitum, plerique verò ſonitum dixere, & meritò, nàm ſonus nomen generale eſt & notiſſimum eſt ſonum adæquatum eſſe auditûs objectum, ideòque tinnitum, ſibilum, ſtrepitum ſonus cōprehendit.

Iſti varij aurium ſonitus ortum habent à vaporum multitudine, vel paucitate, craſſitie, vel tenuitate motu celeri, vel lento. Undè ſi vapor multus ſit, & celeriter moveatur, ſenſorio exhibebit ſimilitudinem aquæ rapido curſu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus inſtrumentorum muſicorum, vel venti reboantis, vel id genus ſimilia. Quòd ſi vapor paucus ſit, craſſus & celeriter moveatur: arboris confractæ, vel domûs cadentis, ſubitæque ruinæ ſpeciem repræſentant. Si multus ſit, tenuis & celeriter moveatur: ſibilum referre ſolet & torrentis cujuſdā lenioris imaginem. Si paucus ſit, tenuis & celeriter moveatur: tinnitū excitat modo nolarum, vel tintinnabulorū. Si multus ſit, craſſus & lentè moveatur: murmura quædam excitare ſolet. Si paucus ſit, craſſus & lentè moveatur: ſuſurrum repræſentat. Si multus ſi[t], tenuis & lentè moveatur: ſibilum remiſſiorem refert. Et tandèm cùm gradus innùmeri dari poſſint craſſitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motûs celeris, vel tardi, pro eorum variatione, infiniti propemodùm ſonorum modi in auribus produci poterunt: prout magis, vel minùs ad hanc, vel illam accedere videbuntur.

## *Signa.*

Hujus affectûs ſigna ex ægrotantis relatione pateſcunt; verū hæc ſigna penes ægrotantis relationem ſicca videntur vulgaribus juxta eorum cauſas aſſignandas, ideòque ex prægreſſis cauſis aliiſque circumſtantiis quandam conjecturam deſumunt. Si malum pedetentim cœperit, & per quædam intervalla recurrat, tùm etiam ſi cibi flatibus procreandis præceſſerunt & ſonus clarior ſit, à flatuoſo ſpiritu malum fieri nemo ambigit. Affectus hic dupliciter contingere poteſt, vel per eſſentiam, vel per conſenſum; per eſſentiam fit in ipſis auribus, & eſſentiale vitium aſſiduus teſtatur ſonitus, ſine ullâ intermiſſione moleſtans; poteſt tamen per intervalla in ipſis auribus etiam contingere, ſi cauſa per intervalla coacervetur, & deindè reſoluatur, & ſic viciſſim. Per cōſēſū fit ab aliis partibus, ſi aliqua pars peculiari laboret affectu, & tunc ſubitò invadēs, per intervalla recurrit; poteſt nihilominùs aſſiduò infeſtare, ſi aſſiduū effluvium auribus pars affecta ſubminiſtret. Quādò fit à cerebro, adeſt capitis dolor & gravitas, & ut plurimū noxa aliis ſimul cōmunicatur ſēſibus. Ab alia-

arũ partium, vel totius consensu, id sui cognoscitur signis, & malũ post inanitionem, vel repletionem, post motũ, vel quietẽ post vehementẽ calorem, vel frigus quiescit, rursùmque concitatur. Si à crassis, lentisque humoribus fiat, non illicò aggreditur, sed pedetentim crescit, & sonus magis obtusus, fluctuatis, & gravitatis sensus percipitur. Si à vaporibus crassis, vel tenuibus, paucis, vel copiosis fiat, cognoscitur ex sonorum differentijs, quæ in auribus percipiuntur. Si ex aurium obstructione sonitus dependeat in febribus, aut harum, aliorumque morborum crisi, provenit à causis illos morbos excitantibus. Si ab imbecillitate, facilè ex his, quæ imbecillitatem induxerunt, cognoscetur. Si ab abscessu, ex inflammationis signis facilè percipitur.

*Causæ.*

Pro aurium sonitus causâ vulgares statuunt vapores, aut spiritus flatulentos inter membranam foramini auditorio obtensam, à nervo auditorio ortam, vel in ipsâ aure genitos, vel in aurem ab alijs partibus transmissos, ut à toto in febribus, in paroxysmorum principio, & instante crisi per hæmorrhagiam. A peculiari parte elevati flatus ad aures transmittuntur; ut à cerebro, ventriculo, ut in vomitu, in melancholiâ hypochondriacâ, ab hepate, liene, mesenterio, utero, ut in suffocatione hystericâ, & ab alijs, partibus. Elevantur prædicti vapores, & flatus ex frigidis, & pituitosis homoribus, à debili calore excitati & in aures deferuntur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem. Isti vapores & flatus ad aures elevati exitum quærunt, & præ loci angustiâ non invenientes ad ossa, tympani membranam, expansumque nervum allisi, præternaturali commotione congenitum aërem exagitant, & sonitûs causâ existunt.

Non mirum, si aurium sonitum ad vapores, & flatus referunt vulgares, cùm non sit morbus, qui à flatibus suam ferè non agnoscat genesim; ità capitis dolores, vertigines, asthmata, pleuritides nothæ, convulsiones, crampus, satyriasis, tympanites, epilepsiæ, syncopes, cordis palpitationes, uteri exorbitationes &c. extra controversiam sua debent initia flatibus, atque vaporibus cœterosque morbos ad fluxiones referunt, ut diximus in nostræ *Trutinæ lib. 1. cap. 7. de catarrho.* Sunt itàque flatus & fluxiones, tanquàm duæ firmissimæ columnæ, quibus tota vulgarium medicina superstruitur, ad quos tanquàm ad sacram ignorantię anchoram perpetuò confugiunt. Omnium ferè morborum naturam, & causas flatibus, & vaporibus infernè sursùm scandentibus, & supernè deorsum decumbentibus dicant. *Hipocrates* ille senex ità omnes ferè morbo flatibus consecravit, ut peculiarem de flatibus conscripserit libellum. Et *medicinæ Monarcha, Paracelsus* non fuit à ventorum turbine immunis, itaque tormina quadrifariam partitur, juxta quatuor consuetos ventorum cardines; quorum septentrionem in lumbis, austrum in umbilico, orientem in dextris, occidentem in sinistris, tanquàm fidelis Æolus collocavit: putavit *Paracelsus* nos omnium morbos, ac defectus sentire debere, quòd singuli sumus totius universi extractum.

*Galenus* quoque externum ventum, sive aëris flatum porosam perforare pel-

pellem, ut & carnoſam membranam, ſimul & muſculos ſubter eam, & per arterias ad cordis refrigerium, ejuſque fuligines explodendas ferri falſò putavit. Imò ejus ſectatores credunt ventum contractum multas ægritudines progignere poſſe; ideoque ſæpiùs meâ cum verecundiâ eos alloquentes audivi: *Multùm ſerò contraxit ventum, unde partes malè ſe habent*, & hanc cauſam multis in morbis aſſignari his auribus hauſi. Inſuper ægrotis, & præcipuè hypochondriacis imperant, ne in ſtricti orificij vaſis bibant, aliàs ſe flatibus infarcirent; errant, quia externi venti non intrant regiones inſolitas.

Nullibi flatus reperitur, & præterquàm in ſtomacho, & inteſtinis, quia in præfatis locis ſuam agnoſcit geneſim ab acido, quod alibi non reperitur. Omnis flatus ſuſcitatur à cibis non dùm digeſtis vel à ſpirituoſâ ciborum ſubſtantiâ, vel à ciborum reliquijs, vel ab alimento inteſtinorum ſpermatico degenerante: Eſt igitur quadruplex flatus in nobis internus, & quintus externus, tympanias, qui extra inteſtina clauditur. Nullus itàque flatus eſt aër, aut ventus, cùm ventus, ſive aër non ſit de concretorum compoſitione. Eſt flatus in nobis Gas ſylveſtre inter digeſtiones excitatum è cibis, potibus & excrementis. In ſtomacho dicitur ructus & ſtomachi impotentiâ excitatur, in inteſtinis peditus, qui fit è cibis in ſtercoream prope indolem degenerantis.

Hinc fabuloſum judicamus cibos quos vulgares flatulentos appellant, cùm nullatenùs dentur cibi, qui in ſe flatus conſervent, ſed tantùm ubique errore digeſtivæ, cibis vitiatis in ſe, vel vitiato fermento inter digerendum ſuſcitantur, ideòque debilis digeſtio plures parit flatus quos fortior non admittit.

Falſum deprehendimus vapores, ſeu flatus per arterias, venas, nervos ſurſùm deorſùmque deferri, cùm citiſſimè aliàs per ructum è ſtomacho, per peditum ab inteſtinis explodi poſſent. Nec ſtomachus follis eſt, ut invitis canalibus, ſibi conceptos vapores noxios in arcã, vitæ deferre debeat. Imò paucę venæ arteriæ, & nervi ſunt in ſtomacho, nec peregrinum eſt, poteſt aliò transferre per dictos ductus. Quorſùm enim allicerent, & reciperent, quod præter naturæ eſt inſtitutum? Quomodò vapores, & flatus inſufflaret ſuos ſtomachus in vaſa anguſtiſſima cruore repleta, quæ non valent trahendo?

Non in utero internè ſuſcitari flatus dicimus, quia uterus materiâ deſtituitur flatulentâ, nec ejus digeſtio eſt, creando flatus, nec externè in uterum intrat aër, non enim vacuum patitur, ſuâ membranâ totus concidit madidâ, ideòque ſuâ ſponte aëri aditus præcluditur ſpiranti, niſi vi per inſtrumentum aliquod is injiciatur.

Non negamus ab inferis partibus capitis dolores, vertigines, ſurditates, epilepſias, cæteraque id genus mala ortum habere: non tamen per vapores ad caput delatos; etenim per œſophagum aſcenderent & nil, niſi inſipidam aquam ſtillatitiam darent. Multùm intereſt vapor à flatu & aëre.

Dantur duo flatus in nobis, unus planè heteroclitus tàm in inteſtinis, quàm toto corporis habitu detentus, atque natus, etenim ex fermento venenoſo, & ſtercoreo extrinſeco, alter verò flatus oritur in ultimâ digeſtione partium ſimilarium à ſexta digeſtione. Itàque ſi ulti-

ultima digestio intra partes aurium constitutivas vitietur à fermento inter digerendum flatus producitur, qui sonitum juxta quantitatem, qualitatem, & motum excitat; non quòd ab inferis superna petat, vel à superis in inferiora descendat. Hujus affectûs occasionalis causa esse potest vehemens capitis percussio, sonus vehementior, aurium ulcera, debilitas &c.

Alij arbitrantur auditûs debilitatem ob caloris naturalis inopiam aurium sonitum efficere posse, ut patet in lenibus, & convalescentibus. Verùm horum opinio improbabilis est; auditûs enim debilitas ob caloris naturalis inopiam non potest esse causa actionis depravatæ, sed tantùm imminutæ. Quòd verò in senibus & convalescentibus interdùm aures tinniunt, hoc non provenit ex debilitate auditûs, sed ex vitiatâ talium partium digestione sextâ intra aures hærente, cujus productum resolui nequit à debilitate, undè in convalescentibus postquàm perfectè convaluerunt de infirmitatibus suis, non ampliùs ab aurium sonitu molestantur, quia partes ad perfecta redeunt munia.

Aliqui putant sensum auditûs exquisitiorem aurium sonitum efficere posse, quia objecta licet moderata illum efficiunt; undè qui exquisitiori fruuntur sensu, ad minimum cujuslibet objecti motum expergiscuntur. Concedimus sensum exquisitiorem, illumque pendere putamus à sensorio perfectissimè dispositο, imò quodammodò plusquàm perfecto, & simul valdè tenero. Verùm sensum exquisitiorem per se actionem depravatam producere posse negamus; imò quò sensus est exquisitior, eò minùs errare debet: debet igitur esse præter naturalis sensus, ut præter naturalem producat effectum. Quòd ad cujuslibet objecti motum excitantur, hoc provenit, quia sensorium est valdè tenerum, & facilè molestiâ afficitur, cùm recedat ab exactâ mediocritate. Hinc talium hominum somnum experimur valdè levem, ac continuò ferè interruptum, quia itidèm existit valdè molestus.

### *Prognosis.*

Aurium sonitus recens facilè curatur, inveteratus, & chronicus difficilè & eò magis si ab affectione hypochondriacâ, vel lue venereâ originem traxerit; In senibus verò medelam non recipit. Diuturnus aurium sonitus h. e. si biennium, vel longiùs duravit raró curationem recipit, sed plerùmque in surditatem degenerare solet. A capitis ictu curationem respuit.

### *Curatio.*

Variant aurium sonitûs curationem vulgares, non tantùm juxta causarum diversitatem, verùm etiam si ex alicujus partis consensu oriatur, primò parti affectæ curationem dirigunt. Qui ab aure primariò affectâ exoritur, peculiarem requirit curationem: præmissis igitur iteratò cephalicis purgationibus, magnoperè extremorum frictiones, sternutamenta, masticatoria, & frequentes capitis pectinationes commendant, nec non capitis lotiones cum *decocto absynthij, betonicæ, lavendulæ, roris marini, sampsuci &c.* Nec lenes omittunt clysteres, quasi intestinorum sordes aurium sonitum excitarent.

Si

Si aurium sonitus à calidâ intemperie excitetur, refrigerantibus & humectantibus utuntur, ut decocto *violarum, lactucæ, nymphææ* pro fotu, qui si parùm juverit, ad validiora recurrunt, ut est *succus portulacæ, mandragoræ, papaveris albi*. Vel evaporationem *ex cicutæ semine in aceto cocto* excipere jubent. His nihil proficientibus, *opio* utuntur in exiguâ quantitate, ut

℞ *opij gr. ij.*
*ol. ros.* ℥ ß.
*diss. & utere.*

Putant vulgares opium frigidum, quod falsum est, & rationibus, ac experimentis demōstravimus *cap. de morbis soporificis in nostrâ.* Trutinâ. Hoc remedii genus est periculo plenum; solet enim utplurimum itâ sensum auditûs obtundere, ut in gravem auditum, vel surditatem multos incidisse observavimus.

Si ex humore viscido malum oriatur, totum, & caput deplent, deindè attenuantia, & discutientia auribus adhibent, inter quæ auribus instillant *ol. amygdal. amarar. rutæ, castorei, aut in aliquo ex prædictis decoquunt anethum, nigellam, nardum, castoreum, rutam,* quibus ad majorem attenuationem *acetum* admiscent. Laudant *caparum, aut porri succum cum lacte muliebri, vel cum oleo rosac. coctum.* Vel

℞ *Pulpæ colocynt.* ʒ. ß.
*Succi Rutæ.*
*Sampsuci ana* ℥. j.
*cumini,*
*carvi ana* ʒ. ij.

*coquantur in vino, & ol. amygdal. amarar. ad vini consumptionem.* De expresso, & colato aliquid in aurem instilletur, & auris gossypio moschato obturetur. Vel

℞. *Semin. porri,*
*caryophyll. ana* ℈. j.
*mosch. gr. v.*

*cum succo sampsuci, & rutæ m.* & auri instilla.

Majori cum efficaciâ supradicta auri instilletur, si priùs evaporatio in aure fiat mane, & vesperi ex sequenti decocto, ut

℞. *fol. majoranæ,*
*roris marini,*
*betonicæ,*
*calaminth. ana m.* j.
*bacc. junip. num.* xx.
*fol. lauri,*
*absynth. ana m.* ß.
*lupinor. num.* xv.
*lumbric. terrest. vin. lotor. &*
*in sindone ligator. p.* ß.

*coquantur in suff. quantitate aquæ, & duplo vini albi ad tertiæ partis consumptionem.* Colatura pro evaporatione servetur, quâ dùm utitur æger, fabas, aut pisa aliquot in ore detineat, & masticet, ut patente itâ meatu auditorio, fumus magis penetret.

Post evaporationem, & liquoris instillationem, sacculum calefactum auri imponunt repletum foliis *salviæ, betonicæ, sampsuci, hysopi, calaminth. rutæ, pini, lauri, roris marini, floribus chamameli, stœcadis, sem. anis. carvi &c.*

In aurium sonitu, si viscidus sit humor, purgantia cephalica conveniunt, deindè quæ incidendi vim habent, nec desint diaphoretica in aquis appropriatis, quę per aliquot dies cōtinuētur, quibus aliquid benzoardici lunaris addatur, tùm omnia ex lignis parata proficua sunt, & interdùm sternutatoria adhiberi possunt. Verùm purgantia, aliaque nimis acria, ut & sternutatoria, quæ tantùm spiritus magis exagitant, sic frigida, & acria nervosis partibus tàm

tâm adverſa, nocent, ut & acida. Inſtituatur totus ex caput corroborantibus, qualis eſt decoctum abſynthii, & verbenæ in lacte, ut

*℞. Abſynth. crudi, &*
*verbenæ ana m. j.*

*decoque in lacte vaccino*, poſteà per tritorium, quod commodè ollæ orificium iſtius decocti claudat, decocti vapor adhuc ferventis in aurem immittatur, abſterſâ aure, geſtetur aliquandiù goſsypium moſchatum, eſt enim moſchus capiti amicus, in primis viris, mulieribus verò inimicus ratione cloacæ ſ. uteri ideòque commodè applicari poterit goſſypium oleo caſtorei ſtillatitio madidum. Si huic remedio cedere nolit, immittatur auri olei amygdalarum amar. guttæ duæ, vel tres, quæ poſtmodùm emittantur. Verùm præ omnibus præſtat *panis calens ſtatim è clibano extractus ſpiritu vini ſuperfuſus* (ſi affectus ſit lenior, ſine) ſi ad aurem applicetur, ut ille vapor intrò recipi poſſit. Tandèm ſi malum ſit pertinax, immittatur in aurem turunda ex raphani radice affabrè ſculpta, & per aliquot dies in vini ſpiritu, vel aquâ Reginæ macerata. Quòd ſi neque per hoc ſolvatur, eadem turunda maceretur in oleo fœniculi ſtillatitio, & inter ſudandum uſurpetur. In aurem inſtilletur ſæpè oleum carvi, & illiniatur poſt aures, & maſticatoria uſurpentur.

## CAPUT XXX.

### *De Gravi auditu, & Surditate.*

AUditus triplici læditur modo, vel depravatè, ut in ſonitu, de quo diximus, vel diminutè, vel abolitè. Diminutio vocatur gravis auditus, abolitio dicitur ſurditas. Hi duo affectus ab iiſdem pendent cauſis, quæ ſecundum magis, & minùs differunt, ità ut remiſſiores auditum tantùm diminuunt, & valdè excedentes prorsùs auferunt; ideòque ſub uno capite utrumque comprehendimus affectum, licèt uterque vulgò ſurditas appelletur. Qui gravi laborant auditu ſurdaſtri, & ſubſurdi dicuntur, quia ſonos, & verba ſummiſsâ voce prolata penitùs non audiunt, vel ſaltem confusè abſque ſignificativarum differentiarum perceptione, fortiores autem voces etiam difficulter diſtingunt, nec alloquentes intelligunt, niſi fortis vociferatio fiat ad aures; qui verò afficiuntur auditu, ſurdi nominantur, nec ullis clamoribus aliquid percipere poſſunt. Hi etiam muti ſunt, ſi ſurdi naſcuntur, quia voces nec animo percipere, nec linguâ proferre queunt, quamvis organa ad articulatam vocem neceſſaria à natura data ſint, niſi tamen ſermonem articulatum proferendi rationem didicerint, nunquàm articulatè loquentur. Nec obſtat, quòd muti, & ſurdi à nativitate ſint ſatis ingenioſi; nàm auditus non eſt ſimpliciter ſenſus ad vitam rationalem neceſſarius, cùm intelligendi vis ſit ab auditu diſtincta, & in ſurdo vigere poſſit ex phantaſmatibus, quæ phantaſia è ſpeciebus viſibilibus, & aliis ſenſibilibus deſumpta ſuggerit, multa intellectus colligere poteſt. Infans, qui neminem audivit, nunquàm loquetur, cùm neſciat, quid ſermo articulatus ſit: *Nihil eſt in intellectu, quin priùs fuerit ſub ſenſu*, quia nullum articulatè loquentè anteà audivit. Nulla idiomatis ſpecies hominibus connaſcitur, ſed omnes

quas

quas audivêre voces, exprimere ſciunt: Neque ſicut vita, itá ſermo à parentibus in liberos transfunditur, ſed temporis progreſſu auditu, imitatione, & uſu diſcitur, ad quam rem auditus eſt neceſſarius. Voces articulatæ non ſignificant naturaliter, ſed ſunt inſtitutæ ex liberâ hominum voluntate, & beneplacito ad quidpiam ſignificandum, ut fuſiùs in logicis, ac proindè ut homo ſermonem proferat, non eſt à naturâ, ſed ab auditu, & imitatione diſcit. Cœteris animalibus vocem naturaliter ſignificantem natura dedit, ut canibus latratum, leonibus rugitum &c. hæ ſunt voces naturaliter ſignificantes, & inarticulatæ, ut & hominum gemitus, ſuſpiria &c. quæ ſunt pathemata naturalia. Cæterùm multùm intereſt inter vocem, & locutionem, quia vox à naturâ data eſt, locutionem tamen à naturâ, quæ homini propria eſt, homo habere non poteſt, ſed ex imitatione ſaltem addiſcere ut humanæ vitę politia, & ſocietas ſervetur; eſt enim homo animal politicum, & ſociabile, qualia coetera animantia non ſunt: nullum igitur idioma nativum eſt. Hinc falſa eſt illa vulgaris opinio aſſeverans: *Si nemo coram infantibus recens natis vocem ederet, in adultâ ætate natura, quæ nunquàm deficit in neceſſarijs, tenetur ſermonem eis tribuere, nec alio idiomate loquerentur, niſi illo, quod Adam habebat.* Errat ſtolidum vulgus, nàm primi parentis ſermo non fuit à naturâ, ſed ad placitum, quia ipſe fuit primus inſtituens, ut habetur *Geneſi cap. 2. num. 19. & 20. formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & univerſis volatilibus coeli adduxit, ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea; Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipſum eſt nomen ejus. Appellavitque Adam nominibus ſuis cuncta animantia, & univerſa volatilia Cœli, & terræ.* Præterquam quòd hanc quæſtionem philoſophi, & medici meliùs exagitare ſolent: *An articulatam vocem proferendi, ſeu loquendi potentia ſit homini naturalis, an verò ſaltèm ab imitatione, dùm quiſque ſermonem, quem alium loqui primò audivit, & ipſe diſcit, & loquitur.* Non defuerunt aliqui in eâ ſententiâ, qui infantem ſibi relictum, tandem ſponte locuturum affirmârunt. Verùm notiſſima eſt hiſtoria de *Rege Maguth*, is triginta infantibus recens natis in locum ſolitarium incluſis, nutricibus eorum hoc negotij dederit, caverent, ne vocula ulla ad eorum aures perveniret, ut experiretur, quoniam idiomate aliquandò eſſent uſuri, atque adeò ejus nationis religioné amplecteretur, cujus infantes linguam proferrent. Sed cognovit tandèm Rex ipſe vaniſſimum fuiſſe laborem, ſiquidèm ipſorum nullus diſtinctè locutus fuit: firmum igitur reſtat, quod qui loquentem neminem audivit, nec ipſe loqui poteſt, ſed eum quiſque ſermonem loquitur, quem alios loquentes audivit & nulla idiomatis ſpecies homini connaſcitur.

Cur à nativitate ſurdi etiam muti ſunt, alij aliam adducunt rationem ſcilicet maximam ſympathiam, & conſenſum auditûs & loquelæ organorum; lingua enim cùm præter alios nervos, quibus ad ſenſum indiguit, etiam à nervo illo quinti paris in aurem tendente, ſurculum acceperit: Si hic nervus auribus & linguæ communis vitioſam habeat conſtitutionem, accidit, ut non ſolùm ſurdi tales fiant, ſed etiam muti, & linguam ſufficienter, & quantum ad

vocem articulatam opus est, movere non possunt, & si sensum & aliquem motum ob reliquos nervos integrum habent. Rationem adducunt, quia à nativitate surdi, si loquelæ organa non haberent vitiata, aliquam vocem ex naturæ instinctu articulatam ederent; quemadmodùm Cætera animantia etiam si à nativitate ab alijs ejusdem speciei separentur, connaturalem proferunt. At surdi à naturâ nullam vocem edunt articulatam, sed tantùm confusum sonum, qui partium loquelæ inservientium manifestam arguunt læsionem.

Verùm horum opinionem falsam his deprehendimus rationibus: Primò, si consensus iste nervi quintæ conjugationis hujus rei esset causa, necessariò sequeretur etiam post ortum, & in adultâ ætate idem accidere posse, nimirùm si post ortum nervus auditorius vel obstruatur, vel crassior fiat, ut indè auditus vel solùm diminuatur, vel prorsùs aboleatur, tùm enim necesse erit, ut locutio eodem modo vel diminuatur, vel aboleatur, quod tamen non accidit, ut experientia testatur auditum & loquelam varias læsiones seorsim, & privatim suscipere, & auditum lædi posse, salvâ Loquelâ, & contrà. Secundò, multi difficulter à nativitate audientes inveniuntur, qui expeditè loquuntur, & contrà. Tertiò non semper surditatis causa est in origine quinti paris nervorum, à quo oritur nervus auditorius, & qui mittitur ad laryngem sed quandoque surditas à nativitate oritur ab alijs causis; læso enim quolibet interno aurium instrumento, surditas oboritur, si nimirùm à primâ generatione in malleolo, incude, stapede, in utrâque aure vitium sit. Tùm enim auditus & consequenter loquela lædi potest, nullo vitio in neruo quintæ conjugationis auri, & laryngi communi existente. Quod idem accidere potest, si meatus auditorius obstruatur, aut tympanum vitietur aut aër implantatus sese non rectè habeat. Ex dictis patet surdos à nativitate non fieri mutos ob consensum nervi quintæ conjugationis, qui auri & laryngi est communis, restat igitur surditatis vitium à privatis læsionibus in aurium organis provenire.

### *Signa.*

Gravis auditus & surditas per se patent, causarum verò signa sigillatim distinguere difficillimum est, conjecturâ tamen in hunc modum distingui possunt. Si surditas à nervo auditorio, & ejus interno meatu contingat, præcesserunt affectus, vel adsunt in cerebro, ut capitis dolor, gravitas, apoplexia, epilepsia, lethargus &c. & alij etiam sensus læsi sunt. Si in solo nervo auditorio sit vitium, reliqui sensus erunt integri præcessit tamen necessariò aliquis cerebi affectus, qui nervum auditorium degenere succo obstructum esse restatur. Si obstructio sit in interno auris meatu, oculis conspicitur, & instrumentis explorari potest. Si aliquod extrinsecùs in aurem immissum sit, ęgrotantis relatione patebit. Tympani laxitas ex humectantibus causis cognoscitur, exsiccatio ex exsiccantibus. Si ex implantati aëris crassitie proveniat, ex incrassantibus facilè deprehenditur; disruptio ex disrumpentibus, & erodentibus. Verùm adeô exactè non semper cognosci potest, quænam auris pars in surditate laboret, cùm facilè hæ conjecturæ, & aliæ quemlibet medicum

cùm decipere possint.

### *Causa.*

Surditatis causa nunc hæret in externâ auris cavitate, nunc internâ, nunc in tympani membranâ, nunc in aëre implantato, nunc in nervo, nunc in spiritu animali.

Causa hærens in externâ auris cavitate, tuberculo, abscessui, saniei, alijsque rebus tùm intrinsecùs, tùm extrinsecus aures obturantibus debetur. Advertendum tamen est, meatûs exterioris obturationem absolutam surditatem non posse inducere, sed tantùm gravem auditum, quia quandoquidem per os etiam ad aures soni deferri possunt; etenim meatus patens est ab auris cavitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur, & ad aures sese insinuant, qui meatus etiam aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os patens excipi multa ostendunt experimenta, videmus enim multos surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utrâque aure diligenter obturatâ, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et vix noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, at è longinquo magis audimus, si baculi alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus. Verum id melius assequemur, si aurem terræ admoveamus qui mos lupis inditus est à naturâ Imò utrâque aure fortiter & diligenter obturatâ, si per tubulum cuique capitis parti procul ab aure admotum verba pronuncientur, clarè, & distinctè audientur, quod experimentum magis probat, quàm nos probare intendimus.

In internâ auris cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiunt degeneres succi & secundum *Hip.* quandòque biliosi sunt, ut *sect. 4. aph. 28. Quibus biliosæ sunt deiectiones, hæ superveniente surditate, cessant: & quibus surditas adest supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat.* Existimabat enim Hip. surditatem fieri excrementis biliosis retentis, & ad caput recurrentibus, talemque surditatem cessare, alvo turbatâ, & bile per inferiora dejectâ, dummodò hectica non fuerit surditas, sed repentè in febribus facta, quod tamen falsum est. Interdum sanguis surditatem efficit, cùm futuram crisin per narium hæmorrhagiam significat, ut idem innuit *sect. 4. aph. 60. Quibus in febribus aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata solvit morbum.*

Tympani membranula graviorem auditum efficere potest, si ab externo aëre frigiditatem contrahat, quia *frigidum nervis & membranis inimicum est*; Vel si norcoticorum usu obstupescat; vel crassior reddatur, quæ causa in senibus frequens esse solet, ut enim oculorum tunicæ in senibus crassescunt & obscuriores redduntur: ità quoque procul dubio ætatis progressu hæc membranula aliquam suscipit mutationem, & hac de causâ habetur *sect. 3. aph. 31. Gravis auditus est senibus familiaris.* Eadem quoque nonnunquàm rumpitur externâ violentiâ & surditatem efficit, ut ab auriscalpio, aliovè instrumento violenter intruso, apostemate rupto, casu, percussione &c. Hoc idem efficere

possunt immanes fragores repentini, quales majora tormenta bellica, tonitrua &c. facilè aëris commotione illam lædere possunt, continuique solutionem inferre quemadmodùm etiam displosa tormenta bellica propinquas concutiendo, fenestras dissilire faciunt, ab ejusmodi enim violentiâ interdum fiunt sanguinis grumi, nec non abscessus, sordesque relinquunt, aurium foramina obstruentes. Quandoque tympani membrana ab aëris humiditate relaxatur, & quam plurimi surdastri in austrinâ constitutione graviorem habent auditum, ut habetur *sect. 3. aph. 17. Auditus hebetatur ab austrinâ constitutione.* Vel nimis tenditur, exsiccaturque post morbos acutos, vigilias, aut jejunia. Ità etiam si officula illa tria, quæ huic adiacent membranæ, loco dimoveantur ictu vehementi, sonitu, vel humoris alicujus affluxu, auditûs gravitas, vel surditas subsequitur.

Aër implantatus, seu congenitus gravem efficit auditum, si crassus, humidus, vel impurus reddatur, qualis in austrinâ constitutione, vel in regionibus uliginosis, uti in Belgio solemne est, ac proindè gravis auditus olim vocabatur: *Auris Batava*: Quapropter sicut visûs organum lucidum esse debet, ut objecto respondeat: ità auditûs organum aëreum omnem impuritatem excludens. Flantibus austris, ventis, vel regionibus uligosis existentibus, aër crassus, turbidus & caliginosus redditur, non modò in aëris regione verum etiam in internâ auris cavitate, qui implantato aëri sese permiscet & debiles repercutit sonos, undè aurium tinnitum excitat, qui auditûs gravitatis, & surditatis prænuncius est. Id evenit non aliter ac fumus in tali aëris constitutione ab igne focorum ascendens in caminorum fastigijs ab externo, spisso & humido aëre repercutitur, ità ut talis fumi repercussio sit certum pluviosæ tempestatis signum, indicetque aëris spatia vapore aquoso jàm esse repleta & alios vapores, ut est fumus, in se recipere non posse. Itèm vapores crassi à malâ vivendi ratione, & diætæ erroribus cerebro communicati, si interiorem auris cavitatem per foramen, quod nervus auditorius transit, se insinuant, hoc malum efficere valent.

Nervus auditorius surditatem efficere potest, si exsiccetur, aut obstruatur ejus medulla ab humore intra ipsius membranas contento, vel comprimatur à quovis tumore vicino. Si malè sit conformatus, vel rectè auri non inseratur & hoc modo surdi ab infantiâ fiũt.

A spiritibus auditûs læsio oritur, tùm cùm à morbis vel depopulãtur, vel non transmittuntur, vel cùm immobiles redduntur ad tempus, ut in apoplexiâ, caro, catalepsi &c.

### *Prognosis.*

Surditas miserandum malum est, aures enim sunt veluti mentis porta per quam menti ea immittuntur, quæ doctrinâ & institutione ad vitam politicam & sociabilem transigendam necessaria sunt: misterum itàque eum hominem esse necesse est, qui audiendi facultate destituitur, cùm hoc adminiculo ad vitam incolumen tuendam careat. Cæterũ miseriores sũt, qui surdi & cœci sũt, ac tandẽ qui surdi, Cœci & muti sũt.

Gravis auditûs & surditatis prognosis ità se habet: auditûs gravitas est malum non contemnendum, si brevi nõ discutiatur, temporis cuniculo sensim in-

increbescens plerùmque tandèm in omnimodam transit surditatem.

Surditas nativa curationem non admittit, sic & quæ diuturno tempore contracta fuit, insanabilis omninò censetur, estò multa extent exempla quorundam curatorum, qui per multos annos surdi fuerint; id enim rarò contingit, multoque plures sunt, quibus frustrà adhibentur remedia. Surditas ex obstructione in meatu externo faciliùs curatur, difficiliùs in meatu interno, & auditorio. Tympani membrana rupta, vel erosa, vel cicatricem superstitem nacta, aut officula luxata immedicabilem reddunt surditatem. Surditas, quæ modò crescit, & modò decrescit, faciliùs curatur, fit enim ab humore tenui, & exiguo, qui interdùm minuitur, vel à flatulento spiritu. Surditas, quæ per aurium idiopathiam excitatur, facilius curatur, quàm quæ per sympathiam. Surditas in febribus contingens, cum eâ plerùmque solui solet, ut *sect. 4. aph. 28. surditas in febribus solvitur biliosâ dejectione.* Sed quandòque mortis prænuncia est, significat enim audiendi vim per morbi vehementiam extinctam esse, & pravi humoris copiam cerebrum, & aures occupare, ut eâdem *sect. aph. 49. Auditus deficiens in febribus continuis signum lethiferum*, & *sect. 8. aph. 16. in acutis febribus non audiens est morti proximus.*

*Curatio.*

Curatio pro causarum diversitate varianda est, semper tamen præmittenda sunt universalia S. corpus purgantia, & caput mundificantia, quæ ubi necessarii sunt per intervalla repetenda sunt, in surditate autem purgantia frequentiora, & fortiora sint, quàm in gravi auditu, deindè topica auribus applicanda sunt.

Surditas originalis conformationis vitio, audiendi instrumenti defectu, aut aliquâ aliâ vitiosâ figurâ incurabilis est, cùm illud, quod natura semel ademit, à medico nullo pacto reparari possit, est ejus sanatio soli Deo reservata. Adventitia non rarò curationem recipit.

Quæ aliquo cerebri, vel aliarum partium defectu originem trahit, non aliam requirit curationem, quam quæ dictis destinatur affectibus, & à propriis capitibus desumenda est. Quę à tuberculo, sanie, aliisque tùm intrinsecùs, tùm extrinsecùs observantibus dependet; attamen si auditûs gravitas, vel surditas fit ab aurium ulcere, ejus curatio instituenda est, ut de ulcere aurium diximus, atque hic abstinendum est ab oleis, nàm oleum est ulceribus inimicum, & præcipuè ulceribus aurium.

Si degeneres succi in internâ auris cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiant absque insigni aliquâ instrumenti auditûs læsione, evacuatis per alvum, vel per nares effusis, vel insensibiliter discussis succis, malum sponte cessat.

Si tympani membranula ratione frigoris gravem pariat auditum, per apposita debellativa perficienda est curatio, & efficacissima erunt olea ex penu chymico, qualia sunt *roris marini, sampsuci, lavendulæ, caryophyllorum &c.* quæ nunquàm ob nimiam vehementiam sola non sunt usurpanda. Si à tympani membranulæ rupturâ, vel corrosione surditas pendeat, curationem non recipit, ut & gravis auditus

à prædictæ membranulæ craſſitie, ut ſenibus accidit. Si à membranæ ſiccitate oriatur affectus victu humectante, ſomno longiori, & capitis humectatione utendum eſt, & in aurem humectantia immittantur, ut *oleum amygdalarum dulcium*, & ſimilia.

Si tympani membrana ſit relaxata in nimiâ aëris humiditate, vel congenitus aër craſſitiem, & humiditatem adeptus ſit, & gravis auditûs in causâ ſit, vitetur auſtrinus aër, victus exſiccans inſtituatur, & præ omnibus aliis medicamentis maſticatoria conveniunt propter meatum, qui ab internâ aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Si morbus contumax ſit, & in longitudinem abeat, diæta ſudorifica hîc maximè locum habet.

Hujus curationis ſumma erit, ut diæta medicamentis, & cauſarum varietati reſpondeat, vitando cibos, qui craſſum generant alimentum, & vaporoſum, in primis allium, ſinapi cæpas &c. quæ auditui nocent. Aër ſit purus, æger auſtrinos vitet ventos, & ab iis muniat aures. Primùm inſtituatur univerſalis evacuatio, & ſi affectus pertinax ſit, diaphoretica pluries recenſita proſunt, ut diximus. Vulgarium cauteria, & veſicatoria maximè nocent. Sternutatoria hîc non uſque adeò tuta ſunt cùm incertum ſit, quò humorum motus ex vehementi illa agitatione concitatus vergere poſſit. Vulgarium frictiones inutiles ſunt, & mortuum potiùs, quàm ſurdum excitarent.

Peculiariter poſt corporis depletionem multùm valet de manè *Tritholi ſudatorium in Puteolano* & de ſerò *ſulphuris fumus per infundibulum in aurem exceptus in foro Vulcani. In Inſulâ Pithecuſæ* valet *ſudatorium ſancti Angeli*; *vel balneum Vlmitelli*, *vel furnelli.* Noſtrates vulgares maximoperè commendant *Sudatorium Aniani*, dictum balneum ſiccum ad hunc, & alios affectus, verùm ejus exhalatio eſt etherogenea, & propter Mephitis viciniam majora damna, quàm commoda in capite, & thorace recepta producit, & nos multos in animi deliquium & ſyncopen incidiſſe obſervavimus.

Interim topica applicentur, & in aurem inſtillentur, talia ſunt *oleum amygdalarum amararum*, *anguillæ pinguedo*, *axungia talpæ*, *pinguedo ſerpentis*, *aqua è ligno fraxini deſtillata*, *aqua origani ex ſiccâ plantâ cum vino deſtillata.* Efficaciſſima ſunt olea arte chymicâ deſtillata, *rutæ*, *caſtorei*, *roris marini*, *ſampſuci*, *ſalviæ*, *baccarum lauri*, *caryophyllorum*, *cinnamomi*, *philoſophorum.* Maximoperè commendamus *balſamum ſulphuris ſpiritu vini extractum*, *fel animalium*, *ut leporis*, *capræ*, *perdicis*, *vel cervi*, *ſi cum olei ſuccini æquali parte miſceatur*, & in aurem immittatur, ſed præſtat *eſſentia fellis per vini ſpiritum extracta*, qua curatos eſſe multos aiunt, qui planè ſurdi fuerint, attamen mirabiliter operatur *eſſentia fellis humani ſpiritu vini extracta.*

Multùm prodeſſe poterit ſuccus ex cæpâ expreſſus, vini ſpiritu imbutâ, & ſub cineribus cocta. Itèm præ omnibus ſequens experimentum, ut

℞. *Cæpam magnam rubram*
*in medio excavatam*, *cujus*
*cavitatem reple*
*ol. rutæ*, *addendo*
*pulv. cyperi*,
*bacc. lauri*,

*baca*

*bacc. lauri,*
*anisorum,*
*cumini ana* ʒ. j.
*castorei pulu.* ʒ. ß.

*Bulliant omnia super prunas ardentes, postea exprimantur, & serventur in phialâ*, de quo stillentur guttæ aliquot in aures manè, & vesperi, claudendo eas gossypio moschato. Expertissimum quoque medicamen est *liquor destillatus ex melle, & formicis.*

A nonnullis laudatur *panis ordinarius ex clanobi extractus, & inferiori crusta ablatâ, qui in spiritum vini immergatur*, & calidè quantùm æger ferre poterit, ad aurem applicetur. Alij extollunt *spiritum vini, in quo elleborus albus fuerit infusus*, & in aurem instillatus.

Tandèm sequens expertum medicamen tutò in aurem instillari potest.

℞. *Senectutem serpentis,*
*ovor. formicar. ana* ℥. ij.
*contunde opt. affunde*
*ol. sampsuci lib.* ß.

*Inde aludeli, & per mensem chymicum stent in ventre equino*, & habebis oleum penetrans, quod cum gossypio manè, & vesperi in aurem instilla.

---

## Cap. XXXI.

### *De Narium Vlcere, & Ozœnâ.*

PUtârunt tàm veteres, quàm recentiores nares esse cerebri emunctoria, & per eas veluti per canalem excrementa fluere; nihilominus habent nares sua peculiaria excrementa, quæ pro cerebri excrementis venditent medentes. Ab his excrementis non patiuntur nares, dùm ea foràs exturbantur, quia propria, & victa sunt, ceu non patitur oculus à lacrymis, ab urinâ vesicâ, à fœcibus intestina, à salivâ os &c. quia horum excrementorum sunt propria emunctoria. Possunt quandoque ab his excrementis pati nares, siquid exoticum, & præter naturam associetur, ex quo oritur ulcus, ozœna, carcinomâ &c.

Ulceratio incipient in naribus nullum aliud speciale habet nomen, nisi ulcus recens, & simplex, quod frequenter occurrit; ac tamen si ejus curatio negligatur, temporis progressû ex affluentibus sordibus, & causæ malitiâ incrementum sumit, & in ulcus sordidum, putridum, vetustum, & graveolens degenerat, quod ozæna vocatur.

### *Signa.*

Ulcus recens, & simplex nullum, aut exiguum excitat dolorem, & nares ichore madent, dum attinguntur, vel irritantur; alioqui siccâ & nigrâ obducitur crustulâ, quæ nisi vi excutiatur, arescere solet, sponteque sanatur. Verùm si violentiùs tangatur, vel detrahatur, aliquid sanguinis exsudat & emunctionis impetu non rarò exploditur, & nova crusta subnascitur spissior, quæ dùm diutius hæret, perpetuò sub eâ aliquid exeditur, & majus efficitur ulcus, quod si negligatur, tandèm in dies depravatur, donec in ozænam degeneret.

Ozæna dolorem ulcere majorem infligit, illius crusta sordidior, humidior est, & graveolentiam exhalans, tetrumque reddit odorem, ut æger non tantùm sibi graveolens, sed etiam adstantibus tetri odoris expiratione molestus, & abominabilis fit.

*Causæ.*

Ulcerum recentium & ſimplicium cauſam internam putant vulgares eſſe humorum fluxionem in nares, vel à cerebro, vel à partibus inferioribus : hujuſmodi humores ſunt bilis, vel pituita ſalſa, id patet in catarrhoſis fluxionibus, quod nonnunquàm narium cutis eroditur, & ulcera excitantur.

Ozœnæ cauſam eſſe humores acres, putridos & malignos ; cauſam verò antecedenrem eſſe cerebri intemperiē ejuſmodi humores coacervantē aut intēperiē in aliquibus partibus inferioribus, vel in toto, quæ capiti communicatur ; vel occultam viſcerum malignitatem, ut in lue venereâ.

Fluxio, catarrhus, viſcerum intemperies, cauſa occulta, putredo, malignitas &c. quam vulgares in medicinam intruſerunt, quemlibet agaſonem fecit medicum. Errant vulgares in ulcerum narium & ozœnæ aſſignandâ cauſâ: non à cerebro per deſcenſum, neque à partibus pendent inferioribus per aſcenſum, quia cerebrum, inferioreſque partes, per quas tranſeunt, primùm exulcerarent, deindè narium partes.

Sunt nares emunctoria & ſua peculiaria habent excrementa, in quibus quandòque particulæ acido ſalinæ deliteſcunt, & alimentitium ſequuntur ſuccum ad partium nutritionem uſque & levi datâ occaſione pateſcunt, cùm excrementa in narium cavitate ſeparantur, ſi deſiccentur, ſimplicem exedendi energiam nanciſcuntur, pruritum excitant, ſenſim excoriant, & ſimplex efficiunt ulcus. Quod ſi hæ particulæ exaltentur, ſenſim in acutas, corroſivas & ſecticas degenerant, ac potiſſimum ulcus ſordidum cruſtoſum, putridum, vetuſtum, & graveolens generatur, quod ozœna vocatur. Fit quandoque ex tuberculo in naribus orto, & ſuppurato, vel ex cauſis externis ſcilicet à vulnere, vel contuſione in puris generationem tranſeunte.

*Prognoſis.*

Quælibet narium ulcera plerùmque curatu difficilia ſunt, & cacoëthe, cùm ad deteriorationem proclivia ſint; ideòque perpetuò pro ſuſpectis habenda ſunt ob prava ſymptomata, quæ excitare poſſunt, quia ut plurimum læditur reſpiratio, cùm ulceris cruſta nares obſtruat, vel ſi in ſarcoma, vel polypum degeneret : quandòque narium fœdâ depreſſione deformat : interdùm vox vitiatur, quia malum palato communicatur, ſub quo, tanquàm ſub teſtudine, vox reflectit : Quandòque narium hæmorrhagia annectitur, narium venis ab ulcere eroſis. Verùm ſi ſimplicia, recentia, ſuperficialia, munda & externa ſint, facillimè curantur.

Vetuſta, putrida, cruſtoſa, interna, profunda & fiſtuloſa difficillimè ſanantur. Si diutius durent, paulatim longius ſerpunt & effodiunt narium pinnas, earumuè interſtitium, vel tenella naſi oſſa, præſertim cartilaginem exedunt; quandòque putrefactivâ exeſione palatum perforant, & ad cerebrum uſque ſerpunt, oſſa primum, quia denſitate ſuâ, magis reſiſtunt, exedunt, deindè carnem, quia rara & foraminata.

*Curatio.*

Vulgares in narium ulceribus eaſdem indicationes, quibus alia ulcera curant

curant, observant; ideòque victûs rationem prescribunt, quæ humorum acrimoniam temperat, & eorum genesim inhibet. Mox si superflui redundent humores, corpus convenienti deplent pharmaco, phlebotomiâ & cucurbitulis cum scarificatione. Si fluxio in nares sit valdè contumax, eam derivant vesicatorijs, cauterijs, posterioribus capitis partibus admotis. Caput ipsum, fluxionis fontem, exsiccant, roborantque. Deindè ulcus detergunt, exsiccant & consolidant.

Caput ad cutem usque deradunt, & frequenter fricant *oleo myrtino, puluere corall. santalor. & aceto* ad majorem penetrationem; mox sequens concinnant cataplasma abraso capiti imponendum, ut

℞. *Limacum num.* viij.
*contundantur, & admisceantur*
*pulu. ros. rubr. siccar.*
*Santalorum, &*
*balaustior. ana* ℨ. j.
*myrrhæ,*
*mannæ thuris, &*
*mastiches ana* ʒ. ij.
*gummi sandarach.* ʒ. j.
*Conquassentur cum album. ovorum num. ij & f. s. a. cataplasma linteo obducendum,* quod capiti applicetur, deferaturque per novem dies continuos, non aliter ac si caput tineâ laboret.

His præmissis, ad topica deveniunt, ac primum si ulcus crustosum sit, crustam auferunt, eam emolliendo fotu, vel vapore *aquæ tepidæ, butyro recenti, anseris, vel gallinæ adipe loto priùs aliquoties aquâ rosarum, oleo amygdalarum dulcium*, & similibus. Crusta emollita non est vi excutienda, ne ulcus irritetur & fluxio concitetur, sed ejus casus spontaneus est expectandus, nare emungendo, vel eam digiti extremitate detrahendo, vel per sternutationem exterminando.

Crustâ semotâ, quæ ulcus adstringunt, & exsiccant, usurpant; eluunt ulcus *aquâ saccharatâ* ad demulcendos humores acres, aut *vino albo, in quo mel incoctum, sit vel aquâ hordei cum melle rosaceo,* deindè illiniunt *unguento de tutiâ, albo Rhasis &c.*

Ozoena validiora expostulat remedia, quàm ulcus, ideòque ad errhina confugiunt, ut

℞. *Hord. integri p. j.*
*agrimoniæ,*
*absynth.*
*Centaur. min. ana m. j.*
*ros. rubr. &*
*balaust. p. ß.*
*cortic. granat. &*
*nucum cupress. ana* ℨ. ß.
*Coquantur in aquâ ferratâ, & in colaturâ dissolue*
*mellis ros.* ℨ. iij.
& frequenter naribus, attrahatur. Post ulceris detersionem sequens decoctum usurpandum censent ad ulceris exsiccationem & consolidationem.

℞. *Radic. bistortæ, &*
*aristoloc. rotund. ana* ℨ. ß.
*myrrhæ, &*
*aloës ana* ʒ. ij ß.
*summit. sabinæ m. ß.*
*alum. crud.* ℨ. j.
*Coque in aquâ communi.* Deindè sequenti illiniunt unguento,

℞. *Aloës,*
*myrrhæ ana* ʒ. ß.
*gallar.* ℈. j.
*Lithargyrij,*
*cerussæ ana* ℨ. j. ß.
*plumbi usti, & loti* ℈. ij.
*cum ol. ros. q. s.*

*f. Vnguentum.*

Si hæc non sufficiant, ulcus *aquâ plantaginis, in qua sublimatum dissolutum fuerit* bis, ter, quaterve in die abluunt, vel *unguento Aegyptiaco in aquâ hordei dissoluto.*

Tandèm ulcere deterso, ad exsiccantia deveniunt, pro quibus *Rondoletius* laudat *candelas ex cerâ rubrâ paratas*, si talis candelæ fuligo in cubiculo angusto, benè clausa, naribus excipiatur, quia potenter ulcus exsiccat: verùm exsiccat, & comburit, potiùs utilissimum erit id oleo ceræ illinire, quàm suffumigare. Vel idem valdè decantat efficacissimum *suffumigium ex auripigmento, & cinnabari*, quibus addit aliqua odorata ex quibus fuligo excitatur, ut est *myrrha, thus mastiche, benoinum &c.* & ulcus siccatur. Cæterum insalubre suffumigium est, imò lethale tantùm ob auripigmenti admistionem; est enim auripigmentum arsenicum citrinum, seu flavum, & leprosum continet virus.

Si ulcus sit corrosiuum, ne profundiùs serpat, usurpant *acetum salitũ vel vinũ salitũ* credimus potiùs ad majorem corrosionem, quàm ne profundiùs depascatur. Vel *decoctum ligni guaiaci, in quo dissolutũ sit parum unguenti Aegyptiaci*: sed tale unguentum ob viride æs, & acerrimum acetum vehementem habet acrimoniam, ulceribus hostilem; præcipuè ubi adest ossis excesio, illud nigredine inficit. Optimæ notæ chirurgi hujus unguenti usum veterinariis relinquerunt.

Recens & simplex narium ulcus facillimè curatur, nullis præsidiis præmissis. Si crusta obducatur, *oleo ex ovorum vitellis* removeatur, deindè hoc utere *unguento albo ex succis refrigerantibus.*

℞. *Succ. sambuc.*
*solani,*
*plantaginis*
*herbæ alleluja,*
*& viol. ana lib.* ß.
*cerussa lib.* j.
*ol. viol. lib.* iij.
*cera alba lib.* j
*Lithargyr. aur. lib.* ß.
*f. ung. s. a.*

Quòd si ichore madet, & pigrè in unionem abeat ex quodam succi alimentitij torpore, tũc ℞. *Croci Martis*, & ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies ulcus consolidatum erit. Vel hoc nostro utere unguento, quod brevi omnem absoluit curationem:

℞. *ol. ros. lib.* j ß.
*ceræ virgineæ* ℥. iij.
*cerussæ,*
*lithargyr. aurei,*
*plumbi usti, & loti ana* ℥. ij.
*tutiæ præp.* ℥. ß.
*croci Martis* ʒ. iij.
*Sach. Saturni, &*
*camphoræ ana* ʒ. j.
*f. ung. s. a.*

Vel

℞. *Aloës in aq. plantag. lotæ* ʒ. iij.
*myrrhæ* ʒ. ij.
*Sarcocollæ,*
*ireos ana* ʒ. j.
*cerussæ,*
*antimonij crudi,*
*tutiæ,*
*minij ana* ʒ. j. ß.
*ol. hyperic. &*
*ros. ana* ℥. ij.
*mell. ros. simpl.* ℥. j.
*succ. dragonteæ,*
*& pilosellæ ana* ℥. ij.

*Bulliant succi in oleo ad ipsorum consumptionem, deindè adde mel ros. & demum* cæ-

*cætera in subtilissimum pulverem redacta, addendo.*

*benzoini ʒ. j.*
*mosch. gr. v.*
*& f. ung. s. a.*

Quàm efficax sit hoc unguentum in narium ulceribus, ex effectu cognosces. Multùm valet in ulceribus narium *infusio lapidis medicamentosi.*

Ozœna difficillimæ est sanationis, ideòque efficacissima exposcit medicamina, undè præmisso purgante convenienti, succus nutrititius ab impuritatibus & particulis acido salinis exaltatis est mitigandus & ad naturalem crasin est redigendus medicamentis diaphoreticis, easque hebetantibus. Omnia, quæ acrimoniam, & acutiem à parte affectâ tollunt, & corrigunt, conveniunt, ut sunt absorbentia, præprimis *cancrorum oculos* sæpius & per vices assumptos, commendamus. Interdum potiones vulnerarias adhibemus, quibus *stibium diaphoreticum* addimus.

Quò ad topica efficacissimum est hoc *nostrum unguentum magistrale*, ut.

℞. *Lithargyr. aur.* ℥. viij.
*cerussæ* ℥. iij.
*tutiæ prap.* ℥. ß.
*plumbi usti & loti* ℥. j.
*merc. sublimati dulcis, &*
*antimonij crudi ana* ℥. ß.
*cinnabaris* ℥. ij
*ceræ lib.* ß.
*ol. ros. lib.* j. ß.
*f. ung. s. a.*

Credibile non est, unguentum hoc quantum valeat non tantùm in ozœnis, verùm etiam in omnibus ulceribus etiam recentibus, & præsertim Venereis, putridis, malignis, vetustis, & exedentibus. Mundificat, carnem bonam producit, consolidat, putrefieri, ac corrumpi non sinit, nec malam carnem excrescere, & tandem sanat unâ hebdomadâ magis quàm aliud integro mense.

Præstans est *aluminis aqua ex arenâ sine spiritibus destillata, & aqua plantaginis, in qua aliquid de mercurio dulci dissolutum fuerit*: sed præstantior est *aqua nostra Venerea*, ut

℞. *Viridis æris* ℥. j
*aquæ font. lib.* iij.

*Stent simul in calore digestionis, donec aqua cyaneum sit nacta colorem, in decantatâ, & filtratâ aquâ dissolve mercurij meteorizati grana aliquot.* Hac aquâ nos etiam familiariter utimur in persanandis pustulis, cariebus, ulceribus, & in gonorrhæa per siphunculum. Multùm præstat sequens, medicamentū, ut

℞. *Aquæ sampsuci.*
*plantaginis ana* ℥. j. ß.
*mell. ros.* ʒ. vj.
*spiritûs vini rectificati* ʒ. iij.
*quibus aliquandò addi possunt.*
*merc. meteorizati gr. ij.*

Præstantissima est *aqua viridis Johannis Hartmanni*, quæ non tantum ozœnas, verum omnia fœtida ulcera palati, faucium, columellę, gingivarum, linguæ &c. cujus compositio est.

℞: *Mell. ros.* ℥. ij.
*sulph. vivi,*
*alum. crud.*
*æruginis æris ana* ℥. j.
*albi græci,*
*comar. sabinæ ana* ʒ. ß.
*sambuci* ʒ. j.
*fol. hyperic.*
*roris marini,*
*rutæ,*
*plantaginis.*
*salviæ,*
*pulegij ana m.* ß.

*Hac coque in vini & aqua lib. ij ad consumptionem digiti transversi unius. Aerugo æris non simul coquatur, sed in fine addatur, & relinquatur, donec refrixerit, posteà coletur, & servetur ad usum.*

Nonnulli commendant fumum ex candela rubra, quam ceram hispanicam vocant, quia cera rubra in sua compositione cinnabarim admittit, præstat tamen sequens suffumigium.

℞. *Thuris,*
*gummi animi ana ʒ. ij,*
*cinnabaris ʒ. j.*
*m. f. pulvis.*

*& formentur sex schedula* pro suffumigio carbonibus iniiciendæ.

---

## Cap. XXXII.

### *De Coryzâ.*

PRæter ulcera & aliud malum patiuntur nares, humoris scilicet excrementitij fluxum, qui à græcis coryza vocatur, à Latinis gravedo, quia in anteriori capitis parte circa frontem quidam gravitatis sensus molestus percipitur. Est catarrhi species cuilibet nota; vix enim ullus, qui eam multoties non sit expertus, reperitur. Est obstructio ossis ethmoidis à narium excremento.

### *Signa.*

Affectus iste per se patet, nàm plurimum excrementum per nares cum strepitu excernitur, nunc liquidum, nunc spissum, & quandòque nihil Nares opplentur, caput gravatur, respiratio ità difficilior redditur, ut æger non nisi hiante ore respirare possit, undè odoratûs abolitio succedit, vox fit rauca, & non sonora & clara, ut anteà, quia larynx, & guttur eodem afficiuntur excremento, & hinc gustatûs læsio.

### *Causa.*

Fluxionem à cerebro in nares depluentem] pro coryzę causâ assignant vulgares; fieri enim destillationem ab humoribus crudis in anterioribus cerebri debilitati ventriculis, contentis dijudicant. Hæc destillatio, seu fluxio fit vel à causa calida qui pituitam in cerebro collectam fundere, & liquare potest, vel à frigida, qui cerebrum refrigerat & spongiæ instar humorem in illo contentum comprimit, & ad nares ablegat excernendum. Tùm etiam cerebri refrigeratione fit novus pituitæ preventus & illum caloris penuria malè concoquit, undè plurima excrementorum supellex, quæ à facultate expultrice per patentes ductus excluditur. Non confutamus coryzæ causam à Galenicis allatam, quia *Trutina Medica lib. 1. cap. 7. de catarrho*, ad nauseam usque eorum nænias explodimus.

Coryzæ occasionalis causa est aura frigida vespertina, borreæ flatus, repentina caloris in frigus mutatio &c. calor enim poros aperit, quos, si extemplò frigus insequatur (frigus nàmque ex particulis acutis, acidis, nitrosis acribus in aëre volitantibus constat) constringit, atque ità spongiosum os ethmoides, prægresso calore, maximè apertum est, insequente subitaneo frigore, obstruitur, undè læsæ partis functiones, & digestiones statim vitiantur; interim nariũ insitus spiritus peregrinũ sentiens hos-

hostem, lacessitur, in suis actionibus perturbatur, suumque relinquit munus ac partis alimentum, aliàs vividum, fit degener, & initio magnâ laticis quantitate; aquæ salso-acidæ instar ad sordes elevēdas provocat, & per nares ex stillat, quam ægrè ferentes, solent indè cum adiacentibus phlogosi rubere, & tumefieri. Quod fit latex in coryzæ principio, patet, nàm mox â biduo alvus siccior, & urina redditur parcior. Deindè topicum interturbat alimentum, & degener sub muci formâ profundit, non aliter ac festuca in oculo continuas protitat lacrymas, angina indesinentem, & mucidam salivam spumat; Dysenteria proprium intestini nutrimentum mucosum cum sanguine exturbat; vesica continuum deturpati alimenti plorat mucum, præsente calculo, qui cessat, illo absente.

Coryza odoratum suspendit, & gustatum lædit, quia peregrinus hostis non solum circa odoratûs organum, sive ossi spongioso insidet, verùm etiam in vicinum cerebrum labes propagatur; undè nerui gustatûs contagii fiūt participes. Quandòque sicca tussicula cum asperæ arteriæ prurigine infestat. Interdùm raucedinem facit, & non rarò tintillationem in larynge proritat, quia labes in has partes propagatur. Laudatur spissior, tenacior, fluidiorque mucus, quia excrementa crassescere, bonum; indicat enim custodem ad suum redire munus.

*Prognosis,*

Coryza est affectus levissimus, & tutissimus, & citò curatur, si recens fuerit, & à causâ concitatus externâ, sed solummodò, si latex fuerit nimio salso acido saturatus, exulcerare solet, & ulceribus, ac ozœnis viam sternit. Est quandòque coryza contagiosa, & miasmata ex partibus affectis exhalantia, vel per aërem attracta, vel per lintea, aut pocula communicata fermenti instar similem labem aliis inferre solent. Per aliquot dies caput aggravat, si in consensum trahatur, odoratum suspendit, non nihil loquelæ impedimento est, gustatum lædit, & intra paucos dies cessat, quod ex flavo, viscido & inspissato excremento judicatur. Coryzam in omnibus circa pulmonem morbis, & antecessisse, & succedere malum. *Oriuntur gravedines vere,* ut inquit *Hip. aph. 20. sect. 3. Itèm hyeme post æstatem siccam. & aquilonarem, autumnum verò pluviosum sect. 3. aph. 13. In senibus coryza malum. Raucedines, & gravedines in valdè senibus coctionem non admittunt sect. 2. aph. 40.*

*Curatio.*

In coryzæ curatione vulgares cerebrum respiciunt, ejusque intemperiem calidam, vel frigidam corrigentes, humores crudos evacuantes, ut in catharrho, revulsiones, & derivationes adhibent, & præter hæc caput roborant, expultricem sedant facultatem, ne humores crudi ad nares transmittantur, & deindè materiam nares obstruentem educunt vapore *decocti sampsuci* naribus excepto, vel ejusdem sampsuci aquâ. Vel *acetum in ferream laminam candentem infusum*, vapore tenus exceptum ad id conferre credunt, & id efficaciùs si *in aceto rosæ rubræ priùs infundantur.* Ad id etiam valet *acetum, in quo infusum sit castoreum*, naribus attrahere. Vel olfacienda præbeantur *calamintha, serpillum, semen nigellæ aceto maceratum; item castoreum.* Vel adhibent erthina

china, quæ cerebrum, & nares purganti optimum tamen errhinum esset ellebo-rus, quia reverà caput purgat. Verùm hæc vulgaria medicamenta patent lippis, atque tonsoribus, & potiùs nocent, quàm juvant; solvunt enim à cerebro, & naribus, undè malum adaugent, & fovent, quapropter si his remediis, quis coryzâ non laborans, uteretur, utique coryzâ corriperetur.

Coryza est ità morbus levissimus, ut à quovis negligatur, cùm ferè semper per se abire soleat, citòque curetur, à causâ tamen externâ concitatus: verùm si à causâ internâ, ut ulcere, sarcomate, polypo, carcinomate &c. concitatur, his sublatis, sponte cessat.

Si pertinax, & rebellis persistat coryza, tunc lymphæ exuberantiam *resinâ jalap.* per sedem eliminamus, vel nimias serositates absumimus per cutis poros diaphoreticis, ut *stibio, cornu cervi sine igne, misturâ simplici, aquâ bardanæ, vel salibus volatilibus, ut cardui sancti, roris marini, scabiosæ &c.* vel eas per urinæ vias exturbamus. Quibus medicamentis internis externa copulamus suffumigia, ex quibus præcœteris sequens nobis magis arridet quod citò tutò, & jucúdè, aliquoties unico die usurpatum, & sensim exceptum coryzam percurat. Talis est *succini pulvis*, qui prunis inspersus, ore patulo, & naribus excipitur, & ne quid fumi pereat, obtecto capite, ab ægro studiosè est excipiendus. Si magis composita describere volumus ad pompam augendam, *succino addimus mastichen, thus, benzoinum, & styracem* ex quibus fumus excitatur, & modo quo suprà excipitur. Expertum etiam habemus ejusdem *succini oleum* digiti auricularis interventu intra nares immissum, illud intro vertentis, aut *oleum essentiale sampsuci.* Itèm *balsamus apoplecticus* naribus illitus. Magnoperè etiam valet *gummi animæ* pro suffitu super carbones, aut *ejus oleum.* Similiter *tabacum aliquot olei anisi guttis conspersum*, communi more sumptum. Hæc impressionem tollunt, & efficaciter obstructionem solvunt, ac discutiunt. Opiata nonnulli commendant, verùm magnâ sedulitate adhibenda sunt, ne nimis incrassando, fœtorem, vel aliud incommodum pariant, ut sæpè à nobis compertum est. Præsentaneum est præ omnibus spiritus salis armoniaci cum calce elicitus.

---

## CAPUT XXXIII.

### *De Narium Hæmorrhagiâ.*

Solet quandòque natura sanguinem vitiosum per nares effundere, & multos curare languores, verùm multoties lacessita optimum, Laudabilemque sanguinem impetuosè ità profundit, ùt vitę thesauro exhausto, patientem non obire, sed abire quotidiana nos doceat experientia.

Affectus hic hæmorrhagia dicitur græcè, ab *αιμα*, & *rheo*, quasi dicas sanguinis fluxum, præsertim liberalem, & copiosum, à quacumque parte fluat, cujus variæ sunt species, qui ex sedis vasis fluit, dicitur hæmorrhoidum fluxus; ex utero singulis mensibus provenit, mensium fluxus nominatur; qui post partum è mulieribus labitur, lochiorum fluxus appellatur. Sunt & aliæ cruentæ ex quibuscumque partibus excretiones, de quibus suo loco agemus. Usus tamen obtinuit, ut nunc non addito partis nomine, pro hæmorrhagiâ sanguinis fluxum è naribus tantùm erumpentem specialiter intelligamus.

Eft itàque hæmorrhagia immodicus ſanguinis per nares fluxus. Pars affecta in hæmorrhagiâ ſunt nares vel per eſſentiã, vel per conſenſũ, et ut in hæmorrhagiâ regia afficiuntur vaſa ſanguinea, ex quibus autumamus arterias magis in culpâ eſſe, quàm venas, ſinumque tertium craſſæ meningis per longitudinem falcis ad os cribroſum excurrentis in hæmorrhagiis aperiri. Vel utplurimùm tamen propagines rami arterialis à carotide internâ aperiuntur, rumpuntur, vulnerantur, eroduntur.

*Signa.*

Narium hæmorrhagia ſignis non indiget, cùm ad ſenſum, vel ex ſolâ relatione immodica ſanguinis copia conſpiciatur. Diſtinguendæ autem ſunt illius cauſæ hoc modo: Si per anaſtomoſim fit, narium ſanguis copioſè fluit, ſi per diæreſim, ſanguis adhuc majori copiâ, & impetu fluit, pręceſſitque contuſio, aut alia violenta cauſa externa; ſi per diapedeſim, ſanguis fluit paucus, tenuis, atque ſeroſus.

Sunt & alia ſigna obſervanda; ſi enim hæmorrhagia critica eſt, ægrum levat, quia cum ipſa prior morbus, ejuſque ſymptomata evaneſcunt; ſi enim ſymptomatica, æger eam difficulter ſuſtinet, & cum pulſu languidiori vires ſenſim attenuantur.

Si ſanguis immediatè è narium venis fluat, nullus percipitur capitis dolor, & facilè per adſtringentia naribus applicata ſiſtitur; ſi verò à cerebri venis fluat, in aliquâ determinatâ capitis parte percipitur dolor, & per adſtringentia medicamenta naribus impoſita non ſedatur fluxus.

Solet quandòque ab aliis etiam partibus ſanguis fluere, ut hepate, utero, harum partium ſigna dolores, & tenſiones indicabunt.

Tandèm, ſi ſanguis ab arteriâ fluat, egreditur calidus, floridus, ſubtilis, cum ſpumâ, & impetu; è venâ verò craſſior, & nigrior cum pauco impetu egreditur.

Si hæmorrhagia à ſanguinis copiâ oriatur, adeſt faciei rubor, venarum tenſio, tùm etiam victus largior, & rubens apparet; Si cacochymia contingit, quaſi corruptus, & pravâ conſpurcatus qualitate apparet, faciei color depauperatus.

Diverſas habet hæmorrhagia differentias, cùm alia fit à naturæ motu, & dicitur critica, alia à cauſâ morbificâ, & dicitur ſymptomatica; criticam natura moderatur, ea quæ ſibi noxia, & moleſta ſunt, exturbans, ut in febribus acutis in quibus natura cauſam morbificam per has vias expellere conatur. Hæc etiam fit ſine febre, naturâ ſeſe ſuperfluo ſanguine exonerante, ut multoties videmus multos in floridâ ætate periodicam pati hæmorrhagiam. Symptomatica etiam fit à naturâ, quæ turbata, confuſa, & irritata procedit in ſuis operationibus, & perperam operatur, ut in morbis chronicis evenire ſolet.

*Cauſa.*

Hæmorrhagiæ cauſa eſt continui ſolutio facta in narium venis, & hæc ſolutio ad ſcholaſticorum mentem tribus modis fit, quibus generaliter vaſa ſanguifera ſolvi poſſunt, & ſanguis effundi, quorum primus eſt anaſtomoſis, ſive apertio, ſecundus diapedeſis, ſive rarefactio; tertius rhiſis, ſive ruptio.

Anaſtomoſis provenit à ſanguinis calore

calore, & effervescentiâ venarum orificia aperiente, & illum promptiorem efficiente. Diapedesis fit à venarum tunicâ magis attenuata, & à sanguinis tenuitate, & subtilitate per poros transeuntis, veluti per sudorem, non aliter ac hydroargentum subtilissimas suas guttulas per corium spargere solet, sed de hoc modo valdè dubitamus, quomodò scilicet sanguis sub sanguinis formâ è vase aliquo transsudare possit Rhisis ab externâ violentiâ collisione scilicet ictu, vel contusione accidit venas erumpente, vel etiam à sanguinis superfluitate vasa disrumpente.

Pro horum modorum causis putarunt vulgares, & quidèm in anastomosi pro internà esse sanguinis copiam impetuosè ad venarum orificia ruentis, ejusdem caliditatem, & acrimoniam, facultatem expultricem irritentem, retentricis debilitatem, venarum mollitiem & tenuitatem; pro externa, quæ sanguinem multiplicare valent, victum pleniorem, crapulam, compotationem vini meracioris, fortiumque potulentorum, intermissionem venæ sectionis, hæmorrhoidum suppressionem, à Venere abstinentiam, medicamenta venarum oscula nimis reserantia &c. In diapedesi internè vasorum raritatem, & relaxationem, & quæ sanguinem attenuare possunt accusant; externè exercitia nimia, iracundiam, æstum, veneris œstrum, longiorem sub sole moram, balnea &c. In diæresi internè culpant sanguinis acrimoniam & mordacitatem vasa corrodentem, eorundem distensionem à sanguine copiosiori, & ebulliente; externè acria quævis, motum vehementem, pondus grave, magnum clamorem, contusionem, incisionem punctuam, rupturam.

Hæmorrhagia oritur vel à sanguinis, vel vasorum, aut simul utriusque horum vitio. Sanguis quandiù intra sua conceptabula coërcetur, omnia in pace posita sunt, si verò ab aliqua causa conturbatur, & in varios se adigit motus, ut intra suos parietes coërceri nequeat, sed eorundem ostiola distendendo aperit, vel rarefacit, vel rumpit, & quà datâ portâ ruit, ac ut uno dicamus verbo, omnes modi à scholasticis assignati sunt meræ tunicarum, sive arteriarum, sive venarum solutiones. Sanguis hæmorrhagiam causat quantitatis, vel qualitatis peccato; quantitate peccat, quandò sanguis in corpore copiam nimis augent alimenta euchyma, vina generosa, excretiones menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressæ, quæ ita sanguinem intra sua mœnia cumulant, ut coërceri non possit & necessariò foràs erumpere debeat. Qualitate delinquit sanguis, cùm acrior, tenuior existit, vel salinis, acidis, lixiviosis, sulphureisque scatet corpusculis. Huc pertinet validus corporis motus, alimenta calidiora, ac aromatibus condita, sicut quoque spiritus vini abusus & coetera calidiora, & acriora quæ consimilem sanguini imprimant characterem. Item excandescentia, quæ citatiorem in sanguine motum excitat; undè visi sunt quidam, ità excanduisse, ut non tantùm facie spirârint ignem sed & sanguinem ex oculis & naribus, emiserint.

Ad hæmorrhagiam etiam vasorum vitia conjurant, vel enim ipsa vasa fibras nimis debiles, laxas, vel teneras ità habent, ut facilè sanguini transitum præbeant, estò impetuosè non feratur; aut à causa distendente, & rumpente aperiantur; aut poris, ostiolisuè ni-

nimis dilatatis, aut apertis constat, quibus sanguis, nullo obstante impedimento, facilè elabatur.

Hæmorrhagia est affectus junioris ætatis, ut habetur *sect. 3. aph. 27. Hæmorrhagia narium est affectus familiaris pubescentibus.* Hęc enim ætas sanguine spirituoso, & tumultuoso abundat, ac proindè facili de causâ ejus effervescentiam sæpissimè experitur, non aliter ac novum vinum non adhuc perfectè defæcatum, quod ob spirituositatem & turbiditatem seipsum ad fervorem concitat, ut suas deponat fæces, quas sursùm, deorsumque tanto propellit conatu, ut magna optimi vini par cum fæcibus sursùm ad orificij vasis foramen unà feratur, & effluat: idem probabile est in juvenculo sanguine fieri, ut ad amovendam à se fæculentiam fetuidè se commoveat, & præ fervore sursum bulliat, ejusque pars ad summum humani vasis orificium, nimirum nares superfluat, ac dictam constituat hæmorrhagiam, in qua sanguis per nares exiliens vel à venis, & arterijs imâ, aut supremam cerebri sedem permeantibus effunditur, vel à vasis, à palato ad nares descendentibus, quę sunt venarum hæmorrhoidalium instar in ano, & utero.

### *Prognosis.*

Duplex est hæmorrhagia, una imminens, altera præsens, verùm majori existimationi erit medico imminentem præsagire, quàm præsentem sistere; ideòque imminentis præsagia sedulò recensere oportet. Imminentis hæmorrhagiæ prognosis, præsertim criticæ eugitur ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis. Futuram hæmorrhagiam præsagiunt insomnia, & rerum rubrarum imagines; capitis & cervicis dolor subindè ortus; temporum gravitas, & magna pulsatio in illorum arterijs; auriũ tinnitus, vel sonitus; oculorum hebetudo, vel splendores, Marmarygines oculis obversantes; faciei, & oculorum rubor, lucis aversio; lacrymæ, involuntariæ; pruritus aurium, nasi rubor; sanguinis stilla die indice apparens v. g. quartâ, vel decimâ, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempè septimâ, vel decimâ quartà, quia diebus judicatorijs natura humores ad eas partes transferre incipit, difficilis respiratio, & tandem hypochondriorum tensio sine dolore.

Præsentis hæmorrhagiæ prognosis ità se habet: Hæmorrhagia mediocris, & per rara adveniens intervalla salutaris est; natura enim rectè operans superfluo pondere se exonerat: at si crebræ, largiores, & vehementes sanguinis profusiones fuerint, pessimæ, omne enim sanguinis profluvium immodicũ est periculo plenum, viam præparans ad mortem, in primis si extrema frigeant, si facies appareat pallida, viridis, vel livida, vel animi deliquia, syncopen, vel cachexiam & hydropen omninò incurabilem excitat, ità ut exempla non sint curatorum ab hydrope, qui narium hæmorrhagiam sequutus sit, in quem etiam conjicit, si per plura spatia ejusmodi fluxio per nares diù fatiget, ac si confertim & continuatim fiat.

Hæmorrhagia in morbi principio, mala, quia symptomatica est, fit enim à naturâ ante tempus ad excretionem irritatâ à materiæ morbificæ malitiâ Paucæ sanguinis stillæ in morbis per nares effluentes, infaustum prædicunt

eventum, & vel mortem, vel recidivam prænunciant, & præcipuè in morbi principio, *Epaminonis & sileni* exẽplo penes *Hip. Epidem. lib.* 1. qui interierunt, quòd pusillum quid è naribus stillaverit: significant enim naturæ imbecillitatem, vel malignitatem morbi, eo quòd omnis excretio in morbis acutis, quæ tantùm incipit & non finitur, damnanda est. Quòd si stella die indice prodit coctionis signis utcumque apparentibus, futuram crisim per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagia in quartanâ pessimum signum est, ut habetur *sect.* 8. *aph.* 3. *Quibuscumque in quartanis febr bus sanguis è naribus defluxerit, malum.* Quia sanguinis fluxus in melancholicis & phlegmaticis noxius est; hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur, & debilitantur, quia vulgo quartana, ut & cachexia, & hydrops morbi frigidi nominantur. Sic etiam si hæmorrhagia in senibus oboriatur, malum. Per hæmorrhagiam quandòque natura alias compensat evacuationes, ità notavit *Hip. sect.* 5. *aph.* 33. *Mulieri menstruis præter naturam deficientibus sanguinem è naribus profluere, bonum.* At si hæmorrhagia intempestivè supprimatur, convulsionem, epilepsiam &c. parit, ut hæmorrhoides longo tempore fluentes, si inconsideratè cohibeantur: secundum Hip. tabis, aut hydropis & secundum alios scirrhi, cancri, & lepræ periculum impendent.

Febres acutas criticè & quandòque symptomaticè ante humorum coctionem hæmorrhagia solvit; experimur enim quam plurimos à gravissimis morbis nariũ hæmorrhagiã liberatos fuisse & præcipue febribus malignis, ut pote iis, quæ variolas, & morbillos habent adiunctos, si hæmorrhagia superveniat febris vel solvitur, vel mitigatur, & variolæ, vel morbilli multo pauciores erumpunt, quàm si nulla supervenisset hæmorrhagia. Verùm huic doctrinæ adversatur *fernelius* inquiens: licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam, & radicem evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probat, quòd sanguis è nare profluens, colore, substantiâ laudabilis apparet; cùm sanguis eodem tempore è vena detractus impurus & corruptus videatur.

Plausibilis equidem est hæc fernelij doctrina, non tamen absolutè recipienda. Verum est in quam plurimis morbis acutis, præcipuè in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non soluere, atque perpetuum non est, sed tunc cùm tales evacuationes fiunt à naturâ ante coctionis tempus irritatâ à causâ morbificâ.

Ad id, quod fernelium dubium reddit, nimirùm quòd sanguis, qui in narium hæmorrhagiâ effluit, semper purus & floridus apparet, facilè respondemus; nàm non semper è solis venis effluit, sed sæpè ex venis & arterijs simul putà è tertio crassæ meningis sinu: sicut & è venis, & arterijs in cerebri basi, per varias anastomoses concurrentibus, ista hæmorrhagia fieri potest. Cùm ergò iste sanguis non solum è venis, & arterijs fluat, non mirum est, si rubicundior appareat, quàm ille, qui è venis in cubito sectis emanat.

*Cura io.*

Vulgares in hæmorrhagiæ curatione ità se gerunt. 1. Criticam non supprimunt

muunt, sed ad debitam sanguinis quantitatem fluere permittunt; Solet enim quandòque licèt critica, modum excedere, siquidem sanguinis multitudine gravata natura ad illius expulsionem excitatur, & modum tenere non potest, & vehementem facit evacuationem, undè virium jacturam, & mortem timere oportet, tunc illam cohibent. Sed quis debitum modum in omnibus statuere potest?

Symptomaticã hæmorrhagiã cohibēt celerioribus præsidijs, in anastomosi vasa reclusa obturant, in diæresi uniunt, in diapedesi densant, sanguinem ad nares confluentem revellunt, ab iisdem, & vicinis partibus repellunt, humores acres, & tenuiores sanguini permistos evacuant, & corrigunt, eorum genesim prohibent, hepatis, & venarum retentricem roborant facultatem.

Primò sanguinis missionem, quæ inter revulsoria remedia principem possidet locum, maturè antequàm vires debiles evaserint, celebrant. Hic Barbati suam excercent carnificinam, hic barbatorum sanguificina triumphat & ægrotus tanquàm ad Janienam ductus, satellisio constipatus, per fidos carnifices, nimirùm tonsores, incisis venis sanguinariorum inexplebilem explet sitim. Incidunt venam mediam, aut internam brachij è directo partis, qua sanguis profluit, dextri scilicet si è nare dextra, vel sinistri, si è sinistra, utriusque dùm è nare utraque sanguis emanarit. Si caput magis sanguine abundare videnti cephalicam aperiunt. In magna plethora prius tali venam incidunt, presertim ubi ex suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus acciderit. Attamen si unica phlebotomia hæmorrhagia non cohibita sit, illam reiterant ad mali usque declinationem.

Verùm incompescibili jurgio controvertitur inter vulgares, an phlebotomia fieri debeat angusto, an amplo foramine, & sanguis exigua quantitate sæpius repetita detrahendus sit, adeò ut in phalangas distincti invicem digladiantur. Aliqui censent foramen debere esse angustum, ut subtilis sanguinis pars effluat, maneatque crassior, minùs ad fluendum idonea; & sanguis moderatè educendus ad ℥. j. vel ij. atque iteratò post horæ spatium, ut major fiat revulsio, viresque simul non devastentur. Alij ampliori foramine, & exiguâ quantitate sæpiùs repetitâ sanguinem detrahendum, & revulsionem meliùs fieri censent: nàm ut contrarius motus sanguini concilietur, vehementiori agitandus est motu, siquidèm motus vehementior debiliorem rapit: ideò quò ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per sectam venam, eò promptiùs è naribus fluentem adducit sanguinem.

Non possumus non respondere ad hanc vulgarium controversiam, licet utraque sententia à verâ medendi methodo aberreat, tamen verisimilior videtur, quæ ampliori utitur foramine, ex allatis rationibus & tanquàm improbabilem reijcimus illam, quæ angustum statuit foramen: ex angusto enim foramine subtilis sanguis i. spirituosus effluit, remanente reliquo sanguine spiritibus effœto, undè lipothymiæ, syncopes, virium jacturæ emergunt ob magnam spirituum deperditionem.

Vindicandam censemus naturam à tantâ vulgariũ sanguificinâ, licet prædicet multos infirmos è faucibus orci ereptos, cùm potiùs per accidens id eve-

nerit, quàm aliquâ demonstratione; sunt enim probabiles conjecturæ, quæ pro illâ afferuntur. Non est hæc recta via ad salutem, neque optimæ notæ medicus hoc incerti præsidij genere uti debet, quia periculum facere per hominum mortes, esto quandòque juvisse observaverit, tamen multoties interimisse expertus est. Itàque recedat à medicorum aulâ hoc incertum remedium, quod cum ambiguitate, & pernicie tentatur; in ambiguis enim & præsertim perniciosis tutior sententia amplectenda est, undè præstat sanguinem, qui est vitæ thesaurus, conservare, quàm illum veluti aquam profundere: *Clamat enim occisorum sanguis ante thronum Dei: Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est.*

Quod de revulsione & derivatione dicunt vulgares in hæmorrhagiâ phlebotomiâ sanguinem ad læsam partem accurrentem posse sisti, & retrahi, merum figmentum esse sanguinis circulatio ostendit ex quacumque enim parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur. Putârunt creduli vulgares in humano corpore sanguinem intra venas, & arterias stagnare, ac posse aliquandò à læsis partibus in auxilium retrahi. Sanguinis igitur missio solam aufert plethoram, non cacochymiam; verùm vix adduci possumus, ut credamus naturam, quæ nunquàm deficit in necessariis, in superfluis abundare, ut tantam sanguinis copiam produci patiatur, quantam venæ capere non possint.

Post phlebotomias alia adhibent revulsoria præsidia, ut cucurbitulas cum scarificatione in scapulis, & cervice, quibus fluentem è naribus sanguinem retrahere imaginantur. Attamen non est tutum remedium possunt enim sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores attrahere, & novo affluxui occasionē præbere. Hirudines post aures, extremorum frictiones, eorundem ligaturas dolorificas, lotiones quoque ex aquâ fervente. Cucurbitulam satis magnam sine scarificatione hypochondrio applicandam jubent, dextro, si è dexterâ nare sanguis fluat, sinistro, si è nare sinistrâ effluat. utrique, si ex utrâque sanguis effluat, Verùm cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni est medicamenti genus maximo periculo adjunctum; sanguis enim tunc effervescens ad hepar & lienem magnâ copiâ attrahi potest & in his partibus inflammationem efficere, cujus inflammationis historiam narrat de quodam aulico *fabricius Hildanus obs. 47. cent. 2.*

Hujus occasione cujusdam medici vulgaris recordamur, qui in narium hæmorrhagiâ cucurbitulas supra utramque mammam cuidam juveni applicuit, sanguis quidèm extemplò substetit, sed ità maxima raucedo subsequuta fuit, ut vix miser audiri potuerit, quem ad mortem usque comitata fuit.

Si narium hæmorrhagiæ sola plethora sit causa, sola sanguinis revulsio sufficit, nec purgatione opus est, ubi verò vitiosi alij succi sanguini sunt admisti, purgans medicamentum, quod compressivum vocant, instituunt, quia non nihil adstringunt, & humorum revulsio ad inferiora fit: tale concinnant, si præcipuè bilis redundet, *ex tamarindis, myrobolanis citrinis, vel chebulis, syrupo ex multi-*

plici *rosarum infusione*, *& syrhabarbaro torrefacto.* Verùm vulgarium pace, purgans medicamentum nullum jus intra venas habet, cùm illuc non pateat aditus.

His omnibus administratis, si sanguis adhuc fluat, ad alia deveniunt medicamenta, quæ tam intrò, quàm foris imponuntur; undè primò exhibent syrupos refrigerantes, *ut de succo acetosæ, de Nymphæâ, cichorio, portulacâ &c. cum aquis plantaginis, lactucæ, portulacæ &c.* Vel opiata, *ut Philonium Romanum, Persicum, requies Nicolai*, putant enim opiata esse frigida, & sanguinem incrassare; non exhibenda tamen sunt ægro debili, quia periculum est, ne calor ab opiatis extinguatur.

Foris topica applicant refrigerantia; capiti nempè, fronti, temporibus, collo, hepati, testibus, manibus, brachijs, pedibus, & tandèm toti corpori.

Caput aquâ frigidâ perfundunt; verùm sanguis per refrigerantia intropulsus, venas, quæ alto sunt, replebit, & sanguinis fluxus augebitur; vel sanguis retentus convulsionem, apoplexiam, parotidem, dyspnœam, aut alium quempiam gravem affectum excitare poterit.

Fronti & temporibus fotum *ex aquâ valdè frigidâ, vel ex succo plantaginis, bursæ pastoris, solani &c. addito aceto* ad penetrationem, applicant cum linteis, quæ dùm calescere incipiunt, frequenter mutant. Vel iteratò frontem *spongiâ aceto frigido madidâ* fovent.

Collo linteum ex aquâ frigidâ madidum circumdant; verùm in hoc metus est, ne apoplexia, vel syncope accersatur, præclusis vijs inter cor, & cerebrum.

Faciem aquâ gelidâ conspurcant, quia non solùm sanguinem fluentem repellit, verùm etiam eundem ad interiora retrahit. Sed aqua frigida satis in magnâ copiâ in faciem coniici debet ex improviso, nempè ad duos, vel tres cyathos per brevia intervalla projectos. Verum tamen hoc remedium aquæ frigidæ syncopen excitare potest, vel saltim lipothymiam & ægrum de medio tollere. Neque optimum remedium est ad hæmorrhagiæ fluxum cohibendum syncopen excitare, cùm non desint alia remediorũ genera efficaciora & tutiora.

Hepat *cerato santalino, vel unguento rosarum* inungunt, quia hepar calidum sanguinem sursùm mittit.

Testes circumligant aquâ frigidâ panno madido *ex aquâ plantaginis, portulacæ, bursæ pastoris, pulvere rosarum, & trochiscis de camphorâ.* Verum nullus consensus est inter testes, & nares; si ex barbâ sanguis flueret, utique hoc remedij genus concederemus, cùm inter barbam & testes magnus intercedat consensus, ut videre est in eunuchis, qui quia testibus carent, carent quoque barbâ.

Manus, brachia & quoque pedes refrigerare valdè utile esse diiudicant, ac proindè in aquam frigidam immergunt. Vel aquâ frigidâ volas, & plantas è carpi regione lavant, ubi arteriæ pulsant. Vel silices, ferrum, aut alia frigida manibus tractanda imperant, aut pedibus laminas plumbeas, vel lapideas substernunt.

Tandèm, si omnibus his refrigerantibus sanguinis fluxus non compescatur, quia maximo in fervore versatur, quidem vulgares totum corpus in

in balneum frigidum demittunt. Verùm hæc remedia sunt ex aquâ frigidâ.

Nihil proficientibus refrigerantibus, ad adstringentia recurrunt, uti sunt *myrtus*, *pilosella*, *consolida major*, *bolus armenus*, *terrâ sigillata corallia*, *acacia*, *hypocistis*, *cortices granatorum*, *sanguis draconis*, *lapis hæmatites &c.* ex quibus pulveres concinnant intra nares insufflandos, vel aceto, & ovi albumine subagitant, fronti, & temporibus admovent, vel supra linteamen extendunt, & collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdant.

Vel utuntur *syrupis cyconiorum*, *myrtino*, *de ribibus*, *rosis siccis*, *de agrestâ trochiscis de terrâ sigillatâ*, *de spodio*, *de carabe*, *myva cydoniorum*, & ex suprà dictis pulveribus varia electuaria & opiata parant.

Instillant in aurem acetum, quæ nari fluenti proxima est; sic enim venam, per quam sanguis fluit, adstringi potest.

Fabam, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fasciâ arctè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibere credunt.

Non desunt vulgaribus medicamenta specifica, quæ à proprietate occultâ sanguinem fluentem cohibent. Ità est *urticæ succus*, quem semel, atque iterùm ad ℥. iv. propinant, tùm per nares attractus, tùm fronti & temporibus admovent totam urticam contusam. *Stercus porcinum* inter præstantissima specifica recensent, si calens fronti, & temporibus admoveatur, vel olfaciendum detur, vel siccus in nares immittatur. Maximoperè etiam ad sydera extollunt *stercus asininum* eodem modo usurpatum, ut de porcino dictum est; imò conficiunt *syrapium de stercore asinino.* Narrat *Rodericus à Castro lib.* 1. *de morbis mulierum cap.* 5. Medicum quendam septuagenarium hæmorrhagiæ maximè ob noxivum, stercus asininum modicè exsiccatum in capsulâ semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commistum, si siccum, aut recens per se naribus exhiberetur.

Multi vulgares hæmorrhagiæ occurrunt verbis aliquibus superstitiosis, quæ recensere non licet; sed hæc aëria & inutilia sunt experta, ut potè in aëre verborum fundata.

Si narium hæmorrhagia sit critica, aut consueta, & modum servet, non impedienda, nisi copia vires prosternat. Nunquàm autem statim in principio sistatur, & multò tardiùs in ijs, qui in ætate sunt juvenili, & constitutione corporis sanguineâ, & quibus hæmorrhoides, aut menses substituerunt; multi enim ex intempestivâ suppressione in graves, aut chronicos morbos inciderunt. Morbosæ, seu symptomaticæ mox in principio succurrendum, & quo longiori tempore fluxus duravit, eò citiùs occurrendum est, ne vires prosternantur.

Succurrimus narium hæmorrhagijs tùm internis tùm externis medicamentis. Interna sunt, quæ sanguinis acrimoniam, ejusque particulas salinas, & sulphureas absorbent, ac præcipitant

quæ

quæ sanguinis impetum, & turgescentiam mitigant, pacantque, quę particulas acriores dissolutas hebetant, & compingunt, & tandèm quę vasa angustant,

Sanguinis acrimoniam obtundunt in primis *crocus Martis cum succo cydoniorum aquâ bursæ pastoris, vel ejus succo*; sed prestat extractum *croci Martis* sequens, si ejus grana quatuor cum aqua plantaginis exhibeantur:

*℞ limatura Martis ℥. j.*
*affundantur lentè, & successivè*
*aquæ fontis ℥. IV. ad viij.*

*Digerantur per noctem in cineribus, vel arenâ ad totalem usque solutionem. Hinc per alembicum aqua fortis abstrahitur ad siccitatem, pulveri restanti affundatur vini spiritus vulgaris ad duorum digitorum eminentiam, & apposito alembico cœco, digere in arenâ, donec rubescat, tunc vini spiritum abstrahe, & alium affunde, & secundum artem ità procede, donec corrosiva salia aquæ fortis totaliter abstracta sint. Tunc novum vini spiritum affunde, digere, & tinctum decanta, idque repete donec nil ampliùs de tincturâ extrahatur omnes effusiones, seu decantationes commisce, & per Balneum, vel cineres adoleitatem usque destilla.*

Utilis est *syrupus, sal magisterium, & tinctura coralliorum, essentia rosarum rubrarum, tinctura lapidis hæmatitis, magisterium margaritarum, oculi cancrorum, ebur sine igne præparatum, & quamplurima antiscorbutica*, quæ sanguinis acrimoniam corrigunt, demulcent, & adimunt.

Sanguinis motum, & impetum refrenant *laudanum opiatum, ejusque tinctura, sperniola compositum*, præcipuè efficacissimum est ad quamvis hæmorrhogiam sistendam si in aqua bursæ pastoris ad grana tria, vel quatuor exhibeatur, præsentaneum verò fit medicamentum, si aliquid *laudani opiati addatur, & cum syrupo papaveris rhæados, vel urticæ succo* exhibeatur.

Externa ea medicamenta conveniunt, quæ austeritate sua vasa sanguifera coartant, & angustiant, *ut vitriolum, vel ejus sal, vel pulvis sympaticus*, quo lintea sanguine madefacta inspergi debent. Magnoperè juvat *colchotar, vel terra exanimata vitrioli, vel ipsum vitriolum rubificatum* intra nares immissum, vel gestatum. Vel sequens pulvis pluries à nobis expertus, ut

*℞. Cortic. granator.*
*aluminis, &*
*vitrioli ana ʒ. ß.*
*f. omnium pulvis subtilissimus.*

& tabaci instar naribus indatur Vel *alumen*, quod laccâ pictorum pro incarnato colore larvetur. Itèm *fuligo camini succini instar splendida* pulverisata. *Lepus in martio captus exsiccatus. & in pulverem redactus*, ac in nasum immissus.

Sed advertendum est, quòd fluxu sedato per escarotica medicamenta, vel glutinantia &c. eschara non est removenda, neque sanguis coagulatus. Si adsit, ob novæ hæmorrhagiæ periculum.

Sanguinem coagulant *aqua spermatis ranarum, si in eâ addatur pauca camphoræ quantitas, & sacchari Saturni*, & linteamina madefiant, ac collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdentur. Imò *aquâ spermatis ranarum* lavare faciem, & nares commodum est. *Laminam, vel numsma argenteum aliquo opiato inunctum*, ac sequenti unguento fronti applicari jubemus

*℞. Croci Martis subtiliter pulverisati, optimèque reverberati, & croci Veneris ana ʒ. ij.*

*cum ol. vesci pomor. f. linimentum. Laudanum*, *vel opium* intra nares immissum mirificè hæmorrhagiam sistit.

Si sanguis ex arterijs fluat, quia spiritibus turget, difficulter reprimitur; generosa, & plura remedia ars medica excogitavit, & sicut hominem servare didicit, ità & sanguinem, inter alia nullum aliud præstantissimum remedium in totâ republicâ medica inveniri potest, quàm *aqua arterialis*, ad quamlibet hæmorrhagiam deploratam sistendam, descripta in nostrâ *Pyrotechniâ sophica lib. 4. cap. 1. art. 1. & Tomo 1. de Tumoribus cap. 14.*

Causæ hæmorrhagiæ deindè, si aderit, respiciendum est, qua propter si sanguis aquosus nimiùm fuerit, emendandus, remedijs appropriatis, scilicet *pilulis de cynoglossâ.* Si mordax, mordacitas compescenda, & causa principalis removenda. Examinandum quoque diligenter erit, quæ mordacitas, salinanè, an vitriolata sit.

A naribus rectè ad os descendimus ut more nostro ejus languores examinemus, & eorum unicuique medicam opem prestemus.

## CAPUT XXXIV.

### *De Aphthis, & oris Vlceribus.*

Aphthę sunt oris ulcera levia, superficialia, & serpentia, quæ puerulis lac sugentibus sunt familiaria, ac proindè lactucimen ab aliquibus appellantur. Sunt exulcerationes quæ hinc indè in summâ oris superficię serpunt, & in qualibet ejus parte, ut in palato, gingivis, linguæ latitudine, & ejus profunditate, seu radice. Sunt quandòque puerulis adeò periculosa, ut penitùs eorum tenellam excedant carnem, præcipuè si malignitatem sapiant.

Præter aphthas sunt alia oris ulcera, quæ per adultorum ora non tantùm superficie tenus in palatum, gingivas, linguæ latera, & ejus radicem serpunt, verùm etiam aliquo temporis intervallo profundiùs sese demittunt, & harum partium carnes exedunt, & hæc simpliciter oris ulcera appellantur, qualia sunt ea, quæ in lue venereâ, & quandoque in malignis febribus contingere solent.

### *Signa.*

Aphthæ per se visui patent, in puerorum enim ore ulcuscula quædam conspiciuntur levia, & superficialia: in adultorum verò ulcera profunda, & adesa, nunc albo, nunc cineritio, nunc nigro colore prœdita.

### *Causa.*

*Galenus in com. aph. 24. sect. 3. in ætatibus autem talia contingũnt parvis & nuper natis puerulis, oris ulcera*, (quæ aphthæ vocantur) *vomitus &c.* aphtharum causam in puerulis lactentibus docet esse lac nimis serosum, acri suâ abstersione summas, easque molles admodùm partes exulcerans. Vel esse lac haustum in puerulorum ventriculis corruptum, undè acres, putridique vapores sursùm ad os attolluntur, ità asserit *9. de compos. med. sec. loc. cap. ult.*

Verùm magistri Galeni pace, & disci-

pulo.

pulorum nos scimus lac tribus constare substantijs, caseosa, quæ optimè corpus nutrit, & vitiosorum humorum acrimoniam temperat; serosâ, quæ ulcera abstergit, & mundificat; & butyrosâ, quæ dolores lenit: dùm res ità se habet, quoties in sero adest acredo, quæ molles exulcerat partes, à caseosâ temperari debet, & sic pars inimica castigari. Præterea in lacte serosa acredo exulcerans esset de aquarum solventium indole, licèt in gradu remisso, essetque virus corrosivum, quod in puerulorum stomachis ob resultantem fermentationis aciditatem exaltaretur, stomachumque exulceraret.

Falsum est etiam, quod inquit *Gal.* ex corrupto lacte putridos, acresque vapores ad os attolli à stomacho, exulcerationemque producere; nàm si verum hoc esset continuò eorum sapor, & primariò æsophagus, deindè os exulceraretur: Sed superius ventriculi orificium exactè clauditur à cibo, & tantùm ad cibi, vel potûs importunitatem panditur. Sed demus, quòd quandòque corruptum lac acidum eructet, sequeretur, quòd melancholici, qui acidum eructant, continuò exulcerato ore laborarent, quod falsum deprehendimus. In super vapores acidi ascendere non possunt; calor enim ad acidum vaporem elevãdũ debet esse intensus, scilicet quarti gradûs, qui in animalibus nõ reperitur, alias nõ viverent. Deberent itàque ad totius, vel alicujus partis consensum recurrere, ut par esset fiendi modus in puerulis, ac adultis.

Vlcerum causam in adultis statuunt cum antesignano Galeno vulgares esse primariò pravos humores in ore collectos, quos natura forâs exturbat. Vel secundariò per totius consensum, ut in febribus acutis, & præsertim malignis, ubi pravi, corruptique humores ad os elevantur, & ulcera sæva generantur, quæ cum faucibus asperam arteriam, & gulam occupant. Vel ob alicujus partis consensum, ut à capite, cùm capitis pravi humores in os per fluxionis viam depluunt, ceu sunt biliosi, & pituitosi. Vel à ventriculo, ut in puerulorũ aphthis à corrupto lacte. Vel à pulmone, vel hepate calidiori intemperie laborante, à quo non tantùm oris provenire credunt vulgares, verùm etiam omnes corporis exulcerationes. Vel à liene ab utero &c. cùm hujusmodi partes, corruptorum humorum colluvie scateant, undè halitus sursùm mittuntur quibus primariò pustulæ excitantur, & ob assiduum affluxum illuc transmissum in ulcera desinunt, foventurque ac proindè in dies maligniora redduntur.

Assignant vulgares pro ulcerum causâ pravos humores in ore collectos, sed quinam sint isti, & cujus conditionis pravi humores, nesciunt. Prętereà isti humores vel antequàm ad os colligantur sunt pravi, vel in ore fiunt tales; si primum, pravitatem partibus, per quas transeunt, communicare deberent; si secundum, quomodò in ore pravitatem nanciscantur assignare tenentur: Verùm ut plurimùm, & ferè semper per aliarum partium consensum hæc ulcera fiunt, vel à capite per fluxionem, & forsan per destillationem per descensum, ut chimici loquuntur, sed de his fabellis fusiùs cap. de catarrho

tarrho diximus in *Trutina*. Vel ab aliis partibus inferioribus, ut à ventriculo, pulmone, hepate, liene, utero &c. per ascensum, putant enim à pravis humoribus in his partibus scatentibus halitus sursùm ascendere, (miramur equidèm has partes non exulcerari,) & impolluto calle ad os transmitti à providâ naturâ, tanquàm ad emunctorium, Verùm ab ore difflarent, vel in ructus evanescerent. Prætereà ductus assignare debent, non verò cœcos, aliàs in ignorantiæ foveam cadunt, per quos isti alitus ad os deferuntur. Demus sub halitûs, seu vaporis larvâ ab inferioribus partibus ad os evehi, non possunt in guttas concrescere, cùm os capitellum non referat quod si concrescerent repercussi, in insipidum, crystallinumque liquorem facessérent, qui unâ cum salivâ exturbaretur. Nec isti halitus salsedinem; acrimoniamvè sapiunt, nàm ad salsum, acidumque elevandum halitum calor debet esse intensus, non tantùm nostro major, verùm quarti gradûs ignem sibi vendicat. Prudentiùs egissent vulgares, si non tantùm oris ulcera, verùm aphthas uni hepati, tanquàm ignorantiæ asylo tribuissent, quia per ipsos apud stolidam plæbeculam rumor increbuit non esse malum in humano corpore, quod non faciat hepar.

Venæ aphtharum causæ sunt, partim nutricis, vel matris lac nimis acidum, salsumvè redditum ab eorum aciditate, vel salsedine, quę comeduntur, aut bibũtur, aut alio modo assumuntur, partim mollissima internarũ parti ũoris constitutio, quæ ob suctionẽ non ęgrè excoriatur, & excoriatio semel facta difficulter agglutinatur, cùm assidua suctio eam denuò abradat.

Notandum est hîc obiter, quòd plurima sunt mala, quæ cum lacte infantulis ingruunt. Primò, dùm in grumos transit, frequentes excitat vomitiones, singultus, tormina, vermes, febres, diarrhæas, epilepsias, quandòque convulsiones, multasque necis inopinas continet occasiones. Sunt hæc incommoda inevitabilia, & lactis peccata materialia, quæ infantulus à primo nativitatis die piare incipit: quasi mater, vel nutrix, ceu sæva noverca insidias, necisque comminationes struat suo filio, pocula inficiendo. Secundò, sunt alia lactis crimina S. Venerea lues, lepra, pestes, febresque contagiosæ, quæ cum lacte non apertè, sed furtivo quodam modo se insinuant, inficiuntque. Itèm cum lacte character morbosus epilepsiæ, maniæ, stupiditatis, phthisis, podagræ &c. deplorabilis in vitam inuritur, non aliter ac hæreditario parentum vitio obtingeret qui sub dierum maturitate prodit. Dùm misellì infantuli lac pro sustentandâ vitâ mendicant, cum lacte morbos, morborumque occasiones consequuntur, quos in se ipsos transplantant, & indelibiliter in vitam duraturos incorporant. Tertiò, defectus non solum morales cum lacte introassugant, qui ad ultimum vitæ terminum perseverant, verùm etiam ira, audacia, timor, pudor, lætitia, tristitia, invidia, odium, & cœtera animi pathemata à matribus, vel nutricibus mendicantur, & per lac propagantur. Quartò, lac in horas varias subit impressiones examini perturbationibus, diversasque induit de-

formitates,

formitates, quas insons infantulus ab ubere sugit, & expiare tenetur. Et tandèm, ut uno absolvamus verbo, morborum occasiones, defectus morales ; ingenium, mores, animi actiones, temperaturam, & maleficas impressiones unà cum lacte infantuli furtim in se ipsos transplantant. Sed ad aphthas noster redeat sermo.

Est & alia aphtharum causa scilicet salsuginosum, aciditatumque lac propter assumpta à lactantibus, sed à sero dilutum, degeneratumuè ex varijs animi perturbationibus, intra infantulorum corpuscula pro nutrimento receptum, & in partes distributum, cujus in corpusculorum sustentatione provida natura salsugines, aciditates, aliasque impuritates unà cum lacte exturbat per salivales ductus & ad os transmittit nimio latice exutas, que molles oris partes superficialiter exulcerant ; partim per urinaria vasa urinæ commiscentur, quæ naturales exulcerant partes ; partim sub axillis ab indesinenti cordis calore detruduntur, ubi ut plurimùm exulcerationes conspiciuntur ; retro aures in earum commissuris &c.

Adultorum ulcera fiunt à particulis salinis, acidis, vel alkalicis in latice, vel succo alimentitio stagnantibus, quæ per ductus salivales, tanquàm ad sua emunctoria, evomuntur, exaltantur, & internas oris, faucium, linguæ palati &c. partes corrodunt, & exulcerant. Huic affectui ansam præbent alimenta, quę salinis, & mordacibus abundant particulis ; ità sunt carnes salitæ, & pisces omnes sale conditi, sinapi, porri, allia, cæpæ, acida omnia ; & cœtera, quę laticem, & succos alimentitios simili charectere imbuunt, & per salivales ductus ad os transmittuntur, àc externi alicujus agentis calore exaltantur, & solvendi vim nanciscuntur.

*Prognosis.*

Aphthæ facillimè curationem admittunt, quia ulcuscula superficialia sunt & à mitiori oriuntur materiâ : attamen diuturnæ, & profundè exulceratæ perniciosissimæ censentur ; tùm ob carnis mollitiem, quam facillimè depascuntur ; tùm quia hæ validiora expostulant medicamenta, quæ ob eandem carnis mollitiem, & ætatis imbecillitatem ferri nequeunt ; tùm quia medicamenta ritè applicari non possunt ; tùm quia infantuli nimiâ oris humiditate abundant, & facilè salivâ eluuntur ; tùm quia partes valdè sensiles sunt. & facilè ab acribus medicamentis, quibus quandòque uti necesse est, irritantur ; tùm tandèm quia metus est, ne quid de medicamentis acrioribus in applicatione cum periculo in fauces delabantur, & majus oriatur vitæ descrimen. Undè necesse ob has causas malum invalescere ob loci naturam calidam, & humidam, ac proindè infantulos consumere, & hinc fit, ut interdùm infantuli ex hac affectione acerbo succumbant funeri, præcipuè si putredinem, & malignitatem habuerint comitem.

Si aphthæ, debitis adhibitis medicamentis, non profligantur, sed putrescunt, & à gingivis serpendo per palatum, totumque os occupent, & ad columellam, faucesque descendant, malignæ censentur, & fortioribus indigent medicamentis, quibus nisi cedant, lethales sunt, & præsertim si prava alia complicentur symptomata, &c.

& infantulus sit debilis, mortem portendunt inevitabilem. Si livorem, nigredinem, & veluti crustam contraxerint, pessimæ sunt, & reparabilis mors, præ foribus cubat.

Adultorum oris ulcera, si sint simplicia, mitia, & ex lue Venereâ, sanationi non valdè reluctantur; attamen *fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt 3. prog. & alibi: Vbi febricitanti fauces exulcerantur, si aliundè quoque ex gravioribus signis aliquid affuerit, periculum denunciandum est.* Excedentia, & maligna periculosa sunt, undè ulcera nigra lethalia sunt, & præcipuè in linguâ, faucibus &c. per febres acutas, & pestilentes mortem brevi secuturam significant.

*Curatio.*

Curant vulgares infantulorum aphthas, idoneam victûs rationem præscribendo; quæ refrigerat, & siccat; verùm refrigeratio ulceribus est mordax, & quia ulcus exsiccatione indiget per ipsos, nunquàm sanaretur ob assiduam, superfluamque oris humiditatem. Causam tollunt antecedentem, si malum lactis vitio contractum fuerit, vel ejusdem nutricis lac corrigunt laudabili cibo, & potu.

Deindè infantium humores ad partem depluentes phlebotomiâ revellunt, quæ eorum acrimoniam temperat, & totum refrigerat corpus. Phlebotomiæ succedunt cucurbitulæ scarificatæ, hirudines pone aures, & quandoque ano, vel sub mento affixæ, tandèmque vesicatorium posteriori ad motum cervici. Verùm *Gal. 11. meth. cap. 13. & lib. de curand. rat. per venæ sect.* ante decimumquartum annum venam secare vetat, quia infantes corpus habent molle, tenerum, & patens, quod suâ sponte digeritur, & diffluit, ac proindè infantes ità debiles sunt, ut vix venæ sectionem ferre possint. Sed hoc crudele hominum genus innocentes dilaniat infantes, cùm matres in uberibus contorquere deberet. Sanguinem innocentium effundunt, & sanguine cunas perfundunt: Verùm *sub altare Dei audivi voces occisorum dicentium: Quare non defendis sanguinem nostrum? Et acceperunt divinum responsum: adhuc sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.*

Post sanguinis effusionem, & infantium carnificinam, peccanti humori, & ætati congruum purgans præscribunt medicamentum, sed in purgante vires validas, aut saltem mediocres esse necesse est, quales in infantibus non reperiuntur.

Intereà nutrici edulia præscribunt refrigerantia, qualia sunt cydonia, pyra, mespila, sorba, corna, lactuca portulaca &c. quæ si infans mandere non possit, ut mensa, vel semimansa à nutrice infanti exhibeantur, imponunt, & per os circumvoluta ulcuscula contingant. Sed hæc potiùs nutricis & infantis alvum adstringunt, quàm aliquid juvaminis aphthæ reportant.

Si hæc non prosint ad oris medicamenta, græcè stomatica dicta recurrunt, quæ ab initio mitiora administrant, ut sunt *aqua plantaginis, ros. viol. cum syr. de ros. sicc. granat.*

de

*de moris* pro oris illinitu. Vel ad decocta confugiunt *ex folijs rubi, centinodia, santal. rubr. cum syr. de agrestâ, portulacâ, diamor. vel diaunc.* pro oris collutione.

Si inflammatio cum aphthis fuerit, utuntur decocto, vel succo *solani, portulacæ & sedi majoris* cum prædictis syrupis. Si lividæ, aut fuscæ fuerint, fortiora adhibent medicamenta pro illinitu, ut sunt *anisum tritum cum melle*, aut *pulvis ex floribus chamameli, meliloti, fœnugræci cum melle ros. mistus*, aut hæc eadem cum vino coquunt, adjectis *syr. myrtill. aut diamoro*: Vel

℞. *Aq. plantag.* ℥. ß.
*mell. ros.* ʒ. ij.
*diamori* ʒ. iij.
*alum. gr.* vj

Adultorum ulcera curant vulgares iisdem remedijs, quibus aphthas, sed paulò fortioribus pro corporum naturâ, & priusquàm ad localia deveniant, venam in cubito cephalicam secant, vel sanguinem mittunt è venis sub mento, vel labiorum extremitatibus, vel pro materiæ proximæ depletione in oris partibus venam aperiunt raninam, & si pravi in toto redundent humores, hos appropriato exturbant pharmaco, non omissis tamen cucurbitulis scarificatis in collo, vel scapulis, vel vesicatorio posteriori cervici admoto.

His peractis, ad topica, & stomatica deveniunt medicamenta, quæ in principio ex moderatè adstringentibus & exsiccantibus conficiunt, ut *ex ros. folijs, myrti, rubi, cortic. granatorum*, quibus *in aquâ adstringente, vel vino austero decoctis* pro oris collutione utuntur, addito *syr. de moris, ros. sicc. vel diamoro, succ. granat.* fortiora parant *ex succis, vel aquis lactucæ, plantag. solani portulacæ &c. cum pauco aceto* pro oris collutione. Temporis progressu fortiora adstringentia discutientibus miscent, ut sunt *nux cupress. folia olivæ, mespilorum sicca, myrrha &c.*

Sordida ulcera *cum aquâ saccharatâ, aut syr. acetoso* abluunt, vel *decocto hoc dei cũ melle rosato*; Vel *lacte caprino, in quo ignita calx extincta sit*, os colluunt. Alij *Aegyptiaco* utuntur *unguento in aqua plantaginis cum pauco aceto, & melle dissoluto*; Verùm hæc medicamenta erodentia adjunctum habent periculum, ne in fauces illabantur, & sic majus malum, quàm oris ulcera parere possunt.

In ulceribus ex lue Venerea putridam carnem totam præscindendam, & eâ parte *præcipitati pulverem admovendum cum gossypio in aquâ plantaginis priùs infuso* jubent, attamen in productum sæviunt.

Aphthas nos ità curamus: Primùm nutricis habẽda est ratio, si sint ex vitioso nutricis lacte, vel alia substituatur; vel idem si salsum, acidumuè deprehendatur, ijs quæ ejus salsedinem, aciditatemuè tollunt, corrigatur. Cibus sit melioris nutritionis, vitentur acida & salsa, omissis aromatibus. Si infans malè digerat lac, parciùs lactetur, & bona in ipso digestio promoveatur.

Interim os *satureja decocto in vino facto* colluatur, sed præstantissimum remedium est *Veronicæ decoctum, præsertim siquid mellis rosati* admisceatur. Si sint inflammatæ, os collui potest *decocto fœnugreci, meliloti & chamæmel. in aquâ sedi majoris, cui addatur quid anodyni mineralis*; Vel *aquâ spermatis ranarum, in qua contusi fuerint cancri flu-*

*fluviatiles* ; Vel gargarismate *ex lacte* mitigetur inflammatio, ast quia infantuli ut plurimùm sunt lactentes, nec gargarizare possunt, gargarismatum usus est superfluus, in servire poterit pro adultis : itàque demulceatur *emulsionibus cum aquâ solani paratis*, *quibus admisceatur mucilago seminum cydoniorum.*

Si dolor superveniat, & pertinax perseveret, qui ex infantium ploratu, ejulatu, & continuis vigilijs cognoscitur, succurrendum est ei, ne corporis consumptio, vel summum vitæ periculum sequatur : extremum optimumque remedium erit, ad *narcotica*, quæ dolorem sedant, confugere, eorum tamen dosim commensurati debemus juxta infantium ætatem, & vires.

Si supra dictis remedijs aphthæ non cedant, abluantur *decocto hordei*, *& melle rosaceo, vel decocto satureiæ sive veronicæ, cui addatur aliquid spiritûs vitrioli, vel olei sulphuris per campanam, vel spiritûs vitrioli Philosophici*, & leviter tangantur, & sic non resistent.

Si ex lue venereâ ortum duxerint, *aquâ viridi dilutâ cum aquâ persicariæ* tangantur : Verùm vel recidiuare, vel in aliam veneream efflorescentiam transire solent, nisi lues radicitùs tollatur.

Adultorum ulcera, si recentia, & simplicia sint, facillimè cedunt medicamentis, quæ proposuimus in aphtharum curatione, vel ea leniter tangendo *spiritu, vel oleo vitrioli cum melle diluto, ut gustus spiritus, vel olei vitrioli acidior adhuc percipiatur*, & brevi tempore sanescunt. Vel *mellis rosati tincturâ, vel lapidis salutis aquâ, vel aquâ aluminis* tangantur. In spiritûs, vel olei vitrioli defectu, *spiritus sulphuris per campanam, vel spiritus vitrioli philosophicus* substitui potest.

Si contumacia, rebellia, & inveterato sint, aliter tractari debent : curatio itaque instituatur, corpus idoneis deplendo medicamentis, si cacochymia fatiget, & per aliquod tempus vulneraria propinentur medicamenta, institutâ priùs optimâ victûs ratione, vitatis acidis, salsis, & aromatibus, propinatis his, quæ acida obtundunt, & salsa diluunt. Interim supra descriptis medicamentis fortioribus redditis tangantur, & non resistent, quòd si his reluctentur, quia putrida, callosa, & maligna, expertum remedium erit, ea pluries *aquâ saphireâ, vel melle rosato sali armoniaco immisto* tangere. Cave, ne *aquâ stygiâ* ea tanges, (ut aliquorum vulgarium mos est) quę vires in metallis eluserit, nàm non per hoc veneni corrosivi indolem deposuit. Si serpentia sint *lixivij ex facibus reguli* attactu sistuntur.

Oris ulcera ex lue venereâ leniter tacta *aquâ metallorum, vel mercuriali* brevi sanescunt : verùm gargarisma *ex decocto persicariæ, & cum mercurio dulci* expertum est apud nos remedium. Interdum tàm maligna evadunt, ut quodcumque optimum spernant medicamentum, præsertim si profunda sint, tunc *aquâ viridi* cum gossypio, vel penicello madefaciendo, & cavitates tangendo, funditus exulcerationem mundificat, & mirificè sanat, quòd si hæc parùm profecerit, *ad suffumigium* topicum, tanquàm ad sacram anchoram, confugere neçesse est, ut de lue venereâ diximus.

Cap.

## CAPUT XXXV.

*De Gingivarum exulceratione, & erosione.*

TRutinatis in genere oris ulceribus præcedenti capite, nunc in specie ejus ulcera & primò gingivarum perspiciamus oportet. Sicut, in epulide, & parulide gingivæ luxuriāt, & intumescūt, ut dentes obtegant, ceu *primo Tomo de Tumoribus cap. 36.* diximus; ità quandòque diminutur, & absumuntur, quia exulcerantur, putrescunt, & exeduntur, ut dentium radices conspiciantur nudæ, laxentur, atque vacillent.

*Signa.*

Hujus affectûs signa ita manifesta, & notissima sunt, ut oculus sit observator; gingivæ enim laxæ, & flaccidæ inspiciuntur, sicut etiam lividæ & ad quemlibet attactum sanguinem & tenuem & atrum, vel fœtidum pus eructant, temporis verò progressu exeduntur, earumque caro ità absumitur, ut dentium radices denudatæ remaneant.

*Causæ.*

Pro hujus affectûs causâ vulgares cerebrum, ventriculum, hepar, lienem, intestina, aliasque inferiores culpant partes, quæ intemperie laborantes, vapores in cerebrum imbecillitate affectum mittunt, & cerebrum in subjectas, & debiles se exonerat gingivas: ideòque gingivarum exulcerationes & exesiones ad catarrhales referunt fluxiones.

Sunt istæ vulgarium putatitiæ fluxiones veluti Sisyphi saxum, de quo fabulantur poëtæ, ut saxum ingens in montis verticem pervoluere cogatur, quod cùm ad culmen benè extulerit, repentè deorsum relabitur.

Nostra sententia est gingivas erodi, exulcerari, & putrefieri à particulis acido-salinis, vel cum proprio gingivarum nutrimento, vel cum sanguinis massâ, vel latice eò delatis, & exaltatis. Sic exulcerantur, eroduntur, & putrefiunt sæpè gingivæ à salibus acidis exaltatis in sanguineâ massâ &c. præexistentibus, in scorbuticis, vel intempestivo mercurij usu in salivatione, dùm salia illa venerea corrosiva mercurius secùm rapit. Hæc gingivarum erosio, exulceratio, & putrefactio in plagis maritimis septentrionalibus est familiaris, & imprimis maris Baltici accolis, quia aër est refertus halitibus salsuginosis.

*Prognosis.*

Si hujus affectûs curatio negligatur, vel non acceleretur, interdùm in verum totius corporis scorbutum transit, rariùs autem hisce in nostris regionibus, sed plurimis in ore manet, & nihil ampliùs mali infert, præter crebram gingivarum sanguinolentiam, saniem, corruptelam, fœtentissimum oris anhelitum, & tandèm dentium lapsum. Quapropter plurimùm nocet inter bibendum (ut plurimorum mos est) totam combibonum societatem in uno, eodemque cyatho bibere, cum hujusmodi gingivas exulceratis & erosis, quia talis gingivarum sanguinolentia, corruptio, & sanies in compotatione à potu eluitur, à qua cessando, aliquid putridi circa cya-

thi margines remanet, & quid in ejus fundum refluit, quod postmodùm in sanos transplantatur.

*Curatio.*

Curationem dirigunt vulgares ad causam antecedentem, humores vitiosos per venæ sectionem, & purgans medicamentum evacuando, calidos per apozemata, julepos, juscula medicata, & hujus farinæ alia, tempore. Eorum fluxionem per cucurbitulas, & cauteria admota partibus avertendo. Verùm idiotismo peccant vulgares, si credunt hujusmodi medicamentis gingivas exulceratas, & erosas curari posse. Quis vulgarium unquàm scabiem curavit sanguine deplendo venas, fictitios exhauriendo humores ad totius corporis consumptionem, & coeteras exercendo carnificinas, nisi scabiosi pellem appropriato obliniverint unguento? Quomodò ergò gingivarum exulcerationes, & corrosiones his vanidis curabunt medicamentis?

Quadere non solùm his utuntur medelis, verùm postmodùm ad topica deveniunt, quæ pro affectûs magnitudine variant; undè exulcerationi, & erosioni ea admovent medicamenta, quæ adstringendi, & exsiccandi facultate prædita sunt, *ut gallæ immaturæ, glandium calices, balaust. ros. rubr. cupressi nuces, summitates rubi idæi, pulvis corall. rubr. crud. sal ustum, mastiche, sang. drac. myrrha, alumen &c.* ex quibus pro collutione secundum diversos formulas diversa cum ferrariorum aquâ, vel vino parantur decocta, vel opiata cum melle.

Si ulcus, & erosio, profundum, aut sordidum fuerit, pro illinitione ovibalsamum parant ita:

℞. *Myrrh. elect. &*
*sacch. candi ana p. ß.*

*Pulverisatis ovialbumen ad duritiem coctum, & per medium sectum impleatur, posteà filo probè alligetur & in cella vinaria suspendatur, vas vitreum supponendo, instillabit balsamus,* quo sæpiùs illiniantur gingivæ. Si prædictis remedijs ex parte administratis affectus obstinatus persistat, vel cauterium ex ferro candente adhibent, munitis partibus circumiacentibus, quod tamdiù in parte exulceratâ, & putridâ detinent, donec humiditas sit consumpta, & locus evictus, quibus peractis, prioribus eundem colluunt, aut melle illiniunt ad crustarum usque decisionem, vel ad dentium avulsionem, ut ulcus citò curetur, deveniunt, alioquin insanabile apud ipsos habetur.

Vana Galeni doctrina de ulcerum sanatione videtur, quam adstringentibus, & exsiccantibus totam collocat, ac in producti ablatione reponit, & adhuc illibatæ hæ næniæ, tanquàm axiomata per chirurgorum vulgarium, imò veterinariorum ora circumferuntur: *Vlcus, ut ulcus exsiccatione indiget.* Si exsiccantia cunctis satisfacerent ulceribus, facilis esset quorumcumque sanatio, & creta, combusta ossa, & sicca filamenta indicationem complerent. Incassùm laborat, qui juxta Galeni præscriptum ulcus emungit.

Ulcerum, & erosionum gingivarum vera indicatio est particulas acido-salinas absorbere, & obtundere, ne ulteriùs corrumpant, & eas à nutrimento, sanguine, vel larice eliminare, & hinc gingivas consolidare. Si cacochymiâ corpus redundârit, purgans exhibea-

hibeatur medicamentum; deindè, quæ salia diluunt & acida absorbent, propinentur, postmodùm vulnerariæ potiones, quæ specifica simplicia ad scorbutum recepe-rint, si scorbuti suspicio adsit, ut sunt *cochlearia, nasturtium aquaticum, armoracia, becabunga, aquilegia, virga aurea, scordium, trifolium scorzonera &c* & ad plures propinentur dies.

Interim gingivæ pluries tangantur in die *aqua lapidis medicamento si. vel aloë ex vino, & melle illita, vel tinctura mellis rosati*, quæ ità paratur.

℞. *Aq. plantag. lib. ß.*
*mell. ros. simp. ℥. ij. ß.*
*sp. sulph. aut vitrioli*
*ad gratum acorem m.*

Vel *decocto salviæ, addito momento vitrioli de Cypro*, vel *decocto flor. rosar. aquilegiæ, bistortæ, & maluæ.*

Huic malo peculiariter *aquilegia* mederi videtur, & efficax est sequens linimentum hoc modo paratum.

℞. *Pulu fol. aquileg.*
*salviæ,*
*menthæ crispæ,*
*nuc. mosch. &*
*myrrhæ ana ℥. ß.*
*alum usti ℥. j.*
*mell. puriss. q. s.*

*Mel leni carbonum igne incalescat, & despumetur. Despumato, & calenti pulueres inspergantur, ut f. linimentum*, quo gingivæ quotidiè illiniantur. Non credibile est quantum in hoc affectu curando hoc linimentum valeat.

Si gingivæ putridæ sint, & foetentissimam spirent animam, fortiora expostulant, tunc sequenti nostro medicamento pluries à nobis experto tangi possunt.

℞. *Aceti ros. ℥. iv.*
*mell. opt. ℥. j.*
*virid æris ʒ. j.*
*salis armoniaci ℈. ß.*
*sang. drac. ʒ ij.*
*alum. ℈. j.*
*pulu. sabinæ ʒ. ß.*

*Stent in loco calido per XII. horas, deindè bulliant parùm & post refrigerationem decanta*, & utere tangendo. Efficacissimam quoque experti sumus *aquam viridem*, quam *cap. 30. de Ozænis* descripsimus. Vel elegans remedium est *mel rosaceum cum spiritu salis ad gratum acorem impragnatum.*

Interim os colluatur sequenti collutione.

℞. *Radic. tormentill.*
*flor. hyperic.*
*fol. salviæ.*
*roris marini,*
*& summit rubi Idæi ana m. j.*

*Coque incisa in vini lib. ij. ß. vase optimè clauso, nequid expiret, post refrigerationem fiat colatura* pro oris collutione. In scorbuto autem os colluatur *infuso nasturtij aquatici, & cochleariæ in vino.*

Post gingivarum mundificationem, pro cicatrizatione opiata sequens cum petijs lineis super gingivas applicetur.

℞. *Sang. drac. &*
*myrrh. ana ʒ. ij.*
*sarcocoll. ℥. j.*
*bol. armen. ℥. j. ß.*
*aloës ℈. ij.*
*radic. aristoloch. rotund. &*
*flor. hyperic. ana ʒ. ß.*
*pulverisa, m. cum melle*
*despumato, & f. opiata.*

Pro hoc, & alijs gingivarum affectibus, imò pro dentibus, & gingivis præservandis à varijs affectibus præ

ſtantiſſimā eſt ſeqūens *Ettmulleri* miſtura, ut

*℞. Aquæ plantag.*
*ſedi minor. ana ℥. ij.*
*ſalis armoniaci,*
*ſalis tart. ʒ. ß.*
*vel ad ana ʒ. j. m. filtra.*

---

## CAP. XXXVI.

### *De Dentium Dolore.*

SUnt gingivæ, de quarum exulceratione, & eroſione ſupra egimus, illæ portiones duriuſculæ carnæ, quæ dentes, valli inſtar, cingunt, eoſque in ſuis alueolis ſtabiliunt; eapropter cùm res ità ſit, hæ gingivæ hoc in ſecundo noſtro Tomo chirurgico de dentium morbis agere nos invitant & primò de dentium dolore.

Dentium dolor primâ facie levis videtur, attamen non raro cum alijs gravioribus ſymptomatibus, quæ corpus affligunt, comparandus eſt; eſt nàmque immane tormentum, & miſerabile ſupplicij genus, adeò vulgariſſimum, ut pauci reperiantur, qui eum non experiantur: aliqui enim aliquantulùm mitiùs eo vexantur, alij longè acerbius, & tandèm quoſdam tàm immanis occupat dolor, ut præ immanitate & impatientiâ ejulantes ſibi ipſis violentas inferant manus.

Quiſnam in dentium dolore ſit locus affectus, ex ipſâ nomenclaturâ ariolatus fuit *magiſter Gal. ſ. de compoſ. med. ſec. loc.* ubi dentes in propriâ ſubſtantiâ ſentire aſſerit: Verùm parcite Galeni manes, nàm qui oppoſitus eſt denti evulſo attrictionis penuriâ ſuam ſuperat ſeriem, & limâ atteritur abſque doloris ſenſu, quia planè ſenſu ſunt deſtituti, ut alia oſſa, nec membranis nec nervis præditi ſunt, ac inſenſiles omninò ſunt, ideòque non dolent, neque ab igne, neque à ferro.

Dolor falſò dentibus adſcribitur, ſed tribuendus eſt membranis tenuiſſimis exquiſitè ſentientibus præſepiola eorum inveſtientibus, & nervulis mollibus ex quinto pari, qui per dictas membranas radicibus alligantur, vel cavitatem ingrediuntur, ubi diſperguntur, & parvulis propaginibus cum ſubſtantiâ quadam mucoſâ in dente medio repertâ, miſcentur.

### *Signa.*

Ad dentium dolorem cognoſcendum non opus eſt ſignis, cùm ab ægro medicus certior fiat, tantùm cognoſcere debemus, an dolor ſit in gingivâ, pro quo gingiva inſpicienda eſt, utrum inflammatio, tumor corroſio, ſeu putrefactio in eâ appareat. Si nihil horum adſit, doloris cauſa vel in membranis, vel in nervulo, vel in dentis cavitate erit. In membranis quidèm dolor non eſt ità profundus, ſed ſecundum latitudinem extenditur, & quædam doloris mutatio animadvertitur. In nervulo ſi dolor ſit, profundior & vehementior eſt. In cavitate verò ſi in mucoſâ ſubſtantiâ in dente medio repertâ, obtuſuſerit, ſed diuturnus.

Si dens eſt carioſus, & à verme intùs obſeſſus, dolor eſt interpolatus ad ipſius vermis motum, exiguis deſinens, & rediens intervallis, & ipſius vermis motus in parte quadam percipitur.

A ſpiritu flatuoſo cognoſcitur ex illius atrocitate & divulſionis ſenſu, qui in

parte

parte percipitur vel qui exiguo cessat spatio, ac facilè discutientibus curatur remediis.

Vulgares, quorum medicina est ex calore, & frigore aggregatum, doloris signa ex calore, & frigore assignant: Si à calore dolor oritur, præcesserunt caloris causæ, multo est intensior, caloris sensus in parte percipitur, à frigidis curatur remediis, & à validis intenditur; Si verò à frigore oritur dolor, signa prædictis contraria apparere solent. Verùm in hoc allucinantur vulgares, & videntur ex caudâ vulpem, & ex ungue leonem cognoscere. Non benè inferunt dentium dolorem à calidis intendi, & à frigidis sisti: igitur à calore. A frigidis exacerbari, & à calidis curari: igitur à frigore. Non inquàm, ità dicant; possunt enim calor, & frigus per accidens excitare dolorem, spiritus S. salinos, vel acidos impetuosè movendo, & illos faciendo penetrare, ideòque ratione motûs, quem acquirunt, intensissimos excitant dolores, & tunc à calore esse putentur, cùm frigida, vel gelida dolores sistant, motum illis auferendo, partes densando, & penetrationem intercludendo. Cùm calida dolores sistunt, à frigore creduntur, quia aliquandò calor, præsertim cùm mitis est, poros aperit, & exhalare facit, & tunc dolorem vel sedat, vel aufert; quod facit etiam aliquandò validus calor.

*Causæ.*

Gregarii medici dentium dolorem vel à quadam simplici intemperie, vel à catarrho à capite defluo fieri imaginantur, & quandòque à partibus promanare inferioribus, qui in maxillarum, & alveorum dentium membranas, vel in nervulum dentis radici insertum, vel in ipsam dentis substantiam confluit.

Verùm decipiuntur vulgares à fluxione ad dolentem dentem depluente; quam ægri sentiunt, & eò magis ab assiduâ salivatione, quæ in dentium dolore ferè perpetuò esse solet. Insuper falsum est in propriâ substantiâ dentes humorum affluxum, ac distentionem recipere posse, cùm sint corpora solidissima, & durissima, ac lapidibus vix cedant, & secundum *Helmontii* sententiam dentis materia non est merè ossea, sed inter os, & petram media, seu neutra.

Alii vulgares cum caloris, & frigoris doctrina doloris proximam causam in continui solutione statuunt, quam calor, & frigus parit, ità frequenter accidere solet, cùm jusculà nimium fervida, & alia cibaria calida quotidiè ingerantur; mox his potum superaddendo frigidissimum, his contrariis fatiscant: Non secùs ac silex, aliusvè durus lapis, sive vulgaris, vel gemma, vel vitrum, vel crystallus candens, in frigidam projectus aquam, hisce contrariis non potest non dehiscere, & in minimas non dissilire particulas. Sed de caloris, & frigoris næniis fusiùs de capitis dolore egimus. Præterquam quòd inter hujusmodi contraria non est per comparatio, longè enim distat à candore fervor, nec dens à fervido jusculo, imò difficilè igne actuali calcinari potest, ut lapis per aliquot horas in candore detentus.

Vera dentium doloris causa sunt particulæ salinæ, & acidæ cuspidatæ, & angulares vellicantes, divellentes, contrahentes, distendentes, vel pungentes membranas tenuissimas dentium alveolum

veolum succingentes, vel nervulos exquisito sensu donatos, radicibus fortiter alligatos, vel cavitates ingredientes. Hæ particulæ vel cum succo nutritio, vel sanguine, vel lymphâ ex proprijs conceptabulis in interiorem dentium cavitatem, aut membranulas, aut nervillos inferuntur. Hujusmodi particulæ acutæ, vel cum cibo, potu, vel aëre communicantur, & præsertim dentibus jàm erosis & cavitate ad medullam interiorem, vel ipsos nervulos inferuntur. Excitatur magnoperè dentium dolor à vitiosis particulis per stagnationem ob obstructionem factam, humores hypochondriaci, cacochymici, viscidi, salsi, acres, dentium membranulas cumulati, vel evasati, & circa fibrillas nerveas, & radices, vel cavitates odontalgiæ sunt causa.

Cibus immodicè sumptus non solùm multum facit ad hoc malum producendum, sed etiam pravâ qualitate imbutus, sic nimis salita, infumata, allia, cæpæ, aurantia, limones, acetum &c. aliaque succi pravi edulia nocent, que acrimoniam sero, seu lymphæ imprimunt, in primis dulcia dentibus infensa sunt ob aciditatem, quam in glutinosis dulcedinis particulis latentem viscidam, & vinctam habent, quæ deindè caloris ope extricatur.

Idem de potu dicendum putamus, dùm copia sua, & intempestivè digestionem interturbat, isque intensè frigidus, & potissimùm in igluviem redditus vitandus. & præprimis si varia salium genera intra se continet; quippè notum est frigida coagulare, & dentibus esse hostilia, & eo magis, si iusculis calidioribus assumptis de super frigidus hauriatur potus. Nocet potus intensè calidus dentibus, hinc & ipse cocolatis, vel theæ, vel caffeæ potus feruidus dicitur dentibus infensissimus.

Aër quoque multùm odontalgiæ favet, hinc accolas maris Balthici, & septentrionales alios populos dentium doloribus affici notum est; volitant nàmque in aëre varia salium genera, inspiratione furtivè quodam modo introhauriuntur. Contrà in Ægypto ubi insignis est aëris clementia dentes nec dolere, nec cariori fertur. Autumnus maximè odontalgiæ ferax est, tunc enim magis aër varijs salium particulis conspurcatur, ut fusiùs diximus in nostrâ *Trutinâ lib.* 1. *cap.* 8. *de Anginâ, & anginâ epidemicâ*, cujus occasione *de febribus ex aëris mutatione* egimus. Sic & hyems, flante Boreâ, tunc tubuli obstruuntur à frigido aëre, undè humorum stagnatio facilior redditur ab aëre acido nitroso.

Fit quandoque dentium dolor, cùm gingiva est detecta, vel malè digesta est ultimi alimenti sui materia, & circa dentis radicem putrescens.

Vermes in cariosis dentibus geniti esse possunt doloris dentium causa: fiunt vermes in dentium carie ex ovulis, dùm mediante cibo à muscis, alijsuè insectis occulis suis conspurcato, dentium cavitati inferuntur, hæc ovula, mediante calore à reliquis cibis suscitato, ibidèm in vermes excluduntur, vel aliundè ibidèm congeruntur. Hi vermes doloris sensum inferunt, repentes, jectigantes, vel mordentes, & vellicantes nerveas fibrillas.

*Prognosis,*

Dolor, qui per intervalla recurrit, fit à substãtiâ admodũ volatili, quæ quoties gene-

generatur, dolor recurrit, & quoties resoluitur, sedatur; quòd si in aliquo dente sedem fixerit, tunc à substantiâ vix difflabili oritur, & ibi sævire non desinit, & hinc crebra odontalgia, donec caries, cavitas, putredo &c. quas etiam gingiva ità pluris recrementi ferax sollicitat, donec aëri detur accessus; tunc in isto dente dolor cessare solet, sed temporis tractu in alium transit dentem in quo novum dolorem, cariem &c. excitat & hac de causâ multi redduntur edentuli.

Quandòque dentem non attingit, sed gingivas, in tumorem attollit, (& dentis evulsione dolor non remittitur) qui transpiratione resoluitur, & interdùm gingivas inflammat, earumque tumor suppurationem, exulcerationem, & quandòque (quod pejus est) maxillæ cariem inducere solet.

Si tumor in malis oboriatur, doloris dentium resolutionem portendit: rationem assignant vulgares, quia naturæ robore, vel medicamenti virtute transfertur fluxio ad partes exteriores, & non ampliùs ad internam dentis cavitatem decumbit. Verùm errant, dùm, à cerebro, vel à dissitis partibus defluxionis decubitum mendicant: Sentiunt ægri humoris deflui decubitum, quia latex per nervos, arterias, venas & ipsum corporis habitum ad lacessitam defertur partem, ut exoticum cicuriet hostem, & indolentem excitat tumorem, si non sit qualitate molestus.

Dentium itàque dolor simpliciter morbus lethalis non est, non tamen est parvi faciendus, ne mors indè sequatur, multi enim ob doloris vehementiam mori maluerūt, quàm diutiùs torqueri, & nostrates mulieres parere malunt, quàm dentium dolore corripi; imò sæpè ægros ad insaniam adduxit. Si membranulæ, seu magis nervuli circa radices, ubi inseruntur, à vermibus, vel à salinis, acidisuè particulis stagnantibus torqueantur, facilè spiritus animales, & totum corpus in consensum trahi possunt, & ob doloris immanitatem, vigilias, inquietitudinem, aliaque accidentia, vires insigniter deficere possunt, imò non ægrè convulsiones oboriri. Ubi odontalgia cum stridore, & febre ardente, seu maligna maritatur, mortem portendit.

*Curatio.*

Curant vulgares dentium dolorem ità: si ab humoribus calidis ortum ducat, cephalicam secant è brachio ejusdem lateris, revulsionis gratiâ, si materia è capite defluat; vel basilicam, aut saphenam, si ab inferioribus ascendat partibus, tundunt; aut cucurbitulas in scapulis scarificant. Venas sub linguâ derivationis causâ incidunt. Nonnulli venam pone aurem aperiunt. Quidam aures scarificant. Si dolor à frigidis excitetur humoribus, venæ sectionem minùs convenire fateantur, fluxionis tamen ratione etiam usurpant quia inter revellentia remedia locum tenere existimant: Verùm tunc minori copiâ sanguinem detrahunt, nisi plethoriæ signa appareant, ratione cujus etiam si materia sit pituitosa, liberalē venæ sectionem instituunt juxta *Galeni* præceptum qui *in magnis morbis & vehementissimis doloribus promptissimum remedium esse largam sanguinis missionem asserit.*

Cæterùm errat *Galenus*, nàm magnus

gnus dolor remedii magnitudinem indicat, non autem venæ sectionem; ac proindè magnum remedium illud existimatur, quod magnum curat morbum, non quod sit unum ex universalibus præsidiis putatitiis, ut est purgans medicamentum, & venæ sectio apud vulgares. Sit cujuscumque conditionis remedium, sufficit, ut magnum curet morbum, ut est potus aquæ frigidæ in febre ardente. Nec revulsionis, aut derivationis gratiâ desunt frictiones, extremorum ligaturæ, crurum lotiones, vesicatoria brachiis, cervici, vel post aures applicata. Imo in carpo, ejus manus, quæ est è conspectu, & latere doloris, flammulam, vel ranunculum imponunt.

Si alii à sanguine peccant humores, purgans exhibent medicamentum humori peccanti accommodatum, in formâ potionis, si peccans humor fuerit calidus; si verò frigidus in formâ pilularum secundum doloris, vel peccantis naturæ exigentiam.

His peractis, si materia adhuc fluat, adstringentibus inhibenda est; si à capite fluat, Fronti, & temporibus *emplastrum ex gummi elemi, de mastiche, myrrhâ, vel contra rupturam* applicant; si à partibus inferioribus sursùm scandat, quæ ventriculi os adstringunt, & roborant, adhibent. Verùm hæc adstringentia, & repellentia (posito, quod verum sit, quod vulgaris sententia asseverat) non sine ægri periculo adhibentur, præcipuè si fluxio copiosior esset, posset enim intrò ad fauces irruere, & ægrum suffocare. Cessante fluxione, discutientibus quibus adstringentia admiscent, utuntur.

Medicamenta topica in duas dividunt classes, vel pro fluxione calidâ, vel frigidâ. In calidâ pro oris collutione varia adhibent decocta *fol. myrti, ros rubr. radic. oxylapath. filicis, tormentillæ urticæ &c.* Vel *sedi, plantag. lactuc. sem. papav. alb. hyosciami &c. Bulliant in sufficienti aceti quantitate ad tertiæ partis consumptionem.* Cœterùm acetum per ebullitionem ob phlegmatis evaporationem fit acerrimum, & nihil differt ab aceto destillato. Putant vulgares acetum frigidum, & vinum calidum, & tamen acetum est vini soboles per secundam fermentationem: Id falsum deprehendimus, solvit enim corallia, & uniones, quod si frigidum esset, utique non eveniret. Vitandum itàque est acetum, tanquàm hostilis gladius in dentium dolore à causâ acida, & præcipuè si gingivæ sint simul affectæ, quia per se dentibus nocet, dolorem adauget, eosque, si corrosi sint, magis corrodit. Vel prædicta decocta in vino parant ad tertiæ partis consumptionem, sed perperàm, nàm volatilis vini spiritus abit in auras, & insipidum phlegma nullius energiæ compos remanet. Multùm prodesse existimant aquæ frigidæ in ore retentionem.

In dolore dentium ex frigida fluxione diversas oris calidas collutiones parant *ex origano, menthastro, hyssopo, ligno guajaco, rore marino, salviâ, betonicâ, sampsuco, radice pyrethri, sem. nigellæ, flor stœcad. Arab. &c.* ex quibus variarum decoctionum formulas concinnant. Vel *ex caryophyll. cinnam. pipere, pyrethro, zingibere, nuce mosch. &c. decocta parant in vino guarneto* pro calidâ oris collutione. Vel allium sub *cineribus coctum* denti dolenti imponunt.

Si dolor itâ immanis sit, ut his præsidii

dijs adhibitis non cesserit, ad narcotica deveniunt post universalia præsidia quæ dolorẽ sedant, & fluxionẽ cohibent, ut est *theriaca recens, aut Mithridatium Philonium Romanum, requies Nicolaj &c.*

His omnibus incassùm adhibitis, dentem evelli suadent, & primò gingivam à dente scalpello separant, deindè tenaculâ, vel rostro corvino, vel pelicano dentem eruunt, & tandèm, expresso à gingivâ sanguine, vino rubro, vel poscâ sanguinis fluxum sistunt. Verùm quia nonnulli hanc chirurgiam exhorrent, tunc corrumpentibus, & dentes mobiles reddentibus utuntur, ut dentes manu extrahi possint. Hujus farinæ est *pyrethrum in aceto maceratum per 40. dies aut tithymali succus*, verùm dentes sani, ac gingivæ cerâ obductâ præmuniantur, & tantùm dens malè affectus illiniatur, & infra horæ spatium digitis eximi poterit. Eodem ferè modo applicari potest *gummi hederæ, vel oleæ*, & dens brevi spatio in partes dissilit.

Dentium curatio pro causarum diversitate institui debet, undè si dolor ab acido ortum ducit, quæ acidum obtundunt; si à salso, quæ salsum diluunt, administrari debent; si à vermibus, quæ vermes enecant; & si à spiritu flatulento, discutientibus remedijs facilè curatur.

Purgatio, & phlebotomia in dentiũ doloribus administrari non debẽt, quia nihil prosunt, imò maximè obsũt. Coeteri, quos exercent cruciatus vulgares, quibus miseri torquentur ægroti, sunt peccatorum pœnæ; *Deus enim, delinquentes in conspectu suo tradit in medicorum manus.*

Convenientia odontalgica erunt liquores, quibus dolentes tanguntur dentes, vel in ore detenti, qui dolorem demulcendi, humoremque dolorificum ad se arripiendi energiam habent. Verùm quia quandoque magnus laticis affluxus ad lacessitam decumbit partem, ut exoticum cicuriet hostem, adhibenda sunt, quæ laticem per assiduam exturbant salivationem, & hoc modo multoties eum laticis exturbatione doloris causam eliminavimus: hujusmodi est *nicotianæ fumus ore exceptus, vel angelicæ radix in ore detenta vel pyrethri*, quam vulgus *radicem sanctæ Apolloniæ* appellat. Quòd si hæc medicamina respuantur, ob caliditatem ingratumque saporem, & præcipuè nicotianæ fumus ejusvè masticatio ob prava symptomata, quia non omnibus est usus optimum succedaneum erit *mastichen in ore versari*, vel eam dentibus premere.

Multùm conferre possunt decocta, quibus dentium collutiones fiunt, ut

℞. *Vini alb. generosi* ℥. v.
*radic. hyosyam. alb.* ℥. ij ß.

*Bulliant clauso vase*, & colaturâ calidè os abluatur. Vel fiat oris collutio *ex decocto radicis hyoscyami, & ejusdem seminis, ac sem. lactucæ, & papaveris albi ex vino cum opij* ℈. ß. Aut *decoque hyoscyami radicem cum herbâ persicariâ in aceto*, & calidè collue, & efficacissimè dentium dolores sistuntur; in hyoscyamo enim, receptaculum, seu siliquæ seminis dentis maxillaris figuram habent: ideòque *radix, ejus oleum, semen seu liquor expressus* insigne est odontalgicum. *Decoctum comarum sabinæ* calidum per aliquod temporis spatium in ore detentum dentium dolorem demulcet causam extrahit, & si fortè in dentis cavo vermiculi cœlentur, illi simul extrahuntur, & exterminantur

Si hoc quandoque non juverit, ad *lapidem prunellæ in rotulas fusum* confugiendum est, quarum una in ore ad dolentem dentem retenta multam extrahit ex ore salivam, cum qua doloris causa plerùmque eliminatur.

A quacumque causâ oriatur dentium dolor, sequentibus odontalgicis non tantùm demulcetur, verùm etiam tollitur; ità est *radix lapathi acuti in taleolas secta, & exsiccata*, & denti dolenti imposita: Verùm vere ante germinationem colligi debet. Magnæ efficaciæ erit *oleum buxi*, tàm per destillationem à retortâ, quam per descensum, sed pluris facimus *oleum ligni Heraclini, sive ligni corylini*. Idem præstat *oleum camphoræ, & cinnamomi*, in quo gossypii frustulum intinctum denti admoveatur, verùm si dens cariosus fuerit, illius cavo inseritur.

Si dentium dolor sit vehementissimus, narcotica expostulat, ità est *camphoræ spiritus*, in quo applicando, cavendum est, ne gingivæ à menstruo erodantur; undè aliqui utuntur *camphorâ ipsâ in mortario solutâ cum vino, vel vini spiritu*, sed vinum quandòque suspectum est ob aciditatem, quæ semper in eo experitur; ideóque in odontalgicis medicamentis majoris suspectionis erit acetum, quandò dolor ab acido ortum ducit. Interdum recurrendum est ad vulgaria opiata, quæ, ut citiùs penetrent, dissolvi poterunt cum *aquâ salviæ, roris marini &c.* cum quibus etiam solvitur quandòque *opium cum croco mistum*. Solvunt interdùm dentium dolorem suffumigia ex opiatis, ut *ex seminibus hyoscyami*. Prosunt etiam suffumigia *ex succino, vel ejus oleo*, vel applicatur specificum *gummi animæ cum* gossypio. Aliquandò admovetur *oleum caryophyllorum, juniperi, roris marini, nucis moschatæ, guaiaci, spicæ &c.* quæ miscentur etiam cum camphorâ, & opio, ut

*℞. ol. caryophyll. gutt. ij.*
*camphoræ parum.*

*misce in mortario*, & cum gossypio denti impone. Vel

*℞. camphoræ ℈. ß.*
*opii gr. iv.*
*Spiritûs vini ℥. ij.*
*aquæ salviæ ℥. vj.*

*misce*, & calidè detineatur in ore. Efficacissima erit *tinctura laudani opiati*. Vel indatur denti, si cariosus, vel perforatus fuerit, *pilula de laudano opiato, vel de cynoglossâ.*

Respiciendum est etiam quàm maximè ad causas, nàm aciditas dentem inficiens, tollitur *oleo caryophyllorum, portulacæ &c.* & sic in aliis procedendum appropriatis remediis. Interdùm ex dolore inflammatio vicinarum partium procedit, & tunc medici vulgares putant doloris causam esse calidam, & cavendum est in hoc casu à medicamentis, quæ nimium calorem excitare valent.

Si dens dolens sit cariosus, ejus dolorem demulcet sequens electuarium, ut

*℞. Radic. bistortæ, &*
*pyrethri ana q. u.*
*alum. usti parum*

*contunde invicèm, & cum suff. mellis quantitate fiat electuarium*, cujus quantitatem pisi cavo denti immitte. Sedat dolorem, laticem extrahit, & vermiculas enecat.

Pro certissimo experimento habemus contra dentium dolorem *Ranæ terrestris tibias optimè à carnibus mundatas*, quibus si dolens tangatur dens, omnis

nis abigitur dolor. Itèm *dens ex maxillâ mortui* evulsus, & cum radice suâ dêtē dolētē tāgēs, dolorē tollit, & dentē glacie frigidiorem reddit, qui temporis tractu vel frustulatim cadit, vel ad pristinam abit temperiem.

Si à vermibus dolor excitetur, hos enecat *sabinæ*, *absynth. tanaceti*, *vel prun. sylvest. cum radice angelicæ*, & *semine zedoariæ decoctum* pro gargarismate. Alii commendant *fumum halicacabi*. Quidam *fumum seminis hyoscyami* per infundibulū ad dētē dolētē exceptum unicè prædicant. Itèm omnia amara, ut sunt *myrrha*, *aloë*, *colocynthis centauria minor &c.* Ad vermiculos fallendos, & eliciendos quandòque *dulcia* prosunt, sic mel denti carioso impositum vermes allicit.

Dentium dolor primis mensibus gravidis quandòque molestus esse solet. Oritur iste dolor à spiritu salso, vel acido ex sanguinis redundantiâ, non verò ob menstruorum retentionem, cùm gravidæ menstruis non tenentur, irruente in nervulos, vel membranas, à quo contrahuntur, & ex contractione dolor. Dentium dolor in nonnullis est certissimum graviditatis signum. Cessant hi dolores ut plurimùm temporis progressu, ut cessare solent alia gestationis symptomata, quæ in conceptionis principio molesta esse consueverunt. Sedatur dentium dolor in gestantibus remediis suprà notatis; Si verò gravior sit eodem modo succurrendum est, ut suprà notavimus.

Si omnibus hisce remediis dentium dolor non cedit, vel post aliquod temporis intervallum recurrere consuevit, quia dens valdè exesus, vel cariosus fuerit, optimum, & infallibile remedium erit, cum ferro extrahere, quo extracto, statim omnis vulgarium fluxio evanescit, & dolor non ampliùs reversurus remittitur.

---

## CAP. XXXVII.

### *De Dentium Stupore.*

Dentium stupor, græcis hæmodia, est molestia, qua dentes tactus sensu vitiantur, & ità stupentes evadunt, ut non nisi magnâ cum molestiâ cibum commasticare queant.

### *Signa.*

Malum hoc ità dentes occupat, ut non solum mandentes ex eo intolerabiliter doleant, verum etiam nec cibum mollem mandere possunt, imò nec digitis suis æger attingere præ dolore vix sustineat. Quapropter perperàm dentium stupor appellatur, qui est sensûs abolitio, sed potiùs ad dolorem pertinere videtur. Vndè rectè *Capivaccius* hæmodiam dolorem dentibus propriam esse asserit.

### *Causa.*

Galenici in dentium stupore intemperiem frigidam nervos antedictos infestare autumant, quam frigida etiam externa occurrentia adaugere credunt. Horum nonnulli velint nolint, etiam ilia crepent, ad saporem acidum confugiunt, verùm dentium temperiem immutantem, ad quem etiam austera referunt.

Stuporis dentium causam ab acidis, & austeris provenire asseverâmus; hæc nàmque non modo ex particulis acutis,

ſed etiam hamatis conſtant, quæ ità fibras, & nervulos nimium, conſtringunt, & rigidos reddunt, ut ſpiritus ſimul ligentur, nec ob fibrarum, & nervulorum rigiditatem liberè moventur. Vndè fibræ, & nervuli nimis tenſi ad quemcumque leviorem contactum moleſtè moventur, ut vi quadam flectantur, quam moleſtiam ſpiritus advertentes, communi ſenſorio offerunt cum quadam ineptitudinis ad motum ideâ, & ſtuporis perceptionem excitant. Hujuſmodi particulis abundant fructus valdè acidi, acerbi, & auſteri, ut pruna ſylveſtria, omphacium, cornum, amarenæ, mala limonia, citria, aurantia, cotonea, ribes, & alia poma immatura, & acerba. Itèm potus vini acidiuſculi, aceti, ſpiritus vitrioli, ſulphuris &c. ad quorum comeſtionem, aut hauſtum facilè ſubſequitur hæmodia. Similiter ſaccharata hunc peregrinum acorem producere ſolent, quia occultum in ſe habent acorem. Id etiam evenit ab humoribus acidis vomitu rejectis, quod multis affectione hypochondriacâ, vel ſcorbuticâ laborantibus accidiſſe obſervavimus, qui tàm acida vomitu rejecerunt, ut dentes ſtupidi iis ità indè evaſerint, ut per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Sic & affectus iſte, quod mirum, ab imaginatione ſæpè oboritur, quando alium res acidas, & acerbas maſticantem videmus, aut tetricum, & aſperum ſonum audimus; nàm imaginatio furtivo modo movet in corpore humores. & eos præcipuè, qui cum re, quam imaginamur, aliquam habent analogiam. *Hieronymus Fracaſtorius* tamen *de ſympath. & antipath. cap.* 14. ad auditûs organum affectum cauſam refert, inquiens: *Similiter & ſi acutus valdè ſit ſonus, & ſtridulus, applicatio vim patitur, quaſi in angulo facta, tùm membrana auditus quaſi icta offenditur, undè contrahitur repentè, ac cum eâ ſimul & nervuli quidam uſque ad radices dentium, in quem locum ſubitò incidens novus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

### *Prognoſis.*

Dentium ſtupor eſtò moleſtus ſit, non ſemper difficulter curatur; ſæpè namque nullis adhibitis remediis abſque ullo dentium damno ceſſat.

### *Curatio.*

Curant vulgares dentium ſtuporem quibuſdam remediis ſpecificis per experientiam obſervatis, ut *portulacâ viridi maſticatâ*, cujus ſuccus lentore ſuo dentibus adhærens, aciditatem è dentibus extrahit. *Rhaſis amygdalas amaras, & ceram maſticatam* commendat, quia unctuoſitate ſuâ illam congelationem remittere credit. Alii *radices glycyrrhizæ, aut pineas, avellanas, juglandes* extollunt, quibus aciditatem obtundere imaginantur. Nonnulli *caſeum recentem, aut vetuſtiorem, vel calidum ovi vitellum* laudant. Pleriſque *panem è furno calidè extractum maſticandum* exhibent, vel oris collutionem cum *vino calido* præcipiunt. Verùm ſi dentium ſtupore laborans maſticaverit panem è furno calidè extractum, calidum ovi vitellum, caſeum recentem, vel vetuſtiorem, poterit utique hos deglutire, & optimum vini cyathum ſuperbibere, & ire dormitum, & ſic manè à dentium ſtupore immunis erit. *Ioannes*

Hart

*Hartmannus* in dentium stupore jubet, ut stupidi dentes *sale fricentur, vel masticetur pannus Laneus, vel pilosus pileus:* Verùm errant vulgares, nàm stupidi dentes non tantùm cibum mollem mandere non possunt, verùm etiam nec tangi, undè si suprà enarrata masticare possent, utique nullâ molestiâ cœtera alimenta contererent. Prætereà his nulla virtus inest acidum dissoluendi, infringendi vel corrigendi.

Hæmodiam curant remedia, quæ particulas acutas, & hamatas non solùm hebetant, sed quæ emolliunt, & fluxiores reddunt fibras nervosas, & eas blandè commovendo reficiunt, ne ulteriùs rigescant. Hæc curatio non modò producti eliminationem respicit, verùm etiam causæ, quæ si interna sit, auferatur remedijs millies à nobis decantatis. Producti curationem perficit *decoctum salviæ, sampsuci, bacearum lauri, vel essentia salviæ, roris marini, tinctura juniperi, vel balsamus Peruvianus* cum gossypio denti affecto applicatus. Omnium optimum est *urina hominis calidè dentibus adhibita, vel sal armoniacum in aquâ portulacæ solutum*, & applicatum. Vel omnium remediorum optimum est, si stupidi dentes *alkalibus* fricentur, in quorum defectu os *lixivio* colluatur, vel *vini spiritu, vel oleo tartari per deliquium*, si tangantur.

---

## CAPUT XXXVIII.

### *De fœdo dentium colore, & Sorditie.*

Dentes candidos, & nitidos natura efformavit, quid enim pulchrius esse potest os albis dentibus præditum spectare? Profectò videtur naturæ ærarium, in quo prodentibus tot margaritæ spectantur, & tamen quos natura dealbavit, incuria nigricavit! Quid abominabilius est dentes nigros, vel lividos, vel fuscos, vel fœtentem mucilaginem, tartareumque tophum habentes aspicere? Equidèm dentes itá sordidi hominem dedecorant, & adstantibus nauseam pariunt. Quisque dentes candidos & eburneos habere potest, cùm ex incuriâ tantùm hic proveniat affectus, si debito mundentur modo, & in suo conserventur tenore.

#### *Signa.*

Signa ad simplicem oris hiatum sunt itá manifesta, ut ea describere non oporteat.

#### *Causa.*

Vulgares dentium fœditatem, & sorditiem humoribus vitiosis, in illorum superficie hærentibus refundunt, quod si verum hoc esset, tantùm cachexiâ laborantes hoc afficerentur malo; & vaporibus sursùm exhalantibus, quod etiam à veritate alienum cognoscimus, nàm vapores sursùm exhalantes in simplicem se condensant aquam; crebro dulcium eduliorum usui, & hoc malum solùm nobilibus, & magnatibus esset familiare: Verùm id credimus anile esse inventum ad arcendos pueros à dulcium eduliorum usu; fructuum nigrorum, ut cerasorum, myrtillorum, mororum &c. masticationi, quasi potus & saliva talem nigredinem superficialem diluere non valerent. Prætereà qui tales nigros nunquàm degustarunt fructus, cur tali laborant effectu?

Crapulæ nonnulli refundunt, quod maximè canibus, & suibus, cùm voracissima, & omnivora sint animantia, hoc contingeret malum. Multi frequenti lacticiniorum usui & præcipuè, caseo putrido, alij cibis nimiùm calidis & alijs sexcentis anilibus fabulamentis. Qui incuriæ, & mundificationis dentium neglectui tribuunt, de medicamēto agunt præservativo, non verò de hujus morbi causâ.

Non negaverimus tamen ab argenti vivi suffumigio, & inunctione, in lue Venereâ, dentium fœditatem provenire, sicut etiam à mercurio cosmetico, vel sublimato in aquâ cisternæ soluto, cum limonum succo, ovi albumine cucurbitæ seminibus, & camphorâ, quibus Neapolitanæ mulierculæ pro dealbandâ facie utuntur, plerùmque dentes fædo imbui colore, quia poris se insinuat, & temporis tractu dentes inficit, quomodò id accidat, ex infrà dicendis eruitur.

Post quàm tartarus, ductore *Paracelso*, in medicinam fuit ingressus, non defuêre medentes, qui morborum myriadès tartaro adscripserunt, & tartaro quoque fœdum dentium colorem, & sordes tribuêre; ac proindè voluit Paracelsus ciborum tartarum tanquàm propinquiorem in dentalem lapidem transire, potûs verò tartarum in renum & vesicæ calculos: putabat enim nil cibalis tartari ad renes, & vesicam pertingere, & reverà tartareum lapidem dentibus obnasci cernimus, tartaro correspondentem, nihilominùs in cibo reperiri negamus, &

Primò, febricitans, qui triduo, vel quatriduo nihil edit, aut masticat, in dentibus lapidescentem contrahit mucilaginem, imò copiosiorem, quàm si benevalens comederet; constat itàque mucilaginem lapidescentem circa dentium radices, quà extra gingivam se offert, non esse ciborum tartarum.

Secundò, qui nihil edit, & bibit, nisi per infundibulum ob oris, palati, linguæ, faucium &c. defectum, nihil masticat, neque alimentum dentes attingit, & tamen quotidiè dentes incrustantur, non aliàs quàm comedens, & bibens.

Tertiò, siquis in singulis comestionibus os, & dentes exquisitè abluat, fricet, abstergatque manè tamen novum lapidescentem, olidumque lentorem circa dentes reperiet, qui ex cibo remansisse nequit.

Quartò, si tartarus ciborum esset soboles toties esset diversus, quoties cibi diversi.

Quintò, qui simplici pane, & aquâ jejunant, non aliter ac qui panem, carnes, caseum &c. comedunt, æquè in eodem olido conveniunt lentore. Constat igitur vanum esse Paracelsi de tartaro circa dentes commentum, cùm alimenta tartari sint insontia, ut fusiùs probet *Van-Helmont*.

Pro nostrâ sententiâ cum suprà citato dicimus, quòd lingua tunicâ amicitur tenui & porosâ, ut sapores penetrent, ejusque substantia est mollis laxa, rara, & spongiosa ad imbibendos sapores aliquo madore vectos. Hæ porositates inter madendum madore replentur, non tamen tartaro, sed solidâ ciborum substantiâ. Imò si abradatur ista sordes à linguâ, non acquirit dentalis lapidis duritiem, licet arescat; fœtet tamen, sed non pro dentalis lapidis odore cadaveroso. Si mox post partum lingua abradatur, vel duriori fricetur linteo, manè minus mucilaginis iterùm abrades,

des, ſed non minus olidæ. Hæc linguæ ſaburra non minùs ex ſolidis cibis, quàm ex ſalivâ & totius corporis recremento oritur, quod dentibus per ſucceſſivam incruſtationem obducitur. Hinc ſi dentis cavo detineatur cibus per noctem, hoc recremento imbibitus utique foetidiorem anhelitum expirabit, ac abraſa mucilago. Sic quoque inter gingivas, & maxillam ut ut à cœnâ os ablueris ſingulo mane alba quædam mucilago coacervatur, quæ deindè linteo abſterſa, & exſiccata, proprio olet fœtore. Hæc mucilago dentibus in primo ortu alba adhæret, quæ pedetentim flaveſcit, & deindè in duritiem accreſcit in dẽtibus, à quorum gingivis lutea incipit, & in dente non rarò nigris manifeſta maculis, imò nigrum, & carioſum efficiet dentem.

Verùm aliqui contra noſtram ſententiam ità inſtare poſſent: Iſte tartarus omnium dentibus æqualiter abſque ullâ exceptione adnaſci deberet, eo quod in omnibus omnia ſuprà enarrata æqualiter concurrant; nihilominùs plures ab iſto lapide immunes habent dentes, & præ omnibus Æthiopes.

Reſpondemus, quòd Æthiopes, quorum gingivæ in acutam deſinunt cuſpidem non facilè lapidem efficiunt; contrà verò quibus gingivæ tument cruentæ, in obtuſum deſinunt, & malè dentibus aſſociantur, ijs frequens coacervatur ejuſmodi lapis.

*Prognoſis.*

Sicut albi dentes non tantùm venuſtati, verùm etiam propriæ conferunt valetudini, ita nigri, & ſordidi olidam eructant animam, & ſæpè in corruptionem, cariem, caſum, & in gravia degenerant vitia, quia perpetuò inter mãdendum detritu fætidum quid, & abominabile emittũt, quod cum cibo & ſalivâ in ſtomachum deſcendit, & nihil boni ibi moliri poteſt. Præterea in febricitantibus vehementem ſignificat febrem in dentibus lentor, ut habetur *aph. 55. ſect. 4. quibus per febres circa dentes lentor quidam obnaſcitur, ijs vehementiores ſunt febres.*

*Curatio.*

Noſtri vulgares hujus affectûs curationem aggrediuntur à cauſâ antecedenti, quaderè ſi pravi humores in ventriculo redundantes huic malo anſam dederint, eos purgantibus auferunt ſi intemperies, eam corrigendam exiſtimant, & interim optimam victûs rationem præſcribunt. Sed ſicut in cauſâ inveniendâ cœcutiunt; ità quoque in applicandis remedijs allucinantur. Eſt malum topicum, & non à toto, vel ab intemperie impertitum.

Quò ad topica, pro dentium vitioſo colore emendando, & ſorditie tollendâ uſitatiſſima habent dentifricia, quæ in diverſas concinnant formulas ex ſequentibus, ut *oſſibus ſepiæ, raſurâ eboris, à labaſtro, pumice ignito, c. c. uſto, corall. margarit. prep. ocul. cancr. Lapide ſpongiæ, teſtis ovorum, cochl. uſtis, ſilicibus combuſtis, arenâ albâ, ſale toſto, tartaro calcinato, alumine uſto*, & his ſimilibus, ex quibus pollinem efformant, & ne pulveris dentifricij ingredientia cognoſcantur, addunt *cinnam. flor. roſ. moſch. &c.* etiam in pulverem redacta ad ſuavem conciliandum anhelitum.

Nonnulli ad dentes dealbandos, & abſtergendos tanquàm arcanum, commen-

mendant *carbones*; & *cineres ſtipitum roris marini*, quibus alij pro certiſſimo experimento præferunt *nicotianæ cinerem*.

Optima quidèm nobis videntur hæc vulgarium dentifricia ad dentes dealbandos, ſordeſque tollendas, quia omnia ex albis, vel uſtis toſtis, calcinatis, & igne exaltatis conſtant, ſed non reſpondent dicta promiſſis; imò magis obſunt, quàm proſunt, quia malum hoc ſemper tumentes, cruentæ, malè dentibus aſſociatæ, eroſæ, & exulceratæ gingivę ſugerunt, quæ in dentifricijs non poſſunt non excoriari, cruentari, & magis à dentibus diſſociari, undè poſteà ob alimenti degenerationem uberior fœtentis mucilaginis, nigredinis, tartareique tophi cenſus emanat. Innumera ferè proponuntur à vulgaribus medicamenta ad dentes dealbandos & ſordities abigendas, ſed nullius, vel parvæ efficaciæ, quia rancidæ medicinæ ſunt ſoboles, & tantùm tonſoribus digna ut quiſque experiri poteſt.

Nos paucioribus erimus contenti è chymico depromptis penu, quæ in inſtanti fœdos dentium colores auferunt, illos ab omni liberant ſorditie, & carie præſervant. Talia ſunt *vitrioli oleum*, *vel ſpiritus, vel oleum ſulphuris per campanam*. attamen aquâ fontanâ diluuntur, in quibus bacillus, in cujus cuſpide obuolutum ſit goſſypium, immergendus eſt, & dentes, fricandi, ac deindè linteo detergendi. In magnâ dentium ſorditie purus ſpiritus, purumque oleum uſurpari poterit, ſi verò ſtuporem contraxerint, ſupra enarratis cap. de dentium ſtupore auferes. Solent quandòque adeò magno dentalis lapidis proventu obduci dentes in quibuſdam, ut nulla eorum diſtinctio ampliùs appareat, ſed unius tantùm oſſis ſpeciem præſeferant, tunc his minimè cedunt, ideòque prius ſcalpris, vel alijs inſtrumentis ferreis, aut potiùs argento paratis dentalis removendus, & abradendus eſt, deindè facilè dealbantur. Si fœdus color, & ſorditiès ſuperficialis ſit præſtans erit limonum, vel citri ſuccus; omnibus tamen palmam præripit *ſalis ſpiritus aquâ communi temperatus*, quia præter dentium dealbationem, quam in momento efficit, eos à carie, & gingivas à putrefactione præſervàt ob balſamicam energiam.

Nonnulli *aquam fortem communi aquâ temperatam* commendant cum penicillo denti appoſitam, ſed nullatenùs eſt uſurpanda, quia eſt corroſiva cum venenatâ indole & gingivas corrodit, & cauſticat; maximæ tamen efficaciæ *eſt aqua aluminis*.

Sunt nonnulli, qui pro præſervatione ſingulis diebus unâ, vel alterâ olei vitrioli guttulâ gingivas, & dentes leviter fricari commendant: ſed perperàm quia certum eſt conſervari dentes, & ſubtiliari ſimiliter, ac tandèm effringi, ut multoties obſervavimus. Itàque nos pro præſervatione dentes ſemel dealbatos, & à ſordibus mundatos non iterùm attingi imperamus, ſed nè impoſterùm fœdum contrahant colorem, à cibis, & ſordibus mundandi ſunt, non autem cultri acumine, ne lædantur, ſed dentiſcalpijs flexibilibus, & poſt cibum os aquâ abluatur, & dentes indice fricentur, deindè mappulâ abſtergantur. Verùm hæc cura eſt nimis moroſa, ſufficiet in faciei ablutione, quolibet manè os colluere, dentes indice fricari & linteo abſtergere.

CAP.

## Cap. XXXIX.

### *De Dentium mobilitate, & Casu.*

VAcillant dentes, cùm suis non firmiter adhærent alveolis, sed hùc, illucque moventur, & digitis ab uno in alium locum moveri, ac contorqueri possunt ut facilè eos eximere possis, quod malum non infrequenter incisorijs accidit, quia unà nituntur radice. Quandòque excidunt, sed rariùs; interdùm per aliquot dies solummodò vacillant, & postmodùm pristinam suam recuperant firmitatem, nec ampliùs moventur, sed firmiter suis adhærent alueolis, quemadmodùm clavi in ligno.

### *Signa.*

Signa; ex his, quæ diximus, facilè eruuntur, nàm non firmiter adhærent dentes, sed ità moventur, ut non tantùm digitis eximi, verùm etiam linguâ è gingivis eliminari posse videantur.

### *Causæ.*

In assignandâ mobilitatis dentium causâ non discrepant vulgares à recentioribus, recensent nàmque gingivarum laxitatem, aut erosionem ab humoribus quantitate peccantibus inductam, ut ità dentes non satis arctè & firmiter à gingivis amplectantur.

Duplex est causa, quæ dẽtes reddit mobiles, una interna, altera verò externa; interna est nimia prava humiditas, sive liquor lymphaticus, & salivalis in gingivas, dentium radices & nervos effusus, undè postmodùm mollescunt, relaxantur, flaccescunt, corroduntur, & excidunt. Ità videre est in cinnabaris fumo, hydrargiri inunctione, qui pthialismum semper excitant, & dentes quandoque ità supra modum relaxant, & corrodunt in quibusdam, ut omninò excidant, & in malè preparatis medicamentis mercurialibus introassumptis, quæ quandòque salivationem inducunt, dentesque mobiles reddunt, at nunquàm cum dentium detrimento, quia eductis per pthialismum pravis humoribus, dentes refirmantur. In scorbuto contingit dentium mobilitas à gingivis laxis, tumidis, & corruptis. In lue venereâ vacillant, quia gingivæ ab exaltato salis nutrimento diminuuntur absumuntur, & dentes gingivâ denudantur. In fumis mineralium venenatis frequentissimè aurifabris, argentarijs, & metallorum fusoribus dentium mobilitas accidit. Vacillant in copiosiori alimento, cùm gingivæ magis expandantur, ut in pueritiâ, & juventute contingit, in quibus dentes minores non respondent dilatatis alueolis. Vacillant quoque in alimenti defectu, in quo dentium alueoli ampliores redduntur, & præsertim si prava coacervetur humiditas, ut in senibus, & convalescentibus videre est. Primores dentes omnibus pueris ante septennium vacillant, sed non omnes simul, verùm unus post alium & omnes præter maxillares istam patiuntur mobilitatem, tandèmque sponte excidunt, quia succrescente alio, è foueâ alimento privantur, & propulsantur. Hic nos non agimus de hac naturali mobilitate, sed de morbosâ à causis suprà enarratis provenientę. Externa denique causa

est violenta dentium contusio, vel allisio.

*Prognosis.*

Dentes vacillantes, per aliquod tempus refirmantur, at si diù vacillent, solent tandèm penitùs excidere, ideòque non paruifaciendi, denotant nàmque magnam gingivarum putrefactionem, cui si opportuno tempore non consulatur, eorum casus expectandus est, neç alij in elapsorum locum succrescunt, prçterquàm in pueritiâ. Hinc nó modò pulchritudinem imminuit, sed loquelæ & masticationi obest.

*Curatio.*

In dentium mobilitate curant vulgares, ut dentes in suis alueolis firmentur, ac proindè humores peccantes evacuant vel catharticis, vel salivantibus, & postmodùm gingivas nimis laxas corroborant, & adstringunt gargarismate *ex decocto fol. mespilor. plantag. myrth. sorb. salviæ, prunellæ facto in vino rubro.* Vel eas adstringunt *decocto cupular. gland. flor. balaustior. rosfol. quercûs in vino rubro stictico facto, additâ aluminis portione.* Vel linimento *ex sang. drac. acaciâ, corall. prunis sylvestribus immaturis, radice tormentill. & alumine usto, melle rosaceo exceptis.* His & alijs ejusdem conditionis medicamentis gingivas adstringere, dentes arctiùs firmari & retineri credunt.

Dentium mobilitatis curatio pro causarum diversitate diversa instituitur; quapropter si à scorbuto ortum duxerit, curatio ad scorbutum dirigenda est; vitiosi humores expurgandi sunt admistis semper herbis anti-scorbuticis, quales sunt *Nasturtij aquatici, cochleariæ, becabungæ folia, armoriacæ radices &c.* & adhibentur, quæ de gingivarum exulceratione, & erosione suo capite proposuimus, sed præ cœteris sequens prodest, ut

℞. *Tincturæ gum. laccæ* ℥. ß.
*flor. aquileg.* ʒ. j.
*spiritûs cochleariæ* ʒ. ij. *m.*

hoc os, gingivas & dentes colluito.

Si in lue Venereâ à fumis, inunctionibus, & alijs medicamentis mercurialibus vacillent dentes, tunc os colluendum est *aqua Anti-Venereâ n. d. vel decocto ligni sancti, salsæ parillæ parato cum vino, mastiche,* & quidem alio fortiter adstringente à nobis infrà proponendo.

Si ab alimenti defectu, ut in senibus, nullum adhiberi potest remedium, inconvalescentibus verò facilis est reparatio.

Si dentium mobilitas à nimiâ humiditate oriatur, curatio perficienda est exsiccantibus, & adstringentibus; attamen vitanda sunt, quæ dentes denigrant, ut sunt *granatorum cortices, balaustia, galla, vitriolum &c.* Ad humiditatem verò educendam maximoperè valent salivantia *ex mastiche, radice pyrethri, angelicæ, Zinziberis, fumo nicotianæ &c.* Vel quæ lymphæ superflui tatem exturbant, vel medicamenta diaphoretica satis cognita, postmodùm salinæ particulæ gingivis, & dentibus hostiles corrigantur, vel diluantur. Adstringunt, exsiccantque sequentia decocta pluries experta, si sæpiùs quotidiè eluantur dentes, quia rursùm figuntur.

℞. *Glandium* ʒ. j.
*gallarum* ʒ. ß.
[illegible] *alum.*

*alum. usti.*
*succ. acacia ana ʒ. ß.*
*fol. ros rubr. m. ß.*
*Coque in vini rubei lib. ij. clauso opt. vase & cola.*

Sequens nostra aqua est expertissimo ad dentes mobiles, & carne nudatos, ut immobiles reddat in suis alueolis, & carne vestiat & nunquàm ægros tali affectu laborantes felici defraudavit eventu, & potest fieri tàm per decoctionem, sed in minori dosi, quàm per destillationem, ut

℞. *Fol. salviæ,*
*roris marini,*
*sorb.*
*oleæ,*
*myrtill.*
*pilosell.*
*flor. rос. rubr. incompletar. &*
*balaust. ana m. j.*
*radic. bistort. ℥. ß.*
*symphyt. mai. ℥. j.*
*nuc. cupress. num. xvj.*
*santal. rubr. &*
*cortic. citri ana ℥. ß.*
*macis, &*
*myrrha ana ℥. j. ß.*
*sang. drac.*
*gummi Arabic.*
*mastich. &*
*tragacanth. ana ʒ. ij. ß.*
*sarcocoll. ʒ j.*
*alum. usti ℥. ij. ß.*
*pyrethri ʒ. ij.*

*contundenda contundantur, & incidenda incidantur, quibus superfunde vini nigri lib. x. stent in calore digestionis, & per cucurbitam vitream, cui recipiens adaptetur, destillentur s. a.*

Vel sequens decoctum miræ efficaciæ à nobis expertum pro dentiũ collutione adhiberi potest, quos firmissimos reddit.

℞. *Aristoloch. rotunda.*
*trissaginis,*
*stellariæ ana m. ß.*
*lentisci.*
*hypocistidis ana ℥. ij*
*cupular. gland. ℥. ß.*
*acaciæ, &*
*sang. drac. ana ℥ j. ß.*
*radic. angelicæ ʒ. ij.*
*nuc. cupress. num. IV.*
*mastich. ʒ. j.*
*alum. usti ℥. ij.*

*Infundantur in vini nigri austeri lib. v. stent in loco calido per biduũ, deindè bulliant lento igne, clauso vase, quo refrigerato, cola.* & utere *vel destilla s. a.* & utere.

*Johannes Baptista de la Porta sequentem aquam pro dentium mobilitate extollit:*

℞. *Herbar. salviæ,*
*urticæ,*
*roris marini,*
*tormentillæ,*
*nuc. jugland. benè lotar.*
*& contusar. ana m. iij.*
*flor. salviæ,*
*roris marini,*
*ros. rubr.*
*fol. prunell.*
*plantag.*
*summit. rubi,*
*marrubij ana m. ij*
*sem. myrtill. lib. j.*
*hypocistidis ℥. iij.*
*coriand. prap.*
*cortic. citri ana ʒ. ij.*
*cinnam. ʒ. iij.*
*nuc. cupress. num. x.*
*boli armen. &*
*mastich. ana ℥. ij.*

*Incisa, & contusa infundantur in suff. quantitate vini nigri austeri per triduum*

*deindè fortiter exprimantur: Expressum indatur cucurbita vitrea, destilletur lento igne. In destillato ebulliant, clauso vase, alum. ℥ij. cola, & ad usum serva.*

Qui mobiles habent dentes, non multùm garriant, nec digitos, vel linguam ad dentes impellant, nec frigidum admittant aërem, nec res masticent duras, sed pulticulam, vippam, juscula, ova sorbilia, vel alios hujusmodi sumant cibos, in quibus non forti opus est masticatione.

Si ità vacillent, ut firmari nequeant, ne fiant edentuli, ad firmam ementiendam structuram per aureum filum fiat allegatio; attamen cautè instituenda est, ne inflammatio sequatur.

Dentium casus restituitur ex semine in alveolo latente, alveoli implentur, & ità defectus reparatur; quamdiù semina intra gingivas latent, novi post priorum casum facilè renascuntur, & hac de causâ in occidua ætate renasci solent, sed hoc rarissimè contingit. Ad dentium itàque casum reparandum edentuli insititios dentes ex ebore, vel dente hippopotami fabricatos in illorũ locũ substituunt non tantùm in venustatis gratiam, sed & in articulatæ locutionis, qua edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt v.g. T. & R. ubi lingua ampliata prioribus dentibus inniti debet.

---

## CAP. XL.

### *De Difficili Infantium dentitione.*

Dentium germina in utero generantur post maxillarum generationem, in quibus imperfectè latent, (rarum est enim infantem nasci dentatum) ne sugens papillam lædat; undè in abortu, vel in infantulo recèns nato dentes exigui erui possunt. Erumpunt extra gingivas circa mensem septimum, vel seriùs, & quidèm primo incisorii, quos aliquo temporis curriculo sequuntur canini, & tandèm maxillares. Eorum eruptio est naturæ opus, quæ illos propellit, & eo tempore, quo erumpunt in infantibus, ex illâ gingivarum continui solutione plures affectiones præternaturales tenellos affligunt, infantes; hi enim primò magnum in gingivis sentiunt pruritum, deindè quasi aculeo gingivæ, dùm ab aculeatis illis perforantur ossibus, punguntur, undè vehementissimus dolor, tormina, diarrhϾ ex viridi flaventes, terrores, insomnia, vigiliæ, gingivarum inflammationes, febres excitantur, & ex divulsione, & contractione convulsiones, quas imperiti vulgares pro epilepsiâ accipiunt ob oris spumam, & indesinentem salivationem. Id maximè accidit, cùm canini erumpunt dentes, qui vulgò ocularii nominantur, undè vulgatò dici solet proverbio: *Parentes de liberis gaudere non posse, donec dentes ab oculis editi sint.*

Circa septimum annum alia fit dentitio, quia alveoli crescunt, & ampliantur, ac lactis dentes tùm temporis molliores vacillant, & excidunt, ac alii grandiores, firmiores, & duriores prodeunt in utràque maxillâ decem, quatuor incisorii, duo canini, & quatuor molares, sed cum tùm gingivæ anteà perforatæ sint, id sine dolore accidit.

*Signa.*

Infantuli non dùm sermone dolorem indicare possunt, quia dentibus carent, qui ad vocis modulationem necessarii sunt: attamen cognoscitur dentitio, Primò, ex tempore, quo dentes erumpere solent, quod est circa septimi mensis initium, vel serius. Secundò infantuli assiduò digitos in os inferunt, undè magna salivæ supellex fluit. Tertiò, matres, vel nutrices papillas fortius stringi, morderi, & calefieri, quàm anteà percipiunt. Quartò, ubi dentes erumpunt, gingiva tumet, & albicat. Quintò tandèm, plures affectiones præternaturales accidunt, dolor, vigiliæ, tormina, alvi profluvium, & convulsiones.

*Causæ.*

Difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitie provenit, at in dentitione symptomata ab alijs causis ortum habent, undè,

Pruritus oritur, quia primâ invasione fibrillæ nerveæ à dentibus gingivas perforantibus vellicantur. Dolor pendet à continui gingivarum solutione, qua membranæ nerueæ non tantum distenduntur, sed lacerantur, & continui solutio fit, & quò spina est acutior, eò acutiorem causat dolorem; sic quò dentes sunt acutiores, eò dolores immaniores oboriuntur: quapropter canini dentes, ut acutiores, omnium symptomatum præ reliquis atrociorum sunt auctores. Affligenti dolori atrociorem addunt dolorem salina humorum spicula, dùm circa radices tenerioribus, & sensibilibus fibrillis præditas infiguntur, & ob inæqualitatem ipsis molestum inferunt sensum. Inflammatio oritur à gingivarum perruptione, haud rarò enim sanguifera conceptabula ibidem satis copiosa simul dilacerantur, sanguis effluit extra sua vasa, exitum non inveniens, in earum spaciolis remoram contrahit, vitium capit, grumescit, & tuberat. Vel quia membranulæ & fibrillæ distenduntur, undè spasmus in nervis producitur, nervi contracti arterias socias comprimunt, convellunt, crispant, & sanguinis motus feriatur, & inflammationem excitat, particulis deindè roscidis & balsamicis evolantibus, suppuratur, undè abscessus, & alia oriuntur mala. Salivatio pendet à dolore spirituum motione, acrimoniâ & fluxilitate lymphæ, quia ex dolore glandularum vasa, & præcipuè salivalium, & membranæ illas cingentes vellicari, & crispari solent, & simul uberior salivæ proventus in os effunditur, spirituum commotio facilè efficere potest, ut uberior seri copia ad glandulas emandetur; lymphæ denique acrimonia, & fluxilitas uberiorem salivæ supellectilem movent, ut videre est in scorbuticis, & hypochondriacis, quorum latex salinis abundat particulis, hi molestissimo crebriùs vexantur ptialismo. Saliva fauces alluit, & ad ventriculum tendit, non enim infantes spuendi usum habere possunt: si hæc blandior, & in statu naturali sit, sine noxâ defluit, at si uberiùs spicula salina habeat, tunc faucium irritationes, rosiones, & sicca tussis excitatur. Si ad ventriculum deferatur, tunc illum spasmodicè afficit, vomitus frequentes, tùm lactis corrupti, tum aliorum humorum, quos in sinu fouet, & alia multa mala

concitat. Si ad intestina saliva salinis spiculis imbuta derivetur, & ibi humorum stagnantium saburram inveniet, & hos fundit, & intestinorum fibras lacessit, irritat, & vellicat, ac diarrhoea succedit.

*Prognosis.*

Dentitio infantibus morbus est congener, ac proindè per se minùs periculosa est. Non tamen omni vacat periculo ob symptomata, quæ ingruunt; quapropter non pauci, febre, & convulsione superveniente, quia tenella invadunt corpora, hos calamitatum scopulos effugere non possunt, undè acerbo succumbunt funeri: & eò major imminet pernicies, si difficiliùs & longiori tempore dentes erumpunt, & presertim si sint canini, pejus se habent, & gravius laborant, quia acutiores & magnum infantulis negotium facessunt, ac proindè parentes de vitâ longâ sperare non possunt, & præcipuè si symptomata de die in diem augeantur, imò nova, prioribus ablatis, accedant, naturæ robur imminuitur, debilitatur, & sic tandem infantum tenella corpuscula huic oneri ferendo imparia redduntur, & morbus hic in mortem terminari solet. Qui crebrò aluum habent laxam in dentium eruptione, minus convulsione capiuntur, quàm qui adstrictam ut *aph. 25. sect. 3.* testatur *Hip. in progressu verò cùm jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulsiones, alui profluvia: & maximè cùm caninos edunt dentes: & ijs præsertim pueris, qui crassissimi sunt, & aluos duras habent.* Qui in dentitione acutâ corripiuntur febre, raro convulsione tentantur, quia febris convulsionis materiam absumit. Qui gravi premuntur somno, facilè in convulsionem labuntur. Hyeme & vere infantuli facilè dentes emittunt, minùsque molestiam sentiunt ob nativi caloris robur, si tamen cœtera consentiant, & ab externis aëris injurijs muniantur; æstate etiam absque molestiâ dentiunt ob gingivarum laxitudinem, si symptomata non urgeant.

*Curatio.*

Cùm difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitudine ortum habeat, sedulò danda est opera, ut rarescant, & laxentur gingivæ, remotis obstaculis, & symptomatibus sedatis, quantocitiùs & faciliùs dentes erumpere possint. In primis verò incumbendum est, ut aluus sit libera, quòd si obstructa per *mannam, vel syr. de Cichor. Nicolai cum rhabarbaro* relaxetur. Interim rarefiant, laxentur, & molliantur gingivæ pinguibus, oleosis, & mucilaginosis: obliniantur ergò *melle cum butyro recenti permisto, vel cerebro leporino, aut crudo, aut elixo cum toto corpore,* eodem modo adhibentur *avium, & pullorum cerebella.* Vel gingivæ inungantur *gallinæ, aut anatis pinguedine recenti.*

Si dolor vehementior sit *solani succus cum oleo. ros.* calefiat, & illiniantur, aut foveantur gingivæ *decocto maluarum, althaæ, fænugræci, chamameli, in quo dissolutum sit*

butyr-

*butyrum recens vel gallinæ pinguedo.* Vel imponatur *emplastrum ex theriacâ recenti.* Vel fiat emulsio *ex semine lactucæ, papaveris albi & lini cum aquâ violarum,* & illiniantur. Vel foveantur *mucilagine seminum cydoniorum, althææ, malvarum cum aquâ lactucæ.* Si inflammatio adsit, addatur *aqua spermatis ranarum.* Hæc omnia suprà dicta calida applicentur, ne gingivas adstringant. Interim infantulo masticanda præbeatur *candela ex cerâ virgineâ*, quia gingivas laxat, & pruritum demulcet.

Ad hunc etiam finem nostræ mulierculæ varia appendent duriora, quorum agmen ducit *dens lupi, crystallus, jaspis canali argenteo inclusus chalybs septies, & ultrà candefactus, & in lacte caprino, vel muliebri extinctus,* aliaque ex ebore amuleta, sive ex aliâ materiâ lævitate simul conspicuâ parata, quæ de collo pendent, infantes arripiunt, in os intrudunt, gingivis interponunt & commandunt. Verùm his, & similibus magis duriorem reddunt gingivam, & dentium alueolos potiùs occludunt, quàm aperiunt. Maximè periapta, & amuleta improbamus ut sunt *dens hominis, dens equi primùm natus, pellis lupi, dens viperæ masculæ, lana agnina, jaspis viridis,* & tanquàm fabulosa reijcimus, non viribus, sed persuasionibus, & imaginatione hæc juvare credimus.

Nonnulli *axungiam* inungunt *leporinam* in gingivarum locis, ubi dentes erumpere debent, ità leviùs mollificatas jam gingivas, dentium cuspides sub eis latentes perterebrant, & erumpunt.

Si omnibus his modis nec prodire videantur, & necessitas urget.

℞. *Sanguinem è cristâ gallinacei recentem, & digito semel tantùm, vel ad summum bis gingivas inunge* & sine difficultate, alijsque accidentibus tandèm prodeunt.

Quòd si non tantùm difficilis, verùm desperata sit dentitio, in hoc casu ad ferrum confugimus, & gingivæ, eâ parte, ubi protuberant, scalpello incidendæ, vel pollice sunt fortiter premendæ, ut feliciùs dentes prorumpere possint.

Symptomata, quæ pertinaciùs difficilem dentitionem comitantur, ut febris, convulsiones, vigiliæ, vomitus, diarrhoea, ptialismus, tussis sicca faucium exulcerationes, aphthæ &c. curantur, ut in suis capitibus.

Dùm infantuli dentiunt, nutrix, vel mater bonam diætam observare debet, victusque sit temperatus, si febris adsit, vel immineat declinet ad frigidum & humidum, quia vel imminuitur, vel præcavetur. Vitentur interim acida, & salsa.

---

## CAP. XLI.

### *De Tonsillarum, & Vuulæ Vlceribus.*

INtra oris specum continentur tonsillæ, vuula; sunt tonsillæ duę Glandulæ utrimque ad linguæ radicem paulò supra laryngem positæ, vulgò dicuntur amygdalæ (estò nullam cum amygdalis habeant similitudinem) communi oris tunicâ vestitæ & arterijs, venisque exilibus à carotydibus, & jugularibus donatæ. Laxam, & spongiosam habent substantiam, ac sinus continent varios, colligunt salivosum liquorem ad linguæ, & oris humectationem, quem in oris capacitatem eructant, tùm

per

per minima lymphatica, seu salivalia vascula tùm per exilia crassioris membranæ oris foramina, præcipuè cùm os, & lingua movetur, quod quilibet in seipso experiri potest. Ac proindè quandò alimenta in ore masticantur, partim sponte, partim per masticata alimenta, ex hisce glandulis expressus liquor multò copiosior in os confluit, ut tùm ad fermentaceam præparationem admisceatur, ut aliquorum est sententia, tùm deglutionem faciliorem efficiat. In quiete verò, cùm os non movetur, etiam hujus liquoris in os effusio plerùmque quiescit, ut notum est in dormientibus, quibus ob hujus liquoris defectum, os, & fauces exsiccantur, si patulo ore dormiant.

Vuula est caruncula rubicunda, fungosa, longiuscula, superiùs aliquantulùm lata, inferiùs obtusè acuta à palati medio, juxta narium meatus in os inter tonsillos vuæ instar procedens.

Hæ tonsillæ & vuula, licet partes exiguæ in nostro corpore, non solùm intumescunt, inflammantur, & in suppurationem abeunt, ut *primo Tomo cap.* 40. *&* 41. fusiùs diximus, sed quandòque citra inflammationem exulcerantur, & exeduntur, quod familiarissimum est in lue venereâ.

*Signa.*

Tonsillarum ulcera visui patent, & eadem habent signa, ut in aliarum partium ulceribus. Si maligna sunt, partim alba, & maculis similia, partim colore cineritio, aut crustis similia, quæ ferro inuruntur.

Vuulæ exulceratio ante oculos posita est, nàm laxa, & flaccida apparet, albo mucore obducta, quandòque cineritio cum ardore, & sorditie, graveolentem spirante anhelitum. Si tandèm atrophiâ corripiatur, fit velut lorum, & penitus insanabilis est.

*Causa.*

Tonsillarum, & vuulæ ulcera secundum veteres Galenicos fiunt ab humoribus biliosis, pituitosis, feruidis, putridis & erodentibus à capite in tonsillas & vuulum depluentibus; vel à vaporibus ijsdem præditis qualitatibus, & cum aëre per inspiratione absorptis tum cibis aut medicamentis erodentibus, exulcerantibus, aut vehementer exasperantibus, à quibus omnibus ejusmodi in partibus hisce continui solutiones contingere valeant. Verum vulgares in horum affectuum causam assignãdo fallaciam commmittunt non causæ ut causam.

Ulcera tonsillorum, & vuulæ oriuntur à particulis salinis in lympha, aut sanguine hospitantibus, & in tonsillas & vulam irruentibus, ex obstructione diuturniore exaltatis, earumque fibras dissolventibus. Sive fiunt ex abscessu, & pure post inflammationem subsequente. Vel fiunt à fermento venereo, ut fusius de dictâ lue diximus. Hæ particulæ salinæ, & corrosivæ ad tantam sæpè exaltationis gradum deveniunt, ut non solum tonsillas, & vuulam, tanquàm partes molles, in totum auferunt, sed etiam duras, & osseas erodant, ut multoties in palati ulceribus observavimus.

*Prognosis.*

Tonsillarum ulcera securiora censentur, quæ sunt munda, exigua, quæ non

non profundantur, nec inflammantur, nec dolorem, & febrem habent adjunctam, maligna verò, quæ lata, profunda, & quodam concreto humore albo, aut nigro sordida sunt. Exigua quandòque & rara oriuntur ulcuscula, quibus supervenientia alia in unum ulcus latum coalescunt. Si ulcera depascendo serpant, gurgulionem, linguam, palatum, & gingivas exedunt, ac dentium præsepiola occupant, dentes labefectantur, nigrescunt, vacillant, & tandem decidunt, unde ægri inediâ, & fœtore consumpti moriuntur. Quòd si ulcera in pulmonem per tracheam serpant, quia pulmo, & cor neque odoris fœditatem, neque ulcera, neque ichorem sustinent, obortâ tussi, spirandique difficultate, eodem die strangulant.

Vuulæ ulcera aspernanda non sunt, facili enim negotio exeditur, & deficit, undè quibus tota vuula adesa est, potus ex ore in nares regurgitat; in super raro clarè & articulatè loquuntur, & quod pejus, periculum à phthisi imminet, cum particula jàm deficiat, quæ aëris frigidioris inspirati impetum frangere solita est, ne in pulmones subitò irruat, eosque lædat.

### *Curatio.*

Tonsillarum ulcera curant vulgares, venam incidendo, corpus deplendo, & diversiones celebrando. Deindè medicamentis utuntur adstringentibus & exsiccantibus, quæ externis etiam applicant ulceribus, & eò magis exsiccantia in tonsillarum ulceribus esse debent, quia talia ulcera à salivâ perpetuò humidiora fiunt, undè medicamentorum vis infringitur. Ad hanc indicationem gargarismos adhibent triviales, ut.

*℞. Aqu. mulsæ lib. j.*
*diamori ℥. j. ß. m.*

Vel *℞. Aqu. plantag. lib. j. ß.*
*syr. de moris ℥. ij*
*mell. ros. ℥. j.*
*alum. sciss. ℈. j*
*aceti ros. par. m.*

Sed nescimus, an hæc magis exsiccare, quàm humectare valeant. Alij pro illinitione *succum ex malo punico dulci cum cortice contuso exprimunt, cujus partes sex cum unâ mellis parte miscent. & ad mellis spissitudinem coquunt.* Ulceribus malignis adhibent linimentum *ex cineribus centaurij minoris, & pulvere stercoris canini cum melle ad spissitudinem miscendo.*

Columellæ ulcera hac collutione curant.

*℞. flor. ros. rubr.*
*fol. quercûs, &*
*olivar. ana p. j.*
*cortic. granator. ʒ. iij.*
*alum. usti ʒ. ß.*
*arug. æris ℈. j.*
*coque in aqua plantag. lib. j. ß.*
*& in colat. diss. mell. ros. simpl. ℥. ij.*
*syr. de moris ℥. j. m.*

Si ulcera sint ex lue venereâ, & mitia hoc utuntur linimento, quo ulcera tangunt, ut.

*℞. Vng. Ægyptiaci ℥. ß.*
*alum. usti ʒ. ß.*
*mell. ros. onc. j. ß. m.*

Sed parùm feliciter in hoc linimento utuntur unguento Aegyptiaco, propter viride æs, quod ejus compositionem ingreditur; potiùs enim corrodendo, quàm separando suas absoluit operationes. In super Aegyptiacum partem affectam nigredine imbuit, quod omninò vitandum est. Si verò contumacia fuerint aquâ forti dilutâ, vel aquâ in

in qua mercurius sublimatus decoctus fuerit, utuntur. Verum aqua fortis, licet diluta, venenatam non respuit qualitatem, ideòque si per se metalla exedit, diluta, & in gradu remisso carnes absumere, & corrodere valebit; & eò magis vuulam, quæ molli, & spongiosâ dotata est substantiâ. Sublimatus verò in aquâ decoctus non desinit dilutè continere vim corrosivam, venenatam & causticam, ideòque non tantum vuulam, & proximas partes eò magis venenatè exulcerabit, verum etiam si fortè in asperam arteriam, vel œsophagum gutta aliqua delabetur, in magnâ noxâ, & vitæ discrimine versatur ægrotus. Insuper sanguinem inflammat, undè sputationes cruentæ, aliaque symptomata gravissima, & ipsa tandèm patientis destructio.

Tonsillarum ulcera nos curamus medicamentis, quæ salia acuta in lympha stagnantia diluunt, eliminantque, hujusmodi sunt sudorifica, vel diuretica pluries decantata, quæ obstructiones in parte reserant, & tandem topicis, quæ abstergunt, resoluunt, & consolidant, in quem finem sequentia gargarismata conducunt, ut.

℞. *Malu. hortensis m. j.*
*flor. ros. rubr.*
*prunellæ,*
*veronicæ,*
*salviæ ana m. ß.*
*radic polyp. querc. ℥. ij.*

*Coque in aquæ puræ lib. IV. aceti vini ℥. vj. usque ad transuersi pollicis casum, posteà colentur, & colatura leniter exprimatur.* Mundificat, & consolidat ulcera interna, si presertim cum reliquis plantaginis folia adjiciantur.

Si sordida sint ulcera, ea mundificat, & consolidat *infusio lapidis medicamentosi*, vel sequens gargarismus *ex hordei emulsione cum melle rosaceo, & pauco spiritûs vitrioli*, ne acrimoniâ suâ partes hasce, aliasque circumiacentes plùs lædat, sed acrimoniam in ulceribus existentem mitiget, ulceraque emundet, delinet, & exsiccet. Verùm præ cœteris ad fortiores mundificationes maximè valet *Aqua viridis Hartmanni* calefacta qua penicillo bis in die tangantur, & hac aquâ in his ulceribus familiariter utimur.

Si hæc ulcera à lue venereâ ortum ducant, cognoscuntur venerea, si in longum protrahantur tempus, & vulgaribus adhibitis medicamentis, non cedant, tunc locum affectum *aqua viridis* tangat & postmodùm gargarismo elue, & cedunt, quòd si non eveniat, ad partis *suffumigium ex cinnabari, & thure* cum tabaci fistulâ, tanquàm ad sacram anchoram confuge, nec ægrotum ulcerum sanatione defraudabis, ut experientia millies nos edocuit; imò tantùm suffumigio multos tanquàm insanabiles, & deploratos Barbati post varios cruciatus deseruêre, pristinæ restituimus sanitati.

Vuulæ ulcera si sint simplicia, facilè curantur gargarismate *ex decocto peti, & persicariæ*, vel sequenti, ut

℞. *summit Veronicæ,*
*vincæ pervincæ, &*
*satureiæ ana m. j.*
*f. decoct. in cujus colaturâ lib. j. ß.*
*mell. ros. simpl. ℥. ij. &*
*diamori ℥. j. m.*

Si sint contumacia, utere *infusione lapidis salutis*, tangendo cum penicillo: verùm maximoperè prodest *tinctura mellis confecta ex aquâ plantaginis, melle rosato simplici, & spiritu vitrioli ad gra-*

*gratam aciditatem.*

Si ulcera sint fœtida, & putrida, illis conveniunt ea, quæ contumacibus adhibentur medicamenta; quòd si parùm juverint *ad aquam viridem. & ad aquam nostram metallorum* confugimus quæ omnem putredinem, exulcerationemque tollit fætidam, & consolidationem inducit perfectam.

Ulcera tandem ex lue venereâ tàm columellæ, quàm cujuscumque oris partis tollit universalis luis curatio; & tali ratione ulcera incipientia & antiquata in hisce locis unà cum lue sponte curantur; quòd si non evenit, primò ad mellis tincturam, deindè ad metallorum aquam, & postremò ad aquam viridem vel suffumigij topici usum deveniendum est, & sic facilè eliminantur. Prædicta remedia his adhibita ulceribus, non præmissâ universalis luis curatione, nunquàm medicum, & ægrotum fallent: verùm aliquo temporis spatio vel recidivam patiuntur, vel graviora luis Venereæ symptomata excitantur. Undè post perfectam horum ulcerum sanationem præmisso leni cathartico, propinari potest aqua anti-venerea n. d. quæ universum luis venereæ morbum, ejusque omnia symptomata à toto corpore radicitùs eliminat.

---

## Cap. XLII.

### *De Balbutie, & his, qui difficulter loquuntur.*

Linguæ motus tripliciter læditur, abolitè, diminutè, & depravatè. Aboletur, atque ità loquela simul aufertur, & dicitur aphonia, sive conformationis vitio à primo ortu contractâ culpâ, aut post, quandò spiritus animalis denegatur influxus ad linguam, vel ob cerebri obstructionem, ut in apoplexiâ, caro, cathoce; sive ob spirituum animalium consumtionem, aut ad interiora retractionem, ut fit morti proximis, in syncope, & uteri suffocatione; sive ob nervorum angustiam, quæ vel est perfecta, & sequitur paralysis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur paralysis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur homo, modò obmutescit. Imminuitur linguæ motus, ut tarda & difficilis evadat loquela, vel citra linguæ uitium, dùm spiritus animales aliò avocantur, ut in irâ, terrore, nimio gaudio. Vitium autem hoc vel est nativum, dùm tales homines non possunt initium capere, nisi priùs multoties linguam moverint, & labia, aut postquàm loqui inceperunt, non possunt in sermone progredi, sed sæpiùs eandem repetunt syllabam. Vel adventitium à linguæ vulnere, aut apostemate, ulcere, paralysi &c. Hoc vitium dicitur hæsitantia, sive titubantia, & *Battarismus*, Depravatur linguæ motus & dicitur Balbuties, de qua hîc nos agimus.

Est balbuties linguæ vitium, quo laborantes difficulter loquuntur, in sermone restitantes, loquelam præcipitant & literam R. maximâ cum difficultate pronunciant, ut etiam id ex *Ciceronis* verbis pateat dicentis: *Ità balbus erat, ut literam R. non posset pronunciare.* Et alibi: *Cùm ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, priman literam non posset dicere.* Quæ verba contra illos faciunt qui literam S. effari non possunt, qui tamen balbi non sunt, sed blæsi.

Hoc linguæ vitium in singulis literis esse potest, nam si J. crassè quis pronunciârit, dicitur *Jotacismum*, si L. *landacismum*, si M. plus æquo *Metacismum* faciet. Quaderè cum dentes ad formandam vocem conferant, infantes non loquuntur, antequàm os dentibus plenum habeant, & præcipuè incisorij ad quasdam exprimendas literas conferunt. Huic edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt reg. T. & R. ubi lingua prioribus ampliata dentibus inniti debet. Hinc vitio facilè succurri potest, si arte insititios procurent dentes aureo filo vinciendos, ut expeditè has literas pronunciare valeant. Sed de vitiis oris, & linguæ, quæ loquelam vitiare possunt, fusiùs egimus in *nostrâ Grammaticâ speculativâ, capite de Barbarismo*.

*Signa.*

In hoc morbo cognoscendo non opus est signa recensere, sed sat est balburie affectum loqui ut cognoscatur affectus.

*Causa.*

Balbutiem fieri credunt Galenistæ à linguâ breviori, vel ab ejus imbecillitate ob intemperiem humidam, aut etiam siccam, frigus, iram, aut calorem, vel à freno, aut membranulâ subiacente linguam nimis adstringente, & ejus liberum motum impediente.

Balbuties pendet à nimiâ spirituum agitatione, qui inordinatè musculorum tubulos ingrediuntur, vel ab eorundem paucâ quantitate, ut non sufficiant ad linguæ motum perficiendum, vel ab inconcinnâ musculorum, & linguæ conformatione, vel ex horum musculorum obstructione, qui viscido infarciuntur humore, à quo diminutus fit motus, quia linguæ musculi ità gravantur & opprimuntur, ut distendi non facilè possint. Hinc spiritus motoris transitus ad linguæ musculos impeditur, & linguæ motus non expeditè fit, undè difficilis pronunciatio, & non expedita oritur loquela. Vel à nimiâ copiosæ humiditatis præsentiâ, à qua musculi relaxantur & cuilibet vocis expressioni minus sufficiunt. Id clarè patet in aliquibus pueris, qui balbi sunt, literamque R. J. L. M. vel S. pronunciare nequeunt, verùm temporis & ætatis progressu humorum illa excessiva viscidiras, vel nimia humiditas absumitur, & nullum ampliùs impedimentum in talium literarum pronunciatione imposterùm sentiunt, in quibus verò non absumitur, per totum vitæ spatium balbi remanent. Oritur quandòque à freno sub lingua non dissecto, quod impedit, ne lingua liberè volui & moveri possit. Vel nimia in loquendo festinatio dentium defectus, labiorum mutilatio, palati exesio, lingua justo longior, aut brevior, crassior, indecenter formata & pluribus alijs modis depravatur loquela ut fusius *capite de Barbarismo* egimus.

*Prognosis,*

Balbuties nullum vitæ discrimen minatur, attamen ab apoplexiâ, vel caro relicta raro & difficulter curatur, & ex confirmatâ paralysi omnes obmutescunt; dùm tota lingua resoluitur, gravis impendet apoplexiæ metus. Balbi, & celeri linguâ præditi melancholici sunt, item morbis humidis obnoxij sunt,

sunt, ac præcipuè alui profluvio corripiuntur, ut innuit *Hip. aph. 32: sect. 6. Balbi ab alui profluvio diuturno maximè capiuntur.* Nativa linguæ vitia ex magnitudine, conformatione, vulnere, nervorum rupturâ insanabilia existimantur, verum à phlegmate, vel nimiâ humiditate, solet quandòque temporis progressu in pueris, absumto phlegmate, vel humiditate, auferri; si verò diuturnâ consuetudine inveterata fuerit balbuties, prorsus curationem non recipit. Si tandem à linguæ vinculo non secto pendeat, facilè chirurgiâ curatur.

Hoc morbi genus sermonis puritati multùm obstat, at ne ingenia à bonis retrahantur cœptis, admonitos & exhortatos volumus adolescentes hoc vitium oratoris splendori nunquàm, vel quicquàm detraxisse, nec gloriæ impedimentum fuisse. Hoc vitij genere *Aristotelem* laborasse accepimus, nec quia balbus fuit, sui nominis fama claudicavit, aliosque relinquimus illustres scriptores memoriæ posterum traditos. Equidèm nullum est vitium, quàm hoc magis excusabile, in quo nihil ipsi peccavimus, sed potiùs naturam, uti novercam, accusare debemus.

*Curatio.*

Ex malâ conformatione balbutiem, aliasque loquendi difficultates insanabiles esse diximus, attamen hoc unicum, sed ideale exemplar *Demosthenis*, industremque medelam proponemus, qui ad vitia oratorem deturpantia præferenda in se unum omnia natus videbatur, nàmque primam literam ejus artis, cui totus obstinate animum addixerat, cùm dicere non posset, ore insertis calculis, expeditè proferre didicit: humerum, quem sæpiùs inter dicendum attollebat, gladio supernè appenso, ut ejus metu injecto, ne pungeretur, demisit. Actionem omnem ante speculum, tanquàm magistrum, composuit, & etiam histionem. Pectoris, & laterum angustias, sicut & vocis exilitatem, & acerbitatem dilatavit, & ad sonoritatem perduxit. Per aspera, & adversa loca uno spiritu plures versus recitare assuescens, sic tonare, non orare, locumque proverbio fecit: *Latera Demosthenis.* Patientia duravit aures prope flumina obluctantium aquarum fragoribus obstrepentia declamans, ut in actionibus turbarum fremitu non interrumperetur. Hæc omnia, aliaque apud *Plutarchum, Lucianum*, aliosque in ejus vitâ multo temporis spatio peregit, & ne aliqua occasio ad egrediendum impelleret, capite semiabraso, & barbâ se domi detinuit, eò tandem evectus est, ut ipsemet *Cicero* fateatur majorem partem Demosthenis abesse cùm legimus, tantum ei dedit actio, ut illud *Aeschynis apud Plutarchum* in apopht. demonstrat, quem relinquimus. Ad summam industria naturam vicit Demosthenes. *Præliatus (ait Val. Max. lib. 8. cap. 7.) cum rerum naturâ, & quidèm victor abijt, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itàque alterũ Demosthenem mater; alterũ industria enixa est.* Nil tamen arduum, quod sedula industria vincere nequeat.

Balbutiem difficilis esse curationis vulgares Galenici fatentur; linguæ enim brevitatem naturalem, arte prolongare, longitudinem breviare, & crassitiem subtiliare nesciunt, attamen imbecillitatem ab intemperie humidâ ortam corrigere conantur exsiccantibus, à fri-

gidâ calefacientibus.

Nostra curatio est, quòd si vitium à nativitate, & organi vitio sit, ferè incurabilis est. Si pendeat à nimiâ spirituum agitatione, remedijs nimiùm motum sedantibus, & eundem æqualem ijs conciliantibus curatur, talia sunt *spiritus rosarum, aqua theriacalis cum spiritu vini, elixir vitæ, tinctura juniperi, aqua lavendulæ, vel liliorum convallium &c.* quibus lingua sæpiùs fricetur. Si spirituum pauperie lingua moveri nequeat, curatur, ut paralysis, & tùm interna, tùm externa conducunt, quæ in nostrâ *Trutinâ libr.* 1. *cap.* 3. *de Paralysi* descripsimus, ut robur fibris carneis, musculis, & nervis concilietur. Specificè hic commendamus *oleum anisi* in linguæ apicem instillatum itèm *balsamum, vel oleum caryophyllorum.* Si à nimio phlegmate, vel humiditate spirituum transitum impediente oriatur, hujus phlegmatis eductione tollitur, undè os sæpissimè *spiritu ardenti ex succo cerasorum nigrorum extracto* lavetur, hic enim spiritus ardens summoperè linguæ musculos phlegma infarciens, adeò resoluit, & linguam roborat, ut spiritibus pateat aditus.

Si substrata linguæ membrana, sive frenum impediat, præcipuè in recens natis, ut sugere non possint & in adultioribus, ut loquela impediatur, aut depravetur, vel diglutitio prohibeatur, quia lingua curta, & adstricta, undè non liberè volui, atque moveri potest, tunc affectus iste Chirurgiam exposcit. Nostrates imperitæ obstetriculæ unguem pollicis dextri longum, & in cultri apicem conformatum gerunt, quo statim ac infantes orti sunt, indifferenter eis frenum præscindunt; quam operationem improbant vulgares chirurgi putantes ungues veneno esse infectos, & venenatam inducere excisionem: cæterùm multùm distat venenatum esse, & noxium, non equidem negamus ungues aliundè infici, & quibusdam sordibus coinquinari, & tunc per accidens & non per se noxios esse concedimus, sed innoxios, ut reliquas partes existimamus. Hæc operatio nullatenus unguibus fieri debet, hi nàmque facilè vicinas, & innocuas dilaniant partes, ac planè disrumpunt, undè dolor inflammatio, aliaque gravissima oboriuntur mala, imò infantuli lactis suctione tàm necessariâ, propter accidentia, quæ subsequuntur, & vitâ privantur, cùm ex mille vix unus infans nascatur tali ligamento, & postmodùm balbutiat, ac tali indigeat chirurgiâ. Solent quoque obstetriculæ hanc sectionem nummi acie instituere, quam profectò repudiamus, cùm eadem importet accidentia, & persæpè sine necessitate agunt, & in operando errant. Quòd si quandoque frenulum sit malè constitutum, sectionem, aut divulsionem instituimus (aliàs nunquàm) non unguibus, non nummi acie, non vulgari tonsorum phlebotomo, forficis apice, elevatâ linguâ, ligamentum nerveum tantùm incidimus, vitando semper, ne carnem attingamus. Si primâ vice totaliter non abscindatur eadem operatio reiteretur, inciso ligamento, blandè incisionis pars sæpissimè madefiat melle rosaceo vel simplici, & sic agglutinatio impeditur, & consolidatio succedit.

Advertendum tamen volumus, ut in operatione cautè procedatur, ac chirurgo in anatome perito committatur, ne per imprudentiam, venæ, aut arteriæ vicinæ, ductus salivales sub lin-

guâ, partesque adsitæ, aut nervuli lædantur; sic enim sanguinis fluxus, vel ptyalismus assiduus succedit, & si vicini, linguæque substrati nervi incidantur, repentina linguæ convulsio supervenit, ut *Riolanus* observavit. Hinc fraternâ charitate obstetrices expertes, & chirurgos imperitos admonemus, ne temerè ad hanc operationem se accingant.

---

## Cap. XLIII.

### *De Asperæ arteriæ, & Oesophagi ulceribus.*

Trutinatis ulceribus, quæ oris specum infestant, nunc reliqua asperam arteriam & œsophagum invadentia nostro ordine examinare studemus. Est asperæ arteriæ usus in inspiratione, ut per eam, tanquàm fistulam, aër à pulmonibus recipiatur; œsophagi verò est, ut per eum, tanquàm per infundibulum, cibus & potus in ventriculum deferatur, & quidem faciliùs liquida, quàm solida deglutiuntur, quæ actio peragitur œsophagi fibris, & præcipuè musculis: *Galenus* hanc naturalibus actionibus ineptè refundit, verùm cum deglutitio ex arbitrio pendeat, (deglutimus enim quandò volumus & lubet) & peragitur instrumentis motui voluntario inservientibus, nempè musculis, meritò actionibus animalibus refundenda videtur.

Harum partium tanti est actio, & prçcipuè asperæ arteriæ, sine qua nec tantillùm vitam degere possumus, nec tamen suos non patitur manes: meritò igitur nostro examini eam committimus, ut ab his vindicetur injurijs.

### *Signa.*

Asperæ arteriæ ulcera, si oculorum aspectui non patescant, ex causis prægressis, vel præsentibus, catarrhis scilicet salsis, medicamentis acribus, vel lue Venereâ, ut ex ijs, quæ ulcera consequuntur, dolore scilicet tussi, sanguinis sputo, & quidèm in principio, puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ, sordidæ, & fœtentis cum tussi rejectione colligi possunt, & tandèm ne aspera arteria pro pulmone accipiatur, dolor locum ostendet affectum.

Oesophagi signa non difficulter ex sanie circa hunc locum emanãte, & simul ex læsâ deglutionis functione cognoscuntur, & præcipuè dùm acria, austera, salsa, & acida deglutiuntur.

### *Causæ.*

Pro asperæ arteriæ ulcere Galenici solitas fluxionum nænias, humores scilicet acres, erodentes, & potissimùm pituitam salsam à cerebro in asperam arteriam depluentes assignant, vel materiam acrem, & purulentam ex inflammationibus, vel exulcerationibus partium thoracis in hanc partem transmissam; vel purulenta, aut medicamenta acria, & exulcerantia in hanc cavitatem delata.

Fit secundùm Galeni procuratores œsophagi ulcus vel post vulnus, & res acutas illapsas eique infixas, vel post tumorem: vel ab humoribus acribus vomitu, rejectis, vel è cerebro in œsophagum depluentibus, vel à vaporibus acribus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus assumptis, ut aqua forti, mercurio sublimato arsenico,

nico, & similibus, quæ æsophagum exulcerant.

Asperæ arteriæ ulcera à succis corrosivis hanc partem tùm foris, tùm intus diuturnè stagnantibus, ejusdem fibrillas, aut tubulos exulcerantibus oriuntur, qui vel ex lymphâ in glandulis ab acido corruptâ, vel ex materiâ purulentâ corrosivâ ab exulceratis pulmonibus in hanc partem transuetâ progrediuntur, ut in phthisi obuenire solet.

Oesophagi ulcera producunt particulæ salinæ, & acidæ fibras longitudinales, & circulares rumpentes, Lacerantes, & corrodētes, & eadē labe succū nutritium inficientes, ut non nutriat, sed magis exedat, & penitùs exulceret. Quandòque à corrosivis intrò assumptis, vel vomitu rejectis hæc ulcera originem habere possunt. Verùm à causis externis, ut aqua stygiâ, mercurio meteorizato, arsenico, realgare &c. Vel ex re exasperante assumptâ, & interdùm à catarrhis, & humoribus acidis, & salinis particulis imbutis vomitu rejectis excoriatio fit attamen excoriatio, & ulcus nonnihil inter se differunt, est enim excoriatio summæ saltim partis erosio, ulcus verò ad interiora penetrat: utrorumque sæpè eadem est causa, quæ nunc minus, nunc magis lædit, & indè nunc excoriationē, nunc etiam ulcus inducit.

## *Prognosis.*

Ulcera asperæ arteriæ periculo non vacant, præsertim. Si internam occupent membranam, ad quæ ob partium situm, & naturam, omnis generis medicamenta, satis aptè applicari nequeunt; quæ enim in formâ liquidâ intûs assumuntur, vel ad pulmones transeunt, & molestissimam excitant tussim, undè malum exasperatur, vel in stomachum descendunt, & suo frustantur fine. insuper hæc pars irrequieta manet, cùm ob aërem hauriendum, & emittendum continuò moveatur, non facilis succedit consolidatio. Sanabilia sunt, si ulcus in principio sit, & saltem externam asperæ arteriæ occupet superficiem; si verò ulcus penetraverit, & ipsas asperæ arteriæ eroserit cartilagines, tunc tale ulcus, vel planè insanabile est, vel omninò difficulter curatur.

Ulcera œsophagi periculosa sunt, constat nàmque ex fibris tenuissimis longitudinalibus, & circularibus, quibus læsis, necessariò deglutitio cessat ob partis angustiam, & hac cessante, homo alimentis destitutus moriatur oportet. In super œsophagi, ut partis membranosæ, ulcera difficulter coalescunt, & medicamenta convenientia non satis diù in ulcere morantur, sed in ventriculum descendunt.

## *Curati.*

Asperæ arteriæ ulcera curant vulgares, si ab humoribus salsis, & acribus oriantur, detergentibus, & potissimùm *lac* celebrant, cujus solius usu nutritur æger, humorum pravorum generatio inhibetur, genitorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, & carnis amissæ generatio promovetur: Verùm lac debito modo præparari, & eas habere debet conditiones, quas *Gal.* 4. *meth. med. cap.* 11. recenset. Si verò sordida sint, & majori indigeant detersione, tunc fortibus utuntur detergentibus, postmodùm siccantibus, & tandèm sarcoticis. Detergunt *mulsâ cum decocto hordei*, *& melle rosato*, vel sequens usurpant decoctam compositum, ut.

℞ *Hord. m. ij,*
*liquiritiæ rasæ* ℥. ß.
*fol. apij, &*
*hederæ terrestr. ana m. j.*
*flor. ros. rubr. p. ij*
*jujubar.*
*passular. &*
*caricar. ana* ℥. ß.
*Bulliant in aqua comm. lib. iij ad casum tertiæ partis. In colaturâ dissolve.*
*mell. ros.* ℥. j. ß.
*elect. diapenid.* ℥. ß.

Assumatur aliquoties in die quędam portio in ore detinenda, & sensim deglutiatur, ut in asperam arteriam descendat, vel gargarizatio instituatur, ut per epiglottidem in tracheam labatur. Verùm probabile non est aliquid in asperam arteriam penetrare, quod tussi perpetuâ antequàm penetret, non ejiciatur, ut præsertim observamus, dùm bibimus, si casu aliquo quid humoris defluit: falsum est igitur quod asseruit Hip. totum id, quod bibitur, sive maximam illius partem in asperam arteriam, & deindè in pulmones penetrare. Neque exemplum in sectione vivâ observatum quicquàm probat, nàm dùm excarneficatum moritur animal, doloris vi multa aguntur præter omnem illius animalis naturam. Post hæc exsiccant, & glutinant *bolus armenus, myrrha, thus, radix aristolochiæ rotundæ pulverisata, & cum melle in formam eclegmatis redacta*, quod sensim deglutiendam præcipiunt, ut portio quædam ad partem exulceratam perveniat.

Ad ulceris œsophagi curationem purgationem præmittunt vulgares, ne pravi generentur humores, & geniti ad partem affectam deferantur, & ulcus inflamment, aut acrimoniâ suâ exedant, & sævum efficiant. Si inflammatio ulceri conjuncta sit, quæ curationi obstet, tùm sanguinem mittunt, deindè *hordei cremorem* propinant, qui refrigerat, detergit, & dolorem lenit, vel *decoctum sebesten*, aut *mucilaginem seminum cydoniorum*, aut *emulsionem papaveris albi cum aquâ rosarum factam cum pauco sacchari ad dulcedinem, vel syr. de papavere, vel lac caprinum chalybeatum.* Si ulcus sit sordidum, illud detergunt *aquâ mulsâ, vel decocto hordei cum melle rosato, vel decocto herbarum prassij, calaminthæ, thymi, & caudæ equinæ cum melle rosato permisto.* Vlcere deterso, ad exsiccantia, adstringentia & sarcotica accedunt, ut sunt collutiones *ex decocto prassij & caudæ equinæ*, quibus addunt *pulverem ex trochiscis de carabe, terrâ sigillatâ*, & ut meliùs adhæreant, addunt *syr. de rosis siccis, vel myrtinum, conservam ros. rubr. vel gummi Arabicum, tragacanth. bolum armenum &c.* Hæc medicamenta deglutienda exhibeantur.

Pro ulceris asperæ arteriæ curatione secundum nostram sententiam danda est opera, ut parti tàm necessariæ, quàm periculosè laboranti, quantùm possibile est, & nullâ interpositâ morulâ, succurratur; propinentur proindè internè varia diaphoretica, quæ particulas salinas, & acidas corrosivas absorbent, temperant, & per sua emunctoria eliminant, ut sunt *c. c. sine igne paratum, stibium diaphoreticum, oculi cancrorum, terra sigillata, bolus armenus*, quæ sumantur *in aquâ bardanæ.* Ad ulcus mundandum optimus erit *syr. de hederâ terrestri cum balsamo sulphuris anisato, vel balsamus proprieta*-

*tis cum syr. de prassio.* Optimæ sunt *potiones vulneraria* ad partis consolidationem, *de alchimillâ, scabiosâ, stellaria, floribus hyperici, scordij cum syr. de symphyto, additis aliquot guttis balsami Peruviani.*

In ulceris œsophagi curatione conveniens vivendi ratio adhibenda est, unde exulceratus gulam magnas fugiat offas, & à solidorum ciborum deglutione caveat, & cibi fint liquidi, subdulces, & deglutitu faciles, nocent acida, aliaque coagulantia, & humores magis inspissantia, ut & nimis salina & acria. Medicamenta fiant diaphoretica, quibus particulæ acutæ, salinæ, & acidæ obtundantur, immutentur, & destruantur. Maximoperè conducunt balsamica, & vulneraria, ut in asperæ arteriæ ulceris curatione diximus. Præter hæc spirituosa conveniunt, ut *spiritus vini cum pauco spiritûs terebinthina, vel balsamus proprietatis cum syr. de symphyto, vel syr. de scordio cum balsamo Peruviano, debitè depurato, ad paucas guttulas.*

Si à lue Venereâ ortum ducat gulæ ulcus, mercurialia maximè conducunt, ut diximus, si ab arsenico, mercurio sublimato &c. ut de Venenis corrosivis alibi diximus, procedatur.

## Cap. XLIV.

### *De Labiorum Rhagadibus, & Vlceribus.*

DAta sunt homini labia ad claudendum os, ut per nares solummodò, nisi aliter necessitas exigat; fiat respiratio, ac ne si illud perpetuò, ubi semel propter cibum, vel potum assumendum, vel respirationem, aperire necesse est, hians, ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, pulverem admittat, atque etiam dentes, gingivæ, partesque interiores frigore externisque injurijs lædantur. Insuper ad vocem, & loquelam formandam sunt necessaria, præsertim ad efferendas literas labiales dictas, quia ad earum formationem labia maximè sunt necessaria. Prætereà ad edendi, & bibendi commoditatem, & assumtionem inserviunt, neque sine his potus commodè assumi potest. Item utilia sunt ad cibum in ore continendum, ijs qui molaribus dentibus destituti, incisorijs tantùm masticare coguntur. Conferunt etiam labia ad salivam ex ore eijciendam, ut & in ore retinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & insignem pareret turpitudinem. Utilia sunt quoque ad sonos variandos tibicinibus, item infantibus ad sugendum. Tandèm per se ad ornatum multùm conferunt; monstruosus enim prorsùs esset homo, si detruncatis labijs irati canis rictum ostenderet. Si verò labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat homo, non tantùm insignis indè gratia, sed ornamentum ipsi conciliatur. Prætereà labia rubicunda præclarum ingenij acumen, morum candorem, & optimam vitæ constitutionem denotant; contrà labiorum pallor, omnium virtutum defectum. Labia decenter exilia, hominem sapientem, sed iracundum augurantur. Labia nimis crassa, & extrà inversa animi simplicitatem, ad credendum facilitatem & crassam Minervam præsagiunt. Verùm si labrum superius sit magnum, crassum & duplo sæpè majus, vel elevatum, ut gin-

givæ appareant, invidum, blateronem, & garrulum designat, & præter hæc non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantulùm vitiatur, aërisque efflatio quadantenus impeditur. Quidam hæreditario jure labium inferius habent nimis crassum, & quasi ad mentum usque pendulum, hi helviones, ganeones, & crassæ Minervæ homines sunt. Cæterùm hęc vana physionomorum auguria sæpiùs ad veritatis scopum minùs collimant, undè fit, ut virtute præditi existant, qui omnibus vitijs dediti creduntur ex aspectu, & vitiosi, qui omnibus virtutibus præditi censentur.

Varia sunt labiorum vitia, sed nos in prę sentiarum non tractamus de labiorum auctâ magnitudine, cùm sint vitia naturalia; de quibus naturam, tanquàm novercam, accusare debemus, nec arte, vel vi naturæ corrigi possunt. Si præter naturam intumescant, ut fit ab apum, vesparum, & muscarum venenatarum ictibus, tùm pars icta fovenda est *decocto malvarum, vel althaæ, vel lacte, vel decocto hyoscyami, vel sonchi succo, vel etiam theriacâ* illinienda pro veneni conditione. Si post venena hausta intumescant, tùm curatio ad venenum dirigenda est. Si alia sint labiorum vitia, ex proprijs capitibus generalibus desumenda est curatio, nos tantùm hîc de duobus, nempè de Rhagadibus, & ulceribus tractare intendimus.

Labia non tantùm musculis, nervis, venis, & arterijs constant; sed etiam ex carne indigestâ, & fungosâ, quorum cutis adeò musculis miscetur, ut cutis musculosa videatur, cæterùm secundùm nostram sententiam labia ex innumeris constant glandulis. Labiorum cutis tantâ tenuitate, tantâ subtilitate, & teneritate prædita est, & adeò musculis connexa est, ut non nisi laceratis labijs, cutem secernere possimus. Ac proindè cùm labiorum cutis sit tàm tenera, subtilis, & mollis, non ægrè à causis externis, ventis, frigore, & ab internis succis, ac vaporibus vitiatur, finditur, & scinditur, ut quandoque etiam sanguinem fundat. Finditur labium tàm inferius, quàm superius in medio, ubi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium Rhagades, Latini labiorum scissuras, & fissuras appellant. Est malum commune, & non tantùm labijs, sed etiam cuti, mammarum papillis, ano, utero, manuum volis, & plantis pedum competit.

### *Signa.*

Labiorum rhagades sub oculos cadunt, & lippis, atque tonsoribus notæ sunt namque ulcuscula sicca, callosa, rimosa & oblonga, in labiorum medio, ac si homo ridet, præter doloris sensum aliquid sanguinis ex eis prorumpit. Causæ externæ ægri relatione patescunt, quæ si abfuerint, causarum internarum id in judicium est. Quandoque cum, & quandòque sine pruritu, ardore, & duritie sunt. Interdùm superficiales, interdùm profundæ videntur.

Ulcera labiorum oculis patent, tantùm causæ signis vestigandæ sunt. Si per crisin contingunt, febris adest tertiana, acuta, vel maligna, & febris habetur solutio, si symptomatica, febris intenditur, pejorat, & lethalis evadit. Si à lue vereneâ, suis cognoscitur signis, ut de lue diximus, Si febris & luis

veneręæ signa adsunt, è latente in corpore cacochymiâ provenire certum est, suntque crustosa, & sæpè manantia,

*Causæ.*

Causam; proximam prolabiorum rhagadibus existimant Galenici esse continuat solutionem in membranâ labia vestiente, remotiorem verò nimiam siccitatem membranam illam debito fortiùs distendentem, & tandem rumpentem. Siccitatem inducentes causæ externæ sunt frigus, & calor, ut aëris constitutio sicca, & frigida, qualis in Martio, & flante Boreâ contingit, itèm diuturna in solis radijs commoratio, & vehementi aëris algore. Internæ sunt vapores calidi, & sicci (hos vapores siccos nunquàm observare potuimus) per œsophagum, vel asperam arteriam, ex partibus infernis ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores isti calidi, & sicci nunc ex stomacho, nunc intestinis, nunc pulmonibus, nunc hepate, & venis, nunc ex corde ascendunt, imò ex utero, undè vulgares fœminis salaciotibus rhagades esse familiares ob uteri siccitatem deducunt, Cæterùm hi vapores calidi & sicci à partibus hisce infernis ascendentes per nares & os difflarentur, antequàm labiorum tunicis se insinuarent.

Labiorum ulcera secundum vulgares ortum habent ab humoribus acribus, eisque vel pituitosis, vel biliosis, vel serosis, vel atrabilarijs à partibus superis, vel infeɀis & præsertim ab hepate, omnium ulcerum scaturigine, ad superas hasce transmissis.

Rhagades labiorum oriuntur ab acidis, salsisque particulis rigentibus, à sanguine vel lymphâ, vel succo alimentitio secretis, & in labia transmissis, quæ eorum tunicám ità rigidam reddunt, ut non satis commodè flecti, & distendi possit, & ad levem quamvis tensionem fac'è secundum rugarum rectitudinem dehiscat. Sic experimur, flante Boreâ, rigidiores, & terrestres particulas in aëre volitantes omne humidum consumi, & scissuras fieri, vel tempore hyberno ab aëris acido easdem oboriri, uti tempore æstivo à calore, & siccitate has particulas commovente, vel à calore interno ustulante omne humidum consumi: ità in febribus à particulis acribus per motum ad labia delatis, humidum absumi, & tunicam humiditate destitutam, & ob siccitatem rigidam, ad leviorem omnem tensionem secundum rugarum rectitudinem distendi, & disrumpi.

Ulcera labiorum constituunt particulæ salinæ, acres, acidæ, & aliæ heterogeneæ glandulas obstruentes, & cùm hisce particulis nulla via patula detur, nisi subtilissimis, & violentissimis, quæ remoram contrahunt, in labiorum superficie sedem figunt stagnatione, exaltantur, & cutem cum carne exedunt, & devastant.

*Prognosis.*

Labiorum rhagades non sunt parvipendendæ, nam turpitudinem inducunt, distensionem, dolorem, & sanguinem excitant; at si in longum tempus protrahantur, in ulcera crustosa, callosa, & ægrè sanabilia abeunt. Ab ortu contractæ difficulter curantur, reliquæ non ità ægrè sanantur, nisi ad

cancerosam naturam accedant.

Ulcera, vel vesiculæ labiorum, quæ febribus accidunt, bonam spem prænunciant, naturæ enim coctionem prævalere ostendunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facilè sanantur, si cum coctionis signis appareant; si verò cum viribus debilibus, & alijs pravis signis os & labia exulcerentur, lethale. Quæ à Lue Venereâ proveniunt, difficillimè curantur, attamen à quacumque dependeant causâ, si negligantur, & diù durent, in ulcera exedentia, & cancerosa degenerant.

*Curatio.*

Vulgares Galenici nimiam siccitatem, qua cutis nimis tensa redditur humectantibus corrigunt, & solutam resarciunt unitatem. Causas, à quibus rhagades dependent, siquæ sunt, tollunt. Si vitiosi humores adsunt, illos evacuant. Si vapores in causâ sint, hos auferunt, & hepati, utero, vel etiam toti corpori, undè illi proveniunt, succurrunt. Si à frigore externo rhagades ortum ducant pinguibus, & humectantibus labia illiniunt, ut *oleo amygdalarum dulcium, nucum, oleæ, rosarum. vel adipe capi, gallinæ, sevo hircino, vel hadino, mucilagine seminum cydoniorum, psyllij, tragacanthæ, gummi cerasorum &c. aquâ rosarum extractâ.* Item *Vnguento pomato vulgari, butyro recenti insulso.* A causâ calidâ & siccâ rhagadibus lintea tenera *succo sedi majoris, & solani* madida imponunt. In profundioribus *unguentum de cerussâ, vel lithargyrio adhibent.*

In labiorum ulceribus vulgares corpus à pravis succis liberant, deindè humorum acrimoniam corrigunt, & mitigant, tandem *decocto aristolochiæ, agrimoniæ, & absynthij cum quadam aluminis portione, in quo mel rosatum dissolvunt,* ulcera abluunt, hinc linimento *ex lithargyrio* inungunt, & ad plenariam consolidationem *unguento Apostolorum, vel emplastro griseo* perducunt.

Rhagadum curationem nos ità instituimus: Si à lue venereâ ortum ducant, sequenti medicamento sanescunt, ut.

℞. *Mucilag. sem. cydonior.* ℥. ß.
*sacch. Saturni gr.* IV.
*camphoræ gr.* ij.
*merc. dulcis* ℈. j.
*m. f. linimentum.*

Vel tangantur *spiritu Mercurij dulci.* Si rebelles & obstinatæ perseverent, tunc æger Aquam Anti-venereã nostræ descript. sumat, & absque topicis medicamentis sponte sanantur, ut fusiùs *De lue Venereâ lib.* 3. *cap.* 16. diximus.

Ad labiorum rhagades à particulis acido-salsis, vel frigore calore, & siccitate contractas curandas conveniunt mucilaginosa, blanda, & demulcentia ramosa, particulas acido salsas invis-cantia, hebetantia, & corrigentia. Si malum fuerit diuturnum, corpus *extracto jalappæ cum mercurio dulci* purgetur. Topicè applicamus varia medicamenta, quæ particularum rigiditatem demulcent, & siccitatem leniunt hujusmodi sunt *mucilagines seminum cydoniorum, psyllij, vel sevum hircinum, axungia anseris, taxi. Johannes Hartmannus* in labiorum fissuris curandis commendat pinguedinem, quæ ex cochlearibus ligneis ad coquendum in culinâ usitatis, si aliquantulum igni admoveantur, & torrentur, extillat.

Multùm conducit *vini spiritus*, *in quo folia malvarum, & florum sambuci macerata fuerint, vel decoctum florum camomillæ in lacte.* Optimum erit *oleum ceræ, vel ex ovorum vitellis.* Usitatissimum est *unguentum Pomatum*, quòd sic paratur:

℞. *Styracis calamitæ,*
*benzoi elect. ana* ʒ. x.
*cinnam. elect.*
*caryophyllor. ana* ℥. vj.
*radic. ireos florent.* ℥. j.
*nuc. mosch.* ʒ. iij.
*macis* ʒ. j.
*flor. lavendulæ,*
*spicæ ana p.* ij.
*pomor. aurantior. recent.*
*citri recent. ana num.* ij.
*odoriferorum num.* XXIV.
*aquæ ros. opt.* ℥. XVI.
*vini alb. opt.* ℥. IV.
*ung. ros. alb. lib.* iij.
*sevi castrati lib.* j.
*ceræ alb.* ℥. IV.
*f. lege artis Unguentum,*

Quod non solùm utiliter ad labiorum rhagades, sed etiam ad cuti decorem conciliandum adhibetur. Si profundiores, & majores sint rhagades, sequens unguentum probati existimatur usûs.

℞. *Lithargyr.*
*thuris,*
*Zinzib. alb. ana* ʒ. j.
*ceræ mollis ana q. s.*
*ut f. unguentum.*

Labiorum ulcera, quæ in febribus accidunt, per se facilè sanantur. Quæ à lue Venereâ originem ducunt, luis sublatione sanescunt.

Si sine febre, & lue oriantur ulcera, æger salsa, acida, acria, aromatica, & sermonem multum vitet, & eorum curatio ab aliarum partium ulcerum curatione nihil differt. Si malum est ex ipso ulcere, nihil purgantia prosunt. Dùm à particulis salinis, acidis & acribus stagnantibus, & glandulas obstruentibus genesim ducunt, corrigentia, & absorbentia conveniunt, quibus semper aliquid mercurij dulcis addatur, deindè, quæ tubulos obstructos reserant, præcipuè diaphoretica, lignorum decocta, & potiones vulnerariæ pluries descripta præ alijs conducunt.

Forinsecùs ea adhibentur medicamina, quæ acidum absorbent, salsumque diluunt, ac proindè maximum meret emplastrum Saturni cum croco Martis impositum, item omnia medicamina Saturno maritata, aut etiam vini spiritus camphoratus, in quo sal Saturni dissolutum fuerit. In his ulceribus maximè conducit Mercurius dulcis unguentis optimæ notæ commistus. Quendam nos observavimus ulceribus in labijs diù laborantem, quem omnibus vulgaribus medicamentis incassùm adhibitis, tandèm *vitrioli Cyprij infusio* curavit. Optima erit *lapidis medicamentosi infusio*, ut & *aqua viridis*. Si sordida sint, plerique *mel rosatum, vel aluminis infusionem* extollunt. Tandèm consolidat *emplastrum oppodeltech, vel fodicationum, vel benedictum nostrum.* Hæc medicamenta commodissimè somni tempore applicantur, ità enim rectiùs retinentur.

## CAP. XLV.

### *De Mammillarum, & Papillarum Vlceribus.*

AB ore rectà descendimus ad mulierum mammas, dulcedinis, & deli-

deliciarum portum, sed iste portus binos continet scopulos, quibus humanæ mentis navis alliditur & naufragatur; conciliant quidèm mammæ elegantes mulieribus decorem & venustatem, infantibus vivificum præbent nectar, sed earum venustas viros ad amorem invitat, & invictos vincit, sicut *Gal. lib. 4. de Hip. & Plat. decretis cap. 6.* ex *Euripide de Menelao* scribit, quòd cùm stricto ense Helenam quasi eam occisurus irrueret, ubi mammas viderit, stupore adeò ob ejus pulchritudinem, correptus sit, ut ne tenere ensem ampliùs potuerit, sed abjecerit, imò eam osculatus sit.

> *Vbi papillas ejus aspexti, statim*
> *Tibi coruscus gladius è manu excidit,*
> *Et prodstricis osculum excepsti canis.*

Sed per quæ delinquunt mulieres, per hęc eadē plectuntur. Heu quot funestis internis, & externis casibus, quot vitæ discriminibus plectuntur, quæ tùm ipsi cœlebi, tùm conjugato, & gravido, circa sua gestationis incerta, dubiavè eventu, tempora præprimis partum ipsum obtingunt! In mammis à tumore, inflammatione, abscessu, fistulâ, œdemate, scirrho, emphysemate, cancro, magnitudine indecorâ, foveâ, ulcere, rhagade, & morbo pilari torquentur mulieres, nec in his tantùm partibus, sed etiam in utero, qui cum mammis consensum habet.

Mammæ geminæ sunt, partim ut idonei alimenti proventus geminæ proli sufficeret, partim ut unâ morbo, aliovè casu impeditâ suctionis functionem sufficienter altera subministraret.

Sitæ sunt in mediâ pectoris arce supra masculum pectoralem humerum adducentem, non in abdomine, ut brutis, ad commodam lactationem: cùm infans non statim brutorum more ambulare queat, sed in genitricis ulnis detentus, mammis admoveatur. Collocatæ sunt ad supremam pectoris regionem, ut puer cordatus, & prudens evadat, & intellectum è matris corde sugat, ut *Rabbi Abba* Appella ineptè inquit; tùm ne puer matris, aut nutricis pudenda videre cogatur; tùm ne brutorum more in loco sordido sugeret.

Magnitudo variat, in viris exigua est, quia glandulis ferè carent, pinguedo tamen subjecta in obesis mammas attollit. In nuper natis puellulis vestigium adest pectori impressum & apertum, deindè paulatim extuberat & in virginibus parvulis vix præter papillas aliquid apparet, donec sensim in malorum megnitudinem & figuram crescant: & quandò ad duos protuberant digitos, menstrua fluere incipiunt tunc sororiari puellarum mammæ dicuntur, quia primùm intumescunt, quòd non singulæ, sed sicut geminæ sorores simul nascuntur. In vetulis flaccescunt, atque etiam præter papillas nihil ferè apparet pinguedine & glandulis absumtis. Intermediâ ætate alijs magis, alijs minùs tumentes sunt; prout mulieres non gravidæ, vel gravidæ, & lactantes; his n. tumentioribus opus est, quàm illis. In varijs Indiæ regionibus, ut in Regno Senegæ, & in insulâ Arnabonis mammæ ad imum usque ventrem protenduntur, & elevatæ in terga reflectuntur. In Meroë, quæ Ægypti insula est, fœminæ mammas infantibus pares habent, ut refert *Pomponius Mela*; undè *Iuvenalis satyrâ 13. canit,*

Quis

*Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis*
*In Meroë crasso majorem infante mammellam?*

Cœterûm præstat mediocritas, quia magnæ mammæ inflammationibus, cancro & alijs languoribus sunt obnoxiæ.

Figura subrotunda est, Semiglobum quasi referunt. In nonnullis propter nimiam molem pendent, & substantia mollis, maximèque albicans.

Componuntur mammæ ex multis glandulosis corporibus, magnitudine diversis, varijsque tubulis, ac ductibus inter se coëuntibus, multâque affusâ pinguedine junctis, & compactis, quæ simul membranâ carnosâ succinguntur, ac subjectis musculis annectuntur. Glandularum una magna in medio sita est, quam reliquæ minores circumstant: etiam vasorum lacteorum plexus infinitis glandulis interjiciuntur quibus mediantibus non solùm lacteus succus ad omnes defertur, verùm etiam minores suum lac in magnam glandulam effundunt. Prætereà in ipsis glandulis pori sunt ampli, & copiosi, in quibus tanquàm in cellulis, lac usque ad suctionis tempus asservatur, nisi fortè ob nimiam copiam, aut tenuitatem ex ijs sponte citiùs effluat.

Magnæ glandulæ superstat Papilla, quæ corpusculum est teres, ac fungosum, tenui cute amictum, multisque foraminulis pervium. In hanc glandulam lactei ductus terminantur, per ejusque foraminula lac, tanquàm per tubulum in os infantis suctione, vel pressione infunditur. Est exquisiti sensûs, atque in eâ ex levi, gratâ contrectatione voluptas percipitur. Insuper ex contactu, & suctione flaccescere, erigique potest instar glandis penis, undè matres, nutricesque libentiùs cum voluptatis quodam sensu infantibus mammam præbent. Circulum habet circumjectum, quem Areolam nuncupant, in virginibus pallidam, in prægnantibus & lactantibus fuscam, in vetulis nigram.

Venas duplices habent mammæ; unam axillarem per exteriora mammarum distributam, & ab axillari ramo derivatam, alteram mammariam vocitatam à ramo subclavio venæ cavæ declinantem, ac per interiora dispersam. Has totidem comitantur arteriæ consimili ratione à ramo subclavio arteriæ magnæ, nec non axillari deductæ ad vehendum sanguinem vitali calore turgidum. Nervos habent à quarto ramo medullæ spinalis, qui ad papillam copiosiores delati, acutiorem ei sensum tribuunt. Habent etiam ductus lymphaticos.

Agimus tantùm in hoc capite de mammarum ulceribus, & morbo pilari, ac papillarum fissuris, reliqui verò affectus, qui ipsis accidunt, ex proprijs capitibus sunt desumendi.

### *Signa.*

Ulcera mammarum, cùm visui pateant, non opus est ea signis describere, ubi verò plures in mammis fissuræ unam foveam faciunt, tunc mammarum fovea dicitur, & est major, latior & profundior, cui dolor sæpè copulatur.

### *Causæ.*

Mammarum foveam, disruptis pluribus fissuris à serosis acribus humori-

bus inductis, & in unam majorem unitis exoriri dicunt vulgares; ulcera verò ab humoribus acribus, & erodentibus, ut in alijs partibus, fieri fatentur.

Eadem est mammarum foveæ, & ulceris causa, nempè particulæ acido-salinæ, vel in ipso lacte, vel in succo partis alimentitio, vel in sanguine, vel in lymphâ, raram, sensibilem, glandulosam, & spongiosam mammarum substantiam depascentes, & corrodentes, à quibus partium profundarum, & cutanearum textura, & continuitas postmodùm dissoluitur. Vel à tumoribus disruptis, à contusione, vel vulnere male curato.

### *Prognosis.*

Foveæ & mammarum ulcera difficillimæ sunt curationis, substantiam nàmque habent flaccidam, & si irritantur, non ægrè in ulcera cancerosa degenerant.

### *Curatio.*

In foveâ, & ulcere vulgares, ritè curandis universales instituunt evacuationes, undè vitiosorum humorum evacuationem apprimè necessariam censent cum sanguinis detractione, & mensium proritatione pręcipuè si menstrui sanguinis suppressio hos affectus ab utero ad mammas per consensum foveat. His præmissis, eâ methodo, qua in aliarum partium ulceribus, procedunt; eapropter humores leniunt acres, *ulcus* mundificant, abstergunt, & tandèm consolidant medicamentis illis tonsoribus notis, quæ centies repudiavimus. His omnibus intentionibus emplastro triapharmaco satisfacere imaginantur.

In mammarum foveâ, & ulcere, si fœmina sit puerpera, vel lactans, antequàm lac absumatur, vel sanguinis motus ad mammas sistatur, non facilè & satis feliciter curari possunt. Deindè si affectæ sint pendulę, ne humorum fiat affluxus, fasciâ apta de collo suspēdendæ sunt, postmodùm brachium ejus lateris, ne humorum concitetus affluxus, non movendum.

In horum affectuum curatione venæ sectiones & purgationes repetitas reijcimus, ejus nàmque cardo in eo cōsistit, ut particularū acido-salinarū fiat correctio, quæ nec purgantibus, nec venæ sectione obtineri potest: alia itàque vestiganda sunt remedia, hujusmodi erunt salia volatilia, quæ illas corrigunt, sudorifica diù in usum vocata; quæ vel insensibiliter, vel sensibiliter transporant, vel potiones vulnerariæ, nec non diuretica blandiora in usum vocitentur. Intereà exulceratæ parti maximoperè proderit, si sordida fuerint, *unguentum Ægyptiacum magistrale in spiritu vini solutum, vel unguentum nostrum magistrale, deindè unguentum album ex succis refrigerantibus, vel emplastrum Diasaturni cum croco Martis* pro ulceris exsiccatione, verùm vitentur emplastra solida, quia partem inflammant, & transpirationem impediunt. Pro pauperculis unguenta communia, ut *de tutiâ, lytharyrio, plumbo &c.* in usum vocari possunt. Nostrates pauperculæ mulieres cum fructu solis *folijs tussilaginis* utuntur. Si dolorificum sit ulcus, circumcircà *oleo ex ovorum vitellis, vel papaveris per* expres-

*expressionem* illiniatur, vel ipsum *lapidis medicamentosi infusione* cum petijs lineis curetur. De papillarum ulceribus idem sit judicium, eademque curatio.

## CAP. XLVI.

### *De Morbo Pilari.*

QUidam medici inter mammarum affectus referunt malum pilare, quod greci *Trichiam* appellant, sic dictum à pilo, qui in mulierum mammis post partum invenitur, & cum lacte excernitur, neque veteres medici de hoc ambigunt, & sæpè hoc malum, sed non verum pilum in lactantibus observavimus, cujus quoque *Aristoteles lib. 7. de hist. animal. cap. 11* mentionem facit, statuit nàmque si pilus poculo haustus sit dolorem moveri in mammis, qui non sedatur, donec pilus vel expressus exeat sponte, vel cum lacte exsugatur.

Hanc ineptam Aristotelis sententiam *Hieronymus Cardanus, & Thomas à veigâ* sequuntur, & ineptè credunt pilum lactationis tempore ad mammas pervenire posse vel epotum, vel cum cibo sumtum, quia attractrix virtus in mulieribus tunc valida urget, vel ob sanguinis ad mammas confluxum, & partis laxitatem, vel cum chylo celeriori fluxu agitatum ad mammarum tubulos, & ipsum tandem lactis receptaculum delatum, ex quo cum lacte per papillarum cuniculum quendam ejectum, qui ex eodem prominet aliquâ parte, ut digitis, vel volsellâ se facilè præbet extrahendum.

Nec nos majora, & devia moventes exempla; refert enim *Langius lib. 2. epist. 40.* de juvenculâ quadam in Principis cujusdam Germani gynæceo, quæ cùm sese ad speculum adornaret, detentis ore aliquot acubus, quibus peplū affigeret, ab amasio à tergo clāculū accedente intra scapulas percussa, acus deglutivit, quas post biennium, illæsis ureteribus, eminxit. Itèm *Alexander Benedictus* narrat de puellâ venetâ, quæ acum deglutiverat, eamque post biennium eminxit, calculo incrustatam. *Antonius Beneventus* refert, quod mulier Hetrusca, acum cupream deglutiverat, quam triennio indè, juxta umbilicum sana excreverat. Narrat *Helmontius de injectis materialibus §. 7. viluordiæ anno 1636. Rusticus mihi notus volens saginare vaccam, illi quotidiè poculum dedit, cui incoxerat olera cum furfuribus. Tandèm emaciatur in dies magis, cæpitque dextero crure claudicare: Cæsâ vaccâ, inventus est brevis culter uxoris suæ, in capulum buxeum retortus, inter costas, & homoplatam abditus: rustica enim concidendo rapa, cultrum inter olera reliquerat, eumque vacca bibendo deglutiverat.* Hæc, & alia exempla an vera sint, fides sit penes suos authores. Unum tantùm scimus nos deglutitos nummos, lapides, metallorum fragmenta, clavos, & id genus alia per anum excreta fuisse.

Has aniles fabellas credat judæus appella, quod nos non ità facilè Aristoteli, ejusque procuratoribus per epistolam assentimur, sed cum cordatis viris, *Vesalio, Mercuriali, Sennerto*, & recentioribus aliter sentimus; non enim per tot angi portus tenuesque anfractus ab ore ad mammas pilum duci posse

posse arbitramur, etiam si mammę illum fortè, cùm in ipsarum venis consisteret, amplexuræ essent, Certum est pilos in tot coctionibus immutatos permanere, cùm compactioris sint substantiæ, verùm hoc potiùs nos monet, ut pili facilè ciborum reliquijs adhæreant, cur non cum fæcibus per intestina, tanquàm per liberius potiùs ostium, quàm per tot exilissimos meatus, totque anfractus ad mammas usque deriventur; Dicimus itaque hos pilos in mammis generari. Quid autem sint, sub judice lis est; *Mercurialis* nàmque sanguinis fibras esse putat, cœterùm sanguinis fibræ à sanguine non separantur sed totus ad mammas affluit. Alij probabiliter statuunt in mammis hos pilos generari, ut in alijs corporis partibus pili generantur, & ex ijs excernuntur, quemadmodùm in renibus, urinarijsque meatibus, & per urinam excretos fuisse testantur fide dignæ obseruationes, & hos nos multoties autopsia demonstravit, sed nec horum genesim adducunt. Puerile nàmque est cogitare pilum haustum ventriculum, meseraicas, jecur, secundum eorum sententiam, per transire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus pervenire.

*Signa.*

Pro morbo pilari in mammâ adest rubedo, ingens dolor, rigor, febris capitis dolor, & totius corporis laxitudo, & alia symptomata, quæ pilus ibi generatus excitat, dum exitum quęrit.

*Causæ.*

Pili causa in mammis est natura lasciviens in succo alimentitio, quem assimilare deberet, & non solùm non assimilat, sed facultatis assimilatricis errore in hoc aliquid juxta exilium partium situm transmutat, videtur pilus, sed reverà non est talis, videtur pilus, sed reverà quid pilo analogum, Hoc idem, & alia plura in abscessibus frigidis, atheromate, steatomate, & melliceride observantur, tunc cùm solida continent corpora, ut ungues, pilos, lapides, spinas, variorum insectorum figuras &c. Hæc etiam quandòque mammis accidunt, & interdùm p. n. generantur pili. Lapides scribit *Levinus Lemnius* in mammis genitos se observasse. Narrat *Bald. Ronssæus miscell. epist.* 10. se novisse mulierem, quæ cùm gravissimis uberum doloribus exagitaretur, ei dolor non priùs desierit, quàm apertis uomicis utrinque vermes prosilierint. Sunt mammæ exquisitissimi sensûs, undè facilè à rebus p. n. in ipsis genitis læduntur: hinc dolor, ex quo partis contractio oboritur, & in glandulis obstructio, ex hac, lactis stagnatio, demûm aciditas, hinc sanguis in vasis capillaribus stagnat, & tot, quot in signis enumeravimus symptomata, emergunt. Undè evenit quandòque, ut inflammationi, & lactis coagulationi mammarum trachia succedat.

*Prognosis.*

In mammarum trachiâ libenter extracto, vel exsucto pilo, evanescunt symptomata, quòd si in longum protrahatur tempus, pili eliminatio, in abscessum degenerare solet.

## *Curatio.*

Hujus morbi curatio in pili eliminatione consistit, undè si sponte non exeat, lac sugendum præbeatur infanti, vel leviter exprimatur, vel si ex papillâ promineat, digitis, vel forcipulâ extrahatur; quòd si reluctetur, exteriùs mamma *cancrorum fluviatilium*, *vel marinorum succo* illiniatur. Intereà chirurgos admonitos esse volumus, ut à frigidis, & repellentibus, quæ ceu venena vitanda sunt, se abstineant; estò enim humorum affluxum, & suppurationem impediant, succos tamen stagnantes magis incrassant, & resolutioni reddunt inhabiles, ac glandulosum mammæ corpus corruptioni facilè obnoxium reddunt. Eapropter interiùs, & exteriùs varia diaphoretica adhibeantur, quæ obstructiones reserent, & aciditatem emendent.

---

## CAP. XLVII.

### *De Papillarum fissuris.*

MUlierum gravidarum, aut puerperarum, præcipuè lactantium papillæ, non secus ac oris labia, anus, uterus, volæ manuum, & plantæ pedum, interdùm finduntur, rimulas, fissuras, seu scissuras, quas rhagades vocant græci, contrahunt, quia tenerrimâ obductæ sunt tunicâ: acerbos patiuntur dolores, maximè dum lac sugit infans, ubi aliàs eædem papillæ sanæ existentes potius ab infantis suctione titillationem, ac veneream sentiunt voluptatem, ob inter mammas, & uterum consensum. Aliæ foveâ, hoc est, rimâ maximâ in papillâ molestantur.

### *Signa.*

Hi affectus nullo alio indigent indicio, præter inspectionem; sunt enim ulcuscula rimosa, & quandòque maxima veluti fovea in papillæ foraminulis, valdè molesta, & dolorifica & maximè inter sugendum, & ob dolorem acerbissimum sustinere non possunt lactantes, ut mammæ sugantur; ex quibus quandòque sanguis, & quandòque ichor, seu corrupta Lympha stillat.

### *Causa.*

Oritur hic affectus à nimiâ cuticulæ teneritate papillas amiciente, quæ ob fortiorem infantis suctionem dissilit, vel cùm à gingivis, aut à dentibus papillæ mordentur. Sæpè excoriantur, ab infantium in ore aphthis, alijsque ulceribus malè affecto; vel à lactis effusi particulis sponte, & continuò affluentibus, in papillis adhærentibus, non rectè abstersis, & acescentibus; vel non minùs à salsâ lactis acrimoniâ, quam ipsas etiam mammas, & partes vicinas, ad quas pertingit, excoriante; vel à particularum salinarum, vel acidarum in cutaneis papillarũ poris existẽtiũ dominio, à quibus papillarũ tunica in fissuras diffinditur, vel ex lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, papillarum teneritatem, vel rigiditatem non inungentis, & emollientis. Hùc referimus causas externas, ut sunt aër in calore excedens, aut nimis frigidus, & acris, qualis in Martio, & à constitutione Aquiloniâ dominatur, quia tùm temporis aër multum acidi nitrosi

in se continet, undè in his, qui teneriori cuticulâ præditi sunt, fissuras in labijs, & manibus excitare solet.

Producitur fovea à fibrarum disruptione inter fissuras existentium, à fortiori adhuc acrimoniâ acido-salini in fissuris collecti productâ, quæ fit à lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, tùm glandulas, tùm fibras humectantis, & illinientis, ne tàm facilè à quadam externâ injuriâ disrumpantur.

*Prognosis.*

Papillarum fissuræ, & foveæ non solùm molestæ sunt, & acerbissimo dolore conjunctæ, sed si diutiùs durant, difficulter sanantur, quia ob infantium suctionem, nulla, aut exigua papillis datur quies, & in prava transeunt ulcera, ob acre ibidem adhęrens, undè sæpè tota corroditur, & absumitur papilla, & mulieres ad lactationem planè redduntur ineptæ.

*Curatio.*

In minimis his affectibus ità diæta observanda est, ne saltim auream excedat mediocritatem, aliter medicus, & medicamenta incassum laborabunt. Aërem frigidum, & aquilonium vitet ægra, nec tali aëri papillas exponat.

Putant vulgares hos affectus ab humorum biliosorum acrimoniâ, vel siccitate à quibus cutis disrumpitur, & eroditur, progigni, ideòque bilis acrimoniam obtundentibus, eos curari credunt, ac proindè linimentis *ex semine psyllij & cydoniorum* utuntur, quibus *tutiam, cerussam, oleum rosatum, aut liliorum, vel butyrum recens, vel anatis axungiam* admiscent. Lactantibus, antequàm infantis ori papillas inserant, imponunt, ut *aquâ rosarum* abluatur. Si dolorem in ipsâ suctione lactantes sentiant, papillis calicem stamneum, vel argenteum, superiori parte perforatum, mammę respondens, papillâ uberis vaccę recèns mactatę tectum apponunt, & infanti papillam illam vaccinam sugendam præbent; sic enim infans suget, & labijs papillam fissam, & dolentem non attinget, & lac suget. Ad præcautionem ultimis tribus gestationis mensibus, ne papillę findantur, nonnulli capulas aut pileos è cerâ paratos, abjetis resinâ plenos, thoraci alligatos excogitârunt, quos papillis superimponunt, ne decidant, ubi resina absumta est, novam infundunt.

Ad papillarum fissuras & foveas curandas necessaria sunt medicamenta, quæ particulas acido-salinas in papillis collectas, vel aliundè suppeditatas emendant, hebetant, & diluunt, qualia sunt diaphoretica, *ut antimonium diaphoreticum, benzoardicum minerale, diaphoreticum imperacutis &c.* vel remedia porosa, & volatilia sæpiùs exhibita. In parte conducunt *terra exanimata vitrioli, spiritus vini camphoratus, cremor calcis vivæ, cremor lactis, mucilagines*, quas in labiorum rhagadibus retulimus. Fibras siccas & rigidiores emolliunt, leniuntque *mucilagines extractæ cum aquâ spermatis ranarum addito momento sacchari Saturni, & tutiæ præparatæ.* Excellens, & omni Laude dignum remedium est *butyrum elicitum ex cacao in cocolatis opificio.* Optimum medicamentum est *oleum ovorum, lumbricorum, vel unguentum aureum cum guttulis aliquot olei destillati ligni Rhodij.* Vel sequens linimentum.

*℞. ol. amygdal. dulc. q. s.*
*in quo frige radices cilij, in taleolas dissectas, amotis radicibus, extra ignem agita oleum candelâ ex cerâ albâ, donec fiat linimentum.* Vel conveniunt *axungia & pinguedines* in labiorum fissuris descriptæ.

Ad dolentes papillarum fissuras vel à fortiori infantium suctu, vel à lactis aciditate, vel à lactentium aphthis applicetur *oleum hyperici, vel rosatum, in quo radices pimpinellæ fuerint infusæ.*

In foveâ, vel papillarum exulceratione laudamus *oleum ceræ, vel balsamum proprietatis per infusionem, vel balsamum Peruvianum, vel oleum myrrhæ,* cujus descriptio talis est.

*℞. Ovum unum, vel plura*
*indurata mediâ elixatione, quæ à corticibus munda, ac in duas partes æquales divide, aufer vitellum & vacuum imple myrrhâ electâ in pollinem redactâ, filo circumligatum ovum claude, pone in loco humido inter duas patinas. Ovum aperi, & liquorem ad hunc usum invenies.* Si papilla sanguinem stillet *infusione lapidis medicamentosi, vel terrâ examinatâ vitrioli* utere. Adverte tamen, quòd in horum medicaminum applicatione semper *pileolus plumbeus* in apice, foraminibus pluribus pervius super papillam imponendus est.

A mammis ad uterum descendimus ut amantium mos est, tanquàm ad humanæ generationis officinam: Hæc tantilla pars præ omnibus alijs viros allicit, & dementat, ac mulieres in varios adigit cruciatus, verùm in hoc naturam culpare debemus, quæ invitat & trahit: cœterùm per naturam, qua peccavit mulier multis ærumnis obnoxia facta est, & præter cruentam deturpationem ob patratum scelus, & communes cum viris languores, sexcentarum ærumnarum, & innumerabilium penè morborum propriorum jugum sufferre cogitur, quibus muliebrium tribuitur cognomen, ea propter uterus est omnium totius corporis pravorum humorum sentina, imò cloaca, undè jure merito miseriæ abyssus, calamitatum chaos, morborum morbus, & lerna malorum dici potest. Ob commercium, quod cum nobilioribus, & principalioribus habet, cor, cerebrum, nervos, diaphragma, ventriculum, intestina, dorsi medullam, vesicam &c. in languores trahit hinc mulieres facilè epilepsiâ, animi deliquio, cordis palpitatione, suffocatione, asthmate, inappetentiâ, nauseâ, vomitu, colico, vel dorsi dolore afflictitantur. Quantum Creatori debemus, qui nos non fecit fœminas, & à tot carnificum cohorte eripuit, attamen nos ingrati nec etiam tantum munus acceptum animo volutamus! In præsentiarum non agimus de morbis mulierum, nàm de his posthàc ex professo tractabimus, nunc ulcera, quæ sinum respiciunt muliebrem, examinabimus.

## CAPUT XLVIII.

### *De Cervicis Vteri Vlceribus & Rhagadibus.*

Nonnulli hanc partem exulceratam, quam trutinandam aggredimur, uteri cervicē impropriè appellāt, rectè appellatur uteri ostiū, quia virile mēbrū per hoc ingreditur, & egreditur; ac rectiùs à quibusdam uteri vagina

gina vocatur, quoniam virile membrum in se recondit, ut vagina gladium, aut cultrum excipit. Est hęc vagina mollis, laxa, rugis orbicularibus inæqualis, (ut major titillationis ab attritu percipiatur voluptas) substantiam habet nervosam, ut dilatari possit, sed aliquantulùm spongiosam, & fungosam, (hæc in libidinis œstro aliquantulùm turgescit, ut virile membrum strictiùs comprehendat) longitudinis digiti longioris est, & latitudinis circiter intestini recti: quæ longitudo, & laxitas variant pro ætatis ratione, nec non prout fœmina magis, vel minùs libidine fervet. Sic quoque variant rugæ in virginibus, nec non in mulieribus, quæ rariori utuntur venere, nec in eam fervidè proclives sunt, quàm in ijs quæ nunquàm pepererunt, multo crebriores, ac densiores sunt, quàm in ijs quæ sæpiùs pepererunt, nec non in meretricibus frequenti utentibus coitu, ut potè in quibus sensim ferè obliterantur. Non tantùm hîc nos de uteri vaginæ ulceribus agimus, verùm etiam de ejus partium ulceribus, quæ sub oculos cadunt, ut sunt labia, nymphæ, carunculæ myrtiformes, & clitoris. Est clitoris glandiforme corpusculum illud in superiori pudoris muliebris sinu situm, & à Nymphis custoditum, sub qua foramen est pro emittendo lotio. Ab *Avicennâ* virga mulieris appellatur, & quia est vuulæ non relaxatæ instar, ob hanc emulationem columella ab *Hip.* nuncupatur. A nonnullis membro virili correspondere perperàm creditur, nàm potiùs cum virilis virgæ glande convenit, in qua tantummodò voluptatis sensus ex coitu percipitur, & non in reliquâ parte oblongâ, sed longitudo tantùm inservit ad seminis in uterum porrectionem, ità quoque clitoris procul dubio glandis muliebris munere fungitur. Hæc pars exquisitissimum habet sensum, & in actu venereo iucundissimam præbet titillationem, undè in hac delectationis mulierum præcipua sedes est, dùm coitu utuntur, atque hinc amoris dulcedo, Veneris œstrum; libidinis sedes, & irritamentum dicitur; eapropter nulla pars in coitu majori delectationis sensu afficitur, ac mulieres fricatrices in Venerem magis quàm illa exagitat.

Clitoridis magnitudo communiter exigua est, sub nymphis, ferè latens, deindè leviter prominet, in aliquibus mulieribus præsertim libidinosis, quæ Venerem voluptuosè exercuerunt, manifestè cernitur, in alijs in majorem longitudinem ad formam penis virilis excrevisse observatum est. *Platerus* clitoridem monstruosam in quadam muliere collum anserinum crassitie, & longitudine æquasse vidit. Excrescit in illis fœminis, quæ continuò & frequenter hanc partem contrectent, & fricant, qua ratione penis muliebris nominatur, ità ut hujusmodi mulieres illâ parte nonnunquàm abusæ fuerint, & cum alijs sui sexûs cojerint, sic *Pemplius* scribit de quadam *Helenâ*, quæ hac parte multas exercebat fœminas, & virgines vitiabat, quia in coitu penis virilis instar turget, & quandò erigitur, ad libidinem stimulat, undè evenit, ut penis virilis loco clitoride aliquandò abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coëant, quas confricatrices vocant, eapropter hæc pars virorum contemptus dicitur. Hujus libidinis inventrix Scribitur *Philænis* quædam, qua usa etiam sit *Sappho* poë-

poëtria, sed de his *Paulum Apostolum ad Romanos* loqui censemus 1. 26. *Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam.*

### *Signa.*

Cervicis uteri ulcera cognoscuntur ex dolore, & continuâ eo in loco mordicatione, quæ sensim augetur, & intenditur, ac præcipuè si tangantur, vel abstergentium aliquid immittatur, & præ omnibus concubitus horum ulcerum est index. Deindè visui etiam patent, adhibito, matricis speculo. Tandèm cognoscuntur ex paris affluxu, quod interdùm odore caret, interdùm flavum est, viride, fœtidum, prout ulcus modò mite, modò sordidum est, cujus portio quandòque mensibus fluentibus, cum sanguine fluit, si ulcus magnum sit. Trahuntur etiam sæpè aliæ partes in consensum ut si ulcus vesicæ orificium simul afficiat, urinæ ardor, & frequens supervenit mictio, caput, lumbi, aliæque partes in consensum trahuntur, undè vel dolent, vel malè afficiuntur, etiam febris accidit lenta crebris horroribus.

Ex causis signa facilè innotescunt, quę sunt vel externæ & evidentes, ut medicamentum erodens partus difficilis, concubitus violentus, vel impurus, quę ex ægræ relatione percipiuntur. Si hæ causæ absint, ab internis malum natales suos habuisse necesse est. Si fuerit secundina corrupta, lochia retenta, fluor uterinus, gonorrhoea, vel alius humorum affluxus, facilè innotescunt.

Rhagades cervicis uteri non ęgrè innotescunt, nàm ulcuscula sunt rimosa, & oblongà, ijs simillima, quæ hyberno tempore in labijs, manibus, & pedibus è frigore oriri solent. Recentes latent, temporis tamen cursu, vel in coitu sese produnt, quia tùm dolor proriginosus aliquis excitatur, & cruoris aliquid effunditur. Quòd si res ità se habeat, & de malo adhuc suspicio aliqua angat, uteri cervice reseratâ, & inspectâ, malum sub oculos cadit.

### *Causæ.*

Ulcera cervicis uteri, ut dicunt vulgares, fiunt vel à causis internis, ut ex diuturno humorum biliosorum, aut serosorum acrium affluxu, ut in fluore uterino diù perseverante, aut ex malignis humoribus cum sanguine menstruo in hanc partem, quasi corporis muliebris sentinam confluentibus, qui per hunc locum evacuantur, presertim in lue Venereâ, & malignâ gonorrhœâ, aut ex semine corrupto, aut secundinis corruptis, lochijs itèm diù post partum retentis & corruptis; ex inflammatione in abscessum versâ, dùm materia purulenta acrior reddita partem erodit affectam, sicque abscessus rumpitur, & pus effunditur, ac in ulcus abit, vel ex excrementis in uteri plicis retentis, & ibi putrefactis. Vel à causis externis evidentibus, ut sunt medicamenta acria, & erodentia imprudentes applicata, partus difficilis, violentus coitus &c. Tandèm sunt vulneratio casus, percussio, ut in alijs locis, quæ si non rectè tractentur, ulcera excitare possunt.

Secundum vulgarium sententiam cervicis uteri rhagades internè inducuntur ab humorum acrium, præsertim lentorum, & viscidorum affluxu, qui

hisce

hisce adhærent partibus, ejusque rugas secundum rectitudinem exulcerant. Addunt etiam ingentem uteri siccitatem, qua rhagades ut plurimùm fiunt. Cæterùm hæc pars nunquàm sicca observatur, cùm uterus sit universale & totius mulierum corporis emunctorium, & veluti colluviarium, quod perenniter profluit. Vel fiunt à medicamentis acribus, vel à coitu violento, vel à partu laborioso, ubi fœtus grandior fuerit, ut rugas aliquas in uteri vaginâ disrumpi necesse sit, quæ unitatis solutio ob continuum excrementorum affluxum sordida evadit, & hujusmodi ulcuscula excitantur.

Vlcera in uteri vaginâ à particulis acido-salsis membranarum fibras solventibus oriuntur, sive hæ in sanguine menstruo, in fluore albo, aut lochijs, sive cum semine virili à lue Venereâ conspurcato communicentur. Vel tunc fiunt ulcera, cùm vasa sanguifera erosa sanguinem fundunt, & per moram inter rugas putrescit, ac in pus commutatur. Vel producuntur cùm sanguis, aliusvè succus obstructione in suis conceptabulis retinetur, in quibus stagnatione acorem concipit, vasa erodit, & patefactâ viâ in suppositam defluit partem, ibi temporis tractu corrumpitur, in pus degenerat, & ulcus excitat. Vel inflammationes in abscessum degeneratæ tale ulcus excitare possunt. Externæ causæ sunt partus difficilis, orta violenta harum partium tubulorum, ac canalium exulceratio ab obstetrice imperitâ; ad hanc referimus violentum concubitum, vel medicamenta erodentia imprudentiùs applicata.

Oriuntur rhagades internè à particulis acido-salinis in uteri vaginas excurrentibus, & ulcuscula secundum plicas excitantibus. Externè à coitu violento, penis grossitudine, vel à frictione petulanti, vel à fœtu majori vi extracto, undè nimiùm distensæ non facilè cedunt, sed impulsui resistunt, donec vehementiori & frequentiùs repetito diffringantur.

*Prognosis.*

Vaginæ uteri ulcera spernenda non sunt licet exigua, & quandòque curatu difficillima, cùm in parte exquisito prædita sensu sint, ac varijs excrementis recipiendis idonea, undè fibrillæ omnes ab acribus particulis ità discinduntur, ut quælibet levis excoriatio magnam exigat Medici solertiam, & nisi rectè tractentur, in gravia degenerant ulcera. Hæc pars cum multis alijs consensum habet, undè varij morbi, & symptomata per consensum excitari possunt. Si hæc ulcera non fuerint magna, & fuerint recentia, faciliùs curantur, si nullum accidens conjunctum habeant. Si verò fuerint magna, antiqua, & sordida, vel luem Veneream comitem habeant, difficulter curationem recipiunt. Si fuerint sinuosa, & depascentia insanabilia judicamus. Quæ sub oculos cadunt, faciliùs curationem admittunt, quàm quæ in profundo latent.

Rhagades maximè molestæ sunt, privant nàmque mulieres Veneris dulcedine ob dolorem, qui in coitu excitatur. Recentes faciliùs curantur, quàm callosa facta sunt ulcera, ut plurimùm curatu difficillima sunt, & presertim ea, quæ luem sequuntur Veneream.

*Curatio.*

Cervicis uteri ulcera curare solent vulgares illis indicationibus, quibus aliarum partium ulcera. Primò itàque opportuno medicamento acres humores, undè uteri vaginæ ulcera ortum habent, purgant, & decentem vivendi rationem, ut talium humorum genesis inhibeatur, instituunt. Si prædicti humores à toto dependeant, universales, si à parte aliquâ, topicas celebrant evacuationes repetitas, nec sanguinis missiones omittunt, præcipuè si menstrua defecerunt. Si intemperies adsit, juxta ejus conditionem eam corrigunt. Si à lue Venereâ contractum sit ulcus, malignitatem expugnant Veneream, deindè curationem, ut in alijs ulcerum generibus, communem instituunt.

Si dolor urgeat, illum sedant, ne molestiam ægræ inferat, ac ne ad partem affectam colluviem trahat. Dolor plerùmque à sordibus, & sanie ortum ducit, ac plerumque inflammationem habet comitem, tunc quæ sordes, & saniem abstergendi, inflammationem refrigerandi, & dolorem pacandi vim habent, medicamenta applicant. In hunc usum revocant *Lac infusum, & præsertim chalybeatum, vel ovorum albumina tria, vel quatuor, conquassata, & cum muccagine seminum psyllij, vel emulsione seminum papaveris mista.* Vel *emulsiones seminum papaveris, & quatuor frigidorum majorum cum sero lactis caprino.* Si dolor urgeat, *aquam hordei cum succo hyoscyami* usurpant, vel ipsum quoque *opium* alijs admiscent.

Si ulcus fuerit sordidum, illud detergunt *sero lactis, aquâ hordei cum melle.* Si valentiora exposcat remedia, illud *decocto agrimoniæ, absynthij, centaureæ minoris, & radicis aristolochiæ* abstergunt. Si valdè sordidum fuerit, in hoc decocto, vel alijs *unguentum Apostolorum, vel Aegyptiacum* dissolvunt. Non desunt pessaria, injectiones, insessiones, clysteres uterini, irrigationes, fumi, unguenta, nec non convenientia emplastra epigastrio applicanda, ac efficaces dijudicant thermas exsiccantes. Non solùm externa medicamenta, sed interna, ut *terebinthinam cum saccharo* degluciendam præbent, vel *pilulas de bdellio à* ℈. j. *ad* ʒ. j. Non desunt decocta exsiccantia: nec potiones, ut

℞. *fol. artemisiæ,*
*agrimoniæ,*
*pimpinellæ,*
*centinodiæ ana m. j.*
*radic. rhapontici* ℥. j.
*sem. coriand.* ʒ. ß.
*viticis* ʒ. j.

*Coque in vini albi mensurâ, & dulcorentur saccharo.* Bis singulis diebus ad ℥. iv. exhibe, & ad longum tempus continuentur.

Ubi ulcus mundatum fuerit, illud carne implent, & tandèm cicatrice medicamentis de communi ulcerum omnium claudunt.

Cervicis uteri rhagades vulgares Galenici curant, si ab humoris acris fluxu originem ducant, universales totius corporis evacuationes præmittendo, & posteà ad topica deveniunt, quæ citra mordicationem humorum acrimoniam leniunt; undè commendant *oleum lini, & rosarum cum ovi vitello, item succum plantaginis diù in mortario plumbeo cum pistillo agitatum, donec spissescat.* Lac *etiam cum saccharo, Vnguentum quoque è mucilaginibus*

*nibus cum plumbo usto, & pompolige paratum, vel artemisiæ succum cum cerussâ in mortario plumbeo agitatum, donec unguenti consistentiam nanciscatur.* Non desunt intereà *medulla, axungia &c.* de quibus abundè diximus in labiorum rhagadibus secundum Galenistarum curationem.

Si pruritum, vel dolorem comitem habeant *unguentum ex mucilaginibus seminum psyllij, cydoniorum, malvæ cum butyro insulso, & oleo rosaceo, vel unguentum pomatum, vel album camphoratum* usurpāt. Si callosæ fueriñt *unguentum ex oleo liliorum alborum, medullâ cervinâ, terebinthinâ, & cerâ* parant. Si à partu laborioso, vel coitu violento ortum cognoscant, *clystere uterino è decocto rosarum, plantaginis, aristolochiæ, artemisiæ cum bolo armeno, sanguine draconis, & thure* utuntur, vel ex ijsdem cum ovi albumine pessarium conficiunt, & indunt.

In uteri vaginæ ulceribus exactiorem vivendi rationem ægræ præscribere necesse est, quia estò non sanet, multùm tamen intemperantia nocere, & malum pejorare potest, eligantur itàque cibi euchymi, vitentur acida, nimiùm salita, & dulcia ob occultum acidum in se continentia interdicantur, fructus horarij exulent, vinum eligatur oligofarum, & dulce, acidum angue pejus fugiatur, præ omnibus tandèm sex rebus nonnaturalibus dictis, in primis Venus, tanquâm lethale venenum fugienda est.

Cervicis uteri ulcerum curationem aggredimur, tùm internis, tùm externis; interna ea sunt medicamenta, quæ particulas acidas, & salinas vel exturbant, vel diluunt, vel immutant, undè ad earum exturbationem maximoperè conducunt *pilulæ de tribus, vel extractum catholicum cum mercurio dulci, vel mannâ mercurij.* Item decocta ex lignis, potiones etiam vulnerariæ, ut quoque *pilulæ ex terebinthinâ cum mercurio dulci.* Externè verò ad ulceris mundificationem, si sordidum fuerit, convenit *decoctum ex radice gentianæ, aristolochiæ rotundæ; folijs absynthij summitatibus sabinæ & hyperici.* Vel fieri possunt injectiones per Syringam *cum aquâ saphireâ, vel Venereâ, vel ex infusione lapidis medicamentosi*, quæ ad cicatricem usque valet. Si ulcus fuerit chronicum ad Thermas sulphureas, & aluminosas confugiendum est, ea sæpè ulcera, quæ alijs medicamētis sanari nō potuerūt, sanant tū artificiales ex similibus paratæ mineralibus, optimæ sunt.

Si ex violento, & reiterato coitu, vel ab improvidæ obstetricis in partu difficili dilaceratione contractum fuerit ulcus, multùm valet *decoctum radicis symphyti majoris, summitatum hyperici, scordij, saniculæ, stellariæ, aristolochiæ cum myrrhæ paucâ quantitate* pro uterinâ injectione. Vel si in conspectum veniat ulcus, præter hoc, quæ acutas absorbent particulas conveniunt, ut porosa *ex lithargyrio, cerussâ, terrâ exanimatâ vitrioli, mercurio dulci, myrrhâ &c.* Nec non *balsamus proprietatis, vel infusio Lapidis salutis, vel vini spiritus, vel oleum myrrhæ per deliquium* multùm valebunt.

Verumenimverò ulceris vaginæ uteri curatio à luis Venereæ curatione non differt, ut plurimùm nàmque ipsius luis sunt symptomata, & tunc eodē modo, ut gonorrhoea virorū maligna curari debet, & purgantibus mercurialibus utimur sub diversis formis, ut.

℞. *Rhabarb. pulverisati gr.* XII.

*terebinth. opt. ℈. ij.*
*mercurij dulc. gr. xiv.*
*m. f. pilulæ.*

Vel.

℞. *Pulp. caß. recèns extract. ℥. ij*
*rhabarbari vigorat. ʒ. j.*
*merc. dulcis ℈. j.*
*cum sacch. f. bolus.*

Vel sumantur *pilulæ ex terebinthinâ, & mercurio dulci*, ut de *lue Venereâ* diximus *lib. 3. cap. 2. de gonorrhæâ*. In uterum fieri possunt injectiones per syringam *ex vitrioli Cyprij, vel lapidis salutis, vel draconis mitigati infusione, vel aquâ saphireâ.*

Si chronica fuerint ulcera, non aliter ea curamus, quàm ut ipsam luem Veneream, tùm per purgantia mercurialia, tum sudorifera, & alia de quibus opiparè de lue Venereâ diximus. Si sub oculos veniant in uteri vaginâ ulcera penicillo leviter tangantur *aqua aluminosâ vel mercuriali, vel spiritu mercurij albo diluto, vel spiritu mercurij dulcis.* Vel adhibere possumus suffumigium intra uteri vaginam per infundibulum admisto tantillo *cinnabaris naturalis, vel ex antimonio, vel artificialis.*

Vaginæ uteri rhagades pro causæ diversitate diversa expostulant remedia, eapropter si à coitu violento, penis grossitie, vel partu laborioso pronatæ sint, clystere uterino utatur ægra *ex decocto artemisiæ, malvarum, aristolochiæ, rosarum, plantaginis, radicis symphyti majoris cum bolo armeno.* Si dolor & pruritus rhagades comitetur, injectiones in uteri vaginam indantur *ex decocto quatuor anodynorum in hydroleo, in quo dissolvatur parum unguenti anodyni, vel olei papaveris per expreßionem vel olei ex seminibus hyoscyami.* Si à particulis acidis, vel salinis stagnantibus, aliundè defluxis pronascantur rhagades, ea prosunt medicamenta per os, quæ porosa sūt, & diaphoretica; in uteri vaginam verò indatur *pessarium ex sevo hircino, mucilag. sem. Sacchari Saturni, in oleo sesamino, vel ex vitellis ovorum intinctum.* Pessarium hoc modo fit: *Accipe pannum sericum ejusdem longitudinis, cujus sunt rhagades, indantur pessarij ingredientia in craßioris digiti figuram efformata, filo alligetur, liquori intinge,* & postmodùm in uteri cervicem immitte, in qua per tres horas maneat: his transactis, iterùm intinge & immitte. Si luem Veneream sociam habeant, applicari potest unguentum pomatum à nobis descriptum, cum mercurio dulci; vel in ipso unguento, vel alio dissolvatur mercurius vivus tamdiù, donec nullum mercurij granulum appareat.

---

## CAP. XLIX.

### *De Vteri Vlceribus.*

Ab uteri vaginâ rectâ ad uteri fundum penetramus, & ea describimus ulcera, quæ hanc partem quandòque corripere solent. Dicitur uterus quòd in eo, tanquàm in utre quadam, fœtus continetur. Matrix, quòd fœtui alendo se matrem præstat, atque etiam per imprægnationem matres efficit. Loci, & locelli, quòd locus initialis sit hominis, ac præ omnibus alijs jucundis locis juvenibus placeat. Hic uterus, quem ad concipiendum, conservandumque fœtum in fœminis primus Protoplastes condidit, situs est in hypogastrio, seu infimâ imi ventris regione,

gione, in pelui, quasi osseâ, quam ossis pubis, sacri, ilij, coxendicisque concursus efformant, cujus pelvis in fœminis major est amplitudo, quam maribus: undè etiam fœminis grandiores, & ampliores sunt nates. Talem obtinuit situm uterus, ut pro fœtûs magnitudine infans distendi, & commodè etiam excludi posset. In medio locatus est, ad nullum inclinans latus, nisi dùm utero gestat mulier masculum, vel fœmellam: tùm enim dextrum, vel sinistrum magis occupare solet, estò hoc non perpetuò sit verum. Positus verò est inter intestinum rectum subjacens & vesicam incumbentem, tanquàm inter duo pulvinaria, unum stercore, aliud urinâ repletum. *Quid ergò superbimus, qui inter stercus, & urinam nascimur?*

Uteri magnitudinem non tantùm variat ætas, corporis moles, sed & Veneris usus, & fœtura, consideraturque in longitudine, latitudine, & crassitie. Longitudo in ijs, quæ mediæ sunt staturæ, & venere utuntur à pudendo usque ad fundi finem communiter est undecim digitorum, fundi verò trium. Fundi latitudo duorum, aut trium digitorum, quæ in non gravidis eadem est latitudo fundi, ac cervicis, atque hinc amplitudo facilè conjici potest. In virginibus parvus est, vesicâ minor, perfectis major, quibus tamen Venere abstinentibus, ut & Vetulis satis parvus, sed crassus est: at major in illis quæ sæpè conceperunt, & utero gestarunt, tùm enim magis, magisque amplificatur, cùm ante ingravidationem sacri ossis initium non superavit, fundus postea ad umbilicum, & ultra etiam extenditur, ut tenuibus incumbat intestinis. Crassities uteri eodem ferè modo variat, nàm in virginibus tenuis est substantia, in adultioribus crassior, & quò sæpiùs mulier uterum gerit, eò crassior est ejus substantia. Mensibus fluentibus, crassescit uterus, & quandò instat mensium excretio, humida, & crassa apparet uteri substantia. In gravidis putârunt *Galenus, Vesalius*, alijque anatomici uterum, quò magis extenditur, eò magis attenuari, & crassitudinem in longitudinem absumi. Sed hi decepti fuêre, uterum nàmque præter naturam tenuiorem observarunt sive ex humoris defectu, sive nimiâ distensione, & tunc de facili rumpitur à fortioribus impellentibus, ut in puerperâ observavit *Salmuth*. A primo conceptu uterus secundum omnes dimensiones paulatim ab augescente fœtu dilatatur, & in dies crassior, carnosior, & robustior redditur, ac postremis mensibus duorum ferè digitorum crassitiem æquat, & tamen tanta uteri moles intra duas, vel tres à partu hebdomadas per celebrem lochiorum expurgationem ad pristinam redit magnitudinem. Uteri figura alijs rotunda, alijs pyriformis statuitur, sed licet ad rotundam accedat, quò capacior sit uterus, tamen cùm *Sorano, & Fallopio* fundum cucurbitæ optimè assimilari posse sentimus, quia fundus rectâ deorsum sensim angustiatur; collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat. Cavitatem obtinet exiguam, quæ in non gravidis, præcipuè virginibus, vix fabam majusculam capit, & factâ conceptione unà cum fœtu, ac toto utero increscit. Hæc nullis cellulis est donata, uti falsò septem cellulas ei aliqui tribuunt, sed solâ lineâ quadam per longitudinem exporrectâ, & in interiore

tàtùm parte carnosæ tunica designatâ in dextram, finistramque partem, dirimitur, qualis linea etiam in viri scroto extrinsecùs conspicitur.

Constat triplici membranâ distensibili, & ampliabili, ut totus cum increscente fœtu ampliari uterus possit; extima hujus membranæ tunica à peritoneo prorogatur, estque robusta satis, ut non facilè crepet, intima nervosa est, fibrosa & porosa, media omnimodè carnosa, extra prægnantiæ rationem densa, & admodùm compactá est. Post autem fœtum conceptum humorem appostititium in modum spongiæ tam largiter combibit, ut eò paulatim laxata stupendam gravidę utero crassitiem adducat.

Uteri fundus suâ substantiâ superiùs nulli parti annectitur, ut liberior sit ejus extensio: à lateribus verò duobus ligamentorum paribus, quorum usus est uterum suspensum tenere. Unum par superius est latum & membranosum statuitur à musculis lumborum ortum; desinit verò in uteri fundum prope cornua, laxum, & molle est, ut extendi, & contrahi possit. Vocatur hoc aliforme, ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert. Atque hujus paris beneficio alligatur ossibus ilij. Hoc ipsum subinde quandòque laxatur, vel etiam violenter disrumpitur (ut per vim, partûs difficultatem, pondus fœtûs &c.) ex quo mox uteri fundus suo fulcro destitutus, uterus in sinum descendit, & inversâ aliquando cervice; atque aliquandò vel lateraliter ad inguina recidens peritonæo ansam ad herniam præbet, vel inverso modo foràs ruit, ubi tamen accedat necesse est quoque solutio connexionis colli. Alterum par inferius rotundum, instar lumbricorum, subrubrum instar musculorum ab utroque fundi latere profectum antrorsùm pergit, peritonæumque ac musculorum abdominis permeans atque ad pubis ossa deveniens bipartitur, unâque medietate clitoridi jungitur, alterâ autem in membranam dilatatum, per femoris musculos spargitur.

Per uterum etiam varia vasorum genera discurrunt, arteriæ f. venæ, nervi, lymphæ ductus, & tubuli quidam utero peculiares; innumeræ ferè arteriolæ uteri tubulos ingredi, ibidèmque terminari conspiciuntur, sed usque adeò exiles, ut sine microscopij ope, vel alio artificio instituto, vix discerni queant. Notatu etiam dignum est, quod duplo, vel triplo plures, & majores, magisque flexuosæ arteriæ per uterum ipsum, quàm per vaginam, serpant. Sed ad uteri ulcera noster redeat sermo.

### *Signa.*

Uteri ulcerati signa sunt gravissimi pubis dolores indesinenter, vel per intervalla puris fœtidi saburra fluere solet vel per se, vel unà cum lotio, illudque mordicans reddit, syncipat dolet, aliquandò convulsiones accedunt, initio quidèm ubi unà inflammatio adest, febris associatur, paucior sanies dolorificè exit, ubi autem ulcus jàm suffodiens evasit, plus saniei cum mitiori dolore effundit. Sæpè Sphacelus indè oritur, qui nunquàm ad pudenda usque se extendit.

*Causa.*

Ad ulcerum uteri causas referunt Galenici inflammationem suppuratam, & apostemationem ruptione suâ ulcus efficientem, quod neglectum, vel pravâ vivendi ratione deterioratum ulteriùs exulcerat, itèm humores acres defluxu suo, diuturnæ coryzæ instar, in uterum confluentes, exulcerantes, demùmque profundiùs erodentes; partum difficilem læsionem utero inferentem, vel per laboriosum conatum, vel violentam fœtûs, vel secundinæ ex utero evulsionem; Venerem immodicam, præsertim per improportionatum concubitum, vel luis Venereæ contagiosam uredinem; medicamenta in uterum immissa, vel alia quædam assumta acria, & erodentia.

Uteri ulcus secundum nostram sententiam oritur ab inflamamtione in abscessum transeunte; ex particulis n. acido-salinis exaltatis in materiâ purulentâ contentis uteri continuitas dissolvitur, & ulcus producitur. Vel non prævia inflammatione, & tunc ex mensium, vel lochiorum suppressione oritur, vel sanguine lymphâ, alijsque succis nimis crassis, sive acribus, qui tardiùs in utero circulantes, vel remoram acquirentes, copiosiùs in solidis, & continentibus uteri partibus collecti acorem contrahunt, tubuli, & vasa dilacerantur, quibus dilaceratis, pus excitant, undè ulcus, imò sanguis, & succus alimentitius corrumpitur, & acrimoniam nanciscitur & unâ cum pure emanat. Quandoque uterus à lue Venereâ conspurcatur, corrumpitur, eroditur. Vel lapsu, percussione, contusione uterus læditur, fibræ rumpuntur, canaliculi destruuntur, succi non circulantes circa destructa conceptabula stagnant, & intestino motu fermentescunt, particulæ acutiores suscitantur, & plures rumpunt fibras, ac nutrimentum fundunt, quod corrumpitur & corruptam meteriam purulentam promovet.

*Prognosis.*

Ulcus uteri festinam exposcit operam, aliàs ruit in pejus; est nàmque uterus colluviarium proscripti sanguinis impuri, & menstrualis cadaverosi, ac proindè sponte ad gangrænam, & sphacelum proclivis, verùm quoties pus ab eo album paucum, & minimè fœtidum effluit, minus periculi, & sanationis difficultatis habet; nigrum verò, & fœtidum ulcus cacoëthicum, & corrosivum, ac medelæ inobediens designat.

*Curatio.*

Curant Galenici uteri ulcus humorum acrium affluxum inhibendo per venæ sectionem in brachio institutam, si ægra sit plethorica, si cacochymica, per repetitum catharticum medicamentum à pravâ colluvie corpus repurgant, benignioribus tamen utuntur catharticis, *ut folijs sena, rhabarbaro, myrobolanis, & electuario catholico*, sed sedes non est uteri emunctorium. His præmissis, per totum sanationis tempus decocta vulneraria, & abstergentia propinant *ex radice china, symphyti, aristolochia rotunda, folijs agrimonia, plantaginis, pimpinella, centinodia, millefolij, artemisia &c.* Vel *terebinthi resinam cum saccharo rosaceo*, &

pro majori ulceris exficcatione *pilulas de bdellio*, *aut pulverem ex trochiscis alkekengi* exhibent. Interim utero exulcerato non desunt lotiones ex decocto siccantium, cùm valdè phlegmatica pars sit, ut.

℞. *Herbar. pilosellæ,*
*plantaginis,*
*persicar. maculat.*
*equiseti ana m. j.*
*flor. rof. rubr.*
*malv. arboreæ ana p. ij.*
*balaust. p. j.*
*f. decoctū in aquæ suff. quantitate,*

& colatura tepidè injiciatur. Vel *decoctum hordei, in quo mel rosatum sit dissolutum, additâ myrrhæ paucâ quantitate*, injiciunt. Pessum quoque *ex croco oleo rosaceo, adipe anserino, & medullâ cervinâ*, paratum adhibent. Externè insessiones, cataplasmata, & suffumigationes adhibent, & pro suffumigio sequentibus utuntur trochiscis:

℞. *Thuris,*
*styracis calamit.*
*myrrhæ,*
*mastiches,*
*gummi juniperi,*
*ladani ana ℥. j.*
*cum s. q. terebinth.*
*f. s. a. trochisci.*

Absterso ulcere *in decocto equiseti, millefolij, & rof. rubr. dissolvunt unguentum diapompholygos*, & in uterum injiciunt.

Uteri ulcus curamus, priùs corpus deplendo pilulis mercurialibus, hæ nàmque sanguinem, lympham, aliosque succos à particulis acidis, & salinis repurgant, mundificant, & ulcerum sanationem promovent, post quas, ea propinamus medicamenta, quæ particulas corrigunt, eliminantque; ad quem finem diaphoretica, & porosa sufficiunt; propinamus itàque decocta sudorifica, quæ non tantùm sudores, verùm etiam per urinas humores peccantes acriores eliminant, ac simul quoque acres, & acidos temperant. Commendamus *salia volatilia, oculos cancrorum, stibium diaphoreticum, sulphur auratum diaphoreticum, cornu cervi, ebur philosophicè præp. sal succini volatile, c. c. viperarum, saccharum Saturni &c.* Itèm potiones mundificantes, & abstergentes *ex decocto radicis aristolochiæ, bistortæ, herbarum melissæ, artemisiæ, perforatæ, persicariæ, millefolij &c.* in quo *coralliorum, & margaritarum magisteria* exhibemus, quæ acida, & corrosiva salia domant.

Pro potu ordinario sequentem commendamus, ut.

℞. *Dictami,*
*melissæ,*
*matricariæ,*
*artemisiæ,*
*agrimoniæ,*
*scordij,*
*vincetoxici,*
*pulegij,*
*summit. hyperic.*
*radic. symphyt.*
*tormentillæ ana m.* j.
*sem. fœniculi* ℥. j.

*Concidantur omnia in particulas, & exactè misceantur, tùm* ℞. *Hujus misturæ largum manipulum, superfunde aqua comm. lib. iij. vel* IV. *Coquantur in vase cooperculato ad transversi pollicis casum, colatura in cella pro obèobturata servetur, admisce tertiam vel quartam vini partem*, ut ægra pro potu ordinario bibere possit, quò copiosiùs, eò meliùs, quò minus etiam vini ad-

admiſcet, eò ocyùs ſanat, ſed ejuſmodi potus per multos menſes ad ſanationem uſque continuari debet.

Quò ad topica per ſyringam varios liquores, & miſturas detergentes injicimus, ut *lapidem calaminarem præparatum, vel lapidem ſalutis in aquâ plantaginis ſolutum, vel aquam Veneream n. d. vel vinum aloëticum, vel myrrhatum.*

Solet quandòque uteri ulcus corroſionem nanciſci, & ipſum uterum, & quandòque inteſtinum rectum perforare: ità ſcortum obſervavimus, quod nunc fæces per uterum, nunc per inteſtinum excernebat, plura præbuimus medicamenta, & injectiones peregimus, & nunc incolume, ſed cum eâdem excretione inter amaſios vitam ducit. Quandam honeſtam mulierem in uteri vaginâ ulcere laborantem per plures inviſimus vices cum quodam optimo empirico, & quia ulcus ſordidum, & corroſivum erat, & ægra debilis, inteſtinum exedit rectum, undè quadam teneſmi ſpecie correpta cum cadaveroſâ excretione, intra tres dies, utero, & inteſtino ſphacelato, non obijt, ſed abijt.

Interdùm uteri ulcus, ut gonorrhœa virulenta curari debet, quæ etiam ſæpè huic ulceri conjuncta eſt, & ea conveniunt medicamenta, præter mercurium diaphoreticum, & noſtrum arcanum metallicum, quæ *lib.* 3. *de Lue Venereâ cap.* 2. *de gonorrhœâ* deſcripſimus.

---

## Cap. L.

### *De Penis Vlceribus.*

Ab utero ad penem tranſitum facimus, nàm inter has partes magna familiaritas, & cognatio intercedit, imò *Galenus* anatomes ignarus *lib. de uſu partium, & anatom. adminiſt.* ineptè credidit mulierum genitalia non niſi ſolo ſitu à virorum genitalibus differre. Quod commentum ex ijs natum eſt, qui fœminam eſſe tantùm virum imperfectum putârunt: (Sed fœmina non eſt homo) & ob frigidiorem temperiem, ac naturæ debilitatem membra generationis non potuiſſe foràs protrudi; quemadmodùm in viro ob eximium calorem, & naturæ robur foras fuiſſe propulſa. Inſuper nonnulli Galeni procuratores in hujus opinamenti confirmationem varias mulierum poſteà in viros mutatarum hiſtorias adducunt, quas recenſet, & eruditè repudiat *Isbrandus de Diemerbroëck lib.* 1. *anatomes p. m.* 154. Cœterùm mulierum genitalia non tantùm ſitu à virilibus differunt, ſed univerſâ ſtructurâ, quoad numerum, ſuperficiem, magnitudinem, cavitatem, figuram, munus, & uſum, ut ſatis manifeſtùm eſt perito anatomico, & cuivis, qui muliebria cum virilibus conferre velit.

Dicitur *penis* à pendendo, penis nàmque antiquis idem erat, quod cauda, quæ ſicut à poſteriori animalium parte, ità penis à parte hominis anteriori pendet. Dicitur *virga*, quia hæc pars arrecta virgam repræſentat. *Mentula*, quòd rigida hæc pars viro mentem quaſi eripiat vel eam à ſerijs ad jocoſa, & Venerea avertat. *Coles, veretrum, priapus, membrum virile* per antonomaſiam, *membrum genitale, & omnium viventium pater.* Alia nomina imponi ſolent plurima, quæ reticere præſtat, quàm recenſere. *Plato in Timæo* penem animal quoddam eſſe cenſuit,

ſuit, quoniam ei inſita vis generandi eſt valdè appetens. Verùm cùm vis illa appetens non huic, ſed cerebro inſita ſit, ex eoque in penem fundatur; cùm etiam unum animal non poſſit eſſe alterius pars integrans; cùm denique penis ſit dumtaxat pars animalis totum cum alijs complens, non poteſt certè animal, ſed tantùm animalis pars & inſtrumentum dici. Membrum virile in magnâ æſtimatione, ac dignitate apud Ægyptios, & alios habitum fuit, ut in *Riolano* videre eſt, at nunc in magnâ æſtimatione eſt tantùm apud mulieres. Eſt penis pars organica ad ſeminis in uterum injectionem primariò, ſecundariò ad urinæ excretionem comparata, ob quam non eſt formatus, cùm ſine eo fœminæ lotium excernant.

Situs eſt penis in imi ventris parte inferiori ad oſſis pubis radices, eſtque in medio poſitus, ut commodiùs fieret congreſſus, & alijs partibus, impedimento non eſſet. Ortum ſuum ducit à validiori, & robuſtiſſimo fundamento c. pubis oſſibus. Eſt numero unicus, at nos quendam Præcutinum Nicolaũ nomine duplici pene à naturâ dotatum obſervavimus.

Figuram habet longam, & ferè rotundam, ſed non exactè, quia in ſuperiori parte, quam penis dorſum vocant, eſt latior.

Magnitudo, quę in craſſitie, & longitudine conſiſtit, variat; alijs nàmque major, & alijs minor eſt. Minor eſt primò brevioris ſtaturæ viris. Secundò ijs, qui à Venere abſtinent, ſi *Galeno* credendum eſt. Major eſt primò, naſutis, ſeu magno naſo præditis; nàm penis magnitudo ad naſi proportionem correſpondet, ſi Phyſiognomis credimus. Secundò, ſtolidi, ac fatui majori pene inſigniuntur, & ex penis magnitudine de hominis ingenio nonnulli conjecturam faciunt, & magnum penem ingenium durum, ac ſtolidum aſinino ſimile indicare dicunt: ſed hæ regulæ perpetuę non ſunt, ſed plurimis exceptionibus patent. Ineptum eſt illud obſtetricum dictum futurum penem majorem, vel minorem, ſi vaſa umbilicalia non proximè, vel proximè ad umbilicum ligentur, abſcindanturque in recèns natis ob urachum, qui inter vaſa umbilicalia continetur, & veſicæ fundo annectitur, undè exiſtimant retrò membrum id cum veſicâ trahi vel laxari, quod tamen ob ſua vaſa, & muſculos impoſſibile eſt.

Conſtat penis cuticulâ, cute, & membranâ carnoſâ, quæ partes dicuntur externæ, ſeu continentes. Pinguedine deſtituitur etiam in hominibus obeſiſſimis, quia hæc pondere & nimiâ mole huic parti impedimento eſſet, ſenſus obtunderetur, & voluptas minueretur. Conſtat etiam ſubſtantiâ, propriâ, & ei maximè conveniens eſt; non oſſea, ut in cane, lupo, & Vulpe, non etiam cartilaginea, neque carnea, ſed talis, quæ laxari, & ad ſeminis ejaculationem extendi commodè poteſt, itàque peculiaris, & propria, qualis nulla eſt in aliâ corporis parte. Aliæ partes ſunt internæ, ſeu contentæ, & hæ propriæ penis partes quatuor ſunt, Urethra, duo corpora nervoſa, & glans.

Urethra, ſeu fiſtula urinaria, inferior ejus pars eſt, quæ interiùs tenui, ac ſenſili, exteriùs verò carnoſâ, ac fibroſâ membranâ veſtitur, eſtque cervici veſicæ continua quidèm, ſed tamen non ejuſdem cùm illâ ſubſtantiæ, nàm

nàm nonnihil ſpongioſa, & obſcurioris coloris exiſtit, poteſtque intenſione, ſeu penis erectione turgeſcere, ac diſtendi, & poſteà rurſùs flacceſcere, qualia in veſicę cervice contingere nequeunt. Urethra toto ductu æqualem habet amplitudinem, exceptâ parte anteriori, qua glans cum corporibus nervoſis jungitur, ut potè in qua ſuperficialem habet cavernulam: in hac nonnunquàm acris liquor per gonorrhœam ſubſiſtens, exulceratione admodùm doloroſam facit.

Urethræ ſuperiore parte incumbunt duo corpora nervoſa, quæ maximam penis partem conſtituunt: quæ ſubſtantia tota eſt quaſi craſſiſſima arteria, fungoſa, carne infarta. Hæc ſubſtantia duplex eſt, prima exterior, quæ denſa, dura, & nervoſa; altera interior fungoſa, rara, & cavernoſa, atque ex nigro ſubrubra; ſeu ſubatra materia, veluti nigricante ſanguine oppleta, farciminis inſtar. Oriuntur hæc duo corpora ex inferioribus oſſium coxendicis partibus, iiſque validis ligamentis adhærent, & circa os pubis medium, cui alligantur ligamento nerveo ſubjecto, coëunt; interventu tamen ſepti membranei, tenuiſſimi, pellucidi, ac fibroſi, à ſe invicèm diſtinguuntur. Horum corporum nervoſorum ſubſtantia interior ſpongioſa ex venulis, arteriolis, & nervulis inter ſe ad retis modum intertextis conflata eſt, ut ſpiritu, & utroque ſanguine impleri poſſit, hinc cùm penis flaccidus, magnus, vel parvus exiſtat, à majori, vel minori ſanguinis, ac aliorum ſuccorum copiâ in corporibus nervoſis exiſtente dependet: quod dùm fit, nervoſa ſubſtantia magis tenditur, & efficit, ne ſpiritus citò diſſipetur, undè penis induratio, adeòque erectio, & elongatio, non tàm coitûs causâ, quàm ut rectâ, & longiſſimè ſemen vir ejaculari queat, ad uteri orificium priùs facto virilis membri intra muliebrem ſinum motu.

Penis fini imponitur glans, balanus græcè, ſeu penis caput, in quam prædicta duo corpora nervoſa cum Urethrâ terminantur. Hujus pars inferior, quæ tria illa corpora nonnihil ambitu excedit, corona vocatur. Formam, ſeu figuram habet turbinatam, vel ſubrotundam: colorem, dùm flaccida eſt ſublividum; dùm tumet, rubicundum. Subſtantiam obtinet propriam, carnoſam, mollem, ſpongioſam, exquiſiti ſenſûs pruritùs ergò, magis quàm nulla totius corporis pars, quia planè nervoſâ, tenuiſſimâque membranâ tectam, anteriùs oblongo foramine perviam. Inveſtiens autem membrana ab urethræ internâ producitur, quæ per foramen exiens reflectitur, ac circa totam glandem expanditur, eique acutiſſimum confert ſenſum, quem cum in finem in primis habere debuit, ut maxima in coitu excitaretur voluptas: illa enim niſi adeſſet, vix quiſquam Venereos exerceret actus, & ſic humanum genus brevi penitus interiret.

Glans extrinſecùs involucro, ſeu tegmine, quod præputium dicitur, integitur, quod conflatur ex cuticulâ, cute, accedente interiùs pelliculâ nervoſâ, ac tenui, à panniculo carnoſo. Hoc in inferiori ſui parte infra foramen glandi alligatur per membranam, vel vinculum quoddam, frænum appellatũ. Dicitur Præputiũ, quia præ pudẽdis exiſtit. Hoc eſt illud præputiũ quod in circumciſione à Judæis, & Mahometanis reſecatur, undè à præputãdo

do, ei nomen impositum esse volunt, & quibus illud Circumcisione ablatum est, illi Apellæ, & recutiti dicuntur. Excrescit ità hæc pars in Hebræorum, & Turcarum pueris major, quàm in Christianorum filijs, ut in caudæ morem acuminetur, imò in nonnullis monstruosam nanciscitur longitudinem, & latitudinem, ut ob Periphimosis metum, ejus partem abscindere cogantur.

Mandavit Deus Hebræis præputium ad minuendam libidinem, quia extima penis glandis pars tota carnosa, mollis, & spongiosa est tenuique, & tenetrimi sensûs membranulâ obvoluta; ideòque glans exquisito titillationis sensu prædita est, & magis quàm ulla totius corporis pars, quia planè ferè nervosa, eum in finem, ut coitus maximâ cum jucunditate, ac titillatione peragi possit. Hinc à naturâ glans præputio tegitur, ut mollis, & exquisiti sensûs, prutitûs ergò, asservetur, quòd si præputium, ut in Circumcisione, resecetur, vel glandem non tegat, vel illud abbrevietur, ut ad glandis investituram non sufficiat, illa obdurescit, sensum acquirit obtusum, & magnam voluptatis partem impedit: præterquam quòd præputium in Veneris palæstra non recurrit, nec corpora nervosa, neque glans, in qua Veneris sedes sita est, à præputij recursu titillatur, unde Veneris sensus minuitur.

Omnis generis vâsa penem ingrediuntur s. arteriæ, venæ, nervi, & musculi. Arterias interiores duas insignes obtinet ab hypogastricis per nervosa in primis corpora dispersas, ad quorum coalitûs initium ingrediuntur, & secundum penis longitudinem excurrunt, exilibus ramulis ad latera emissis: exteriores verò à pudendis recipit. Venæ externæ, & cutaneæ frequentes à pudendâ, internæ verò ab hypogastricis emittuntur, & per corpora nervosa excurrunt: malè ergò venis destitui penem quidam putârunt. Nervos habet exteriores, & interiores ab ossis sacri medullâ, quorum duo mediocris magnitudinis unà cum arterijs, parte inferiore per longitudinem penis excurrunt. Quatuor musculos habet penis, horum duo breviores, & crassiores sunt, & penem erigunt, oriuntur nervosi sub penis principio ab appendice coxendicis, & nervosi feruntur ad penis corpora, in quæ non procul ab exortu inseruntur, quorum usus est penem erigere, & in congressu sustinere. Reliqui duo longiores, & graciliores sunt, & à recti intestini musculo sphinctere secundum penis longitudinem oriuntur, subtùs deindè feruntur, & ad urethræ latera circa medium inseruntur. Horum usus est inferiorem urethræ partem dilatare, tùm in mictione, tùm præsertim in coitu, quandò corpora penis repleta sunt, ne seminis exitus cohibeatur, & acceleratores nominantur.

*Signa.*

Penis ulcera, si sint externa, visui patent, quandòque tamen sunt circa glandem, coronam, frænum, & præputium, & propter membri tumorem videri nequeunt. Interna interiores, occultasque obsident partes, nempè urethram, & ex dolore à transeunte urinâ acri excitato, & pure ante urinam egrediente, pene tumido, & tenso cognoscuntur.

Cau-

*Causæ.*

Putant Galenici penis ulcerum causas esse diversas, in quibusdam enim est humorũ impuritas, quæ isthuc à naturâ proscribitur, eòque procumbens in temperamentis fervidis febrem continuam, tumorem, ruborem, & ardorem suscitat, & demùm suppuratione factâ, ulcerationem. Frequentiùs ejusmodi ulcus oritur à concubitu cum fœminis Gallicanis saniosam virulentiam ex utero in virgam communicantibus. Tandèm etiam casus, vel protusio versus penem in causâ esse possunt.

Penis ulceris causam eandem esse dicimus, ac aliorum ulcerum, ut pluries diximus. Causæ sunt succi, qui particulis salinis, acidis, & corrosivis imbuti, sive sint in sanguine, lymphâ, vel alimento, modò viscidi, & non rectè circulantes, ac in vasculis stagnantes, effervescunt illæ particulæ, fibrillas distendunt, exedunt, & rumpunt, undè ulcera emergunt. Ortum ducit aliquandò ab abscessu inflammationem insequente, vel ab urinâ, vel seminali fluxu exedentibus particulis referto, vel à calculis asperis, & cuspidatis in transitu per urethram suis spiculis fibrillas, & canaliculos lædentibus, vel à medicamentis corrosivis in urethram immissis. Sæpè tandèm hoc ulceris genus suam trahit originem à fœminarum lue Venereâ conspurcatarum concubitu, in quibus uterus sordibus refertus, penem inficit, & exedit. Imò dùm uterus in coitu incalescit, non tantùm miasmata exhalat Venerea, quæ in urethram se insinuant, eamque exedunt, sed quandòque in prostatas glandulosas penetrant, & dictarum prostatarum sanguinem, succum alimentitium, vel lympham inquinant, & virulentiâ suâ corrodunt, undè pus per urethram affluens ipsam contaminat.

*Prognosis.*

Vlcera penis magis perniciosa sunt, quàm in alijs carnosis, utpotè partes calidæ, & humidæ ad necrosim proclives, succorum pravorum susceptivæ, maximè in loco decliviori positæ, exquisito præditæ sensu, & urina per penis meatum curationem impedit; undè si peritè non tractentur, & brevi non consanescant, temporis curriculo in ulcera depascentia, & cancerosa abeunt, quibus facilè vel integer penis, vel ejus pars amittitur. Vlcera penis interna deteriora, cum sint in loco humidiori, ob frequentem irritationem ab urinâ fientem, & tardæ, & difficilis curationis, quia perpetuò madent, & attactu manuali tractari nequeunt; si verò in inferiori penis parte, in virgæ radice sedem fixerint, urinæ incontinentiam faciunt, vel ad minimum laboriosam ejus redditionem, interdùm etiam ani sphincter unà per consensum dolet, & hæmorrhoides protuberant. Vlcera, quæ à lue Venereâ in pene excitantur, vel in excrescentias, verrucas, vel carunculam in urethrâ, si perperam tractentur, degenerant, vel totum suâ venenatâ energiâ inficiunt.

*Curatio.*

Penis ulcera curant vulgares; præmissis primò purgantibus *ex cassiâ recens*

*cens extracta, tamarindis, sebesten, electuario catholico cum syrupo rosarum solutivo ad ℥. j. in formâ boli.* deindè venæ sectione; postmodùm victûs rationem eam instituunt, quæ humoris acrimoniam obtundit, & decocta ad sudorem excitandum suadent, ut ulcera exsiccentur, additis *trochiscis alkakengi.* Tandèm ad topica confugiunt.

Si sit recens cum quadam calefactione, illud leviter detergunt, & refrigerant, eapropter *aquam plantaginis, solani, nymphea, aut decoctum hordei cum syrupo de rosis laxativo, sero Lactis* usurpant, adduntq; *trochiscos albos Rhasis, vel alkakengi, vel lithargyrij decoctum* injiciunt, vel *unguentum pompholigos cum ovi albumine, & aquâ hordei, vel sero lactis.* Renibus refrigerantia imponunt, ut urinæ ardor minuatur, ut *unguentum album, Galeni, santalatum, album Rhasis,* & quæ ex oleis frigidis leviter adstringentibus parantur: sed perperam renibus refrigerantia applicant ad urinæ ardorem minuendum; urina enim extrinseco imperanti non audit, ardorem excitat ejus sal in transitu, quem per exulceratam urethram facit, & vesicam, & urethram sanam non lædit, cùm sit naturale harum partium excrementum.

Si glans exulcerata fuerit, vitant emollientia, & exsiccantia adhibent. In principio itàque ulcus mundant *aquâ rosarum, & plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in qua alumen dissolutum sit,* deindè *vino, in quo folia rubi, myrti, plantaginis, nuc. cupress. balaust. & alumen cocta sint,* in quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium semper mundant. Postmodùm usurpant *unguentum album camphoratum, diapompholygos, de tutiâ, Lithargyrio, cerussâ &c.*

Ulcera antiqua, sordida, & putrida abluunt *hydromelite cum alumine, vel unguento Ægyptiaco, vel Apostolorum cum lixivio, vel auripigmento, in aquâ rosarum soluto,* ne ampliùs serpant.

In ulcere virulento *præcipitato cum unguento rosaceo misto* utuntur, & præcipuè si à lue venereâ ortum ducat, & huic insistunt, donec virulentia ablata est. Si callosum sit, partem fovent *decocto malvæ, alth. sem. lini, vel medicamento digestivo,* donec callositas separetur. Quòd si præputium intumescat, & ulcus sub ipso latens, medicamentis tractari nequeat, dolor perseveret, & ulcus serpat, præputium secundum longitudinem incidunt, ut ulcus mundificari, & commodè curari possit.

Si ulcus in penis meatu delitescat, abstergentia, & glutinantia per syringam injiciunt, nimirum *aquam plantag. equiseti, myrtill. vel harum plantarum succos, vel trochiscos alkakengi cum aquâ rosarum,* vel sequenti utuntur.

℞. *Vini alb. lib. j.*
*aqua rosar. &*
*plantag. ana* ℥. iij.
*alum. usti* ʒ. ij. ß.
*virid. æris* ʒ. j.
*camph.* ℈. j. *m.*

Vel utuntur unguento à *Petro Bayro* descripto, ut

℞. *Succ. extremit. rubi fruticis,*
*rosarum,*
*aceti ana* ℥. ij.
*thuris,*
*mastiches ana* ℥. iij.
*lithargyr. auri* ℥. j.

*vini*

*vini malvatici* ℥. vj.
*succ. sempervivi* ℥. iij.
*aqua vita* ℥. iv.
*virid. æris* ʒ. ij. ß.
*vitrioli*,
*alum. usti una* ʒ. j. ß.
*camphoræ* ʒ. j.
*ol. rosar.* ℥. vj.

*Pulverisatis pulverisandis subtilissimè, & cribratis, coque omnia lento igne, excepta camphorâ, quæ in fine addatur, usque ad succorum consumptionem. Addatur cera & f. unguentum.*

In ulcere penis curando præmittimus medicamentum purgans *ex extracto catholico cum manna mercurij, vel pilulis de terebinthinâ cum mercurio dulci*, & postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias ad aliquod tempus continuando. Interim si ulcus sit recens, conducit *unguentum album ex succis refrigerantibus, vel de tutiâ, pompholyge, lithargyrio, plumbo &c.* Si fuerit antiquum, vel sordidum unicè prodest unguentum Magistrale n. d. Si aliqua luis venereæ suspicio adsit, convenit *mercurius dulcis pulvere tenus, vel præcipitatus incarnatus, vel magnum calcinatum Paracelsi unguento mistum*, vel illud leviter *aqua mercuriali* tangatur. Si callum ob temporis diuturnitatem contraxerit, præter hæc utilis est *aqua salis armoniaci, vel pulvis ex sabinâ, sale armoniaco, vitriolo, & alumine usto*. Si ulcus in glãde sit, vel sub præputio, quod ità in molem intumescat, ut nullatenus præputium retrocedere possit, & ulcus appropriatis remedijs tractari nequeat, tunc siphunculo dextrè immittatur inter glandem, & præputium *infusio lapidis calaminaris, vel salutis* & interim præputium foveatur *spiritu vini, vel lacte, in quo ebullierint folia hyoscyami, & aliquot papaveris capita, vel aquâ spermatis ranarum*. Vel secundum longitudinem præputium incidimus, & est via compendiaria. Si urethram excruciet ulcus ad urinæ ardorem minuendum per os propinamus *syr. Dialth. Fernelij, & de mucilaginibus cum oculis cancrorum fluviatilium, in aquâ malvarum*, negligantur fortia diuretica. Non desint intereà injectiones ex lacte dulci, & recenti, addito sale Saturni. Sequens leniter deterget, & exsiccat ulcus ex mente *Iohannis Dolæi*, ut.

℞. *Aquæ hord.* ℥. ix.
*plantag.* ℥. j. ß.
*salis Saturni gr.* xxv.
*mell. rosf. colat.* ℥. j.
*camphoræ gr.* xii. *m.*

Fiat hujus misturæ bis in die injectio. Vnicè prodest *spiritus mercurij dulcis in infusione lapidis calaminaris*. Quantùm in percurandâ gonorrhoeâ hæ injectiones valeant, experientia te docebit.

Egimus, de genitalium mulierum, ac virorum ulceribus, & eorum anatomen summis libavimus labijs; hinc non extra chorœam erit aliquantulum circa horum organorum sensationem, quæ Veneris dicitur, digredi, nàm omnes alias antecellit, huic omnes ancillantur, omnia obediunt membra, & cùm sensus iste suam exercet sensationem, omnes alij feriantur, & post victum omnia viventia pro hoc sensu pugnant. Iupiter ipse Divum, ac hominum pater, deposito majestatis decore, pro hujus sensûs voluptate, non infrequenter sub vario animalium amictu latuit. Quot vitæ pericula subeunt homines pro hoc sensu, labores, ærumnas pauperiem, innumera mala, & ipsam

ipsam cladem patiuntur; nec resipiscunt, est reverà à Naturâ illâ ignorâ Deâ inditus appetitus. Ipsa bruta pro hoc dimicant; asinus, animal melancholicum hujus sensûs percitus œstro, gratas modulatur melodias. Tandèm muscæ, dùm nos vescimur, nostris in patinis hujus actus exercent sensum.

---

## CAP. LI.

### *De Veneris Sensu.*

HUjus rei occasione materiæ novam aggredimur rem pertractandam; cumque post cujuscumque organianatomem, ad aliqua sensationum quarumlibet de nostro more digrediamur, operæ pretium existimavimus nonnulla de hujus sensationis materiâ per digressionem delibare. Scimus rem, si penitus eruditorum auribus haud novam, vulgaribus tamen incognitam, aut hucusque quod sciverimus intactam; quapropter, ut scientiæ amatoribus viam sternamus, atque physiologis, & magis philosophandi, & quamplurima inveniendi iter indigitemus, de Veneris Sensu hîc pertractabimus. De hac re quærimus: an inter alias sensationes ponenda sit, & quare, ubi incidenter, quæ ejus naturam, & cognitionem sapiunt phœnomena exponemus.

Ut autem adversariorum pravo per præventionem satisfaciamus ingenio, nostram mentem patefaciendam in cujusdam objectionis solutione in hoc vestibulo opportunum duximus.

Opponunt igitur vesaniores nonnulli: Hanc sententiam ut potè Ecclesiæ Statutis obnoxiam, vel ut damnatam eliminandam, vel ut morigeratis auribus difformem penitùs obliterandam, eòque fortiùs, Cadjiciunt alij) quia, in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur; cùm itaque in actibus sensationum merè naturalibus, præciso omni voluntatis assensu, nullum adsit aut meritum, aut demeritum, ut videre est in olfactu, gustatu &c. fit, ut aliquandò in hujusmodi sensationis exercitio nulla habeatur malitia, quo circà tum Ecclesiæ statuta, cùm & Summorum Pontificum Maximorum damnationes ruerent in præceps. Sed ut horum zelo faciamus satis.

Dicimus Ecclesiam Sanctam Catholicam, cujus filiationem profitemur, nunquàm aut per Decretum, aut per Concilia, Canones, Constitutiones, Bullas, Motus Pontif. Maximor. proprios, aliaque ejusdem Acta Sanctiones &c. quæ nobis constiterint, declarasse: Quinque tantùm de fide tenendos esse corporis sensus, hisque neque alios addendos, atque ab illis alios demendos non esse sub aliquâ vel excõmunicationis, vel interminationis divini judicij, vel quacumque pœnâ infligi in his casibus solita; sed tantummodo eadem Sancta Mater Ecclesia conformans se communiori populorum opinioni, usui, ac doctrinæ Peripateticorum, ac Stoicorum dogma amplexata est, in quo docent: Quinque esse corporis sensus, nempè: *Visum*, *Auditum*, *Gustum*, *Olfactum*, & *Tactum*. Cum hoc tamen facultatem non abstulit Physiologis, ut plures possint sensationes in humano corpore investigare; Quòd si fortè hoc etiam contra nostram sententiam aliquandò stabilierit, ejus decisioni ex tunc pro tunc nos ab-

submittimus. Præterea eadem Sancta Mater Ecclesia extremæ unctionis Sacramentum pro infirmis ad remittenda peccata mortalia, quæ à sensibus originem ducunt, instituit, cùm nihil sit in intellectu, quin prius fuerit sub sensibus; undè omnia quinque sensuum organa inungenda decrevit, & quia in lumbis, seu renibus vasa spermatica vicina irradiantur à sero acri, & salino, quod titillationem excitat ad Veneris stimulum, & desiderium proritandum. Hinc in extremæ unctionis administratione renes, seu lumbos (quæ inunctio in fœminis propter decentiam, & honestatem omittitur) tanquàm Veneris sensum à quinque distinctum esse inungendos sub hac verborum formula instituit: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid per lumborum delectationem deliquisti. Amen.* Insuper quotidiè precatur. *Vre igne sancti Spiritûs renes nostros, & cor nostrum Domine: ut tibi casto corpore serviamus, & mundo corde placeamus.*

Circa ea, quæ opponunt, nempè hanc sententiam castis auribus obnoxiam, in suâ genesi præfocandam.

Dicimus materiam de generatione animalium, anatomen uteri, naturæ mulierum, penis, genituratum, ut dicunt, commistionem in generatione peragendâ, seminis ejectionem in utero vel per suctionem, vel per jaculationem &c. magis, & quam maximè legentium, ac auditorum aures offendunt; neque ex hoc factum est, ut *Doctor Angelicus*, qui præ cœteris omnibus hanc de generatione materiam dilucidiùs aut scripsit anteà, aut docuit *Scotus*, totque alij Sanctissimi, atque honestissimi Viri, Patresque aliquam commaculam, aut in aliquam irrepserint labem; satis enim longè distant theoricè scribere, & in praxim cognita, ac philosophata deducere. Adsunt ad præsens innumerabiles medentes, atque Medicinæ studio addicti; fiunt indies ubique terrarum cadaverum dissectiones in publicis Academijs, nec non in privatorum ædibus Anatomiæ, in quibus, ea, quæ in scriptis, vel voce à præceptoribus didicerunt, re oculis, tactuque, ut ità dicamus, experiuntur, & ibi pudenda quælibet marium, fœmellarumque non quò ad extrinsecam tantùm speciem, sed quò ad internas eorum partes, ac particulas offeruntur, non consideranda modò, verum etiam & videnda, & tangenda. Quid dicemus de honestissimo viro *P. Thomâ Sanchez?* qui in suo aureo opere de Matrimonio, & præsertim ubi agit de usu Matrimonij, ità clarè de hac materiâ scribit, præcipuè cum modos exponit, remque ipsam matrimonij practici, ut in eo ad plura sæcula versatus videatur, licet in ore castissimus. Quid de Confessarijs dicemus non solùm in audiendis furtorum Veneris criminibus, verùm etiam in eis interrogandis pro peccatorum circumstantijs sciendis, ut justum de peccatis judicium ferant, & sententiam dicant? Et tamen præter oppositores, nemo adhuc hæc omnia ut honestis auribus hominibusque obnoxia esse prædixit ex hoc capite.

Tàdèm quod attinet ad id, quod opponunt: nempè in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur &c. fatemur optimè Sacr. Theolog. in hoc axiomate fuisse eloquutos; at in applicatione ejusdem sententiæ arguendos, imò

imò probris omnibus cumulandos esse adversarios sentimus; Quis enim in homine Venerea tanquàm merè naturalia, & purè naturalia unquàm somniavit? Nonnè inter omnes quum Theologos, tùm etiam Doctores convenit in omnibus actibus meriti, & demeriti capacibus voluntatis electionem esse pernecessariam? Quis autem inficias ibit in omnibus Venereis suggestionem, delectationem, atque assensum intervenire tria à *Divo Gregorio Magno in lib. moral. requisita*; & *in Decret. Cap. pensandum est 6. dist. Tribus perficitur peccatum?* Cùm igitur nullus reperiatur Veneris actus assensu voluntatis expers, fit, ut merè naturalis non habeatur; quinimmò malitiâ semper includat, cùm à voluntate imperetur, præciso tantùm Sacramenti Matrimonij exercitio, quod à Christo Domino institutum, non solùm malitiam excludit, labemque omnem eliminat, verùm etiam ad gratiam conferendam elevatur.

His igitur præhabitis, rem nostram aggredimur. Si antiquorum consulere volumus Philosophorum placita, uno excepto *Aristotele*, quem *Stoici* sequuti sunt cum vulgo Peripateticorum quinarium sensationum numerum definientes, alij melioris notæ sapientiores multò plures sensus agnovêre, præsertim *Divinus ille Plato* qui in *Theateto* præter vulgariũ sensus: *Refrigerationes, calefactiones, voluptates, & dolores, cupiditates, & qui vocantur timores* pro sensibus agnovit, à *Doctissimo* forsan *Democrito* sententiam mutuatus, hic enim *Plutarcho teste in 4. de Placit. Philosophorum cap. 10. docuit Democritus plures esse sensus, brutorum, animalium, Deorum, sapientum.* Et sanè, si horum maximorum Philosophorum opinionem in trutinam revocare velimus, à veritate non longè abesse comperiemus; & etenim calefactio, ac refrigeratio (sive quod harum altera in positione, altera in carentiâ consistant, ut in nostrâ Pyrotechniâ lib. 2. cap. 1. & alibi tetigimus, sive quod ambæ positivæ sint) certum est per contactum, vel particularum ab igne, vel alio corpore emanantium ad aliud corpus, vel per earundem particularum à corpore calefacto recessum, vel frigorificarum moleculatum concursu in nobis imprimi, quibus per poros insinuatis, vel motu inducto, vel retardato, calidâ, vel frigidâ sensatione afficiamur oportet. Hoc autem ad merum tactum redigere nimis insipidum foret, tùm quia omnes alij sensus, licet per contactum perficiantur, ut in cujuslibet illorum tractatione explicemus, attamen ob aliam functionem à tactu prorsùs diversam, quamvis à tactu originem capiens, diversam vidimus constituisse sensationem; tùm etiam quia tactûs objectum, absolutè loquendo, est corpus; hoc autem sub irradiati specie facit visionem, sub sapidi formâ gustatum &c. Quapropter sub calidi, frigidi, lenis, asperi, mollis, duri &c. alias etiam sensationes efficiant necesse erit. Ad hæc ab omni prorsus dubitatione alienum est, non sensus quoscumque tantùm, verùm etiam, & intellectum nostrum, licet spiritualem, utpotè limitatum, non posse eodem temporis momento duo diversa penitus considerare, undè multò minùs visum v. g. duo diversa contingere, ut album, & nigrum, & sic de cœteris: cùm igitur animadvertamus in eodem contactu non solùm corpus

sen-

sentiri verùm etiam calidum, aut frigidum, molle, vel durum, grave, aut, leve &c. illud sit, operæ pretium duximus asserendum quammaximè interesse inter eam sensationem, qua corpus contingimus, & eas, quibus calidum, frigidum, leve, ponderosum, molle, durum &c. persentimus. Prætermus famem, nauseamque stomachi, dolores, & in nonnullis corporum partibus titillationes, quæ omnia, præter alia sensus esse neminem sanæ mentis præterit.

Sed ut radicitus, ut dicunt, rem perscrutemur, sensationum omnium naturam ex quatuor solent Physici, seu Animastici investigare, nempè ex fine, ex organo & objecto, & ex sensorij functione, quam propriè sensationem appellant; cùm itàque hæc omnia in Veneris exercitio elucescant, jure merito inter sensationes alias reducendum esse Veneris sensum existimamus; & ut à fine initium capiamus.

Apud omnes est in confesso D. O. M. totius Universi Archetypum, omniumque creaturarum Protoplastum, post omnium creationem ex nihilo, Adæ, ejusque successoribus assignato omnium rerum dominio, ut *Genes. cap.* 1. habetur: *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* Modum eis præbuit utilia eliciendi, ac noxia rejiciendi per sensationes; & quoniam ex ijs, quæ utilia humano generi sunt, nonnulla vitæ commoditatibus, quam plurima individuorum conservationi, ac etiam propagationi conducunt; idcircò omnia prospiciens Creator omnium Deus, suæ Divinitatis Typo, hujusmodi sc. sensus externos, internosque contulit, quorum Idolis mens nostra excitata, & meliora seligat ad corporis commoditatem, vitæque conservationem, blandumque sensuum suique oblectamentum, & nocua, ingrataque avertat; sic licet omnia comestibilia ad vitæ conservationem utilia experiantur, attamen prudentior animus ex eduliorum congerie ea solet eligere, quæ non modò conservationem intendunt, & sensibus alijs gratiora prospiciuntur, & in unâ, eâdemque operatione, & vitæ conservationi, & sensuum oblectamento faciamus satis.

Cùm igitur per enarrata vitæ sustentationi subventum sit, placuit Altissimo ea etiam disponere, quæ ad generis propagationē facere animadvertimus, quapropter hominibus Veneris usum concessit, quo non solum allicerentur suimet ipsius perpetuitati consulendo, sed ab hujus exercitij oblectamento absortus, & ne gravis ei uxoris pondus videretur, blanditiam in coitu impertitus est tantam, ut aliquandò suimet, parentum, fratrum, sororum, amicorumque oblitus, ea solum intendat, quæ matrimonij usum comitantur, juxta illud *Genes. cap.* 2. *num.* 24. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unâ,* Quia cum eâ per copulam una caro fit, Quæ omnia ità cum veritate copulantur, ut ab ineffabili Ecclesia statutum sit: Matrimonij finem primarium esse filiorum procreationem intendere, secundarium verò concupiscentiæ solamen; quia verò ab aliarum sensationum exercitio hujusmodi filiorum generatio haberi non potest, nec aliud adest organum, modusque alius non apparet talia peragendi; idcircò asse-

rendũ putamus ratione finis, quem alio ex capite obtinere minimè valemus, Veneris delectationem sensum esse ab omnibus omninò diversum constituendum.

Præterea apud omnes etiam vulgares convenit: In quolibet sensu duos fines dignoscendos esse, quorum alter sit primarius, pro quo est à Naturâ institutus, alter verò secundarius consistens in solatio illo, quod à sensûs usu percipitur; sic in Gustatu v. g. primarius est finis ea libare, quæ ad vitæ conservationem conducunt; secundarius verò solamen persentiscere ex eduliorum blando sapore, Auditûs finis primarius est sonum advertere, secundarius à soni harmoniâ blandimentum recipere, ut in musicis melodijs observamus, & ità de alijs est sermocinandum. Cùm ergò in Veneris usu, & eum animadvertamus finem, pro quo primò à Naturâ intentus est, nempè filiorum procreatio, & illum, qui sensationem comitatur, nempè delectatio, fit, ut ex finium ratione, eorumque diversitate ab alijs sensationibus, Veneris Sensus diversus constituatur; Sed ex organi designatione hunc sensum designamus.

Constat apud omnes ex penis anatome hunc esse instrumentum, non modò ab alijs penitùs diversum, sed à Naturâ propriè ad hanc sensationem principaliter perficiendam destinatum, secundariò ad urinam excernendam. Dicemus cùm de alijs organis, atque sensuum instrumentis mentionem faciemus, non solùm contactu, verùm etiam in pelliculâ quadam fibrosâ, inque papillis, nervorumque fibris omnes sensationes institui; Ecquis unquàm inficias ire poterit penis glandem, urethram, ejusque connexionem cum vasis pampiniformibus, & spermaticis merâ tantùm membranulâ constitutos esse? Cumque ad tactûs organum per totum corpus diffusum natura cutem destinaverit, ad gustatum verò, odoratum, auditumque aut cuticulam aut nervos, sicuti videmus in pene, cur itàque dicendum non erit hunc quoque pro instrumento, sensorioque ab alijs penitùs diverso à naturâ fuisse institutum?

Prætereà videmus omnes alios sensus externos non influere tantùm, verùm etiam & famulatum quendam huic Veneris sensationi exhibere, sicut etiam & quos dicunt internos; etenim si oculus v. g. alicujus objecti pulchrioris irradiatione percellitur, transmisso ad imaginativam, sensusque alios internos (si qui sunt) rei visæ idolo, ad animum usque diffundit, qui conceptam imaginem non intelligit solùm, appetitque; sed per quandam, ut ità dicamus, sympathiam spiritus cogitat, dirigitque ità, ut ad penem usque traducti pruritum, & vellicationem in eodem incutiant; Quapropter satis bellè Magister amorum, *Ovidius* cecinit.

*Si nescis, oculi sunt in amore duces.*

Eodem proportionaliter modo de alijs etiam sensationibus est discurrendum; Hæc autem ueritatem involuunt tantam, ut eam prævidens, intelligensque provida Mater, atque sollicita nostræ salutis Ecclesia declaraverit: Omnes actus sive antecedant, sive comitentur, sive subsequantur copulam Veneream, omnimodâ remotâ materiæ paruitate, esse penitùs lethalia.

His adde, quod tametsi insinuaverimus molle, durum, calidum, frigidum,

dum, asperum &c. sensationes esse admittendas à simplici contactu omninò diversas, attamen in Veneris exercitio, ( prout hæc sensatio alias omnes absorbet ) hæc omnia ad copulæ perfectionem concurrere animadvertimus; Quis enim in hujusmodi actu ex duro, aut molli contactu pruriginem, seu excitationem, ex calido, aut frigido intensionem, seu remissionem, ex aspero, aut lævigato irritationem ( uxoratis consultis ) non percipit ?

Sed potissimam rationem in medium proferamus: Apud omnes etiam vulgares est in comperto tactûs organum per totam cutem esse diffusum; cùm enim per eam papillulæ ab Illustrissimo *Malpigio* notatæ animadvertantur, in quibus tactus perficitur, licet exquisitiùs in manibus, fit, ut per totam corporis peripheriam tactûs organum extendatur, id, quod clariùs evincitur, si consideremus à frigido, aut calido, ab aspero, aut leni, à duro, aut molli, ab humido, aut sicco &c. quæ à vulgaribus simplici tactui tribuantur, quascumque corporis partes affici; si ergò Veneris sensatio ad merum tactum esset reducenda, fieret, ut per totam cutem, ac per quascumque partes peripheriæ corporis persentisceretur, quod repugnat autopsiæ, experientiæ, & rationi, cùm contrà experiamur in solo pene, & in designatis ejus partibus inferiùs explicandis, hanc sensationem compleri, non alio prorsùs modo, ac visio in oculo; olfactio in naribus gustus, in linguâ, & palato, & auditus in auribus, tanquàm in specificis organis à naturâ, ad illos actus peragendos, designatis, Præterquam quòd nimis frigida hujusmodi esset sensatio, si in solo tactu consisteret, cùm etiam observemus contactum esse medium, quo ad Veneris copulam perveniunt, eandem copulam in praxim deducentes. Ex quibus clarè convincitur hujusmodi sensationem malè à vulgo ad tactûs sensum fuisse hucusque redactam.

Ut autem de objecto aliqua loquamur; certum est apud omnes Pulchrum, aut reverea tale, aut apparens, objectum esse movens, seu excitans Venerem, quatenùs rei visæ, auditæ, contactæ &c. imago ita imaginativam afficit, omnesque alios, quos internos sensus appellant, ut ad animum usque percurrens illum de re visâ, auditâ, contactâ &c. admoneat, quâ cognitâ, præter quàm desiderio quodam percellitur juxta impressionem à sensibus immissam aut maximo, aut minimo, aut mediocri objectum assequendi, quamobrem media etiam elicit, disponitque ad finem obtinendum proportionata, sed insuper à fruitionis illecebris agitatus spiritus immittit ad genitalia, qui musculos erectorios pruritando, vasaque spermatica inflando mediâ seminis, salisque in spermate contenti excitatione, & penis erectionem, & seminis jaculationem moliuntur; Undè fit, ut his affectibus exagitatum animal, & animi inquietudinem, & corporis inquiescentiam patiatur; quatenùs à rei apprehensæ, & amatæ desiderio continuò vexatur, ut in ejus aut continuâ contemplatione persistat; Undè *D. August.* stabilierit: *Amantis animam plùs esse, ubi amat, quàm ubi animat*; aut perpetuâ possessione lætetur, cùm rei desideratæ perceptio maximum hilaritatis, gaudij, lætitiæque obtenti elargiatur, aut carentiâ vel minimâ cruciatur, cùm rei amatæ privatio

ità orbatum exquiſitiùs exagitet, ſicut ejuſdem fruitio naturalem beatitudinem impertitur, juxta illud *Petri C. Bembi.*

*Se più duraſſe l'huomo in tale ſtato,*
*Perfettamente ſi diria beato.*

Corporis verò, quatenus à ſenſibus alijs, & maximè à Venere torqueatur, & ab animi affectibus angatur; viſus enim in rei delectæ tantum obſervatione immergi, tactus in ejuſdem contrectatione abſorberi, auditus in perfectionum objecti ſermone detineri, guſtatus in ejuſdem ſuavi deoſculatione præfigi non exoptant modò, verùm etiam omnibus viribus aveant, deſiderentque.

His inſuper addendum pro objecto, quod dicunt proximum hujus ſenſationis, fruitionem ſcilicet, vel aliàs expertam, vel primò intentam, quammaximè in hunc affectum impellere; Imago enim præhabitæ, vel primò obtinendæ delectationis ità phantaſiam afficit, alioſque, ſiqui ſunt, ſenſus internos, ut ab eâdem illecti animum regulariter perturbent, qui à concupiſcentiâ (ut verbis *Apoſtoli Iacobi* utamur) abſtractus, & illectus, rectæ rationis oblitus, & in ſenſuum delectatione abſortus fruitionem concipit, poſſeſſionem elicit rei, expetit, machinatur. Undè tot errores, tot mala, & quod peſſimum, tot peccata proveniunt.

Sed ad ſenſorij functionem, quæ propriè ſenſatio dicitur, tranſitum faciamus. Uti ſuperiùs inſinuavimus, præſupponendum ducimus omnes alios ſenſus tùm externos, tùm internos in Venerem influxum facere, dùm viſus in objecti amati pulchritudine, guſtus in ejuſdem dulcedine, auditus in illius harmoniæ repræſentatione, olfactus in ipſius putido odore, tactuſque in contrectatione, ac interni ſenſus in rei idolo immerſi fluctuent, æſtuentque; Ex quo fit, ut ſpiritus, quos nuncupant animales ab omnium facultatum diſcraſiâ perturbati, & cerebrum quandoque exagitent, undè aliquandò Mania, phrenitis, aliaque mala proveniant, & cor aggrediantur, cujus regularem motum deordinando, aut palpitus, aut lipothymias, aut alios producant morbos, & in ſanguinem ſe immittendo, vel novam fermentationem promovendo, febres generantur, vel heterogeneas ſanguinis particulas excitando, & ſpirituoſas exaltando, quamplurium affectuum malignorum Iliadem congerunt, coacervant, agglomerantque (Heu quanta malorum peſſimorum congeries ab unâ concupiſcentiâ ſcaturiginem ſortitur!) Et genitalia pruritando, vaſaque ſeminalia inflando, partem ſpermatis volatilem, ſalitamque ad ſui extricationem irritant; quamobrem particulæ quædam per eorundem vaſorum poros avolando, vel in muſculos incurrunt erectorios, & majorem illis erigendi energiam communicant, ſuâque gratâ, blandâque vellicatione delectationis Venereæ radium quendam immittunt; aut ob earundem tenuitatem granum hordeaceum aliquantiſper removendo, anſam præbent fluidiori, minuſque viſcidæ ſpermatis particulæ in urethram decidendi, undè ſeminis guttula ſuo volatili ſale ſcatens membranam urethræ internam, glandemque quodammodò pruritans, minimulæ ſpeciem delectationis in ejuſdem papillulas inſinuat, qua papillæ nervorum

rum, filamenta, nervique ipsi effecti, & ad cerebrum illam transfundunt, & imaginativæ repræsentant, & mentem ejusdem rei advertentem satiùs quàm par est, non expergiscunt solùm, verùm etiam stimulant, impelluntque. Quapropter à delectationis complemento absorta, Veneremque tantummodò affectans, ejusdem exercitium appetit, sategit, tandémque periclitatur. In hac autem operatione tantus, & adeò inordinatus est corporis æstus, totque observantur non solùm motuum varietates, sed convulsionum, motuumque convulsivorum in corpore affectus, ut non immeritò pronunciaverit *Hippocrates, Coitum brevem esse epilepsiam*, prout refert *Macrobius in lib. Saturnal.* necnon *Aul. Gell. noct. Atticarum lib.* 19. *cap.* 2. quod etiam *Faustus* hoc disticho perbellè canendo explicavit:

*Turpis, & est morbi species horrẽda Caducis,*
*Cùm jacet exanimis post sua furta Venus.*

Ut prætereamus *Stobæum* hanc sententiam *Maximo Democrito* tribuentem; neque ab hoc dissensit *Gal.* qui *lib.* 14. *cap.* 10. *de usu partium*: *Quantùm enim ad ea, quæ in vasis continentur, excernenda, ipse partium velut Spasmus, qui in coitu Venereo accidit, habeat momenti, ex magnis epilepsijs, & eo affectu, qui gonorrhea, idest invita seminis effluxio, nuncupatur, discas. Siquidem in vehementibus epilepsijs, quod corpus totum vehementer convellatur, & cum eo partes genitales, semen idcircò excernitur.* Quod etiam approbavit *Cæl. Aurelian. lib.* 1. *cap.* 4. asserens: *Coitus ab aliquibus parva epilepsia nuncupatur.* Nec immeritò cùm in eodem actu membrorum omnium motus involuntarij observentur, nervorum contractio, artuum tremor, oculorum inversio, lumborum impulsus, per cutem sudor, totiusque corporis laxitas haud immodica &c. quæ omnia symptomata sunt epilepsiam concomitantia.

Probatâ igitur ex quolibet quatuor capitũ, nẽpè à fine, ab objecto, ab organo, & à sensorij functione Venereę sensationis existentiâ, ac veritate, ad ea deveniendum existimamus, quæ hujus rei ratio, phænomena, secùm affert; pro quibus,

Primò quærimus, in qua hujus organi parte sensatio hæc perficiatur.

Pro cujus quæsiti extricatione dicendum arbitramur totum hujus sensationis momentum à sale volatili in spermatis substantiâ stabulante, haberi: Hoc enim à spiritibus immissis agitatum, à motu, in Veneris actu exagitato, sollicitatum, atque è partium inter se confricatione, necnon à spiritibus, alijsque particulis ad motum extricatis impulsum in tantam exaltatur energiam, ut loco stare nesciens, sua pernicitate è vasorum spermaticorum, ac vesicularum seminalium orificijs, totam secum spermatis substantiam trahendo, in urethram immittit se se, ibique aliquam à viscidâ seminis substantia extricationem nanciscens, membranulam urethræ internam pruritans post granum hordeaceum ità blandissimè afficit, ut supra omnem delectationem maximam jucunditatum impertiatur, & quoniam per eandem urethram fluens, eandemque membranulam offendens usque ad glandis orificium extremum & tangit, & vellicat, pruritatque idcircò fit, ut per totam urethram sensatio diffundatur; Quia

verò

verò tum in urethræ radice, cùm in glāde, ibi ob primam seminis à seminalibus vesiculis jaculationem sal volatilis in ejusdem porulos se insinuans suavissimè pruritat; hic ob eorundem pororum laxitatem non solùm à motu, & à calido contactu, ac calorificis particulis receptis quæsitam, sed à sui temperie, ac constitutione veluti spongiosâ inductam, sal volatilis insinuat se se in majorem portionem, ubi vel quia magis se conformat glandis poris, vel quia magis replendo saturat, majori afficit pruriginis blanditie, ideò majus sentitur oblectamentum. Diximus ob majorem laxitatem à motu, contactu calido, ac particulis calorificis receptis; etenim hæc omnia majorem in glande, quàm in reliquâ penis parte impressionem efficiunt, cùm glans simplici epidermide, penis verò & cute, & cuticula convestiantur.

Et quoniam, ut explicuimus, cutis, nervorumque papillæ, fibræque urethram convestientes, penemque constituentes cum nervis communicant, fit, ut ad cerebrum usque suam pruriginem, blandumque contactum diffundant, ex quibus animus expergefactus, omnia advertat, lætetur atque eodem oblectamento satietur.

Quærimus secundò, in quanàm Vulvæ parte Veneris sensatio in mulieribus perficiatur?

In hac difficultate respondendum putamus: Organum hujus sensationis in fœminis constitutum esse, & in tentigine, mentulâ muliebri, seu Clitoride, & in cervice, seu colli uteri ad internum matricis orificium usque; ibi enim à confricatione magna diffunditur mulieribus oblectatio; hîc ab vulgò dicti seminis, salisque in eodem volatilis contenti emissione; quatenùs eodem, ac in viris modo uteri membranulam interiorem pruritat; &

Hinc fit, ut quæ strictiorem habent fœminæ naturam, collumque uteri obductius majorem persentiscant ex penis immissione, ac proportione jucunditatem; Undè etiam oritur, ut majori afficiantur blanditie utero gerentes, quàm vacuæ mulieres; etenim in illis quò magis uterus ob fœtûs receptaculum dilatatur, eò magis matricis collum restringitur, quare magis cum pene aptatur, atque ab ejus confricatione vellicatur. Undè etiam accidit, ut aliquandò penis glandem ab utero complecti, constringique in coëundo animadvertant viri; nàm perveniens glans in internum uteri orificium, itâ interdùm cum eo aptatur, ut ferè constringi, ac complecti videatur; &

Hinc ultimò fit, ut prope seminis ejaculationem, & magis dilatent crura mulieres, majorique ac anteà impetu, contra virum impellant sese, virique nates constringant brachijs, manibusque; in eo enim actu penis contactum prope internum uteri orificium exoptant, ut eo irritatæ vesiculæ dictæ seminales, promptiores ad materiam illam, vulgò semen dictam, ejaculandam evadant.

Cœterùm hîc sextum sensum, quem Veneris appellamus, illum monemus, ac protestamur intelligere, qui modo legitimo, & divinis legibus, mediante matrimonij Sacramento, concesso exercetur, & non aliter.

## CAP. LII.

### *De Excoriatione, & Vlcere Scroti.*

SCrotum est rugosus ille testiculorum saccus, quem nonnulli etiam Scortum appellant, quod quandam coreacei sacculi similitudinem refert; Scortea enim veteres appellabant quæcumque ex alutâ, aut pelle constabant. Dicitur etiam vulgò bursa, seu marsupium virile foris propendens, & tactui obvium est. Molle, & rugosum ad faciliorem extensionem, & corrugationem, inter scroti tunicas nulla interijcitur pinguedo, quia oneri, & impedimento huic parti fuisset. In infimâ parte lineam habet secundum longitudinem excurrentem, quæ in dextram, & sinistram partem ab Anatomicis dividitur, & suturam appellant. Constat cuticulâ & cute tenuiore, quàm alibi, huic interius adhæret alia tunica tenuis ex panniculo carnoso enata, venis, & arterijs referta. Constat musculo corrugante tenuiori, Dartos appellata. Hujus musculi ope accidit, ut quampromptissimè scrotũ corrugetur, vel relaxetur; undè facilè redditur ratio, cur in ægrotantibus infantibus relaxetur, & in sanis corrugetur: mulierculæ enim cùm Scrotum corrugatum conspiciunt, rectè valere, contrà verò si relaxatum propendeat, infantem ægrotare judicant, quod, & de viris etiam observatur, ut quispiam in se sano vel ægroto experiri potest.

Hoc Scrotum multis langoribus obnoxium est, sed nos hîc tantum secundum nostrum institutum de ejus ex coriatione, & ulcere agimus.

#### *Signa.*

Scroti excoriatio deprehenditur ex dolore urente, cuticulæ ablatione, vel erosione, & aspectu patescit. Ulcus visui occurrit, adeo ut alijs non indigeat signis.

#### *Causæ.*

Censent vulgares excoriationis scroti causas esse humores acres urinam in ipsis infantibus partem hanc diutiùs inundantem, & cuticulam erodentem; in adultis eandem causam, si urinam in lecto emittant; in hydropicis serum, vapores, & impuritates acres circa scrotum collectos, vel scalptionem, à quibus epidermis dilaceratur. Ejusdem ulcus ab humorum acrium affluxu, vel post inflammationem suppuratam; & quidèm vel solam, vel cum testibus excitari volunt.

Excoriatio, & ulcus scroti fiunt à particulis acidis, & salsis valdè acutis, & corrosivis in lymphâ, sanguine, vel succo alimentitio circulantibus, vel stagnantibus superficietenus lacerantibus vel profũdius fibras erodentibus, fiunt etiam à fortiori scalptione, frictione,

aliarumvè rerum corrosivarum admotione, vel lue Venerea, ulcus quandòque à suppuratâ inflammatione: excoriationis itaque causa est minor, ulceris major, hi enim affectus secundum magis, & minus differunt.

*Prognosis.*

Scroti excoriatio, & ulcus non sunt contemnenda, nàm excoriatio in ulcus, & hoc, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam degenerat.

*Curatio.*

Scroti excoriationem in infantibus curant vulgares linteis mundis, & siccis sæpè appositis, vel asperso subtilissimo *myrtillorum pulvere*, vel sequenti unguento, ut.

℞. *Vng. de cerussâ* ℥. ß.
*lithargyrij* ℥. j.
*ol. ros. parum*,
*f. Vnguentum.*

In adultis verò humorum acrimoniam corrigunt, & nonnunquàm eorum colluviem evacuant, deindè ad topica deveniunt, ut sunt *decoctum plantag. & ros. in lacte, unguentum rosatum, de tutiâ, populeonis, vel empl. album coctum*, & impositum.

In scroti ulceribus humores præparant acres *syr. de cichor. lupul. fumar. simpl. cum iisdem aquis*, deindè præparatos evacuant *syr. de fumar. maj. & confect. Hamech.* Postmodùm ulcus mundificant *unguento Apostolor. cum Ægypriaco misto*, mūdificato ulceri applicant *unguentum de plumbo, tutiâ, lithargyr. minio &c.* quousque cicatricem inducant.

In scroti excoriatione, & ulcere ea conducunt medicamenta, quæ particulas salinas, acidas, & corrodentes hebetant, temperant, & cicurant, ablatam restituunt cuticulam, & carnis defectum supplent, ac si aliquandò purgantibus opus est, conveniunt ea, quæ superfluum absorbent serum, & eliminant, omnibus palmam præripit *Mercurius dulcis cum gummi jalap.* Non spernenda sunt *decocta ex ligno buxi, salsæ parillæ, radicis chinæ, ac bardanæ, cornu cervi, limaturæ eboris cum aquâ cardui benedicti parata in duplici vase vitreo*, nec diaphoretica, & porosa, præcipuè si de lue Venereâ ambigatur; hæc nàmque particulas succorum acutas corrodentes superant, & per sudorem, vel insensilitatem transporant, vel per urethram exturbant, ac excoriationi epidermidem restituunt, & ulcus ab iisdem eripiunt, & mundificant. Has particulas corrosivas in scroti infantium, & adultorum excoriatione hebetant *pulveres cornu cervi usti, lapidis calaminaris præparati, Lithargyrij, cretæ, terra exanimata vitrioli, cerussa Saturni, Cerussa antimonij*, præstant *flores cinci.* Commendamus fotum ex herbis sale volatili gaudentibus, *ut hyperico, betonicâ, menthâ, floribus sambuci, chamomillæ. semine lini in lacte coctis*, & post hunc utilis est illitio *ex oleo ovorum, vel nucum.* optimum erit sequens unguentum.

℞. Ol.

℞. *Ol. papaveris* ℥. vj.
*ceræ albæ* ℥. j. ß.
*cerussæ antimonij* ʒ. xv. m.

Quo felici cum successu uti poteris etiam in rhagadibus. Quandòque cum excoriatione pruritus scrotum simul affligit, tunc apprimè convenit sequens unguentum, ut.

℞. *Vng. de minio camphorat.* ℥. ß.
*cerussæ subtilissimè tritæ* ʒ. j.
*ol. rof. q. s.*
*ut f. linimentum mediocre,*

Quo imbutum linteolum frequenter loco prurienti, & excoriato superpone.

In ulceribus scroti præter jam supradicta interna, conveniunt etiam potiones vulnerariæ, ut.

℞. *Dictamni,*
*hederæ terrestris,*
*vincæ pervincæ,*
*telephij,*
*alchimillæ,*
*stellariæ,*
*scabiosæ ana m. j.*

*Coque cum aquâ symphyti in duplici vase apprimè clauso ad lib. ij. remanentiam. Dosis* ℥. vj. *quibus adde.*

*aquæ cinnam.* ʒ. j.
*magist. ocul. cancr. flu. vel coralliorum* ʒ. ß.

Vel fiat decoctum vulnerarium calidè applicandum cum plumaceolis; vel per siphunculum injiciendum, si ulcus profundum sit ad testium substantiam, ut.

℞. *Sabinæ,*
*aristolochiæ rotundæ,*
*scordij,*
*eupatorij,*
*rad. hastulæ Regiæ, &*
*symphyti maj. ana* ℥. j.
*Coque in aquâ comm. & in colat. lib. ij. adde*
*aquæ Reginæ Hung.* ℥. iij.
*sacch. Saturni, &*
*myrrhæ ana* ʒ. ij.
*camphoræ, &*
*aloës ana* ʒ. j.

Plumaceola hoc decocto imbuta calidè quater in die ulceri imponantur cum suo subligaculo. Utile est *empl. de lapide calaminari*, *vel fodicationum*, *vel stipticum, vel oppodeltoch.* Tàm in excoriatione, quàm ulceri scroti in cujuscumque medicamenti applicatione maximoperè necessarium est subligaculum.

## Cap. LIII.

### *De Perinæi Vlcere.*

NOn solùm humani corporis angulos ulceribus correptos perlustravimus, verùm etiam inter remotissimas femorum latebras, in perinæum Chirurgum manu ducimus. Est iste locus, qui à scroti radice ad podicem usque porrigitur. Constat ex musculis, cute & cuticulâ obductis, nervis, & vasis tùm sanguiferis, tùm lymphaticis compositus, in adultis pilis obtectus. Vocatur græcè interfeminium, quod inter femora situm obtineat: Verum *Apul.* interfeminium appellat genitalia muliebria, eo quòd inter feminina est, id inter femora, sint collocata.

### *Signa.*

Cognoscitur Perinæi ulcus tùm ægri relatione, tùm ex partis inspectione.

### *Causæ.*

Opinantur vulgares hoc ulcus produci à pure in abscessu acriori reddito, vel à succis quibusdam acribus ad hanc partem confluentibus, quibus cutis, & subjectæ partes corroduntur, quod etiam fieri posse arbitrantur à rebus acribus, & corrodentibus externis, ut sudore, urinâ, venenis, vel medicamentis.

Pro perinæi ulceris causâ inflammationem suppuratam assignamus; facilè enim in ulcus transit abscessus, vel ex chirurgi ignaviâ excitatur, vel pus in ipso abscessu cutem, & carnem subjectam exedit, quibus adesis, viam sibi parat, id contingit, si pus in parte diutius stagnet, vel relinquatur; salia siquidèm puris huc illuc agitata ambientes partes suis spiculis impetunt, & earum fibrillas dissecant, ac comminuunt: Si pus diutiùs quàm par est, in parte relinquatur, salium actione profundiorem, & latiorem excitat foveam, internas exedit partes, & ad cutem, cuticulamque tandèm vergit, quæ cùm densæ, & duræ non sint, salium spiculis cedunt, & ab ijs tandèm discinduntur, & liber puri conceditur exitus. Vel fit à succo multis particulis acutis, & erodentibus referto per scalptionem, contusionem, lapsum, vel aliam ob causam è proprijs vasculis eliminato, ut & urinam salsiorem hanc partem humectantem, vel sperma à lue Venereâ conspurcatum sæpissimè eandem irrigans, hujusmodi ulcus provenire posse ultrò fatemur.

### *Prognosis.*

Perinæi ulcus timendum est, cùm pus acrius redditum circumstantes corrodat partes tàm internas, quàm externas, quæ semel exulceratæ difficillimam, vel nullam admittunt cura-

tionem, imò ferè ſemper in fiſtulam perennem, & quandòque in gangrænam tranſit, cui niſi extemplò ſuccurratur, vix æger eripitur à faucibus orci faciliùs, vel difficiliùs curatur pro minori, vel majori morâ, quam pus in abſceſſu contraxit.

*Curatio.*

In ulcere perinæi poſt ruptum abſceſſum, ſtatim *digeſtivo ex ovi vitello, terebinthinâ, & oleo roſaceo* utuntur vulgares & tumidam partem *oleo roſaceo* inungunt, poſtmodùm pro ulceris abſterſione *hordei decoctum, in quo mel roſatum fuerit diſſolutum*, adhibent. His nihil proficientibus, in ulcus *decoctum hordei, & ſeupinorum, in quo unguentum Aegyptiacum diſſolutum ſit*, per Syringam præcipuè ſi magna purulentæ materiæ copia adſit, vel in fiſtulam ſi inclinare videatur, injiciunt. Vel ſi profundius, aut fiſtuloſum exiſtat, ſimul *cum hordeo radices ariſtolochiæ, ireos florent. herbas agrimoniæ, betonicæ, & aliquid thuris concoquunt, & in hoc decocto aliquid de unguento Aegyptiaco etiam diſſoluvunt*, & injiciunt. Abſterſum ulcus *emplaſtro de Gratiâ Dei, vel Diapalmæ* ad perfectam ſanationem uſque obtegunt.

In perinæi ulceribus, præſertim à ſuppuratâ inflammatione genitis, ante omnia ſuccos acutos, & erodentes attemperamus alkalicis, ſive poroſis, ac diaphoreticis, & potionibus vulnerarijs quibus intermiſcemus *magiſteria ex oculis cancrorum, & coralliorum, vel ſtibium diaphoreticum, vel decoctis ſudoriferis* pluries antè deſcriptis, quæ etiam viſcidos ſtagnantes ſuccos fluidiores, & ſpirituoſiores reddunt. Inter topica, ſi ulcus ſit ſordidum, *unguentum Aegyptiacum magiſtrale in parvâ doſi diſſolutum in decocto radicis gentianæ, & angelicæ, herbarum ſcordij, centaurij, & abſinthij cum tantillo elixiris vitæ, vel balſami vitæ m. d.* per ſiphunculum injectum, ſi fodicatum ſit ulcus, commendamus, aliàs plumaceola imbuta quater in die calida applicentur, vel fiunt injectiones *ex aquâ reginæ*, qua abſterſâ, optimum remedium erit balſamus proprietatis, imò hæc duo ad perfectam curationem ulcus conducunt. Vel præſtans erit medicamentum *infuſio myrrhæ, & aloës in aqua Reginæ.*

Si ab externa cauſâ corrodente ſuam geneſim cognoſcat ulcus, ut ab urinâ ſalſiori, vel ſucco ſpermatico Venereo, ulceris conditio inſpicienda, & juxta hanc exigentiam, & ſtatum tractari debet; Si tamen in cutis ſuperficie ſpatietur, tunc inſpergatur *pulvere cornu cervi Philoſophicè pp. Lapidis calaminaris, ceruſſâ, vel flore cinci, vel abluatur ſpiritu vini camphorato, vel theriacali, vel infuſione Lapidis ſalutis.* Tandèm ſiquid cicatrizandum ſupereſt, *emplaſtri fodicationum, vel ſtiptici, vel oppoteldoch* applicatione opus complebis.

## Cap. LIV.

*De Vlcere Tibiarum, & Pedum.*

De tibiarum, & pedum Ulceribus non pertractare proposueramus, verùm quia frequenter accidere solent, breviter dicimus harum partium ulcera operosæ sanationis esse, & multum laboris, ac molestiæ tùm chirurgo, tùm ægroto creare; etenim salia acida, & corrosiva unà cum latice, sanguine, vel alio succo per universum corpus circulantia ad has partes decumbunt, & tanquàm ad extremas, & proclives protrusa, obstructionis, vel viscíditatis ope stagnant, fermentescunt, & exulcerant. Ob assiduum ad has partes decubitum, seu defluxum, optima quæque remedia respuunt, & irritam omninò reddunt curationem, & nisi statim sanentur, negliganturque incrementum sumere, partes vicinas exedere, diuturna, & callosa fieri solent, ac proindè incurabilia evadere.

Vulgares pro his curandis ulceribus, corpus, à vitiosis humoribus purgant, repurgantque, attamen purgantia ad hepar dirigunt, hæc nàmque ulcera ab hepate provenire ineptè credunt. Postmodum ulceri *unguentum diapompholygos* imponunt, quod in hoc ulcerum genere efficacissimum prædicant. Vel applicant *unguentum de plumbo, lithargyrio, aureum &c.* & pedem ab inferiori parte ad genu ascendendo arctius constringunt: Verum hæc, & omnia ulcera nunquàm unguenta, & pinguia admittunt, hæc enim poros obstruunt, & indè salia acida, & corrosiva impediuntur quominùs eliminari possint. His unguentis parùm, vel nihil proficientibus, utuntur *emplastro de Gratiâ Dei, Diapalmæ, vel Gryseo*, & tandèm *plumbi laminam* applicare suadent, vel *Sparadrapum*, ut

℞. *Ol. ros. lib.j.*
*cerussæ ℥. iij.*
*Lithargyrij ℥. IV.*
*thuris,*
*mastich. ana ʒ. ß.*
*sang. dracon. ℥. ß.*
*myrrhæ,*
*sarcocollæ ana ʒ. ij.*

*Coque parùm ad rubedinem usque; posteà, ab igne amoveantur, & immergatur linteum antiquum, quod materiâ emplastri eximatur, & extendatur, fiat Sparadrapus.*

Tibiarum, pedumvè ulcerum recentium, & inveteratorum præsertim curationem acceleramus, exhibentes bis, vel ter pillulas mercuriales, has tamen in scorbuticis vitamus. Postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias propinamus, quibus alkalia admiscemus, tandèm quoad topica ulcus abluimus *deca-*

*bungâ* in cervisiâ coctâ bis in die, vel *infusione myrrhæ*, & *aloës in aquâ Reginæ*; ſed breviùs ulcus abluimus *decocto ariſtolochiæ rotundæ facto in vino albo*, quater, vel quinquies in die, calido tamen, & ſuperpoſitione Laminæ plumbeæ. Vel ſequens imponimus emplaſtrum.

*℞. empl. de plumbo,*
*Gryſei ana ℥. j.*
*lithargyrij aurei,*
*ceruſſæ ana ʒ. iij.*
*ſacchari Saturni ʒ. ß.*
*gummi elemi ʒ. j.*
*m. f. emplaſtrum.*

Vel imponi poteſt *emplaſtrum fodicationum Benedictum n. d. vel Oppotelpolch, vel de lapide calaminari.*

FINIS. Tom. II.

die 29 [illegible]arty:
Compr. tom 4 — 916: —